LUCÆ
TOZZI
NEAPOLITANI
IN RELIQUOS
HIPPOCRATIS APHORISMOS
COMMENTARIA.
PARS TERTIA.
UBI UNIVERSÆ MEDICINÆ,
tum Theoreticæ, tum Practicæ celebriores Quæſtiones perpenduntur, atque nedum Recentiorum inventis, ſed & genuinæ ejuſdem Hippocratis menti congruentes, quam dilucide explicantur.

TOMUS QUARTUS.
Cui acceſſit Appendix ad Commentarium Aphoriſmi III. Libri I.

VENETIIS, MDCCXLVII.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

TYPOGRAPHUS LECTORI SALUTEM.

IN lucem tandem omnium votis expetitum, & jamdiu deſideratum incomparabilis ingenii Viri D. Lucæ Tozzi Operis Complementum proferimus, quo fidem ſuam liberans Auctor, reliquos tres Aphoriſmorum Hippocratis libros publici juris facit, eaque majori, qua potuit ſolertia, ac perſpicuitate inter tot temporis anguſtias, & corporis ægrimonias, quibus afflictatur, doctiſſimis, luculentiſſimiſque commentariis illuſtratos. Protractum hucuſque opus, qui Auctoris laborioſiſſimas occupationes agnoverit, facillime excuſabit, quibus diſtentus præſentem excuſſionem adornare, ſummamque illi manum imponere non valuit: Poſt quatuor enim priorum librorum editionem, a Summo Pontifice INNOCENTIO XII. initio anni MDCXCV. Neapoli Romam accerſitus, ut ſibi eſſet a Cubiculo Medicus, tantæque vitæ curam adhiberet, hujus negotii abſolvendi facultas ipſi nulla fuit: dum enim illum ſenectute confectum, vehementer, crebroque ægrotantem, diligentia exactiſſima ſuſtentat (ſiniſtro namque latere debilis factus fuerat ob gravem caſum, femoriſque luxationem uſque e primis ſui Pontificatus temporibus) atque aſſiduis chiragricis, podagriciſque fluxionibus obnoxium, & labentem vitam, ut diu produceret, inſudat, hæc animo verſandi, nedum perficiendi, non fuit ipſi datum. Sed cum fine Septembris anni MDCC. poſt diuturnum alvi profluvium, & purulentas ſedes, ſtomacho prorſus reſolutus ciborum, & cujuſvis liquoris faſtidio affectus, tandem exacto octuaginta ſeptem annorum curriculo ille ſupremum diem obiverit, vix ab hoc negotio expeditus, extemplo Madritum proficiſci, vocatus a recolendæ memoriæ Catholico Rege CAROLO II. Hiſpaniarum Monarcha ſuo Domino (recuſato, quod a Sacro Cardinalium Collegio ipſi fuerat oblatum, Primarii Medici Conclavis munere) obſtrictus eſt; cujus nutibus obtemperans, nulla interpoſita mora, omniaque poſtponens, illico, commutatis ad celeritatem equis uſus, alacriter ſe in viam dedit. At vero cum Mediolanum perveniſſet, accepto infauſto mortis ejuſdem Regis nuncio, Romam, unde profectus erat, regredi coactus eſt; Ibique aliquo temporis ſpatio immoratus, præſertim ut Sanctiſſimi Patris noſtri CLEMENTIS XI. tunc noviter ad Summi Pontificatus apicem evecti, qui ſemper illum ſingulari humanitate, cum adhuc Cardinalis eſſet, ſummaque beneficentia fuerat proſecutus, pedes exoſcularetur, ejuſdem humaniſſimis invitationibus, ut Romæ permaneret, quam moleſtiſſime recuſatis, minimum, aut nihil curans primariæ Medicinæ Cathedræ, quam in Inclyta Urbis Univerſitate (Sapientiam vocant) obtinuerat,

Digitized by Google

jacturam facere, & vela vertere, Neapolimque repetere voluit, ut tandem poſt tot exantlatos labores requieſceret, & procul negotiis, omnibuſque curis ſolutus, ſibi paterno ſub lare poſſet vivere, & in amatiſſimæ patriæ, ſuorumque gremio conſeneſcere. Sed nec otio, quod illi Deus fecerat, omnino uti, aut ſtudiis, & Minervæ vacare licuit: turbata perditiſſimorum quorumdam hominum facinore jam patria, & ſceleratiſſimis commotionibus concuſſa, cum jam toto fureret Mars impius orbe, & tremebundam diſſidiis, ac furoribus vexaret Italiam. Hoc tamen interea temporis Protomedici Generalis Regni munus obiens, quam ei dignitatem memorati Catholici Regis CAROLI II. munificentia adjunxerat, nihil pro Rei Medicæ incremento, & quo ſaluti, utilitatique publicæ proſpiceretur, intentatum reliquit, omnia, quæ ad Medicam praxim faciendam pertinent, ſuo ordine componens, & in numerum digerens, nova, atque efficaciora medicamenta loco antiquorum ſubſtituens, atque ideo Petitorium, quod vocant, ac Antidotarium medicamentorum, juxta Recentiorum uſum, confectioni apprime neceſſarium promulgans, redegit ad regulam, normamque Pharmacopolarum. Itaque ejus diligentia, atque vigilantia factum eſt, ut horum Officinæ hac in Urbe tam perbelle, ac magnifice ornatæ, omnibus, quibus humanæ vitæ ſuccurritur, affluentes conſpiciantur, & nullo medicaminum genere tam ſimplicium, quam compoſitorum, careant: ut facile animadverti poſſit, quo ſtudio, atque induſtria ſemper Auctor animum attenderit, ut magis, magiſque hic Ars Medica excelleret, & noſtra Neapolis tam ob illius peritiam, quam ob remediorum compoſituram, inter alias Urbes caput exereret, atque extolleret. Hæc te monitum volebam, ut cauſam ſcires protractæ hucuſque horum Commentariorum impreſſionis, ad quos componendos, inter tot maximas curas, vix furtim otia captans Auctor animum advertere potuit: in quorum, aut ipſius Auctoris commendationem, ut multa, aut pauca dicam, ne expectes; etenim nec meum eſt illum laudibus ornare, cum ſatis Sol luce ſe prodat ſua, nec hi alienis indigent encomiis, quibus emptores alliciantur. Noſtris interea Tu laboribus fruere, fave, & vale.

Neapoli VII. Kalendas Decembris MDCCIII.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX
AD
COMMENTARIUM
APHORISMI TERTII
LIBRI PRIMI.

QUamvis hactenus recenſita, atque e medicis fundamentis eruta ſatis eſſe potuiſſent, ut quemlibet præjudiciis exutum facile perſuadere valerent, ut in hac, & quidem magni momenti re, cautius ſe gererent; quia tamen nec his adhuc plerique Recentiores, acquieſcunt, quinimo vetuſtam fortaſſe cupientes in re medica mittendi ſanguinis conſuetudinem ſuſtinere, illam e Mechanicis, ſecundum regulas motuum, ſuffulcire nuperrime conati ſunt: atque ſtatuta in primis, juxta moderniorum Anatomicorum obſervationes, Cordis primi impellentis, putati, muſculari ſtructura, deinde vero Arteriarum, mox etiam muſculorum adjacentium, atque motum ſanguinis per ſuos ductus coadjuvantium preſſione, acute quidem, & ingenioſe nimis perſuadere ſatagunt, plurimum in ſanguinis, aliorumque liquorum cum ſanguine commiſcendorum vitiis, & partium ſolidarum ægritudinibus, venarum, atque arteriarum ſectiones, ad earumdem curationes conferre, & tum (ut Veteres conſueverunt) e directo, tum ex oppoſito partis laborantis latere, atque ex locis tam remotioribus, quam vicinis, & tum gratia motus ſanguinis promovendi, tum etiam refrigerandi, ipſumque vel quantitate excedentem, vel qualitate vitioſum diminuendi, depurandi, invertendi, aut alterandi, illas commendant: quamobrem in omnibus fere ægritudinibus illas prodeſſe poſſe ſe firmiter oſtendere arbitrantur. Sed & (quod majus) ex iiſdem legibus Mechanices, etiam ſinapiſmos, ac phænigmos, cauteria, & fonticulos, ſetones, cucurbitulas, ac quodcumque aliud ex Chirurgico fonte petitum auxilium, in idem adjumentum revocant, ac rite, recteque revocandum demonſtrare conantur; proinde ſi hæc alia adjiceremus, operæ pretium nos facturos eſſe exiſtimavimus.

Et ſane, ſi libere licet in hac re fateri, quod præjudiciis exuto probabile magis videtur, etſi quæ a Mechanicis deſumuntur. veriſſima in ſe ipſis ſint, & firmis, ſolidiſque demonſtrationibus, ac experimentis ſtabilita, cum nimirum Mechanica, ut Ars ipſa ſuggerit, pure conſiderantur: ſi tamen illa eadem ad viventia corpora, eorumque phyſicas operationes reducantur, mirum quam longe varient, ac deficiant, cum ab ipſis plurimum alterari, ac permutari poſſint, imo veluti labe quadam erroris inficiantur, ut propterea a præconcepto fine declinent, & multoties penitus aberrent. Ea ſiquidem eſt Phyſices, & phyſicarum rerum conditio, ſaltem reſpectu noſtri ut cujuſcumque aliæ facultati ſi jungantur, illam coinquinent, ac deturpent. Quare licet multum conferant, quæ a

Mathematicis, Opticis, Dioptricis, Hydraulicis, Mechanicis, cæteriſque ſumuntur, ad explicanda phænomena Naturæ, quibus ſcilicet melius nos valeamus illa percipere, & noſtris ſenſibus adaptare; nihilominus, quod inde poſſimus ſine ullo penitus errore de iiſdem indubie, & evidenter concludere, non eſt quod ſperare liceat. Ita quidem licet Aſtronomi, ut mentibus noſtris quaqua ratione Cæleſtia phænomena, ac ſiderum motus aptarent, ad regulas quaſdam e Matheſi petitas, quo fieri poſſet congruentius, redegerunt, finxeruntque motus circulares in Epicyclis, Excentricis, Cocentricis, aliiſque deferentibus circulis, & orbibus; & Ingenioſiſſimus Carteſius per vortices, parteſque varias, primi, ſecundi, & tertii, ut ipſe vocat, elementi: unde commode noſtris obſervationibus congruerent, & intelligenda inſinuarent; ex hypotheſi tamen hæc omnia propoſuere, quia revera nulla ſunt, & mente ſolummodo conficta. Sic etiam multa in phyſicis per Sal, Sulphur, Mercurium, Phlegma, Terram damnatam, & ſimilia, itemque per Acidum, & Alkali conantur Phiſiologi per experimenta noſtris ſenſibus exhibere; ſed an revera viventium corporibus hæc inſint a prima ſui conſtitutione penitus ignoramus, nec certo ſtatuere valemus, *Quemadmodum enim* (ſcite advertit, licet ad rem aliam, acutiſſimus Bernardus Connos) *quælibet pars Terræ, Aquæ, aut Aeris, vel alterius, ſive ſimplicis, ſive miſti, & compoſiti Corporis, mutatis figuris, quæ ſalinæ erant, ſulphureæ fieri poſſunt: hoc eſt, quæ acuminatis cuſpidibus ſales referebant, rotundatæ, aut pyramidales redditæ, evadunt ſulphureæ, & viciſſim, ut propterea juxta variam earumdem proportionem, ac texturam, tranſeant, & commutentur in Arbores, Plantas, fructus, ſemina, flores, adeoque in vinum, panem, aliaque alibilia: ita viciſſim iſta, everſa figura, & mole, in alias res tranſmutari poſſunt; Sic Carnes, Panis, Fructus, aliaque edulia nobis uſitata, brevi ſpatio intra Ventriculum aſſumpta diſſolvuntur, & in fluxilem ſuccum, nempe chylum commutantur, quippe alimenta iſta ſalibus acidis, & alkalicis redundant, qui deinde in ſtomacho, ac poſtmodum in ſanguine, toti convertuntur in Alkali: quod patet, quia, ſi pluries, & pluries ſani Hominis ſanguinem diſtillaveris, ne guttulam quidem ſalis acidi, ſed copioſum ſalem alkalinum inde colliges.* Et mox: *Spiritus vini, cornu Cervi, ſalis ammoniaci, aqua fortis, ſpiritus vitrioli, ſulphuris, ſalis communis, aluminis, & reliqui liquores, ſalini, ac ſulphurei, repetitis diſtillationibus acrimoniam exuunt, & in aquam inſulſam convertuntur, mutata ſcilicet eorumdem ſalium figura: Aqua ipſa, teſte Boyle, leniſſima diſtillatione, per triennium ſuper ignem in vaſis vitreis ſtrictiſſime clauſis, in terram elementarem tranſmutatur, ſervato fere eodem pondere.* Sic pariter commiſti liquores extra nos aliud quid omnino peragunt, ac cum intra ventriculum fuerint aſſumpti, utpote in eodem infracti, inverſi, permutati ab aliis humoribous ibidem ſtagnantibus, aut aliunde transfuſis; unde ab illis ad iſtos non licet congruenter inferre. En igitur quam facilis, & prompta mutatio in rebus phyſicis, quæ in Mathematicis neutiquam contingit. Hinc Carteſius ipſe, qui primus Animantia, veluti Automata, contemplatus eſt, & per regulas Mechanicas multa in operationibus eorumdem ſcite admodum dilucidare eſt adniſus, nonniſi hypothetice ſolum illa conſideranda propoſuit; quod & alii plures poſt ipſum confirmare non ſunt veriti. Itaque commendabilia plane ſunt, quæ ex Mechanicis ad noſtrum captum deprompta, pro explicandis rerum naturalium proprietatibus, proponuntur, ſed non inde tamen licet certo concludere, illas ita ſe prorſus habere, parique ratione in cunctis aliis re ipſa proſequi poſſe: In hunc eumdem modum ſe habet Boyle, cæterique omnes poſt ipſum, quoniam bene norunt Mechanicæ documenta, ac præcepta in Artificialibus, ſi recte aptentur, infallibilia evadere; in Naturalibus vero non æque, nec adamuſſim congruere, licet ſimilitudine, quadam nos doceant idipſum a Natura, vel non multum diſſimiliter peragi poſſe, ſicut in Artificialibus uſuvenire comperimus: & quidem ratione clariſſima, ſiquidem in Artificialibus, quæ aptantur ad opus, & operis executionem omni ex parte noſcuntur, & ut expedit, ac opus eſt, ita prorſus diſponuntur, & adaptantur, ut nihil lateat, quod eidem conferre queat; at vero in Naruralibus pleraque omnia recondita ſunt, & penitus occulta, quæque potiſſimum ad opus ipſum adimplendum præcipua ſunt, & neceſſaria. Sic ad exequendum motum arbitrarium muſculorum, licet ſciamus inſervire muſculos, & nervos, ac motrices eorumdem fibras, diverſimode inflecti oportere, itemque extendi, contrahi, tendi, laxari, atque in diverſas figuras

Ma-

Mathematicas adaptari, latet tamen, qua ratione, quibus mediis, qua vi, aut imperio ſuperioris virtutis opus illud peragatur, ut ad ſimplicem Arbitrii nutum multifariam expeditiſſime diſponatur, perficiaturque. Hinc jure optimo dixerim Mechanicæ Leges, & Inſtrumenta aſſimilari quidem poſſe, ſed non æque, ac adamuſſim comparari operibus Naturæ, quæ cum nobis ignota ſint, nuſpiam poterunt ad certas leges redigi.

Ut autem, quæ generatim dicta ſunt ad noſtrum propoſitum, tam in ſtatu ſano, quam in morboſo Corporis humani, contrahamus, placeat Lectori hæc mecum ſigillatim perpendere, & examinare, ut omni exutus præjudicio de propoſita quæſtione decernere poſſit, num ſcilicet, quæ ex Mechanicis petuntur, exacte conſonent phyſicis Animalium operationibus, & pariformiter quadrent motui cordis, & ſanguinis, cæteriſque muſculorum, & membranarum motionibus.

Dubio procul eſt, Pulſum, ſeu motum Cordis, & ſanguinis, localem eſſe, atque ad ipſum perficiendum requiri in univerſum movens, mobile, ſpatium, terminos motus, motum ipſum dirigentia, ac denique eumdem coadjuvantia, ut ricte, recteque peragatur, ac certa, ſtabilique regula, ſtatutoque ordine, rhythmo, ac uſu convenienti moderatus, perennis fiat. Hæc ſane in manufactis, ſecundum regulas Mechanicæ, rite, recteque diſpoſita cum fuerint, fieri nequit, quin motus inde exigitus, omni ex parte abſolutus, ac directus, minimeque interruptus conſequatur: quamobrem, ubi quis hæc omnia bene, exacteque diſpoſita noverit ſecundum Mechanicæ regulas, ita ut nil quidpiam deficiat, aut excedat, nilque intermiſſum, interjectumque ſit, quod poſſit pervertere, impedire, celerare, aut retardare mobilis loco motionem, profecto concludenter, & ſcire poterit de motu ipſo, & motus operationibus determinare. At vero, ſi forte fortuna aliquid accedat, quod unum ex iis, quæ ad motum ipſum perficiendum concurrunt, perturbet, aut dimoveat, plane motus ipſe devius fiet, aut definet. Quoniam ergo in Naturalibus, & præſertim in Viventibus ſenſitivis, hæc omnia tam alterabilia, ac mutabilia ſunt, ut plane dixerim, nunquam in ſeipſis æquabiliter conſtare, propterea quid fieri poterit, ut exinde certæ leges, aut inconcuſſæ regulæ colligi queant. Sed & quod gravius, nondum plene de illis hucuſque conſtat, quo pacto in Animalibus peragantur, cum univerſæ operationes Naturæ hactenus nobis incompertæ ſint, nec quiſpiam poſſit per mille ſæcula gloriari, ad certam notitiam illas redegiſſe. Etſi enim plurimum in his ſit allaboratum, multaque per accuratiſſimas obſervationes Anatomicorum, & alia per Phyſicorum ingenioſiſſima excogitata, ac experimenta, inventa ſint; illa tamen nonniſi probabiles conjecturas ad ſummum attingunt, captui noſtro magis aptabiles, haudquaquam vero certas, de quibus jurare poſſimus.

Et quidem, poſt tot, tantaque in rem Medicam promovendam ſolertiſſime introducta, neſcimus adhuc, qua vi, quibus modis, aut inſtrumentis, motus iſte Cordis, & ſanguinis abſolvatur, & num revera Cor primum, ac præcipuum ſit hujus motus Movens, & Impellens, an potius ex adverſo ſanguis ſit cauſa proxima, & immediata ejuſdem motus, & impulſus? Etenim in primo illo puncto ſaliente Embryonis, cum vix tenuis bullula ſenſibus noſtris conſpicua ſit, ejuſcemodi motus percipitur, eodem prorſus ordine, ac rhythmo, quo in adultis obſervatur, ſibique tunc ſanguis viam facere videtur per exiguos arteriarum, & venarum tubulos, quouſque vas Ovale, ſiniſtrumque Cordis ventriculum ſubeat: neque id abs re dictum, quoniam a ſanguine partes cunctas corporis vigere, ac nutriri, & vitales operationes ſuſtinere, pleriſque non irrationabiliter putatur. Sed etſi Cor ſit primum movens, primumque impellens, in controverſiam adhuc eſt poſitum, (*V. Alph. Borell.*) num ab interna facultate, eaque ſive naturali, ſive vitali, ſive etiam animali, motum hunc tam regularem peragat, & nam etiam electiva, ac cognoſcitiva, imo cum advertentia, ad inſtar cæterorum muſculorum: an vero ab uſu, & conſuetudine contracta per iteratos actus ab initio vitæ. Sic pariter dubitare licet, num tam accurata, & exacta Cordis ſtructura, conſtructa ſit propter ipſum motum, an potius ob robur ſolum, & fortitudinem ejuſdem, ut huic perenni motui reſiſtat, cum in pleriſque animalibus talis, ac tanta illa non ſit, imo etiam diſſimiliter diſpoſita. Ingreſſus præterea, & egreſſus ſanguinis a Corde, nec in cunctis animantibus uniuſmodi eſt; quin & in ipſo homine tam adulto, quam nuper nato, intra, & extra uterum varius. Dubio etiam vertitur, num motus ejuſdem compoſitus ex diaſtole, & ſyſto-

ſyſtole, ſit uterque ab interno principio, an alteruter ſolum, & alter quidem mera gravitate, ſive introrſum, ſive extrorſum concidente. Quæ inſuper, qualis, & quanta ſit univerſim, tam in ſtatu ſano, quam in morboſo vis, & facultas ſolidi impellentis in fluidum impulſum, & num ſemper, ac perpetuo æquabilis in utriſque ſit illa in impellendo, hæc in obſequendo, debita convenientique proportione, quis unquam poterit certa methodo determinare? Plane iſta captum noſtrum penitus effugiunt. A muſculis etiam per univerſum corpus diſperſis vis quoque plurima poteſt ſanguini circumeunti impertiri, quippe qui, ex doctrina Helmontii; peculiari quadam vi motrice ſunt prædìti, ut alias innuimus. At vero, poſito quod partes Corporis univerſæ ſimul una in generatione præjactæ ſint, ut alias a nobis eſt oſtenſum, nec una ante aliam ſit formata, etiam ex documento Hippocratis, proculdubio una alteram in ſuis operationibus juvabit, nec una dici poterit reipſa ab alia pendere, ſed potius ſimul omnes conſentire ad corporis molem, vitaliter ſuſtinendam, & conſervandam; Reciproca enim, & æque potens eſſe debet vis, & influxus unius in alteram, atque adeo poteſtas, & impetus ſolidi in ſolidum, & ſolidi in fluidum viciſſim proportionaliter æqualis; cum ſolidum a fluido vigeat, ſuſtineatur, & conſervetur, ac fluidum ex adverſo a ſolido reparetur, repurgetur, ac reflorescat; ut propterea alterutra ex parte vis iſta ſi deficiat, aut vacillet, Motus, Movens, Mobile, a conſueto, & naturali ſtatu ſano plurimum deficient. Etſi deinde quidpiam mali ab illis emergat, haudquaquam ſciri poterit, cujus vitio, aut defectu, id accidat, cum conjecturæ utrinque deſumi, & utrimque deſumptæ, fallaces eſſe poſſint.

Neque præterea ſolidum ſemper in fluidum actionem exerit in motu promovendo: cum ex adverſo ſæpeſæpius experiamur fluidum in ſolidum potius eamdem excitare: etenim in febribus quibuſcumque, prima actio videtur eſſe a liquidis in motum fermentationis indebitum adactis, unde poſtmodum partes ſolidæ in ſuis operationibus depravantur. Sic pariter fibræ nerveæ, membraneæ, muſculi, nullatenus in Epilepſia, cæteriſque affectibus ſpaſmodicis contorquerentur, niſi a proritante aliquo liquore in motum illum forent laceſſitæ. Idemque dicendum in Tuſſi, Empyemate, Stranguria, Dyſuria, Dyſenteria, & ſimilibus.

Vitia inſuper, quæ ſolidis primo tribui videntur, nonniſi a fluidis multo antea vitiatis promanant: nam cum a ſe ipſis lædi nequeant, profecto ab aliis, & quidem liquidis afficientur, ſive cauſæ externæ, ſive internæ ad idipſum accuſentur; ſiquidem ſolida quæcumque, ſive laxa, ſive contracta, ſive tenſa, & dura, ſive mollia, aut aliter affecta dicantur, nonniſi per actionem liquidorum talia fiunt, cum membranæ, muſculi, nervi, fibræ, glandulæ, aut ſi mavis alia ſolida, in corporibus viventium conſiderata, ſua natura non arida, exucca, rigida, inflexilia omnino ſunt, ſed convenienter mollia, illita, irrorata, humefacta; quamobrem cum præter naturam contrahuntur, tenduntur, obrigeſcunt, vel plus juſto molleſcunt, & laxantur, ab aliquo humore procul dubio corrugante irritante, vel contra diſtendente, & emolliente, aut aliter præter naturam afficiente, læduntur; & cum in ſtatu ſano in Athleticis firmantur, roborantur, conſolidantur, nonniſi per alimentum ejuſdem generis, & conditionis, ob exercitia affluentius ſuggeſtum, & melius elaboratum, ita afficiuntur; ut propterea quæ partes magis exercentur, majus quoque, abundantius, ſolidiuſque nutrimentum ſuſcipiunt: qua ratione experimur in cunctis, etiam natura languidioribus, dextrum brachium majoris mohs, & robuſtioris virtutis evadere, quam ſiniſtrum; quia per aſſiduas exercitationes, pori illius magis dilatati, majus quoque alimentum recipiunt, magiſque, compactum, ac ſolidum in poſterum ſortiuntur. Itaque innumerabilia propemodum ſunt, quæ dubiam, atque incertam hanc de primo Movente poſitionem reddunt.

At vero Cor ipſum (dato quod ſit primum movens) multifariam præ cæteris turbari, adeoque impulſum varium excitare poteſt; tum cauſa ſui diverſimode affecti, tum cauſa aliorum ad ejuſdem impulſum concurrentium, ut ſunt nervi, ac ſpiritus animales dicti, in Cor ipſum influentes, necnon Phantaſia ex diverſis objectis, & phantaſmatibus commota, per innumerabiles animi paſſiones. Quare, cum numquam Cor in eodem ſtatu permaneat, ſed diverſas aſſiduo ſubeat, etiam in ſtatu ſalubri, perturbationes, profecto non ſemper eodem modo æquabiliter movetur, & impellit, eoque magis quia in ſangui-

guinis, & chyli per venam cavam aſcendentem receptione, modo in diaſtole, modo in ſyſtole, modo in utriſque, diverſimode ſe habet; unde poſtmodum pulſationes variæ; ſicut etiam variæ quoque in motu, ac in quiete corporis, in ſomno, ac in vigilia, vacuo, aut repleto ventriculo, cæteriſque mutationibus, præterea, quæ caſu, aut inopino eventu Corporibus accidunt.

Secundo Mobile, ideſt ſanguis a Corde impulſus, perpetim quoque variat, tum ratione ſui, interius in ſuis particulis commoti, & a recrementis repurgandi; tum ratione aliorum humorum cum ipſo permiſtorum, aut permiſcendorum, qui varii, ac multigeni eſſe ſolent, ſive in ſtatu naturali, ſive præter naturam, ex innumeris fere ægritudinibus contingentes: unde multoties qui exinde ſecerni, ac repurgari debebant, non ſecernuntur, nec repurgantur: aut mali, ac vitioſi cum ipſo commiſcentur. Spiritus item, ſeu potius pars ejuſdem ſanguinis vivida, ſemper in eodem variat, aut in modica exolutione, aut non convenienti refectione: idque potiſſimum in ægris. Pars etiam glutinoſa nec ſemper uniformis eſt, neque chylus, qui eidem ſuggeritur, ut & lympha undequaque variabilis, tam in quantitate, quam in qualitate, cæteriſque. Aer pariter inſpiratus per pulmones, aut circumambiens per poros corporis, mirum quantam etiam varietatem in corporibus faciat; itemque vapores, aut halitus perſpiratione diſſolvendi, tam in ſanis, quam in morboſis; motum item pulmonis, ac diaphragmatis, & muſculorum intercoſtalium, ſimulque cum his alia plura, quæ nos latent, a quibus mobile iſtud diverſas ſubire poteſt mutationes, ut propterea non æque ſemper moveatur, nec ejuſdem virtutis, energiæ, aut elateris, neque certa lege, aut periodo comprehenſibilis.

Idemmet quoque ſanguis, ſive in ſtatu ſecundum naturam, ſive in ſtatu præter naturam, aliquando plus juſto rareſcit, aliquando denſatur: interdum parte florida abundat, aut deficit, interdum fibroſa; alius eſt jejuno ſtomacho, & alius a paſtu; alius in quiete, alius in motu; unde & aliquando latius ſpatium, aliquando anguſtius, nonnumquam concitatior in ſuo circuitu fit, quandoque tardior, crebrior, aut rarior: idque paſſim ſingulo quoque die, & in individuis, adeo inter ſe differentibus. Sive inſuper ſanguis a ſe ipſo moveatur, ac veluti undatim ſuum gyrum abſolvat per arterias, & venas: ſive a corde impellente, ut in motu projectorum, vel a comprimentibus arteriis, per eamdem fortaſſe vim utriuſque inſitam, vel ob teſturam fibrarum oſcillantium, aliudve ſimile, ſemper in ſuo motu inæqualem ſubibit varietatem: in motu ſiquidem projectorum quo magis a propellente projectum diſtat, eo debilius, ac debilius evadit, ut tandem in quietem deſinat. Si vero a ſanguine ipſo motus hic habeatur, quia in ipſo itinere ſemper conſumitur, & tenuiore ſui parte fatiſcit, aut etiam in robur, & nutrimentum partium tranſit, tractu temporis remotiores partes pertingens, in arteriolis hebeſcit: mox etiam in venas transfuſus, magis, magiſque lenteſcit, adhuc ex valvulis earumdem impedientibus: unde non raro fit, ut in eiſdem pariter concreſcat veluti in varicibus, deſinente ſimul una impulſu, & preſſione arteriarum, & craſſeſcente pariter ſanguine, vi ejuſdem non leviter imminuta: quamobrem certa lege hæc omnia ad normam invariabilem redigere, impoſſibile videtur.

Per venæ ſectionem præterea ſanguis exiliens nonniſi ab arteria, quæ in venam ſectam influit, egreditur, adeoque, lege circulationis, ſanguis arterioſus aliquantulum dumtaxat mutatus inanitur: eo autem diminuto, minuitur deinceps quoque impulſus in venas adjacentes, & ſucceſſive in reliquas ſuperiores, atque in ramum venæ cavæ aſcendentis, quæ ſanguinem in Cor reducit: Hinc impetus in idem Cor, & vigor a ſanguine promanans pariformiter imminuitur. Celeratur autem per aliquod tempus motus in pulſu, & in arteriis, quia ob earumdem depletionem coguntur in ſupplementum inaniti ſanguinis, a ſuperioribus arteriis, & a Corde, novum, & novum alium excipere, atque in detracti ſanguinis, arteriarumque inanitarum auxilium, frequentiori niſu, reliquum ſanguinem propellere, qui tandem iteratis circuitionibus ſenſim deficit, poſtquam ſcilicet ab aſtricta vena ſecta paulatim ſubſtiterit.

Tertio Spatia, ſeu Cavitates, per quas mobile, ideſt ſanguis aſſiduo movetur, & circuit, quales ſunt Ventriculi cordis, Arteriæ, & Venæ, varias ſubire poſſunt mutationes: & quidem hæ cum ſuis fibris ſint intertextæ, quæ nunc molliores, nunc duriores, modo laxæ, modo rigidæ; proinde fit, ut aliquando latiores, aliquando anguſtiores illæ evadant, præſertim in morbis, atque in diverſis eorumdem temporibus, tum univerſalibus, tum particula-

cularibus: unde aliter ſe habent inter initia acceſſionum, aliter in augmento, & aliter in ſtatu, ac declinatione; idque potiſſimum ex varietate humorum illas afficientium, acrium, acidorum, aliorumque, nec non ex diverſa eorumdem motione, ut & a cauſis externis, ambiente aere, cibo, potu, medicamentis aſſumptis, cæteriſque: itemque cum per viſcera male affecta recurrunt, quæ in ægris quoque multum variant, & magis, magiſque in glandulis, & apicibus arteriarum, quæ ex obſervatione plurium Anatomicorum, non pulſant: qua etiam de cauſa diverſimode pariter per poros partium percolantur, & ab oſcillis venarum excipiuntur, indeque in vaſa majora, ac in jecur cæteraque viſcera. Simul cum his variant etiam ſpiritus e ſanguine eliciti, qui vel diſſipantur plus juſto, & evaneſcunt, concreſcunt, acceſcunt, & in alios omnino degeneres permutantur: quemadmodum, & halitus, ſive evaporationes, quæ diutius retentæ ſanguinem inficiunt, & in ſuo motu plurimum perturbant. Quod ſi tubercula, abſceſſus, aliique tumores in glandulis, cæteriſque partibus, ingenerentur, ut non raro fieri ſolet, quam graviora, & pejora contingant, nemo plane addubitabit. Quamobrem neque ex hoc certæ leges hauriri poterunt.

Quarto Interſtitia, ſeu intermedia arteriarum, & venarum, quam etiam ignota ſint, quiſque novit. Si enim per intermedios poros partium, proculdubio in his moram aliquam contrahens ſanguis, ſive ut partes ipſas nutriat, ſive ut eaſdem vivificet, & roboret; multum a priori, per arterias impulſo deficit, tam ratione ſui, parte aliqua depauperati, quam ratione impellentis, nequeuntis pari impetu, ficut in arteriis, eumdem promovere: cum ſanguis in arteriis incluſus, e latiori ſemper loco in anguſtiorem deferatur: & contra in venis ex anguſtiori traducatur in ampliorem. Si vero per Anaſtomoſim, quam plerique habere ajunt arterias cum venis: plane conſtat, exiles arteriolas in apicibus non pulſare, adeoque nec æquabili ratione propellere ſuſceptum ſanguinem. Neque prætera plene liquet, num indiſcriminatim plures venulæ ab una arteriola; an plures arteriolæ in unam venulam impulſum ſanguinem transfundant, & quo pacto per venas perpetuo majores, ac majores, ſuis etiam valvulis interſeptas, motum eumdem continuent, cum in latiori ſpatio motus, ac impulſus lenteſcat. In Arteriis inſuper contentus ſanguis lympha & ſero ſcatet, quibus reſumptis a vaſis lymphaticis, per interjacentes glandulas, magna ex parte deſtituitur, cum in venas trajicitur; unde non eamdem omnino tenuitatem, fluxilitatemque in iiſdem retinet: quamobrem diverſus a cunctis ponitur ſanguis, qui in venis eſt, ab illo, qui per arterias excurrit. Quod ſi in glandulis, intermediiſque ejuſcemodi ſpatiis, ſeu interſtitiis, aut etiam in apicibus arteriarum, vel venarum impedimentum aliquod, fortaſſis præter naturam, acciderit, quam varia adhuc, interrupta, & vitioſa fiet ſanguinis trajectio? ut non raro contingit in febribus acutis. Quid ſi inſuper vitium ſit in lympha, & vaſis lymphicis, itemque in nervis per eas partes perreptantibus, aut etiam in adjunctis, & circumjacentibus partibus; quæ preſſæ, conſtipatæ, obſtructæ, tumefactæ, aliterve affectæ, plurimum poſſunt circumgyrantem ſanguinem, & lympham incommodare? præter innumera alia accidentia, quæ vix mente concipere valemus, ſed tamen anatomicis cadaverum diſſectionibus non ſemel inventa, & obſervata ſunt.

Quinto Adjuvantia, aut dirigentia motum, ut præſertim ſunt Muſculi, eorumdem fibræ motrices ac Viſcera, diverſimode quoque circumpellunt, cum proritata, gravata, conſtipata, impedita non uniformiter moveant, & moveantur, tum multoties vitio ſui, tum non raro vitio nervorum, & ſpirituum animalium in eos influentium: unde ſæpenumero laxitates, contractiones, tenſiones, durities, compunctiones, dolores, imbecillitates, torpores, aliaque innumera accidentia illis contingunt: qua de re, nec æquabilis ſemper in eiſdem compulſio, aut in motibus ſanguinis adjumentum fit, cum omnia ſe in ægrotis permutari ſoleant (præter ea, quæ ſanis quoque frequenter accidunt) nam bonum, & ſanum ex integra cauſa, malum, & morboſum ex ſingulis defectibus evenit.

Quantum præterea iſta varient in cunctis individuis, non eſt quod multis perſuadeam; etenim conſtat ex corporum conſtitutionibus, ætatibus habitibus, regionibus, victus ratione, exercitiis, temporibus & tempeſtatibus Anni, cæteriſque hæc omnia ita diverſificari, ut quo pacto uni accidunt, alii aliter contingant. Hinc pulſus quibuſdam ſunt perpetuo magni, quibuſdam parvi, nonnulli celeres, & frequentes, alii rari, & tardi, imo etiam puſilli,

Digitized by Google

ſilli, & debiles. Sed & aliquibus non raro intermittentes, exiles, obſcuri, vix perceptibiles. Quapropter quis umquam certis legibus, aut invariabili, conſtantique ratione illos reſtringere valebit: En igitur, quomodo fieri poterit, ut poſſint Mechanicis regulis, certiſque demonſtrationibus phyſicæ in nominibus habitæ operationes congruenter aptari, aut ex illis iſtæ certo ſanciri.

Sed & ulterius quis umquam pro certo definiet, num impulſus Cordis in ſanguinem æque fiat in Ramum Aortæ deſcendentis, ac in Ramum Aortæ aſcendentis, cum in Ramo aſcendente conſideranda ſit major reſiſtentia ex parte ſanguinis impulſi, quod ſurſum ſit aſcenſurus: quam in deſcendente, qua propria gravitate, fluxilitateque, facilius movetur, & profluit. Et quamvis a proportione majoris capacitatis in Aſcendente, per quam major ſanguinis impulſi quantitas traducitur, comparatione habita ad ramum deſcendentem anguſtiorem, minoris quantitatis ſuſceptivum, quaqua ratione evinci poſſit, æqualem in utriſque fieri propulſionem, quemadmodum in Hydraulicis per varios ductus, latiores, anguſtioreſque, aquam fundentibus, experimur; non tamen idipſum omnino contingit in Aorta aſcendente, ac deſcendente; nam una ſurſum, altera deorſum vergit, nec deinde per æquales tubulos, aut conformes ſemitas, ſed omnino varias, diverſaſque, adeout licet impulſus in deſcendentem Aortam, ob anguſtiorem, ac perimetro minorem locum, major evadat: ſanguis tamen, veluti in anguſtiori loco receptus, paucior eſt, qui deinde per plures, & plures ramulos tortuoſe admodum diffuſus, & quantitate minutus, ac impetu deinceps relenteſcente, non leviter retardatus, comparari haudquaquam proportionaliter poterit ſanguini abundantiori per ampliorem Aortam aſcendentem ſurſum excurrenti. Quin & Sanguis per Aortam aſcendentem majori quantitate aſſurgens, quam per deſcendentem, remotam ſibi faceret ob ſui ipſius pondus, quod pondere ſanguinis deſcendentis majus eſſet.

Idipſum conſiderare eſt in ramis, & canalibus Arterioſis, per quos in aliquibus partibus recta, in aliis vero tortuoſe admodum, & in quibuſdam aliis partibus ſpatio ampliori, in aliis arctiori, & vix conſpicuo, ſanguis diffunditur, unde qui, qualilve impulſus in his accidat, quis umquam divinabit? In iis præterea, qui Aneuriſmate laborant, ubi veluti in altero Corde, impulſus ſanguinis vehementiſſimus percipitur, qua methodo iſta peragantur ſaltem in partibus infra partem affectam ſitis, vereri quoque ſubit. In Arteria ſimiliter Celiaca hypochondria affectorum, pulſus obſervantur elatiores, & crebriores, licet in aliis arteriis exiliores ſint: contra vero in varicoſis, hæmorroidibus affectis, aliiſque, quibus, ſanguis inter valvulas venarum hæret. Quæ igitur uniformitas motus in cunctis concipi poterit; ut exinde certæ regulæ deduci poſſint, quales in Mechanicis? Si enim corpus humanum ſua natura perpetuo mutabile eſt, & mille propemodum alterationibus obnoxium quomodo fiet, ut in ipſo umquam ſtabiles, & immutabiles leges ſtabiliri queant, cum ex quacumque, etiam levi cauſa mutetur, & licet noſtris ſenſibus id conſpicuum aliquando non ſit, reipſa tamen tale eſt, atque de momento in momentum variabile, potiſſimum vero in ſtatu morboſo, cum ſcilicet cauſæ morborum occultæ ſunt, & partes affectæ nullatenus determinabiles, ſed ſolum dubiis conjecturis nobis ſuſpectæ.

Sed quid quæſo, umquam ponderis addit, vel detrahit ictus Scorpii, vel Viperæ, aliuſve venenoſi animalis? cujus cauſa ſanguis momento temporis veneno infectus ſtatim a ſua craſi naturali declinat, & a ſuo motu deſciſcit, adeout paulo poſt demorſus vita defungatur. Quid etiam ponderis exquirendum in peſte, cæteriſque contagioſis affectibus ex infecto aere; atque in animi defectionibus, ex pravo halitu, ut & in præfocatione uterina, aliiſque ſimilibus? Quid in his, quæ extrinſecus admota corpori, ut emplaſtra, olea: cauſtica, præſertim carpis pedum: & tarſis manuum, momento fere temporis ſanguinem inficiunt, ejuſque motum perturbant, & in magnam virium jacturam patientem conjiciunt? Similiter fumus mercurii, ſulphuris, & ſalis ammoniaci, nec non pleraque alia ſive bene, ſive male olentia, a quibus non leviter ſanguis, & corpus univerſum alteratur, & vel bene, vel male afficitur, quid ponderis adjiciunt, vel adimunt? Animi quoque pathemata inducta ex ſolo aſpectu, vel nuncio objecti triſtis, aut voluptuoſi, adhuc in ſanis, quantum ſanguinem perturbent, & immutent, nemo eſt, qui non ſciat, cum tamen nihilum illi adjiciatur, vel detrahatur.

Sed etſi certo ſciretur, ſanguinis detractionem alicui ægrotanti profuturam, adhuc

huc

huc tamen de quantitate evacuanda dubium maneret, quouſque ſcilicet demenda foret, & quo tempore; quidque in detracti ſanguinis ſupplementum eſſet adjiciendum, ut meliorem, in relicto ſanguine craſim, introduceret: Cum naturæ, ætates, & cujuſque ægrotantis corporis conſtitutiones (præter regiones, & anni tempeſtates) variæ, diverſæque ſemper ſint, atque in poſterum futuræ: cum tamen ex regulis Mechanices iſta eſſent indiſcriminatim peragenda. Quamobrem prudenti Medico non tam facile licebit, in remedio tantopere ancipiti, certam jacturam facere per balſami vitalis detractionem, ac vitalium ſpirituum diſpendium, in humanæ ſalutis, & vitæ manifeſtiſſimum periculum. Accedit, quod plerique ad ſimplicem ſanguinis aſpectum repente animo liquuntur; alii evomunt, aut alvo turbantur, & alii alias ſubeunt, ſive animi, ſive corporis afflictiones.

Præterea, a miſſo ſanguine, & multoties, meliori, puriorique, tuendæ vitæ magis neceſſario, ſpiritus, ſeu partes tenujores, & volatiles aliquatenus diminuuntur; unde ſicut in ipſo defectus aliquis emergit, ita & in corde motus, ac impulſus aliquantulum pariter, ut elangueat, neceſſe eſt: languente autem motu cordis, ſanguis quoque minus impellitur; diminuto impulſu, facile ſanguis lenteſcit, craſſeſcit, hæret, adeoque momenta virtutis impulſus, & gravitatis, penitus mutantur, præter alia mala, & non raro etiam graviora. Nec ſatis eſt dicere, refici illico utrumque poſſe ex novo cibo aſſumpto, aut pretioſis medicamentis; Nam hæc, eadem ratione, qua ſanguis deficit, etiamſi convenienter aſſumantur, numquam reſtaurare poterunt; ſiquidem non æque bene in ventriculo, cæteriſque viſceribus, in chylum, & ſanguinem commutabuntur ad eam exacte refectionem, quæ neceſſaria eſt; nam a languente ſanguine deficiunt quoque ſucci digeſtivi, & reliqua fermenta viſcerum, imo quidquid ac ciborum, & ſanguinis elaborationem repurgationemque requiritur.

Neque inſuper perpetuo verum eſt, a ſanguinis miſſione motum ejuſdem citatiorem fieri, atque adeo ſucceſſive lenteſcentem, & craſſum ſanguinem attenuari, & exolvi. Quoniam non raro contrarium potius evenit, ſiquidem educta per venæ ſectionem parte ſanguinis tenujori, floridiorique, qui remanet, magis, magiſque craſſeſcit, atque ſpiritibus magna ex parte depauperatus, fibras, & cavum Cordis minus expandit, ac ſollicitat, minuſque pars ejuſdem ſanguinis vivifica in glutinoſam, fibroſamque impetit, aut attritione rareſacit; unde pulſus tardior, rarior, & imbecillior fit. Atqui præterea cavitates Arteriarum, & Venarum inanitæ, minus etiam per compreſſionem reſiduum ſanguinem propellunt; itemque fibræ motrices ium cordis, tum earumdem, laxiores redditæ, minus aptæ evadunt coarctioni, preſſionique, quæ major ſolum accidit a ſanguine uberiori, & vividiori illuc appellente, ac opplente, & veluti per iteratos cuneos amplificante. Conſtat autem hæc omnia potius deficere, quam augeri a ſanguine miſſo, quamobrem non eſt, quod citatior pulſus exinde perpetuo haberi poſſit.

Majus certe periculum ulterius accidit a ſanguine miſſo in febrientibus, quæ ſæpenumero a particulari fermento alicubi hærente contingunt, quemadmodum in panaritiis, in ſpina digito infixa, vulnere, ulcere, abſceſſibus, tumoribus, carbunculis anthracibus cæteriſque; unde ſanguis ſubinde in motum præternaturalem adactus, etiamſi totus educeretur, febrem non ſolveret, neutiquam ſcilicet educta materia illa febrem excitante. Et quidem pleræque febres omnes hujus generis eſſe ſolent, ut ex diſſectis cadaveribus innotuit. Quæ igitur, aut qualis umquam futura erit utilitas a ſanguinis miſſione, quocumque tempore, aut modo peragatur in febrientibus? Hinc propterea ſatius, tutiuſque viſum accuratioribus, prudentioribuſque Medicis, in morbis, & præſertim cum febribus conjunctis, ab hoc ancipiti præſidio, imo tot, tantiſque periculis implexo, abſtinere, quod vitæ, & vitali fomiti directe nimis inſidietur, per virium, & vitalis roboris detractionem, cui ſemel infracto, aut languenti, non tam facile deinde ſuccurritur, etiamſi pretioſa adhibeantur.

Quod ſi dicatur per miſſionem adaugeri in ſanguine motum fermentativum ob indebitam fermentationem febrilem inductum, qua ſcilicet partes tenues coguntur ſeipſas a craſſioribus, & heterogeneis extricare, adeoque ex fermentatione ipſa fieri expanſionem majorem in ſanguine, qui in anguſtis cavitatibus arteriarum, & venarum veluti incapacibus, coactionem quamdam patitur, ideoque exigere ſui diminutionem, ut poſſit melius deinceps amplificari, ſubigi, & extricari, imo etiam in ſuo motu celerari, obicibus per miſſionem ablatis, vel ſaltem imminutis; Contra eſt, quia ſi ſei-

ſi fermentatio illa in ſanguine major proficua eſt, eo quod per eam nititur natura partes impuras a ſanguine ſegregare, haudquaquam eſt impedienda. Per ſanguinis miſſionem præterea vel fermentatio diminuitur, vel augetur: ſi minuitur, impeditur proculdubio beneficium ſequeſtrationis, quæ ſubinde ſperatur: ſi augetur, inutilis plane fiet miſſio, quæ ad ſedandam febrilem fermentationem ab ipſis creditur conducibilis. Sed & in canalibus anguſtioribus, vel niſus liquidorum eſt major, quam ſit in canalibus amplioribus, vel eſt minor: ſi major, bene poterit vi ſua in ſpatium latius adigi, atque adeo ſine miſſione ampliorem locum exquirere: ſi minor, longe debilior, & minor fiet, facta ex venis detractione, quia per ipſam multum diminuetur niſus in ſanguine ibi contento. Sed nec quis ſibi fingat per miſſionem augeri fermentationem: ac ſubinde mox mox eſſe ſedandam facta nimirum ſequeſtratione. Nam cum ſequeſtratio motus naturæ ſit, iique tempus plurium dierum exigat, plane fieri non poteſt, ut tam brevi tempore illa per miſſionem futura ſit, quæ potius confundit, & turbat ſanguinem, excreta ſcilicet parte tenuiori, fluidiorique tanquam facilius excurrente, & reliqua commota remanente cum craſſa. Quin & contrarium ſæpeſæpius experimur factis præſertim inter initia febrium ſectionibus, in quibus impoſſibile eſt coctionem, ſecretionemque in humoribus haberi, quæ nonniſi ad ſtatum earumdem comparere ſolet. Quæ præterea vis ex miſſione iſta ſanguini inferri poteſt, quæ valeat bonum a malo ſanguine ſecernere? cum contra in motu liquidorum confuſio potius inducatur, & inæqualis permiſtio, a commotione, & preſſione varia, quam ſubeunt partes illorum tenuiores, & craſſiores, & ſi umquam cœnoſæ ſubſident in ductibus, liquentes ſolum, & fluidæ egredientur, quod nocuum.

Iiſdem omnino ambiguitatibus ſubjiciuntur reliqua omnia, quæ pro ſanguinis miſſione a ſuis Fautoribus proponuntur, & quidem quod primo dicitur de majori velocitate ſanguinis aucta in venis, a quibus ſanguis mittitur, non eſt univerſaliter verum, quin plerumque infractis momentis contractionum & preſſionum, in fibris cordis, arteriarum, & muſculorum adjacentium, contrarium evenit. Quippe univerſus ſanguis, & totus quantus eſt, in ſuis ductibus ſuſcipit impulſum a corde, & partibus circumambientibus, & coadjuvantibus ejuſdem motum, ſive modicus ille ſit, ſive multus. Finge per ſyncopem cor ſletiſſe; ſtat quoque & ſanguis: cum vero cor in ſuo motu redit, totus etiam ſanguis pariformiter ſucceſſive commovetur. Sed & contra, ſit ſanguis ſua quantitate minutus, quia præcedentem niſum cor amittit, ut nequeat tam valide continuum in venas commeandum impellere: ex reſiſtentia majori contracta in iiſdem, proculdubio velocitas illa prior ſenſim hebetatur, & languet. Unde ſanguis in animalibus tantum impellitur, quantum impellit, promovetque cor ad motum, & pulſum ſui; ut obſervare eſt in pulſu myuro, & deficiente. Pulſus quoque formicantes dicti, velociſſimi, & creberrimi ſunt, cum tamen puſilla, & multum infracta vis, ſeu vigor, & calor in corde, & ſanguine eſt. Quamobrem non eſt conſiderandus ſanguis in arteriis, & venis, velut purus, & ſimplex liquor fluens per vaſa; ſed velut humor heterogeneus compoſitus ex multis partibus, & ſpiritibus quoque plurimis abundans, qui cum per emiſſionem reſolvuntur, ac diſſipantur, reliquum in venis ineptum, effœtumque relinquunt, ut nequeat deinceps cor, & reliquas partes corporis vivificare, atque ad motum ſolicitare; unde poſtmodum univerſalis languor, atque in pulſu, & motu ejuſdem ingens varietas. At vero, ſi verum ſimpliciter eſſet, quod ex miſſione ſanguinis, motus ejuſdem velocior fieret, proculdubio data proportione, ex majori detractione, longe major velocitas oriretur, quod contrarium evenit, langueſcente potius pulſu. Accedit, quod ex miſſione ſanguinis, venæ inanitæ admittunt majus ſpatium ſanguini circumfluenti, ut propterea non multum turgeant, indeque etiam arteriæ nec multum etiam amplificentur, unde pulſus, qui primum forte erat elatus, & magnus, fiat humilis, & parvus; & velocitas, quæ exurgit ex miſſione, ſiet ſolum cauſa majoris, & citioris ſpirituum diſſolutionis, ex illo motu magis concitato. Hinc tandem fit, ut licet per modicum illud tempus, quo ſanguis educitur, velocior motus in eodem habeatur, paulo tamen poſt idem ſubſiſtit, & æqualiter per arterias, & venas mole, & virtute diminutus hebeſcit, & languet; quoniam univerſus ſanguis intra horam ſuum circuitum per totum corpus abſolvit, & licet niſus ſanguis in arteriis major ſane fiat, quia in ipſis vegetior, tenuior, & ſpirituoſior eſt, attamen, quia per

per acceſſum illius ad varias partes corporis multum de ſua vi amittit, fit, ut qui ſupereſt, per venas remeandus, lenteſcat nimium in motu, utpote craſſior, & parte ſui puriore diminutus; ubi vero vitium aliquod contraxit magis, magiſque in arteriis, profecto longe minor vis, ac niſus habebitur in venis.

Quod inſuper ſubditur, ſanguinem in vaſis, poſt miſſionem relictum, minus coactum remanere, & vaſa ipſa minus etiam infarcta; verum eſſe poterit in ſanis, in quibus ſanguis nullo vitio infectus eſſe ſolet; ſecus vero in corporibus morboſis, in quibus plerumque ſanguis coagulationi ſubjicitur, & per detractionem magis, magiſque concreſcere, & coarctari ſolet. Arteriæ pariter magis contrahuntur ex defectu ſanguinis miſſi; quia quanto minus attolluntur, tanto magis contrahuntur. Neque momentum contractionis in Corde poteſt eſſe idem ante, & poſt miſſionem: quoniam ſanguis appellens in Cor non idem eſt neque mole, neque virtute, ob præcedentem evacuationem. Solet præterea ſanguis in ſtatu morboſo ejus eſſe conditionis, ut licet ratione quantitatis reſiſtere magis, vel minus poſſit impulſui, non tamen idipſum valeat proportionaliter efficere præ ſui pravitate; etenim in ſtatu morboſo omnia plane permutantur, etiam in partibus ſolidis, ſecundum texturam, poroſitatem, fermentorum energiam, &c. Sed & contra fieri poteſt, ut reſiſtentia hæc minor fiat mole, ſed major evadat impetu, atque virtute; inducta nimirum in ſanguine majori commotione, ac fermentatione. Hinc etiam nec momentum Cordis impellentis fingi poteſt idem ante, & poſt detractionem, nec minus canales eamdem ſervabunt rationem ut prius.

Nec Inſuper ex ſectione venæ ampliori, aut anguſtiori motus, ac impulſus ſanguinis habitus a preſſione circumambientium partium quidquam conferre poteſt, ut minor, vel major reſiſtentia habeatur in ſanguine mittendo, adeoque majus, vel minus incommodum corpori patienti inferatur; ſi quidem non in omnibus, credibile eſt ut ſanguis ſit uniformis, cum in aliquibus tenuior, in aliis craſſior inveniatur; ſed & textura, compoſitio, magnitudo, robur partium, & ipſarum præſertim venarum, variat in individuis; unde difficile admodum eſt divinare, ubinam ſectio amplior, aut anguſtior ſit profutura: Non enim quæ mente a Nobis utiliter ſucceſſura concipiuntur, in actum practicum deducta juxta propoſitum finem ſolent evenire, quinimo ſpeculationes metaphyſicæ plerumque non congruunt phyſicis experimentis. Sic in libra prægrandi e. g. exacte ad æquilibrium poſita, quiſque proculdubio crederet quodcumque corpus adhuc minimum ad alterutram lancem adjectum, ad eamdem partem pondus addere, atque deorſum ducere, quod ſane mens, ac ratio concludenter, infallibiliterque futurum ſuadere videtur, cum tamen ex adverſo duas tres, quatuorque muſcas, & forte etiam plures, ad alterutram partem ſuperincumbentes, haudquaquam phyſice pondus majus adjicere experiamur, licet proportio unius lancis ad alteram ex illarum adjectione, major fiat. Ita prorſus, quod ex præmiſſis quibuſdam futurum quid putatur tutum, utileque; ex adverſo nocuum, vel infructuoſum eveniet, ut millies expertum in praxi.

Quoniam inſuper niſus ſanguinis per venas continuus eſt niſui ſanguinis per arterias, fit, ut per ſanguinis emiſſionem ex venis, dimotio ejuſdem ſanguinis per arterias ſuccedat minor, quia minor niſus ſequitur poſt miſſionem: id quod in ſtatu morboſo gravius contingit, quoniam ſanguis cum mittitur, non ſolum quantitate diminuitur, ſed etiam viribus infirmatur ob diſpendium partium tenuium, & mobilium, ſeu ſpirituoſarum; hinc fieri nequit, quin officiat, licet ſenſibus externis minime percipiatur. Quod ſi dicatur nullam ſenſibilem mutationem exinde ſuccedere, adeoque eamdem majorem ſanguinis velocitatem haberi in arteriis, quam in venis, proculdubio nec juvamentum ex ipſa miſſione ſecuturum dicendum erit; cum in tantum juvamen ex miſſione ſperetur, in quantum mutatio aliqua in ſanguine exinde ſucceſſura ſperanda ſit. Nequit autem intelligi, quo pacto per miſſionem ſanguinis, velocitate motus ejuſdem per arterias majori effecta, calor diminuatur pro ratione emiſſi ſanguinis, cum calor in ſanguine a motu ejuſdem haberi dicatur, ob attritionem partium calorem comprehendentium, & per ejuſdem emiſſionem, motus ejuſdem velocior ſubſequatur. Si enim calor per miſſionem minuitur, proculdubio motus in ſanguine tardior erit: vel e contra, ſi motus poſt miſſionem velocior ſuccedit, calor exinde reſultans adaugeri ſimul una dicendus erit. Quæ vero de cohæſione, & contactu partium interſeſe proponuntur, quis unquam adamuſſim hariolabitur? Sed nec omnino verum, quod per attritionem partium in motu calor habeatur,

beatur, cum pleraque ſtagnantia calorem ingentem contrahant, quem in motu poſita non proferrent, imo mota potius refrigeſcunt, ut in fimo, fœnu, aqua ſtagnante, & ſimilibus: Sanguis ipſe alicubi hærens inflammationem parit, & ardorem vehementiſſimum. Hinc concludendum miſſionem ſanguinis non ſemper calorem imminuere, ſed aliquando etiam augere; niſi cum vires infirmat, & in exitium ducit: tutum igitur non eſt, quibus in corporibus, qua in ætate, loco, victu, aut ægritudinibus, id uniformiter poſſit accidere.

In obſtructionibus præterea habitis in orificiis arteriolarum, ubi plerumque contingunt, niſus iſte ſanguinis ex arteriis in venas longe admodum variabit, quippe ex ejuſmodi impedimento ab obſtructione habito, niſus hic debilior, & tardior fiet, adeoque motus ſanguinis per venas lente admodum peragetur; qui deinde per ſanguinis detractionem ab iiſdem, multo adhuc tardior, & debilior ſubſequetur, ac ſucceſſive etiam in arteriis, in quas niſus ex venis in cor aſſiduo fit: quamobrem ubi ante miſſionem niſus, indeque velocitas, obſtructionem in apicibus arteriarum inductam minime poterat dimovere, longe minus poterit poſt emiſſionem: idque magis cum obſtructiones accidunt in intimioribus partibus corporis, in glandulis, & in capillaribus arteriolis, in quibus nullus pulſus, nulluſque niſus, vel ſaltem debiliſſimus, & tardiſſimus, omnino improportionatus hærenti humori, plerumque etiam tenaci, acido, rebelli, maligno, qui non ſolum obſiſtit ſanguini circumfluenti, ſed quod gravius, eundem inficit, & circumjacentes partes hebetat, & inquinat. Accedit, quod etiamſi per miſſionem, ſanguis, qui in arteriolis hæſit, per dimotionem loco moveatur, ille in venas ipſis contiguas intrudetur, & vitium in ſe ipſo contractum reliquo ſanguini communicabit; unde noxa major; quoniam ſemper facilius vitiabitur exinde bonus, qui ſupereſt ſanguis, a malo, qui hæſit, licet modico, quam malus a bono, in ſeipſum intruſus, in meliorem ſtatum reducetur; a privatione enim ad habitum non datur regreſſus. Si præterea id quod hæſit, præſertim in magnis vaſis, indebitam fermentationem in univerſo ſanguine, adeoque febrim excitet, proculdubio nequibit miſſione auferri, niſi totus ſanguis infectus educatur, exemplo vini aceſcentis. Sed poterit, inquies: ergo non certe, igitur dubitas: Ergo ſicut in bonum, ita & multo magis in malum cedere poterit; in dubiis autem non licet tam facile de vita periclitari, præſertim per ſanguinis, ideſt vitalis theſauri detractionem, ne præſertim illud Plinii nobis objiciatur; *Negotiantur animas noſtras & experimenta per montes agunt*. Ambiguitatem auxilii quoque probat, quod a nonnullis ſubditur, ſi morbus exigat miſſionem ſanguinis, ſed non ejuſdem mutationem, prævideri oportere, num illa officiat morbo, an ſecus; & ſi morbus diſtributus ſit per omnia vaſa, an alicui ſolum parti hæreat, idque genus alia. Etenim ad hæc prævidenda exquiruntur vates, qui hariolentur de ſtatu ſanguinis, de morbo, de cauſis, cæteriſque morbum comitantibus, ex quibus ſane in re Medica difficultates oriuntur innumerabiles.

Quare licet, quæ de motu ex Mechanicis deducuntur, veriſimilitudinem pariant; in praxim nihilominus medicam tranſlata, nonniſi magna cum difficultate, & gravi periculo duci poterunt. Atqui ſi ſanguis in omni morbo ſalubriter mitti poteſt, ob innumera, quæ affert beneficia, cur eſt, quod prævidentiis iſtiuſmodi indigeamus? proculdubio ſi minus uno, ſaltem altero modo, certo proficiet. At id non ita evenit, nec ſemper ex voto reſpondet: ergo dubium. Si dicatur non in omnibus eaſdem circumſtantias debitas inveniri: en denuo ambiguitas, & periculum. Sed & in dijudicandis circumſtantiis, & opportunitatibus mittendi, quis ignorat, quam anxie occurrant difficultates, quoniam conjecturæ, quibus nitimur, fallaces ſunt, & innumeris dubietatibus implicitæ. Et licet medicamenta ad correctionem perturbati ſanguinis exhibeantur, quæ fortaſſe neceſſaria fuerint præcognita; quis ſubinde tutus fiet, num illa pro opportunitate in ventriculo mutentur, an potius in malos ſuccos degenerent, & num alios ductus pervadant, quam quo neceſſe eſt? Neque vero liquida ſtatim, & tuto in alias partes corporis perpetuo fluitant, cum non raro accidat, ob pravitatem humorum, & ventriculi indiſpoſitionem ibidem inverti, & depravari, quandoque etiam concreſcere, & inhærere, aut paulo poſt per vias urinæ deduci, aut cum fæcibus inteſtinalibus commiſceri.

Quod ulterius aſſeritur de ſelectu venarum conſentientium cum parte affecta, aut inflammata, vel eidem oppoſitarum, nequiquam deduci poterit in praxim, quando inflammatio eſt interna: tunc enim trunci venarum conſentientes, utpote interni, ſeligi non poſſunt, multoties etiam ignorantur, quales ſint, neque tam patens, ac perſpicuum eſſe

po-

poterit, ubi nam proprie inflammatio contracta ſit, ut inde conjicere liceat, quænam poſſit eſſe vena conſentiens cum parte affecta. Sed & non raro fit, ut nihil prorſus ex inflammata parte deduci poſſit, quin potius contra in eamdem magis confluat ex venæ ſectione commotus, cum ibi ſanguis in ſuo motu præpediatur ob impedimentum inflammationis, & venarum, atque arteriarum anguſtiam; niſi etiam propter languorem partis inflammatæ facilius ibidem deponatur, & hæreat; & ſi fortaſſe aliqua portio ejuſdem ulterius promoveatur, & effluat, ſane tenuior, ſeroſior, acrior, ac plurimum infecta in alias partes promanabit, non ſine totius corporis incommodo. Et dato, quod ſanguis exinde influat in partem laborantem minori quantitate, quam per oppoſitam, quo tempore ſanguis immittitur, quia tamen ſubinde velocior redditur motus ejuſdem ob niſum circulationis, cujus cauſa, quo ſanguis minor quantitate fit, eo celerius commovetur, ad ſupplendam motus cordis, & vitæ indigentiam, ſequitur proinde, ut paulo poſt impetuoſius ille irruat in partem inflammatam utpote debiliorem, unde compreſſio major in eadem. Sed neque tollitur exinde virium in ſanguine introductum, cujus cauſa hæſit, puta inducti acoris, aut lentoris; quin miſſo ſanguine tenuiori, reliquus craſſior, & hærentior remanebit, unde tam inflammatio, quam febris illam comitans adaugebitur. Difficile inſuper admodum eſt tempus internoſcere, quando ex venis oppoſiti lateris, & quando lateris ejuſdem, miſſio facienda ſit, cum conjecturæ dubiæ ſemper utrinque ſint, unde ignorabitur, num preſſio, & contractio potius, quam expreſſio, & propulſio ſit ſucceſſura. Accedit, quod per ſanguinis detractionem maturatio apoſtematis, quæ tamdiu deſideratur, plurimum impeditur, proindeque recrudeſcente illo, majus, & perriculoſius damnum inſequetur. Atqui licet rami aliqui venarum conſentiant magis cum parte affecta, quia tamen ſanguis breviſſimo temporis ſpatio totus circuit, per miſſionem æqualiter etiam ex toto corpore diminuitur, & quod vitium in ipſo eſt, aut ex parte inflammata contractum, toti pariter corpori communicat, atque ex reditu per eamdem partem inflammatam, veluti debiliorem redditam, & fermentanti humori magis ſubditam gravius inficiet, hebetatis interea per miſſionem viribus. Inflammationes præterea fiunt a ſanguine hærente in poris partium, vel etiam in glandulis, aut in intertextura earumdem non ſine vi coagulante illum in apicibus arteriolarum, quæ non pulſant; quamobrem ſanguis, qui mittitur a venis, ſive conſentientibus, ſive non, nullimode poterit hærentem dimovere, nam niſus, qui forte fit, vel concipi poteſt a ſanguine per miſſionem velociori reddito, fiet primum in ramis venarum cum vena ſecta conſentientium, qui quouſque pertingat ad cor, & arterias, indeque ad illas, quæ inflammatæ parti ſubiiciuntur, vix ſenſibilis erit, propter virium deperditionem, unde major ſemper erit reſiſtentia hærentis ſanguinis in parte inflammata, quam niſus ejuſdem ex velocitate habita per miſſionem, & licet inaniatur aliquantulum vena inflammatæ parti attigua, arteriolæ tamen illæ, & pori partium oppleti, nulla ratione deplebuntur: idque etiam ſi venæ per circuitum inflammationis ſitæ aperiantur, ut promptius, ac proximius inflammata pars inaniatur, quoniam non ſemper, ac minuitur quantitas, pari ratione minuitur preſſio, & creſcit velocitas motus ſanguinis, cum poſſit id totum impediri a conditione partis inflammatæ, & a vitio ſanguinis magis, magiſque concreſcentis, ut in malignis tumoribus, anthracibus, furunculis, cabunculis, aliiſque ſimilibus, in quibus ubi ſemel niſui ſanguinis, & cordis impellentis, necnon preſſioni partium circumambientium, quod alicubi hæſit, obſtitit, nuſpiam tractu temporis poterit loco dimoveri, & alio propelli, ſed ſola maturatione ſubigi, & evinci, quæ tamen per miſſionem potius retardatur, & impeditur. Sed & per circuitum partis inflammatæ, quis unquam auſit ſanguinem educere ob periculum mali gravioris, & gangrænæ? Verumtamen ſi unquam ſanguinis miſſio ſperanda foret profutura in inflammationibus; plane magis per arterias in partem inflammatam influentes, quam per refluentes venas eſſet facienda, ut minus ſanguis in eamdem conflueret, ne ſcilicet inflammatio mole augeretur: at per eam deſinente impulſu in venas neceſſario, facile qui in venis adjacentibus eſt intromiſſus, ſubſiſteret, nec in ſuperiores venas adigeretur, adeoque facile poſſet per moram ibidem concreſcere, & corrumpi, non ſine graviori partis inflammatæ periculo, quæ per concretionem ejuſdem ſanguinis gangrænæ ſubiiceretur, id quod non ita pridem in nobili quodam viro viſum. Verum Arteriotomia jamdiu e Praxi Medica exulavit ob innumera alia, ac ſubitanea vitæ pericula.

Quod

Digitized by Google

Quod tandem dicitur ſanguinis miſſionem in omni morbo eſſe conferentem, ſive ad diminuendam ſanguinis quantitatem, ſive ad velocitatem ſanguinis adaugendam, ſive ad refrigerandum, & humectandum, ſive ad dimovendum id, quod ſanguini circumeunti remoram præbet, ſive ad quæcumque ſanguinis vitia præter naturam inducta removenda, vel corrigenda; plane, ſi verum, hinc fiet in omni morbo, & quocumque tempore indifferenter adminiſtratam, eſſe perpetuo profuturam, adeoque remedium univerſale, & indubitatum, quo ſcilicet juxta corporis laborantis indigentiam, ſi non uno ſaltem alio, atque alio modo certo proficiat. At vero id experimentis non cohæret, cum ſæpeſæpius officiat, etiamſi omnis diligentia in ipſa adhibeatur. Si dicas id evenire, quia non ſemper inveniuntur illæ circumſtantiæ ad miſſionem recte peragendam requiſitæ, vel ex parte niſus ſanguinis, & cordis, vel ex parte adjacentium membrorum coadjuvantium, & comprimentium, vel ex parte reſiſtentiarum, aliorumque; Id plane decernit dubiam illam eſſe, atque variis difficultatibus implicitam, & nonniſi ambiguis conjecturis innixam, adeoque ſub dubio nimis eventu ducendam in uſum, quod hic probandum intendebatur.

Sed & conſideratione quoque dignum, arbitror non eſſe prætereundum, quam facile nunc ſit factum, ut Mechanicam corporis conſtructionem unuſquiſque ſibi talem fingat, qualem ex arbitrio præconceperat, ut proinde ſuper una, eademque re tot, tantæque, inter ſe plurimum differentes audiantur meditationes, imo in ipſiſmet partium, & viſcerum ſectionibus, diſcordes nimium opinationes, & ſententiarum varietates, adeout, quæ unus affirmat, alter neget, & quos meatus, poros, fibras, glandulas hic ſtatuit, imo pluries obſervaſſe teſtatur, alter ex adverſo implexus alios, penituſque diverſos, & contrarios refert; quin, & pro certo nonnulli ſtabilire conantur, itaque ſtructuras partium omnino differentes, & non raro etiam e diametro oppoſitas conſtituunt, unde poſtmodum origines, nexus, communiones, tendentiæ, influxus, refluxus, & uſus earumdem omnino varii, & viciſſim contradicentes decernuntur. Hinc ſuſpicari fas eſt non procul abeſſe, ut quæ hactenus, tam improbo labore, ac ſolerti induſtria, etiam in rebus minutiſſimis perverſtigandis, a Recentioribus Anatomicis in publicum ſunt pro certis prodita, ſint breviſſime penitus ruitura, vel in contrarios uſus extorquenda. Atqui ſi unquam debeant in minutiſſimis hiſce rebus firmiora corporis humani fundamenta ſtabiliri, pro Mechanicis ejuſdem operationibus enucleandis, quis plane ex adverſo inficiari verebitur, quod alia quamplurima, & innumerabilia fere minutiora corpuſcula, inconſpicuique ductus, exiliſſimæque glandulæ corporibus inſint, quæ adhuc uſque latuere: attamen Mechanicam hanc corporis Oeconomiam regunt, & conſervant, ſintque forte fortuna in poſterum patefacienda? cum jam ſatis ſuperque fuerimus edocti, non omnia ſimul Naturæ Auctorem Deum voluiſſe humanis ingeniis patefacere, ac præmonſtrare, & qui *mundum tradidit diſputationi hominum, ut in ſuis operibus occuparentur, ſed numquam inveniant*, ſucceſſoribus noſtris ad alıud tempus eſſe oſtenſurum. Eccl. c. 3. & 8.

Quare quæ, & qualis revera ſit completa humani corporis fabrica, & œconomica compages, ſemper ſemperque in poſterum ambigere erit, ut nec poſt mille ſæcula ſciatur exacte. Quæ præterea detectæ de his obſervationes, ac ope microſcopiorum, peractæ, referuntur, quæque videntur plurimum ponderis excogitatis iſtiuſmodi ſuperaddere, ſuſpectæ nimium ſunt, etenim ab his non leves fallaciæ exoriuntur, pro lentium eorumdem varia figura (ſi quæ fieri poſſint) majori, vel minori convexitate, aut concavitate; ſiquidem ad harum diverſitatem variant admodum inter ſeſe repræſentationes, apparitioneſque rerum, tum in magnitudine, tum in figura, tum in ſitu, tum in coloribus, cæteriſque, ut propterea ipſis non omnino fidendum ſit, cum facillime decipiant, & ſenſibus noſtris imponant: nam, vel moles, & magnitudo illa taliter figurata, & circumſcripta revera talis, ac tanta eſt, qualis, ac quanta microſcopiis ſpectatur, & ita nos in cunctis rebus dijudicandis per naturales ſenſus hallucinari dicemur, cum tales, ac tantæ noſtris ſenſibus non appareant; adeoque fatendum eſſet, Naturam ipſam nimium defeciſſe in animalium, & præſertim hominis creatione, qui artis beneficio, per conſpicilia, & microſcopia egeat, ut adamuſſim de reliquis corporibus dijudicet, tum in magnitudine, tum in figura; Vel contra moles, & amplitudo illa rerum per microſcopia apparens, & fictitia eſt; & jam exinde affirmabimus ejuſmodi apparentiis non eſſe fidendum, & quidem ita putandum, ſiquidem apparens illa quantitas ope microſcopiorum adaucta, ſi reipſa talis fieret, amplius ſpatium pariter exigeret, quod ſane nullum per ejuſmodi

modi apparentias progigni poteſt, cum & ex altero capite omne ſpatium ſit jam occupatum. Sed & magnitudo ipſa apparens fallax etiam eſt; ſiquidem uno microſcopio minor videtur, altero major pro varietate, & multiplicatione lentium, & eo magis ſi in ipſis figuræ haberentur ellipticæ, parabolicæ, aut hyperbolicæ, perimetri latioris, aut anguſtioris, quibus etiam colores multi, & varii, inſtar Iridis apparerent. Quod ſi dicatur nil per ipſa revera adaugeri, aut in figura mutari, ſed tantummodo apparenter talia fieri, ac videri, plane concludendum ſenſus noſtros in iis decipi, & plurimum hallucinari, ut propterea ſicut major illa quantitas reipſa nulla eſt, ita vacuitates, meatus, pori, & reliqua per microſcopium viſa, apparentia ſolum eſſe, ſed revera nulla ibidem inexiſtere.

Non diſſimiliter de ſinapiſmis, phœnigmis, cauteriis, cæteriſque ſtimulis motum in liquidis corporum, & ſuccorum expreſſionem, evacuationemque promoventibus, putandum, quod ſcilicet illa iiſdem ambiguitatibus ſint implexa, cum necdum bene pateat, num illa reipſa detrahant, an aliquid potius in corpus immittant, adeoque alterent, perturbent, depravent, ac ſcindant, quidquid glandulis, & cute ſubeſt, aut quod vaſa lymphica, nervea, & ſanguifera permeat: num etiam ſtimulatas partes contrahant, & corrugent, vel potius delaxent, inficiant, & corrumpant; ſiquidem ab aliquibus denſatio, & eſchara, ab aliis pororum obſtructio; ex aliis diſtractio, & laxitas; a nonnullis cutis elatio, tumefactio, rubificatio; ab aliis ſtupefactio, frigefactio, mortificatio, idque genus alia exoriuntur. Sed & non raro tantum abeſt, ut a ſtimulis iſtiuſmodi citatior motus fiat in humoribus, ut potius illi in parte ſtimulata concreſcant, & hæreant, veluti in tumoribus, gangrænis, & membrorum inuſtionibus. Per idipſum quoque, quod varia, & multiplicia beneficia hæc corporibus male affectis afferre dicuntur, dubia, & ſuſpecta fiunt; cum fortaſſe id applicita peragant, quod minime deſideratur, & utile non eſt: Illud namque remedium tutum, & ſalutare ſolummodo putandum, quod id dumtaxat agit, quod prodeſt, & agere natura aptum eſt: cum autem varium eſt, & in operando multiplex creditum, ex illa eadem varietate periculoſum, & nocuum plerumque fit; quamobrem a peritioribus tutiora ſemper ſunt habita, quæ ſpecifica nuncupantur, atque ad unum ſolummodo opus addicta. Cæterum de veſicantibus, cauteriis, uſtionibus alibi a nobis fuſius actum eſt.

Innumeræ propemodum aliæ in hanc rem afferri poſſent difficultates, ſed ſatis ſit has breviter præmonſtraſſe, ut incertitudinem, nimiamque dubietatem iſtius magni, & ingentis auxilii in Medicina facienda, putati, cognitam faciant; cautoſque reddant Medicos, ne tam fidenter a concredito Mechanices ſuſtentaculo, illi in curandis ægrotantibus incumbant: Etenim ab his, tam dubiis, & opinabilibus ſolum, quid unquam certi poterit univerſaliter concludi, quemadmodum ex Mechanicis proponitur ſperandum, imo evictum, ſtabilitum, ac determinatum? Hæc plane omnia dubia ſunt, ut & quæcumque alia in Re Phyſico-Medica. Sed quid in his diutius immoror? Res Medica, ut & Philoſophica, atque Anatomica quæcumque, eo nunc devenit, ut poſt tot tantaque magnorum Virorum excogitata, adinventa, & communi omnium plauſu probata, ac recepta magis adhuc jam claudicet, tam ſunt iſta a nuperrimis Profeſſoribus excuſſa, quaſſa, inverſa, & præſertim, quæ hactenus ſumma induſtria, ingentique labore a Bartholino, Vvilliſio, Malpighio, Bellini, cæteriſque in opem Medicam invecta erant.

Pro coronide adjicere juvat, quod in Philoſophia Burgundica, *tom.* 3. *Phyſicæ Generalis tract.*2. *diſp.* 1. *qu.* 1. *concl.* 1. dicitur: *Corporis Mathematici notione, tamquam phyſici, plerique abutuntur: id enim fefellit Carteſium Geometriæ aſſuetum, quod res phyſicas, more mathematicorum, conſideravit; cum corpus phyſicum ſit actuoſum, & principium motus, non item Mathematicum.* Et in Theſibus, ex univerſa Philoſophia, in Regia Burgundia propugnatis; Quarta hæc ex Phyſicis fuit appoſita: *Principia rerum Mechanica, ut minime ſunt contemnenda, ſic nec prima dici poſſunt, nec viventium conformationi, & functionibus explicandis ſola ſufficiunt.* Quamobrem jure optimo Simplicius vetuſtiſſimus Ariſtotelis Interpres, in 3. *de Anima*, Geometriam, ut & cæteras Mathematicas, abdicandas a Philoſophia cenſuit. Poſtremo concludamus cum Eccleſiaſte, *Cap.*8. *Intellexi, quod omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem eorum, quæ ſiunt ſub ſole, & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniet, etiamſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire.*

LUCÆ

LUCÆ TOZZI
In Quintum Librum Aphoriſmorum.
HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

Convulſio ex elleboro lethalis eſt.

ALibi, *Aphoriſmo* XVI. *Quarti*, dixerat Hippocrates, elleborum facere convulſionem: Nunc convulſionem ex ipſo inductam lethalem eſſe pronunciat.

An autem de albo, vel de nigro intelligat, dubitari primum hoc loco poteſt. At ſi in memoriam revocentur ea, quæ ab eodem pluribus Aphoriſmis ſcripta ſunt *eodem lib.*4. ſane aſſerere non dubitabimus de albo elleboro eſſe intelligendum, quemadmodum fatetur etiam Galen. *in comment.* tum quia ejus uſus præ cæteris apud Veteres erat frequentiſſimus: tum quia de eo expreſſe meminit cit. *lib.* 4. *Aphor. tex.* 13. 14. 15. *&* 16. ubi cum de elleboro ad vomitum inferendum verba fecerit, nonniſi album intellexit; quippe albus ſurſum movet, deorſum niger: tum etiam, quia convulſio, quæ hic ab uſu ellebori notatur, facilius ex albo, difficilius ex nigro contingere ſolet.

Affert autem convulſionem elleborus albus, non tam evacuatione per vomitum excitatam, quam irritatione, punctioneque nervis per ſtomachum diperſis, inducta, ob illius acritatem nervorum fibris infenſiſſimam. At ſi præterea hypercatharſim promoveat, quæ tunc præter evacuationem humorum in ventriculi cavum derivantium, etiam exolutionem roridæ ſubſtantiæ, & liquoris nervorum, non ſine eorumdem moleſtia inferet, convulſionem longe facilius ſuccedentem excitabit.

Sed an revera convulſio, quæ retractio eſt nervorum, & muſculorum ad propria capita, an potius motus convulſivus, ex elleboro immoderatam evacuationem promovente; ſubſequatur, adhuc ſubdubitare eſt. Et licet fere communiter ab expoſitoribus de convulſione proprie dicta Aphoriſmus exponatur, cum in Græco Codice σπασμὸς ſcriptus ſit; videtur tamen dicendum, incipere primum motum convulſivum, ſeu convulſionis prodromum, ſubſequi vero convulſionem. Etenim inveriſimile videtur poſſe, tam ſubito convulſionem exoriri ex vomitionibus ab uſu ellebori, cum non ſtatim nervi, & muſculi contrahantur, & contracti remaneant, niſi poſtquam iteratis motibus convulſivis fuerint irritati, concuſſi, ac tandem obrigefacti. Crediderim ea propter abuſu ellebori motus convulſivos, ſeu inæquales, irregulareſque contractiones primum inferri, mox vero, niſi opportunis remediis occurratur, aut compunctio nervorum ſedetur, exoriri convulſionem; quemadmodum aliquando memini me obſervaſſe ab hypercatharſi virulenti cujuſdam medicamenti purgantis; & alias ab importuno uſu pulveris Algorethici, ſeu mercurii vitæ dicti, ex quibus primum motus convulſivi, poſtmodum reipſa convulſiones ſubortæ ſunt. Idipſum etiam expertum non ſemel eſt in his, qui venenum aſſumpſerunt, præſertim Mercurium ſublimatum, aut Arſenicum; nam cum præ irritamento vomitus foret excitatus, motus convulſivi, non vera convulſio inducta eſt. Hoc idem obſervare eſt in ſingultu, qui ad motus quoque convulſivos refertur: quin & ſingultus ſæpe ſæpius fit a re ſtomachum vellicante, unde non convulſio, ſed motus convulſivus inſequitur. Veruntamen cum diutius iſti perduraverint, in veram denique convulſionem deſinere ſolent, quemadmodum in epilepſia, quæ non raro tranſit in apoplexiam, vel commutatur in convulſionem; unde tandem exitium.

Sed quod Hippocrates de elleboro ſcribit, an dici quoque poſſit de cæteris catharticis, tum per ſuperiora, tum per inferiora plus juſto moventibus, in controverſiam revocari poteſt: & dicendum Hippocratem

ellebori, loco exempli, meminiſſe, adeoque idipſum referri quoque poſſe ad cætera pharmaca, ſi modum exceſſerint, & hypercatharſim promoverint: nam quæcumque poſſunt roridam nervorum ſubſtantiam extenuare, & eorumdem fibras laceſſere, irritare, & extorquere poterunt quoque motus convulſivos, & convulſiones ipſas parere. Quin & humores ipſi præter naturam affecti, ac maligni, deleteriique redditi idipſum poſſunt excitare, quemadmodum Galenus *in comm*. refert de eo, qui humorem ærugi-noſum evomens, toto corpore convulſus eſt; illo autem excreto, & penitus educto, a convulſione liber evaſit. Itaque etſi Hippocrates convulſionem ex elleboro lethalem dixerit, non tamen ex cæteris catharticis inductam exemptam ab hoc eodem periculo putavit, ut idem habet 7. *Aphor. text*. 25. cætera cum paria eſſe poſſint; potiſſimum autem cum ob ſui acritatem, ac vehementiam, præter dejectionem, vomitum etiam excitaverint, quippe per vomitum plurimum ſtomachus laceſſitur, ubi nervi plurimi in conſenſum quoque ſpinam, & cerebrum contrahunt.

Cur autem omnino lethalis dicatur ex elleboro convulſio, non æque apud omnes convenit. Galenus, & cæteri Expoſitores ad ſiccitatem in nervis inductam ex immodica inanitione cauſam retulere. Nam cum convulſio ab eodem Hippocrate dicatur, vel inanitione, vel repletione fieri, curabilem fore illam exiſtimarunt, quæ ex repletione eſt, incurabilem vero, & penitus mortalem, quæ ab inanitione. Attamen cum non adeo facile ſit tantam ſiccitatem in nervis excitari, quanta ſatis ſit ad vitam deſtruendam, cum alioqui toto corpore tabefacti, & maraſmo affecti, licet ſummopere extenuati, non tamen in convulſionem incidant: Hinc probabilius creditum, eam, quæ ex repletione ſit, convulſionem, facilius ſanari, quia nervorum fibræ ab humore quodammodo craſſeſcunt, & tumefiunt; quæ vero ex inanitione fieri dicitur, cum ab acritate, & virulentia ſuccorum, nervorum fibræ contorqueantur, & obrigeſcant, nec tam facile in priſtinum ſtatum reſtitui poſſunt, ſed læſione cerebri meditullio communicata, talis noxa inducitur, quæ a compage, & naturali conſtitutione cerebrum ipſum deturbet, proinde fieri, ut illa inſanabilis evadat, cum & difficillimum ſit diſſolutum nerveum liquorem reſtituere, & fibras convulſione diſtortas, ac retractas, denuo mollificare, atque in naturalem ſtatum reſtituere. Verum, quoniam uſus ellebori albi apud nos jam exolevit, & cathartica quæcumque, tam bene ope chymica corriguntur, ut omne virulentum exuant, imo & iſta rarenter ducantur in uſum, ejuſmodi incommoda nulla fiunt, nec ullatenus formidanda. Cæterum ſi unquam id accideret; remediis oppugnandum foret ſiſtentibus hypercatharſim, humefacientibus, & retundentibus acritatem, atque poſtremo vomitum ſedantibus, & ſtomachi irritamentum compeſcentibus, de qua re actum a nobis eſt in expoſitione Aphoriſmi 16. *Libri* IV.

APHORISMUS II.

Convulſio ex vulnere lethalis eſt.

Quod de convulſione ab aſſumpto elleboro præcedenti Aphoriſmo dixerat, nunc de eadem ex vulnere ſubjungit. Et quidem pari ratione, ac antea eſt animadverſum, dicendum hic etiam, ex vulnere eam non raro ſubſequi poſt iteratos motus convulſivos. Contingit autem ſæpenumero convulſio ex vulnere, vel ob vulneratam partem nervis plurimis contextam, quemadmodum in ſpina, in membranis, in muſculis, & tendinibus eorumdem, vel ob ingentem inflammationem vulneratæ parti ſupervenientem; vel ob indebitam acrium, & irritantium medicamentorum applicationem, quemadmodum aliquando memini me obſervaſſe ex importuna trochiſcorum de minio in partem vulneratam immiſſione.

Sed & ſæpiſſime quoque accidit, ſine ulla evidenti cauſa vulneratam partem ſubire convulſionem, imo & alias quoque partes in conſenſum trahere, ob ſolam nervi punctionem: ea enim eſt nervorum conditio, ut cæſi, atque omnino reſecti minus periculi afferant, puncti vero ſæpiſſime exitium inferant irreparabile: quod & notatum a Galeno *lib. Artis Medicæ*; ſiquidem cæſi, & reſecti nervi æqualiter in ſuis fibris coaſſicuntur, & commode per convenientia medicamenta conglutinantur; at vero punctis non æque fibras affici contingit, unde fit, ut illarum aliquæ retrahantur, aliæ reſolvantur, ideoque inæqualiter in ſe ipſis contorqueantur. Hinc conſueverunt peritiores Chirurgi ad inhibendam ejuſmodi inæqualem nervearum fibrarum commotionem, punctum nervum penitus reſcindere, ac reſecare.

Quoniam vero convulſio ex vulnere orta arguit ingentem nervorum læſionem, ob quam

quam etiam cerebri meditullium coafficiatur, idcirco fit, ut lethalis evadat: Cerebri enim læſiones potiſſimum in meditullium, atque in nervorum originem inflictæ periculoſæ perpetuo ſunt, & ſæpiſſime in mortem deſinunt, diſſipatis ſubinde ſpiritibus, & rorida nervorum ſubſtantia, vel corrupta, vel exoluta: atqui etiam conſtat Anatome, cor pariter ejuſcemodi ſpiritibus egere, ut ſuum motum, & vitam tueatur: deficiente autem cordis motu, vita ipſa deſinit.

At quæri hic poteſt, num etiam ex ulcere convulſio lethalis ſit. Et dicendum ſæpiſſime quoque fuiſſe obſervatam exitialem, an quia inflammatio ibidem ſuborta eſt, & non raro cum gangræna, & ſphacelo; an etiam quia ſanies ex ulcere prodiens tantam aliquando acquirit pravitatem, ut ſive halitibus, ſive continuata per partes virulentia, cerebrum cerebrique functiones deturpet, unde poſtmodum animales, & vitales operationes læſæ conſequantur. Verumtamen eſt, quod non ſemper convulſiones ex ulcere inductæ lethum afferunt, potiſſimum cum ejuſmodi ſunt, ut a ſorditie ulceris proficiſcantur; etenim abſterſis ſordibus, & ulcere mundificato, facile ſolet convulſio deſinere. Expertum quoque eſt, convulſionem ex punctura nervorum deſiiſſe, admotis medicamentis motum illum fibrarum inæqualem ſedantibus, quemadmodum ab uſu olei terebinthinæ. Idipſum dicendum in convulſione ex ictu, contuſione, hæmorrhagia, aliiſque, quoniam admotis remediis, quæ contuſioni, aut, hæmorrhagiæ opitulantur, ſolet ſtatim convulſio deſinere, niſi tamen talem illa fecerit in nervis, & cerebro impreſſionem, ut non tam facile ſit emendabilis. Sic quoque pro partium vulneratarum varietate, varius quoque eſſe ſolet eventus, cum aliquæ facilius, aliæ difficilius reſtituantur. Quandoque etiam loco convulſionis accidit reſolutio, quæ comparata ad convulſionem, minoris ſolet eſſe periculi. Cæterum, quæ his conferunt, petenda erunt a Chirurgis, qui fuſe nimis de his agunt.

APHORISMUS III.

Ubi ſanguis plurimus fluxerit, ſingultus, aut convulſio ſuperveniens, malum.

UBi antea lethale dixit, hic malum dumtaxat pronunciat Hippocrates. Neque vero malum cum lethale confundit, quemadmodum exiſtimat Galenus *in comm.* nam non adeo funeſtus eſt exitus ex convulſione, aut ſingultu ab hæmorrhagia, uti ex convulſione ab elleboro, & vulnere. Viſum enim pluries eſt ab his ægrotantes convaluiſſe, ab illis vero rarenter admodum, vel numquam: attamen levis momenti negotium putandum eſt, cum non ſolum ob convulſionem, & ſingultum, vitæ periculum involvat, ſed quod gravius, ab immoderato ſanguinis fluxu, cum hic vitæ theſaurus ſit, quo exhauſto vita ipſa deficit.

Quoniam vero Hippocrates indefinite dixit, ubi ſanguis immodice fluxerit, neque locum exitus ſanguinei determinaverit, proculdubio intelligendus ille erit de ſanguinis evacuatione, undecumque contingat. Quare, ſive ex ore, naribus, & partibus ſupernis, ſive ex alvo, viis urinæ, aliiſque partibus infernis prodeat, ſemper ac ſingultus, aut convulſio ſuccedat, vitæ periculum minabitur: quamquam cohærenter Aphoriſmo præcedenti, manans ſolum ex vulnere a quibuſdam exponi ſoleat.

At qua de cauſa periclitentur ægrotantes ex ſingultu, aut convulſione poſt immodicam ſanguinis perfuſionem; & unde contingat ſingultum, aut convulſionem oriri ex immoderato ſanguinis fluxu, gravis eſt hujus loci difficultas. Omnes Interpretes cum Galeno utriuſque cauſam referunt ad immodicam ipſam ſanguinis evacuationem, per quam nervi, & muſculi inaniti, & exſiccati contrahantur. Verum qui convulſionem nonniſi a cauſa irritante progenitam admittunt, non bene his conveniunt, neque ad ſolam cauſam inanitionis illam referunt, & eo magis quia præter convulſionem, ſingultum quoque hic memoravit Hippocrates: modo cum ſingultus ventriculi læſionem arguat, & hic non tam facile ab ejuſmodi inanitione afficiatur, propterea fit, ut ad aliam cauſam confugere ſit neceſſe, ut ratio ſcilicet utriuſque probabilior eluceat. Crediderim ea propter convulſionem, & ſingultum non proprie oriri ex ipſa ſanguinis evacuatione, ſed conſequi antecedentem illam cauſam, quæ talem, ac tantam evacuationem promoverit. Cum enim ſanguis e ſuis vaſis non proſiliat, niſi poſt contractam acritatem, venenatamque conditionem valentem erodere, & reſerare vaſa, ſane quæ in cauſa eſt, ut ſanguis prodeat, erit quoque, ut nervorum fibræ proritentur, & convellantur, atque in ventriculo ſingultus concitetur: poſtquam enim ſanguinem infecerit, etiam

BIBLIOTECA NAZ. ...

iam nervos, & nervorum liquorem depravat, unde poſtmodum convulſio, aut ſingultus. Vitium autem ſanguini illatum acorem plerumque refert, qualis in aqua ſtygia: at vero ab acidis facile nervi proritantur, & convelluntur, atque eo magis, magiſque, quo per hæmorrhagiam citatior fit ſanguinis motus, & acidum oberrans impetuoſius furit, & quoquoverſum irruit. Non eſt autem neceſſe, ut junctim convulſio, & ſingultus immoderatam ſanguinis evacuationem conſequantur; ſed ſatis eſt, ſi alterutr contingat; etenim pro majori, vel minori hujus, vel alterius partis affectione, modo una, modo altera convellitur; atqui convulſio ventriculo contingens, ſingultum parit: Quin apud pleroſque controverti ſolet, num ſingultus ad ventriculum, an vero ad ſeptum tranſverſum potius referri debeat, ob fibrarum communem utriuſque texturam: quamobrem ſi ventriculi revera affectio ſit, difficultatem omnem elidet, ut propterea convulſio, quæ muſculorum ægritudo eſt, ad ventriculum referri non poſſit per ſingultum, cum ventriculus muſculoſa pars non ſit. Verum etſi ventriculus proprie ad muſculos non referatur, fibris tamen carneis eſt intertextus, quemadmodum pleriſque Anatomicis eſt animadverſum.

Sed quamvis ad ſanguinis acritatem, convulſionem, ac ſingultum ex immodica ſanguinis evacuatione provenientem retulerimus, ſubeſt nihilominus alia cauſa, ob quam nervorum principium ab iſtiuſmodi evacuatione coafficiatur: quippe ubi ſanguis plurimus profuſus eſt, nervorum liquor ſatiſcit, & rorida illa ſubſtantia, qua eorumdem fibræ irrorantur in ſtatu ſano, ex non ſuggeſta materia a ſanguinis glutine dependente, faciliime contorquentur; & eo magis quo partes ſanguinis acriores redditæ ſint, ut dictum.

APHORISMUS IV.

Ex nimia purgatione, convulſio, aut ſingultus ſuperveniens, malum.

Hoc alio Aphoriſmo Hippocrates generaliori ſententia, quod de evacuationibus ab uno, vel alio medicamenti genere promotis retulerat, ex quacumque evacuatione immoderata edocet, ut propterea videatur præcedentium Aphoriſmorum ratio, & cauſarum inferentium convulſionem epilogus, & corollarium. Quoties enim ex nimia purgatione convulſio, aut ſingultus accidit, ſemper arguitur interna aliqua cauſa nervos, & nervorum principium afficiens, ita ut, quæ nimiam evacuationem promoverit, eadem convulſionem, & ſingultum afferat, & ſive evacuatio ſponte naturæ ſuborta ſit, ſive a cathartico vehementi ſit excitata. Quoniam vero dixit ex nimia purgatione, indicare videtur non quamcumque evacuationem, ex quibuſvis ductibus corporis habitam, ſed tantummodo per alvum, & inteſtina; etenim uſus eſt voce græca, *καθαίρειν* quæ proprie alvi dejectionem ſignificat. Attamen viſum aliquando eſt ex mictu ſanguineo a cantharidibus excitato, motus convulſivos prodiiſſe. Verum facilius, frequentiuſque contingunt convulſiones ex ſuperpurgatione, quam ex alia quacumque evacuatione; imo ſingultus, qui ad ventriculum pertinet, nonniſi ab immodica evacuatione per alvum oriri poteſt, ob communem nervorum, & membranarum texturam. Sed & non raro ſanguis ipſe ex hypercatharſi funditur, & eliquatur; unde poſtmodum, præter virium jacturam, fit quædam acritas in omnibus humoribus a ſanguine procedentibus, quæ convulſionis cauſa eſt, ut antea dictum. At vero ex cunctis partibus corporis magis afficitur ventriculus, & cerebrum; Ventriculus quidem ab acri cathartico, ejuſque immoderata evacuatione: Cerebrum vero ob peculiarem ſui imbecillitatem, & ſucci nervicei exhauſtionem, unde poſtmodum ſingultus ex uno, convulſio ex altero oriatur.

APHORISMUS V.

Si ebrius quiſpiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur: aut ubi ad horam pervenerit, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperet.

Inter cæteras cauſas convulſionem inferre valentes, recenſet ſpeciatim hoc loco Hippocrates ebrietatem, per quam cerebrum, & nervi proxime affecti ſoporantur, cum omnibus notum ſit exinde cerebrum vacillare, & corpus univerſum in ſenſu, motuque animali vehementer offendi.

Quamvis autem ebrios hic memorat, non tamen explicat, unde ebrietas ipſa contingat, nam licet plerumque ex immodico uſu vini illa oriatur, paſſim tamen eamdem fieri experimur ab aliis liquoribus in fermentationem adactis, quemadmodum de cereviſia ſatis notum eſt, itemque de ſuccis fructuum, præſertim Dactylorum, Fragorum, Pomorum facile fermenteſcentium. Aliquando etiam

Digitized by Google

etiam obſervatum, ab immodico uſu lactis, potiſſimum aceſcentis, inductum fuiſſe ſoporem; quin & non aliunde fit, cur pueri lactentes facile in ſomnum delabantur. Quamobrem crediderim, Hippocratem conſulto tacuiſſe liquoris potionem, ſed indefinite ebrietatem undecumque provenientem, referre voluiſſe, modo talis ſit, ut aphoniam, ac deinde convulſionem pariat. Sed ne dum ex aſſumptis liquoribus, verum etiam ex pleriſque vaporibus, halitibus, bene, vel male olentibus, ebriorum ad inſtar, ſomnum induci poſſe compertum eſt; ſic plerique memorantur ex moſcho, ambra, croco; alii ex peto, carbonibus; alii aqua ardente, ſimilique ſpiritu ſoporati. Idipſum ex cellis vinariis, ex mephitibus, fodinis, crypta Angujana prope Puteolos, aliiſque, ut cunctis notum, obſervatur. Quare quæcumque poſſunt nimia, ac ſubita evaporatione cerebrum gravare, aut excurſiones ſpirituum, & roridæ cerebri ſubſtantiæ irrigationem intercipere, poterunt quoque ſoporem, & aphoniam inferre. At quamvis hæc ita ſint, ſpecialius videtur hic intelligendus Hippocrates de ebrietate ab epotis liquoribus inducta, potiſſimum autem a vino, eoque meraco, cujus uſu bibaces Græci ſæpeſæpius nedum ebrii, ſed etiam convulſi ſupremum diem obire conſueverant; unde deductum videtur verbum illud *græcari*, *&* *pergræcari*, hoc eſt Græcorum more bibere. Cum igitur ex ejuſmodi ebrietate repentina contingit aphonia, edocet Hippocrates futuram paulo poſt convulſionem, ut proinde ebrius aphonus, non apoplecticus, ſed convulſus moriatur.

At qua de cauſa convulſio ebrietatem ſubſequatur, ſi illa aphoniam attulerit, non eſt levis momenti difficultas, & quamvis veteres omnes Interpretes cum Galeno ad vim vini, conditionemque retulerint, quippe illud cerebro infenſum dicitur, non tamen bene evinci poteſt, quamobrem ſoporem, & aphoniam inferat, attenta præſertim vini natura, quæ calida a Galeno, cæteriſque ponitur. Quo fortaſſe reſpiciens idem Galenus 2. *De cauſis morborum*, ut hanc difficultatem ſolveret, ſcripſit, vinum moderate ſumptum naturalem calorem augere poſſe, immoderatius vero potatum, frigidos morbos excitare. Et 3. *de Temperam* *c.3.* ſubdit, non ſemper illud calefacere, ſed ubi plus fuerit epotum, quam evinci poſſit a calore naturali, frigidos morbos gignere, puta apoplexiam, carum, convulſionem, & tetanum. Veruntamen neque his ſatisfacit difficultati propoſitæ; nam ſi moderate ſumptum calefacit, certe a fortiori magis calefaciet immodice potatum. Sunt etiam, qui ſolo ejuſdem odore inebrientur; ſunt & alii, qui ex ejuſdem uſu immoderato vigilent, febricitent, ac delirent, ut propterea non perpetuo verum ſit vinum refrigerare, atque adeo ſoporem inferre. Sed etſi vinum immoderatius epotum ſopores afferat, maleficio vaporum cerebrum occupantium, & gravantium, cur eſt, quod convulſionem etiam afferat, & motus convulſivos, qui non ſine acritate, & vellicatione contingunt; quin & plerique per ebrietatem fiunt phreneticis ſimiles, ac delirantes, quouſque vinum edormierint, quemadmodum teſtatur de ſuis popularibus Hollerius hic.

Probabilius eapropter dicendum, vinum, cæteroſque liquores ad caput facile effumantes, fermentatione indebita in ventriculo promota, acorem talem, ac tantum contrahere ſulphureo narcoticum, ut halitus, ac vapores illuc pertingentes, non ſolum cerebrum, ejuſque roridam ſubſtantiam infarciant, & obtundant, verum etiam figant, hebetent, ac ſtupefaciant, unde primum aphonia; ſiquidem recte Seneca, *Epiſt.*83. vinum opio, elleboro, & veneno comparat, quod nimirum mortiferum, ſomniferumque ſit. Et Lucretius *libr.* 3. *de Natura rerum*. V. etiam Pl. lib. 4. cap. 5.

.:.:. Cum vini vis penetravit
Acris, & in venas diſceſſit diditus ardor:
Conſequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardeſcit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, ſingultus, jurgia gliſcunt.

Et quoniam per ejuſmodi acorem fibræ nervorum vellicantur, & compunguntur, propterea fit, ut poſt aphoniam convulſio ſubſequatur, qua nervi ad ſuum principium retrahuntur, idque ſpeciatim facta tranſpoſitione in nervos, & muſculos ſubjectos, potiſſimum cervicis, & ſpinæ, vel etiam labiorum, mandibularum, ut in ſpaſmo Cynico. Teſtatur autem Cicero eos, qui reliquis potionibus inebriandi vim habentibus replentur, in omnem partem, & in dextram, & in ſiniſtram, & pronos, & ſupinos cadere, qui vero ſunt vino inebriati, retrorſum ſolum, atque ſupinos decumbere: nervis ſcilicet per cerebellum præcipue ad cervicem, & ſpinam pertinentibus affectis. Accidit itaque aphonia, ſeu vocis pri- 4. tuſc.

privatio, quoniam nervi potiſſimum vocales afficiuntur, qui per guttur, & fauces, aliaſque partes circumjacentes diffunduntur, unde etiam lingua in ſuis muſculis, & nervis offenditur. Et quamvis aphonia proxime accedat ad apoplexiam, non tamen omnino cum illa confundi debet; etenim per apoplexiam reſpiratio graviter læditur; at vero per aphoniam illæſa illa remanet, offenſis dumtaxat muſculis, & nervis vocalibus. Sed & apoplexia deſinere ſolet in paralyſim; aphonia vero potius in convulſionem. Adnotat autem Hippocrates in tex. repentinam obmuteſcentiam, ſiquidem iſta omnino morboſa eſt, & convulſionis prodroma: nam ſi fortaſſe ſenſim ebrius obmuteſceret per ſoporem, qui ex ebrietate plerumque contingit, certe in convulſionem non deſineret: at vero cum repente obmuteſcit, convulſus moritur: ſignificatur etenim vitium tale ex ebrietate cerebro, cerebrique meditullio fuiſſe illatum, ut ſpiritus animales, & roridam nervorum ſubſtantiam violenter admodum figat, atque coarctet, ut propterea fibræ nervorum poſtmodum contrahantur, & convulſione fatiſcant ab acore eorumdem vaporum: quippe partes vini acriores in nervorum ſubſtantiam repunt, & contorquendo fibras convellunt. Aceſcere autem in his vinum oſtendunt ructus, & vomitus plerumque ab ebrietate evenientes; ex acore vero nervorum, membranarumque fibris inducto caput vacillat, trepidant artus, oculi rubent, & coarctantur, pupilla conſtringitur, lingua contrahitur, & titubat. Sed & ſpiritus ipſe e vino elicitus ope deſtillationis, accidas in ſe continet particulas, quibus corrugandi, atque roborandi vi pollet; unde vulneratis partibus admotus nedum ſanguinem ſiſtit, ſed & fibras diſciſſas conglutinat, ſuppurationem prohibet, ac tandem vulnera ad certam tutamque cicatricem perducit.

Hanc autem lethalem ex ebrietate convulſionem ſola febris prævertere poteſt, quippe per eam facillime, atque citiſſime diſſolvitur, quidquid in nervis, ac muſculis coagulatione concretum eſt. Hinc idem Hippocrates pluries etiam advertit, tum in Aphoriſmis, tum in Coacis prænotionibus convulſionem ſuperveniente febre deſinere, ut & nos alias adnotavimus. Debet autem febris ſuperveniens non omnino levis eſſe, ſed aliquam præſeferre magnitudinem, qua poſſit compactam in nervis materiam acore vitioſam diſſolvere, imo etiam per ſudorem, aut urinam expellere. Verum non dixit Hippocrates omnino per febrem convulſum ex ebrietate convaleſcere, ſed dumtaxat non ex convulſione perire: fieri enim poteſt, ut adhuc per febrem intereat nulla adhuc convulſione detentus: ſiquidem ſi febris talis ſit, quæ cauſam convellendi deprimat, neque vitium aliud in cæteris humoribus præſupponat, proculdubio & convulſionem tollet, & ebrium in priſtinum ſalutis ſtatum revocabit. Si vero febris ſuperveniens ex malo fortaſſe corporis apparatu alios humores inficiat, & alia inſuper pariat ſymptomata, etſi convulſionem auferat, poterit ex alio capite mortem inferre, cum acidi, vitioſique ſucci convulſionem afferentes, in alias partes delati, bene poſſint febrem mali moris excitare. Itaque conferet febris ſuperveniens convulſioni, ſed nihilominus poterit ex alio capite nocere. Et quidem plurimum verendum, ſi febris, quæ ſupervenerit, intra triduum, vel quatriduum ad ſomnum non contulerit, nec intra idem tempus deſierit, quemadmodum idem Hippocrates admonuit in *Coacis prænotionibus*.

Adjecit Hippocrates in Aphoriſmo, poſſe convulſionem ex ebrietate inductam amoveri ex ſpontanea ebrietatis ſolutione, unde inquit: *aut ubi ad horam pervenerit, qua crapulæ ſolvuntur, vocem recuperet*. Quamobrem etſi febris nulla ſuperveniat, ſi tamen per id temporis, quo crapulæ ſolvi ſolent, loquela reſtituatur, convulſus ex ebrietate convaleſcet. Hinc notare eſt, convulſionem non ſtatim ſupervenire aphoniæ ex ebrietate, ſed poſt aliquot horas, aut etiam dies integros: nam tunc affectio in nervis, & cerebro firmiter hærens deſignatur, quam nullatenus potuerit Natura vincere, & debellare. Quantum autem temporis videatur poſſe exigi ad ebrietatis ſolutionem, dubium eſſe poteſt hoc loco. Et quamvis Galenus *in comment.* pro vini conditione, & corporum affectorum habitudine, aliquos dicat poſtridie, alios ſequenti die, alios etiam tertio ex ebrietate reſipuiſſe; id tamen fortaſſe verum in vino potentiori, craſſiorique, quod fortaſſe ſua tempeſtate erat in uſu; at vero ex uſu adhuc immoderato noſtratium vinorum, numquam non ante unum diem crapula ſoluta viſa eſt, forte quia noſtratia vina, non tam craſſiora ſunt, neque tam difficilis diſſolutionis: quamquam non his aſſueta corpora gravius ſubinde afficiantur, quemadmodum experimur in Teutonicis, cæteriſque Septentrionalibus. Conducit in hoc idem varia corpo-

ris

ris textura: nam pueri, fœminæ, debile caput habentes, & quicumque ſunt texturæ mollioris, rarioriſque, facillime ebrietatem incurrunt, etiam ex uſu vini levioris, cum contra, texturam nacti duriorem, exercitati, aſſueti, merum etſi biberint, difficilius inebrientur.

Qua autem ratione his ſuccurrendum ſit, ne in convulſionem incidant, & ex ebrietate liberati vocem recuperent, ſcite quidem edocet Hippocrates, 2. *de morb.* ubi hanc eamdem ſententiam repetens, ſic inquit: *Si quis ex ebrietate voce privetur, & ſtatim ſane ipſum febris corripiat, ſanus fit; ſi vero non corripuerit, die tertia moritur. Si itaque in ſic affectum incideris, multa calida lavato, & ſpongias calida aqua madefactas capiti apponito, & cœpas decorticatas in nares indito. Siquidem ſi apertis oculis loquatur, & ad ſe redeat, nec deliret, hac die ſopore preſſus jacet, poſtridie ſanus exurget; ſi vero ſurgens bilem vomuerit, inſanit, & moritur, maxime in quinque diebus, ſi non dormierit. Huic igitur hæc facere oportet, multa calida lavato, donec ad ſe redeat: deinde copioſo oleo illitum mollibus in ſtragulis repone, ac contege cum ſilentio, & in tenebris, & plurimum enim ex balneo dormit, & ſi dormierit ſanus evadet. Poſtquam autem redierit, primis tribus, aut quatuor diebus milium tenue, aut ptiſanæ ſuccum ſorbeat, & vinum mellis ſpeciem referens bibat. Deinde cibis utatur molliſſimis, ac paucis primum.* Et iterum lib. 3. ſubdit. *His validas ſternutationes excitare convenit, & clyſterem bilem ducentem, & ipſum validum iniicere. Quod ſi ſenſum æger receperit, thapſiæ ſuccum in multa aqua calida dato, quo quam citiſſime revomat. Poſtea attenuato, & a cibo abſtineto, uſque ad ſeptem dies. Detrahendus eſt, & a lingua ſanguis, ſi venam comprehendere poſsis.* Verum nos pluries vidimus ſedatas ejuſmodi ebrietates iteratis lotionibus pudendorum ex aqua gelida: mirum enim, quam iſtæ partes cum cerebro conſentiant, & madorem, frigefactionemque eidem communicent. Sunt & alii, qui a fumo tabaci idipſum aſſequuntur, & alii ſternutationem moventibus. Sed præſtaret vomitum incitare ſtatim, ac immodice vinum fuerit epotum, & antequam temulentia ſit confirmata: Quod, & ab Athenæo memoratum inveni, *lib.* 11. *cap.* *x. in fin.* Cæterum ebrietatem præcavere referuntur allium, & amygdalæ amaræ, ſi antea ſumantur. Et quidem de allio extat auctoritas Hippocratis 4. *de ratione victus in acutis*, dum inquit: *optimum eſt ipſo* (ideſt allio) *veſci ei, qui crapulæ ſe daturus eſt, & futurus ebrius.* De amygdalis vero amaris præter graves alios Auctores, teſtatur Plutarchus, *lib. Sympoſiacorum, quæſt.* 6. ubi Medicum memorat in comitatu Druſi Tiberii Cæſaris filii, qui cum quinque, vel ſex amygdalas amaras ante compotationem ediſſet, omnes bibendo ſuperabat: ſed deprehenſa fraude, prohibitus ne id faceret, facillime a vino devictus fuit. Unde autem id fiat, curioſe a pleriſque quæritur. Novi & ego alium, qui ſeipſum ab ebrietate frigidæ aquæ hauſtu paulo ante comeſſationes præmuniebat, & quidem feliciſſimo ſucceſſu. Apud Athenæum, *lib.* 1. *cap.* 30. Braſſica, ejuſque V. Vvec. Ker. l. 5. Scct.
ſemina commendantur, quod præcomeſta potatores ebrios fieri non patiantur, quin, & in qua vinea naſcuntur braſſicæ, vinum progigni debilius dicitur. Multa alia ad ebrietatem arcendam recenſet Zacutus Luſitanus, *lib.* 3. *Prax. admir. obſerv.* 123. Mercurialis *variar. lect. lib.* 4. *cap.* 6. & Joannes Langius, *Epiſtol. libr.* 1. *Epiſt.* 30, præter alios.

Pro coronide tandem advertere non pigebit, cautos, attentoſque oportere eſſe Medicos in ebriis internoſcendis, & judicandis, ne illos cum apoplecticis confundant, & uti apoplecticos tractent, magno cum ſalutis ægrorum detrimento, & non ſine ſui ipſorum honoris infamia. Memini ebrium quemdam ab ignaro quodam Medico, qui illum apopleticum exiſtimaverat, adeo perperam tractatum frictionibus, cucurbitulis, veſicantibus, imo ad verticem capitis ignito fero cauteriatum, ut poſtquam experrectus ſe tam afflictum, tortumque vidiſſet, Medicum ipſum, niſi fugam arripuiſſet, veluti ſui tortorem, ac hoſtem peremiſſet. Idipſum non ita pridem mihi retulit digniſſimus quidam Prælatus eveniſſe Romæ cuidam ſuo famulo, & nonniſi magno cum Medici deriſu. Equidem apoplectici præter ſoporem, reſpirationem habent graviter læſam, pulſum inæqualem, pallentem vultum, vel plus juſto rubentem, & tumidum: Ebrii vero ſomnum ſuavem dormiunt, in conctis bene ſe habent: & ſi convelluntur, ab ipſis motibus nonnumquam excitati, ſtatim exolvuntur, & valent.

APHO-

APHORISMUS VI.

Quicumque Tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, ſi vero hos effugerint, ſani fiunt.

DAt in hoc Aphoriſmo Hippocrates exemplum Tetani, ut inde terminum convulſionis in interitum deſinentis conjiciamus. Refertur quippe Tetanus ad convulſionem, velut ſpecies ad genus, ſiquidem Tetanus eſt nervorum tenſio æqualiter in toto corpore facta, per quam illud rigidum, & immobile remanet, cum partes anteriores æque, ac poſteriores contrahantur; unde Galenus *in com.* inquit, illum eſſe affectum compoſitum ex Emproſthotono, ideſt tenſione ad anteriora, & Opiſthotono, ideſt tenſione ad poſteriora.

Cum ergo contingit aliquem Tetano corripi, ideſt æqualem pati ad anteriora, & poſteriora contractionem, facile eſt, ut intra terminum acutiſſimorum morborum, qui eſt quartus dies, intereat. Arguitur enim ex æquali, & vehementi nervorum per partes anteriores, & poſteriores excurrentium affectione, plurimum gravari naturam, & multam, potentemque eſſe cauſam, quæ potuerit cunctos utriuſque partis nervos afficere, unde poſtmodum omnes fere operationes, & potiſſimum vitales offendantur. Si vero terminus quatuor dierum tranſgatur, quia ſenſim morboſam cauſam cedere indicio eſt, ac pedetentim concoctione diſſolutam ſenſibiliter, aut inſenſibiliter expurgari; proinde ſi hunc terminum ægrotantes evaſerint, nullo negotio revaleſcent.

Verum animadverſione dignum eſt, non dixiſſe Hippocratem quarto die Tetano affectos interire, ſed infra hoc tempus poſſe periclitari; unde & prima, & ſecunda, & tertia die etiam obire poterunt: quamquam, & pleroſque novi etiam ad ſeptimum periiſſe, qui nimirum viribus, & ætate præpotentes, violentiam morbi diutius ſuſtinere potuerunt.

Veriſimile autem eſt ex majori, vel minori vitioſi humoris aciditate, ejuſcemodi varietatem Tetano affectis evenire: ubi enim aciditas pontica nervos affecerit, & præter contorſionem, ac rigiditatem, ſtuporem attulerit, certe mors citius accidet, atque inevitabiliter: ubi vero potius corpulentia, quam acore ſummo nervi fuerint divexati, non ſolum in longius tempus Tetanus protrahetur, verum etiam paulatim remittetur, & in ſalutem deſinet.

Etſi inſuper Hippocrates dicat poſt quartum diem Tetano correptos ſanos fieri, non tamen credendum eſt ſtatim & abſque ullo auxilio medico illos ſanari, cum nervi, & muſculi affecti non ſubito in priſtinum ſalutis ſtatum remitti poſſint, abſque eo, quod humores per illos diffuſi ſenſim diſſolvantur, & evaneſcant. Quare exponendus Aphoriſmus eſt, ut licet poſt quartum diem Tetano correpti mortem evadant, poſt longius tempus, tamen in priſtinam ſalutem reſtituantur. Sed & neque perpetuo verum eſt, quod poſt quartum diem mortis periculum effugiant, cum aliquando obſervatum ſit, etiam in ſeptimo, atque etiam poſt ſeptimum illos eſſe periclitatos. Forte autem, tempore Hippocratis citius ſanabantur, ſive ob ſalubriorem incolatus conſtitutionem, ſive ob fortiores corporum temperaturas, ſive etiam ob temperatiorem victus rationem.

Quo denique pacto iſti juvari poſſint, ut ſaltem poſt quartum diem mortem effugiant, & in ſalutem revocentur, inquiſitione dignum. Et quoniam muſculorum, & nervorum affectus dependentes ab humoribus, vel ſudore copioſo, vel abundantiori urina ſolvi conſueverunt; proinde opportunum erit, utroque hoc præſidiorum genere in illis uti. Verumtamen vitanda erunt ea, quæ acriorem conditionem nacta ſunt, & volati alkali prædita, ne ſcilicet ex his nervi, & muſculi proritentur, & convulſione impenſius afficiantur. Conferunt ea propter, quæ molliter laxando, blande admodum humores alliciant, & educant, unde decocta, ſeu potiones quidem humefacientes, ex medicamentis tamen diſſolventibus, & roborantibus paratæ, proficuæ erunt; itemque ſudores proliciantur ex balneis vaporoſis, quibus & pori cutis leniter laxentur, & humores in muſculis, & nervis impacti molliantur, ut ſine noxa fluitent. In eumdem uſum ſæpius contulere unctiones ex oleis, & linimentis emollientibus ſimul, & roborantibus: quod ſane perpetuo obſervandum in omnibus affectionibus nervorum.

APHORISMUS VII.

Quibuſcumque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt, quibuſcumque autem vigeſimoquinto, fere commoriuntur.

DIxerat *Aphor.* 45. *Secundi* Hippocrates, juvenes morbo comitiali correptos,

ptos, mutatione maxime ætatum liberari; ubi pro juvenibus, juniores expoſuimus; nunc eamdem ſententiam clarius explicans, inquit, ante pubertatem mutationem illos accipere, poſt vigeſimumquintum annum vero, fere ſemper commori ſolere.

Comitialis morbus idem eſt, ac Epilepſia, quaſi ſupra captio, quoniam Epileptici veluti a ſuperis, ſeu divinitus capti, ac fulmine icti videntur, vel quod ſupernis partibus, ideſt cerebro afficiantur; cumque publice, & in comitiis plerumque corriperentur, perterritis adſtantibus, iiſque mox etiam abſcedentibus, comitia finiebantur: Comitialis morbus appellatus eſt. Hinc Quintus Serenus cecinit.

Eſt ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo eſt.
Quod fieri nobis ſuffragia juſta recuſat.
Sæpe etenim membris atro languore caducis.
Concilium populi labes horrenda diremit.

Is ergo ſi ante pubertatem accidat, mutationem, & quandoque etiam ſanationem facile ſortietur; ineunte nimirum ætate juvenili. Eſt autem pubertas ætas illa, quæ a decimoquarto ad vigeſimum primum, vel vigeſimum quintum annum extenditur, & quamquam pleriſque viſum ſit a decimo octavo anno ad vigeſimum quintum, non puberes, ſed adoleſcentes eſſe appellandos, attamen pubertas hic, & adoleſcentia ſimul una confunduntur. Itaque ſi contingat puberes intra hoc tempus, & ante vigeſimumquintum annum corripi morbo Comitiali, in ætatem vegetiorem, puta juvenilem progreſſi, mutationem in melius ſubibunt.

Sed qua de cauſa id accidat, non bene convenit inter Interpretes. Major autem illorum pars cum Galeno exiſtimat id illis bene ſuccedere, quia pueritia, & pubertas propter humiditatem, & cruditates, in ea ætate faciles, obnoxia eſt Epilepſiæ, ut propterea Puerilis morbus ſit etiam appellatus; facta autem mutatione in juventutem, humida illa temperies in ſiccam, magiſque calidam traſmutatur, indeque fieri, ut mutationem in melius ſubeat. Verum crediderim id potius evenire ex ſolidiori, conſiſtentiorique fibrarum nervearum textura, quippe quæ, per ætatum mutationem, magis, magiſque confirmantur, & exoluta illa acri ſanguinis feroſitate, non tam facile deinceps nervi irritantur, nec aliunde vitium in reliquis humoribus inductum, adeo contumax, & pertinax erit, ut per ejuſmodi ætatis mutationem nullatenus infringi, ac tandem ſubigi poſſit: veruntamen neque dixit Hippocrates revera poſt pubertatem Epilepſiam ſanari, ſed in melius ſolum abire: fieri enim poteſt, ut epileptici inſultus adhuc poſt pubertatem repetant, non ſint tamen adeo infenſi, ut violenter adhuc extorqueant, & convellant, quinimo & rarius, & per longiora intervalla moleſtent, quemadmodum pluries a nobis eſt obſervatum. Jure ergo ſcriptum eſt, tum hic, tum *Aphor.* 45. *Secundi*, mutationem ſolum accipere. Sed & aliquando contingit mutationem hanc epilepticos ſubiiſſe in aliam ægritudinem aliquanto degenerem. Novi quemdam, qui cum epilepticus in pubertate fuiſſet, poſt vigeſimumquintum annum, non amplius epilepſia, ſed palpitatione, & cordis oppreſſione laboravit, citra ſenſibilem mentis læſionem: ſed & plerique ſtatus mutatione, uti puellæ ab erumpentibus menſtruis, aut inito connubio, prompte admodum convaluere.

Advertere tamen eſt, quod ejuſmodi mutationes in melius, facilius contingent ſervata ſimul exacta victus ratione; unde ſi fortaſſe puber epilepticus errata in victus genere perpetim committeret, proculdubio etiam poſt vigeſimumquintum annum eumdem comitialem morbum eſſet perpeſſurus. Hinc qui mutationem in melius etiam ſub ſpe recuperandæ ſalutis ſunt opperituri, exactam victus rationem ſervent, oportet, & cum illa ſalubrioris quoque aeris incolatum, quemadmodum ex cit. *Aph.*45. *Secundi* colligere eſt.

Quoniam vero poſt vigeſimumquintum annum epilepticos interire ſcribit Hippocrates, dubitari proinde poteſt, num de illis intelligat, qui in pubertate epilepſiam contraxerunt, an vero, qui poſt vigeſimumquintum annum epilepticos fieri contigerit, ac propterea his recuperandæ ſalutis ſpes omnis abſit. Et ad primum, putaverim eos intelligi interituros, vel ſaltem cum epilepſia commorituros, qui licet ad ſenium perducti, poſt vigeſimumquintum annum in epilepſiam inciderint; ſecus vero, qui ex pubertate affecti beneficium mutationis poſt vigeſimumquintum annum non ſunt ſortiti: etenim hi plerumque conſeneſcunt, & ſenſim, ac pedetentim mutatione aliarum ætatum in melius ſemper abeunt; qui vero poſt vigeſimumquintum annum morbum comitialem incurrunt, duplici ex capite videntur difficulter convalituri, uno quidem, quia in juventute corripiuntur, unde is

cau-

cauſam proculdubio præpotentem arguit, cui ætas juvenilis obſiſtere non potuit: altero, quod nullam in melius mutationem ſint in cæteris ſuccedentibus ætatibus ſperaturi, quippe per has ſemper in pejus ruunt, fatiſcente natura per ſanguinem, cæterosque liquores, qui ſemper, ſemperque hebetiores, acidioreſque evadunt: Quamquam, ſi fortaſſe ex male ante acta vita morbus comitialis acciderit, poſſit uſu medicamentorum, & ſalubriori regimine inſtituto, in meliorem etiam ſtatum ille revocari. Verum Hippocrates de ea epilepſia videtur hic locutus, quæ ab his, quæ ſponte per ætates homini accidunt, provenire ſolet, nulla propemodum externa cauſa perſpecta.

Sed an revera ſimul una illa affecti commoriantur; ulterius ex textu addubitare licet. Verum cum Hippocrates ſcripſerit illos, *fere commori*, ideſt ſimul una conſeneſcere, & ad interitum perduci, propterea probabilius eſt dicere, non omnino, & infallibiliter ad mortem, uſque patientes comitari, ſed ut plurimum ſolum. Quo pacto non ſemel vidimus etiam in ætate conſiſtenti, & in prima ſenectute, epilepſiam deſiiſſe, ſuperſtite adhuc patientis vita. At vero non inde deducendum eſt, eos qui ultra vigeſimumquintum annum ſunt hoc morbo correpti, eſſe in ſenio commorituros, nam ineunte virilitate, plerumque viſi ſunt periiſſe, commutata præſertim Epilepſia in Apoplexiam. Quare verbum illud *commori*, non debet referri ad ætatem ſenilem patientis, quaſi vero ad ultimam ætatem morbus ipſe protrahatur, & tandem deſinente vita, deſinat; ſed debet referri ad ipſum morbum comitialem, qui cum non amplius patientem deſerat, eo illum deducit, ut tandem interficiat, adeoque ſimul cum ejuſdem interitu deſinat, ut propterea videatur quodammodo dici poſſe commori morbum cum interitu ægrotantis.

Quibus denique præſidiis ejuſcemodi ægritudini, tam ante, quam poſt pubertatem, occurrendum ſit, late a nobis enarratum *in parte Medicinæ practica*.

APHORISMUS VIII.

Quicumque morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ii ad ſuppurationem vertuntur.

De pleuritidis progreſſu, & eventu agit, hoc Aphoriſmo Hippocrates, illamque intra quatuordecim dies non repurgatam, in ſuppurationem tendere docet. Verum ad exactam Aphoriſmi intelligentiam, oportebit plura primum examinare.

Et primo, cum de pleuriticis agat, qui intra quatuordecim dies non repurgantur, in dubium verti poteſt, an computus iſtorum dierum fieri debeat ab initiante, & cruda pleuritide, an vero a pleuritide ad maturationem, declinationemque perducta. Pro cujus difficultatis ſolutione meminiſſe decet, pleuritidem eſſe ſpeciem inflammationis factam a ſanguine alicubi in vaſis ſanguiferis pleuræ, vel etiam pulmonis (qua parte præſertim pulmo ſuperiori pectori alligatur) hærente. Non enim videtur hic Hippocrates de pleuritide, quam ſpuriam vocant, ſermonem feciſſe, quippe cum is ſubdat, ad ſuppurationem verti, & nonniſi, quæ exquiſita dicitur, utpote a ſanguine facta, in ſuppurationem verti poſſit, proculdubio, quæ exquiſita eſt, videtur hic ſpecialiter adnotata. Cum ergo inflammatio a ſanguine facta egeri nequeat, priuſquam maturitati ſubjecta fuerit, id quod circa ſtatum accidit, proinde probabilius videtur dicendum de pleuriticis ſermonem habuiſſe, qui jam ad declinationem morbi pervenere; quamobrem computus dierum quatuordecim repurgationis, a fine ſtatus, vel ab initio declinationis deſumendus eſt: atque adeo illi pleuritici in ſuppurationem deducentur, qui poſt ſtatum, & maturationem pleuritidis per dies quatuordecim in poſterum non repurgabuntur. Et quidem inflammatione jam edomita, & concocta ejuſdem materia, illam dirumpi neceſſe eſt, & paulatim per ſputum expurgari; cum vero contingit ejuſmodi expurgationem intercipi, aut impediri, forte ex imbecillitate naturæ, expellere nequeuntis per tuſſim, vel ob multitudinem peccantis humoris, vel ob craſſitiem ejuſdem, vel ob viarum anguſtiam, vel ob loci diſtantiam, vel ob thoracis, aut pulmonis impotentiam, vel ob aliam ſimilem cauſam, profecto detenta materia ſuppurabitur, indeque commutabitur pleuritis in empyema, unde etſi prior morbus deſinat, novus, & quidem pejor ſuperveniet; id quod ab Hippocrate, tum hic, tum clarius infra manifeſtiſſime declaratur. Itaque cum pleuritis ad declinationem perducta, & ſanguis illam faciens, jam fuerit maturatione ſubactus, ſi per ſuccedentes quatuordecim dies non fuerit integre repurgatus, ac per anacatharſim excretus, certe commutabitur in pus, & morbus in empyema degenerabit.

Du-

Dubitari præterea poteſt, cur Hippocrates terminum ejuſcemodi repurgationis dies quatuordecim conſtituerit, cum cæteroqui Anaxion pleuriticus relatus ab eodem 3. *epid.* nonniſi a die, qua cœpit expuere, nempe a decimaſeptima, uſque ad trigeſimamquartam, qua judicatus eſt, fuerit repurgatus. Et dicendum quatuordecim dierum terminum fuiſſe hic ab Hippocrate conſtitutum, quia ex eodem *libr.* 2. *Aphor. tex.* 23. omnes acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur, facto tamen initio a die, qua revera acuti evaſerunt: hinc non abs re in hoc Aphoriſmo dixit, *in quatuordecim diebus non repurgantur*. Anaxion vero pleuriticus memoratus in Epidemiis, cœpit decimaſeptima die pauca dumtaxat expuere, & deinceps abundantius; quinimo niſi ſudore fuiſſet judicatus, proculdubio in longius tempus ægrotaſſet. Quare ſuppuratione facta a ſputo abundantiori, vere intra quatuordecim dies fuit repurgatus, ac poſtremo etiam ſudore judicatus; Atqui ſi hunc terminum tranſegiſſet, in aliam plane ægritudinem lapſus eſſet.

Ulterius dubitari poteſt, num revera de pleuritide mens Hippocratis ſit exponenda: nam in vulgata latina verſione ſcribitur: *quicumque morbo laterali*, morbus autem lateralis latiori ſignificatione aliam pectoris ægritudinem referre poteſt. Verum dicendum in Græco Codice ſcribi pleuriticos, qui proprie pleuritide, ſeu membranæ ſuccingentis coſtas inflammatione correpti ſunt, in quam ſane expoſitionem reliqui omnes Interpretes conveniunt. Neque enim, ſi de morbo laterali, qui coſtis, & muſculis intercoſtalibus externis accidit, ſermo foret, poſſet inde anacatharſis, & repurgatio per ſputum expectari, quæ hic ab Hippocrate memoratur; modo ſputum, & anacatharſis ſperari poteſt dumtaxat in morbis pectoris, partes internas, non externas afficientibus.

Adnotat etiam & recte Heurnius materiam debere eſſe expectorabilem, nam ſi fortaſſe præ ſui craſſitie, & viſcoſitate, non facile concoqueretur, & longius tempus exquireret ad ſubeundam maturationem, profecto tempus hoc loco aſſignatum ab Hippocrate dierum quatuordecim ſufficiens non eſſet peragendæ repurgationi. Verumtamen cum de pleuritide loquatur Hippocrates, & hæc plerumque cum præſertim exquiſita eſt, a ſanguine concreto fiat, facile ſuppurabili, idcirco non abſque ratione terminus dierum quatuordecim eſt adjectus, quo plane ſpatio veriſimile eſt, poſſe materiam jam concoctam expurgari: humor autem craſſus, & viſcoſus nonniſi in pleuritide ſpuria obſervari ſolet, qui longius tempus expoſtulat.

Denique ut ejuſmodi incommodo futuræ ſuppurationis, & imminentis empyematis occurramus, juvabit toto hoc ſpatio dierum quatuordecim, ea adhibere medicamenta, quæ anacatharſim promoveant, & facilitent, cujuſmodi ſunt, quæ ex hyſſopo, hyperico, hedera terreſtri, tuſſilagine, & ſimilibus parantur, aquæ, ſyrupi, extracta, tincturæ. Confert etiam in idem balſamum Peruvianum, ſperma ceti, elixir proprietatis Helmontii, balſamum ſulphuris, præſertim terebinthinatum, & his ſimilia.

Si hæc repurgatio fortaſſe deficiat, conſueverunt practici in opem diuretica ſufficere, quoniam non raro expertum, materiam in pectore collectam, aut in pulmonibus hærentem, fuiſſe per vias urinarias eductam; quamvis hoc non tam facile ſit, nec dum bene conſtet apud Anatomicos, per quos ductus eo ferri poſſit. De qua re alibi.

APHORISMUS IX.

Tabes fiunt præcipue ætatibus a decimo octavo uſque ad trigeſimum quintum.

QUoniam a pleuritide ſuppurata, nec deinceps ſufficienter repurgata empyema fit, cui poſtmodum Tabes adjungitur, idcirco referens Hippocrates damna ex non repurgata in pleuriticis materia, ſubdit in hoc aphoriſmo, Tabem, ſeu græce Phthiſim, exoriri, eamque potiſſimum a decimo octavo anno ad trigeſimumquintum.

Et quidem quotieſcumque materia, quæ pleuritidem faciebat, ad ſuppurationem perducta eſt, nec deinde intra ſpatium quatuordecim dierum repurgetur, in thoracis cavo colligitur, & mox tum pravo halitu, tum corpulentia pulmonem, indeque circumgyrantem ſanguinem inficit. Quoniam vero ab infecto pulmone, imo etiam a præſentia puris exulcerato, ſimulque una vitiato ſanguine, accidit febris, quæ hæcticæ naturæ eſt, proinde fit, ut tabes oriatur, ſeu univerſalis corporis conſumptio. Cum enim ſanguis pure infectus ſalinam acritatem nanciſcatur, indeque plus juſto diſſolvatur, & glutine privetur, quo ſcilicet partes cunctæ corporis nutriuntur, fit propterea, ut ſenſim illæ macreſcant: quippe pus ſanguini communicatum, tam potenter illum vitiat, ut par-

tibus

Digitized by Google

tibus accedens, loco nutrimenti, acre venenum evadat.

Sed cur ſcriptum ſit in hoc aphoriſmo id potiſſimum evenire a decimooctavo ad trigeſimumquintum annum? Neque ſolum in caſu pleuritidis non repurgatæ, ſed etiamſi ex quacumque alia cauſa tabes oriatur, ut propterea videatur indiſcriminatim locutus Hippocrates de facili hujus ætatis contabeſcentia ad trigeſimumquintum annum uſque, reliquis ætatibus exceptis. Imo ut ex græca voce Phthiſis deducitur, ſpeciatim videtur voluiſſe deſignare illam ſpeciem tabis, quæ ex ulcerato, vel aliter affecto pulmone contingit. *Fuchſius in comment. hujus aphor.* rationem deducit ex Galeno, qui *in comment. 29. lib. 3.* exponens ægritudines juvenilis ætatis ibidem ab Hippocrate enarratas (ubi præ cæteris ſputa ſanguinis, & tabes referuntur) non ad ætatis rationem, ſed ex accidenti adoleſcentiæ, & juventuti tabem evenire interpretatur, quia adoleſcentes, & juvenes plerumque ſaliunt, currunt, clamant, digladiantur, belligerant, venationem, aliudve genus laboris, vel exercitii immodici exercent. At cauſæ iſtæ, ut alibi quoque a nobis eſt dictum, communes eſſe poſſunt reliquis ætatibus. Sed & neque Hippocrates eorum, quæ ex accidenti eveniunt, hic habuit in animo meminiſſe, ſed dumtaxat, quæ ratione ætatis contingunt, etenim limitavit tempus a decimooctavo ad trigeſimumquintum: quod ſane non feciſſet, ſi id ex accidenti tantum evenire putaſſet. Crediderim ea propter ego id potiſſimum ea ætate contingere, quia ſanguis tunc etiam in ſua conſtitutione permutatur: cum enim in præcedenti ætate puerili pars ejuſdem glutinoſa, & auctifica prævaluerit, ſenſim poſtmodum incipit pars vivifica virtute præcellere & acrior, tenujorque fieri, quæ propterea orgaſmum in arteriis, & venis efficit, ut facile oſcilla vaſorum aperire queat; hinc ſanguinis ſputa, & partium ſpiritalium eroſiones accidunt, potiſſimum vero pulmonis ſua natura laxioris. Sed & propter ipſius acritatem, nutricationes non tam bene fiunt, quemadmodum in ætate præcedenti; unde etiam fit, quamobrem per ætatem juvenilem contingant facilius febres ardentes, vulgo ex bile fieri putatæ, ſive potius ex ſanguine acriori, ſummopere ad fermenteſcendum idoneo.

At vero neque dixit Hippocrates tantummodo in hac ætate tabem accidere, ſed *præcipue* ſolum; nam poſſunt quoque tabes in aliis ætatibus evenire, & non ſolum ex prænarrata cauſa, verum etiam aliis innumeris, potiſſimum ex diſtillatione ſerina, ex tuſſi vehementi, ex pleuritide ſuppurata, ex angina, aliiſque, quæ ſane ſunt præſenti aphoriſmo comprehenſa ex ejuſmodi ætatis adoleſcentis, & juvenilis conſtitutione. Non tamen hinc negaverim ſpecialius tabem notare voluiſſe, quæ ex pleuritide ſuppurata, nec deinde repurgata procedit, de qua præcedenti aphoriſmo mentio facta eſt, ut antea pariter animadverſum.

APHORISMUS. X.

Quicumque ab Angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt; Si vero hos effugerint, ſuppurantur.

NOn facile quis huic aphoriſticæ ſententiæ aſſentietur, ſi ſuperficie tenus ſolum, & ut verba textus ſonant, illam accipiat; etenim qui fieri poteſt, ut ab angina liberatus incidat in pulmoniam, & deinde in empyema; ſi ab angina liberati, penitus ſanati dicendi ſunt: ſi ergo omnino ſanati, proculdubio nequibunt ex præcedenti morbo in alium delabi, qui cauſam, & originem a priori mutuetur. Verum huic difficultati facile fiet ſatis attenta Hippocratis elocutione, is ſiquidem dixit: *qui ab angina liberantur*, ideſt vim, violentiamque illius effugiunt, ob quam periculum ſuffocationis incurriſſent, eo quod muſculi laryngis inflammati intercipiunt aeris ingreſſum, egreſſumque, remanente interea cauſa materiali inflammationis. Hinc genuinus Hippocratis ſenſus erit, quod illi, qui ex angina videntur liberati, ſed citra inflammationis maturationem, aut reſolutionem, & ſine ulla manifeſta materiæ expurgatione, cum humor ille inflammationem faciens alio transferatur, & in pulmonem promptiſſime decumbat, ſequitur, ut ex una ægritudine, nempe ex angina, incidant in peripneumoniam, ſeu pulmonis inflammationem: ſunt enim partes iſtæ, perquam inter ſe contiguæ, & tum per muſculos, aſperam arteriam circumtegentes, tum etiam per arterias, alioſque inconſpicuos ductus mutuo conſentientes, unde prompte admodum humor inflammationem in gutture faciens, ſponte ſua poteſt in pulmonem decumbere; quamobrem ex illius tranſlatione deſinit inflammatio in muſculis gutturis, & conſequenter deſinit angina, ſed ſupervenit pulmonis inflammatio, ac peripneumonia. Appoſite igitur Heurnius aphoriſmum hunc ita legit: *Qui*

ex anginoſis fiunt peripneumonici : quandoquidem non ſemper ex angina contingit peripneumonia; ſed ſi fortaſſe, qui anginoſi erant, videantur ab angina evadere citra ſuppurationem, & purulenti humores evacuationem, cum non poſſint tam repente, & ſalubriter ab illa ſanari, niſi humor, qui inflammationem faciebat, alio transferatur : bene proinde ſcriptum eſt, in peripneumoniam illos delabi. Ex tranſitu autem iſto, etſi patientes ab angina, ſeu ab inflammatione gutturis, & faucium liberentur, non tamen vitæ periculum effugiunt, quippe peripneumonici facti intra ſeptem dies, adhuc periclitabuntur : etenim non minoris acutiei, & malitiæ eſt peripneumonia, quam ſit angina, cum ob maximam reſpirandi difficultatem, febrem acutam, ac continuam, contracta in laxa pulmonis ſubſtantia inflammatione, facillime ægrotantes mortem incurrant. Id quod clarius expreſſit Celſus *lib. 2. capit. 7. Si angina ſubito finita eſt, in pulmonem id malum tranſit, idque ſæpe intra ſeptimum diem occidit.*

Statuitur autem ab Hippocrate iſtius exitii terminus ſeptima dies, non quod proprie ad ſeptimum diem peripneumonia protrahi debeat, ut interitum afferat, ſed quod intra hoc temporis ſpatium mors contingere poſſit; unde non dixit ſeptimo die pereunt, ſed in ſeptem diebus, ſive ut clarius explicat Fuchſius ; Celſum in hac parte ſecutus, intra ſeptem dies, cum & ante ſeptimum, quarto ſcilicet, quinto, aut ſexto die, peripneumonia interimere poſſit.

Sed quamvis facillime interire poſſint ægrotantes ex humore in pulmonem tranſlato, tum ratione ipſius partis affectæ reſpirationi deſtinatæ, tum etiam ratione febris adjunctæ acutiſſimæ, non tamen omnino neceſſe eſt, ut ſubinde pereant, quaſi quod inevitabiliter ſint ex peripneumonia interituri; unde merito ſubjunxit Hippocrates: *Si vero hos effugerint, ſuppurantur;* ideſt, ſi ſpatium ſeptem dierum tranſiliant, quia humor in pulmonem delapſus mitioris naturæ ſignificatur, facileque ſubigibilis, & ex altero capite natura præpotens denotatur, quæ potuit tanti morbi impetum, & violentiam ſuſtinere, profecto delapſus humor in ſuppurationem in poſterum vertetur, atque adeo prior morbus commutabitur in alium, atque ex peripneumonia fiet empyema: ſanguis enim ibidem hæreſcens, & qui inflammationem excitavit (ut ſuperius etiam notatum eſt) maturitati ſubjectus vertetur in pus. Quare ſemper ac inflammatio in ſui augmento necem non attulerit, ſed ad ſtatum perducta, naturæ concoquenti ſubjicitur, deſinet proculdubio in ſuppurationem; quemadmodum in externis inflammationibus paſſim experimur. Eſt tamen verum, quod aliquando non vera inflammatione, ſed potius eryſipelate affecto pulmone, fortaſſe quia ſanguis tenuior eſt, inſenſibiliter, vel ſenſibiliter per ſudorem peripneumonia terminari poteſt: quamquam raro fiat, ut ab eryſipelate pulmonis ægrotantes evadant, cum plerumque phrenetici moriantur, ut pluries expertum in praxi, quod etiam ab eodem Hippocrate memoratur 2. *de morbis*.

Quoniam vero ſcriptum eſt ab eodem 6. *aphoriſmorum* 37. *Angina correpto, ſi tumor fiat in collo bonum, foras enim morbus deducitur;* fieri poteſt, ut exinde evitetur peripneumonia, adeoque mors, vel ſuppuratio, quia ſcilicet humor anginam faciens non ad pulmonem, ſed ad partes exteriores colli deducitur: At nec ſemper id conferet, niſi ſolum cum per tranſpoſitionem humoris ad partes colli exteriores, interiores affectæ liberantur; nam ſi fortaſſe contingat, quod tumor in collo appareat, nec ſubinde muſculi gutturis affecti exonerentur, certe majus vitæ periculum imminebit, quoniam extramiſſio humoris ad partes colli externas non ſequitur criticam naturæ depoſitionem, ſed potius arguit multitudinem peccantis humoris, qui cum non totus poſſit in partibus internis gutturis abſumi, occupat ulterius partes externas, & vitæ periculum non minuit, ſed adauget.

APHORISMUS XI.

Qui tabe moleſtantur, ſi ſputum, quod extuſſiunt, grave olet injectum carbonibus, & capilli a capite defluunt, lethale.

CUm ſuperioribus aphoriſmis de quibuſdam inflammationibus tum gutturis, tum pectoris, & pulmonis in ſuppurationem verſis egerit, nunc eventus indicia ad prognoſim pertinentia tradit, atque generaliter inquit: tabidos in interitum deſinere, quoties ſputum, quod extuſſiunt injectum carbonibus male olet, & capilli a capite defluunt.

Debent autem iſta duo ſimul in empyicis copulari, ut interitum portendant, quandoquidem aliquando obſervatum eſt, ex ſputo purulento, & male olente adhuc pleroſque convaluiſſe. Quare junctim illa retulit Hippocrates, ut certius prognoſticũ inde deducatur.

At-

Atque hinc clare etiam colligitur, tabidos hic illum adnotare, qui ex pulmone affecto, & ex empyemate in tabem ſunt delapſi: aliter purulentum ſputum hic non memoraſſet, neque per tuſſim excretum, ut ex verbis textus manifeſtiſſime patet. Et quamvis ſæpenumero purulentum ſputum per ſe male oleat, potiſſimum cum pravæ conditionis eſt, & aliquandiu fuerit in pectore detentum; nihilominus non ſemper in empyemate ejuſmodi fœtorem referre ſolet, niſi ſolum cum pulmonis ſubſtantiam ulceratam, & putrefactam redolet, quippe tunc ulcus pulmonis, & ſæpiſſime etiam ſordidum ſubſequitur. Addidit quoque Hippocrates injectum carbonibus, ut ſcilicet phlegmatis, & ſputi ordinarii portio, ſi fortaſſe cum pure conjungatur, vi ignis poſſit abſumi, & quod purulentum eſt, in halitus melius diffundatur.

Sed & capilli defluere quoque debent, id eſt ſponte ſua e cutis poris decidere: etenim iſti numquam decidunt, niſi poruli cutis fuerint relaxati, & alimentum, quod illis ſuggeritur, acre, & erodens evaſerit: unde autem hæc in tabidis contingant, dubitari ſolet. Et dicendum id his evenire ex pure, quod ſive præſentia, ſive halitu ſanguinem circumeuntem inficit, imo diſſolvit, eliquat, erodit, ſuoque glutine privat; quamobrem expertum eſt, ſanguinem in tabidis fluidum plus juſto fieri, & omni glutine orbatum apparere, unde partibus accedens, non ſolum nutrire, & reficere non poteſt, ſed potius acritate infenſa, & venenata illas extenuat, & arefacit, quo deinde fit, ut capilli in ſuis radicibus eroſi, ſponte ſua decidant. At vero promptius e capite defluunt, quam ex mento, ſuperciliis, aliiſque partibus, quoniam illæ ſucculentiores ſunt, & cutim craſſiorem obtinent, at illud exſuccum nimis eſt, & cutim oſſi hærentem habet.

Hinc ergo fieri non poteſt, quin tabidi ad tantam perniciem deducti, non ſint paulo poſt interituri, cum ex pure fœtido infectus, ulceratuſque pulmo, ſanguinem univerſum, & cor vitæ fontem, virulenta contagione depravet, indeque totum corpus, & alimento, & vita privet. Accedit tuſſis moleſtiſſima, qua coguntur graves moleſtias, & maximam virium jacturam tabidi ſubire, imo ſomno, & quiete privari, & mille alia incommoda pati, cum quibus vita diu ſuſtineri nequit. His infra additur alvi profluvium, quo naturalis regio omnino labefactata deſignatur, ut ſequenti aphoriſmo dicitur.

APHORISMUS XII.

Quibuſcumque tabe laborantibus capilli a capite defluunt; iis alvi profluvio ſuperveniente, moriuntur.

Poſtquam præcedenti aphoriſmo lethale ſignum eſſe dixit in tabidis, ſi ſputum injectum carbonibus male oleat, & capilli a capite defluant, nunc quibus capilli defluunt, ſi alvi profluvium ſuperaccidat, mortem præſto eſſe ſubdit: ſed licet utraque mortem portendant, non tamen tempore indiſtinctam præſagiunt: nam lethale quidem ſignum eſt ſputum male olere, & capillos a capite defluere, ſed nonniſi poſt aliquod temporis intervallum; at vero cum poſt defluvium capillorum alvus ſolvitur, mors brevi imminet, nec ad longum tempus protrahitur, ſed intra triduum, vel quatriduum irreparabiliter accidet.

Qua autem de cauſa poſt ſputum purulentum, & mali odoris, itemque poſt defluvium capillorum alvus laxetur; facile quis dijudicabit ex corruptione a pure inducta, quæ cum ſanguinem, cæteroſque liquores corporis pertigerit, una ſimul ductus corporis delaxari neceſſe eſt, & potiſſimum, qui feruntur in alvum, puta ex ventriculo, ejuſque fermento, liene, jecore, meſenterio, aliiſque viſceribus imi ventris; Quare ex alvi fluxu certo conjicere poterimus univerſam corporis œconomiam eſſe reſolutam, ac proinde extinctis viribus, vitam ipſam eſſe omnino defituram. Id totum perbelle expreſſit Hippocrat. *lib. 1. de morb.* his verbis: *Cum pus ipſum in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipſo caleſcit, tum maxime viciniſſimæ partes: caleſcente autem corpore, humidum maxime eliquatur, & quod quidem a ſupernis partibus eliquatur, in ſupernum ventriculum præcipue confluit, fitque pus, ad hoc, quod jam in ipſo eſt. Pars vero ejus etiam in infernum ventriculum defertur, & quandoque alvus ab ipſa turbatur, & hominem perimit, nam cibi ingeſti ſuccedunt inconcocti, & alimentum ab ipſis corpori non accedit. Et ſputi ſurſum purgatio non æqualis contingit, alvo nimirum calefacta, & omnia deorſum trahente in ſe ipſam; Et a ſputo quidem ſuffocatur, & ſtertit, dum non purgatur: a ventre vero fluente debilitatur, & plerumque perimitur.* Cæterum hæc nonniſi contingunt tabidis ex diuturno pulmonis ulcere, & febre, ut vocant habituali emaciatis, quibus nil ultra videtur toto corpore remanſiſſe, quam [illegible] ſola pelle contectus.

APHO-

APHORISMUS XIII.

Quicumque ſanguinem ſpumoſum extuſsiunt, iis e pulmone eductio fit.

Etſi tabidi multifariam fieri poſſint adhuc ab affecto pulmone, ut antea oſtenſum eſt, peculiariter tamen Phthiſici fiunt ex præcedente ſanguinis ſputo, ut dicitur *aphoriſmorum* 15. & 16. Quoniam vero ſanguineum ſputum non ſemper ex pectore, & pulmone emanat, quamvis per tuſſim inde prodeat, idcirco accuratiſſimus Hippocrates indicia tradens, quibus ejuſmodi eruptionis ſanguinis affectus partes internoſcere poſſimus, adjicit in hoc aphoriſmo ſignum, illudque pathognomonicum prodeuntis e pulmone ſanguinis, deſumptum a modo ipſius rejectionis, & qualitate ſanguinis rejecti.

Et quidem modus rejectionis cum tuſſi eſſe debet, etenim quæ in pectoris cavo continentur, nonniſi tuſſi egeri poſſunt; quamobrem accuratiores Interpretes loco verbi *expuunt*, vertunt (& quidem rationabilius) *extuſsiunt*, ſicut & Galenus ipſe in *comm.* innuere viſus eſt: nam ſimpliciter ſanguinem ſpumoſum expuere tribuitur quoque ab Hippocrate in *Coacis prænotionibus* dextro præcordio dolentibus, atque ex hepate; quamvis nec hic ſpumoſus ſit ex conditione rutilantis ſanguinis, ſed ex ſola interceptione, permiſtioneque aeris in ductibus, vel aſperæ, vel œſophagi, unde foras proſilit, cum per utramque viam e jecore prodire poſſit, facta ſcilicet in eas partes irruptione à compreſſo per tumidum, dolenſque jecur, diaphragmate.

At vero, quia non ſemper ſanguis, qui tuſſi ejicitur, e pectore, aut pulmone prodit, cum fieri poſſit, ut e faucibus, gutture, aſpera arteria, in pulmonis bronchia delabens tuſſi pariter egeratur, idcirco ad differentiam iſtarum expulſionum, adjecta eſt in textu qualitas ſanguinis excreti, ut proinde ſi ſpumoſus ille ſit, floridus, ac rutilans, e pulmone prodire dicatur; qui vero alterius eſt conditionis, fortaſſe nigricans, grumoſus, minimeque floridus, certe ab aliis partibus, quam a pulmone prodibit, etiamſi tuſſi egeratur.

Solius ergo pulmonis erit ſanguinem ſpumoſum egerere, quoniam in ſolo pulmone iſtiuſmodi ſanguinis qualitas invenitur. Fit autem ſpumoſus ſanguis a miſtura illius cum aere, qui cum pulmones dumtaxat ingrediatur pro uſu reſpirationis, idcirco nullibi, quam in pulmone, ſpumoſus ineſt.

Et tamen advertendum, quod tunc ſpumans e pulmone egreſſus ſanguis apparebit, cum immediate e ſuis vaſis exilit: nam ſi fortaſſe e pulmone ſanguis guttatim in pectoris cavum extillet, aut etiam in tracheolis aſperæ arteriæ per aliquod tempus detineatur, proculdubio ſpumis expers extuſſietur, quandoquidem ſanguis ibidem reſtagnans, mox concreſcit, & grumoſus egeri poteſt; ſed & contra falli quoque contigit in eo, quod multoties tuſſi excretum, credatur e pectore prodiiſſe, cum tamen ab aliis partibus proceſſerit: hinc valebit illatio affirmativa, ſecus vero negativa: Nempe ſanguis ſpumoſus prodit, igitur a pulmone eſt, at non contra: ſanguis non ſpumoſus egeritur, ergo ab aliis partibus, quam a pulmone.

Ab ejuſdem inſuper ſanguinis excreti quantitate dijudicare poterimus, num ſanguis ab ipſa pulmonis ſubſtantia, & a vaſis exilibus per illius ſubſtantiam diffuſis egeratur, an vero a vaſis majoribus, per quæ ſanguis in circuitum adigitur, uti ſunt vena cava aſcendens, & vena arterioſa, itemque arteria venoſa, & bronchialis. Siquidem cum ſanguis ex vaſis majoribus erumpit, nedum ſpumoſus, ſed etiam copioſus, erit, quinimo periculum ſuffocationis minabitur, at vero cum e pulmonis ſubſtantia, & e vaſis exilibus prodit, neque multus erit, neque tam proximum vitæ periculum minatur.

An inſuper ſanguis undecumque ex ore prodiens e venis, an potius ex arteriis egeratur, controverti poteſt. Et ſane attenta tum qualitate ſanguinis floridioris, tum etiam ejuſdem circulatione, veriſimilius dicendum ex arteriis prodire, quippe in arteriis floridus magis, & rutilans ſanguis invenitur, nec non per arterias ad partes excurrit; per venas vero remeat in corſimo ſemel venas ingreſſus, regredi non poteſt, impedientibus ſcilicet valvulis. Solum venæ compati poterunt, ſi fortaſſe fuerint eroſæ, nam tunc ob eroſionem data porta, ſanguis exinde manare poterit. Cæterum etſi e reliquis partibus pectoris, imo etiam ex aſpera arteria ſanguis poſſit extillare, is tamen neque multus, neque ſpumoſus erit: quippe ſanguis nullibi præterquam in pulmonibus ſpumoſus invenitur. Ex his tandem admonemur, Tabem, ac Phthiſim proprie dictam ab ulcere pulmonis exoriri, idque nonniſi a ſanguinis ſputo, de quo idem Hippocrates 7. *aph.* 15. & 16. ſcribit: *a ſanguinis ſputo puris ſputum, a puris ſputo Phthiſis, & mors*; unde tunc proprie Empyici, & Phthiſici morientur ægrotantes, ut præcedentibus aphoriſmis dictum eſt, cum ſan-

guinis ſputum præceſſerit, atque ille e pulmone prodierit.

Denique licet plerique abſque ſanguinis ſputo, & ulcere pulmonis tabidi referantur, nil tamen huic aphoriſticæ ſententiæ refragabitur, qua ſolum Hippocrates edocet ſanguinem per tuſſim excretum tunc revera a pulmone prodire, cum ſpumoſus eſt, atque hinc neceſſario fieri, ut Tabes, & Phthiſis oriatur, ac poſtremo mors. Hinc autem minime negatur, poſſe etiam Tabem, ac Phthiſim aliunde proficiſci, etſi ſputum ſanguinis nullum præceſſerit: attamen verum ſemper erit pulmonem in cunctis tam male aſfici, ut ineptus evadat ſanguini perficiendo, & vitæ, ac motui cordis conſervando. Quæ vero ſint medicamenta fluentem hunc ſanguinem ſiſtere, & cohibere valentia, ex noſtra praxi petenda erunt.

APHORISMUS XIV.

Tabe laborantibus profluvium alvi ſuperveniens, lethale.

Quoniam ſuperioribus aphoriſmis dixerat Hippocrates profluvium alvi cum defluxu capillorum mortem paulo poſt tabe laborantibus allaturum, cum idipſum hic fere repetat, creditum eſt a Commentatoribus nil prorſus novi in hoc aphoriſmo contineri, quod ſuperius dictum non ſit; at vero non tam temere de Hippocrate ſuſpicandum, quod bis idem omnino repetere voluerit; quamobrem putaverim, aut illum voluiſſe hoc loco tabidos omnes comprehendere, imo etiam alia quacumque de cauſa, aut ægritudine macie confectos, cum alvi profluvium quibuſcumque extenuatis ſuperveniens lethale ſit, veluti labefactatæ omnino virtutis indicium; vel etiam ſignificare voluiſſe, ſolam diarrhæam, & alvi ſolutionem tabidis eſſe perniciosam, licet cætera alia ſymptomata antea memorata deficiant; unde quamvis capilli a capite non defluant, & licet ſputum purulentum ingentem fœtorem non redoleat, ſi nihilominus alvi profluvium tabidis ſuperveniat, lethale eſt, quoniam cum tabidi veluti omnino extenuati nil habeant, quod egerere poſſint, vel debeant, quinimo indigeant potius reſtauratione, & carnium appoſitione, proculdubio alvi profluvio ſi corripiantur, mortem obibunt, reſolutis exinde omnino viribus, & labefactata penitus in ipſis reficiendi facultate. Eſt tamen verum, quod pro tabidis hic intelligere debeamus, qui diuturna tabe fuerint affecti, atque extrema macie conſumpti; his etenim quæcumque evacuatio ſuperveniens perniciosa eſt, cum ex quacumque evacuatione penitus deficiant. Neque ſatis eſt, ſi ſemel tantum alvus laxetur & excrementa ſolum dejiciat, ſed omnino neceſſe eſt, ut iterato, & pluries ſolvatur, & nedum, quæ ventriculi, & inteſtinorum cavitatem occupant, ſed etiam, quæ in intimioribus partibus continentur, & intra ductus corporis relicta erant, affluenter egerat.

Accidit quoque, ut aliquando etiam iterata vomitio necem attulerit, itemque immodica urinæ profuſio, ſudor, hęmorrhagia; ſiquidem iſtiuſmodi evacuationes veluti omnino incompetentes tabidis exitum parant, brevique temporis intervallo, quemadmodum ex ſuperius traditis facillime deduci poteſt.

APHORISMUS XV.

Quicumque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgantur, a die, qua ſit ruptio, liberantur, ſi vero non, ad tabem tranſeunt.

Edocuerat aphoriſmo 8. Hippocrates pleuriticos in ſuppurationem deſituros, quandocumque in quatuordecim diebus non forent repurgati, nunc vero eoſdem in tabem lapſuros inquit, cum intra quadraginta dies materiam in pectore contentam per anacatharſim non penitus expurgaverint; unde differt hic aphoriſmus ab illo, eo quod ibi ſuppuratio portendatur, materia in quatuordecim diebus non repurgata, hic vero ex eadem præſignetur tabes in diebus quadraginta.

Et quidem cum pleuritis ſit de genere morborum acutorum, & morbi acuti vel in quatuordecim diebus terminentur, ſi exquiſite acuti ſint, vel protrahantur ad dies 40. ſi fuerint acuti ex decidentia, & quodammodo ſpurii; proinde quandocumque pleuritis ad decimumquartum diem judicata non ſit, prorogari poterit ad quadrageſimum, præſertim in aliam ægritudinem commutanda; unde ſi ſpatio quatuordecim dierum materia pleuritidis per tuſſim non fuerit expurgata, vertetur in ſuppurationem, & empeyma; a die vero decimoquarto uſque ad quadrageſimum, niſi ſuppurata adhuc per anacatharſim expurgetur, a detento pure in pectore, vel pulmone, tabem, & phthiſim inferet. Hinc humor qui faciebat pleuritidem, duplicem ſubire poteſt mutationem; alteram quidem, ad diem decimumquartum coctionis,

nis, & ſuppurationis, alteram vero expurgationis, ſeu expectorationis, ſpatio quadraginta dierum, quo tranſacto, quia purulentus humor ob diuturniorem moram pulmonem ſimul, & ſanguinem per cor circumeuntem inficit, plane tabem, ac phthiſim, adeoque febrem habitualem, & conſumptionem univerſalem affert.

Quod vero adjectum eſt in textu, illos liberari a die, qua fit ruptio, manifeſte declarat, ob expurgationem impoſterum ſubſequentem, revaleſcentiam exoriri, quemadmodum contigit Anaxioni, qui trigeſimaquarta die judicatus eſt. Sed non per hoc, quod intra quadraginta dies non ſint repurgati, omnino fit, ut tabidi interiri debeant, quoniam fieri poteſt, ut etiam ultra hoc tempus repurgatio protrahatur, & evadant: multoties enim accidit, ut vel ex multitudine, vel ex craſſitie materiei ſuppuratæ ſatis non ſint dies quadraginta ad integre expellendam e pectore repurgationem, unde deinceps adhuc expectoratio deſideretur, ac perduret.

At vero initium hoc quadraginta dierum, non erit a principio pleuritidis deſumendum, ſed a quo die maturatio, & ruptio apoſtematis facta eſt; etenim inde principium faciendum, a quo tempore puris expectoratio haberi poteſt: modo ante maturationem, & ante ruptionem apoſtematis nulla per anacatharſim expectanda repurgatio. Itaque cum inquit Hippocrates *a die, qua fit ruptio*, certe ab eo tempore computus quadraginta dierum faciendus eſt. Hinc etiam nonniſi poſt quadraginta dies periculum erit futuræ tabis; quoniam tunc tabes accidit, quando materia purulenta in pectore retenta pulmonem infecerit, illumque ulceraverit: veriſimile autem eſt intra ſpatium quadraginta dierum pulmonem ab ulceratione illæſum poſſe perſeverare, ut proinde ſi totum pus interea fuerit repurgatum, non ſolum a pleuritide, & a ſuppuratione, verum etiam a tabe æger facile liberabitur.

At quo pacto dignoſci poſſit jam apoſtema ruptum eſſe, indeque pus fuiſſe collectum in cavitate pectoris, plene edocuit idem Hippocrates *lib. Prænot. Cæterum omnes ſuppuratos, ex his ſignis cognoſcere oportet. Primum quidem ſi febris non dimittit, ſed per diem quidem tenuis eſt, noctu vero amplior, & ſudores multi oboriuntur, tuſſeſque ac tuſſiendi promptitudo ipſi adeſt, & nihil memoratu dignum expuunt, & oculi cavi fiunt, & maxillæ ruborem contrahunt, & ungues quidem manuum curvantur, digiti vero caleſcunt, & potiſsimum ſummi, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & puſtulæ per corpus enaſcuntur.* Et num in dextro, vel in ſiniſtro latere pus collectum ſit, his indiciis tradit. *Si vero ſuppuratio fuerit in altero latere ſolum, vertere, & conſiderare oportet in his, num aliquem habeat dolorem in altero latere, & an alterum altero ſit calidius, & ægro in latus ſanum reclinato, interrogare ipſum, an videatur ipſi grave quid ex ſuperno latere incumbere? ſi enim hoc fuerit, in eo latere eſt ſuppuratio, in quo gravitas percipitur.*

Quod vero non in omnibus æque ſuppurationes fiant, & neque ſuppurata apoſtemata æqualiter in ipſis dirumpantur, edocet expreſſe eodem loco, inquiens: *At vero aliæ ſuppurationes rumpuntur, plurimæ quidem vigeſimo die, aliæ vero trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliquæ vero ad ſexaginta dies perveniunt. Conſiderare vero ſuppurationis principium oportet, ſuppuratione facta a die, qua primum homo febricitavit, aut ſi forte ipſum primum rigor apprehendit, & ſi pro dolore gravitatem ſibi factam eſſe dixerit in eo loco, in quo dolebat: hæc enim in principiis ſuppurationum fiunt. Ex his igitur initiis ſuppurationem juxta tempora prædicta futuram expectare oportet.* Denique an citius, vel tardius futura illa ſit, ſic poſtremo concludit: *Siquidem dolor, & ſpirandi difficultas ab initio adſint, & tuſſis, & ſputatio perſeverans ad vigeſimum diem pertingat, eruptionem tunc expectare oportet, aut etiam prius: ſi vero quietior fuerit dolor, & alia omnia pro hujus ratione, eruptio poſterius expectanda eſt. Neceſſe vero eſt accedere & dolorem, & ſpirandi difficultatem, & ſputationem ante puris eruptionem.* Hactenus Hippocrates.

In calce tandem Aphoriſmi additur, *ſi vero non, in tabem tranſeunt*, hoc eſt, ſi ſpatio quadraginta dierum non fuerint ex toto repurgati, ratione ſcilicet detenti puris, pulmo inficietur, & ulcus contrahet, atque adeo tabem inferet; quoniam ex diuturna puris per tuſſim repurgatione, ejuſdemque tranſitu per pulmonem, facile is eroditur, & ulceratur; ab ipſius autem ulcere contingit tabes, & mors. Sed & inſuper quandocumque materia ex pleuritide ſuppurata intra hoc tempus expulſa non fuerit, & adhuc perdurat, vereri ſubit a præcedenti pleuritide, ejuſque ſuppuratione, vomicam quoque in pulmone fuiſſe contractam, quæ dirupta puris productionem con-

tinuo foveat, ut propterea etſi jugiter per anacatharſim illa egeratur, perpetuo tamen alia, & alia ex ulcerato pulmone effluat, unde puris excretionem in longius tempus protrahat, atque perennet.

APHORISMUS XVI.

Calidum, ubi quis ſæpius eo utitur, hæc mala affert, carnis effœminationem, nervorum imbecillitatem, mentis torporem, profluvia ſanguinis, animi defectionem: quibus mors ſuccedit.

DEtrimenta calidi hic memorat Hippocrates, relaturus in ſequenti aphoriſmo ea, quæ ex frigido proveniunt. Cum autem *calidum* dicat, non *calorem*, quæri hoc loco primum poteſt, quid nomine *calidi* voluerit intelligere; & quidem ex ipſamet voce clare deducitur, non calorem nude ſumptum pro qualitate, ut Scholaſtici intelligere ſolent, is acceptum voluit, ſed rem potius calidam, potiſſimum quia medice loquendo, quæ corporibus adhibentur calida, nonniſi res calidæ ſunt, ſive medicamenta, ſive alimenta, ſive alia quæcumque corpora illa ſint, cum numquam ſenſiones in corporibus fiant, niſi a rebus ſimiliter corporeis.

At ſi rem calidam, calidumque corpus hoc loco deſignare voluit, videndum, de quo ſpecialiter id dictum intelligat. Et bene Fuchſius in *comment.* de aqua calente exponit, quod colligit *ex lib. de uſu humidorum*, unde præſens aphoriſmus videtur deſumptus; quandoquidem damna, quæ hic a calido memorantur, niſi illud cum humore conjungatur, neutiquam ſubſiſtere poterunt, nam corpora calida, & areſacientia, ideſt quæ calorem ſiccitati conjunctum habent, haudquaquam poſſunt corporis effœminationem, nervorum imbecillitatem, mentis torporem, profluvia ſanguinis, animi defectionem, & alia conſimilia mala parere, cum potius ſiccitate, ſeu rebus ſiccis, ac exſuccis contrarii effectus oriantur. Igitur probabilius eſt, voluiſſe Hippocratem hic notare calida in humoribus, ſeu liquoribus quibuſcumque, potiſſimum vero in aquis, quæ inter liquida, humidaque corpora primum locum obtinent; quamquam & uſus diuturnus hypocauſti, longa inſolatio, atque ad ignem immoderata excalefactio, & longior ſub Sole mora, poſſit idipſum afferre, ſed plane diuturniori tempore, ac exitu difficiliori.

Num inſuper de calido intra corpus aſſumpto, an potius de calido extrinſecus admoto, poteſt ulterius dubitari. Et veriſimilius videtur dicendum, ſermonem hic haberi de calido exterius admoto, potiſſimum de balneis, ac lotionibus aquarum, tam thermalium ſimplicium, & naturalium, quam artificialium, & compoſitarum. Illa enim, ut experientia conſtat, cutim laxando, & humefaciendo, ſudorem promovendo, ſanguinem eliquando, & lympham extenuando, bene poſſunt, ac ſolent carnes, artus, nervos, & viſcera quæcumque corporis diluere, mollificare, delaxare. Quæ vero interius aſſumuntur, præterquamquod ſæpeſæpius per fermenta ventriculi conſentanea, vel diſſentanea calorem amittunt, neque tam facile in totum corpus calefactoriam vim, & calorem, quem actualem vocant, communicare valent, licet attenuando, diſſolvendo, acuendo ſanguinem, ſint in cauſa, ut corpus aliquantulum incaleſcat. At vero paſſim experimur balnea, tum naturalia, tum artificialia promptiſſime ſolere ejuſmodi corporis delaxationem parere.

An præterea calidum intelligi debeat moderatum, vel immoderatum, ulterius quæri poteſt. Et ſane licet immoderatum calidum efficacius in his omnibus, de quibus ſermo in præſenti aphoriſmo eſt, operetur, nihilominus ſi verba textus attendantur, videtur calidum adhuc moderatum, fuiſſe hoc loco conſideratum; etenim in aphoriſmo dicitur, *ubi quis ſæpius eo utitur*: non videtur autem veriſimile, quod quis ſæpius utatur calido immoderato, quod toleratu non eſt facile. Imo ſi fortaſſe Hippocrates voluerit hoc aphoriſmo morem Veterum vituperare, qui frequenter balneis utebantur, certe, quia uſus balneorum non erat, niſi cum moderato calore, dicendum erit moderatum calidum fuiſſe in hoc aphoriſmo deſcriptum. Accedit, quod calidum hic contraponitur frigido ſequentis aphoriſmi; at vero in aphoriſmo ſequenti, nonniſi frigidum moderatum conſiderandum exponitur; igitur & moderatum calidum in præſenti hoc aphoriſmo, erit quoque intelligendum. Verumtamen pro moderato non intelligimus, quod conſentaneum naturæ eſt, & nullum exceſſum ſupra mediocritatem habet, ſed quod a mediocritate quidem recedit, non tamen extremum frigoris gradum attingit, ut propterea non ſit conveniens naturæ, ſed nec ſit omnino in ſummo poſitum.

Digitized by Google

ſitum. Idipſum quoque dicendum de calido, quod non ſit in exceſſu caloris urentis, ſed a mediocritate naturæ conſentanea declinet. Debet autem calidum iſtud, etſi non multum excedens, diutius tamen, iteratis vicibus, ſæpius adhiberi, ut exinde nocumenta in textu moderata ſubſequi poſſint, aliter ſi ſemel, & brevi adhiberetur, quia non multam in partibus corporis læſionem induceret, neque poſſet relata in aphoriſmo detrimenta afferre. Jure igitur optimo notatum eſt ab Hippocrate, *ubi quis eo ſæpius utitur*: quibus verbis denotatur frequens, & iterata rei calidæ adminiſtratio: hac quippe ratione calidum, etſi non multum excedens, poteſt memorata damna parere, nam quod ſemel, & brevi inferre nequit, iteratis vicibus, ac frequenti uſu, bene poterit excitare.

Damna autem, quæ hoc loco deſcribuntur, partim ſpectant ad operationes animales, partim ad vitales, partim denique ad naturales: ad animales quidem nervorum imbecillitas, & mentis torpor, ad vitales profluvia ſanguinis, & animi defectiones: ad naturales demum carnis effœminatio, & totius corporis languor.

Qua vero de cauſa carnium effœminatio a calido proveniat, facile quis dijudicabit, attenta perſpiratione copioſiori cutis, & majori laxitate, quæ tum ſudore, tum abundanti per poros cutis evaporatione, e corporibus calidis contingit: hinc motus Ariſtoteles *lib. de long. & brevit. vitæ*, dixit Æthiopes, & qui Regiones ſub Zona Torrida inhabitant, nedum imbecilles, & effœminatos obſervari, verum etiam breviſſimam vitam ducere, langueſcente nimirum vitali partium calore, & diſſipatis ex ambiente calido ſpiritibus, unde totius corporis, & operationum vitalium languor.

Nervorum quoque imbecillitas ex eadem cauſa provenit, etenim quotieſcumque partes ſolidæ corporis, & viſcera quæcumque languent; tum ſanguis, tum omnia fermenta ex illo derivantia, plurimum diſſoluta nequeunt liquorem nervorum ſuggerere talem, ac tantum, qualis & quantus neceſſarius illis eſt. Sed & fibræ nerveæ plus juſto a calore delaxatæ, neque firmæ, & conſtantes eſſe poſſunt ad pondus partium ſuſtinendum; quamobrem nervorum imbecillitas contingit, unde etiam reliquæ partes, imo totum corpus languidum obſervatur in omnibus præſertim operibus animalibus. Notavit autem ſignanter Hippocrates mentis torporem, & nervorum imbecillitatem, ut tum ea, quæ ad hegemonicas operationes pertinent, tum etiam, quæ ad operationes ſenſitivas, & motivas ſunt addicta, ſub his duabus vocibus comprehenderet. Et quidem mentis torpor, nonniſi ſignificat hebetudinem operationum animalium, pertinentium ad ſenſus internos, ſcilicet ad imaginativam, æſtimativam & memorativam; nervorum vero imbecillitas complectitur languorem ſenſuum externorum, & motuum animalium, qui nonniſi per nervos in muſculis peraguntur. Quod autem calidum frequenter adhibitum valeat etiam ſenſus internos hebetare, patet manifeſte ex eiſdem rationibus ſuperius recenſitis, nam ex illo funduntur humores, ſanguis diſſolvitur, ſuccus nerveus extenuatur, ſpiritus diſſipantur, quibus omnibus deficientibus, neceſſe eſt plurimum quoque hebeſcere, & infringi prædictas operationes animales, quæ abſque ſanguine vegeto, & nervorum liquore repurgato, itemque ſine præpollentibus ſpiritibus perfici non poſſunt.

Neque ſolum læduntur, quæ ad animalem partem pertinent operationes, verum etiam, quæ ad vitales, ubi calidum intra fines mediocritatis non fuerit coercitum: etenim cum id ejus ſit virtutis, ut rarefaciat, attenuet, diſſolvat, aperiat, proculdubio laxatis venarum, & arteriarum oſculis, atque eliquato ſanguine, facile hæmorrhagias excitare poteſt, & quidem non ſolum reſeratione, ſed etiam oroſione vaſorum, præſertim cum in aliquibus propter acritatem, prompte admodum in fermentationem adigitur, & partim diſtendendo, partim etiam proritando extra ſua vaſa proſilit. Hac porro ratione fit, ut hæmorrhagiæ facilius contingant æſtate, & in Regionibus calidis, quam hieme, & in Regionibus frigidis, quandoquidem per æſtatem, & in Regionibus calidis, ſanguis rareſcit admodum, & prompte fermenteſcit, ſecus vero hieme, & in Regionibus frigidis. Quia vero non explicuit Hippocrates, unde ſanguis ex frequenti uſu calidorum profunderet, anſam præbet dubitandi, num ex naribus, ore, hæmorrhoidibus, an ex aliis partibus corporis erumpat. Et quidem credere licet, ex omnibus indiſcriminatim poſſe manare, cum calor æque bene univerſum ſanguinem fundendo, poſſit omnes, & quaſcumque venas, aut arterias delaxare, ac aperire; ſed tamen ſpe-

ſpecialius poterunt narium arteriolæ ac venulæ veluti delicatiores, ejuſmodi incommoda ſubire, prætertim in adoleſcentibus, quamquam in cæteris etiam hemorrhoides referari poſſint pro varia corporum affectione, & ſanguinis in hanc, vel illam partem irruptione faciliori.

Uſus eſt denique nomine profluvii, græce hæmorrhagiæ, ut nimirum oſtenderet non quamcumque ſanguinis evacuationem exinde deſignari, ſed largam, copioſam, & fortaſſe etiam iteratam, ad differentiam illarum ſanguinis evacuationum, quæ guttatim ſolum fiunt, & modica dumtaxat quantitate, quæque ſtillicidia a medicis appellari ſolent, cum paucæ nimirum ſtillæ ſanguinis erumpunt. Quod autem exitus ſanguinis copioſus, & immoderatus hic intelligatur, patet ex ſequenti textus dictione: *animi defectionem*; nam animi defectio non ex quacumque ſanguinis evacuatione, ſed ex immoderata, & incompeſcibili procedit.

Contingit autem animi defectio tum ex immodica ſanguinis eruptione, tum etiam ex ſpirituum, & partis ejuſdem floridæ nimia diſſolutione; quamobrem his deficientibus, vivens animo deficit, & perit. Pro animi vero defectione, licet græce ſcriptum ſit leipothymia, nihilominus cum exinde dicatur ſubſequi mors, certe fortis, & vehemens illa intelligenda eſt, quæ proxime accedat ad ſyncopem, niſi tamen leipothymia pluries repetat, quo caſu, etſi levior, quam ſyncope ſit, ob repetitionem tamen facile poſſet mortem afferre, præſertim ubi quis natura debilis, ex immoderata ſanguinis evacuatione nullo negotio a quacumque animi defectione ſuccumbit.

APHORISMUS XVII.

Frigidum autem convulſiones, tetanos, livores, rigores febriles.

Pergit nunc Hippocrates ad enarranda mala, quæ ex frigore viventibus contingunt, & pari loquendi formula, non frigus, ſed frigidum recenſet, pro quo etiam corpus, & rem frigidam intelligere eſt, eamque potiſſimum cum humido conjunctam, veluti, aqua frigida, nix, glacies, aliave res conſimilis, quamquam quodcumque corpus frigidum, etiam durum, ſolidum, ſiccum pro rata ſua intelligi poſſit, quemadmodum de calido ſuperius dictum eſt; ſed & aer ipſe, qui inter corpora fluida collocatur, ſi frigidus plus juſto fiat, nive, grandine, gelu, itemque ventis borealibus, pari ratione eadem detrimenta inferre poteſt, ut propterea quodcumque extrinſecus viventia male afficiens, frigore cujuſvis generis, poterit prænarrata mala excitare; verumtamen cum frigidum per comparationem ad calidum, longe admodum infenſius ſit hominum vitæ, quæ calore fovetur, & conſervatur, plane, ut ejuſmodi mala corpori incutiat, intenſiori gradu moleſtare debet, etenim ab intraneo calore aliquatenus repercutitur, imo facta conſtipatione in poris cutis, aliquando vis illius fortificatur; niſi propter exceſſum externæ partes hebetentur, & mortificentur.

Cum igitur extrinſecus admotum, vel diuturniori tempore, vel intenſiori gradu, cutis poros conſtipando, effluvia impedit, & ſanguinem circumeuntem in apicibus arteriarum per partes extimas corporis excurrentium figit, & coagulat, in cauſa eſt, ut aliquando etiam mortificatio ſubſequatur; hinc ab Hippocrate inter præcipua illius damna referuntur convulſiones, tetani, livores. Convulſiones quidem, & tetani, ob rigiditatem, & contractionem inductam in fibris nerveis, & congelationem in ipſo nervorum liquore, qui propterea nequeat membranas irrorare, & pro rata ſua vigorem iiſdem impertiri. Convulſiones autem hoc loco memoratæ, non motus convulſivi, ſed veræ, & propriæ convulſiones intelligendæ ſunt, per quas nervi, & muſculi rigidi, immobiles, inflexibiles redduntur, cum frigoris ſit hebetare, obtundere, & motum cuicumque rei adimere. Tetani vero ad convulſiones etiam referuntur, & quidem univerſales, cum ex illis univerſum corpus rigidum, & immobile fiat, ut neque ad anteriora, neque ad poſteriora flecti poſſit. Id autem non ſemel expertum eſt in his, qui per loca nivoſa, & montana, hiemali tempore iter facientes, ingentis frigoris incommoda ſubire coacti ſunt.

Accidunt præterea ex frigore livores, ſeu nigrities, & mortificationes in partibus externis eamdem ob cauſam, quoniam ſanguis præ frigore conſtipante, nequit per eas partes circumire, ut proinde nec illas poteſt vivificare, unde veluti emortuæ, & viribus, ac calore vitali deſtitutæ, nigrorem ſubeunt, ut in cadaveribus experimur. Obſervatum non raro etiam eſt in tantam labefactationem externas partes corporis, potiſſimum manus, & pedes incidiſſe, ut gangrænam incurrerint, & deinde a reliquis

liquis partibus ſejunctæ ſponte ſua conciderint, potiſſimum cum ad ignem, aliudque corpus impenſe calidum, repente fuiſſent admotæ. Quo moniti itinerantes per ejuſcemodi loca, non ſtatim ad extremum calorem, & ignem ſe exponunt, ſed ſenſim ac lente panniꝭ laneis, aut tepenti aqua, calorem revocant, quouſque paulatim ſanguis per ſuos ductus remeare incipiat, & circuitum priſtinum repetere videatur. Addit in textu Hippocrates *rigores*, qui licet in vulgata verſione legantur febriles, revera tamen febriles non ſunt, ſed tantum per analogiam tales dicuntur, quod ſcilicet quemadmodum initiantibus acceſſionibus febrilibus rigores accidunt cum inæquali corporis concuſſione, & ſenſu frigoris, ita ab externo frigore, vel aeris, vel aquæ circumambientis, corpus univerſum riget, & contremiſcit, inita quodammodo pugna inter ſanguinem arterioſum, vi cordis, & portione vivifica impulſum, ac frigoris externi vim conſtipantem, & repercutientem, atque ita inæqualiter cutim commoventem, & contorquentem. In his autem mirum, quantum valeat iteratus uſus aquæ ardentis dephlegmatæ; etenim ipſa ſæpius, leni frictione admota, ſimul poros conſtrictos reſerat, & ſanguinem hærentem diſſolvit, atque in motum concitat, & partes roborat, ut propterea cutaneos iſtos livores, perquam optime deleat, citra ſuppurationem, aut ulcerationem. Illam autem, ut efficacius operetur, ſolent practici vigorare, adjecta convenienti portione camphoræ, vel etiam infuſis floribus, & ſummitatibus roris marini ad plures dies in loco calido ad digeſtionem convenientem detentis, ut in ea, quæ Reginæ Hungariæ nominatur.

Cæterum quod hæc mala ab externo frigore evenire Hippocrates doceat, palam fit, ex nuper dictis de rigore, & livore partium externarum; quippe rigor, & livor nonniſi ad partes extimas corporis pertinere poſſunt. Res autem frigidæ interius aſſumptæ non ſolent ejuſcemodi mala parere; quin & noſtra tempeſtate gelidæ potiones tam in uſu frequenti ſunt, ut in deliciis habeantur, & licet procedente tempore cruditates, atque inde alia incommoda pariant, haud tamen memorata hæc in aphoriſmo mala excitare obſervantur.

Quo denique pacto inductis ex frigore nocumentis occurrere poſſimus, non erit abs re hoc loco breviter recenſere. Et primum animadverſione dignum videtur, quod quamvis his ex frigore malis calefacientibus debeamus opitulari, non tamen illa affatim, ac violenter, ſed ſenſim, atque ſenſim erunt adminiſtranda; non minus enim nocere ſolent frigefactis partibus calorifica ſubito, ac repente adminiſtrata, quam frigida, quæ antea læſerint: experientia enim cuique notum eſt, algentes manus igni repente admotas, longe graviorem moleſtiam ſubire. Itaque oportebit paulatim amiſſum in partibus calorem reſtituere, pannis laneis excalefactis, itemque vino calente, aqua ardente, & ſimilibus, cavendo immoderata, humefacientia, & violenter operantia.

APHORISMUS XVIII.

Frigidum inimicum oſſibus, dentibus, nervis, cerebro, ſpinali medullæ: calidum vero utile.

RETulit præcedentibus aphoriſmis Hippocrates detrimenta a frigido, & a calido univerſim provenientia: hoc nunc aphoriſmo recenſet partes, quibus frigus ſpecialius noceat, & calidum contra proficiat: & quidem frigidum inimicum oſſibus, cerebro, ſpinali medullæ, nervis, & dentibus; calidum vero eiſdem utile eſſe proclamat.

Rationem fere communiter Interpretes deſumunt a natura, & conditione partium ſpermaticarum: etenim inquiunt, carnoſas partes, veluti a ſanguine progenitas, ſua natura calidas eſſe, ſpermaticas vero frigidas: ſicut autem carnoſæ partes melius reſiſtunt agentibus frigorificis, ita ex adverſo partes ſpermaticæ ab his plurimum offenduntur. Verum id in controverſiam vertit jampridem Laurentius Joubertus *lib.* I. *Paradoxor*; qui acriter contendit ſpermaticas veluti a ſemine calidiori oriundas, calidiores carnoſis, ſeu ſanguineis debere dici, juxta receptam veterum opinionem, qui exiſtimabant omnes partes corporis vel a ſemine, vel a ſanguine, ceu duobus generationis humanæ cum principiis exoriri; cumque oſſa, cerebrum, ſpinalem medullam, nervos, membranas, aliaſque partes ſimiles a ſemine profectas dicerent, propterea ſpermaticas illas appellarunt. At cum Recentiorum Anatomicorum obſervationibus compertum jam ſatis ſit, omnes partes corporis primordia ſua ſumere a materia illa albuginea in ovo contenta, nutricationem vero, & incrementum ſolum a ſanguine, ejuſque portione glutinoſa, proinde fit, ut

Digitized by Google

eiuſcemodi partium corporis diſtinctio vana apud ipſos reputetur, ſed ſolum, quæ irriguum ſanguinem affluentius excipiunt, ſint vivaciores, calidioreſque, quæ vero exiles tantum arteriolas, & venulas ſortiuntur, debiliores, minuſque calidæ obſerventur; unde quæ carnoſæ dicuntur, ab abundantiori ſanguine, quo irrorantur, ſint calidiores, reliquæ vero ſpermaticæ appellatæ, ob ſanguinis paucitatem, & exilitatem arteriolarum, dicantur frigidæ.

Quo autem pacto frigidum enarratis partibus officiat, breviter hic quæri poteſt, nam etſi hoc apud omnes ratum ſit, non cunctis tamen æque bene videtur explicatum, potiſſimum quia experimur frigidam etiam aquam quibuſdam partibus magnopere prodeſſe, unde dentes, & os, frigida aqua abluti firmantur magis, & oculi pari ratione frigidis lotionibus mirifice vigorantur; unde Q. Serenus:

Sæpe etiam gelida gingivas collue lympha:
Dentibus ut poſſis validum firmare tenorem.

Et Pl. *lib.* 28. *c.* 4. inter remedia doloris dentium, numerat collutionem ex aqua frigida matutino tempore.

Verum facile difficultas ſolvetur, attenta cauſa, unde calor in viventibus habeatur: is quippe a ſolo ſanguine eſt, adeoque quas partes ſanguis bene irrigat, & affluenter fovet, ſimul una calefacit, & roborat; at vero ubi nec irrigare, neque fovere poteſt, non ſolum frigus perſentitur, ſed & gravis noxa percipitur. Cum igitur cerebrum, nervi, ſpinata medulla, perioſtia, membranæ, aliæque partes modico ſanguine irroratæ, a frigore offenduntur, gravem noxam ſubeunt, ab impedita in ipſis, vel ſaltem magnopere hebetata ſanguinis circulatione. Sed nedum in ſpecialibus partibus corporis id evenire experimur, verum etiam in omnibus corporibus debilibus, & extenuatis, quæ vehementer a frigore læduntur, quoniam in his a frigore torpeſcit ſanguis, ejuſque circuitus præpeditur, imo aliquoties etiam hæret, unde poſtea tumores, abſceſſus, inflammationes exoriuntur. Sed & aqua frigida non dentibus, ſed gingivis potius prodeſt, facta nimirum in ipſis corrugatione, retuſiſque in ipſas irruentibus acribus humoribus, ex quibus ſæpenumero vacillant. Hinc patet quoque de frigido extrinſecus occurſante ſermonem Hippocratem hic habuiſſe; cum a frigore præſertim ambiente, vel aeris, vel aquæ gelidæ, vel ventorum borealium, cerebrum, ſpinalis medulla, dentes, & oſſa vehementer afficiantur.

At vero quemadmodum a frigore prænarratæ partes graviter lædi ſolent, ita ex adverſo convenienti calore plurimum juvantur; unde Hippocrates in aphoriſmo ſubjunxit, *calidum vero utile*. Et quidem non hic intelligendum calidum vehemens, & immoderatum, nam ex ſuperius traditis, non minus illud nocere poteſt, cum repente, & violenter adhibetur, quam frigidum præcedenter inductum; ideoque moderatum, & conveniens eſſe debet. Quamvis comparatione facta inter frigidum, & calidum excedenti gradu applicatum, levior ſemper noxa a calido, quam a frigido partibus ſuperius memoratis inferatur. Hinc in omnibus affectibus cerebri, ſpinalis medullæ, nervorum, oſſium, aliarumque partium exanguium, uti ſolemus medicamentis tum extrinſecis, tum intrinſecis, moderate calefacientibus, quin & pro ſpina, & nervis inde exorientibus, ſemper prodeſſe conſueverunt inunctiones ex oleis, ac linimentis calorificis, quibus ſcilicet modicus harum partium calor reviviſcat, & humores, ſi qui fortaſſe ibidem hæſerunt, leniter digerantur, & extenuentur.

APHORISMUS XIX.

Quæcumque refrigerata ſunt, excalefacere oportet, exceptis iis, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.

Quod præcedentibus aphoriſmis dixerat Hippocrates de incommodis calidi, & frigidi, quæque a frigore mala oriri poſſent, partibus potiſſimum exanguibus, nunc in correctionem illorum ſubdit, excalefacienda eſſe ea, quæ præter modum ſunt refrigerata, ut propterea videatur, veluti per corollarium ſuperioris aphoriſmi, documenta tradere, quo pacto tractanda ſint membra a frigore male affecta: etenim ſi calidum illis utile eſt, certe cum fuerint refrigerata, calorificis erunt in ſtatum naturalem reducenda, adhibita tamen in ejuſmodi partibus male affectis diſtinctione; nam alio modo cerebrum, ac ſpinalis medulla, & alio modo dentes, ac oſſa, calefacientibus fovenda erunt.

Quamvis inſuper indiſcriminatim dixerit refrigerata calefacere oportere, & quidem tum extrinſecus, tum intrinſecus, calorificis adhibitis, nihilominus attentis his, quæ

in præcedentibus aphoriſmis dicta ſunt, veriſimilius videntur extrinſecus calefacientia commendata, quemadmodum ſunt fotus, unctiones, balneationes, &c. Neque ſolum earum rerum, quæ virtute, ac potentia calorem in partibus valent excitare; ſed etiam quæ actuali, ut vocant, calore, ſovere, & in priſtinum ſtatum vim, facultatemque illarum reſtituere ſolent, quemadmodum ſuperius diximus de vino calente, de aqua calida, de balneis aquarum thermalium, aliiſque ſimilibus. Idipſum etiam aſſequi licebit beneficio aeris, vel natura ſua calidioris, vel ope artis excalefacti, ut fieri ſolet in laconico, ubi etiam aromata diverſi generis, ſuavem odorem ſpirent, ut exinde & calor, & robur partibus ſuggeratur.

Generale autem hoc præceptum de calefaciendis partibus refrigeratis in aphoriſmo traditum, excipit Hippocrates in his, quæ vel ſanguinem fundunt, vel fuſioni obnoxię ſunt, unde in textu ſubdit: *exceptis iis, quibus ſanguis fluit, vel fluxurus eſt*, vel, ut melius vertit Fuchſius, *unde ſanguis profluit, aut profluxurus eſt*: etenim licet, quę refrigerata ſunt, ut reviviſcant, calorifica expoſtulent, nihilominus indicatione deſumpta a ſanguine fluente, vel fluxuro, veluti a prævalentiori, atque urgentiori, ejuſmodi calefacientium adminiſtratio locum habere non poterit, quippe calefacientia fluentem ſanguinem magis funderent, & vaſa aperta, aut relaxata latius reſerarent, quandoquidem calidi eſt aperire, attenuare, diſſolvere; frigidi vero conſtipare, & cohibere. Hinc in gratiam ſanguinis, ne plus juſto fluat; imo potius, ut decet, intra ſuos ductus detineatur, a calorificis cavendum, & corrugantia frigefacientia adminiſtranda erunt.

Cujus autem conditionis iſta eſſe debeant, non admodum difficile erit determinare. Equidem etſi frigefacientia generaliter ſanguini fluenti cohibendo proficua ſint, cum ſubinde ſanguinem in ſuo motu remorentur, & vaſa adaperta corrugent, unde nix ſola ſæpius fluentem ſanguinem cohibuit; nihilominus ſi præter vim frigefactoriam adnexam habeant facultatem ſtypticam, & adſtringentem, proculdubio efficaciora erunt, cujuſmodi ſunt, quæ ponticam, auſteramque conditionem ſunt ſortita. Hinc hypociſtis, acacia, myrtilli, plantago, centinodium, gallæ immaturæ, cortices granatorum, & alia hujus generis, præſertim albumine ovi excepta, plurimum in his conferre conſueverunt. Ex vitriolo etiam, & chalybe conficiuntur alia ſiſtendo ſanguini efficaciſſima, itemque ex alumine, bolo armenia, terra ſigillata, cæteriſque. Hinc celebris eſt in uſu externo aqua illa ex his compoſita, arterialis dicta, aqua aluminoſa, pulvis ſympathicus, vitriolum uſtum, cataplaſma ex pilis leporinis, albumine ovi, & ſcoriis ferri, &c. Verum hæc, & alia plura ex praxi petenda ſunt.

APHORISMUS XX.

Ulceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem inſuppurabilem facit, livorem inducit, rigores febriles, convulſiones, tetanos.

Cum præcedenti aphoriſmo Hippocrates frigorifica commendarit in his, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt, etſi a frigidis videantur lædi poſſe, nunc uſum illorum excipit in illis partibus, quæ ulceratæ ſunt; licet in his de ſanguinis profluvio timeatur, quoniam, inquit, frigidum ulceribus nocuum eſt, & valde pernicioſum.

At liceat aphoriſticam hanc ſententiam clariorem reddere ex *lib. de liquidorum uſu*, unde illa deſumpta videtur; nam ex verſione Leoniceni, nedum obſcura eſt, ſed multis difficultatibus obvoluta. Scribitur autem *cap. lib. de liquidorum uſu*. *Ulceribus frigida* (ideſt aqua) *mordax eſt*, *cutem obdurat*, *doloroſa non ſuppurari facit*, *livefacit*, *nigreſacit*, *rigores febriles facit*, *convulſiones*, *retro*, *& ante diſtentiones*. Vel, ut exponit Cardanus: *Frigidum ulceribus mordax*, *& obdurat cutim*, *ſeu ulceris labia*, *dolores facit*, *& quæcumque in ulcere ſunt*, *prohibet ſuppurari*.

Dicitur primo frigidum mordax, quod num intelligendum ſit, ut in cauſa, an vero potius, ut ex affectu, difficultas eſſe poteſt. Etenim ſi ut cauſa malorum hic enumeratorum intelligatur, profecto non omne frigidum ulceribus nocuum dicendum erit, ſed dumtaxat, quod mordax, pungens, & acutum eſt; ſi vero intelligatur in effectu, quodlibet frigidum etiam leve, mordax, & nocuum fiet ulceribus.

Et quamvis fere cunctis Expoſitoribus congruentius videatur, adjectum frigori verbum illud, *mordax*, referendum eſſe ad effectus ejuſdem, ut inter alia illius mala præcipuum illud fit, partem ulceratam mordere, vellicare, ac pungere, quod ſane cuique ulceri valde nocuum eſt, cum ulcus quodlibet ſua natura poſtulet, ut ſanetur, a quacumquo

que irritatione, & moleſtia liberum eſſe, eo quod per irritationem facile ad partem ulceratam humores confluant, & vaſa proritata aperiantur: ſi nihilominus conſideretur mordacitas frigoris in cauſa, itaut ſenſus fiat, non omne frigus ulceribus nocere, ſed quod mordax, & acutum eſt, cohærebit plane Hippocratis menti: etenim illud frigus proprie noxium partibus ulceratis percipitur, quod intenſum, pungens, & mordax eſt, cujus cauſa cutis corrugatur, ſanies detinetur, & pars ulcerata compungitur, & elanguet. Sic non raro a Chirurgis adhiberi conſueverunt ulceribus medicamenta tum actu, tum potentia frigida, quæ tamen quia moderate talia ſunt, nullum incommodum afferunt; at vero ſi in gradu excedant, moleſtiſſima fiunt. Et quidem frigidum immoderatum, quale glaciei, poros cutis diſcerpit, & extorquet, cutim ipſam obdurat, livores, & rigores efficit, quemadmodum in Aphoriſmo dicitur. Illud porro certum omnino erit, frigidum hoc loco memoratum, quod actuale dicitur, potius intelligendum eſſe, quam quod potentia eſt frigefactorium: quamquam Fuchſius, Cardanus, aliique plures Interpretes, nomine frigidi hic memorati, aquam frigidam dumtaxat intellectam velint, qualis eſt glacialis, quæ & actu, & potentia frigorifica eſt, & non minus qualitate, quam corpulentia, imo miſtura ſalium, præſertim halinitri, partibus viventibus nocua obſervatur, adeoque longe magis ulceratis, & morbo affectis inimica. Quod præterea frigus cutim obduret, patet manifeſte, quoniam pori cutis ab illo conſtipantur, & adeo arcte vinciuntur, ut perſpirationi impedimento ſint: quamobrem jure optimo ſub nomine amicitiæ a quibuſdam fuit appellatum: cum autem partes omnes ſtrictim uniat, & coarctet, ea ratione ſimul obdurat, quemadmodum experimur in luto; atqui humana cutis a frigore hiemali adeo conſtringitur, ut ſæpiſſime obrigeſcat, & præter duritiem aliquando emoriatur. In ulceribus autem frigus, circumpoſita labia denſando, conglutinationem impedit, & ſanguini vivificanti obicem facit.

Sed qua ratione ſcriptum ſit *dolorem inſuppurabilem* efficere, dubium eſſe poteſt. Verum ex *cap. loco de liquidorum uſu* ſolvitur difficultas: ibi enim ſcribitur *doloroſa non ſuppurari facit*: ideſt ea, quæ circa labia ulceris continentur, & per ſuppurationem digeri, atque expurgari deberent, admoto frigore detinentur, & ſuppurationi non ſubjiciuntur: ſuppuratio namque ope caloris peragitur, cujus cauſa partes hæterogeneæ ab invicem disjunguntur, & ſequeſtrantur; at vero per frigus una ſimul vinciuntur, & commiſcentur. Sed & fermentatio, quæ omnino neceſſaria eſt in ſuppuratione, per frigidi adminiſtrationem penitus inhibetur; unde qui humor circum labia ulceris detentus, doloremque afferens, in ſuppurationem deſineret, per frigus in pus verti nequit, adeoque inſuppurabilis fit; Hinc dici quodammodo poteſt, frigus ſuppurationem impediendo, dolorem facere inſuppurabilem.

Inducit quoque frigus livorem, & rigores febriles, pari modo, ac ſuperius de effectibus frigoris generatim dictum eſt. Si enim frigus hebetat, obtundit, & mortificat, plane livorem nullo negotio pariet. Rigores autem febriles Induci dicuntur a frigore per analogiam eorum, qui febribus rigorificis contingunt, ut etiam antea notatum eſt: quamquam poſſint etiam rigores revera febriles, & febres ipſæ exinde exoriri, quatenus humores in ulceribus detenti, nec bene repurgati, circumeuntem ſanguinem inficiunt, & indebitam cum ipſo fermentationem excitant, unde poſtmodum febres rigoribus ſociatæ, imo cum aliis gravioribus ſymptomatibus conjunctæ: ulcera ſiquidem ſordida, & male affecta, præſertim cum virulentam conditionem nacta fuerint, facili negotio febres acutas excitant, & cum rigoribus malignitatem atteſtantibus conjunctas. Quod ſi fortaſſe ſuppurationem intraneam ſubeant, ut non raro fieri ſolet in partibus muſculoſis, & cavum admittentibus, certe rigor inde ſequetur, & febris, juxta dictum ejuſdem Hippocratis 2. *aphoriſ. .... dum pus conficitur, rigores, & febres expectare oportet magis, quam jam confecto.*

Convulſiones denique, & tetanos frigus parit in ulceribus, quoniam ex ſuperius traditis, frigidum nervis, & cerebro inimicum, abſque ullo ulcere convulſiones, ac tetanos affert; quanto magis excitabit in ulceribus, ubi nedum faniei ex ulcere prodeuntis pravitate, ſed & irritatione in partibus ulceratis inducta, quammaxime poſſunt nervi, & nervorum fibræ, ſaltem per conſenſum affici, & impenſe proritari, cum nulla pars extima ſit, quæ ſenſu ſuo non ſit prædita, adeoque nervis plurimis referta, quandoquidem in ulceribus fieri nequit, quin cutis, panniculus carnoſus, muſculi, aliæque partes nerveæ collædantur, ac diſ-

fo-

ſocientur. Sed & mala membris particularibus illata, potiſſimum ab ulcerum ſanie contingunt, quæ ſi fortaſſe per cerebri meditullium diffundatur, aut etiam in ſpinam decumbat, plane nedum convulſiones particulares accident, verum etiam univerſales, quales tetani, in quibus, & ad anteriora, & ad poſteriora, corpus redditur rigidum, & inflexibile; atque hinc, ubi in aphoriſmo ſcribitur, *tetanos*, in ſupracitato *lib. de liquidorum uſu*, clarius exponitur *retro, & ante diſtentionem*. Cæterum frigus potiſſimum mordax, & intenſum duplici de cauſa ulceratis partibus obeſt, altera ex detenta ſanie plerumque corrupta, altera ex hebetudine, aut mortificatione; unde partes diſtentæ, aut reſolutæ poſtremo remanent.

APHORISMUS XXI.

Eſt autem ubi in tetano ſine ulceratione Juvene bene carnoſo, æſtate media, frigidæ aquæ multa perfuſio calorem revocat. Calor autem hæc ſolvit.

MElius vertit hanc ex græco Codice ſententiam Fuchſius, inquiens: *Nonnunquam in diſtentione ſine ulcere, juvene mediocri corporis habitu prædito, æſtate media*. Hac quippe ratione cohærentius nectitur hic aphoriſmus præcedenti: ſed & clarius Heurnius: *Sed tamen fieri poteſt, ut in tetano ulceris experte;* ut propterea ſenſus ſit, aliquando frigidæ aquæ uſum utilem eſſe poſſe; ſive, ut mavult Cardanus, exiſtimans tacitæ cuidam objectioni ex hoc aphoriſmo reſponderi, ſi fortaſſe quis opponeret, frigidam aquam in diſtentione nervorum aliquando profuiſſe, ſed quidem nonniſi ex accidenti ſolum id evenire, atque in juvene bono corporis habitu prædito, in media æſtate, & abſque ullo ulcere. Fallitur ea propter hinc Galenus, qui putat id perpetuo agendum in quacumque convulſione, dummodo prædictæ adſint conditiones; nam quod aliquando in uſum duci potuit & ex accidenti tantum proficere, perperam generaliter prolatum, aut in cunctis commendatum, quis audiet? aliter omnino temeraria dicenda foret ejuſmodi convulſionis curatio, quæ omni ex parte periculoſa, vel admodum dubia eſt; cum tamen idem Hippocrates in ſuo Jurejurando ſe quodcumque dubium omnino vitaturum pollicetur: at ſingulas conditiones, quas in aphoriſmo Hippocrates vult eſſe conſiderandas, breviter perpendamus.

Inquit primo *in tetano ſine ulceratione*: in tetano quidem, in quo tam partes anteriores, quam poſteriores ſunt æqualiter diſtentæ, ut propterea uniformiter frigidæ aquæ perfuſio facienda ſit, & æqualis. Si aliquæ partes tantum forent affectæ, puta anteriores, certe non bene conſtaret, ubi aquæ frigidæ perfuſio facienda foret, & num potius pars ſana exinde læſionem ſubiret, quam laborans juvamentum eſſet receptura; *ſine ulceratione* vero, hoc eſt, quod nullum ulcus corpus affectum patiatur, nam ratione ulceris, aquæ frigidæ perfuſio prohiberetur, quoniam frigidum ulceribus nocuum præcedenti aphoriſmo demonſtratum eſt, unde nullum plane adjumentum in tetano ſequeretur, & ex adverſo maximum detrimentum ulceratæ parti inferretur, ut patet.

Amplius dicitur: *juvene bene carnoſo*: pro quo melius Fuchſius, *mediocri corporis habitu prædito*: etenim, in græco Codice legitur εὔσαρκος, quod non carnoſum omnino, & obeſum, neque gracile intelligendum eſt, ſed quod mediat inter utrumque. Obeſa enim corpora propter pinguedinem, & venarum, atque arteriarum exilitatem, non multo potiuntur calore, atque adeo facile ſuccumberent tantæ aquæ gelidæ profuſioni; Graciles vero, utpote excarnes, neque ſufferre poſſent frigoris vim ex aqua gelida, ſed nec impetum ejuſdem repentinum, utpote qui non bene reſiſtunt frigidis alterantibus, imo ab his facillime læduntur. At vero, qui medii ſunt inter obeſos. & graciles, moderate carnoſi, græce εὔσαρκοι, utrumque multo facilius ſufferunt; ita & ob ſanguinis floriditatem, indeque vitalem calorem, ac convenientem carnium habitudinem, & fortem viſcerum texturam, minime a frigida profuſione debilitantur, ſed magis, magiſque potius vigorantur, facta in poris parvium conſtipatione: quamobrem præter bonam corporis conſtitutionem carnoſam, additur in textu, eſſe oportere *juvenem*, cum in hac ætate quæcumque in ſanguine, & viſceribus neceſſaria ſunt, exquiſitiſſime inveniantur: ſenes autem, & pueri, veluti impotentes, ab ejuſmodi remedii adminiſtratione excluduntur; & merito, quia pueri carnes molles admodum habent, ac ſanguinem glutinoſitate potius, quam floriditate præpollentem; & ſenes in utriſque deficiunt. Jure ergo optimo conjunxit Hippocrates juventutem, & carnoſam corporis conſtitutionem, ut ex utroque capite robur partium, & calor vitalis validus

in

in ſanguine præexiſtat, atque per frigidæ profuſionem vehemens in ſanguine fermentatio promoveatur.

Subditur præterea *æſtate media*, vigente ſcilicet æſtu ſummo in aere: cum enim eo tempore pori cutis laxiores ſint, & tranſpiratio patentior nimis, ut nedum halitus, & vapores e corpore perſpirent, ſed etiam ſudor ſponte ſua ubertiſſimus habeatur, proinde fit, ut frigidæ aquæ profuſione, conſtipatis poris, atque impedita perſpiratione, univerſus calor repercutiatur ad intima, atque impetu quodam adoriatur cauſam morbificam tetani conſervatricem. Neque vero aqua, quæ perfunditur ſimplex, & ordinaria eſſe debet, ſed gelida etiam nive frigefacta, atque ubertim affuſa, ut nimirum ſubita, ac violenta fiat in omnibus partibus corporis commotio, obrigeſcente ſimul vehementerque denſata cute, adeo ut nil perſpirare permittat, ſed calor univerſus per ſanguinis commotionem vehementiorem, ad intimas partes recolligatur, impetatque in muſculos, & nervos tetano affectos. Bene igitur Avicenna 2. *tertii cap.*7. inquit, *hac perfuſione obſtructis meatibus cutis, & refugiente calore intus, atque collecto, materia illa conſumitur, atque difflatur, nervique ad priſtinum redeunt ſtatum*. Quod & Hippocrates ipſe in aphoriſmo adjecit inquiens: *frigidæ aquæ multa profuſio calorem revocat; calor autem hæc ſolvit*.

Quomodo autem frigida iſta perfuſio adhibenda ſit, idem Auctor explicat 3. *de morbis*, ubi iſtius morbi curationem proponit his verbis: *Aquam plurimam frigidam ſuperinfundito, & poſtea veſtimenta tenuja, pura, ac calida ſuperintegito, ignem autem tunc non adhibeto*. Hinc ſuperinfundendam aquam frigidam jubet, illamque plurimam, deinde cooperiendum eſſe ægrotantem veſtimentis tenuibus, puris, ac calidis, veluti lineis excalefactis, nullo interea igne admoto, ne ſcilicet calor intro collectus denuo ad cutim diffundatur, ſed per aliquod tempus ita detineatur, quouſque materia tetani fuerit ſubacta, & nervi in priſtinum ſtatum fuerint reſtituti, id quod ſpatio duodecim, vel viginti horarum ad ſummum peragi ſolet.

Verum non eſt omittenda Pauli Æginetæ in hac re animadverſio, qui *lib.*3. *cap.* 20. admonet, iſtam frigidæ ſuperinfuſionem maxime temerariam eſſe, atque poſteris vituperatam, adeoque a ſeipſo damnatam, devitatamque: equidem niſi naturam adminiculantem habeat, quæ ſubito cauſam morbificam vincat, & diſſolvat, in maximo periculo æger verſabitur, imo irreparabiliter ſuccumbet. Fieri enim poteſt, ut calor, qui exinde ſperatur revocandus ad intima, atque adeo morbum debellaturus frigidæ aquæ perſuſione potius extinguatur; quamobrem factum eſt, ut nemo amplius in praxi ſit auſus ejuſcemodi curationem tentare. Sed neque Hippocrates revera illam hic commendat, ſed ſolum inquit, qua ratione, illa ſi tentetur, conferat, & quibus in corporibus, quibuſque conditionibus caute adminiſtranda ſit, ut etiam antea eſt animadverſum: Id quod ſemel tantum in fœmina quadam 5. *epidem.* vehementi dolore ex præfocatione uteri laborante, peractum a ſeipſo memoratur.

APHORISMUS XXII.

Calidum ſuppuratorium non in omni ulcere, magnum ad ſecuritatem eſt indicium, cutem mollit, extenuat, dolorem ſedat, rigores, convulſiones, & tetanos mitigat, capitis ſolvit gravitatem: plurimum autem confert oſſium fracturis, ſed nudis præcipue, eorumque maxime, qui in capite ulcera habent, & quæcumque a frigore moriuntur, vel ulcerantur, & herpetibus exedentibus, ſedi, pudendis, utero, veſicæ: his calidum amicum, & judicans, frigidum inimicum, & perimens.

Plura ſimul hic Hippocrates de calido, & calidi uſu recenſet, & in quibus juvet, aut debeat adhiberi, quibus vero ex adverſo noceat, debeatque vitari: itemque quas utilitates afferat, & quibus partibus corporis. Hinc præſens aphoriſmus videtur omnino directus ad praxim Chirurgicam, & ad rectam rerum calidarum in ulceribus adminiſtrationem.

Verum num de quocumque calido corpore, an ſolum de aqua calida verba faciat, grave dubium eſt apud Interpretes, quandoquidem uſus aquæ, non minus quam vini, frequentiſſimus erat apud Veteres, nedum inter epulas, & interius, ſed & exterius, atque in lotionibus, balneis, fomentis, cæteriſque, ut propterea pluries utriuſque uſus ſparſim in ſuis operibus Hippocrates meminerit. Et quidem Fuchſius pluribus contendit ſolam aquam calidam hic fuiſſe ab Hippocrate memoratam, reprehenditque Bravolum, qui de omni calido illum locutum arbitratur. At contra Cardanus acriter in Fuchſium invehitur, & multis con-

conviciatur. Putaverim ego, calidum hoc aphoriſmo indicari moderatum, quia tale eſt ſuppuratorium, ut in textu exigitur: etenim ſi Hippocrates inquit, calidum ſuppuratorium, & quod ſuppurationem facit, moderatum eſt, proculdubio non excedens, ſed naturæ conſentaneum intelligendum eſt: ejuſmodi autem non ſola aqua, ſed quodcumque intra mediocritatis limites verſatur, accipi debet, neque ſimplex aqua, ſed etiam medicata, qualis ex incoctis herbis mollientibus, & anodynis, puta malva, althæa, chamæmelo, parietaria, aliiſque. Pari ratione pinguedines, & adipes animalium, atque omnia linimenta, & cataplaſmata ex iiſdem compoſita intelligenda, quibus plane paſſim utuntur Chirurgi in ſuppurationibus promovendis. In hanc eandem ſententiam conceſſit Galenus 4. *method. cap.* 5. inquiens; *Fomentum multæ calidæ aquæ, & omnia, quæ calefaciunt, & humectant celerrime pus movent*. Quamobrem ſi Braſavolus de omni calido etiam intenſo, & vehementi velit hoc loco locutum Hippocratem, certe falſum erit; ſi vero de quocumque alio corpore calido, præter aquam, ſed tantum moderato, non erit, quid illi opponere poſſimus. Quod autem moderatum calidum ſuppurationem adjuvet, tam manifeſte patet experimento, ac ratione, ut longius in his minime deceat immorari: calidum namque excedens potius reſulvit, quam ſupprat.

Sed cum dixit Hippocrates *non in omni ulcere*, oſtendit manifeſte, non in omni ulcere calidum iſtud adhuc moderatum, & ſuppuratorium eſſe adhibendum, puta, ut *in comm.* Galenus explicat, ubi ulcera ſordida, & putrida ſunt, vel etiam ubi timetur affluxus humoris, præſertim non facile ſuppurabilis, ut in carcinomate, phadegæna, aliiſque ſimilibus; itemque in eryſipelate ſuppurato, vel cum circa ulceris labia inflammatio eryſipelatodes obſervatur: in his enim calida ſive actu, ſive potentia, nocua eſſe ſolent, quippe ſaltem ex accidenti exaſperant ulcus, febrim arceſſunt, dolorem inferunt, & in diuturnum tempus illius curationem diſtrahunt.

Emergit autem exinde magnum ad ſecuritatem ſalutis indicium, quippe ubi ſuppuratio fit, ibi quoque præter humorum facile ſubigibilium benignitatem, naturæ concoquentis robur oſtenditur: etenim ſuppuratio opus naturæ eſt, cauſam morbificam ſubigentis. Hinc in praxi Chirurgi omnes ſalutare ſignum exiſtimant in ulceribus quibuſcumque pus concoctum apparere; contra vero, cum loco ejus ſanies tenuis, ichor, aliuſve ſimilis humor exudat, malignitatis nota eſt; & ubi per ſuppurationem certa promittitur ſalutis ſpes ægrotanti, ita ex adverſo exitus infauſtus timetur, vel ſaltem non facilis ad curationem, & conſolidationem ulceris reductio: ſed & in ejuſmodi pravis ulceribus, in quibus ſuppuratio nulla apparet, neque in poſterum ſperatur futurum pus conveniens, haudquaquam calido ſuppurante, ſed potius exiccante medicamento utendum, quod etiam ſua ratione detergat, & emundet, vel etiam corrigat, temperet, & pravitati reſiſtat.

Dicitur præterea calidum cutim emollire; nam ſicuti ſuperius dictum eſt frigidum obdurare, & conſtipare poros cutis; ita nunc a calore eodem emolliri, & relaxari, apertiſſime demonſtratur. Verum calidum iſtud, nedum moderatum intelligendum eſt, ſed etiam humori alicui conjunctum; nam calida, quæ ſuppuratoria ſunt, humefacientia quoque pro rata ſua eſſe debent, ut exinde cutim mollificare valeant: quamquam non raro calidum cuti admotum, evocando ex internis partibus humores, & præſertim ex glandulis ſubcutaneis, humiditatem ſibi aſſociat, ſi non per ſe, ſaltem ex accidenti, attenuando, aperiendo, & diſſolvendo.

Pari ratione ſubditur etiam, extenuare: quoniam ſive puris egeſtione, ſive inſenſibili tranſpiratione, ſive etiam diſſolutione tenuium partium, ex humoribus, & lympha diſſolutarum, ſemper calidum quodcumque extenuat, & extenuando evaporat, ſaltem tractu temporis longiori. Atqui placuit Heurnio *in ſuo contextu*, huic dictioni addere *craſſam*, ſive materiam cuti hærentem, ſive ad eamdem confluentem, ut propterea legat in ſua verſione: *craſſam extenuat:* equidem ſive craſſities iſta in cute ipſa conſideretur, ſive in humoribus ibidem hærentibus, plane vi caloris utraque diſſolvi, & extenuari bene poteſt; quamobrem tumidam cutem in ulceribus levi, blandoque calore ſucceſſive digeri, & in priſtinum ſtatum reduci licet, ut tandem cæteris partibus complanetur, & humores ipſos circa labia ulceris reſtagnantes, ejuſdem caloris, & remediorum calefacientium beneficio, paulatim quoque dilui, & per ſuppurationem expurgari, extenuarique.

Hinc pariter oſtenditur, qua ratione dicatur dolorem ſedare, quemadmodum ex ſupra traditis, manifeſtiſſime deducitur: etenim digerendo ea, quæ circa labia ulceris, imo

imo in ipſa ulceris cavitate continentur , & dolorem inferunt , vel in cauſa ſunt , ut dolor percipiatur ; dolorem ipſum rationabiliter ſedare dicuntur . Quare ſive vacuando , ſive rarefaciendo , ſive abſtergendo , ſive temperando , ſive diſcutiendo , tum humores , tum flatus , dolorem lenire bene poterit . Sed & licet humores deſint , ſi ſolum pars ulcerata ab inſenſa qualitate proritetur , aut a frigore male afficiatur , ſolet non raro calidi alicujus medicamenti beneficio moderari , cum ex antea dictis frigus viventi cuicumque parti , potiſſimum nerveæ , inſenſum ex omni parte ſit ; calidum vero proficuum , & ſalutare , quin & majora , gravioraque ſemper detrimenta viventibus accidunt a frigidis , quam a calidis , præſertim moderatis .

Mitigat quoque calidum rigores , convulſiones , & tetanos , oppoſitis ſane de cauſis , quibus frigidum hæc eadem antea afferre dicebatur ; etenim extenuando , & diſſolvendo vitioſos humores , hæc mala inferentes , ſane conferet calidum in prænarratis nervorum , & muſculorum ægritudinibus ; tum quia cauſam rigoris , & convulſionis adimit , tum etiam quia partes affectas roborat.

Capitis etiam ſolvit gravitatem , idque non ſolum ex jam dictis rationibus , verum etiam quia plerumque gravitates fiunt a lympha craſſiori reſtagnante in meningibus , vel in glandulis cerebri corticalibus ; illa autem calidis fomentis diluta fluit in partes inferiores , & vel per nares , aures , palatum ejicitur , vel in articulos decumbit , quemadmodum experimur in catarrhis . Neque ſolum calida capiti ſi admoveantur , in his conferunt , verum etiam ſi plantis pedum applicentur ; experimur ſiquidem , ut qua ratione humefacti , refrigeratique pedes , cerebrum , & caput afficiunt , & humiditatibus opplent ; eadem & opitulentur , ſi calidis fotibus , ac lotionibus vigorentur . Hinc conſueverunt practici ad deducendos humores a capite aqua calida pedes abluere , & in gravedine , ſtupiditate , aliiſque capitis affectibus cum ſopore conjunctis plantas pedum aqua ardente ſæpius fovere . Experimur quoque per ſolos halitus , atque odores cerebrum levari , & a confluentibus , aut reſtagnantibus humoribus , ſive ſenſibiliter , ſive inſenſibiliter exonerari , cum ſuffitus aromatum , odoroſa medicamenta , tabaci fumus , itemque gummi animæ , ſuccini , aliarumque rerum ſimilium olfactus , plurimum in capitis affectibus ſoporoſis conferant . Dixit autem ſignanter Hippocrates *capitis ſolvit gravitatem :* nam ſi fortaſſe alia ægritudinis ſpecie caput , & cerebrum afficeretur , aliter plane res hæc tractanda foret : at vero gravitas in cerebro plerumque a ſero , lympha , atque conſimilibus humoribus humefacientibus , & gravantibus dependet .

Præterea calidum conferre dicitur oſſium fracturis ; & quidem duplici de cauſa , & quod oſſa affecta frigidum habeant inimicum , ex antea probatis , & quod fracta nonniſi calidorum ope glutinari , & couniri poſſint , cum alioqui frigidum ulceribus omnibus inſenſiſſimum ſit . Id ipſum expreſſe etiam edocuit idem Hippocrates *lib. de fracturis , & lib. de articulis* . Addit inſuper , *ſed nudis præcipue , eorumque maxime , qui in capite ulcera habent ;* quod etiam teſtatur *lib. de liquidorum uſu* . Nudata enim oſſa ſi frigido ambienti exponantur , facillime liveſcunt , & ſi fortaſſe fracturam quoque paſſa ſint , gangrænam incurrunt . Quamobrem periti Chirurgi omnem induſtriam ſolent adhibere , ut ejuſcemodi vulnera , ulcera , & fracturæ oſſium , potiſſimum cranii , a frigore ambientis , & a quibuſvis aliis frigidis alterantibus præcaveantur , per faſcias , ligaturas , aliaque ſimilia integumenta : quod etiam Recentiores agunt fotu aquæ ardentis , balſami Neapolitani , aquæ vitæ Reginæ Hungariæ , aliorumque medicamentorum roborantium , & calefacientium . Optime ergo Cardanus hoc loco habet : *Trifariam calor in his neceſſarius eſt , & quatenus in ulcere omni calida conveniunt , & quatenus omni oſſi denudato , & quatenus cerebro , ne lædatur , conſulendum eſt* .

Nedum autem oſſibus fractis , & denudatis , potiſſimum in capite , confert calidum , ſed etiam cunctis aliis partibus , quæ a frigore hebetantur , emoriuntur , aut ulcerantur : & quidem iſtæ præſertim cenſendæ ſunt partes nerveæ , & membranoſæ , de quibus antea dictum eſt ab Hippocrate , quod frigidis admodum lædantur . Artus quoque corporis a frigidis alterantibus offenduntur , ut quemadmodum ſuperius eſt notatum , aliquando ſponte ſua decidere contigerit , uti Galenus etiam meminit *lib. de differ. morbor. cap.* 4. ſed quomodo ex frigore ulcerari poſſint partes , ut in textu dicitur , recte exponit Fuchſius in pernionibus , qui hiemali tempore accidunt , & ſæpiſſime ulcerantur magno cum dolore , ac difficulter poſtmodum curantur , atque nonniſi in æſtate .

Idem

Digitized by Google

Idem etiam Hippocrates *lib. 6. epidem.* edocet a frigore vehementi non raro venas dirumpi, indeque ulcera tum externa, tum interna excitari. A nimio quoque frigore paſſim experimur ſcindi, & ulcerari partes extimas corporis, quæ magis expoſitæ ſunt aeri, illiuſque vehementi alterationi, quam maxime ſubjiciuntur; unde manuum, & labiorum ſciſſuræ. Porro in his, aliiſque ſimilibus ſicuti frigidum in cauſa eſt, ut ſindantur, & ulcerentur, ita ex adverſo calidum conferens, & ſalutare evadit, præſertim ſi intra mediocritatis limites adhibeatur: nam revera ab uno extremo ad aliud tranſire, atque adeo applicare vehementer, & repente calefacientia, etiam periculoſum, ut in expoſitione aliorum aphoriſmorum dictum eſt.

Nocet quoque frigidum his maxime, quibus in capite ulcera naſcuntur, eadem profecto ratione, qua mox oſtenſum eſt frigidum ulceribus quibuſcumque & capiti univerſaliter officere; cumque Hippocrates dicat indefinite de ulceribus in capite enatis, non eſt, ut id ad hæc vel illa ulcera coarctemus, quippe cuicumque ulceri nocuum illud exiſtimandum eſt; facile enim etiam levia ulcera inde graviter afficerentur, & mortificationem, aut gangrænam ſubirent, non ſine gravi vitæ periculo. Quamobrem jure optimo conferre his calidum hoc loco memoratur, tum ratione ipſius ulceris, tum etiam ratione partis ulceratæ, atque eo magis, ſi ad mortificationem vergat, ut oſtendunt verba illa, *& iis quæ a frigore moriuntur, aut ulcerantur.*

Herpetibus quoque calidum prodeſt: cumque Herpes, vel ſimplex ſit, & miliaris dictus, vel exedens, & ulceroſus; notatur hic ſpeciatim, qui exedens eſt, quoniam ad claſſes ulcerum revocatur, de quibus Aphoriſmus hic ſpecialiter eſt inſcriptus; quod ſane videtur hoc loco notandum, ſiquidem herpes vulgo creditur progigni ab humoribus bilioſis, & calidis, qui creduntur, ſed falſo, indicare refrigerantia, non calefacientia, ut hic Hippocrates recenſet.

Denique inquit Hippocrates conferre calidum *ſedi, pudendis, utero, & veſicæ;* & ſana quidem ratione, quoniam hæ partes ſunt de genere exanguium vulgo ſpermaticarum: quemadmodum enim ſuperius dictum eſt, frigidum eſſe inimicum oſſibus, dentibus, nervis, cerebro, ſpinę; ita plane nocuum putandum quoque eſt memoratis in hoc aphoriſmo partibus, quales ſunt pudendę, uterus, & veſica, ut conſtat ex Anatome.

Concludit ea propter Aphoriſmum Hippocrates: *bis calidum amicum eſt, & judicans; frigidum inimicum, & perimens:* ut ſcilicet peroratione aphoriſticam ſententiam decernat; quod ſicuti prædictis partibus calidum convenire ſtatuitur, ſic ex adverſo frigidum ſit exiſtimandum undequaque nocuum, & funeſtum, ut propterea nulla de cauſa poſſit in uſum duci frigorificorum medicamentorum adminiſtratio, quotieſcumque partes iſtiuſmodi laborant, & ulceri, vel præſenti, vel imminenti ſubjectæ ſunt.

APHORISMUS XXIIII.

In his frigido eſt utendum, unde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt, non ad ipſa admoto, ſed circa ea unde influit, & ubicumque inflammationes, aut veluti incendia quædam ad rubrum, & floridum, ſanguine recenti, tendunt, iis ipſis admoto: nam veteribus nigredinem affert: Eryſipelas etiam non ulceratum juvat: nam exulceratum lædit.

QUoniam antea meminerat, calidorum adhibitionem non conferre in his, quę ſanguinem fundunt, ac propterea tacite frigidum commendaverat, hoc proinde aphoriſmo nedum id expreſſe memorat, ſed etiam addit modum, & locum, ubi frigida admovere expediat. Primum autem monet utendum eſſe frigido, unde fluit ſanguis, aut etiam unde fluxurus eſt, ad reprimendum ſcilicet illius fluorem: ejus namque beneficio ſanguis figitur, & detinetur, ac ductus ipſi coarctantur. Mox vero adjicit, illud nequaquam adhibendum eſſe ſupra ipſas partes ſanguinem fundentes, ſed juxta, & circa ipſas; ſiquidem frigidum ulceribus nocuum eſt, immediate parti ſanguinem fundenti admotum, ſanguinem ipſum cogeret, & cogendo grumefaceret, graviori cum periculo, tum ipſius partis, tum totius. Jure ergo adnotat circa ipſas partes frigidum eſſe admovendum, ut nimirum ſanguinem per ſua vaſa excurrentem, quodammodo remoretur, craſſiori nimirum illo reddito. Verumtamen ſummopere expediet, nedum frigefacientibus dumtaxat uti, verum etiam pro rata ſua aſtringentibus, quemadmodum antea notatum eſt. Sed & nedum in ipſa parte proxime ſanguinem fundente medicamenta frigorifica applicanda ſunt, ſed etiam proderunt in aliis partibus, unde fortaſſe

Al. inflammina, vel flammei ardores.

ma-

majores arteriarum, & venarum trunci derivant, quod etiam ſignificare voluit Hippocrates per particulam illam *unde*; ut propterea conſueverint peritiores Chirurgi etiam frigefacientia, & aſtringentia medicamenta adhibere ſupra jecoris, & lienis regionem, quoties ſanguis per venas ſedis, aut etiam per vias urinæ exitum habeat. Sic pariter exeunte ſanguine per narium hæmorrhagiam, nedum naribus ipſis, verum etiam fronti, cervici, & jugulo medicamenta cum fructu admoventur. Idipſum quoque operari licebit in partibus, per quas ſanguis fluxurus eſt: etenim quæ fluentem ſanguinem cohibent, fluxurum multo facilius antevertunt.

De inflammationibus quoque, potiſſimum futuris, par ratio militat, ut partes ipſæ inflammationem ſubeuntes frigidis foveri debeant, ne inflammationem ipſam contrahant: cum enim frigida poros, & meatus corporis coarctent, prohibent proinde, ne ſanguis in illis excipiatur, & hæreat, unde vulgo frigida dicuntur habere vim repellendi. At vero, ut tuto iſta adminiſtrentur, nonniſi ſtatim ab incipiente inflammatione partibus ſunt adhibenda, antequam inflammatio fiat, & ſanguis reſtagnet. Cæterum poſt factam inflammationem, locum habere non poterunt, quoniam tunc ſanguinem magis, magiſque ibidem figentia, vel irreſolubilem redderent, vel gangrænam excitarent. Quod de inflammationibus dixit, protrahit quoque ad flammeos ardores ſive phlogoſim & efferveſcentiam, in partibus inductam, ubi nimirum dolor excitatur cum ardore, qui ſolet eſſe prænuncius inflammationis. Eſt tamen ſummopere advertendum non cuicumque parti quæ inflammationi, aut phlogoſi obnoxia videtur, Infrigidantia iſta tuto admoveri poſſe; etenim ſi partes ignobiles ſint, & exinde timeatur repulſum humorem in partes nobiliores vergere poſſe, proculdubio frigidorum adminiſtratio periculoſa erit. Hinc laborantibus articulis, atque corporis emunctoriis, nemo audet uſu frigidorum, humores fluentes aut fluxuros repellere, ſolum autem in affectibus capitis, aliarumque partium principalium infrigidantia epithemata tutius admoventur; quamobrem in phrenitide, oculorum inflammatione, aliiſque affectibus calorificis, & inflammatoriis partium ſuperiorum, oxyrhodina, ſtillicidia, lotiones, & balneationes, infrigidantes in praxi adhiberi ſolent. Addit in textu Hippocrates *ad rubrum, & ſubcruentum, ſeu floridum tendentia*, ut ſcilicet exinde moneamur in tenujori ſanguine, vel etiam acriori, iſta locum habere poſſe, & cum de recenti fluxio facta eſt, ſecus vero cum ſanguis aliis humoribus eſt commiſtus, & ex diuturniori tempore partibus hæſit; nam ut idem Hippocrates ſubdit, *veteribus*, ſeu potius inveteratis, *nigredinem, & livorem affert*, & ſubinde facile gangrænam.

Poſtremo etiam in Eryſipelate non ulcerato frigidum convenire inquit, eadem prorſus ratione, ut nimirum fluentem illum humorem repellat, & per ſuos ductus in alias partes diſtrahat. Quod tamen intelligendum, ſi eryſipelas leve ſit, & ex tenui humore oriatur, qui facile corrigi, & inverti poſſit ab uſu frigefacientium medicamentorum. Cæterum in aliis periculoſa erit ejuſmodi infrigidantium adminiſtratio, cum craſſus, & multus humor, nec tam facile corrigi, aut transferri poſſit, quin ex adverſo facile in partes internas repat, & longe majorem noxam afferat, nam *eryſipelas ab extra intro verti malum.* Quod denique dixit de eryſipelate non ulcerato, excipit omnino in ulcerato eryſipelate, tum quia frigidum ulceribus omnibus mordax eſt, & inimicum, tum etiam quia ulceratum eryſipelas plerumque illegitimum, & ſpurium eſſe ſolet, adeoque non a ſimplici humore tenui, & volatili, ſed a commiſto, craſſo, & acido progignitur, qui frigefacientium uſu magis denſatur, & aceſcit. De qua re legendus eſt Galenus *lib.2. ad Glauc. cap.1. & 14. method. cap.2. & 3.* At experimentis nunc tandem conſtitit, ſpiritu vini eryſipelata quæcumque aboleri, ſicut etiam beneficio medicamentorum acidum abſorbentium, temperantium, aut diſſlantium, ad quorum claſſem infrigidantia hic ab Hippocrate memorata referri poſſunt.

APHORISMUS XXIV.

Frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica: Tuſſes movent, ſanguinis profluvium, & deſtillationes.

DE his, quæ frigida dicuntur præſertim actu, loquitur hic Hippocrates, & nedum ſi aquea, & liquida illa ſint, ſed & cujuſcumque generis, etiam ſolida, dummodo frigorificam vim referant, & refrigerare valeant: cumque is utatur exemplo nivis, & glaciei, certe intelligenda quoque illa ſunt, quæ extreme frigida dicuntur, quippe nix,

nix, & glacies ſumme infrigidantia obſervantur. Et quoniam antea dixerat, frigida convenire partibus ſanguinem fundentibus, aut quæ proxime diſpoſitæ forent illum fundere, ſi nimirum circa illas eſsent admota, propterea nunc excipit eas, quæ ad pectus pertinent, ſiquidem ſumme frigida pectori inimica ſunt, ubi tantum abeſt, ut ſanguinem fluentem, aut fluxorum cohibeant, ut potius affluentius promoveant, & extimulent, ac præterea tuſses excitent, & deſtillationes, ex quibus major fit ſanguinis commotio. Et quidem ſunt frigida hæc pectori inimica, non ſolum quia pectus oſseum eſt, & frigidum oſſibus hoſtile obſervatur, ſed etiam ex eo, quod comprimendo thoracem, & muſculos reſpirationi addictos coarctando, eidem magno impedimento ſit; quinimo ſi fortaſse exinde ſangnis fundatur, per frigidorum adminiſtrationem, facile poſset congelaſcere, atque in pectoris cavo detentus gravem noxam pulmoni, & cordi, imo manifeſtum vitæ periculum minari.

Frigida tuſses quoque movent, tum aſperam arteriam vellicando, tum etiam coarctando illius cavitatem, unde natura ſolicitaretur ad expulſionem per tuſſim, quæ ſpecialis motus pectoris, & pulmonis eſt, conantis expellere ea, quæ prædictas cavitates occupant, & impediunt. Hac eadem ratione promota tuſſis ſanguinis ſputum excitat, & ipſum fortaſse fluentem impetu ſuo magis propellit; præterquam quod frigidum, ut antea ex eodem Hippocrate eſt notatum, venas dirumpit, & ſanguinis exitum inducit.

Denique deſtillationes excitant, potiſſimum conſtringendo, & corrugando glandulas capitis, & cervicis, imo cerebrum ipſum, quod magna glandula ab Hippocrate appellatur, potenter addenſat, quemadmodum etiam edocuit Galenus 3. *aph. comm.* 12. Sic experimur in algenti hyeme catarrhos, & deſtillationes excitari, eaſque perniciosas admodum, cum acritate, & ſalſilagine, ex prohibita e poris corporis tranſpiratione. Merito ergo Hippocrates in aphoriſmo uſum frigidorum in his, & conſimilibus caſibus tacite vituperare videtur, etiam ſi aliunde illa, ratione fluentis ſanguinis viderentur indicata. Porro ſi frigida extrinſecus admota nocua ſunt pectori, multo magis eadem infenſa putanda ſunt, cum intrinſecus fuerint adhibita, quippe, ſi dumtaxat laryngem pertingant, ſolent ſæpiſſime tuſſes moleſtiſſimas parere, & alia plura incommoda cæteris adhuc partibus inferre, unde aquæ gelidæ, glaciales, & nivoſæ perniciosiſſimæ eſſe conſueverunt, & qui populi illis utuntur, internis doloribus ſæpeſæpius primum affecti ſputum mox ſanguinis, hæmorrhoidum fluxum, obſtructiones, & in glandulis colli potiſſimum tumores irreſolubiles, ac ſtrumoſos ſubeunt.

APHORISMUS XXV.

Tumores articulorum, atque dolores abſque ulcere podagras, ac convulſiones, horum plurima frigida aqua large effuſa levat, & extenuat ſolvitque dolorem, nam modicus torpor dolorem ſolvit.

Commendat pariter in hoc aphoriſmo Hippocrates uſum frigidorum, & præſertim aquæ in doloribus, & tumoribus articulorum, etiamſi podagricam referant conditionem, modo ſine ulcere illi ſint, verum neque indiſcriminatim, & in omnibus, ſed aliquibus tantum, quemadmodum deſignant verba illa *horum quidem plurima*.

Et quidem tumores articulorum, neque omnes, & quicumque articulis accidere ſolent, ſed ſolum, qui a calidis, tenuibus, & acribus humoribus fiunt, ſi enim fortaſſe ab humoribus crudis phlegmaticis, aut lymphicis penderent, proculdubio frigidæ aquæ ſuperaffuſio utilis non foret; ſed neque in abſceſſibus, cum ſcilicet in articulos humores decumbunt. Non quidem in tumoribus a cauſa frigida, & craſſa, quandoquidem per frigidorum appoſitionem, nec ad exolutionem, nec ad ſuppurationem illa diſponeretur, quinimo craſſior, & denſior effecta, irreſolubilis evaderet, vel noxam in articulis, & in oſſibus inferret inemendabilem, quemadmodum contingere ſolet in ea ſpecie tumorum, quæ vulgo *ſpina ventoſa* appellatur. Neque in abſceſſibus, quoniam humores in articulis depoſiti, frigidorum admotione, poſſent in partes nobiliores recurrere, quemadmodum ab uſu repellentium medicamentorum evenire ſolet. Itaque in illis dumtaxat tumoribus exponendus videtur aphoriſmus, in quibus tenues, acres, & calidi humores peccant: ſed & adjecit in textu Hippocrates *dolores*, quare junctim articulorum tumores, & dolores hic intelligendos interpretabimur; unde frigidorum adminiſtratio, videtur potius in gratiam doloris ſedandi hoc loco commendata: nemo enim in Arte medica, vel mediocriter verſatus rationabiliter frigida in tumoribus articulorum adhibebit, niſi

niſi illi fuerint cum dolore conjuncti, ad ſedandam nimirum moleſtam illam in articulis ſenſionem, quoniam dolor eſt de genere illorum ſymptomatum, quæ invertunt curationem & ſpecialius ſui remotionem expoſtulant. Ut autem id expreſſius adnotaret Hippocrates addidit in textu *podagricos*; quandoquidem in podagra articuli ſimul tumore, & dolore laborant: cum autem dolor cum tumore jungitur, acritas in humoribus deſignatur, ad quam retundendam, plurimum conferre ſolet uſus infrigidantium.

Sed num frigida, quæ hic memorantur, *actu*, vel *potentia*, juxta veterum medicorum loquendi morem, talia eſſe debeant, controverti poteſt. Verum quia Hippocrates in textu meminit ſpeciatim aquæ frigidæ, idcirco probabilius dicendum videtur frigida, actu talia, eſſe intelligenda. At vero licet iſta manifeſtius notata videantur, non tamen quis inficiabitur poſſe etiam poteſtate talia adminiſtrari. Sic paſſim experimur in doloribus articulorum, etiam podagricis convenienter applicari, & prodeſſe ad ſedandum dolorem, olea infrigidantia, ſuccos plantarum, decoctiones herbarum, itemque cataplaſmata, & linimenta ex his compoſita. Sunt, qui in doloribus podagricis acerbioribus admovent dolenti parti aquam nymphæ, aut ſuccum ejuſdem, ſperma ranarum, oleum lumbricorum, acetum tum ſimplex, tum roſaceum, & alia hujus generis. Verum quo pacto iſta opus, & actionem exerant, altioris eſt inquiſitionis, de quo alias.

Debent autem dolores iſti eſſe ſine ulcere, nam ſi ex ulcere dependeant, vel cum ulcere ſint conjuncti, frigida admota proculdubio nocebunt, nam frigidum ulceribus eſt inimicum, atque in his admotum non ſolum dolores nullatenus ſedaret, ſed contra potius augeret, & exaſperaret. Neque ſi dolores gravantes ſint, iſta locum habebunt, ſed ſolum ſi acuti, pungentes, & vellicantes fuerint, quamobrem adjecit *horum plurima*, quibus manifeſte deſignat ſe tantum intelligere velle tumores inflammatorios, eryſipelatos, vigiliam inferentes, adeoque omnino moleſtos; etenim ſi leves forent, & tolerabiles, iſta tentare tutum non foret. Notiſſima eſt hiſtoria Maximiliani Imperatoris, qui ut ſe a doloribus podagricis liberaret, in fluvium gelu frigefactum pedes immergi mandavit, atque ita vita defunctus eſt.

Eodem modo intelligendæ ſunt convulſiones in aphoriſmo memoratæ, cohærenter his, quæ antea de tetano dicta ſunt. Modo frigidæ aquæ effuſio, & humores acres ſpaſmum, ſeu convulſionem inferentes retundit, & membra affecta, per calorem ad intima revocatum, roborat, ut ſuperius de tetano laborantibus eſt dictum.

At vero in his omnibus multa, ac diuturna tantum frigidæ aquæ affuſio juvare poterit; ſiquidem in textu dicitur *frigida aqua large effuſa levat*: hac enim ratione fieri poteſt, ut dolor ſedetur, & cauſa illum faciens aliqua ex parte diſcutiatur: id quod multo clarius expreſſit Hippocrates rationem levaminis iſtiuſmodi in tumoribus, & doloribus articulorum afferens, dum in calce aphoriſmi inquit: *nam modicus torpor dolorem ſolvit*; quandoquidem ex larga frigidæ aquæ affuſione, quodammodo partis laborantis ſenſus ex ingenti frigore obtunditur, unde torpor fit, & dolor ſedatur. Verum advertere eſt, neutiquam torporem præſertim extremum induci debere, ſed levem, aliter fieret tranſitus ex uno in aliud extremum, & quidem gravius, maxima cum ægrotantis noxa, quoniam ſtupefacta omnino parte, gangræna facillime ſuccederet, & mortificatio cum livore. Quare ad ſedandum dolorem ſatis erit, ſi frigidæ aquæ affuſione levis torpor inferatur, quantus ſcilicet ſatis ſit ſenſum partis aliquatenus hebetare, & cauſam dolorem inferentem, acrem ſcilicet humorem obtundere. Dicitur denique, modicum torporem dolorem ſolvere, non quod revera dolorem, & cauſam doloris adimat, ſed quod remittat ſolum, & ſedet. Quamquam negari non poſſit, ſolutum penitus aliquando fuiſſe appoſitione frigidorum, licet tumor, qui forte cum dolore inerat, remanſiſſet, quoniam potuit frigida aqua adeo tonum partis immutare, & acres humores invertere, ut vim eorumdem punctoriam, & dolorificam remiſerit, relicta inerti illorum corpulentia.

APHORISMUS XXVI.

Aqua, quæ cito calet, & cito refrigeratur, leviſſima eſt.

HAnc eamdem ſententiam, iiſdem omnino dictionibus, profert Hippocrates 2. *epidem. ſect.* 2. quam & repetiiſſe, ni mavis dicere, deſumpſiſſe videtur ex *lib. de Aere, Aquis & locis*, bonarum aquarum recenſens qualitates, & quidem iſtas non aliunde certiores deducendas commonefacit, quam ex cita, promptaque earumdem calefactio-

factione, refrigerationeque. Etenim bonitatis indicia a leviori pondere deſumpta, nedum dubia pleriſque ſunt, ſed vana penitus illa exiſtimat Plinius *lib.* 31. *c.* 3. inquiens: *Quidam ſtatera judicant de aquarum ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt, ut levior ſit aliqua*. Atque mox inhærens huic Hippocratis ſententiæ ſubdit: *Certior ſubtilitas inter pares, meliorem eſſe, quæ calefiat, refrigereturque celerius*. Idipſum faſſus eſt Celſus *l.* 2. *c.*18. aphoriſmum hunc ita vertens: *Eo melior quæque aqua eſt, quo celerius, & calefit, & frigeſcit*. Quod & pluries etiam ſentit Galenus, præſertim vero *lib. de ptiſana c.* 1. *& lib.* 1. *de ſimplicium medicam. fac. cap.*17. *& in comment. iſtius aphoriſmi*. Sed & Eraſiſtratus apud Athenęum tali fretus experimento falli ait, qui nimirum de aquarum bonitate, ac levitate judicium rectum ſtatera ferre putant; ſiquidem ſe ipſum expertum ſubdit in Amphiarati, atque Eretriæ aquis, quarum altera peſſima, altera optima eſt, nullum in pondere diſcrimen deprehendi.

Verum etſi judicium a gravitate, & levitate aquarum deſumptum beneficio ſtateræ fallax ſit, & nullius fere momenti, non tamen exinde quis deducet, illud omnino vanum eſſe, ut in iſto ſaltem Hippocratis haud aliquatenus includatur, quin potius clare pateat ex hoc illud fuiſſe deductum. Quæ enim aqua cito caleſcit, citoque refrigeratur, nullius impedimenti eſt, ut utrumque prompte admodum ſubire queat, quoniam alienæ miſturæ expers omnino eſt, neque intermiſtum quidpiam habet, quod calefactioni, refrigerationique obicem ponat, quemadmodum ſunt aquæ thermales, nitratæ, vitriolatæ, ſulphureæ, aluminoſæ, cœnoſæ, aliæque; quæ enim cito calorem contrahunt, & tarde refrigeſcunt, aut e converſo, a diverſa foſſilium, & ſalium miſtura id habent. Hinc ab eodem Hippocrate *lib. de aere, aq. & loc.* illa aqua, ut puriſſima laudatur, quæ cujuſvis odoris, ſaporis, aut coloris expers eſt, adeoque proxime accedit ad naturam aeris. Cui inhærens Plinius *lib.*31. *cap.* 3. dixit: Aquam ſalubrem aeri, quam ſimillimam eſſe oportere. Quamobrem ſana ratione Celſus, omnes bonæ aquæ dotes comprehendens, *lib.*2. *cap.*18. ſcriptum reliquit: *levis aqua pondere apparet, & ex his, quæ pondere pares ſunt, eo melior quoque eſt, quo celerius & calefit, & frigeſcit, quoque celerius ex ea legumina percoquuntur*. Siquidem hujuſmodi aquæ extraneorum corporum miſtura carentes, leviſſimæ ſunt, & non ſolum levitate a cita, facilique digeſtione, ac permeabilitate deſumpta, ut exponit *in hoc comm.* Galenus; verum etiam a levitate ponderi contrapoſita, quia nullum extraneum corpus in ſe continentes, proxime accedunt ad naturam; & conditionem aeris, cum quo illæ ſymboleitatem retinent, adeoque proxime parem levitatem participant: Aer etenim & leviſſimus eſt, & faciliter calore, aut frigore fit alterabilis. Maluit autem Hippocrates bonitatem, ſimplicitatemque aquarum ſumere a facili, citaque calefactione, ac refrigeratione, veluti teſtimonio e phyſicis eruto certiori, peneque infallibili, omiſſo alio ex pondere in ſtatera deſumpto, veluti vulgari, cunctis obvio, multumque fallaci, ſi potiſſimum ſejunctim conſideretur; quo nimirum rei medicæ profeſſores citra Mechanicæ leges poſſent perſacillime de aquarum bonitate dijudicare.

Hinc ubi Aquæ bonæ, ibi Aer purus.

Debent tamen aquæ internoſcendæ, tum gelidæ, tum calenti aquæ, aliſve liquori, igni, aut Soli æquabiliter exponi, ut nimirum æquali agenti tum calefacienti, tum refrigeranti ſubjiciantur; aliter ſi una efficaciori, altera debiliori, tam in calefaciendo, quam in refrigerando exponatur, rectum judicium exinde ferri non poterit de cita, aut tarda utriuſque incaleſcentia, aut frigefactione, cum ex inæquali agentium vi nonniſi inæqualis actio exoriatur. Ut ergo aquarum ſpecies inter ſe invicem diſtinguantur; & quænam ex illis purior, ſimplicior, leviorque ſit, recte dijudicemus, ſimul una in eamdem aquam calentem, aut gelidam, paribus phialis vitreis concluſæ immergantur, atque eodem temporis intervallo, æqualique ſitu detineantur; mox deinde beneficio duplicis, & conſimilis Thermometræ examinentur in gradibus contracti caloris, aut frigoris, pluribus, vel paucioribus. Veruntamen adhuc in his aliquando falli poſſumus, cum præſertim aquæ non corpulenta materia, ſed halitibus ſolum, ſeu volatilibus partibus ſunt refertæ, ut in pleriſque acidulis, nitratis, vitriolatis, & ſulphureis noſtratibus obſervamus, quæ etſi leviſſimæ, ac prompte admodum permeabiles per vias urinæ, miſtum tamen quid habent volatile, ac halituoſum, ſive ex ſulphure, ſive ex vitriolo, halinitro, cæteriſque ſimilibus, ut proptérea etiam ſaporibus diverſis nonnullæ diſtinguantur; pari ſane ratione, qua fit, ut aquæ fontium, cæteroqui puriſſimæ, paucis guttulis ſpiritus vitrioli, ſulphuris, ſalis ammoniaci, aliuſve, medicatæ, vi, atque effectu varient, cum aliunde nil quidpiam ponderis extranei acquirant, aut

amittant, nec excalefactioni, aut frigefactioni, pro rata ſua, citius, vel tardius ſubjiciantur.

Sed & ſine ullo cujuſvis inſtrumenti mechanici apparatu, ſolent nonnulli per ſolam ovi gallinacei, aut columbini, in ſimplicem aquam immerſionem, breviſſime dijudicare, quæ aqua gravior, vel levior ſit; ſiquidem quo aqua purior fuerit, eo ovum profundius immergitur, & quo ponderioſior, eo quoque altius aſſurgit: idque pro ſalium permiſtorum diverſitate, & copia. At judicium inde ſumendum Delio eget natatore.

Cæterum facile nunc eſt, aquarum bonitatem, atque malitiam artis Chymiæ beneficio detegere tum ſimplici evaporatione, tum per alembicum deſtillatione, tum etiam per varios ſtillatitios liquores commiſtione; unde quidquid in aquis heterogeneum delitescit, prompte revelatur, & patefit.

Quoniam vero Aquæ omnis odoris, ſaporis, & caloris expertes eſſe debent, ut quocumque extraneo corpore ſint exutæ, hinc fit, ut aquæ ex montibus ſtillantes, ac veluti per filtrum trajectæ, cæteris meliores ſint, ac leviſſimæ obſerventur; itemque aquæ per æſtatem cum tonitru decidentes, utpote e tenujoribus vaporibus altius in aera delatis, atque omni inquinamento terreo depuratæ, ut idem Hippocrates edocet *cit. lib. de aere, aquis, & locis*, ſi præſertim in bonis deinde locis, politiſque ciſternis diutius aſſerventur, ut omnem fæculentiam penitus deponant. Quam Hippocratis ſententiam ſecutus Vitruvius *lib.*18. *cap.*2. pluvialem aquam cæteris anteponit, inquiens: *Itaque quæ ex imbribus colligitur aqua, ſalubriores habet virtutes, quæque elicitur ex omnibus fontibus leviſſimis, ſubtilibuſque tenuitatibus, deinde per aeris exercitationem percolata tempeſtatibus, liqueſcendo pervenit ad terram*. Verum non omnem aquam pluviam æque commendabilem cenſet Hippocrates, ſed temporaneam ſolum, quæ ſcilicet media æſtate decidit, vigente canicula, ut ſeipſum explicat 6. *epidem. ſect.*4. ibi enim aliam facit Temporaneam, aliam Nimboſam & Procelloſam: Temporanea calore Solis magis elaborata & veluti per alembicum diſtillata tenujor, leviorque eſt, omnique impuritate exuta, ſi præſertim cum tonitru decidat. Procelloſa vero, ac Nimboſa ex vaporum, & exhalationum inter ſe miſtorum abundantia generatur, unde calori attenuanti, ac diſgreganti neutiquam ſubeſt: quamvis in contrarium vernas, & hybernas potius commendet Rufus Epheſius apud Oribaſium 5. *collect. cap.*3. ſed minus rationabiliter. Quas omnes Aquarum dotes, & bonitatis complexus Celſus diſtribuit *lib.* 2. *cap.*18. *Aqua leviſſima pluvialis eſt, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, poſt hæc ex nive, & glacie, gravior ex lacu, graviſſima ex palude*. Verum qui de his plura deſiderat, legat Hippocratem, ejuſque Commentatores ſuper *cit. lib. de aere, aquis, & locis*: id quod & nos alias explicuimus in noſtris prælectionibus *ſuper tertium Artis Medicæ Galeni* de uſu ſex rerum nonnaturalium agentes.

APHORISMUS XXVII.

Qui noctu bibere appetunt, iis admodum ſitientibus, ſi ſuperdormierint bonum.

EDocet in hoc Aphoriſmo Hippocrates num ex ſiti nocturna bibendum ſit: Bonum autem ait, ſi ſitis illa ſuperdormiendo ſuſtineatur.

Quamvis autem hæc ſententia, tum ad prognoſim, tum ad therapejam pertinens, clariſſima videatur; in ea tamen dubitare primo contingit, de qua ſiti intelligenda veniat, de naturali nimirum, an de morboſa. Et quidem ſi de naturali interpretemur, quæ ſcilicet in ſtatu ſano accidere ſolet, ex cibis ſolum plus juſto ingeſtis, vel calorifica vi præditis, quales ſunt multo ſale, aut aromatibus conditi, aliique, nemo plane inficiabitur nullatenus bibendum; ſed ſuperdormitione ſolum ſitim illam eſſe ſedandam, cum ea nonniſi largiori potu deſinat, præſertim quia ſolius aquæ beneficio, ſalia illa, aut aromata dilui, ac infringi deſiderant. Ita quoque ſi ſitis fiat ab inopia lymphici, vel ſeroſi humoris, ex immodicis fortaſse evacuationibus abſumpti, cum notiſſimum cuique ſit, ea ratione ſitim animantibus datam, ut ipſa, veluti calcari, ad aſſumendum potum ſtimulentur, ut & fame, ad cibos capeſsendos, ne penitus deficiant. Itaque de morboſa potius videtur explicandus aphoriſmus; quamobrem appoſite adjecit Hippocrates *noctu, & iis admodum ſitientibus*: Quæ ſane ægrotantibus, & morboſe ſitientibus contingunt.

At vero quoniam Veteribus in uſu erat lautius cœnare, quam apud nos nunc fit, facile quoque eſt, ut de his quoque ſententiam hanc Hippocrates protulerit; cum ſæpe ſæpius accidat a larga, copioſiorique cœna ſitim fieri moleſtiſſimam, & preſertim ſi vino meraciori, atque uberius aſſumpto, fuerit ſociata,

ciata, unde ſalſa ſitis accidit, & potius a concreſcente, viſcoſoque humore ab aſsumptis cibis progenito: quo caſu ſitim ſuſtinere, ac ſuperdormire bonum eſt, ut nimirum craſſities illa per ſomnum extenuetur, ac diſsolvatur, quippe ſitis licet paſſio ventriculi ſit, atque in ſtomacho fiat, ut fames (licet Platoni placuerit illam potius ad pulmones referre) percipitur tamen in faucibus, & in lingua, vel cum ſaliva convenienti deficiunt, vel cum a lympha fluida, dilutaque nullatenus irrigantur, ſed potius a viſcoſa inſtar glutinis devinciuntur, itaut poruli, glandulæque ſalivales roridum illum humorem effundere nequeant, quemadmodum a paſtu largiori, & ab aſsumptis ſtypticis cibariis frequentiſſime accidit: Tunc enim ſilere, & ſuperdormire, ad ſitim ſedandam, optimum remedium eſt. Dixit autem *bibere appetunt*, non ſitiunt: Appetere enim, non eſt revera ſitire, ſed quamdam aviditatem, & bibendi deſiderium habere ex depravato ſenſu, præſertim in ore, & faucibus inducto, ad lymphæ ſalivariæ craſſioris redditæ perhumectantia diſsolutionem: quo etiam ſit, ut ſalſam hanc ſitim ſæpenumero gargariſmis ex aqua ardente, vel vino, ſedare ſoleamus, aut detenta in ore, vel manſa re quapiam ſalivam, & ſpuitionem promovente.

Quia præterea addidit, *admodum ſitientibus*, de ſiti plane immoderata, & excedenti videtur locutus, quæ etſi ſanis a paſtu contingens naturalis appellari poſſit, non tamen quis perperam aſsereret, ſi quodammodo præternaturalem illam nuncuparet; veluti inductam a cauſa vix a morboſa recedente, cum lympham ſalivariam ſua fluxilitate orbatam pariat, & moleſtiam non levem ſtomacho, ac toti corpori inferat, eo quod iſtiuſmodi ſitientes irrequieti, & queruli ſiant, imo loquela, motuque linguæ plurimum hæſitantes, vix verbum proferre poſſint, quæ ſane ad ſymptomata morboſa proxime accedunt. At vero ex hoc non bene Galenus infert, potum his eſse ſtatim exhibendum, quaſi vero Hippocrates moderatam ſitim eſse tolerandam, & immoderatam largo potu ſedandam eſse voluerit; nam ex ſupradictis contrarium clariſſime evincitur, ſi nimirum ſitis ſalſa ſit, & non ex inopia, ſed ex copia, & craſſitie lymphæ ſuboriatur.

Subditur, *ſi ſuperdormierint, bonum*: nam a ſuperdormitione ſitis proculdubio deſinet, digeſtis nimirum, diſsolutiſque cibis ventriculum gravantibus, unde poſtmodum lympha ſalivaria dilutior ſit. Quod ſi cauſa ſitim inferens omnino morboſa ſit, ut in febrientibus, a ſuperdormitione etiam miteſcet, ac ſedabitur; unde adhuc bonum ſignum erit, denotans illam non eſse adeo contumacem, ac malignam, ut remitti, ac domari non poſſit; quamobrem ſi ſomnum admittit, ad meliorem ſtatum, atque ad coctionem reducibilis ſignificatur. Somnus autem hic nequiquam morboſus dici debet, ſed naturalis, qui ſcilicet prodeſt, tum ſedando ſitim, tum coctionem cauſæ illam inferentis promovendo, quæ plane a ſuperdormitione commode ſequitur. At vero non ex eo, quod Hippocrates dixerit bonum, ſi ſuperdormierint, poterit quis e converſo inferre malum, ſi ſomnus nullatenus inſequatur, cum aliunde ſitis illa deſinere poſſit, præſertim data mora, atque indicto ſilentio, admonente ad hoc idem Hippocrate, qui *6. epidem. ſect. 3.* ſcripſit plurimum conferre ad ſitim diminuendam, vel extinguendam, *os claudere, & tacere*, unde ſalivæ diſpendium non fiat. Atque hinc facile deducitur, cur hianti ore dormientibus os amaricet, & ſitiat, craſseſcente nimirum lympha in ductibus ſalivalibus, atque ab aere inſpirato, expiratoque non minimum alterata, obſtructis interea oſcillis lymphicis, corrugatiſque glandulis palati, faucium, & linguæ, ubi remorata craſseſcit. Bonum autem exinde portenditur, tum quia cauſa inferens ſitim jam ſupponitur diſsoluta, unde non ſolum illa ſedetur, ſed ſomnum pariter facile concilietur; tum etiam quia pleraque alia incommoda placidiſſime evitantur. Porro ſomnus hic erit naturalis, non morboſus, utpote qui conferat, non lædat, digerendo ſcilicet, attenuandoque craſſiorem ſalivam, & quietem, ac robur toti corpori impartiendo: neque ſolum bonum de tempore præſenti, ſed etiam de futuro, cum exinde corpus ipſum perquam bene ſe in poſterum ſit habiturum.

APHORISMUS XXVIII.

Suffitus aromatum muliebria ducit; ſæpius vero, & ad alia utilis eſſet, niſi capitis faceret gravitatem.

PEr plures aphoriſmos agit in poſterum Hippocrates de illis ſymptomatibus, quæ fœminis tam nuptis, quam innuptis accidunt, & tam tempore geſtationis, quam ante, & poſt, præſertim vero a partu. Nunc autem generali aphoriſmo docet, ſuffitũ aromatum

matum muliebria movere, ac deorſum ducere; itemque in aliis quoque ægritudinibus illum utilem eſſe, niſi tamen capitis gravitas, & dolor timeatur.

Inquit primo *ſuffitus aromatum*. Num autem naribus, an utero is ſit excipiendus, non memorat, nec explicat, & num aromata iſta debeant eſſe bene, vel male olentia. Sed ad primum dicendum, utero excipiendum illum eſſe: naribus quippe fœtida, odora vero utero ſemper adhibentur. Ad ſecundum, quamvis Heurnius putet bene olentia, ut eſt cyperus, calamus aromaticus, caſſia *ideſt lignea*, bezoinum, &c. & Galenus *in comm.* præcipue intelligi ſcribat, caſiam, coſtum, cinnamomum, & amomum; Ipſe tamen Hippocrates *lib. de natura muliebri*, Aromata hæc eſſe inquit tymbram, ericen, hypericon, papaver album, malvæ radicem, urticæ ſemen, mercurialem, ſalviam, dictamnum, amomum, cardamomum, helenium, ariſtolochiam, carlinam, adiantum, peucedanum, apii, ac fœniculi ſemina, rutæ folia, ac ſemen, &c. itemque alibi recenſet cyperum, juncum rotundum, & odoratum, calamum aromaticum, myrrham, ſiſymbrium, aniſum, nigellam, quibus & Cardanus addit etiam moſcum, & zibethum. Ipſe nihilominus crediderim diſtinguendum eſſe, & quidem, quæ ſuapte natura odora ſunt, & in ignem injecta odorem quoque emittunt, nullatenus in uſum ducenda eſſe; quæ vero odora ſunt, ſed per ignem halitus inodoros, vel ſaltem non vehementer olentes exhibent, qualia potiſſimum ſunt, plantæ, ſemina, folia, poſſe tutius adhiberi: expertum enim ejuſmodi ſuffitus odoroſos perperam fœminas exagitaſſe, præſertim a partu, quoniam uterus ex illis graviſſime affectus, adeo corrugatur, & conſtringitur, ut nil penitus deponat; quo propterea factum, ut ejuſmodi ſuffitus exoleverint, quippe pleræque a partu ex his odoramentis periere: ſuffectus autem eſt in locum ſuffituum uſus peſſariorum ex rebus bene olentibus, puta oleo jaſmini, florum aranciorum, ſuave olenti butyro, zibetho, aliiſque, cum frondibus mercurialis, rutæ, ſalviæ, & ſimilium, quibus ſcilicet uterus allicitur, & quodammodo in ſuis vaſculis aperitur, neutiquam vero nares halitibus odoroſis feriuntur: ſed & herba fœtida male olet, at vero injecta prunis nullum exhibet fœtorem. Deſcribitur ab Hartmanno in ſua praxi ſuffitus ex ſcoriis reguli antimonii injectis in lixivio calenti; & quidem ſemper tutius in his exiſtimarem prodeſſe vapores ex rebus humefacientibus, quàm halitus ex rebus exſiccantibus, nam quæ humefaciunt, non ſolum emolliunt, & laxant vias uteri, verum etiam ſanguinem grumoſum diluunt, & concretos, hærenteſque ſuccos lymphicos extenuant, ac diſſolvunt. Tria enim generaliter exquiruntur in ducendis muliebribus excrementis, ut quod concretum eſt, diſſolvatur, viæ laxentur, & aperiantur, atque uterus in ſuis glandulis, & membranis molleſcat, ac in orificio interno patulus maneat: quæ ſane a vaporoſis, non autem ab halituoſis facilius conſequuntur.

Dubitare inſuper contingit, quid nomine muliebrium hic intelligatur. Et licet proprie muliebria ſint expurgationes illæ per uterum, quæ accidunt poſt partum, & lochia, ac puerperia appellantur; nihilominus a Commentatoribus hoc loco, ſub nomine muliebrium comprehendi dicuntur, quæcumque evacuationes ex utero fieri ſolitæ, etiam extra partum, ut ſunt menſtruationes, & cum his aliæ evacuationes, tum ex utero immediate, tum etiam ex toto corpore provenientes, cum non raro accidat corpus univerſum ſuis impuritatibus exonerari, facta per uterum depoſitione, expulſioneque. Hinc Fuchſius pro muliebribus ſcribit *menſes* in ſua verſione. Secundinæ etiam retentæ, fœtus mortuus, molæ, & alia præter naturam in utero genita, muliebria quoque dici poſſunt, quippe ſunt de genere eorum, quæ omnino debent evacuari, & extra uterum expelli. Hæc autem licet etiam medicamentis per os aſſumptis educi ſoleant, promptius tamen, atque ocyus ab his, quæ utero ſuffiuntur, haberi poſſunt.

Nedum autem ad muliebria ducenda ejuſmodi ſuffitus prodeſſe ait Hippocrates, ſed etiam ad alia plura, quæ plane intelligenda ſunt in cæteris affectionibus ex utero dependentibus, ut ſunt ſuffocationes hyſtericæ, uteri inflationes, dolores, &c. ſed & ad facilitandam conceptionem non raro uſuvenire ſolent, itemque in fluxu muliebri, ulceribus uteri, dolore coxendico, doloribus lumborum, præſertim ex ligamentis uteri. Vult quoque Cardanus etiam in viris locum habere poſſe, puta in hæmorrhoidum affectionibus, ſomno gravi, catarrhis, nervorum ægritudinibus, aliiſque. Verum quia in his ſæpenumero affert ſuffitus capitis gravitatem, ſeu dolorem, idcirco adjecit Hippocrates, *niſi capitis facere gravitatem*, quia licet ſuffitus juvamento foret ejuſmodi ægritudinibus, tamen cauſa doloris, gravedinis capitis, & læſionis cerebri in uſum

duci

duci non debet : quippe magis prævalet nocumentum cerebro illatum, quam quodcumque aliud ſymptoma, cui per ſuffitum ſit occurrendum, cum & non liceat morbum morbo tollere. Verumtamen in affectibus capitis ſolemus ſæpeſæpius ſuffitus elicere ex gummi anima, balſamo peruviano, roremarino, ſuccino, aliiſque, abſque ullo metu cephalalgiæ; quamquam plerique ſint, qui ejuſmodi odoramenta ſufferre nequeant, ut propterea neceſſe ſit pro corporum varietate, ac diverſa eorumdem diſpoſitione, atque habitudine, modo in aliquibus uti, modo in aliis cavere, pro ratione.

APHORISMUS XXIX.

Gravidas purgare, turgente materia, a quarto menſe uſque ad ſeptimum, minus vero has. Recentiores autem, & ſeniores fœtus cavere oportet.

QUamvis hic aphoriſmus ſcriptus quoque inveniatur initio libri quarti, non propterea fruſtra hic repetitur, ſiquidem ibi reponitur deſumpta indicatione a purgantium medicamentorum natura, hic vero potius a tolerantia gravidarum, & a tempore geſtationis earumdem. Dicitur autem purgari poſſe gravidas; turgente tamen materia a quarto ſolum menſe ad ſeptimum, at has minus; in reliquis temporibus tum primis, tum ultimis a geſtatione, cavere omnino oportere.

Gravidas oportet purgare, at non ratione graviditatis, ſed morbi; nam niſi gravidæ aliquo morbo afficiantur, purgatio nulla inſtituenda eſt, cum purgans medicamentum, ut indicatum, neceſſario exigat indicans, quod illud exquirat, juxta leges in methodo medendi traditas. Neque vero morbus debet eſſe quilibet, ſed materialis, & ab humore dependens, adeoque cum cacochymia, quæ alio leviori præſidio ſit inemendabilis, imo cum turgentia, ut præcipit in hoc aphoriſmo Hippocrates, cum inquit: *turgente materia*: turgens autem materia humoralis eſt, & cum impetu delata huc, & illuc, ne ſcilicet in aliquam partem principem decumbat, ut bene Galenus *in comment. aphor.* 10. *lib.* 4. & præſertim in uterum, quo irruens abortum ſimul afferret, & mortem tum fœtui, tum matri.

Sed quo genere medicamenti? Communiter in praxi exiſtimant levioribus, ſed Averroes vult cavendum rhabarbarum, & aloem, utpote quæ movent per urinam, & uterum, aperiuntque facile oſcula venarum, & arteriarum. Hinc in praxi ſeligunt mannam, & quæ ex manna componuntur medicamenta. Sed nec iſta omnino tuta ſunt, niſi exacte caſtigata, ne flatus, & tormina excitent. Num etiam vomitoria? Affirmative dixi *in comm. prædicti aphoriſmi primi quarti libri*, quia pleræque gravidæ ſolo vomitu, & ſpontaneo; præcaventur ab abortu.

Non ſolum autem vult Hippocrates purgandas ſolum turgente materia, ſed etiam tempus limitat peragendæ iſtiuſmodi purgationis, nempe a quarto menſe ad ſeptimum; tunc enim fœtus tenacius hærent utero, nec tam facile vi medicamenti purgantis diſſecantur a placenta vaſa illorum umbilicalia. Adjicit autem *has minus*, ideſt eas, quæ ſeptimum menſem attigerint, quoniam eo tempore ſolent fœtus motiones in utero ſubire, & quacumque de cauſa aboriri; quin & tunc grandiores redditi alimoniam exquirunt abundantiorem, quæ uſu medicamenti vel imminuitur, vel depravatur; atqui ex hoc etiam clare deducitur voluiſſe Hippocratem incluſas gravidas ad ſeptimum perductas, aliter non dixiſset, *has vero minus*.

Denique recens concepti, ſeu juniores fœtus, & ſeniores, ideſt adultiores, & maturi, vel clarius in primis, & ultimis menſibus, cavere oportere concludit, quia tunc facillime abortus ſuccederet ex purgante medicamento. Fœtus enim a Galeno, quam appoſite comparantur fructibus in arbore pendentibus; ſicut enim hi, cum tenelli ſunt, & molli pediculo ramulis hæreſcunt, facillime quacumque cauſa, etiam ventoſa aeris commotione, decidunt, itemque cum maturitati ſunt jam proximi; ita fœtus pari de cauſa facillime evelluntur, & defluunt.

APHORISMUS XXX.

Mulierem utero gerentem capi ab aliquo acuto morbo, lethale eſt.

AN acutus morbus utero gerenti ſuperveniens cauſa graviditatis accidat, & in utero ſolum, an vero ſejunctim a cauſis geſtationis, & vitio totius, non meminit in hoc aphoriſmo Hippocrates: & quamvis utrumque ſi accidat, ſemper contingat utero gerentem periclitari; nihilominus quia *aphor*.43. hujus dicitur; *ſi mulieri gravidæ in utero fiat eryſipelas, lethale eſt*, ubi uteri affectionem ſpecialius memorat; veriſimi-

Digitized by Google

lius videtur dicendum, voluiſſe hoc loco quamcumque ægritudinem acutam commemorare, quæ utero gerenti accidat, ſive illa vitio alicujus partis, & uteri, ſive vitio totius fiat, ut propterea non ratione partis affectæ, ſed cauſa acutiei ægritudinis, vitæ periculum contingat.

Et quidem, ut benè Galenus *in comm.* vel acutus morbus utero gerenti ſuperveniens eſt cum febre conjunctus, vel abſque febre; ſi cum febre jungatur, duplex periculum imminebit, alterum ab ipſa febre, quæ ſua vi, atque acutie facillime fœtum perimit; alterum ex victu illi indicto, qui ſi parcus, ratione acuti morbi fœtum deſtruet, cum is tantam diætam ferre non poſſit; ſi vero largior, febrem continuam augebit, & gravidam conculcabit. Si autem acutus morbus abſque febre ſit, veluti morbus comitialis, & attonitus, convulſio, tetanus, aliuſve, propter magnitudinem morbi, ejuſque vehementiam, impoſſibile eſt utero gerentem inde incolumem evadere.

Sed nedum ex his, quæ ſcite quidem proponit Galenus, perituræ videntur gravidæ, gravi, atque acuto morbo correptæ, ſed etiam, quia multa medicamenta, quæ cæteroqui acutis morbis adverſarentur, admittere non poſſunt ratione graviditatis: ſic diaphoretica, & ſomnifera, itemque diuretica, ac dejectoria, imo omnis generis evacuantia medicamenta, in gravidis periculoſa ſunt, unde vix, ac ne vix quidem a medicis illis præſcribuntur. Sunt præterea illæ obnoxiæ abortui, qui omni, & levi de cauſa non raro accidit, potiſſimum autem ex acuta, ac gravi ægritudine, per quam ſanguis indebite fermenteſcit, coctiones interturbantur, excrementa detinentur, & cumulantur, quo circa fœtus nutricatio, & vita graviter afficitur. Inſuper uteri geſtatio comparatur ægritudini, qua multoties utero gerentes nauſea laborant, dolent, vigilant, & in cunctis ſuis operationibus male afficiuntur, unde poſtmodum vires debilitantur: ſi igitur his malis acutus morbus adjungatur, vix fieri poterit, ut illæ evadant. Demum acutus morbus gravidæ ſuperaccidens magnam, vehementemque cauſam conſequitur, ob quàm illæ acute ægrotant, & ſymptomata, quæ eumdem comitantur, plerumque ſunt vehementiſſima.

Quamvis autem ſimpliciter dixerit Hippocrates lethale eſſe utero gerentes acutis morbis corripi, poterit tamen ſpei aliquid vitæ ſubeſſe, ſi primis menſibus graviditatis illæ acutam ægritudinem incurrant, cum cæteroqui gravius longe ſit ultimis menſibus ægrotare: primo enim, aut ſecundo, & tertio menſe graviditatis, ſemper vires ſolent eſſe validiores, multum alimentum fœtus haud exigunt, & ſi fortaſſis abortus accidat, minus periclitantur, quemadmodum idem Hippocrates fatetur 1. *epidem.* in hiſtoria trimeſtris ægræ xiii. at vero in ultimis menſibus iſta omnia graviora fiunt, ut patet. Quid vero in alterutrius periculo agere liceat, plane dixerim expedire, ſervare matrem, licet fœtus ſit ex accidenti periclitaturus. De qua re tamen alibi.

APHORISMUS XXXI.

Mulier utero gerens, ſanguine miſſo ex vena, abortit, & præcipue ſi fœtus ſit grandior.

VEriſimile admodum eſt, de utero gerentibus morbo aliquo affectis ſententiam hanc fuiſſe ab Hippocrate prolatam; nam rationabile haudquaquam videtur utero gerentes bene ſe habentes debere ſanguinis detractione evacuari. Hinc plane dicendum, quod cum antea ſcripſerit acuto morbo correptas periclitari, ſi fortaſſe quis putaret ſanguinem illis eſſe detrahendum, nunc monet; nulla ratione licere, ob periculum manifeſtiſſimum abortus. Sed & nullatenus audiendi ſunt, qui diſtinguunt, de ſanguine miſſo ex venis ſuperioribus, & ex venis inferioribus, ut propterea putent abortum futurum ex venæ ſectione facta in partibus inferis, non ſuperis; nam præterquamquod Hippocrates indefinite ſcribit, *ſanguine miſſo ex vena*, unde quamcumque intelligit; neque tamen verum eſt, quod ex venis ſupernis miſſus ſanguis abortum non ſit allaturus, cum contrarium ex anatome deducatur, qua pluries conſtitit, ſectis venis ſuperioribus, uterum redditum fuiſse patentiorem, & nedum fœtum, ſed & catamenia depoſuiſse, cum venæ ſuperiores ſectæ circulantis ſanguinis motum magis excitent per arterias in uterum ſanguinem ferentes: cæterum venarum delectus in ſanguine mittendo, vanus quoque exiſtimatur, cum univerſus brevi temporis ſpatio per omnes partes circumagatur; ſive igitur ſanguis mittatur ex ſupernis, ſive ex infernis venis, ſemper idem periculum abortus imminebit; ni tamen adeo plethorica ſit utero gerens, ut ex ſanguinis miſſione conveniente, & moderata, nullum ſit ſenſibile incommodum ſubitura,

tura, etenim pleræque ſunt, quæ ad plures uncias detractum ſanguinem bene ſufferunt.

Duo itaque mala timenda erunt ex ejuſmodi ſanguinis evacuatione, alterum quidem univerſalis commotionis, quæ ſpecialius uterum perturbat; alterum vero detractionis alimenti tum matri, tum fœtui; utrumque autem abortus periculum minatur: qua ſane ratione adjectum eſt, *& præcipue, ſi fœtus ſit grandior*, quippe tunc abundantius alimentum exquiritur; quamobrem quæ fortaſſe detractio foret tolerabilior in primis menſibus graviditatis, omnino nocua eſt in ultimis.

Sed cur dixit, *ſanguine miſſo ex vena?* forte quia ſi ex aliis partibus educeretur, non eſſet periculoſa, utpote quæ commotionem in ſanguine, totoque corpore non excitaret, quemadmodum ſi cucurbitulis ſcarificatis ex cute ſanguis educeretur, vel etiam ex naribus levi perfrictione, titillationeque: at vero detractio per hirudinum appoſitionem, etiam ex venis fit, adeoque omnino vituperanda. Verumtamen etiamſi ſanguis ex cucurbitulis ſcarificatis educeretur ea quantitate, ob quam utero gerens poſſet debilitari, vel etiam ex inducto dolore, plurimum commoveri, & exagitari, periculoſa quoque exiſtimanda foret, præſertim ſi ex partibus infernis, aut in cruribus, ut fieri ſolet, adhiberentur, quippe per eas poſſet facillime gravida abortiri.

Addit poſtremo Hippocrates, *& præcipue ſi fœtus fuerit grandior*, ideſt in ultimis menſibus, & partui proximus: etenim tunc duplici ex capite periculum abortus immineret; uno quidem, quia ſubtraheretur illi alimentum, quod per idem tempus abundantius exquiritur, tum ad nutricationem, tum ad vires, quibus eget pro partu validiſſimis, ad quem promovendum conatus ſuos iterato fœtus adhibet; unde Galenus *in comment.* ſubdit: non modo miſſo ſanguine ex vena; ſed etiam ex longiori inedia fœtus deſtruitur; Altero vero, quia ut antea dictum, in ultimis menſibus quævis etiam leviſſima commotio abortum affert, propter facilem vaſorum umbilicalium, & placentæ, ab utero diſſociationem, ac promptam orificii ejuſdem interni dilatationem. Si ergo tunc uterus prompte hiat, & fœtus parturus ad exitum ſponte ſua ſe accommodat, plane a ſanguinis detractione commotio in toto corpore inducta facillime poterit abortum excitare; is autem, quam ſit eo tempore periculoſus, cunctis notum.

APHORISMUS XXXII.

Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio advenit.

Cum non raro accidat, fœminas diverſis ægritudinum generibus laborare, quarum cauſa male affectus ſanguis ſurſum impetat, & præſertim in ventriculum, unde vomitus cruentus; conſiderans in hoc Aphoriſmo Hippocrates, quo pacto ejuſmodi incommodum deſinere poſſit, citra cujuſvis medicamenti exhibitionem, nullaque artis opera ſuffragante: docet ſponte ſua vomitum ſanguineum deſiturum, ſi menſtruæ purgationes, quæ forſan antea ſuppreſſæ fuerant, erumpant, quippe ſanguis ille, qui interciſo per vaſa uteri curſu, alio diverterat, & in ventriculum irruerat, denuo in conſueta, & naturalia emiſſaria delatus, laxatis, reſeratiſque ductibus, ut decet, per uterum expurgatur.

Quamvis autem effatum hoc ſic generaliter videatur ab Hippocrate pronuntiatum, ut quemcumque ſanguineum vomitum menſtruorum eruptio ſolvere valeat, crediderim tamen, eam ſolummodo ſanguinis vomitionem menſtruorum eruptionem eſſe ſoluturam, quæ a ſola eorumdem retentione proveniat; etenim ſi fortaſſe alia de cauſa illa habeatur, ægre admodum fieri poterit, ut deſinat per menſtruorum eruptionem. Hinc ſi vomitus ſanguinis contingat dirupta vena, aut arteria, per jecoris, aut ſplenis parenchyma repente, aut etiam e ramulis gaſtricis, aut meſentericis, nequaquam ſuffragabitur ſubſequens menſtruorum eruptio, ſed potius morbum morbo addet, fortaſſe ex vitio tali in ſanguine contracto, ut ex pari cauſa, tam uteri vaſa, quam alterius viſceris venæ, aut arteriæ aperiantur, vel erodentur. Sæpe tamen accidit, ut ex menſtruorum retentione, ſanguis utiliter per vomitum, aut ſputum egeratur, ob conſenſum, quem inter ſe ineunt uteri vaſa cum mammariis, & jugularibus ſubclaviis. Modo ſecluſis quibuſcumque modis, quibus ſanguis a vitio vel ſui, vel viſcerum egrediatur, menſtrualis intelligenda hinc illius eruptio, ut propterea a ſola uteri obſtructione detentus evomatur. Verum cum dixit *ſanguinem evomenti*, non ſolum de vomitu proprie dicto, qui peculiaris ventriculi actio dicitur, ſed etiam de ſputo, aut ſimplici ſcreatu, aut etiam cum tuſſi, non tamen admodum moleſta, voluit Hippocrates adnotare, cum per utramque viam plerum-

que

que ſanguis ex retentis menſtruis egeri ſoleat. Apposite etiam exponunt pleique per verbum *erumpere*, comprehendi non quamcumque menſtruorum eruptionem: ſed eam ſolum, quæ affluenter, & confertim provenit: quoniam per hanc ſolam evacuationem divertitur motus ſanguinis ad conſueta uteri emiſſaria. Porro ſi menſtruæ purgationes erumpant, neque inde vomitus, aut alia ſanguinis excreatio deſinat, indicio erit venam aliquam, aut etiam arteriam, ruptam eſſe, vel exeſam.

Perperam autem ſolent hinc plerique dicere, licere Medico venam tundere ex venis pedis, quoties ſanguis ſurſum ejicitur, ac expurgatur: quaſi vero Hippocrates ex hoc Aphoriſmo edocere voluerit poſſe arte idipſum peragi, quod ſponte naturæ plerisque accidit. Sed longe iſti, lateque falluntur: alius enim omnino diverſus eſt naturæ motus ab eo, qui arte per venæ ſectionem peragitur: quippe qui ſponte ſanguis per menſtruorum eruptionem egeritur, non ſolum per loca propria, & conſueta fit, per quæ, indicta venæ ſectione, neutiquam perficitur, ſed ejus etiam humoris fit, qui revera excernendus eſt, atqui nequit ars, tam dextere, opportune, ac ſalubriter naturæ motum imitari, quin plurimum ſæpeſæpius non fallat. Eſt etiam prætera, quod ſpecialius in menſtruorum eruptionibus advertamus, ipſius ſcilicet uteri, ac totius corporis repurgationem; ſiquidem paſſim experimur, omnia propemodum corporis excrementa, ipſiuſque ſanguinis impuritates, una ſimul per uterum deponi, & graviſſimas cæteroqui ægritudines exinde finiri, quemadmodum idem Hippocrates pluribus edocet, & in hiſtoriis Epidemiorum ſæpius enarrat. In his itaque caſibus, ſolertis naturæ operam dumtaxat exquiremus, illamque, quoad fieri poterit, per loca præſertim conſentientia, puta per eumdem uterum, adjuvabimus, ut tuto, & ſine ulla dubietate, illam exoneremus, ac tandem ab ægritudinibus vindicemus.

APHORISMUS XXXIII.

Menſtruis deficientibus, ſanguis ex naribus fluens, bonum.

Quo pacto defectus menſtruorum, aliquando innoxius evadat, atque illius ſuppreſſa evacuatio per aliam ſuppleri poſſit, docet hoc Aphoriſmo Hippocrates, ubi narium hæmorrhagiam commendat, ſi fortaſſe menſes in fœminis defecerint. Quamvis autem alibi dixerit, *ſanguinem ſupra ferri, qualiſcumque ſit, malum*, hanc tamen regulam ipſe excipit in fœminis, quæ ſuppreſſionem menſtruorum patiuntur: neque enim alia melior ſuperabundantis ſanguinis evacuatio unquam viſa eſt ea, quæ per narium hæmorrhagiam accidit, quippe per eam ſolet ſæpiſſime natura, nedum ab his, quæ uteri ſunt, ægritudinibus, ſed a pleriſque aliis liberari; ſic in febribus ſynochis, & ardentibus, inflammationibus internis, cæteriſque, fluens e naribus ſanguis juvamento eſt: id quod licet videatur factum per loca diſtantiſſima, ſtatuta tamen ſanguinis circulatione, facillime innoteſcit, qua ratione conferat, cum per arterias partium infernarum promptiſſime in venas recurrentes ad partes ſuperas, ſanguis influat. Sic anatome compertum, ſectis, contrectatis, aut propter vulnus fortaſſe ibidem inflictum, ſectis venis per uberum ſubſtantiam perreptantibus, ſtatim ex utero retentas menſtruas purgationes prodiiſſe, ut propterea nedum ob conſenſum mammarum cum utero, ſed etiam ob motum ſanguinis concitatum, uterinas arterias promptius relaxari, atque aperiri contingat. Modo inter cæteras alias ſanguinis e venis ſupernis evacuationes ſpecialius proficit ea, quæ e naribus fit, tum quia nullum inde a ſanguine extra propria receptacula exeunte damnum imminere poteſt, ut facile evenit, cum ex ore, aut pectore proditum etiam, quia venæ in nares deſinentes exiles ſunt, & nonniſi guttatim ſanguinem extillant, nulloque cum impetu, aut irruptione, quinimo facile admotis localibus ſiſti poteſt, quod ſecus accidit, cum ex aliis venis erumpit; tum denique, quia nullius interni viſceris læſionem ſignificat, cui ſpecialius occurrendum ſit, uti cum ex ore potiſſimum excernitur, quoniam, vel pectoris, vel pulmonis, vel œſophagi, aut ventriculi, vel cerebri meningum gravem noxam arguit. Sed & dixit Hippocrates *bonum*, deſumpta nimirum ratione ab ipſa menſtruorum ſuppreſſione, non autem a loco: etenim bonum eſt, gravatum corpus exonerari, ne ſcilicet alicubi reſtagnans excrementoſus ſanguis, vel alio fortaſſe tranſvectus, graviorem morbum inferat; ſed tamen haud omnino bonum eſt per nares egredi, quia conſentaneum, & naturale non eſt, menſtruum ſanguinem in fœminis per nares excerni, ſed ſolummodo per uterum, veluti per totius corporis emunctorium. In cunctis ſiquidem evacuationibus, ut alibi a nobis eſt notatum, non id ſolum, quod excernitur, ſed quantitas, qualitas, tempus, modus, & locus

rei excretæ conſiderandus quoque eſt, ut omni ex parte ſalutaris excretio illa cenſeatur: fieri enim poteſt, ut etiam per nares ſanguis convenienter excretus ex una proſit, ſed non penitus ex altera conferat, quia non per loca convenientia expurgatur, inducta nimirum interea obſtructione in vaſis uterinis, mox etiam tumore, inflatione, ſcirrho, aliave pejori ægritudine, nedum uterum, ſed & totum corpus in poſterum graviter afficiente: Advertit poſtremo Galenus *in comment.* quod licet, *quæ per nares fit evacuatio, innoxia præ cæteris ſit, non tamen ſi aliqua etiam alia evacuatio ſine noxa eſt, propterea Aphoriſmus eſt falſus; neque enim quod ſola per nares evacuatio, deficientibus menſtruis, bona ſit, dixit, ſed hanc ſimpliciter laudavit: non adjuncto, quod ſola. Si quiſpiam igitur alteram, quæ ſit per ſedem, dixerit ita affectis mulieribus utilem eſſe, hoc non adverſatur Aphoriſmo: videtur enim aliquando Hippocrates per unum, velut exemplum, de omnibus aliis ſimilibus pronuntiare.* Hæc Galenus.

APHORISMUS XXXIV.

Mulieri in utero gerenti, ſi alvus plurimum profluat, periculum eſt ne abortiat.

Sicuti ex ſanguinis detractione per venæ ſectionem antea dixerat, utero gerentem abortire, ſanguine miſſo ex vena; ita nunc de alvi profluvio memorat, periclitari fœminas utero gerentes, ſi illo corripiantur.

Quoniam vero indefinite dicitur *mulieri in utero gerenti*, non erit plane coarctandum tempus uteri geſtationis, unde & primis, & ultimis, ac mediis menſibus, idem periculum imminebit, ſi alvus immodice profluet; quamvis periculoſiora ſemper ſint tempora poſteriora prioribus, & mediis: Eſt tamen, quam maxime advertendum, differre plurimum damna imminentia ex alvi profluvio, ab iis, quæ ex ſanguinis miſſione proveniunt; ſiquidem id quod alvo profluit, ſæpenumero ſolet eſſe prorſus inutile, excrementoſum, ac præternaturale, ut propterea, ſaltem ratione cauſæ, ejuſmodi evacuatio bona cenſeatur; at vero, quæ ex ſanguinis detractione fit, omnino mala cenſenda eſt, cum exinde vitæ theſaurus inaniatur, & vires manifeſtiſſime deficiant. Verumtamen nocua exiſtimanda ſolum erit evacuatio per alvum, ſi immodica ſit, ac modum non ſervet, ſubindeque ventriculi jacturam faciat, itemque ſi ab iterato tranſitu humorum per inteſtina, uterum illis attiguum coafficiat. Quamobrem jure optimo addidit Hippocrates *ſi alvus plurimum profluat:* quibus verbis, & laxatam plus juſto alvum, & præter naturam fluentem denotat; nam ſi fortaſſe moderate exoneretur, nec exinde ventriculus, tum in appetendo, tum in digerendo ſatiſcat, proculdubio malum non erit, quin potius omni ex parte bonum; cum ſæpiſſime experiamur, utero gerentes ab hujuſmodi moderatis egeſtionibus levari, & ab impuritatibus, tum alvi, tum totius corporis antea cumulatis, ſalubriter vindicari.

Sed de quo fluxu intelligat Hippocrates, dubitari poteſt; nam alvi profluvia ſolent eſſe vel chyloſa, vel humoralia; chyloſa in lienteria, & cœliaca paſſione; humoralia vero in diarrhœa, dyſenteria, teneſmo. Et quamvis quodlibet ex his malum ſemper ſit utero gerentibus; nihilominus videtur dicendum, ſpecialius hic fuiſſe notatam diarrhęam; nam in diarrhęa potiſſimum alvus ſolet affluentius profluere, quod in hoc Aphoriſmo dicitus, in cęteris autem non item: quippe in dyſenteria frequens, & doloroſa dejectio fit, ſed non copioſa, ſicut neque in teneſmo; in lienteria vero, & cęliaca affectione cibi indigeſti egeruntur, vel ſemimutati, ſed nonniſi ſemel tantum, aut bis in die: at vero in hoc Aphoriſmo dicitur, *ſi alvus plurimum profluat*: quibus verbis, & quantitas excretionis, & modus ejuſdem præternaturalis ſignificatur: Verum nocent adhuc ex alio capite utero gerenti, atque abortus periculum minantur, cæliaca paſſio, & lienteria, quia per chyli dejectiones corpus, tum matris, tum infantis alimento privantur, & viribus deficiunt. In dyſenteria quoque, & teneſmo, frequens illa, & doloroſa dejectio moleſtiſſima eſt, ut propterea ab iterato inceſſu uterus, quam maxime comprimatur, & doleat, propter conſenſum, viciniamque ejuſdem cum inteſtinis affectis. Sed & cum his inteſtinorum ægritudinibus fere ſemper conjunguntur febres, ciborum faſtidium, ſitis, inquietudo, vigiliæ, ſymptomata plane moleſtiſſima, & gravidis potiſſimum pernicioſa. Quamobrem ſemper malum erit utero gerentem quocumque alvi fluxu

fluxu moleſtari, cum exinde abortus facile ſubſequatur.

Debent autem iſtiuſmodi alvi fluxus per multum tempus perdurare, ut abortum inferant; nam ſi fortaſſe intra biduum, vel triduum deſinant, citra abortus periculum ſalubriter non raro contingent, quemadmodum pluries in praxi experti ſumus. Qua forſan ratione factum, cur Hippocrates dixerit, ſolum periculum eſſe, ne abortiat; equidem non omnino utero gerentes ex hac dumtaxat alvi turbatione abortientur, ſi tempore modico duret, & cum ſola excrementorum, aut malorum humorum exoneratione, conſtantibus viribus, & ſtomacho bene valente, ac poſtremo ſponte ſua deſinat, quod ſane, quam in omnibus ægritudinibus prodeſſe poſſit, clare liquet.

APHORISMUS XXXV.

Mulieri, quæ uterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio, bonum.

STernutationis juvamenta in feminis recenſet hoc Aphoriſmo Hippocrates, & quidem in iis, quæ uterinis moleſtantur, quæque difficulter pariunt. Quid autem *pro uterinis* intelligat, pluribus examinat Galenus *in comment.* Quoniam vero in græco Codice ſcriptum eſt [illegible] videtur congruentius exponendum, de uterinis, & hyſtericis affectionibus, potiſſimum vero; quæ præfocationes appellantur, in quibus feminæ nondum quemdam in gutture percipiunt, & videntur quodammodo ſuffocari ob defectum anhelitus: in his quippe ſternutatio ſumme proficit, ob concuſſionem totius corporis a ſternutamento inductam, ſed præſertim in utero. Verum, quia multoties vehementi, atque iterata ſternutatione, adhuc, quæ in uteri cavo continentur, faciliime ejiciuntur, veriſimile quoque eſt, in his pariter ſternutamentum eſſe profuturum; unde ſuppreſſa lochia, retentæ ſecundinæ, & ſanguinis grumi, aliaque ſimilia, promptiſſime expelluntur, vi atque impetu a ſternuendo; quatenus per ejuſmodi concuſſionem non ſolum excutitur uterus, deponitque id, quod intra ſe continet, verum etiam vaſa ejuſdem facile dilatantur, ac aperiuntur: cumque ſternutamentum fiat ab irritatione mammillarium cerebri proceſſuum, & meninguum, quæ conantur expellere, quod ipſis infenſum eſt, plane ob uteri cum cerebro conſenſum per nervos, facile etiam is proritatur, expellitque, quod ibidem congeſtum eſt. Quamvis autem quæcumque detinentur intra uteri cavum, poſſint ſternutamento ſuperveniente promoveri, & expelli, nihilominus magis proprie hoc loco conferens ſternutatio præfocationi uterinæ dicenda eſt: cum enim ex ea feminæ patientes mente quodammodo abalienentur, & cerebro hebeſcant, ſi his ſternutatio accidat, fieri neceſſe eſt, ut cerebrum ipſum concutiatur, & quodammodo reſipiſcat, atque adeo excutiat quidquid ex utero male affecto illi infenſum evaporarat, ſive per nervos, ſive per arterias. Videtur id ipſum recte colligi poſſe ex contextu verborum ipſius Aphoriſmi, quippe in eo dicitur, *quæ uterinis moleſtatur*, modo mulier, tunc potiſſimum toto corpore afficitur, cum hyſtericis affectionibus extorquetur.

Nedum autem proficere dicitur ſternutatio in affectionibus hyſtericis, & uteri præfocatione, ſed etiam in partu difficili, modo is ex imbecillitate fœtus proveniat: etenim, ut bene advertit Heurnius, ſi partus difficultas fortaſſe habeatur ex mala conformatione corporis ejuſdemmet parientis, aut ex prava fœtus pariendi diſpoſitione, cum vel in pedes, vel in latus prodit; certe tunc nihilum prodeſſet ſternutatio, imo potius obeſſet. At vero ſi fœtus debito modo ſe aptet ad exitum, ſed præ ſui infirmitate conatus non adhibeat, tunc ſumme proderit ſternutatio, per quam motus expulſivus uteri plurimum ſollicitatur; quoniam diaphragma ex impetu ſternutationis valide propellit, ac comprimit epigaſtrium, & cum epigaſtrio uterum.

Denique licet dicatur in textu, ſupervenientem ſternutationem, ideſt ſponte naturæ contingentem, proficere, nil tamen vetat, quin etiam arte ſi promoveatur, idem quoque beneficium non ſit feminis laborioſe parientibus affuturum. Hinc licebit in partu difficili, vel in fætu mortuo, ſternutamentum excitare, ad adjuvandum uteri conatum, ut utrumque ad exitum facilitet. Proſunt ea propter in hanc rem piper, galanga, euphorbium, elleborus albus, nigella, nicotiana, & quodcumque nares impenſe proritare valet. Verum enim vero ſemper modus aliquis in his adhibendus, pro patientis habitudine, ut nimirum citra cerebri læſionem id peragatur.

Conferet quoque multum per idem tempus, quo ſternutatoria adhibentur, vel paulo ante, potionem aliquam exhibere, qua uteri conatus promoveatur ductuſque laxentur,

tur, ut ex utroque motu facilior habeatur partus propulſio. Mire autem in id conferunt trochiſci de myrrha, rubia tinctorum, caſtoreum, borax mineralis, cinnamomum, caſſia lignea, crocus, dictamnum, valeriana, ſchœnanthum, matricaria, artemiſia, atque ex his eliciti ſales, ſpiritus, ſyrupi, elixires, vel ſe ſoli, vel cum aliis commiſti, ut in praxi. Hæc eadem valent ad expellendas ſecundinas, ac placentam, ſi fortaſſis ab edito fœtu retineantur, nec prompte poſt partum exeant.

APHORISMUS XXXVI.

Mulieri menſes decolores, nec per idem ſemper tempus venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

Menſtruas purgationes corrigendas hic proponit Hippocrates, præcipue cum decolores ſunt, inordinatæ, ac irregulares. Et quamvis Galenus dicat, in aliquibus exemplaribus, loco menſium decolorum, haberi *menſes tardos:* nihilominus communior lectio videtur magis conſentanea, tum quia tardi menſes non omnino exigunt purgationem, utpote, qui etiam attenuante diæta poſſint promoveri, tum etiam, quia tardi menſes, quam maxime conveniunt cum inordinatis, quippe qui plerumque etiam tardi ſint: Sed etſi tardi menſes hic legantur, neque tamen repugnabit, quod in Aphoriſmo dicitur, neceſſariam fore purgationem, cum non raro tarditas evacuationis iſtius ab humoribus craſſis, & obſtruentibus habeatur, vel etiam ab ipſomet ſanguine glutinoſiori, qui non tam facile per uteri ductus meare queat. Attamen communior verſio retinenda, qua decolores menſes leguntur.

Et quidem cum decolores ſunt menſtruæ purgationes, indicant ſanguinem ſero plus juſto ſcatentem, qui propterea debeat hydragogis medicamentis repurgari, quæ nedum ſerum ſuperabundans educant, ſed etiam humores, fortaſſe craſſiores, detentos in glandulis uteri, vel meſenterii incidant, attenuent, & ſolvant. Verum quia Hippocrates in hoc textu conjunxit menſes decolores, cum irregulari eorumdem apparitione, ac reditu, proinde crediderim utrumque exigi pro recta purgantis medicamenti exhibitione; etenim cum ejuſmodi purgationes menſtruæ decolores ſunt, & debitam, conſuetamque periodum non ſervant, non ſolum ſeri copiam, facile inedia, & potus abſtinentia emendabilem, verum etiam craſſitiem humorum uteri ductus obſtruentium arguunt, ut proinde ſeroſiores dumtaxat humores permeent, tenaces vero, & hærentes retineantur, qui niſi convenienti purgante medicamento diſſolvantur, proculdubio in longius tempus retenti, alia graviora mala inferent, tumores ſcilicet, abſceſſus, cachexiam, hydropem; dicuntur autem non per idem perpetuo tempus accidere, cum modo præcurrunt, modo cunctantur, & modo in medio curſu intercepti, protrahuntur in aliud tempus penitus incongruum, ut propterea inconſtantes ſint, certam, ſtatutamque periodum non ſervantes. Sed & pro *tempore* legit Heurnius *modum*, qui proinde in ſua verſione habeat, qui *nec eodem modo bene reſpondeant:* juxta quam Heurnii lectionem comprehenderetur ſub hoc menſtruorum vitio, non ſolum periodicatio varia, ſed etiam modus excretionis aſſiduo differens, ut ſi purgatio menſtrua uno tempore fuerit quinque, vel ſex dierum, in alio ſit unius, vel duorum, & ubi aliquando modus expurgationis guttatim fuit, alias ſit affluentior, & tardius, & celerius, & continuatim, & interruptim, & magis, & minus ſine ullo ordine, aut reſpondenti quantitate, & qualitate evacuationis.

Cum igitur hæc ita ſe habent, docet Hippocrates purgandum omnino eſſe corpus ab humoribus vitioſis ejuſmodi irregularitatem efficientibus, attenta tamen ætate, habitudine, & temperatura patientis, num ſcilicet efficaciori, an debiliori cathartico uti debeamus, incidente ſimul, & evacuante potius ſeroſos, quam craſſos ſuccos educente, permiſtis medicamentis etiam uterinis, & antihyſtericis dictis, aut aliis, aliiſque pro ratione. Conferunt autem plurimum in hunc uſum pilulæ fætidæ, ut & aloeticæ, aleophanginæ, & de rhabarbaro, cum tartaro vitriolato, mirrha, dictamno, gentiana, croco, rubia tinctorum, ariſtolochia, & ſimilibus ad dr. j. circiter pro virium, & humorum evacuandorum ratione. Cæterum his conveniens diæta ſociari debet, quæ ſimul una attenuet, & incidat craſſos, tenaceſque humores, ac per uterum, vel per urinarias vias illos deducat. Valet etiam ad idem hiera cum diacalamentho, abſynthium, ſenna, tartarus, atque ex his compoſita medicamenta, quæ plurima in Pharmacopæis deſcripta inveniuntur.

APHO-

APHORISMUS XXXVII.

Mulieri utero gerenti ſi mammæ graciles repente fiant, abortit.

QUanta ſit inter uterum, & mammas connexio docemur ex hoc Aphoriſmo, quo monitos nos facit Hippocrates, fętum in utero contentum, adhuc bene valentem, facile aboriri, ſi mammæ in utero gerente repente gracileſcant. Inquit autem, *repente*, ideſt nullo præcedente morbo, aut ſymptomate, & ſine ulla aliqua cauſa manifeſta, ob quam graciles illæ evaſerint; ſiquidem cum ſenſu graciles fiunt, & poſt longum temporis intervallum, fortaſſe ex morbo, aut extrema diæta, aliaque cauſa conſimili, nil mirum erit, ſi graciles evadant; tabeſcente paulatim prægnantis corpore, ad cujus extenuationem illas macreſcere contingat: at vero cum repente detumeſcunt, & ubi turgidæ, duræque erant, extenuantur, ac flacceſcunt, omnino ex languore, & a laxitate vaſorum umbilicalium, uterique ægritudine, illæ contabeſcunt, unde poſtmodum abortus præſto erit. Attamen hęc potiſſimum accidere ſolent poſt quartum menſem, nam antea vix, ac ne vix quidem turgidę mammillæ fiunt. Provida namque Natura per id tempus incipit alimentum in mammis diſponere, ac præparare, ut de futuro extra uterum alimento provideat; quamobrem ſi fortaſſe ex aliqua, vel ejuſdem uteri, vel fętus ibidem geniti, ægritudine contingat eumdem deperire, quia ceſſat finis nutricationis illius, deſinit quoque futuri alimenti ad mamillas tranſmiſſio, interrupto ſimul una mutuo vaſorum inter ſeſe reſpondentium commercio.

Sed notare eſt, quod Galenus memorat *in comm. hujus Aphoriſmi*, *trahere* ſcilicet *fœtum ad ſe id, quod in ſanguine dulciſſimum eſt: ſimul autem & lactis parte aliqua frui:* Equidem anatome compertum eſt, ultimis menſibus inveniri in ventriculo infantis ſubſtantiam quandam albicantem lacti non diſſimilem, quam ore ſugi conſtat, atque ſuppeditari a membrana illa, quæ immediate fętum ipſum cingit, & Amnios Græce appellatur; ſicut autem iſta ſenſim imminuitur in ultimis menſibus, ſic alia conſimilis in mammis adaugetur, ut propterea ſoleant non raro iſtæ, levi compreſſione, vel etiam ſponte ſua, lacteum humorem exſtillare. Atque hinc fit, quamobrem fętus in lucem editi, mox fæces, quas meconium vocant, egerant, ac, ut notavit Hippocrates *lib. de Natura pueri*, ſtatim a partu lac e mammis ſugant, quia videlicet intra uterum multo antea ſugere a provida Natura edocti fuerant: de qua re alibi a nobis eſt actum.

Pro coronide tandem deducendum, admoneri hoc Aphoriſmo Medicos, ne in ejuſmodi mammarum extenuationibus remedia adhibeant; inde enim, futurum, ut ſuccedens abortus illis culpa cedat apud ignarum vulgus, quod ſine ulla difficultate exiſtimabit ab ejuſmodi importuna medicamenti adminiſtratione, promptum fuiſſe negligenter abortum, qui tamen ſponte naturæ ſuperventurus erat.

APHORISMUS XXXVIII.

Mulieri utero gerenti, & geminos habenti, ſi altera mamma gracilis fiat alterum abortit; Et ſi quidem mamma dextera gracilis fiat, marem; ſi vero ſiniſtra fœminam.

QUod dixerat Hippocrates de abortu unius infantis, ex extenuatione ambarum mammarum, in præſenti Aphoriſmo aſſerit de alterutro, ſi gemini ſint, cum alterutra pariter mamma gracileſcit; ſed tanto inſuper cum conſenſu, ut ſi fortaſſe dextra mamma gracilis fiat, qui fętus in dextra uteri parte eſt, aboriatur, quique ex ſententia ejuſdem Hippocratis mas erit; ſi vero ſiniſtra extenuetur, fęmella, quæ in ſiniſtra quoque uteri parte concepta erit, ſit abortitura.

Sed quamvis id tam clare, certoque ſit ab Hippocrate ex Veterum ſententia ſancitum, qui, ut inferius dicetur, exiſtimarunt mares in dextera, fœminas vero in ſiniſtra uteri parte generari: apud Recentiores tamen parem aſſenſum non meruit; quoniam ex annatome jam conſtitit, indifferenter, & in dextra, & in ſiniſtra uteri parte, tum mares, tum fœminas concipi, & generari poſſe.

Sed & neque tam facile eſt, ut alter fętus, altero ſuperſtite, aboriatur, quippe ad conatum uteri pro unius fętus excluſione, alterius expulſio facillime haberi poteſt, cum non in diverſis cellulis, ut aliquibus eſt creditum, fętus in utero contineantur, ſed in una eademque cavitate, qua hiante, quidquid ibidem continetur, facile deponitur. Verumtamen quia Hippocrati non ſemel innotuit poſſibilem eſſe ſuperfœtationem, adeoque unum fœtum jam extinctum excludi poſſe, alterum viventem

tem

Digitized by Google

tem detineri, plane poterit eadem lege alter aboriri, alter conſervari; at vero quod eadem conditione accidat, ut gracileſcente dextra mamma, mas, gracileſcente ſiniſtra, fœmella excludatur, nullus unquam vidit; unde demiror, qua ratione ductus Hippocrates ſcripſerit, ita inter ſeſe mammas cum fœtibus reſpondere, ut non ſolum, qui in dextra uteri parte continetur, ſed etiam qui maſculus eſt, occidat, altero in ſiniſtra ſuperſtite. Sed & nec ex alio capite verum eſt, quod mares ſemper in dextera, fœminæ vero ſemper in ſiniſtra generentur, cum indifferenter experiamur, tum in dextra, tum in ſiniſtra geſtari fœtus, alterutrius ſi fuerint ſexus, ejuſdemque maturitatis, & roboris.

Hinc decepti plerique fuere, qui cum viderent fœminas, dextra uteri parte plus juſto tumefactas, judicarunt de maris geſtatione; idipſum quoque accidit illis, qui ex documento Avicennæ, conjectarunt de maſculo, quod in prima, & ſpontanea utero gerentis motione pedem, & crus dextrum prius loco moverunt. Atqui Anatome compertum eſt, gemellos unica, & communi exteriori membrana, Chorion dicta, comprehendi, licet interiorem, Agninam vocatam, diſtinctam habuerint; unde cadit eorumdem opinio, quod in partu gemino, mares in dextra, in ſiniſtra fœminæ ſint progeniti, cum gemini fœtus unico Chorio contineantur. Non tamen penitus negaverim, accidere aliquando potuiſſe, ut ex extenuatione dexteræ mammillæ, mas perierit, & ex extenuatione ſiniſtræ, fœmella; verum id non certa lege ſtabiliendum, ut perpetuo verum ſit, & infallibile. Quo fortaſſe exemplo motus Hippocrates, quod aliquando ipſe vidit, in Aphoriſmum redegit, veluti rem notatu dignam, & ratam, ſuoque tempore communiter receptam. Cæterum quæ raro eveniunt, licet ſint admiratione digna, non tamen in exemplum ducenda ſunt, ut regulam valeant generalem, & infallibilem conſtituere. Ita quidem ab eodem Hippocrate dicitur, fœminas podagra non laborare, ut & eunuchos, & pueros: id quod licet plerumque verum ſit, falſum nihilominus aliquando eſt animadverſum.

APHORISMUS XXXIX.

Si mulier, quæ neque gravida eſt, neque peperit, lac habet, huic menſtrua defecerunt.

Quod lac gignatur in mammis ex uteri geſtatione, ſaltem in ultimis menſibus, quando infans partui proximus eſt, cunctis notum, veluti quotidianis experimentis comprobatum, ut propterea inter indicia geſtationis, præcipuum hoc a Medicis afferatur, lac e mammis erumpere; & contra, nullum lac apparere, etiam ſi uterus, totuſque venter tumeat, ut in falſa graviditate ſæpiſſime contingit, manifeſtum indicium ſit, nullum fœtum in utero contineri, atque morboſis aliis de cauſis illum inflari. Quod inſuper lac habeatur in his, quæ mox peperere, imo quod aliquando ex lactis copia ad plures, & plures menſes, lactare illæ poſſint, certo certius eſt, ut nulla proinde egeat probatione: quamquam & aliquando viſum, fœminas, tum utero gerentes, tum enixas, nullum omnino lac protuliſſe, idque, ſine ullo vitæ incommodo. Frequenter autem in cæteris omnibus lac poſt tertium, aut quartum diem a partu prodire, illudque ad plures hebdomadas perdurare communius accidit, cum manifeſta mammarum tumefactione. Hinc in præſenti Aphoriſmo conſiderans Hippocrates, quod frequentius utero gerentibus, & enixis accidit, inquit, plerumque fieri, ut menſtrua defecerint, ſi neque gravida, neque enixa mulier lac habeat; adeoque ſolere lac in mammis comparere ob ſolam menſtruorum deficientiam, exinde vero potiſſimum confirmatum iri connexionem maximam mammarum, cum utero, ut ex iſtius purgationibus ſuppreſſis, facile fiat, ut ubera lactificent. Quamvis & aliquando viſi ſunt viri etiam lactificaſſe.

Verum, ut hæc accidant, neceſſe primum eſt, ut menſtrua defecerint, neque ſolum per unicum, ſed per plures, pluresque menſes: ſi enim ſemel tantum menſtrua deficiant, haud neceſſario fiet, ut lac in mammis compareat, cum de facili poſſit ſanguis, vel ſenſibiliter per alios ductus corporis amandari, vel etiam inſenſibiliter diſſolvi, & repurgari; quo fit, ut in exercitatis mulieribus, etiamſi menſtrua deficiant, lac nullum habeatur, quoniam per exercitia, præſertim laborioſa, adhuc inſenſibiliter per poros cutis ſanguinis impuritates diſcuti, & repurgari poſſunt; quin,

&

& ab exercitiis ſemper major fit ſanguinis, & partium ſolidarum reſolutio.

Sed & ſecundo neceſſe eſt, ut nulla alia manifeſta evacuatio per id tempus habeatur; unde ſi fortaſſe ſuppreſſis menſtruationibus, hæmorrhagia e naribus accidat, vel ſanguinis per os excreatio, aut per hæmorrhoidas, vel etiam ſudoris, & urinæ copia, aliudve ſimile, proculdubio lactis apparitio nulla ſequetur, excretis nimirum per alios ductus corporis ſuperfluitatibus humorum.

Inſuper neceſſe eſt tertio, ut menſtruorum defectus accidat, bene ſe aliunde habente fœmina; nam ſi fortaſſe ægrotaret, præſertim acuta febre, aliove morbo ſimili, valente corpus, & humores extenuare, ac abſumere, certe nulla ratione lac e mammis prodire poſſet. Experimur etiam in dies obſtructis, hyſtericis, ſchirro, aliove tumore affectis, in quibus menſtrua nulla ſunt, lac nullatenus comparere.

Denique debent menſtrua omnino deficere: ſi enim diminuerentur ſolum, vel per intervalla parce prodirent, non eſſet, cur lac in mammis progigni deberet. Equidem lactis generatio non aliunde in his provenit, quam ex impedito exitu ſanguinis per vaſa uteri; unde ſecundum ſui partem albicantem poteſt, cum per vaſa mammaria remeat, in earumdem glandulis deponi, & lactis conditionem induere. Quo pacto poterimus Veteres cum Recentioribus conciliare ſuper illa tamdiu agitata diſceptatione de materia lactis, quam illi ſanguinem, iſti chylum voluere: cum enim chylus non ſtatim, ſed repetitis circuitibus in ſanguinem vertatur, ac ſenſim, ſenſimque repurgetur, & perficiatur, plane poterit, cum per vaſa mammaria circuit, & per glandulas prædictas percolatur, ſecundum eamdem portionem detineri, & in lac verti: niſi etiam dicere velimus, recte a carnali thoracico partem illam chyloſam vergere in mammas, ut pleriſque anatomicis eſt creditum, de qua re præter alios legi merentur Thomas Bartholinus, & Isbrandus de Diemerbroeck.

Eſt tamen advertendum, id facilius contingere poſſe nuptis, aut viduis, quam virginibus, etſi defectum menſtruorum patiantur; etenim in nuptis, ac viduis, quæ tamen antea pepererint, ductus illi longe patentiores ſunt, & ex præcedenti lactificatione jam conſueverit Natura materiam lacti gerendo accomodam illuc transferre; at vero in virginibus viæ illæ ſunt admodum anguſtiores, neque tam prompte excipiendo lacti diſpoſitæ; quin etiam ante juventutem majori plane alimento illæ egent pro ſui met corporis nutricatu; unde ſi fortaſſe ſanguis exuperet, facilius in carnium incrementum tendit, quam in lactis generationem. Legendus in hanc rem Galenus 6. *de locis affectis*, *cap.* 5. ubi Aphoriſmum hunc recitat, & examinat.

APHORISMUS XL.

Quibuſcumque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.

De veritate iſtius Aphoriſmi valde dubitat Galenus *in comment.* Inquit propterea; *Et quidem nondum hoc accidiſſe vidi, & ſi quando eveniat, ex iis eſt, quæ raro eveniunt;* ſubdit tamen, id fuiſſe ab Hippocrate ſcriptum, quia obſervatum: ſiquidem Hippocrates, quod vidit, ſcripſit. Verum quomodocumque res ſe habeat, videamus, quo pacto ſententiam hanc rationibus congruentem adaptemus.

Et quidem in illis fœminis id accidiſſe credendum, quæ menſtruorum diuturnam paſſæ ſunt ſuppreſſionem; unde poſtmodum ſanguis in mammis feratur, atque in propriis earumdem glandulis colligatur: cum enim, ut ſuperius dictum, magna ſit inter mammas, & uterum connexio, proculdubio cum diuturno tempore uterus ſupprimitur, ut ſanguinem, quem egerere deberet, non fundat, is per totum fere corpus fertur, ſed dein reſtagnat, colligiturque potiſſimum in illis, propter copiam glandularum molem mammillarum conſtituentium: diutius autem ibidem detentus, fieri nequit, quin ex mora, malaque ejuſdem habitudine non contreſcat, aceſcat, & tumorem ſcirrhoſum excitet, de genere carcinomatum. Quamobrem uſus eſt Hippocrates voce *colligitur*, quæ ſignificat ex longo tempore congeſtionem ſenſim, ſenſimque factam. Ex hac autem acidi, & concreti ſanguinis congeſtione duplici ex cauſa cerebrum afficitur; altera quidem ex circumeunte ſanguine illud inficiente per arterias, altera vero ex communione nervorum, qui plurimi per mammas diffunduntur a pari vago coſtali: quo circa facillime cerebrum in ſuis operationibus inficitur.

Sed & ex utero quoque male affecto idipſum magis, magiſque adaugetur, quippe experimur ex affectibus hyſtericis, retentis vitiatiſque menſtruis furorem exoriri, uterinum dictum, quo miſerrimæ mulieres

men-

Digitized by Google

mente abalienantur, ac furunt, veluti maniacæ, manibus pedibuſque impetentes huc, illucque; ut nuperrime in quadam nobili muliere ſumus experti.

Dixit autem Hippocrates ejuſmodi ſanguinis in uberibus collectionem, furorem ſignificare, non efficere; non enim per id, quod ſanguis ſit collectus in mammis, furor oritur, quaſi vero is ſit cauſa effectiva furoris; ſed ſolum ſignificat, ſanguinem, qui non potuit per uterum evacuari, adeoque in mammis collectus, & in tumorem verſus, denotet ſuccedentem in nervis, & cerebro læſionem, unde poſtmodum furor, ac delirium.

Sed num verus furor inde oriatur, an ſolum mentis motio, abſque violento, atque impetente motu patientis, licet hic etiam dubitare. Et quamvis in Græco codice ſcriptum ſit *Mania*, quæ a quibuſdam putatur coincidere cum furore, qui delirium dicitur cum impetu, & audacia; nihilominus crediderim, larga tantum ſignificatione, delirium hoc loco ſumendum eſſe, & quidem potiſſimum mentale, quo patientes licet abſurda non loquantur, aut agant, mente ſaltem, ac cogitationibus vana meditantur, quemadmodum noſtris temporibus vidimus in alia ſemina per Urbem vagante.

Sed præterea exponendus videtur aphoriſmus per verbum *ſignificat*, quod poteſt accidere, licet non ſemper neceſſum ſit; ut eveniat: nam ſignum iſtud eſt de genere eorum, quæ non ſunt inſeparabilia, & propria, ſed ſolum, ut plurimum oſtendentia, ſcilicet cum ſanguis vitioſus cerebrum infecerit; nam ſi fortaſſe fœmina ejus ſit conſtitutionis, ut non tam facile mente moveatur, aliud quid patietur, quam delirium. Novi porro Nobilem quandam ſcirrho in mammis ex diuturno tempore laborantem, qui tandem canceroſus factus mortem intulit, cum tamen nunquam mente illa mota eſset.

APHORISMUS XLI.

Si velis noſcere, an conceperit mulier: cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da; & ſi alvi tormina patietur, concepit; ſi minus, non concepit.

Præſens Aphoriſmus pertinet ad partem Medicinæ diagnoſticam, ad dignoſcendam nempe graviditatem. Cum enim aliquando ſeminæ, vel ex tumefactione, ac lactificatione mammarum, de qua antea, vel ex ſuppreſſis menſtruis, vel etiam ex aliqua alia ægritudine male ſe habeant, & medicamentis egeant, vel per unam, vel per aliam corporis viam ducentibus; imo, quod ſæpius fieri ſolet, per uterum, & timor aliunde eſt, ne utero gerant, & in abortus periculum incidant; docet in hoc Aphoriſmo Hippocrates, quo pacto Medici dignoſcere poſſint, uteri geſtationem, & ſeminam jam antea revera concepiſſe, adeoque medicamentis evacuationem promoventibus tractandam non eſſe, ne utero gerenti damnum, ſibi vero infamiam pariant. Proponit autem leve quoddam medicamentum, & omni periculo vacuum, quo fœminæ certæ fiant, an non utero gerant, ac propterea poſſint necne medicamentis ſubjacere. Illud vero eſt aqua mulſa, ideſt aqua melle adjecto medicata, quam vult exhibendam, antequam ſomno ſe diſponat: ſi enim exinde alvi tormina patiatur, jam conceptiſe indicio eſt; ſi ſecus, non concepit.

Vult primo aquam mulſam eſſe exhibendam, quæ ſcilicet ex miſtura mellis flatus valeat excitare. Fit autem aqua mulſa, Græce μελίκρατον, ex una parte mellis crudi cum decem, vel duodecim aquę, & deinde ad convenientem doſim exhiberi debet poſt cœnam; nam cum Hippocrates nullam faciat mentionem de modo ejuſce exhibitionis, certe debet intelligi juxta morem conſuetum hominum, & quoniam dicitur in textu, cum dormitura eſt, proculdubio ſupponitur cœna ante acta. Si vero abſque ulla cœna exhiberetur, profecto etiam abſque graviditate tormina afferret, quia mel crudum, cum aqua exhibitum flatus excitat.

Sed quo tempore graviditatis velit Hippocrates melicratum hoc exhibendum, dubitari poteſt. Et quidem veriſimile admodum eſt inter initia graviditatis, atque adeo primo, vel ſecundo menſe; his enim temporibus dubia videtur poſſe eſſe graviditas, cum tunc fœtus nulla de ſe prodat indicia; nam tertio, quarto, & ſequentibus menſibus, tum motu, tum vomitu, tum uteri agglomeratione manifeſtatur: in principio vero graviditatis iſta, vel nulla ſunt, vel ambigua. Itaque primis menſibus, cum de graviditate ambigitur, tentanda hæc ſunt; ſed neque, tam certi erimus ex his, quippe fieri poteſt, ut aliis ex cauſis tormina contingant in inteſtinis, cum tamen conceptio nulla facta ſit; vel contra, etſi graviditas habeatur, nulla tamen tormina fiant ex peculiari quadam utero gerentis conſtitutione, vel etiam quia ejuſmodi generis medicamento,

to, aut rebus ex melle compoſitis uti conſueverint, ſine ullo ventris incommodo; nam quamvis plerumque his, quæ melle, & mellitis utuntur, tormina iſta accidunt, fieri tamen poteſt, ut in aliquibus nulla fiant. Atqui ex altero capite periculoſum in aliis eſſe poteſt, ob metum colici doloris, aut fluxus, aliuſve mali gravioris, cum pleroſque noverim peſſime ſe ab ejuſcemodi rebus mellitis habuiſſe. Quare prænoſcenda primum eſt cujuſque natura, & conſtitutio, ne in hac melicrati exhibitione Medicus decipiatur; proindeque ſciat, num tormina alvi ſequantur revera uteri geſtationem, ut ex hoc Aphoriſmo dijudicandum Hippocrates proponit.

Qua autem de cauſa tormina iſta accidant ex uteri geſtatione? putaverim, quia uterus, poſtquam geniturам comprehenderit, undique clauditur, & in molem attollitur, quo fit, ut inteſtina præſertim Ileon, & Colon comprimantur, atque adeo nequeant flatus, ex aqua mulſa excitatos, per alvum diſcutere, qui retenti tormina excitant. Si autem nil intra ſe uterus contineat, cavitates inteſtinorum liberiores bene poterunt excitatos flatus protrudere, & eventare, unde nullum incommodum exinde ſuborietur. Efficacius autem mulſa flatus excitabit, ſi aniſum addatur, ut dicitur *lib. de ſterilibus*; unde Aphoriſmus hic eſt deſumptus: ibi enim ita ſcribitur: *mel, & aniſum tenuiſſime tritum in aqua diluito, & exhibeto, poſt dormire ſinito: & ſi tormen circa umbilicum fiat, prægnans eſt, ſi non, non*.

Verum quamvis hæc ab Hippocrate, veluti a ſeipſo, obſervata, notentur, ut infallibilia; non tamen inconſiderate a Medicis in uſum ducenda ſunt, ob periculum, quod imminet acerbioris doloris in inteſtinis, indeque etiam in utero ob conſenſum, & viciniam, quam cum illis habet, & eo magis, ſi cœna aliquanto lautior fuerit, & mel non ſit coctum, ac diſpumatum, facillime noxa gravior ex doloribus, & torminibus orietur. Quo ſane factum, ut in praxi nemo audeat de his periculum facere, cum aliunde, nec certum, aut infallibile indicium ex eo ſumi poſſit. Potius itaque contenti ſunt Medici dictis, factiſque obſtetricum fidem præſtare, quam ejuſcemodi medicamentis fidere: quamquam ſæpeſæpius, & iſtæ fallant, & fallantur.

APHORISMUS XLII.

Mulier gravida ſi marem concepit, bene colorata eſt; ſi vero fœminam, male colorata.

NEdum Hippocrates ſigna conceptionis tradidit, ut ex præcedenti Aphoriſmo, ſed etiam num marem, aut fœmellam mulier conceperit hoc alio Aphoriſmo ſubjungit, quo ex bono, vel malo gravidæ mulieris colore, facile id poſſe dijudicari proponit, nam ſi bene colorata ſit, marem, ſi vero ſit male colorata, fœminam concepiſſe decernit. Attamen ut exponit *in comm.* Galenus, *quod hic ſcribitur, ex eorum numero eſt, quæ ſæpius eveniunt*, etenim aliquando ſit, ut etiam, quæ marem conceperit, ſit male colorata, & e converſo.

Verum ad intelligentiam hujus Aphoriſmi plura notanda ſunt. Primo quidem, quod bonus, vel malus calor mulieris utero gerentis referendus eſt ad eum, qui conſuetus eidem eſt in ſtatu naturali, & ſano, citra graviditatem: quamobrem ſi fœmina in ſuo ſtatu ſano non boni coloris fuerit, neutiquam fieri poterit bene colorata in ſtatu graviditatis, & cum utero gerit. Præterquamquod quævis utero gerens ex cauſa geſtationis ſit perpetuo ſeipſa decoloratior, cum uteri geſtatio ſit ſpecies quædam ægritudinis ex Galeno, ut alias monuimus, per quam ſemper fœminæ a ſuo meliori ſtatu declinant, & nedum colore, verum etiam carnibus, & operationibus cunctis quodammodo deficiunt, cum utero gerunt.

Comparatio inſuper facienda eſt inter colorem conſuetum haberi a fœmina in geſtatione maris, & eum, qui eidem accidit in geſtatione fœminæ, ut propterea quamvis ex ratione graviditatis ſemper utero gerentes decolorentur, nihilominus in geſtatione fœmellarum longe decoloratiores appareant.

Præterea in cæteris omnibus, quæ cum uteri geſtatione contingunt, par ratio eſſe debebit: nimirum, ut iiſdem alimentis utero gerens alatur, eumdem aerem, & regionem incolat, iiſdem utatur exercitiis, & reliqua omnia æqualiter ſe habeant, tam in geſtatione maris, quam in geſtatione fœmellæ: nam ſi fortaſſe, cum utero gerit fœminam, aerem, & regionem inhabitet calidiorem, veſcatur cibis aromaticis, & floridiorem ſanguinem gignentibus, ſeque plus ſolito exerceat, & alia peragat, ex quibus coloratior fieri poſſit; contra vero cum geſtat marem, contrariis omnino rebus nonnatu-

Digitized by Google

naturalibus utatur, proculdubio indicium hic allatum fallax erit; quippe in priori caſu coloratior apparebit, etſi fœminam conceperit; in poſteriori vero, penitus decolorata videbitur, licet marem geſtet. Ita quoque dicendum in reliquis, quæ fœminis utero gerentibus, pro varietate graviditatis accidere poſſunt: aliquando enim marem geſtantes inappetentia tenentur, evomunt, bibulæ ſunt, acida, & acerba appetunt, comedunt cruda, & excrementoſa; unde nil mirum, ſi compareant decoloratæ; contra vero gerentes ſeminam, ſi in his omnibus cautiores ſint, & eduliis veſcantur melioribus, ſane coloratiores obſervabuntur. Quare remoto quocumque diſpari accidenti, ac ſeclusa quacumque ægritudine, aliave cauſa externa, varietas iſta colorum in gravidis, nonniſi ex ipſamet conceptione, & cauſis ad conceptionem concurrentibus petenda fuiſſe erit.

Ratio autem iſtius varietatis deſumitur ex varietate principiorum ad maris, ac ſeminæ generationem concurrentium: Mares enim fieri perpetuo dicuntur ex fæcundiori, ac robuſtiori ſemine, ſæmellæ vero ex debiliori, laxiorique: ſanguis etiam, qui ad vitam illorum promovendam a matre influitur, in maſculis vividior, floridiorque eſt; dilutior vero, & inefficacior in ſeminis, quæ eadem ex cauſa excrementoſiores eſſe conſueverunt. Uterus pariter in conceptione maſculorum calidior, & vegetior eſſe ſolet; frigidior vero, & imbecillior in formatione ſeminarum. Quamobrem ex his omnibus merito coloratiores videntur utero gerentes in maribus, quam in ſeminis præconceptis. Porro ſemper, ac iſta omnia ſimul in graviditate concurrunt, fieri nequit, quin etiam totum corpus utero gerentis floridius, vegetiuſque appareat, juxta commune Medicorum effatum ex Galeno, & Hippocrate depromptum: *qualis color apparet in facie, talis humor abundat in corpore*: atqui color floridus, vividus, roſeus in cute, nonniſi ex ſanguine puriori, floridiorique in venis, & arteriis contento, procedit, ut patet; unde communiter fatentur Medici ſanguineos ad purpureum, cholericos ad flavum, pituitoſos ad album, & melancholicos ad nigrum, fuſcumque colorem inclinare; ſicut ex adverſo cute nigricantes, melancholiam, albicantes, pituitam, flaveſcentes, bilem, rubentes, ſanguinem in venis prædominantem ſignificare.

Quod hic Hippocrates generaliter dixit de gravidarum colore meliori, vel deteriori, ad dijudicandam maris, vel fœminæ geſtationem; alii ad lentigines, & maculas in facie apparentes revocant; inquiunt enim, fœminas utero gerentes maſculos, faciem habere nedum coloratiorem, ſed etiam nitidam; geſtantes vero ſæmellas, lentiginibus, & maculis cutaneis eſſe refertas. Alii ex coloribus papillarum in mammis idipſum preſagiunt credentes, albicantes, vel flaventes papillas, ſeminam, rubentes vero, vel etiam fuſcas maſculum ſignificare. Plerique his non fidentes, potius ex tumore mamillarum, dextræ, vel ſiniſtræ, & motu agiliori, vel tardiori utero gerentium, in inceſſu primo inopinanter habito, ac motione dextri cruris, vel ſiniſtri; itemque ex urinis tenuioribus, vel craſſioribus, magis, minutve coloratis, crudis, vel coctis, necnon ex pulſibus majoribus in dextro, quam in ſiniſtro brachio, aliiſque ſimilibus, idipſum preſagire ſatagunt.

Sed quam vana iſta ſint, & futilia, quiſque veſtrum bene noverit, quippe, quæ ſolidis rationibus non fulciuntur, experimentis non reſpondent, & falſo a vulgaribus Medicis ſunt conficta. Atqui ſi verum fateri licet, neque quod hic ab Hippocrate traditur, veritati perpetuo conſonat, & quod ab Expoſitoribus adjicitur, longe magis erroneum eſt: etenim nuperrimis obſervationibus Anatomicorum deteʗtum, aliter prorſus generationem in viventibus haberi, ac ab antiquioribus Medicis eſt putatum: ubi enim ab his credebatur, maſculeum, & ſemineum ſemen ſimul una commiſceri, & cum ſanguine menſtruo in unam maſſam intra uteri cavum coadunari, & pro illorum varietate, atque efficacia majori, vel minori, unius, quam alterius, maſculum, aut fœminam exoriri, magis ſimilem uni, quam alteri, jam nunc ſatis, ſuperque innotuit, nullum ſemen revera a ſeminis ſuggeri, ſed ſolum materiam quandam albugineam, albumini ovi perquam ſimilem, molli, ſed duplici pellicula obvolutam, quæ ex earumdem fœminarum ovario per tubas Falloppianas, cum fæcundata eſt, in uteri cavum delabitur.

Sed adhuc etiam a nobis alias eſt oſtenſum, præexiſtere in ovis mulierum rudimenta fœtuum; quare hæc referenda potius erunt ad materiam in ovariis præjacentem, atque ad rudem illam membrorum diſpoſitionem, quæ multo antea ibidem congenita eſt ex varia corporum habitudine, & partium generationi deſtinatarum conſtitutione, ut propterea, quæ diſpoſitio ſexus, & organorum huic, vel illi ſexui addictorum præjacta eſt, ita in marem, vel fœminam procreatio deſinet: Id enim in multiparis ani-

mantibus, tam patens eſt, ut longa probatione non egeat. In fœminis etiam humanis, quæ geminos, vel trigeminos pariunt, unico Chorio contentos, non aliunde fit, ut aliqui mares, aliæ fæmellæ oriantur, quam ex præexiſtente in organis diverſi ſexus diſpoſitione. Sed & Gallinæ unico Galli concubitu plurima quoque edunt ova pariformiter fæcundata, ex quibus & mares, & fœminæ progignuntur, nonniſi ex vario præjacentium organorum apparatu: quod & in cæteris oviparis evenit.

Neque vero, quod fætus dicatur genitus ex ſemine, ac ſanguine calidiori, ſequi exinde neceſſario debet, fœminam utero gerentem coloratiorem apparere; quin potius, contra, non raro viſum eſt, utero gerentes maſculum, longe admodum ſeipſis decoloratas, ac defædatas evaſiſſe; imo & nonnullas cæpiſſe ſtatim a primis menſibus cibos faſtidire, vomere, dolere, & alia plura, ac diverſa incommoda pati, unde poſtmodum valetudinarii, imbecilleſque mares orti ſunt: quæ ſane in geſtatione fæmellarum ſecus evenere. Id ergo ſolum in maribus fieri poteſt, quod ſanguis, per vaſa umbilicalia nutricatui eorumdem accedens, floridior, vegetiorque ſit, deſignetque utero gerentem bona valetudine frui, adeoque roſeus, ac venuſtus color vultus exurgat: hinc autem robuſtiores ſolum, vel contra debiliores partus, prægnoſci poterunt. Verumtamen, ne fidem Hippocrati derogemus, dicere fas erit, id nonnumquam evenire, & quod ipſe aliquando vidit, poſteris tradidiſſe, cum revera partus fœminei excrementoſiores eſſe ſoleant, ob recollectam in utero, atque in toto fere corpore, crudorum, & lymphicorum humorum ſaburram, unde ſanguis feroſior, minuſque rutilans in cauſa eſſe poteſt, ut in fæmellarum geſtatione, cutis univerſa, ſaltem in ultimis menſibus, defædata palleſcat.

APHORISMUS XLIII.

Si mulieri gravidæ in utero fiat eryſipelas, lethale.

CUm Hippocrates hic junxerit cum eryſipelate uteri graviditatem, ut de eventu lethali judicium ferri poſſet, anſam præbet dubitandi, an eryſipelas in utero perpetuo lethale ſit: etenim ſi perpetuo lethale eſſet, profecto non fuiſſet neceſſarium, adjicere mulieris graviditatem, cum & citra graviditatem quoque eryſipelas utero contingens lethum afferre poſſit, tum rationeſui, quia morbus acutus eſt, tum etiam ratione partis affectæ, nempe uteri, qui ob conſenſum, quem retinet cum omnibus partibus principalibus corporis, quacumque de cauſa afficiatur, periculoſiſſimas ægritudines affert. Et quidem Cardanus non inutiliter adjectam putat graviditatem; quia tria illa ſimul conjungenda exiſtimat, eryſipelas utero contingens, & quo tempore fætus geritur, nam ſubinde futurum, inquit abortum, cujus cauſa mors poſtmodum ſuccedet.

Crediderim tamen ego, etiam ſine graviditate, ſi revera eryſipelas internum fiat, & ſubſtantiam uteri occupet, lethale eſſe, nam affecto eryſipelate utero, ſecundum propriam ſubſtantiam nedum febris acutiſſime exoritur, verum etiam graviſſimis ſymptomatibus ſociata; qualia præſertim ſunt in illius ægritudinibus, delirium, vel lethargus, difficultas reſpirandi, & vomitus, conſentientibus nimirum cerebro, pulmone, & ventriculo. At vero quamvis morbus hic utero contingens lethalis ſit, non tamen neceſſario, & inevitabiliter mortem affert, cum fieri poſſit, ut in ſalutem adhuc deſinat, etiamſi uterus peſſime afficiatur; etenim a male affecto utero vivere quoque poſſunt animalia. Cum autem eryſipelas infeſtat uterum in gravidis, non ſolum damna imminent graviſſima ex ipſomet eryſipelate, ſed etiam ex abortu, qui proculdubio exinde accidet; utrumque autem difficillime, imo haudquaquam ſuperabit utero gerens, ut patet. Quod ſi eryſipelas non internam partem, ſed cutaneam, & externam uteri regionem occupet, facilioris ſemper erit reſolutionis, dummodo in ſuppurationem non deſinat, aut in gangrænam.

Sed quod dictum de eryſipelate, an non idem accidat quoque ex inflammatione, ſi fortaſſe hæc in utero fiat? Et quidem dubitat Galenus, *inquiſitione enim dignum* hoc in comm. ait, ſed in neutram partem inclinat. Dubium autem augeri poteſt ex maxima differentia, quæ intercedere ponitur eryſipelas inter, & phlegmonem, ſeu inflammationem: illud enim fieri dicitur a bile, ſeu ut probabilius eſt, a ſero ſanguinis acriori; inflammatio vero a ſanguine blandiori, temperatiorique.

Verum inflammationem (ſi utero forſitan contingat) adhuc periculoſam fore, nemo equidem dubitabit, attentis nimirum nedum iis, quæ inflammationem ipſam comitantur, nempe ardore, dolore, tumori, febri, cæteriſque ſymptomatibus, ſed etiam potiſſimum ſuppuratione, quæ exinde ſuboriri

ſolet,

ſolet, unde poſtmodum ulcus. At vero, quia inflammatio in utero rarior eſſe ſolet, cum non tam facile ſanguis in ejus ſubſtantia hæreat, ſed prompte per internam cavitatem egeratur, vel ſurſum in alios ductus recurrat, propterea factum, cur Hippocrates eryſipelatis ſolum hic meminerit, illam vero tacuerit. Cæterum ſcirrhi, aliique tumores, in longum tempus protrahi ſolent, & nonniſi cum ulcerantur, lethales fiunt.

APHORISMUS XLIV.

Quæcumque præter naturam tenues exiſtentes utero gerunt, abortiunt, priuſquam craſſeſcant.

NOn convenit inter Auctores, quinam ſit genuinus ſenſus hujus Aphoriſmi, cum & Galenus ipſe multiplicem ejus referat expoſitionem, ſed anceps deinde, in quem flectat, non explicat. Et quidem num tenues, ſeu graciles natura, an potius ægritudine, ut adjectum illud *præter naturam* indicare videtur, & num ex cauſis externis, puta inedia, exercitiis, vigilia, an vero ab internis, nempe a vitiato ſanguine, graciles evaſerint, non ſatis aperte edocet Hippocrates. At quamvis ſub multiplici interpretatione, veritati adhuc conſentaneus poſſit explicari; menti tamen Hippocratis conſentier magis, ſi dicamus illum hic locutum de extenuatis, & gracileſcentibus, non quidem ex morbo, ſed ex cauſis externis, potiſſimum extrema diæta, aut ex aliquo accidente, quod mox a conceptu ſupervenerit: etenim cum agat de gravidis, quibus, niſi bene valeant, concipere non contingit, profecto ſanas, non autem morbo affectas, ipſe comprehenſas voluit. Et licet Galenus *de dieb. decretoriis* afferat, adhuc uteri geſtationem, quamdam eſſe ſpeciem ægritudinis; id tamen procedente graviditatis tempore ſolummodo intelligendum, haud tamen ipſo primo, cum conceptura ſunt, momento. Extenuatas itaque hic ſumere ſatius eſt, quæ a cauſis externis, potiſſimum ex longa inedia, marcorem hunc contraxerunt, minime vero ab internis cauſis ægrotare facientibus, quemadmodum recenſentur humores acres, acidi, aliique, quamvis, & ab his quoque non raro illas extenuari contingat, & abortiri. Cum ergo accidit fæminas, cæteroqui bene valentes, utero concipere, mox vero inedia, aliave cauſa externa, a naturali, convenientique corporis habitudine deficere, & macerari, ut ſenſim extenuentur, & contabeſcant, plane fit, ut in longius tempus conceptum fætum ferre non poſſint, ſed ante tertium geſtationis menſem aboriantur, illumque deponant. Cauſa autem ejuſcemodi depoſitionis multiplex ſane eſſe poteſt: potior autem erit nimia uteri coarctatio, & contabeſcentia; ſiquidem etſi is primo geſtationis menſe nullam ſui expanſionem ſubeat, ut conceptui, atque embryoni locum faciat, vix tamen fieri poteſt, ut ſuccedentibus menſibus, non undequaque amplificetur, ac tumeat, quin etiam habitudine propria pingueſcat, & craſſeſcat, eſto reliquum totius corporis non pari mole adaugeatur, quemadmodum experimur in his, quæ nauſea, aut ciborum faſtidio, vel etiam iteratis vomitionibus, ad plures hebdomadas, poſtquam conceperint, gracileſcunt, utero interea ſenſim intumeſcente, atque citra noxam fætum conſervante. At vero cum extenuatio talis eſt, ut etiam illum in marcorem deducat, plane fit, ut convenienti expanſioni minime cedat, & fæturam ipſam comprimat, ac ſuffocet. Compertum autem eſt Anatome, uterum in gravidis, ſenſim, ſenſimque nedum amplificari, ſed evidenti magnitudine craſſeſcere in ſuis membranis, glandulis, ductibus, cæteriſque. Inſuper poſt unum, aut alterum menſem a conceptu, ubi vaſa umbilicalia nexum per placentam, cum utero ſubierint, neceſſe omnino eſt, ut per arterias ubertim ſanguis maternus, iſque purus, & alibilis in illius incrementum deferatur, qui ſi deficiat in matre jam extenuata, plane nequibit accedens fætui vitæ favere, unde propterea exareſcet, & decidet. Hinc non tam paucus ſanguis, quam malus, & ineptus cauſa marcoris exiſtimandus, quippe tunc potiſſimum animalia macreſcunt, & extenuantur, cum ſanguis in illis dulci glutine privatus partibus nutricandis minime appingitur, quin potius veluti diſſolutus, & acris redditus reſpuitur ab iiſdem, ut alias a nobis eſt animadverſum, quamobrem tenello fætui omnino incongruus cum ſit, abortum parit.

Sed quomodo fit, quæret aliquis, ut ſanguis gignendo fætui ſit aptus, nutriendo vero ineptus, ac nocuus omnino? Verum fallitur, quicumque ſuſpicatur ſanguinem generando fætui inſervire, cum is ex præjacente ovo, a maris ſemine fæcundato progignatur, & ut obſervarunt cum Harveo reliqui omnes Anatomici, nonniſi poſt vaſorum umbilicalium productionem, per placentam in fæ-

fœtum diffunditur, quod nonniſi ſecundo menſe accidit, ut proinde falſum ſit, quod Antiquioribus creditum, ſanguinem concurrere ad generationem embryonis, cum ad incrementum illius tantummodo, atque ad motum cordis, & vitam conſervandam conducere, ſit jam ſatis, ſuperque perſpectum.

Abortiunt igitur, non immerito, quæ in ipſo primo conceptu extenuatæ inveniuntur, cum conſervando, atque alendo fœtui pro dignitate ſufficere non poſſint. Sed cur ſecundo menſe, quod incaute fuit a Leoniceno prætermiſſum? Ratio in promptu redditur, quia per vaſa umbilicalia, ut dictum, tunc in eum a matre ſanguis influitur, qui cum quantitate modicus, & qualitate nocuus eſſe ſoleat, tantum abeſt, ut foveat, ac proficiat, quin potius officiat, & vaſa prædicta, ſi fortaſſe per placentam utero ſint alligata, dirumpat, ac diſsociet; unde poſtmodum abortus. Neque tamen omnino neceſſe eſt, ut ſecundo ſolum menſe abortus inſequatur, cum & ante, & poſt hoc tempus is accidere poſſit, prout major, vel minor, gravior, vel levior fuerit mala utero gerentis habitudo: plerumque autem evenit, ut circa hoc tempus iſtiuſmodi fœtus aboriantur, cum primo a matribus ſanguinem per vaſa umbilicalia ſuſcipiunt, ni tamen recta victus ratione uſæ, & meliori ſalubritate potitę, illæ præcaveantur. Verumtamen Hippocrates non temere adnotavit *priuſquam craſſeſcant*; ſiquidem arduum plane videtur poſſe, tam cito extenuatas gravidas puriori, abundatiorique ſanguine refici, & carnibus impleri.

Quamvis autem antea dictum ſit, graciles potiſſimum a cauſis externis redditas, hoc Aphoriſmo comprehenſas videri, ſi tamen a morbo, & cauſis internis extenuatas fæcundari, & concipere contigerit, eidemque incommodo obnoxias fieri proculdubio credendum, cum utræque cauſam abortus ab una emaciatione ſortiantur; neque enim illæ abortiunt aliunde, quam quod plurimum macruerunt; quare ſi cauſa in utriſque communis eſt, idem periculum timendum, quamvis veriſimilius videatur, quæ nondum ægrotaverint, quam quæ nuper a morbo convaluerint, concipere poſſe.

APHORISMUS XLV.

Quæcumque mediocriter corpora habentes abortiunt ſecundo, aut tertio menſe, ſine occaſione manifeſta, iis acetabula uteri plena mucoris ſunt, & non poſſunt propter pondus fœtum continere, ſed dirumpuntur.

Quod de gravidis emaciatis, & graciteſcentibus, citra morbum, ſuperior Aphoriſmus ſcriptus ſit, ſequentes hi duo clariſſime demonſtrant; in hoc enim de prægnantibus mediocriter carnoſis, & in alio de obeſis verba facit; ſiquidem triplex in univerſum eſt corporis habitus, gracilis, obeſus, & carnoſus. Et quamvis in hoc teſtu dicat, *mediocriter carnoſas*, has tamen ita vocat, uti differentes ab obeſis, quæ nimirum craſſæ appellantur, ut in *ſequenti Aphoriſmo*. Itaque ſi carnoſas mulieres contingat concipere, & poſtmodum, ſine manifeſta occaſione, ſecundo, aut tertio menſe abortire, illas ait id ſpeciatim pati; quia acetabula uteri plena mucoris ſunt, & non poſſunt ex pondere, fętum grandiorem redditum, diutius continere, ſed dirumpi omnino neceſſe ſit. Verumtamen debent carnoſæ iſtę mulieres eſſe aliunde aptę, tum ad concipiendum, tum ad pariendum, quæ propterea alias conceperint, & ſalubriter pepererint; unde ea eſt differentia inter admodum graciles, & obeſas, ut illæ non pariant, quia fœtum ad maturitatem non perducunt, iſtę vero non concipiant; & quidem vitio totius,& partium generationi dicatarum; mediocriter autem carnoſę abortiunt ſolum ex accidenti, cum cæteroqui bene conceperint, & conceptum fętum, cum membrorum exacta diſpoſitione compleverint.

Has igitur ait, ſi contingat ſecundo, aut tertio menſe abortire, & quidem citra quamcumque cauſam manifeſtam, aut ægritudinis, aut violentæ alicujus commotionis, id ſane ad acetabula uteri mucore plena referendum eſt. At quid pro uteri acetabulis intelligere voluerit Hippocrates, non bene conſtat apud Interpretes, cum in Gręco textu ſcribantur *Cotyledones*. Galenus *in comm.* auctoritate Praxagoræ pro his explicat, *ora venarum, & arteriarum, quæ feruntur ad uterum:* Cardanus placentulam carneam, per quam vaſa umbilicalia fœtus utero adnectuntur: Alii vaſa ipſa umbilicalia: & alii univerſum uteri cavum innumeris glandulis interſperſum. At appoſite magis ex Anatome, Cotyledones, ſeu Acetabula uteri intelligenda ſunt oſcula illa ex glandulis ejuſdem

dem hiantia, aut quo tempore menſtrua repurgari debent, aut tempore conceptionis, cum placenta utero adnaſcitur, ut umbilicalibus vaſis adnectatur pro ſanguinis circuitu in fętu. Cum enim Hippocrates, nedum in gravidis mulieribus, ſed extra graviditatis tempora de uteri Cotyledonibus meminerit, plane conſtat, neque placentam, neque vaſa umbilicalia, aliave, tempore conceptionis prodeuntia, intelligere pro ipſis voluiſſe, quemadmodum deducere eſt ex primo *de morbis mulierum*, unde deſumptus, quoque videtur hic Aphoriſmus: ibi enim dicitur, *ſi acetabula pituita plena fuerint, menſes fiunt pauciores; & ſi utero gerat fœmina, fœtus non corroboratur, ſed corrumpitur, ac defluit*, &c. Quin, & *lib. de locis in homine*, & *lib. de articul.* in oſſium commiſſuris Cotyledones quoque conſiderat. Verumtamen etiam placenta, vaſa umbilicalia, uterus ipſe, & quæcumque ad conceptum, & nutricationem fętus faciunt, ſi quoquomodo infarciantur, & tumeant, abortus pari de cauſa ſubſequi poterit. Hinc nedum mucus, ideſt craſſus, lentus, & viſcoſus humor partes has ſi oppleat, & infarciat, in cauſa erit, ut abortus inſequatur, ſed etiam ſanguis, ſi craſſior plus juſto ſit, & glutinoſior, aliudve vitium contraxerit, quod potius hæreſcat, quam diffluat; licet in moderate carnoſis, veluti Euſarchis, non tam facile iſta contingant.

At unde eſt, ut a Cotyledonibus mucore oppletis, abortus accidat, inquiſitione ulteriori dignum videtur, cum pauci ſint, qui ejus cauſam afferant, & Galenus *in hoc comm.* ne verbum quidem facit ejuſcemodi abortionis, & nonnulli ad relaxationem ligamentorum, aut vaſorum umbilicalium: quidam ad gravamen, quod uterus, ac fętus ipſe a lentis, craſſiſque ſuccis patitur; alii vero ad defectum alimenti, cum ſanguis propter ejuſmodi ſuccorum lentorem, non bene poſſit permeare, & in fœtus nutricationem ſubire, cauſam referunt. Verum crediderim ipſe, non unam ſemper, eamdemque in his eſſe abortus cauſam; nam moderate carnoſę fœminę cum conceperint, non eodem perpetuo, ſtatutoque tempore aboriuntur ſed quandoque ſecundo, aliquando tertio, aut etiam quarto menſe, ut adnotat Galenus *6. de loc. affect. cap. 5. & lib. de uteri diſſectione*; unde fit, ut ab ejuſcemodi craſſis, glutinoſiſque humoribus, diverſimode uterum, & fœtum incommodantibus, aboriendi occaſio oriatur. Primo etenim, & ſecundo menſe, impedimento ſunt Placentæ (membranæ ſiquidem Amnios, & Chorion, circumveſtientes fœtum, ſunt in ovo, unde fœtus prodit) ne utero veluti fungus adnaſcatur, & adnata firmiter hæreat cum ſuis vaſis umbilicalibus. Tertio menſe, ne ſanguis convenienter depuratus deferatur per arterias umbilicales in fœtus corpuſculum, aut etiam detineatur, & reſtagnet in Placenta ipſa ad ejuſdem perniciem, impedita quoque plurimum ſanguinis per venam umbilicalem remeantis circulatione: Quarto tandem menſe præter hæc, etiam alimenti defectus accedet, ob ſuperincumbentis placentæ ab inutilibus humoribus obſtructæ, ac tumefactæ gravamen, nec non uteri ad ſui expanſionem, cæteroqui pro grandiori fœtu ſummopere neceſſariam, non exiguam reſiſtentiam, imo evidentem repugnantiam, ut ſcite etiam advertit idem Hippocrates *lib. de ſterilibus, & lib. de natura muliebri*.

Neque vero quis hinc exiſtimet, perpetuo in his futurum abortum uno, vel altero ex memoratis menſibus, ab ejuſcemodi craſſis, viſcoſiſque ſuccis; nam Hippocrates nonniſi ex conditione loquitur, ſi mediocriter carnoſæ abortierint & nulla alia cauſa pateat, ob quam abortus acciderit, ſive externa, ſive interna, aſſerit eſſe acetabulorum a mucoſis humoribus oppletionem, ut propterea hoc aphoriſmo occultam cauſam talis abortus aperiat, uti prudens medicus caute opituletur, & opportune ſuccurrat, vel ſaltem in poſterum ſuccedentibus conceptibus illam præcaveat, ne ſimili infortunio immature delabantur; hinc aphoriſmus, quod ad cauſam eſt dignotivus, & quod ad abortum eſt prognoſticus: mucoſi autem iſti humores plerumque in gravidis gignuntur a mala victus ratione, qua ipſæ utuntur, cum & cibariis non raro veſcantur acerbis, & crudis, & potionibus largioribus, ac gelidis indulgeant. Quomodo tandem acetabulorum uteri laxitas, ac mucoſitas dignoſci, & curari poſſit, docuit idem Hippocrates *cit. lib. 1. de morbis mulierum, & lib. de natura muliebri*.

Ab acetabulis mucore oppletis aliam deducit in hoc aphoriſmo Hippocrates abortus cauſam, quia inquit, *illa non poſſunt ex pondere fętum continere, ſed dirumpuntur*. Siquidem cum acetabula viſcoſis, lentiſque humoribus oppleantur, nedum molleſcunt plus juſto, & delaxantur, ſed tumeſcunt, & gravitant, unde facile ſimul cum placenta diſſociantur ab utero, adeoque fœtum eidem adnexum ſuſtinere nequeunt, qui-

nimo nimio pondere ſuperincumbentia illum jam primis menſibus tenellum, ſuiſque ſecundinis incluſum comprimunt, & ſuffocant, adultum vero in cæteris præ mollitie, & nimia laxitate, firmiter utero alligatum continere non poſsunt, ut exemplo fructuum ſuis pediculis arboribus adhæreſcentium perbelle quidem edocuit Galenus 4. *aph. comm. primo*.

APHORISMUS XLVI.

Quæcumque præter naturam craſſæ non concipiunt utero, iis omentum os uteri comprimit: & prius quam extenuentur, non concipiunt.

De obeſis nunc diſserit, atque in illis cauſam exquirit, quamobrem concipere non ſoleant, nam haudquaquam ſimpliciter inquit illas non concipere, cum & aliquando concipiant, ac ſalubriter pariant. Sed ſolum edocet, unde ſterilitatem in illis conjicere poſſimus, ſi cæteroqui bene valentes, citra quamcumque cauſam manifeſtam, ſteriles obſerventur. Hinc non abs re addit, *non concipiunt utero*, ut nimirum ab utero ſolum hic cauſam deducat. Et quamvis ſterilitatis cauſæ plures aliæ eſſe poſſint, de quibus idem Hippocrates *lib. de ſterilibus*; hic tamen illam dumtaxat memorat, quæ ex habitu corporis dependet, pari ratione, ac de cæteris habitibus antea meminerat.

Quoniam vero corporis habitus craſſus, ſeu obeſus, duplex eſſe poteſt, ut docet idem Hippocrates *c. lib. de ſterilibus*, & *de ſuperfœtatione*, atque advertit etiam Galenus *in comm.* alter ex propria natura, alter ex vitæ ratione, diſtinguere ſane oportebit, de quo ſpeciatim ſit hoc loco intelligendus. Et quidem propria natura craſſæ, ſeu obeſæ, non ſemel concepiſſe, ac vitaliter peperiſſe viſæ ſunt, ſatagente nimirum natura, ut partes corporis univerſæ convenienti mole ita conſtruantur, & increſcant, ut altera alteram in ſuis operationibus non impediat. At vero, quæ ſupra modum, & citra naturalem conſtitutionem pinguiores evaſerunt, puta a ciborum ingluvie, potibus immoderatis, ſomno, otio, cæteriſque, difficulter concipere conſueverunt. Quam eamdem ſententiam clarius idem Hippocrates expreſſit *cit. lib. de ſuperfœtatione*, his verbis: *Mulier, quæ præter naturam craſſa eſt, ac pinguis, & pituita repleta, non concipit hoc tempore; quæ vero ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi non aliud quidpiam ipſam impediat.*

Quamvis autem totius corporis obeſitas conceptioni promovendæ impedimento eſſe poſſit ob nimiam vaſorum exilitatem, & ſanguinis craſſitiem; ſpeciatim autem illi officit partium in abdomine contentarum, & præcipue omenti immoderata pinguedo: id enim ſua natura in cunctis animantibus multa pinguedine refertum, longe admodum corpulentius, & pinguius in obeſis fœminis evadit; unde fit, ut ingenti mole nedum tumeat, & elongetur, ſed plurimum quoque ſubjecta viſcera aggravet, & comprimat; cumque inter hæc uterus ſit, plane præ cæteris, ſi potiſſimum emineat, ejuſmodi patitur incommodum, adeoque ſeminis receptioni, retentioni, & conceptioni ineptus evadit, neque ſolum, ut hic Hippocrates recenſet, ab illius internæ valvæ compreſſione, quaſi vero hac de cauſa fœcundantis ſeminis vim, atque efficaciam is excipere non poſſit, cum & undique comprimatur, & coarctetur, ſed etiam ex eo, quod ovarium in ipſis multa pinguedine obſitum, neque grandeſcere, neque per tubas in uteri cavum elaboratiora ova deponere poſſit, quemadmodum experimur in gallinis, quæ pinguiores plus juſto redditæ, ova nec gignunt, nec pariunt. Conſtat inſuper in obeſis ſanguinem majori ex parte in pinguedinem verti, nec iam vividum eſſe, ut in gracilibus.

Subdit tandem Hippocrates id illis accidere, prinſquam extenuatæ fuerint, & quidem ſive medicamentorum uſu, ſive alimentorum inopia. Quod late edocuit *lib. de natura muliebri* inquiens: *ſi præter naturam craſſa facta fuerit mulier, non concipit in ventre, nam omentum multum, & craſſum incumbens uteros deprimit, & genituram non ſuſcipit. Hanc igitur attenuare oportet, & medicamentum per inferna purgans bibendum dare: uteris vero apponere, quod illos purget, & flatus inducat.* Hinc edocemur fœminas ejuſcemodi obeſo corporis habitu præditas, ut ad conceptionem, & generationem diſponantur, oportere prius extenuari, atque in meliorem, moderatioremque ſtatum reduci, non ſolum victu frugaliori, & vim extenuandi habente ipſis indicto, itemque exercitiis, conſuetis evacuationibus, & aeris tenuioris incolatu, ſed etiam medicamentis craſſos glutinoſoſque ſuccos incidentibus, atque per alvum, & urinam potiſſimum evacuantibus, iiſque pariter, quæ uterum repurgent, & capaciorem reddant: quamvis iſta aliquando etiam opportune præſtita, neque ſatis

eſſe

eſſe ſoleant. Porro haud inutile erit advertere, quod in hanc rem Lucretius admonet 4. *de Natur. Rer. prope finem*, dum inquit:

Nam ſteriles nimium craſſo ſunt ſemine partim:
Et liquido præter juſtum, tenuique viciſſim
Tenue, locis quia non potis eſt adfigere adhæſum
Liquitur extemplo, & revocatum cedit ab ortu.
Craſſius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur: aut non tam prolixo provolat ictu:
Aut penetrare locos æque nequit: aut penetratum
Ægre admiſcetur muliebri ſemine ſemen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur,
Atque alias alii complent magis: ex aliiſque
Suſcipiunt aliæ pondus magis, inque graveſcunt:
Et multæ ſteriles Hymenæis ante fuerunt
Pluribus: & nactæ poſt ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Uxores parere, inventa eſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam:
Uſque adeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur:
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris;
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim, &c.

Verum Hippocrates *lib. de ſuperfœtatione*, ut obeſæ mulieres fertiles reddantur, hæc etiam a viris exigit, ut non ſint ebrii, neque vinum album bibant, ſed quod fortiſſimum eſt, ac meraciſſimum, itemque edulia fortiſſima, & calida non lavent: robuſti autem ſint, & ſani, & a cibis abſtineant ad rem non conferentibus, & ubi marem generare voluerint, menſibus deſinentibus, aut defectis, miſceantur, & quam penitiſſime intrudant, donec deſæviant. In idem facit, quod idem Auctor edocet *lib. de aere, aquis, & locis*, ubi craſſas mulieres (quales Scythas eſſe ait) non concipere ſubdit, quia os uteri propria pinguedine ita coarctatur, ut nequeat ſuſcipere, aut admittere ſemen. Quæ denique ſint in univerſum ad concipiendum aptiores, vel ineptiores, idem Auctor edocuit 2. *lib. prædictionum* inquiens: *Parvæ ad conceptionem præſtantiores ſunt majoribus, tenues craſſis, albæ rubicundis, nigræ lividis. Quæ item venas conſpicuas habent, meliores ſunt, quam quibus non apparent. Carnem autem uberiorem habere, aniculæ malum eſt: Mammas autem tumidas, ac magnas, bonum.* Conferenda his quoque erunt, quæ idem Auctor late congerit pluribus aliis in locis, præſertim vero *primo de morbis mulierum, de natura muliebri, & lib. de ſterilibus*, unde plurima, quæ conceptionem retardare, vel promovere poſſunt, quis utiliter deducet.

APHORISMUS XLVII.

Si uterus in coxam vergens ſuppuratur, neceſſe eſt linamentum fieri.

NOn unius, ſed multiplicis diſſenſionis cauſam præbuit Expoſitoribus hic aphoriſmus. Sunt, qui volunt, non fuiſſe hoc loco reponendum: Alii nullatenus uterum in coxam vergere poſſe contendunt: Quidam, rem nimis vulgarem, & lippis, ac tonſoribus notam continere autumant, veluti ad curationem ſuppurationis ejuſdem pertinentem. Reliqui demum omnes ſenſum illius in varias, diverſaſque ſententias ita diſtrahunt, ut nedum mentem Hippocratis nullatenus aſſequantur, ſed nec quid voluerit per ipſum edocere percipiant, quin potius alter in alterum conviciis, & exprobrationibus invehatur, præſertim, ut exponant dictionem illam *linamentum*, quod græce *ἔμμοτον* ſcriptum eſt. Verum nulla erit in aphoriſmo difficultas, ſi anatomen, & experientiam attendamus.

Et quidem licet ipſe in illorum ſententiam non iverim, qui putant uterum loco moveri poſſe, cum ſatis notum ſit, eum quatuor ligamentis, iiſque validiſſimis utrinque alligari, quia tamen ex his anteriora ligamenta inguina, adeoque in utramque coxam portenduntur, facile fit, ut alterutrius oppletione, tumefactione, relaxatione, aliave ſimili ægritudine, procumbat in alterutram partem, & tumorem, inflammationemque ibidem pariat, tranſpoſitis una ſimul exinde diverſi generis recre-

men-

Digitized by Google

mentis, præſertim ex impuro ſanguine, fortaſſe nec convenienter per menſes repurgato, procedentibus. Quamobrem fieri ſubinde poteſt, ut poſtmodum ibidem reſtagnans ſanguis in fermentationem indebitam deducatur, computreſcat, & ſuppuretur, & ſimul etiam uteri ſubſtantiam putrefaciat. Recte igitur, inquit Hippocrates, *ſi uterus in alterutram coxam vergat* a delapſu ſcilicet vitioſorum humorum, neceſſe eſt *Emmoton* fieri, a ſuppuratione ibidem contracta.

Sed quid pro *Emmoton* intelligere voluerit, in hoc graviora litigia: ſiquidem Interpretes inter ſeſe nullimode conveniunt. At ipſe nullo negotio Hippocratem cum Hippocrate interpretabor; Is enim *lib. de Articulis*, qui ulcus cavum, & exeſum ex ſuppuratione contraxerunt, quod ſcilicet curationem per linamenta expoſtularet, Emmotos appellat; ut propterea hinc deducere fas ſit, Emmoton fieri uterum, cum in coxam vergens ſuppurationem ſubierit, quoniam inde neceſſe eſt, ulcus cavum, & ſinuoſum exoriri, quod nonniſi pennicillis, ſeu peſſariis ex concerptis, & contortis linteis, tractari, & curari poteſt. Itaque voluit potius Hippocrates hoc aphoriſmo Medicos docere, cujuſmodi ſit ex uteri ſuppuratione futurum ulcus, non autem curationis methodum, aut medicamenti genus, quod pro curatione ipſa ſit adhibendum: nam præterquamquod iſta non videntur hic opportune, aut convenienter memorata, ſunt plane omnino indigna, ut inter aphoriſmos recenſeantur, ut proinde aphoriſmus dici debeat prognoſticus potius, quam curativus. Cæterum iſtiuſmodi ulceris curationem proponit idem Hippocrates *lib. de ſuperfœtatione*.

V. Gal. Comm. 3. 55. ejuſdem lib.

APHORISMUS XLVIII.

Fœtus, mares quidem in dextris, fœminæ vero in ſiniſtris magis.

Sententiam hanc veluti a Vetuſtioribus communiter receptam placuit Hippocrati inter aphoriſticas referre, utque illam non perpetuo veram deſignaret, non irrationabiliter addidit adverbium *magis*, cum non ſemper mares in dextra, & fœminæ in ſiniſtra uteri parte gignantur, licet id ratum omnino fuerit Anaxagoræ, & Empedocli, quos tamen redarguit Ariſtoteles 4. *de gener. animalium cap. 1. & 7. de hiſtor. eorumdem cap. 3.* At vero huic ſententiæ conatus eſt Hippocrates adjicere rationem *2. epidem. ſect. 6. & 7. epidem. ſect. 4.* illamque referre in vigorem; caloremque partis dextræ, ſiniſtræ præpotentiorem; unde etiam ſemen in dextro teſte contentum vividius, & efficacius quoque exiſtimavit: quamobrem *lib. de ſuperfœtatione* conſulit ad gignendos mares conferre plurimum, ſi ſiniſter teſtis obligetur; ut totum ſemen in concubitu e dextro, non e ſiniſtro, in uterum effluat; quin & cuncta viſcera in dextra corporis parte poſita, cæteris robuſtiora exiſtimavit *cit. 2. epid.* inquiens: *ſecundum naturam plurimam vim habet mamma dextra, oculus dexter, & quæ intra ſunt hac parte*. At iſta non tanti ſunt, ut contrarium ſæpenumero minime ſucceſſurum evincant, cum ſæpiſſime ſit expertum, & fœminas, & mares indifferenter genitos, & geſtatos fuiſſe in alterutra uteri parte, quo factum, ut plerique Medicorum in præſagiendis ejuſmodi partibus, non ſine eorumdem deriſu, falſi fuerint, hoc aphoriſmo confiſi.

V. etiam Hipp. de natur. puer. & Gal. 14. de uſu par. c. 5.

Neque præterea verum eſt, fœminas in generatione ſemen effundere, quod cum ſemine maris commiſtum, pro varia utriuſque vi, atque efficacia, modo maſculum, modo fœmellam efformet. Nam ex Anatome ſatis ſuperque jam conſtitit, illas nonniſi ovum ſuis pelliculis obvolutum, in quo rudimenta fœtus præjacta manent, in uteri cavum deponere; mares vero ſuo ſolum ſemine illud fœcundare, atque in motum, expanſionemque membrorum adigere, ut alias eſt quoque a nobis explicatum. Si itaque contingat ex ovario abruptum, ſemotumque ovum in uterum deponi per dextram, ſiniſtramque ejuſdem tubam, quod jam maſculini ſexus diſpoſitionem fuerit preſortitum, atque a robuſto ſemine maris fecundatum, maſculus orietur; contra vero fœmella; nihilum ad id conferente loci conditione dextra, vel ſiniſtra, cum utraque, & pari calore, & non diſſimili venarum, ac arteriarum propagatione, foveatur. Forte autem accidit, ut ova vividiora, meatus latiores, & dextera uteri pars robuſtior evaſerint, quia univerſa pars dextra corporis, brachium, latus, crus, pes, horumque muſculi, veluti magis exercitata, grandiora, agiliora, & in omnibus operibus efficaciora præ cæteris fuerunt. Hinc levis omnino eſt conjectura illa, quam plerique deducunt a pondere, motu, calore alterutrius lateris, ut fœtum maſculinum, aut fœmininum in utero geſtari præſagiant, ſicut & aliæ plures ad hoc idem a pluribus aliis adhibitæ, utpote quæ falſo innixæ fondamento ſæpiſſime fallant. Porro non irratio-

tionabiliter credere eſt, plurima iſtorum, quæ in aphoriſmis continentur, licet in operibus Hippocratis ſcripta inveniantur, non fuiſſe tamen ab eodem inter aphoriſticas ſententias redacta, ſed ab aliis ſucceſſoribus recollecta, huc illucque ſparſim fuiſſe interpoſita.

APHORISMUS XLIX.

Ut ſecundinæ procidant, ſternutatorio appoſito, nares comprime, & os.

SIcut antea dixerat *Aphor.*35. Mulieri difficulter parienti ſternutatio ſuperveniens bonum; ita nunc ad deturbandas ſecundinas illam arte excitandam admonet, & quidem auxilio cunctis obvio, ne ſcilicet illæ diutius intra uterum ab edito fœtu detentæ, repurgandis inde recrementis Impedimento ſint, ac mox putrefactæ, nedum gravia inferant ſymptomata, ſed & mortem inevitabiliter, niſi penitus depellantur: comparatum namque Natura eſt, ut ad maturitatem perductus fœtus jam jam ſe partui accomodet; ac deorſum in uteri valvam procumbens, diruptis jam ſpoliis, proprio niſu, & ipſius parturientis valido conatu efferatur in caput, mox vero ſecundinæ procidant cum ſanguineis ſuperfluitatibus; quamquam, & non raro accidat, ſimul una fœtum ſuis obvolutum involucris in lucem prodire. Sunt autem iſta hominibus *Amnios*, & *Chorion*, cui adnexa eſt Placenta uterina; Vaſa vero umbilicalia ſunt duæ arteriæ, una vena, ſed major, & Urachos. Quoniam vero in umbilici, ſeu umbilicalium vaſorum reſectione, non levis error quandoque ab obſtetricibus committitur, puta ſi intempeſtive, ſi inæqualiter, ſi non debito modo, aut loco reſecentur, proinde fit, ut illa retracta, atque contorta in uteri cavum revolvantur, aut etiam fortaſſe dirupta, ſecundum partes utero alligata remaneant, unde poſtmodum incommoda plurima, imo manifeſtum vitæ periculum. At vero neque ſalubriter egeruntur, ſi primo loco, & ante partum prodeant, exareſacto nimium utero ab intempeſtiva illarum ejectione.

Cum ergo contingit illa a partu detineri, omnis induſtria adhibenda eſt, ut quo citius fieri poſſit, expellantur; in quam rem plura ſolent a Medicis commendari, nedum ad exturbandas ſecundinas, ſed etiam ad expellendum fœtum mortuum; verum hoc loco ab Hippocrate proponitur facile, ac promptum auxilium ab incuſſo ſternutamento deſumptum, etenim per ſternutationem totum corpus vehementer concutitur ad expulſionem ejus, quod nares, & proceſſus mamillares moleſtat, atque proritat, ex cujus vehementi concuſſione uterus non leviter commotus, facillime deponit, quod interius reconditum, eique alligatum eſt.

Sed quid eſt, quod Hippocrates in hoc aphoriſmo vult obſervandum, ut impoſito ſternutatorio nares deinde apprehendantur, & os claudatur? Neutiquam plane, ut a pleriſque putatur, quia detentus ſpiritus per œſophagum inferius protruditur, & uterum comprimens, ad ſui exonerationem, fœtuſque depoſitionem, eumdem compellit. Id namque nullatenus crediderim, cum neque aer per eas partes ferri, neque eo delatus vim, aut impulſum utero tribuere poſſit. Exiſtimaverim proinde potius impetum ea induſtria afferri majorem pectori, ac diaphragmati, quod propterea expanſione majori comprimat, impellatque ſubjecta viſcera, præprimis autem uterum mole ſua, & a retentis ſecundinis tum turgidum; Quin & obturatis naribus, & ore, vis medicamenti ſternutationem moventis penitus ſe inſerit, atque nedum nervos per nares diffuſos, ſed etiam, qui e vaga conjugatione promanant, vehementius laceſſit, atque motum quemdam, fere ſpaſmodicum, per ſubjecta viſcera, & uterum ipſum excitat, quo tandem detentæ ſecundinæ extrudantur. Neque enim ſternutatio levis motus concuſſivus eſt, aut naturalis, ſed violentus, ac præternaturalis, ſaltem a cauſa irritante, & vellicante meninges, ut quod noxium eſt, & cerebro infenſum, expellatur, quamobrem a Galeno 2. *de ſymptom. cauſis cap.* 3. dicitur quidem ſternutamentum promotum a natura, ſed non ſine vi atque irritamento cauſæ morboſæ, excitatum, ut propterea aliquando acciderit, ex quadam peſtilentia, ægrotantes iteratis ſternutationibus infeliciter periiſſe, quippe quæ deſignabant cauſam illarum adeo malignam, & deleteriam, ut non ſolum naturæ expellenti minime cederet, ſed cerebrum ipſum prava contagione depravaret, ac tandem in exitium deduceret.

Quibus denique medicamentis id peragi debeat, quamvis hoc loco Hippocrates non explicet, alibi tamen illa deſcribit, ex pulveribus naſturtii, hellebori albi, piperis, ſinapis, pyrethri, nigellæ, & ſimilium acrium medicamentorum, tenellas narium membranulas, ac meninges ipſas cerebri proritate valentium; quod nunc noſtra ætate, uſu tabaci paſſim fieri ſolet, adjecto

præ-

præſertim, ſi libuerit, modico pulveris cyclaminis leni calore ſiccati, atque ad clibanum leniter etiam torrefacti. Sunt etiam ſucci herbarum, qui idipſum potenter efficiunt. Sed & Hippocrates ipſe potiones quaſdam exhibet ex ſucco artemiſiæ expreſſo cum vino albo: quod efficaciſſimum remedium eſt ad expellendas ſecundinas, fœtumque mortuum; Dictamnum quoque creticum, & album, fœcula bryoniæ, borax mineralis, extractum granorum chamæactes, & alia hujus generis plurima, in idem conferunt, ut apud Medicinæ practicæ Profeſſores paſſim eſt legere.

APHORISMUS L.

Mulieri, ſi velis menſtrua cohibere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.

MAximum, quod fautrix Natura mulieribus ad ſalutem largita eſt, auxilium Catameniorum eſt lunari revolutione repurgatio, quæ, non aliter, ac in reliquis conſuetis evacuationibus debitam quantitatem, convenientemque modum ſervare debet, ut juvet, ac nullatenus officiat; ſiquidem omne nimium Naturæ inimicum eſt: iiſque plus juſto fluentibus morbi eveniunt, ut dicitur ab eodem Hippocrate *hoc eodem 5. aphor.* 57. Et quidem aliquando ita immodice fluunt, ut exanimes non raro deſerant mulieres, vel ſaltem illas in peſſimas ægritudines deducant, potiſſimum cachexias, hydropes, apoplexias, &c. Dicuntur autem immodice fluere, vel cum ſingulis menſibus ſervata temporis opportunitate, ad certos dies affluenter erumpunt; vel cum continuatis diebus, nulla, vel modica intermiſſione data, profluunt, ut in profluvio muliebri, quin & aliquando, non ſine moleſtiis, torminibus, & præcordiorum anxietatibus. Verumtamen in utriſque purus, ſincerusque ſanguis egeritur: nam ſi fortaſſe ſeroſus, aut lymphicus, aut etiam mucoſus, & albicans appareret, vel ſi loco ſanguinis, perpetim expurgetur ichor, ſanies, aut pallidus humor, ut in fluore muliebri, ſicuti evacuationes iſtæ per uterum nullum ſanguinis veſtigium referrent, ita nec ad immoderatas ejuſdem evacuationes, neque ad ſententiam hanc aphoriſticam pertinerent, in qua ſolum immodica menſium quantitas, non qualitas conſideratur.

Præterea, quia multum, & paucum ad aliquid referuntur, attendenda quoque erit cujuslibet menſtruantis mulieris conſtitutio, & habitudo corporis, itemque conſuetudo, & mos excretionis, vita anteacta, idque genus alia: nam ſucciplenis, otioſis, opiparis, vinoſis, largior ſemper eſſe ſolet ejuſcemodi expurgatio; contra vero parcior exercitatis, debilibus, frugalemque vitam ducentibus. Hinc pleræque ſolent ad integras hebdomadas menſtruare citra ullum vitæ incommodum, imo ſalubriter; aliæ vero vix uno, aut altero die.

Contingit autem iſtiuſmodi menſium immoderata evacuatio, aut vitio ſanguinis, aut vitio vaſorum uteri, unde is effluit. Et quidem vitio ſanguinis, ſi ex propria ſui conſtitutione, ac natura, plus juſto per id temporis, quo in motum, & exitum adigitur, in ſuis particulis vividioribus, ac volatilibus turgeat, & ampliorem locum exquirens, facta in eum impetuoſa irruptione, diffundatur; vel ſi adepta, a non bene repurgatis ſuis recrementis, acritate, latiorem vaſorum anaſtomoſin ſibi faciat, ac factam occludi non permittat. Quam vero Veteres inculpabant plethoriam, & immodicam in vaſis ſanguinis ſuperabundantiam quis umquam admiſerit? Si præſertim conſideraverit ſagacem Naturæ ſolertiam, quæ ſicut in neceſſariis non deficit, ita nec in ſuperfluis abundat, niſi ex accidenti, aut quia vaſa reddita ſunt incapacia, aut quia non mole, ſeu quantitate, ſeu euphoria, ac orgaſmo ab intruſo chylo fortaſſis energetico, & particulis plus juſto mobilibus ſaturo, tumultuaria commotio in eodem excitatur, cum turgentia, ſeu potius vehementiori fermentatione, ut proinde vaſa ampliora fieri neceſſe ſit, & tantum non dirumpi: quod & aliquando contingit, non ſolum in apicibus, ac oſculis arteriarum, aut venarum, verum etiam in ipſis meatibus, & glandulis, ſi præſertim aliqua de cauſa flacceſcant, aut laxiorem natura ſortitæ ſint ſtructuram. Atque hinc alterum in eruptionibus immoderatis vitium eſurgit ex defectu vaſorum uteri, vel ut plus juſto laxa, diſtenta, aut aliter male affecta, facile aperiantur, vel etiam, ut erodantur, & difficulter nimis deinde coarctentur. Secluſa ergo cujuſvis alterius humoris, quam ſanguinis, evacuatione, undecumque illa proveniat, conſulit hic Hippocrates, in omnibus immodice fluentis ſanguinis vitiis, cohibentia, & ſiſtentia medicamenta eſſe adhibenda, e quorum numero nunc ſpeciatim meminit cucurbitularum, veluti, quæ externe adhibitæ, citra magnum corporis incommodum, & abſque eo quod humores, & ſanguis ipſe, interius pertur-

ben-

bentur, aut alterentur, prompte, ac faciliter fluentem ſanguinem ſiſtere poſſunt. Neque vero vereri eſt, quod vitioſus, acris, aut acidus fortaſſe ſanguis intra venas, aut arterias detentus, viſcera ipſa inficere, & alias ægritudines excitare poſſit: ſiquidem in his longe magis prævalet deſumpta indicatio ab immoderata ſanguinis evacuatione, unde vires repente concidunt, ac ſyncope, & mors certo certius imminet: Ab immodica namque ſanguinis effuſione, cujuſcumque conditionis ille ſit, aut undecumque effluat, effractis viribus, partes cunctæ corporis collabaſcunt, atque interrupto cordis, & arcteriarum motu vita ipſa deficit. Ut autem hanc evacuationem ab aliis excrementorum expurgationibus ſejungeret Hippocrates, illamque non alterius ægritudiois ratione, vi, aut violentia inductam, ſed conſueto tempore, & cum debitis circumſtantiis prodeuntem per catamenia ſpeciatim deſignavit, quæ nonniſi comprehendunt menſuruam per uterum purgationem, eamque opportunam, convenientem, & ſalubriter a Natura inſtitutam, ut corpora feminarum a ſuis impuritatibus repurgentur, & uterus veluti per ipſam irroratus, & ablutus, ad fœcunditatem, conceptionem, generationemque ſit diſpoſitus; unde ſi contingat excedenter fieri, & ultra id quod uſus poſtulet, cum vitæ pernicie, conſulit eſſe cohibendam. Quamobrem non immerito innuit, *ſi velis cohibere*: ideſt ſi plus juſto fluant, atque ex immoderato profluvio expediat cohibere; nam id velle debet prudens Medicus, quod rationabiliter agendum expedit, ne ab evacuatione, quæ cæteroqui ſalutaris eſſe ſolet, in morbum, aut vitæ periculum patiens adigatur, quemadmodum in catamenils immoderatis, non raro mulieribus accidit.

Admonet ea propter cucurbitulam magnam ad ubera eſſe apponendam, tum quia hoc medicamenti genus prompte poteſt adhiberi, ne fluenti ſanguini induciæ præbeantur in vitæ peroiciem, tum quia apud Veteres frequens erat illarum uſus, ut deducitur ex eodem *lib. de priſca Medicina*, & *de Medico*; tum etiam quia medicamentum eſt de genere eorum, quæ extrinſecus adhibentur, & momento fere temporis opitulantur; unde Avicenna 21. 3. *tract.* 3. *c.* 4. *ventoſam magnam*, inquit, *ſanguinem in una hora retinere*. & licet unius, ſed magnæ cucurbitulæ hic meminerit Hippocrates, ut exinde maxima ſequatur ad mammas retractio, & vaſorum inde pereptantium compreſſio, & conſtrictio; nil tamen vetat, quin etiam plures, & minores admoveri non poſſint; & fortaſſis major, & amplior timeatur. Atqui cum ad mammas hic dicat, & *2. epid. ſect.6.* (unde aphoriſmus hic fortaſſe deſumptus eſt) ſcriptum ſit, mulieribus menſtruis cohibendis cucurbitulam maximam juxta mammam adhibendam; anſa pleriſque data eſt, num ſupra, vel infra mammas admoveodæ illæ ſint. Et quidem Galeous *in hoc comm.* & Avicenna *cit. loco* iofra, & ſub mammas interpretantur, ubi venę mammariæ cum uterinis conveniunt, & majorem videntur inter ſeſe inire conſenſum. Verum ex hoc non recte evincitur, quamobrem non etiam ſupra mammas illæ poſſint admoveri, præſertim cum conſenſus hic non per venas, ſed per arterias potius habeatur, ut ex Anatome jam ſatis conſtitit; quinimo ſanguis poſt detectam ejuſdem circulationem, per arterias ad uterum defertur, non per venas, quæ deinde in jecur omnes contendunt. Attamen notabilis eſt obſervatio Jo: Ferdinandi Hertodii memorata *in Ephemeridibus Germanicis Anno* 1. *obſ.* 6. qoa uteri cum mammis conſenſus apertiſſime detectus eſt. Sed & cunctis notum, a mammarum iterata, aſſiduaque contrectatione uterum ad ſui repurgationem ſolicitari, unde etiam experimur enixas a ſuctu lactis, atque a fomentis uberibus applicitis, plurimum juvari ad puerperiorum evacuationem, indeque etiam exoriri majorem in natos affectum, ac nutricum in lacteotes ſuos, etſi non a ſeipſis genitos, parem matribus amorem, ac benevolentiam, a frequenti, & diuturna per illos mamillarum contrectatione, ſuctioneque, ob quam voluptuoſam illæ in utero percipiunt ſenſionem. Hinc quoque fit, cur ad unius defectum, altera evacuatio promoveatur, & ſupervenientibus meoſtruis lactis profuſio diminuatur, aut etiam deſinat. Cæterum, cum occaſio tulerit, ut ad mammas cucurbitulæ ſint apponendæ, convenientius longe erit, atque ſecurius, infra, non ſupra mammas illas admovere, ne ſnbinde mammæ ipſæ tumefiant, aut inflammentur, non ſine graviori periculo: neque inſuper ſcarificentur, ne ulcera exinde oriantur, quæ pectori, & coſtis plurimum officerent. Per id temporis vero, quo cucurbitulæ mammis admoventur, ſunt qui velint, etiam obligandos eſſe poplites, cum brachiis ſubjecta eiſdem lana; forte quia per has ligaturas ſanguinis motus aliquantulum impeditur, ne vehementius per corpus excurrat. Unde idem Hippocrates *6. epidem. ſect. 7.* edocuit, *ſanguinis ve-*

na-

Digitized by Google

narum ſuppreſſiones faciunt animi deliquium figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appoſitio, ligatura. At utilius erit iis interea medicamentis uti, quæ ſanguinem fluentem ſiſtere valent, quemadmodum ex Galeno eſt ſuccus plantaginis, & in praxi ſunt in uſu pulveres ex C. C. uſto, corallis rubris, bollo Armenia, lapide hæmatite, colchotare vitrioli, croco-martis aſtringente, atque ex opiatis innumera.

APHORISMUS LI.

Quæ utero gerunt, iis uteri os comprimitur.

PLura referuntur a Medicis ſigna, quibus conceptio atque uteri geſtatio dignoſci poſſit, ſed fallacia admodum. Hoc autem, quod ab Hippocrate hic proponitur, quaqua ratione fidelius videtur, eoque ductæ peritæ obſtetrices de graviditate certius ſolent vaticinari, ſi nimirum os internum uteri occluſum tetigerint, atque univerſam illius regionem molliter tumefactam percipiant. Ea namque eſt Naturæ in omnibus ſuis operibus ſolertia, ut quoad fieri poſſit, quod ipſa molitur, perficiat, & ab externis injuriis alterantibus tueatur, atque in ſuo robore cuſtodiat, foveatque, potiſſimum autem in hominis generatione, unde non ſolum fœtum ſuis involucris obtectum, & utero circumvallatum a quocumque externo alterante tutatur, ſed interno quoque uteri ore occluſo, ab ambientis aeris ærumnis defendere ſatagit. Et quamvis in ſuperfœtantibus aliquando hiare a pleriſque ſit creditum, id tamen ipſe nulla ratione crediderim, ſed potius, quando hoc acciderit, præ nimia delectatione ex iterato concubitu leviter aperiri, ut vim prolificam fœcundantis ſeminis interius admittat, pro nova alterius fœtus conceptione, ſi forte alia, quæ a fœminis ſuggeri debent, parata ſint, beneque diſpoſita, ut etiam advertit Hippocrates *lib. de ſuperfœt.* Quod autem a Leoniceno ſcriptum eſt *uteri os comprimitur*, melius ab aliis vertitur, *connivet, conſtringitur*, aut *corrugatur*; quippe reipſa compreſſio nulla fit, ſed ſola interioris oris corrugatio, & coarctatio, ſed adeo ſtricta, & occluſa, ut neque ſpecillum admittat, ut alibi Galenus adnotavit ex Herophillo *3. de naturalibus facult. cap. 3.* Quamquam hæc pro varietate muliebrium conſtitutionum, ſoleant, ac poſſint, non leviter etiam permutari.

Sed quomodo fit, ut nonnullæ adhuc poſt conceptum, ad plures menſes ſoleant menſtruare, ſi uteri os internum occluditur? Plane per alios ductus menſtrua per id temporis prodire manifeſte deducitur ex Anatome, qua conſtat, alias venas, aliaſque arterias ad uteri cervicem protendi, unde ſangu s tempore geſtationis prorumpit, veluti ſunt venæ illæ, quæ hæmorrhoidas uteri non raro excitant, ſi a glutinoſiori, craſſiorique ſanguine tumefiant, & in ſuis valvulis diſtendantur, quemadmodum in varicibus: quod tamen rarum.

Poſtremo tumefactio iſta uteri, ejuſque oris occluſio in geſtatione, longe admodum differt a tumoribus præter naturam, qui utero contingere ſolent, ut eſt ſcirrhus, phlegmon, &c. nam in his tumet uterus cum duritie, & non raro etiam cum dolore, ac ingenti calore; in iis vero cum mollitie, & citra cujuſvis ſenſionis moleſtiam.

APHORISMUS LII.

Mulieri utero gerenti ſi lac multum e mammis effluat, fœtum imbecillum ſignificat. Si vero mammæ ſolidæ fuerint, fœtum ſignificant ſaniorem.

ADnotat, & recte Galenus *in comm.* non quocumque menſe, ex profluento plurimum e mammis lacte, indicium imbecillitatis fœtus eſſe deſumendum, ſed eo tempore quo ſolet effluere. Lac autem in mammis comparere ſolet circa poſtremos menſes, cum jam fœtus adoleverit, & licet in nonnullis illud obſervetur circa quartum menſem, forte quia robuſtiores ſunt, & copioſiori alimento fruuntur, plerumque tamen nonniſi poſt quintum, vel ſextum menſem lac e mammis prodire ſolet, cum jam fœtus per os ſugere incipit contentum illum in Amnio liquorem. Hoc igitur tempore ſi flacceſcentes mammæ lac effundant, fluidum nimis, ac multum, fœtum indicant fore imbecillum. Debet autem lac multum, & fluidum, ſeu ſeroſum effundi, nam ſi modicum, & conſiſtens exprimatur, valentioris fœtus indicium erit: Hinc *effluere* dixit Hippocrates, quod eſt ſponte ſua prodire, nulla adigente vi mammas ad illius exitum comprimente; hac ſiquidem ratione indicatur lac ſeroſum nimium eſſe, adeoque malum, ut ſignum, & ut cauſa: ut ſignum quidem, quia inde arguitur ſimili alimento nutriri in utero fœtum, quod cum inutile ſit, & fluidum nimis, ad maturitatem illum perducere non poterit; ut cauſa vero, quia lac non ex ſanguine ut Antiquioribus creditum, ſed a chylo provenit; hic vero effœtus, vapidus, ac ſeroſus plus ju-

V. Gal. 14. de uſu part. c. 8.

ſto,

Digitized by Google

ſto, veluti ex languidis coctionibus, maliſque ſecretionibus dependens, non tam matri utero gerenti officit, quam fętui, cui in alimentum cedere debet: is autem ſeroſo hoc, inutilique alimento nutritus, neceſſe eſt, ut ſenſim elangueat, imo etiam ſuperfluitatibus aquoſis opprimatur. Perperam autem putarunt Veteres lac malum e mammis effluens, indicium eſſe fœtus imbecillis, quia cum nonniſi paucum ſanguinem in ſui alimoniam præ imbecillitate attrahat, majorem ejus partem inconcoctam deſerit, quę ad mammas confluens in lac commutetur, & effluat: alioquin ſi multum traheret, atque in ſui nutrimentum converteret, modicus remaneret ad mammas transferendus, adeoque multum lac gignere non poſſet. Hæc ſane commenta ſunt, & falſis hypotheſibus innixa, imo Anatomicis obſervationibus omnino contraria.

Cum dixerit præterea Hippocrates in ſecunda parte aphoriſmi, ſolidas mammas fortiorem fętum ſignificare, proculdubio tacite quoque ſubintelligere voluit, non ſolum lac ſeroſum nimis, ſponteque ſua effluxurum, ſed etiam mammas ipſas flaccidas, ac nimium laxas eſſe oportere: fieri enim vix poteſt, ut lac multum ſeroſum effluat, quin etiam glandulæ, quæ majorem in mammis ſtructuram faciunt, laxæ quoque non ſint, ut propterea lac ipſum continere nequeant, quemadmodum etiam in lactantibus iſtiuſmodi experimur: ſed neque *duras*, dixit, ſed *ſolidas*; nam durities morboſam plerumque tumefactionem, ut in phlegmone, & ſcirrho, arguit: quamquam Celſus *lib. 2. c. 7.* duras mammas cum ſolidis confundere non ſit veritus, cum hunc aphoriſmum referens dixit: *Mulieri gravidæ ſi lac e mammis profluit, imbecillum eſt, quod intus gerit: duræ mammæ ſanum illud teſtantur.* Atque hinc ſit, quamobrem Hippocrates in hac ſecunda parte nihilum meminerit lactis multum fluentis, ſed ſolum dixerit, *ſi mammæ ſolidæ fuerint*: ſiquidem in priori aphoriſmi parte, cum lacte fluente tacite comprehenſam quoque voluit mammarum laxitatem ac flacceſcentiam; in ſecunda vero parte expreſſit mammarum ſoliditatem, nulla facta lactis fluentis mentione, quia illam implicite ſubintellectam exiſtimavit; nam ſubdit: *fętum ſignificant ſaniorem*, per comparationem ſcilicet ad imbecillum antea memoratum: ſiquidem mammæ flacceſcentes, & laxæ, lac ſeroſum effundentes imbecillum ſimpliciter fętum arguunt; ſolidæ vero licet lac pariter effundant, ſaniorem deſignant: At ſanum profecto oſtenderent, ſi ſolidæ ſimul forent, & lac nonniſi expreſſum emitterent, illudque craſſiuſculum; unde robur mammarum lactificantium, & alimenti perfectio, ac elaboratio ſignificatur. Porro lac, quod primum comparet prope partum, purum omnino non eſt, ſed Coloſtrum dictum, quemadmodum appellavit Plinius, & Phavorinus apud Gellium. Hinc deducere fas eſt, conſenſum uteri cum mammis, non per venas, ſed per arterias, & nervos haberi, qui per glandulas vim, facultatemque ſibi invicem communicant, ut propterea non ſolum liquorum irrorantium energia, ſed etiam partium componentium valida, firmaque conſtitutione fulciantur, & mutua, ac reciproca affectione conſentiant.

APHORISMUS LIII.

Quæ corrupturæ ſunt fętus, iis mammæ extenuantur. Quod ſi rurſus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpent.

NEdum a lactis fluentis copia, & mammarum laxitate, fœtum imbecillum fore pręſagiendum, ſed accedente earumdem mammarum extenuatione ipſum aborſurum ſignificari, hoc aphoriſmo ſubdit Hippocrates, quemadmodum *Aph. 38. hujus* quoque dixerat, alterutra mammarum gracileſcente, alterutrum pariter geminorum fętuum abortiri. Sed expreſſius *lib. 1. de morbis mulier.* edocuit: *Quibus in utero habentibus circa ſeptimum, & octavum menſem repente tumor mammarum, & ventris concidit, necnon mammæ gracileſcunt, & lac non apparet, aſſerendum eſt puerum, vel mortuum eſſe, vel vivere, ſed debilem.* Ex quibus deducere nunc licebit mammas non ſolum flacceſcere, ſed extenuari, cum abortus imminet, & quidem cum antea intumuerint, & lac in ſeipſis colligere cœperint, quod nonniſi ultimis menſibus graviditatis accidit. Id quod manifeſtius videtur comprobatum ex adjecta ſecunda aphoriſmi parte, ubi dicitur, *ſi vero rurſus duræ fiant*; quo patet, illas antea ſolidas, duraſque fuiſſe, aliter qua ratione gracileſcere, & extenuari dici poſſent, niſi prius intumuiſſent? Unde autem tumor illarum, & ſoliditas, indeque ex mala fętus, & uteri habitudine, laxitas, & extenuatio inſequatur, jam ſupra eſt expoſitum: verumtamen gracilitas hæc, & laxitudo mammarum comparanda erit ad ſtatum graviditati pręcedentem, cum pleręque mulieres natura parvas, gracilesque ſortitæ mammas, non multum tumidas illas habeant, etiamſi prægnantes ſint, beneque valentes: at vero ex imminenti abortu mul-

to

Digitized by Google

to graciliores illæ fient; parum autem refert, an multo antea ejuſmodi mammarum incommodum patiantur, an etiam in ipſo abortu, aut prope; quamvis Galenus *in commentar.* ſemper illarum extenuationem præceſſiſſe ſe compertum fateatur.

Quod ad ſecundam Aphoriſmi partem, putat Galenus veriſimilius dictionem græcam **πάλιν** exponendam eſſe pro, *ſecus*, aut *contra*, ut ſenſus ſit: *ſi vero contra mammæ duræ fiant*, ac propterea, ut ipſemet ſubdit, *quod in toto dicitur aphoriſmo ſit tale: mammæ quidem tenues omnino præcedunt fœtuum corruptionem, & non poſſunt iſti corrumpi ſine earum extenuatione præcedente; duræ vero corruptionem quidem non ſignificant, ſed dolor quidem dictarum partium ad ipſas conſequitur*. At oporteret non ſolum dictionem hanc variari, ſed totius orationis ſenſum, nam ſi ſupra ſcribitur *mammas extenuari*, proculdubio antea tumidæ eſſe debebant: & ſi ſolidæ, ac duræ fiunt, antea flaccidæ erant. Si præterea duræ perſiſterent in utróque caſu, quomodo ſimul etiam extenuatæ, & graciliores fierent, attenta potiſſimum earumdem mammarum glandulosa conſtitutione, ac textura?

Quod ſi revera duræ fiant mammæ, duritie penitus morboſa, qualis in tumoribus præter naturam; tunc alia de cauſa, & fortaſſis etiam in mammis particulatim hærente, dolores accident, adeoque utero bene ſe habente, neque abortus conſequetur. Cæterum comparata in univerſum mammarum ſoliditate, cum earumdem laxitate, ac extenuatione, gravior ſemper hæc ad partum, levior illa cenſenda eſt.

A recurrente autem mammarum duritie dolores accident, vel eaſdem infeſtantes, vel coxas, vel oculos, aut genua, ſicque abortus non ſequetur; quoniam pravi humores ab utero in has partes, veluti per metaſtaſim delati, immunem illum deſerunt, & alias partes ſua corpulentia deturpant, & quidem in eas potiſſimum, quæ ſpecialius cum eodem conſenſum ineunt, vel aliqua ratione cohærent, aut propter languorem excipiendis humoribus conſentientia fiunt, ut experimentis conſtat, atque ex Anatome palam fit: quamobrem idem Hippocrates pluribus in locis recenſuit pravorum iſtiuſmodi humorum decubitum modo in coxas, ut 1. & 2. *de morbis mulierum*, & *lib. de Natura muliebri*; modo in genua, poplites, & crura, ut *eodem 2. de morbis mulierum*, & *lib. de ſuperfœtatione*; quandoque etiam in oculos, ut dicitur *eodem libro de ſuperfœtatione*, & *de Natura muliebri*, & alibi. Ejuſmodi autem reciprocum affluxum e viſceribus naturalibus ad articulos, muſculos, & nervos, ac viceverſa, jam ſatis oſtendunt colicæ, hypochondriacæ, atque hyſtericæ paſſiones, mutuo cum articularibus doloribus reſpondentes. Porro uterus ſpeciatim per carnoſas fibras peritonæo alligatur; per ligamenta lumbis, coxis, & inguinibus, per nervos tum e vago pari, tum e vertebris oſſis ſacri, & per arterias, ac venas, & vaſa lymphica, cum reliquis omnibus partibus corporis, conſenſum init, ut liquet ex Anatome.

APHORISMUS LIV.

Quibus os uteri durum eſt, iis uteri os comprimi eſt neceſſarium.

CUm antea dixerit Hippocrates in utero gerentibus os uteri internum comprimi ac corrugari, ne quis inde putaret ex illius compreſſione, occluſioneque perpetuum atque infallibile conceptionis indicium eſſe deducendum, ſubdit nunc ex illius duritie ſolam compreſſionem neceſſario eſſe colligendam, quæ ſi præextiterit, conceptioni impedimento erit; quamobrem, ut antea etiam eſt animadverſum, niſi uteri occluſio fiat cum ejuſdem mollitie, & citra quemcumque dolorem, conceptum fœtum nullatenus indicabit; itaque ſi durum, ac renitens admodum illud percipiatur alia de cauſa occluſio illa procedet, adeoque morboſa eſſe poterit. Fit autem durum os uteri internum, non raro ex tumore præter naturam ibidem inducto, potiſſimum autem ab inflammatione, & ſcirrho, aut etiam a callo, vel ulcere calloſo, ut dicitur in *lib. de ſterilibus*. Unde deducere eſt, occluſum uteri os conceptum deſignare, ſi cum naturali ejuſdem partis mollitie conjungatur, citra dolorem, ardorem, aliudque ſimile ſymptoma; contra vero cum duritie, memoratiſque ſymptomatibus conjunctum tumorem præter naturam, aut etiam callum ſignificare; quamobrem licet compreſſionem, occluſionemque ejuſdem neceſſario arguat, non tamen perpetuo ab uteri geſtatione orietur. Sed & in obeſis plus juſto, quibus omentum pinguius redditum elongatur, & procedit in anticam uteri regionem, illius os præcluditur, ut antea dictum eſt; itemque in hydrope uterino affectis, aliiſque ſimilibus; verum in his, aut uteri os non omnino occluſum eſt, aut molle nimis, & aquoſo fluctuantique humore repletum, ideoque tactui prementi cedens, præter alia plura indicia, morbo-

ſam

Digitized by Google

ſam conſtitutionem atteſtantia, de quibus hic ſermo non eſt.

APHORISMUS LV.

Quæcumque utero gerentes a febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt ſine occaſione manifeſta, difficulter pariunt, & cum periculo, aut abortum facientes, periclitantur.

ALias dixerat *utero gerentes acuto morbo corripi, lethale;* nunc de febribus, ſi illis accidant, verba faciens inquit, difficulter parere, aut aborientes periclitari, forte ibi ſpecialius in utero, hic ex reliquo corpore ægritudines gravidarum perpendens ab utero remotas. Quoniam vero ibi lethale, in hoc autem aphoriſmo periculoſum, inquit, crediderim, propterea non de febribus ardentibus, quæ acutiſſimæ ſunt, ſed de aliis levioribus locutum, in quibus licet difficultas pariendi, aut abortus timendus ſit, non tamen mors certo immineat; quemadmodum de acutis ægritudinibus meminerat, & ab ardentibus febribus proculdubio ſequeretur. Hinc ſententiam hanc congruentius exponerem cum iis, qui loco *fortiter calefiunt,* potius legendum ſuadent *fortiter extenuantur:* Hac enim ratione melius explicabitur, quamobrem non penitus ſint, perituræ, & quomodo abſque manifeſta occaſione incaleſcant, & qua de cauſa diſtinctis dictionibus excalefactionem immoderatam a febribus ſejunxerit. Miror autem unde ſibi perſuaſerit Cardanus robuſtas mulieres facile epialas febres ſufferre poſſe, quas inter graviores, periculoſioreſque recenſuit Galenus *6. epidem. comm.* 1. *tex.29.* illas cum hemitritæis, & continuis enumerans. Itaque longe rationabilius erit ſi dicatur, utero gerentes febribus correptas difficulter parere, & periclitari, ſi ſimul una magnopere extenuentur, & abſque ulla manifeſta occaſione, puta, inedia, vigiliis, evacuationibus, aliiſque extenuare valentibus: Hac quippe ratione plane conſtabit tum a febri ad plures dies producta, tum a cauſa interna extenuante, nedum utero gerentem, ſed & fœtum ipſum vehementer debilitari, unde partus deinde difficilis conſequatur, ac propter virium languorem, non ſine vitæ periculo: Quod ſi fetus ferendo non ſit, ut in tempus partus producatur, proculdubio aborietur, & ſimul cum illius interitu pariens ipſa periclitabitur.

Ex his modo deducere licebit, febres hoc loco memoratas, de genere earum exiſtimandas eſſe, quæ a materia humorali dependent, exceptis ſolum ephemeris ſimpliciter dictis, quæ cum nonniſi ad diem unum, aut alterum perdurent, profecto ingentem noxam utero gerentibus afferre nequeunt, aut cum extenuatione citra cauſam manifeſtam copulari, quare a pravis humoribus progenitæ, utero gerenti & fœtui detrimento ſunt, unde idem Hipp. 2. *aph.* 28. animadvertit febricitantium corpora, pluſquam ratio poſtulat, contabeſcere, malum eſſe; quippe quia imbecillitatem, vel ut aliis placet, pravitatem ſignificat.

APHORISMUS LVI.

In fluxu muliebri ſi convulſio, & animi defectus advenerit, malum.

NUm revera de fluxu muliebri proprie dicto, an vero de copioſo menſtruorum fluxu ſcriptus ſit hic aphoriſmus dubitare contingit apud Expoſitores; & quidem in utramque partem propendere, ſuis non caret argumentis. At vero quoniam *Aphor. 3. hujus* dixerat: *ubi ſanguis multus fluxerit ſingultus, aut convulſio ſuperveniens, malum:* probabilius videtur, non hic quamcumque ex utero ſanguinis evacuationem illum intellexiſſe, ſed eam ſpeciatim, quæ non ſinceri ſanguinis, ſed corrupti, ac ſanioſi humoris eſt, qualem deſcripſit Aetius *Tetrabibl.4.ſer. 4. cap.65.* atque ex Archigenis ſententia uteri deſtillationem appellavit, eaque Galenus Boethi uxorem affectam retulit *lib. de præcognitione Poſthum.* Utcumque autem ſe res habeat, plane fit, ut quamcumque immodicam evacuationem undecumque procedentem, conſequens convulſio, animi defectus, malum ſit, & longe deterius cenſeatur, ſi ab utero plurimis nervis referto, atque cum principalioribus corporis partibus conſentiente, proveniat; nam morbi iſti ſuapte natura pernicioſi ſunt, ut qui vitæ cuſtodes male affectos arguunt, quinimo vires infringunt, ipſumque vitę fomitem perdunt. Recte autem monitum eſt a Galeno *in comm.* non ſtatim hęc in recenti fluore advenire, *ſed cum vel vehementior fuerit, vel diu perduraverit.*

APHORISMUS LVII.

Si menſtrua plura fiant, accidunt morbi; & ſi non fiant, ex utero morbi contingunt.

MEdiocritatem cunctis in rebus laudabilem, nemo eſt, qui non fateatur, ac magnis laudibus non deprædicet; un-

unde effatum illud notiſſimum Terentii *Ne quid nimis*, atque illud Horatii:

Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit conſiſtere rectum.

Eamdem autem pluribus in locis ad Naturæ tuitionem, & ſalubritatis incolumitatem, ſervandam, paſſim quoque commendavit Hippocrates, ut propterea ſcripſerit *6. epid. ſect. 6. labor, cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia, mediocria:* Quod & pluries repetit in libris aphoriſmorum. Hic vero ſpeciatim in fœminis menſtruas purgationes conſiderans, illas modum non ſervantes omnino vituperat, & cum affluenter prodeunt, & cum penitus ſupprimuntur, ea tamen differentia, ut ſi large profluant, morbos indefinite ſuccedere; ſi detineantur, ex utero particulariter provenire decernat.

Eveniunt plane morbi, fluentibus large menſtruis plerumque vitio totius, quoniam malam ſanguinis diatheſim ſæpiſſime conſequuntur; non enim alia de cauſa ſanguis affluenter funditur, niſi quia vitioſus eſt, puta acer, acidus, ſalſus, ſeroſus, qui propterea impetu in vaſa uteri facto, viam ſibi aperit, & quandoque, nedum oſcula vaſorum laxat, dilatatque, verum etiam erodit, & tantum non dilacerat; cumque vitioſus iſte ſanguis per univerſum corpus excurrens, impetum deinde ſpeciatim faciat in uterum, proinde eſt, cur Hippocrates indefinite dixerit, morbos exinde ſuboriri, nulla de particularis viſceris dyſcraſia mentione facta. Verum non hinc uterum quis ab iſtiuſmodi labe immunem opinetur, cum adhuc ſolius ipſius vitio idipſum haberi poſſit, ſi potiſſimum peculiari aliqua ægritudine ſit affectum, aut occulta ſui fermenti depravatione contaminatum: quamobrem ſæpius uteri ſcirrho laborantes, aut ex glandulis ejuſdem tumefactis, obſtructis, laxatis, eroſiſve, male ſe habentes, profluvio ſanguinis ad annos integros vexatas vidi, imo doloribus vehementiſſimis, & ſpaſmodicis affectionibus cruciatas. At vero in menſtruorum ſuppreſſione, defectus hic videtur omnino adſcribendus utero, aut quia illabentem ſanguinem non admittit aut illapſum excipit, detinetque: non admittit autem, quia in ſuis vaſis obſtructus, aut debito fermento privatus repurgationi, ſecretionique ineptus evaſit, cum alioqui velut ſentina totius corporis exitum ſanguineis recrementis debeat promptiſſime exhibere; quapropter ſi illa recirculent, & aliorſum remeent, ejus defectui jure optimo conſequentes ægritudines tribuuntur. Quod ſi illa excipiat quidem, ſed præ craſſitie, ac lentore deponere poſtmodum non poſſit, proculdubio ibidem herentia graves ægritudines excitant, quæ ſedem in eodem habentes, ab illo male affecto procedere dicentur, ut in obſtructionibus, tumoribus, aliiſque uterinis affectibus experimur. Et quamvis menſtruorum repurgatio impedita, magna ex parte, fæculento ſanguini tribui poſſit, debet tamen utero adſcribi, qui cum ſua natura ſit repurgandis menſibus deſtinatus, quoties hoc munere defungitur, ejus culpæ iſtiuſmodi defectus attribui debet, quia deficit in eo, quod debet: deficit autem, ut dictum, vel fermenti ſui inertia, vel vaſorum exilitate, aut compreſſione, vel denique mala conſtitutione, ac textura, aliave indiſpoſitione nobis adhuc inconſpicua.

Quinam vero ſint morbi tum ex fluentibus plus juſto, tum ex non fluentibus menſtruis oriundi, non facile eſt omnino determinare, cum & Hippocrates ipſe, licet plurimos recenſuerit in *lib. de morbis muliebrib. & 2. epidem. ſect. 3.* & alibi, non tamen omnes penitus eſt complexus, nam nulli non ſunt, qui ex ipſis immodice fluentibus, vel diminutis, aut omnino ſuppreſſis oriri non poſſint, ut experientia demonſtrat; unde jure optimo ſcripſit ad eundem Hippocratem Democritus *Epiſtola de Natura humana*, innumerabilium ærumnarum auctorem eſſe uterum, cum & revera dolores capitis acerbiſſimi, epilepſiæ, apoplexiæ, lethargi, convulſiones, catalepſes, phrenitides, cæcitates, ſurditates, anginæ, aſthmata, hæmoptyſes, peripneumoniæ, palpitationes, vomitus, & alia plurima mala ex illo proficiſci conſueverint, ut hiſtoriis, & anatomicis obſervationibus eſt compertum. At vero quamvis innumera ſint mala ex utero progigni ſolita, ſpecialiora tamen Hippocrates *cit. libr. de morbis mulieb.* recenſuit, ſive copioſius quam par ſit, effluant, ſive diutius remorentur, & ſuppreſſi menſes ſiſtant. Ut autem quis de eorumdem immoderato exitu judicium ferre poſſit, ſtatuit ibidem in omni muliere ſana duarum heminarum Atticarum menſuram excedere non debere, idque ad duos, vel tres dies, longius autem, aut brevius tempus morboſum eſſe; Verumtamen hæc plerumque variant etiam ſalubriter, pro varia fœminarum habitudine, ætate, victus ratione, exercitatione, & ſimilibus; nam pleraſque videre contingit, quæ ad plures dies abundantius menſtruare ſolent, & maxima cum corporis euphoria, ut

etiam

etiam Hippocrates ibidem innuere videtur. Facta autem comparatione inter eas, quibus menſes affluentius prodeunt, ac profluvio ſanguinis affici contingit, aut ex adverſo ſuppreſſi ſunt; longe periculoſius ægrotant primæ, quippe quæ immodicam evacuationem ſanguinis ferre nequeuntes, tandem decolores redditæ, cachecticæ, aut hydropicæ, vel, quod gravius, ſyncope affectæ, brevi ſuccumbunt, & vita deficiunt. Contra vero, quibus ſanguinis menſtrua purgatio ſupprimitur, licet in eadem, & conſimilia mala procedente tempore incidant, in longius tamen protrahuntur, adeout idem Hippocrates ſcribat famulam quamdam 4. *epidem.* ſeptem annis menſibus caruiſſe. Porro mirari ſubit, quamobrem Hippocrates *cit. lib. de morbis muliebrib.* ſcriptum reſiquerit: *detenta per ſex menſes menſtrua incurabilia fieri;* Cum cæteroqui ex praxi pluries innotuerit, nonnullas ex adverſo convaluiſſe, alias etiam concepiſſe, & vitales partus edidiſſe, niſi aliunde uterus in ſua conſtitutione laxatus, ineptus evaſerit conceptioni, & graviditati. Memini me aliquando obſervaſſe mulierem quadragenariam Aſcite laborantem, quæ tamen ſuo fœta marito, non ſolum fœtum maturavit, ſed non ſine admiratione puellum exacte formatum peperit, licet tandem non repurgatis ſufficienter lochiis, & aqua in abdomine retenta, poſt plures hebdomadas perierit.

Pro coronide tandem animadvertendum, morbos a non fluentibus menſibus tunc ſolum evenire, cum alias illi fluere deberent. Incipiunt autem naturaliter fluere, cum Mulieres conceptioni, generationique aptæ fiunt, id quod plerumque accidit circa decimum quartum annum; & licet aliquibus ante, & poſt hæc tempora eruperint, nam aliquando ſtatim ab incunabulis, quandoque vero poſt vigeſimumprimum annum apparuerunt; hoc tamen illis præter morem, atque ex ægritudine aliqua accidiſſe dicendum. Ita quoque deſinere conſueverunt ſeptimo, aut (quod ſummum) octavo annorum ſeptenario, quamvis pleræque ad ſexageſimum annum, & ultra menſtruas purgationes ſubjiſſe perhibeantur. Quare pro diverſa fœminarum conſtitutione prudens medicus de ejuſcemodi menſium eruptione, aut deſitione promota nimium, vel impedita, conjiciet, num morboſæ ſint, aut proxime in ægritudines ſint lapſuræ: atqui certiora indicia deſumet ab his, quæ idem Hippocrates memorat *cit. libr. de morbis muliebr.* puta doloribus, tumoribus, obſtructionibus, febribus; contra vero ſponte Naturæ deſiiſſe pronunciabit, ſi citra quamcumque uteri ægritudinem, & nulla ſubſequente febri, aliave cordis, cerebri, aut ſtomachi moleſtia, certa præſertim ætate, ſenſim, ſenſimque defecerint. Quæ denique purgationes a partu fiunt, & proprie lochia, aut puerperia dicuntur, longe admodum a menſtruis differunt, adeoque ad præſentem hunc aphoriſmum nullatenus pertinent.

APHORISMUS LVIII.

Recto inteſtino, aut utero inflammationem patiente, urinæ ſtillicidium accidit, & renibus purulentis urinæ advenit ſtillicidium: Hepati autem inflammationem patienti ſingultus advenit.

A Suppreſſis menſtruis, ſi forte ſanguis ita in utero reſtagnet, ut excitet inflammationem, non ſolum inde febres, dolores, anxietates, aliaque id genus communia ſymptomata inflammatorias febres comitantia orientur, ſed compatientibus vicinis, adjunctiſque partibus, alia ſpecialiora ſuſcitabuntur, quæ eorumdem nexum arguunt, & partem ſpecialiter affectam deſignant. Quamobrem hoc aphoriſmo Hippocratres ab inflammato recto inteſtino, aut utero, urinæ ſtillicidium venire animadvertit, ſicut pariter a purulentis renibus: ab hepate vero inflammato, ſingultum.

Et quidem urinæ ſtillicidium advenire, recto inteſtino, aut utero inflammationem patiente, affecta inde veſica, quæ utrique proxima, & conjuncta eſt, palam fit ex Anatome, qua conſtat veſicam uteri cervici ſuperincumbere, atque inteſtino recto alligari, ut propterea ad utriuſque partis læſionem prompte quoque ipſa compatiatur: quamobrem experimur in gravidis a tumefacto utero, veſicam comprimi, atque urinam in illa collectam diutius aſſervari non poſſe, ſed ſtatim egeri, quocirca utero gerentes micturire coguntur. In ſecum autem, præſertim duriuſcularum, egeſtione, ex nimio frequentique conatu, etiam veſica crebrius ſolicitatur, ut modicam adhuc urinam quantocyus expellat. Si ergo hæc citra morboſas cauſas, & veſicæ morbos, accidunt, ut urinæ ſtillicidium oriatur, quam gravius, & moleſtius affici continget, cum partes illæ inflammatione laboraverint, non ſine pravorum ſuccorum acritate, atque irritatione?

Idipſum evenire obſervamus a renibus puru-

purulentis, cum nimirum urina inde tranſcolata, & pure ſuapte natura mordicante, acribuſque particulis muriaticoacidis referta, in veſicæ cavum deponitur, & ſtillicidium excitat. Animadverſione dignum eſt, quod Hippocrates non inflammatos, ſed purulentos renes hic notaverit, ſeu ex contracto ibidem ulcere, ſuppuratos, quoniam ab inflammatione renum potius Dyſuria, vel Iſchuria fit, quam Stranguria, quippe ab inflammatis renibus, coarctatis ſcilicet, occluſiſque ductibus, præterfluenti ſero tranſitus omnino denegari ſolet, unde Iſchuria; Et ſi fortaſſe adhuc illud effluat, collectum deinde in veſicæ cavo, per urethram commode, atque affluenter reddetur, non autem ſtillabit, ut in Stranguria fit, de qua hic ſigillatim Hippocr. meminit. Quin & rariſſime accidit, utrumque renem inflammari, ut exinde urina tale vitium contrahat, & ſtillicidium pariat; At vero ab alterutro rene ſuppurato, ac purulento urina manabit multo, craſſoque pure ſatura unde haud libere per anguſtum urethræ orificium ferri poterit; adeoque guttatim educetur; ſimulque ſua acritate ſphincterem muſculum vellicabit, & ad micturiendum laceſſet.

Verum quamvis Hippocrates hic dicat, ab inflammato recto inteſtino, aut utero, necnon a purulentis renibus urinæ ſtillicidium exoriri, non tamen deducere licebit e converſo urinæ ſtillicidium, ac ſtranguriam ab uteri, & recti inteſtini inflammatione, aut a ſuppuratis renibus perpetuo proficiſci, cum illa plures alias cauſas conſequi poſſit, quamobrem ex uno in aliud viciſſim inferre non licet. Hinc ſtranguria veluti ſymptoma ſuperveniens ob affectæ partis viciniam, non proprie indicabit annexarum partium inflammationem, ſed ſolius veſicæ læſionem, quæ cæteroqui aliis de cauſis haberi poteſt, ut patet ex praxi.

Sicut a recto inteſtino, aut utero inflammato ſtranguria, ita ab Hepatide, ſeu Hepatis inflammatione ſingultus, qui licet inter ſymptomata ejuſdem minime referatur, præſertim cum ſit, aut recens eſt, ſupervenit tamen, cum diu increbuerit, & malum ſignum ab eodem Hippocrate reputatur 7. *aphor.* 17. Creditur autem fere communiter id fieri propter conſenſum jecoris cum ſtomacho, cui dicitur ſingultus convenire, cum is veluti convulſivus ſtomachi motus appelletur. At ipſe crediderim potius ad diaphragmatis vitium pertinere, quod propter ingentem jecinoris inflammationem contrahatur, & in ſuis expanſionibus impediatur, quin & irritetur, moleſteturque non leviter a contactu tumefacti, inflammatique jecoris, quod eidem alligatum, plus juſto præponderans, gravi incommodo eſt. Coafficitur ſimul una pariter ſtomachus, & quia ſub ſepto tranſverſo proxime jacet, & quia per pylorum ab inflammato jecore phlogoſim ſubire ſolet. Cæterum quamvis non audeam inficiari ſingultum ſpeciem quamdam eſſe convulſionis, haud tamen admiſerim ab inanitione, atque adeo ab immodica ſiccitate ſtomachi tunicas contrahente, illum revera provenire poſſe, cum tanta ſiccitas, vivente animali, partibus accidere nequeat, ut alias oſtendimus; quamobrem Galenus ipſe *in hoc comment.* Hepati inflammationem patienti propter nervorum communicationem ſingultum ſupervenire, ſubdit; *non quidem ſemper, ſed quando ad maximam attollitur inflammationem*.

APHORISMUS LIX.

Si mulier non concipit, ſcire autem velis, ſi conceptura ſit, pannis circumtectam deſubter ſuffias, & ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os, ſcito, quod ipſa non ex ſeipſa ſterilis eſt.

Demiror valde, qui factum, ut levem hanc explorandæ fecunditatis in mulieribus conjecturam inter aphoriſmos retulerit Hippocrates, cum & ſuo nomine penitus indigna videatur, quippe quæ nulla ratione, nulloque videtur experimento ſufſulta. Sed & quis unquam tam arcte poterit pannis feminam explorandam circumtegere, ut deſubter ſuffitam, nares bonus, vel malus odor non feriat, iſque ſit totus per corporis meatus interius excipiendus, vel ſaltem nullatenus infractus, retuſus, aut inverſus in tot viarum, & viſcerum anfractibus. Sterilitatis præterea cauſæ in feminis multæ ſunt, quas idem Hippocrates recenſuit *lib. de ſterilibus, & de morbis mulierum*, unde facile eſt, ut ex una, aut altera ipſarum, ſterilitas proveniat, quamquam impedimento non ſint, quominus per uterum odor nares, aut os pertingat, adhuc in bene valentibus, ut Interpretes hic adnotarunt. Neque denſitas, aut raritas uteri, ut commentatur Galenus, quidquam facit in conceptione, & ſpeciei propagatione, cum ſatis ſuperque conſtet ex Anatome, non per inconſpicuos uteri poros, ſed per patentes meatus, tubaſque Fallopianas,

nas, ex ejuſdem ovariis albugineam ſubſtantiam molli putamine obvolutam, in ipſius cavum pro conceptibus deponi; quin & experimentis liquet, duriori, denſiorique textura præditas, quemadmodum ſunt exercitatæ, & frigidas, ſiccaſque regiones incolentes, longe fœcundiores eſſe otioſis, obeſis, & laxiorem nactis conſtitutionem. Quamvis inſuper viæ exquirantur patentes, ac liberæ, ut ſemen e maribus ejaculatum ab utero excipiatur, & fœcundatum ovum ab ovario ſepoſitum in ejuſdem cavum delabatur; non tamen neceſſe eſt, ut reliquum corporis ita permeabile ſit, & reſeratum, ut odores inde exceptos admittat, atque ad nares, & os evehat, ut exinde judicium certæ fœcunditatis deduci poſſit, quaſi vero fœminæ fęcundæ ſolum illæ ſint, quibus corpus univerſum patulum, perviumque eſt. Rectius propterea idem Hippocrates *aphor.62. hujus* ſterilitatem a particulari uteri vitio deduxit: inquiens: *Quæcumque frigidos, & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt, &c.* ubi nimirum univerſum fętationis opus peragitur, ideoque opus eſt, ut is ſit optima conſtitutione preditus, in ſuis ductibus patulus, & in graviditate amplificationi facile cedens, atque tuitioni infantis accommodus, ac peropportunus.

Quamvis autem ex his plurimum de veritate iſtius aphoriſmi ſuſpicari fas ſit, quia tamen Hippocrati fuit in animo, eam hic potiſſimum conjecturam de judicanda in fœminis fœcunditate proponere, quæ unicuique obviam foret, & prompte reducibilis in uſum, quemadmodum mos Antiquis erat; propterea hoc loco ratione illorum ejuſcemodi internotionis recenſuit, ac methodum, praximque exhibuit; ut ſaltem quid ex parte deduci poſſet, citra grave fœminarum incommodum, & ſolum ab extrinſecis conjiciendum edoceret: quod & alias *lib. de ſterilibus*, aliis ſuis exuviis exuti, integri, ac purgati in uteri vaginam inditi beneficio, cum fęmina it dormitum, experiendum admonuit, idque a pleriſque obſtetricibus non ſemel ipſe geſtum audivi, nec irrito ſucceſſu; quippe inutilem mucorum, ſeu craſſæ pituitæ ſaburram ſenſim, ſenſimque uterus hac ratione deponere conſuevit.

Ut igitur, quæ hic proponit Hippocrates in uſum commode duci poſſint, ad internoſcendam fœminarum pro conceptione aptitudinem, conducibilius erit, ut non ſolum illæ pannis circumtectæ ſuffiantur, ne diſperſus odor nares potius exterius pertingat, quam per uterum; verum etiam ope convenientis infundibuli exceptus illac ſolum tendere cogatur, alias fruſtranea eſſet operatio. Sed & horum neſcia neceſſum eſt, ut ſit ſuffienda mulier, eorumque ſimul, quæ ſuffumigari debent, ne ſcilicet ſua malitia propriam ſterilitatem tegat; quin etiam oportet, ut odor aromatum ad fęminæ os delatus, poſt aliquod tempus ab obſtetrice perita, admoto ejus ori naſo, percipiatur: quod ſane Platoni animadverſum, maximum illarum opus dicitur. Quibus vero fęminæ ſint ſuffiendæ, licet Hippocrates hic non meminerit, refert tamen *in comment.* Galenus, oportere eſſe, quæ ejus naturæ ſunt, ut ſuffitui apta ſint, quemadmodum thus, myrrha, ſtyrax, & quæcumque ſunt valde odorata. Inſuper idem Hippocrates *lib. de ſterilibus* metopum unguentum lana exceptum, uti peſſum, utero imponendum jubet, & ſi ſubditi odorem per os mane olfecerit, mulierem fæcundam fore, & concipere poſſe ſubdit. Admirabilius vero eſt, quod idem Auctor ad hoc idipſum internoſcendum proponit, illinendos nimirum eſſe oculos mulieris humore aliquo, quem ſi iidem combibant, fæcundam illam eſſe teſtatur; id quod etiam confirmat Plinius *lib.7. cap.16.* dum ait: *fæcunditatis in fæminis prærogativam accepimus inunctis medicamine oculis, ſalivam infici*, quod & antea Ariſtoteles adnotaret *2. de generat. animal. cap.5. & 4. ſect. problemat.2.* juxta expoſitionem Theodori, ut bene etiam advertit Langius *lib.1. epiſt.* 49. ubi aliud ex galbano orificio uteri incluſo experimentum affert, adhuc ex Hippocratis auctoritate deſumptum, ut apud eundem eſt legere. Plura alia ad hoc idem conferentia Auctores hic memorant, quæ unicuique experiri pro arbitrio licebit. Neque vero penitus rationi diſſentaneum exiſtimare eſt, quomodo fieri poſſit, ut halitus, ac vapores odori ex utero nares, & os pertingere poſſint, ſi nimirum conſideremus maximum quem ille per nervos, cæteroſque ductus conſenſum habet cum cerebro, & partibus caput componentibus; quamobrem bene poterunt halitus iſti, imo tenues, volatileſque aromatum particulæ, per patentes uteri meatus nervos ſubire, & ſenſim per fibras, ipſorumque ſubſtantiam, penitius intromitti, & aduſque cerebrum pervadere, ſine ulla earumdem volatilium partium refractione, quippe experimur moſchum, ambarum, Zibethum, idque genus alia, ita rebus cunctis commiſceri, ac pertina-

al. μετώπιον, aut σύνθετον. V. Mercurial. variar. lect. l. 2. cap. 29. Lang. 1. epiſt. 49. Fœmin. œconom. Hipp.

nacter hærere, ut non ſolum diutiſſime perdurent, atque irrefracta perſeverent, ſed, quod majus, adhibita quavis induſtria, difficillime poſtmodum deleantur. Qui præterea alimenta, aut medicamenta aſſumpſerunt, ejuſcemodi rebus odoriferis confecta, ad longum tempus illa eadem olere ſolent. Quin & plurima ſive bene, ſive male olentia, clyſteribus injecta, caput, & cerebrum afficiunt. Aliquando etiam obſervavi ex indito clyſtere, in quo opium fuerat diſſolutum, cerebrum ad longiſſimum tempus fuiſſe ſoporatum. Unde qua ratione opium per vapores ab inteſtinis cerebrum gravat, & ad ſoporem adducit, non diſſimiliter odorifera ab utero per nervos, nares, & os impetere poſſunt.

At vero præter ea, quæ hic commemorat Hippocrates de conjectura a ſuffitu ſubtus admovendo, oportebit peculiarem fœminarum conſtitutionem, ac totius corporis ſtructuram, ventris, & hypogaſtricæ regionis habitudinem intimius perſcrutari, quo nimirum modo iſta ſe habeat in ſuis operationibus, excrementorum repurgationibus, aliiſque, & ſi graciles, an obeſæ fęminæ ſint, ſi hypogaſtrion amplum, ſpatioſum, an vero anguſtum, & arctum, aut exuccum habeant: quamobrem ſagax Medicus ex his omnibus ſimul junctis de bona, vel mala uteri diſpoſitione, non irrationabiliter deinde conjiciet.

Quibus vero medicamentorum generibus, quæ ſteriles creduntur, fęcundæ fieri poſſint (ſi tamen defectus generationis ab ipſis ſit) pluribus tentare auſi ſunt periti Profeſſores, induſtriæque obſtetrices. Sunt, qui ope pomorum mandragoræ, de quibus late inter cæteros meminere De los Rejes, Valleſius, Sennertus, Savonarola, Mercurialis: alii moſcho, Zibetho, ambra griſæa, cæteriſque aromatibus ſæpius iteratis: nonnulli nuce-moſchata; plerique teſticulis animalium, aliiſque ſimilibus. Verum hos fallere, & falli contingit, niſi prius re bene perſpecta, ac maturius penſitata conſtiterit, qua de cauſa infœcunditas procedat, & num vitio formationis, & ſtructuræ uteri, ejuſque vaſorum, an potius defectu ſanguinis, & glutinoſæ illius ſubſtantiæ in ovariis adnatæ, & ad formam ovi adultæ, cujus potiſſimum ratione nuperrime patuit infęcundas evadere mulieres, quibus nimirum datum non eſt ejuſcemodi ovis abundare, aut ad juſtam magnitudinem illa perducere, vel etiam perducta perficere, ſed potius corrumpere, forte quia ab ovariis ſeponi, atque in uterum delabi nequeunt, nimio adipe ſtipata, & circumducta, ut pleriſque anatomicis diſſectionibus eſt obſervatum. Quamobrem pro varia harum cauſarum conditione, oportebit diverſis auxiliorum generibus fęcunditatem in illis promovere, totis nimirum partibus generationi deſtinatis, aut etiam remotis impedimentis, ex quibus fœcundatio, & conceptio retardetur, quæ propterea ſagax Medicus, ubi ſedulo perquiſierit, atque in deficientis naturę auxilium promoverit, proculdubio ſui voti compos fiet. Cęterum de his conſulendi ſunt practici, apud quos magna ſilva horum medicamentorum, pro diverſitate cauſarum proponitur.

Illud tandem ex his omnibus colligere nunc licebit, perperam a quibuſdam in praxi omnem odorum uſum in affectibus mulierum indiſcriminatim vituperari, cum tamen is a primis Medicinæ proceribus, ſummopere multis in caſibus commendetur, neque ſolum externe, ſed etiam interne.

Et quidem licere quandoque in effectibus muliebribus; medicamentis uti, nedum aromatum miſtura conditis, ſed & fragrantibus, ac odoris nempe moſcho, ambaro, zibetho, nuce myriſtica, calamo aromatico, cæteriſque; doſi tamen convenienti, ac moderata, pluries & ab Hippocrate, & a Galeno, cæteriſque, non temere edocemur: iis enim, non ſolum cerebrum, & cor momento fere reficiuntur, & in ſuis operibus vigorantur, ſi fortaſſe ſopore, vertigine, apoplexia, ſyncope, ac leipothymia fœminæ laboraverint, ſed ſpeciatim uterus exinde ſuaviter allectus, ſeipſum impuritatibus ſtatim exonerat, ut etiam fœcundari ſubinde facile poſſit. In quam rem legi merentur præ cæteris Sennertus *lib.4. ſuæ prax.* & Laurentius 7. *Anatom.* itemque Langius *epiſtola* 23. *lib.*1. Gaſpar a Rejes *in ſuo Campo Elyſio jucundarum quæſtionum, quæſt.*84. & 93. Vivit adhuc Neapoli nobiliſſima quædam Matrona, quæ diu ſterilis cum foret, & prolis avida, tandem impatiens (temerario plane auſu) plura, & plura moſchi grana iterato ſumpſit, atque voti compos, gravida paulo poſt effecta eſt, & maſculum peperit, qui nedum feliciter, ſalubriterque degit, ſed validos, robuſtos, & euſarcos filios, ac ſucceſſores habet. Notum inſuper eſt de Hiſpanis fęminis non ſolum nobilibus, ſed plebeis, quibus frequens in uſu eſt acutus, ac vehemens moſchi, & ambari odor, ut etiam præter veſtimenta, ac chirothecas, inter tabaci delicias, quotidie illum indiſcriminatim habeant. Qua de cauſa crediderim, iis ſolummodo frequentes odores ſpeciatim obeſſe, quæ inſuetæ ſunt bene olere, ut de

Septen-

Digitized by Google

Septentrionalibus ferunt. Moſchi quoque uſum internum non ſolum approbant, ſed admiranda ex ipſo prædicant Horatius Augenius *lib.* 12. *epiſt.* 6. Solenander *conſ.* 15. *ſect.* 4. Riverius *cent*, 1. *obſ.* 65. & *libr.* 15. *Prax.* Rodericus a Caſtro, Mercatus, Zacutus, Montagnana, Platerus, Varandæus, Cheſneau, aliique plures, quos in unum recollegit clariſſimus Vir Lucas Schrockius *in ſua Hiſtoria moſchi*.

Hinc ergo deducere erit, ex mente Hippocratis, non omnino explodendos eſſe odores ab uſu medico in fœminis, cum hoc loco expreſſe præcipiantur, quin contra objurgandi ſunt ii, qui indifferenter præfocatas mulieres, & pene exanimes vehementius extorquere, ac affligere adnituntur fœtidis, ac male olentibus rebus, quæ planc benevalentibus, ac robuſtis adhuc infenſæ forent. Et quamvis aliquando experiamur mox a partu enixas odoramentis graviter affici; id tamen iis evenit ex ſubita illa commotione, quam uterus ab ipſis tunc temporis patitur, nimium allectus, atque in ſeipſo corrugatus, unde excrementorum repurgationi ſibi obicem facit; ſiquidem tunc illius papillæ, & hiantes cotyledones coacti, atque in ſuis porulis aſtricti, nequeunt lochia, & impuritates a partu deponere, quæ detenta, & cum remeante ſanguine commiſta, reliquum corporis inficiunt, unde poſtmodum animi defectiones, nervorum contractiones, ſopores, deliria, febres, aliaque ſymptomata pernicioſiſſima inſequuntur.

Acuta igitur, & ſuaveolentia cerebro ſolum infenſa ſunt per nares olfacta, cum immoderata fuerint, quatenus nimirum nervos, & nervorum fibrillas plus juſto exagitant, & laceſſunt, & quandoque etiam ſtupefaciunt, & offundunt: qua ſane ratione plures quoque mares iiſdem plurimum offenduntur, & cephalalgiis, vertiginibus, motibus epilepticis, aliiſque, haud raro, velut ebrii, vexari ſolent, ut non ſemel experti ſumus. At contra uterus, cum præſertim vacuus fœtura eſt, ipſorum halitu vigoratur potius, beneque afficitur, ut propterea facta ſubinde quadam expanſione, ſuique amplificatione, facile hiet, adaperiatur, exultet, & quod in ſui cavo ſuperfluitatum hæſit, prompte admodum expellat: quamobrem pleræque mulieres in hunc finem, moſchum, zibethum, aliaque odorata, ſacculis incluſa, & coxis interius alligata, geſtare conſueverunt. Hinc proinde demirari ſubit, unde factum, ut ex Medicis in vulgus jam abierit, uterum odores percipere, quaſi is olfactus capax foret, adeoque enorme piaculum nunc ſit, in morbis muliebribus odorata quæcumque præſcribere, cum tamen halitibus blande admodum olentibus, ſeu particulis tenuioribus, & volatilibus in ſeipſo exceptis, hærentes in glandulis noxios, craſſoſque ſuccos, fibrarum, & glandularum coarctatione, aut laxitate uterus exprimat, ac deponat. Verum in his cautio aliqua adhibenda, ut odoroſi halitus nares, & cerebrum minime pertingant, ne ſcilicet ingenti copia, & ſulphurea, qua pollent, ac inebriativa conditione, illud aggravent, & obtundant, aut etiam vellicent, & diſcerpant, orgaſmo in humoribus inducto. Cæterum bene olentia etiam ex moſcho, & ambaro, cum aliis commiſta, & in bolos, vel pilulas redacta, ac interius aſſumpta multum proficient, ad viſcerum, potiſſimum cerebri, cordis, ac uteri robur, viresque ad augendas, quemadmodum plurimorum auctorum teſtimonio late nimis comprobat præ cæteris *in ſua Hiſtoria Moſchi*, præcitatus D. Lucas Schrokius Medicus Auguſtanus, nunc Præſes meritiſſimus Academiæ Curioſorum.

V. etiam Gal. c. ad Glau. cap. 14.

APHORISMUS LX.

Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum.

CONſuetas ſanguinis purgationes, quæ ſingulo quoque menſe fœminis bene ſe habentibus ſalubriter accidunt, tempore graviditatis deſinere in fœtus alendi, & fovendi gratiam, cunctis eſt notum, ut propterea inter cætera conceptionis, & geſtationis uteri ſigna ſpecialiora, illud potiſſimum recenſeatur, ut etiam docetur ab Hippocrate *hoc eodem libr. aphor. ſequenti*. Quamobrem ſi utero gerenti purgationes procedant, jure optimo præſagire licet, impoſſibile eſſe genitum fœtum eſſe ſanum. Ut autem id omni ex parte verum ſit, neceſſe eſt, ut non ſemel, neque modice, purgationes iſtæ prodeant, ſed iterato, & affluenter; cum alias fieri poſſit, ut ex modica, nec iterata menſtruorum expurgatione, utero gerens potius relevetur, & melius ſe habeat, depoſita nimirum aliqua ſanguinis portione in ſuo curſu præpedita, uterum gravante, & infeſtante. Hinc non abs re adjectum *in aphor.* ſub plurali numero *purgationes*, quæ plane deſignant con-

Digitized by Google

ſuetam in menſes ſingulos evacuationem, quemadmodum idem Auctor expreſſius edocet *libr.* 1. *de morbis muliebr.* cum cæteroqui *lib. de natura pueri*, ſcriptum reliquerit, nil penitus graviditatem incommodare, ſi uno, vel altero tantum menſe modicum ſanguinis profundatur. In hoc autem ſpeciatim conſideranda erunt, utero gerentis habitudo, ætas, regio, conſuetudo, victus ratio, quæ præceſſit, atque alia univerſa, quæ graviditati obeſſe, vel prodeſſe poſſunt: ſiquidem plethoricæ, robuſtæ, juvenes, otioſæ, bene altæ, & abundantem menſtruorum evacuationem ſortitæ, nullum plane patientur ab ejuſmodi per primos graviditatis menſes purgatione ſuperabundantis ſanguinis incommodum; contra vero exiles, imbecillæ, exercitatæ, & pravis eduliis nutritæ, & nonniſi tenuem ſanguinem expurgare ſolitæ. Sunt etiam quæ nihilum in conſuetis menſtruorum expurgationibus perturbantur, ſed potius ſeipſis leviores, hilarioreſque fiunt; contra aliæ nedum utero dolent, & cruciantur, ſed & viribus, & ſtomacho deficiunt, ut pene langueant, & moleſtiis innumeris affectæ vix non ægrotent. His ergo potiſſimum ſi accidat a graviditate catamenia pati, fieri nequit, ut fętum geſtent ſanum, quippe qui non bene valens, viribus, & nutricatione deficit, vel in poſterum ægrotabit, & aborietur.

Sed præterea perpendere oportebit, unde ſanguis immodice, inconvenienterque profuſus prodeat, an non ex uteri cavo, an potius ex vaſis uterum circumperreptantibus, aut etiam ab his, quæ hæmorrhoidas uteri concitare ſolent: etenim Anatome compertum eſt, tria hæc vaſorum genera uterum pertingere, & ſanguinem profundere ſolere. Et quidem in utero gerentibus ſæpeſæpius ex iis, quæ cervicem ambiunt, ſanguis ſponte ſua, ac ſalubriter prodire conſuevit, neque ſolum primis menſibus, ſed etiam ultimis, imo per periodos toto fere geſtationis tempore, ut hiſtoriis proditum, & a nobis non ſemel obſervatum. Igitur ex vaſis ſolum, quæ uteri cavum pertingunt, ſanguis ſi effundatur, valetudinarium fœtum, imbecillum, ęgrotantem, & facillime aboriturum indicabit: de qua plane purgatione intelligendus hic Hippocrates, ſi tamen, ut dictum, ubertim, & iterato profluat, cum cæteroqui levis, & modica quæcumque evacuatio non tanti ſit, ut uteri geſtationem incommodare, & fętum labefactare valeat, præſertim in plethoricis, in quibus, etiamſi ex internis uteri partibus ſanguis prodeat, a conceptu, ejuſque placenta ſejunctis, nihilum plane officere conſuevit, modo non repetat; cum aliunde effluat, quam ex vaſis fętus nutricatui, & vitæ dicatis. Siquidem non tam ejus exitu, atque alimenti defectu, infans a fluentibus purgationibus periclitatur, quam orgaſmo, & commotione ſanguinis, uterum in ejus eruptione concitantis, & relaxantis, unde poſtmodum illius imbecillitas, diſſolutio, & abortus.

Hinc modo tacite admonentur Medici, quomodo in ejuſcemodi expurgationibus ſive ſinendis, ſive cohibendis gerere ſe debeant, attenta nimirum ſanguinis excreti quantitate, qualitate, tempore, & loco, ac potiſſimum utero gerentis habitudine, & conſtitutione.

APHORISMUS LXI.

Si mulieri ceſſent purgationes, neque febris, neque rigore ſuperveniente, & faſtidia cibi incidant, judica ipſam in utero habere.

Sicuti a fluentibus menſtruis tempore geſtationis procreatum fętum imbecillum dixit, ſic nunc ex adverſo ab iiſdem retentis, citra manifeſtam ęgritudinem, conceptionem jam factam, atque uteri geſtationem pręſentem pronunciat. Et ſicut menſtruæ purgationes, ſi utero gerentibus ſuperveniunt, ſæpenumero minantur abortum, utpote, quæ fętum debilem, nec bene valentem præſagierint, ita vacuis, minimeque gravidis, ſi ceſſent, poſtquam per lunares periodicationes rite, convenienterque antea fluxerint, conceptionem jam ſecutam portendunt: quamobrem inter ſigna ſpecialiora graviditatis id præcipuum communiter recenſeatur. At vero ne Medici in hoc judicio fallantur, advertit hic Hippocrates ejuſcemodi deſitionibus menſtruorum, neque febrim, neque rigorem ſupervenire debere, ſed potius ciborum faſtidia, ut certior conjectura uteri geſtationis depromatur.

Et quidem humanis fęminis inditum a Natura eſt, ut in ſingulos menſes a fecundo annorum vitæ ſeptenario per uterum ſanguinis purgationes ſubeant, quibus is convenienter irroratus (non ſecus ac fœcunda tellus ab ingruentibus imbribus) ſtatuto quodam tempore fœcundus, & fertilis evadat, indeque fœtum concipiat, ac edat. Et quamvis nonnullæ referantur etiam ſine ullo menſtruorum indicio concepiſſe, & ſalubri-

briter quoque ſuo tempore peperiſſe, id tamen perrarum plane eſt, & inſuetum, atque humanæ conditioni valde diſſentaneum, quod ninniſi quibuſdam brutorum generibus ſolummodo permiſſum eſt. Itaque ut humanæ fœminæ concipere, & utero gerere poſſint, menſtruas purgationes ſubire debent, quæ cum ſponte ſua defierint, nulla præexiſtente morboſa cauſa, nullaque ægritudine divexante, graviditatis inſtantis, vel præſentis indicia ſunt. Et quamvis pleræque omnes fere ægritudines, eæque potiſſimum, quæ ſanguinis vitium, & partium imi ventris, ciborum confectioni, & chyli diſtributioni dicatarum læſiones conſequuntur, conceptioni, & generationi impedimento eſſe poſſint; ſpeciatim tamen quæ uterum in ſua ſtructura, & ductibus afficiunt, illas perturbare conſueverunt, ut cunctis notum. Fluentibus autem menſibus per ſuas ſtatas, determinataſque periodos, fieri nequit, quin cætera quoque ad conceptionem, generationemque deſtinata, bene, ſalubriterque ſe habeant, ut uteri geſtatio naturaliter contingant; quamobrem non immerito ſolius febris, & rigoris hic dumtaxat meminit, quamvis alia quoque accidentia retentorum menſtruorum retulerit 1. *de morbis*. Accidit autem febris a retentis, ſuppreſſiſque menſtruis (citra graviditatis ſuſpicionem) quia irruens per arterias ſanguis in uteri glandulas, ſive cotyledones cum non æque a venis plane minoribus, & anguſtioribus ſubinde excipiatur, fit, ut data mora fermenteſcat, nec per fermentum uterinum, qua decet energia, ſubigatur, ut adapertis oſculis foras amandetur, unde remeans per venas uterum externe ambientes, univerſum ſanguinem, totumque corpus inficiat, & febrim excitet, quæ eouſque perdurabit, quouſque ſanguis univerſus indebita partium alienigenarum miſtura exutus, & prædicta commotione liber redditus evaſerit. Quod ſi præterea lymphicis, crudiſque impuritatibus onuſtus, atque ab oſtruente glutine, viſcoſoque ſucco, plerumque acido-pontico depravatus itidem prodierit, & per reliquum corporis recurrerit, plane cunctæ aliæ ejuſdem glandulæ, itemque glanduloſa viſcera contaminabuntur, unde poſtmodum malæ nutricationes, cachexiæ, atrophiæ, chloroſis, & febris, veluti e genere hecticarum, exorientur, ſi potiſſimum his conſentiant vitia, quæ ab ovariis turgentibus, & male affectis prodire ſolent, de quibus non eſt ut hic ediſſeramus. Rigor vero, vel ut aliis placet, horror, accidit a concuſſione, irritationeque ſenſilium uteri partium ab indebita illa fermentatione laceſſitarum, ut etiam ab excurſu irregulari ſanguinis, & lymphæ ſurſum in reliquas corporis partes perreptantis: quin etiam lumbi, quibus ligamenta uteri lata, & poſteriora, alligantur, non diſſimiliter percelluntur, & non raro etiam dolent, ut & ſcapulæ, dorſum, pectus, mammæ, ſicuti experimentis notum. Sed & ab uno utero male affecto cætera viſcera naturalia pariformiter coafficiuntur, & in ſuis operationibus non leviter ſæpeſæpius gravi cum vitæ incommodo collæduntur.

Experimento Harv. exer. 64. conſtat arterias uterinas multo numeroſiores eſſe, quam venas, cum advehendi quam revehendi major ſit uſus, unde ſanguis menſtruus fluit ex oſculis arteriolarum a turgeſcentia ſanguinis dehiſcentibus.

Itaque cum mulieri ceſſant menſtruæ purgationes, nec ſubinde febris, aut horror ſupervenit, ut ex his occulta ſaltem cauſa morboſa, vel ægritudo aliqua, ob quam illæ defierint, conjectari poſſit, atque ex alio capite ciborum faſtidia ſuperaccidant, proculdubio de uteri fœtatione, atque adeo de conceptu præſente, vel inſtante, judicandum erit. Ceſſare autem, ſeu penitus deſinere illas oportet, veluti in alium uſum deſtinatas; nam ſi per aliquod tempus detineantur; mox vero redeant, haudquaquam deſiiſſe, & ceſſaſſe dicendæ erunt, idque ſive eodem, ſive ſubſequenti menſe: Fieri enim poteſt, ut ex aliqua externa cauſa, potiſſimum vero ab animi pathematibus, timore, atque mœſtitia, repente affecta mulier iſtiuſmodi ſuppreſſionem patiatur, ut de Phaetuſa, & Namyſia meminit Hippocrates *6. epid. ſect. ult.* Superveniunt præterea gravidis ciborum faſtidia, ob conſenſum uteri cum ventriculo, qui propterea vel cibos conſuetos nauſeat, vel penitus inſuetos appetit, unde morbus ille Malacia, & Pica dictus.

At vero quo pacto utero gerentes a vacuis internoſcendæ ſint, commemorare hic haud inutile erit, ne ſcilicet hac in re, quæ plerumque magni negotii eſſe ſolet, Medici fallantur. Et quamvis pleraque fallacia ſint, ac peritos in Arte non raro etiam decipiant, probabiliora tamen eſſe conſueverunt, quæ mox referuntur. Primum autem ex his, quæ ſenſim utero gerentibus accidunt, atque citra quamcumque cauſam manifeſtam ſuperveniunt, eſſe ſolet, ut cibos quoſdam conſuetos faſtidiant, & nauſeent, vel etiam evomant, alios vero inſuetos, & malos avide appetant, & comedant; id quod ſub nomine Malaciæ, ſeu Cittæ, morboſæ nimirum famis, appellatur, & aliquando toto tempore geſtationis, aliquando vero ad primos tres vel quatuor menſes durare ſolet. Mammæ etiam plerumque ipſis ob-

du-

dureſcunt, extuberant, atque impenſe dolent, etiamſi leviter contrectentur, illarumque papillarum color e purpureo in fuſcum mutatur, pectoris venæ ampliores redditæ nigricant, cervix calidior obſervatur, necnon colli venæ, arteriæque attolluntur, ac turgent, ſed & aliquibus maculæ rufæ, veluti lentigines, in facie apparent, quinimo vultus ipſe paululum a ſua ſpecioſitate demittitur, convenientibus nonnihil oculorum palpebris, cum albugine eorumdem permutata, præter capitis gravitatem, aut hebetudinem, totiuſque corporis gravamen, pulſuum celeritatem, atque frequentiam, cum ex doctrina Galeni graviditas, temporanea quædam ægritudo appelletur. Quod ſi poſtremo menſtruæ purgationes penitus detineantur citra manifeſtam, ſenſibilemque ægrimoniam, atque ſubinde ilia tumeant, venter ſenſim, ſenſimque attollatur, ac rotundetur cum naturali mollitie haudquaquam de graviditate vereri amplius licebit.

Quibus igitur a retentis conſuetis menſtruationibus in fœminis ſalubriter degentibus, hæc ſigna accidunt; plane de uteri geſtatione veriſimiliter judicare fas erit; at vero ſi poſtea menſes prodeant, ſuumque curſum ad multum tempus ſervent, impoſſibile ait Hippocrates fœtum in utero genitum ſanum eſſe. Et quidem fieri nequit, ut fœtus ſanus ſit, cui uteri os internum hiat, & vaſa ſanguifera, cum placenta ipſa laxantur, & ſanguinem fundunt: conſtat enim ex Anatome, Placentam uterinam, ita tenaciter utero hærere, ut univerſum ſanguinem per vaſa umbilicalia in vitam, & nutricationem fœtus transferat: cum ergo ſanguis ex his funditur, proculdubio ipſum laxari, aut etiam diſcindi neceſſe eſt, quod ſine ejuſdem interitu fieri nequit. Neceſſe eſt autem, ut ſanguis affluenter, atque ad multum tempus prodeat; quamobrem ſi modice tantum, & non diutius effluat, citra periculum detineri fœtus poterit. Sed & ab internis uteri venis cavum ipſius pertingentibus profluere ſanguis debet, nam ſi fortaſſe (ut non raro in praxi expertum) e collo uteri, atque ex venis, vel arteriis ejuſdem externis emittatur, citra ullum incommodum geſtationis, imo & utiliter prodibit, quemadmodum etiam a Galeno, cæteriſque vetuſtioribus Medicis eſt animadverſum, utpote ex venis, quas crurales appellant, quæ non raro in quibuſdam ſucciplenis mulieribus, ac ſedentariam vitam ducentibus, varicoſæ etiam fieri ſolent.

Cæterum intelligendus aphoriſmus de his, quæ menſtruas purgationes, juxta conſuetam Naturæ legem, in ſingulos menſes ſubeunt; nam ſicut in pleriſque brutis animantibus illæ nullæ ſunt, ita in nonnullis humanis fœminis accidiſſe memoratur, quod nunquam menſtruas evacuationes paſſæ, nihilominus conceperint, & ſanos, vegetoſque pepererint filios; quamvis id perrarum.

APHORISMUS LXII.

Quæcumque frigidos, & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt. Et quæcumque prabumidos uteros habent, non concipiunt: extinguitur enim in his genitura. Et quæcumque ſiccos multum, & preculidos: nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcumque vero ex utriſque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt.

QUoniam uterus, locus continendo fœtui deſtinatus, plurimum confert ad illius conceptionem, & ſi bene, vel male conformatus eſt, illam vel promovet, & adjuvat, vel contra impedit, & extinguit; propterea hic Hippocrates conſiderans ejuſdem aptitudinem, & ineptitudinem, inquit, frigidos, & ſpiſſos uteros habentes non concipere, ut & neque præhumidos, & laxos, aut ſiccos & adurentes; bene vero ſortitas moderatos, & medios inter utroſque.

Et quidem frigidos ineptos eſſe generationi palam eſt, cum vita in animantibus potius calore, ſeu vi, & ſpiritu quodam calorifico fermentante, inferatur, & conſervetur cordis motus; a frigore vero, & frigorificis, vel nullus ſit, vel factus torpet, & emoritur; unde dicebat Ariſtoteles 2. *de gener. animal. cap. 3. ineſt in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus.* Spiſſos vero, ac denſos intelligere oportet, non tantum quos plerique in ſuis ductibus impervios, ac impermeabiles interpretantur, quique ſcilicet genituram tum maſculeam, tum fœmineam admittere nequeant, ſed præterea, qui in ſuis poroſitatibus, glandulis, ac textura patentes, molles, atque expanſioni, amplificationique faciles non ſunt; ſiquidem non ſolum per arterias, ac venas, ſed multo magis per tubas, Fallopianas dictas, per cotyledones, glandulaſque, & per hiantes porulos, convenientemque texturam fœminarum uteri ad conceptionem conferunt. Nuperis namque obſer-

obſervationibus Anatomicorum, ad peragendam conceptionem, debent primum ova ex ovariis abrupta, atque fœcundo maris ſemine fœtata per alterutram tubarum in cavum uteri deponi, ibique per molles, ſed turgentes ejuſdem glandulas alligari, ut ope Placentæ uterinæ fœtus intra propria involucra, ſeu ſecundinas efformatus, alimentum, & incrementum ſuſcipere poſſit. Quare niſi hæc omnia in utero convenienter adaptata, ac diſpoſita pateant, conceptio, & efformatio proculdubio nullo fiet. Itaque cum uterus ſpiſſus, ac denſus eſt, ut mollem, & patulam in ſuis vaſculis texturam, facilemque adhæreſcentiam non habeat, nullatenus conceptioni promovendæ aptus erit. Sic pariter ſiccos, exſuccos, & multo magis adurentes uteros habentes, idem infortunium ſortiuntur, cum ab ariditate, ingentique calore, longe majora, & graviora incommoda ſuboriantur, præter ea, quæ de defectu alimenti, & ſeminis corruptiones hic ab Hippocrate memorantur, ut liquet.

Oppoſitis vero de cauſis, quibus uteri præhumidi ſunt, & mucoſitatibus oppleti, infœcundæ ſunt; etenim non ſolum in his (ut notat Hippocrates) genitura extinguitur, verum etiam ova, aut utero non coaleſcunt, aut mollia, & flaccida diſſolvuntur, aut etiam multo humore obruta ſuffocantur, aut interno uteri cavo non adhæreſcentia, exoluta diffluunt, & evacuantur; unde frequens in iſtiuſmodi fœminis a primo conceptu defluxus. Accedit, quod ſemen ipſum virile ab ejuſcemodi præhumidis impuritatibus oppreſſum, adeo retunditur, & hebetatur, ut inefficax deinde redditum, non ſolum ovum fœcundare non valet, ſed ſimul cum eo dilutum effluit, & foras educitur. Hinc in univerſum conceptum vel adimunt, vel recuſant uteri imbecilles, frigidi, extenuati, adipoſi, præhumidi, diſtorti, occluſi, anguſti, laxi, torpidi, inſenſiles, plorantes, nimiumque aridi, præfervidi, exſucci, ſemperque patuli, aut facile dehiſcentes.

Mediæ igitur, & moderatæ conſtitutionis uteri eſſe debent, ut conceptui promovendo, itemque ſuſtinendo, fovendo, & alendo, ad maturitatem uſque habiles ſint, beneque valentes. Quare quæ ejuſcemodi veneficium ſortita ſunt, & mediocrem in omnibus conſtitutionem, temperaturamque adeptæ, hæ fœcundæ ſunt, ideſt fœcundari aptæ, concurrentibus ſimul una cæteris aliis ad conceptionem requiſitis, jam antea memoratis. Cæterum notas uteri bene, vel male affecti, exacte præ cæteris inveſtigat peculiari quodam opuſculo Marcus Antonius Ulmus; Et quidem frigidi, inquit eſſe pubem raram, menſtrua tarda, ingratam Venerem, difficilem conceptionem, uterum parvum, pudendum molle, frigidum, & exile, lac modicum, & facile coagulabile: calidi vero ex adverſo.

APHORISMUS LXIII.

Similiter autem & in maribus. Aut enim propter corporis raritatem ſpiritus extra fertur, ita ut ſemen non tranſmittat ad os, vel propter ſpiſſitudinem humor non exit foras, vel propter frigiditatem non concaleſcit, itaque in eo loco concreſcit, vel propter caliditatem hoc idem accidit.

Sive hic Aphoriſmus inter genuinos Hippocratis referri debeat, ſive inter ſpurios, non multum hic intererit diſceptare; nam licet in eo memorata Hippocraticam doctrinam ſapere non videantur, utile tamen quid continent, & ſaltem Medicos admonent, ſolere nonnunquam ſterilitates non a fœminis, ſed a maribus provenire: & quidem non ſatis eſt ad conceptionem, formationemque fœtus peragendam, uterum in fœminis apte diſpoſitum, beneque eſſe conformatum, juxta ea, quæ præcedenti aphoriſmo explanata ſunt, ſed præterea neceſſe eſt, ut ſemen, quod a maribus ſuggeritur, prolificum, fœcundumque ſit, valeatque fœmineum ovum, & rudimenta fœtus in eo prædiſpoſita in motum deducere, atque ad nutricatum, debitumque incrementum ſuſcipiendum habilitare, ut inde vitalis fœtus exoriens, cunctas operationes exercere, ac tandem in lucem prodire queat. Quamobrem ſana ratione, quicumque is fuerit, qui ſententiam hanc aphoriſmis interſerendam exiſtimavit, marium vim, facultatemque conſiderans, ſimiliter in generatione deficientem eſſe poſſe adjicere voluit, illamque in ſterilitate conſiderandam pari ratione, ac de fœminis dictum eſt, & præſertim vitio ſeminis, quod, vel ob defectum ſpirituum, fœcundum, & prolificum non eſt, vel ob craſſitiem, & ſpiſſitudinem ejaculari nequit in uterum, vel quia ob frigiditatem inconcoctum, dilutumque eſt, vel denique, quia ob caliditatem facile extenuatur, & evaneſcit; quippe ſemen, ut fœcundare, ac generare valeat, debet eſſe ſpumoſum, ac ſpiritibus redundans: tenax, & conſiſtens, ut hæreat; non vero craſſum, ſpiſſum, ac durum, ut torpeat, & lapideſcat; neque frigi-

frigidum, ut crudum dilutumque ſit; neque adeo calidum, & acre, ut exolvatur in auras, & uterum vellicet potius, quam alliciat. Attulit autem hic Auctor has ſpeciatim ſeminis conditiones, veluti magis proprias, magiſque ad generationem promovendam requiſitas, omittens alias has conſequentes, vel ad iſtas facile reducibiles, eo potiſſimum ductus argumento, quo cunctis notum, ſemen virile, ut generationem promoveat, debere omnino in uterum primo ejaculari, deinde retineri, mox diffundi, ac tandem fœcundare, quæ plane conditiones in adjecto aphoriſmo comprehenduntur, ut conſideranti patet. Cætera, quæ ad pudenda pertinent, ſive ejaculantia, ſive præparantia, & perficientia, ſive conſervantia ſemen, veluti inſtrumenta eidem gignendo, vel immittendo prærequiſita, tacite ſub illis comprehenduntur, ut proptera ad conficiendum ſemen prædictis conditionibus præditum, facile quis præſuppoſita credat.

Quamvis autem Lucretius *lib. 4. de Natura rerum* dicat diſſentanea cæteroqui ſemina, poſſe tamen conſentanea fieri, atque adeo generationi idonea, & peropportuna, ſi nimirum quod in ſemine fœmineo frigidum, torpidumque eſt a maſculeo incaleſcat, & vigoretur, cum ſæpeſæpius viſum ſit, ſteriles creditas, fœcundas ex aliorum concubitu evaſiſſe, atque vitaliter peperiſſe; ſi ovum nihilominus, quod ab ipſis ſuggeritur, apte temperatum, & in rudimentis fœtus rite, recteque prædiſpoſitum non ſit, proculdubio a virili ſemine, cujuſcumque conditionis illud ſit, fœcundari non poterit, ac propterea frigus illius nulla ratione alterius calore foveri, & vigorari, vel contra acritas, & fervor oppoſita virtute temperari; ſiquidem facilitas, vel difficultas utriuſque in conceptione neutiquam dependet a ſeminum tenuitate, vel craſſitie aliave qualitate, ſed ab aptitudine; vel ineptitudine partium in eiſdem conformatarum, atque ab invicem agentium, & ſubigentium promptitudine, habilitateque. Qua propemodum ratione fit, quamobrem aliquorum animalium ſemina mutuo inter ſeſe commiſta concipiant, & generent, aliorum vero minime, quod & in plantarum inſitione, atque in vegetabilium omnium ſeminum ſatione ſimpliciter experimur; ubi ſcilicet plantæ ipſæ inter ſeſe, vel earumdem ſemina, cum tellure conſentiant, vel diſſentiant; uti apud Phytologicos eſt legere.

APHORISMUS LXIV.

Lac dare caput dolentibus, malum; malum vero, & febricitantibus, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant & ſiticuloſis; malum autem, & quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt dejectiones, & quibus ſanguinis multi dejectio facta eſt. Convenit autem tabidis dare, qui non valde multum febricitant, & in febribus longis, & parvis, ſi nullum ex ſupradictis ſignis affuerit, & præter rationem conſumptis.

LActis uſum conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates ea potiſſimum commemorat, quæ ab illo abſtinendum ſuadent, ne ſcilicet pro beneficio, quod ſubinde ab eodem ſperatur, grave damnum corpori accidat, & majora mala aſſumentibus inducat: quippe ejus eſt lac conditionis, ut quemadmodum ſalubre admodum eſt, & conducibile ſatis iis, qui bene ſtomacho valent, nulliſque pravis humoribus ſunt referti; ita ex adverſo maleficentiſſimum evadit, quibus malus ineſt corporis apparatus, & ſtomachus in alibilem ſuccum commutando non eſt idoneus. Sic plane experimur in lactentibus puellis, ſalubritati, nutricationi, ac augmento ipſorum facile conferre, ſi ventriculus omnino repurgatus inveniatur; at contra penitus officere, imo corrumpi, aut aceſcere, & mille alia propemodum mala deinde afferre, ſi is alienis, aut degeneribus ſuccis infarctus ſit, cum cibis potiſſimum heterogeneis veſci cœperint; unde poſtmodum tormina ventris, dolores febres, alvi fluxus, vomitus, lumbrici, motus epileptici, idque genus alia iiſdem ſuperaccidunt.

Quoniam vero frequentiſſimus apud Veteres erat lactis uſus, conſuetuſque innumeris propemodum ægritudinibus adhiberi, ut ex eodem Hippocrate deducitur, ne proinde damna ex temeraria, atque importuna ejuſdem exhibitione imminentia provenirent, admonet hic; quibus in corporibus evitari debeat, & ſpecialius recenſet capite dolentes, febricitantes, hypochondriis affectos, crudos, flatuoſos, ſiticuloſos, & larga hæmorrhagia divexatos. Commendat vero tabidis, neque multum febricitantibus, ſed potiſſimum in febribus diuturnis, & parvis, minime vero acutis, & vehementibus, & denique iis omnibus, qui præter rationem conſumpti, & extenuati facti ſunt.

At ſtatim quis hic addubitabit, quomodo fieri poſſit, ut lac innocue propemodum,

temperatæque naturæ, blandæ, & ſuavis conditionis, atque in alimentum primum cunctis animantibus conceſſum, facilis digeſtionis, & prompti, conſentaneique alimenti, tam malum, & omnino nocuum his omnibus evadat, qui cæteroqui iſtiuſmodi cibis indigent, ut cito reficiantur, humectentur, temperentur, citra ullam ventriculi validam actionem, paſſionemque; præſertim quia ipſemet Hippocrates 1. *aph.* 16. edocuit febricitantibus omnibus cibum humidum convenire, qualis profecto lac eſt. Inſuper quamvis lactis natura, materia, & generationis modus nondum ſatis perſpecta ſint, cum Veteribus ſit creditum a ſanguine; aliis cum Proſpero Martiano ex chylo; Vvarthono, aliiſque ex commiſtione chyli cum liquore nervorum illuc corrivantium, & Hieronymo Barbaro ex ſanguinis ſero proficiſci; undecumque tamen illud oriatur, nil videtur mali quidpiam in ſe continere, quod iſtis in aphoriſmo memoratis nocere poſſit, cum conducibilius ſemper ſit alimentum præparatum, concoctum, beneque diſpoſitum, quale lac eſt, quam impræparatum, & indigeſtum. Analyſi præterea lactis inſtituta, cunctis patet, in tres partes diſſolutum illud abire, nimirum in ſeroſam, butyroſam, & caſeoſam, quarum quælibet ſummo cunctis commodo eſſe ſolet, ſed & febrientibus ipſis ſeroſa humectando, ac temperando, butyroſa impinguando, & caſeoſa nutriendo, plurimum conferre poteſt, quibus plane tria hæc neceſſaria videntur, quin & diarrhœas, dyſenterias, aliaſque ſimiles morboſas dejectiones in epidemiis curare pluries ſatagit idem Hippocrates lactis beneficio, & quod majus 2. *epidem. ſect.* 5. ad aurium dolores, lacte utendum inquit, & *l. de internis affectionibus* ad plures alias ægritudines adhibet, ut cætera hic omittam, quæ a pleriſque aliis experimenta referuntur lactis ope utiliter, & ſalubriter diverſis in ægritudinibus obſervata, ut propterea nil mirum, ſi illud Veteribus tantopere fuerit in uſu, quemadmodum ex eodem Hippocrate pluribus in locis colligere eſt. Quinimo ſolo lacte plurimos totam vitam ſuſtinuiſſe ſcribunt Athenæus, & Plutarchus, ac de Maſſæſyliis Africæ populis meminit Strabo; unde Ovidius 4. *Faſtor.*

lib. 2. 4 ſympoſ. lib. 17.

Lacte mero Veteres uſi narrantur, & herbis.

Galenus etiam Ruſtic[illegible] memorat, qui pluſquam c[illegible] at lactis uſu. Fuere & alii, Getæ, Scythæ, Nomades, ob id Galactophagi dicti, ut & nunc Belgæ, Helvetii, Septentrionaleſque populi, qui in deliciis illud habent, & cum omnibus fere cibariis commiſcent.

Verum per hoc idem, quod lac temperatæ naturæ eſt, atque primum Animantium alimentum, facile ſubigibile & alterabile, magna eſt cum præmeditatione exhibendum, & nonniſi iis, quibus metus omnis abeſt, ne aceſcat, corrumpatur, atque in deleteriam naturam abeat, juxta vulgatum illud philoſophorum, *corruptio optimi peſſima evadit*: quocirca ſcite admodum ſcripſit Hippocrates *lib. de alimento*, ſanis corporibus alimentum fieri, at vero morboſis ex adverſo venenum evadere. Atque hinc animantibus omnibus in prima ætate pro alimento a Natura conceſſum, quoniam per id temporis mandendo inhabilibus, ventriculi fermentum lene admodum eſt, & temperatum, durioriſque texturæ cibos diſſolvere potens non eſt, & ubi primum, editis dentibus, illos conterere valent, lacte deſtituuntur, quæ vero animalia ſtatim, ac in lucem edita, hos capere, & conficere poſſunt, lactificatione privantur, neque alia de cauſa infantes, & nuper editi, cruditatibus, ac vermibus obnoxii fiunt, adeoque ventris torminibus, dejectionibus, ac motibus epilepticis afficiuntur, cum nondum ab uberibus depulſi alterius conditionis alimenta aſſumere incipiunt, niſi quia ex mala eorumdem cum lacte miſcela, utrumque corrumpitur, & aceſcit, ut ex praxi ipſa ſatis clare patet. Hippocrates autem cibum humidum, ſeu liquidum febricitantibus commendavit, ſed neutiquam tam facile corruptibilem, atque in pravos humores tranſmutabilem, qualis lac eſt, ſed potius, qui febrili cauſæ, atque indebitæ ejuſdem fermentationi convenienter adverſetur. Auribus vero dolentibus lac extrinſecus admotum, aut inditum, non vero aſſumptum is commendavit, quemadmodum Galenus ipſe utendum admonet 3. *de compoſ. medicam. ſecund. loca.* Atqui coctum lac pluries exhibitum invenitur, non crudum apud Veteres, niſi ſolum ad alvum ſubducendam, & in iis, qui febre caruiſſent: lac etenim decoctum, utpote ſuo ſero orbatum, vim quamdam adſtrictoriam adipiſcitur, unde fluenti alvo plurimum opitulatur. Qui vero lacte a prima ætate paſti ſunt, ac pro cibo uſi, ex conſuetudine contracta nullum plane incommodum percepe runt; & o utinam lac ſolummodo in cibum ſumere cuncti homines contenti forent,

pro-

profectò non tam facile toto, tantiſque ægritudinibus a multitudine, & varietate ciborum, laborarent; quamquam Galenus *c.* 5. *de ſan. tuend. c.* 7. quoſdam alios memoret, agricolam illum ſub ſpe longævitatis prorogandæ imitatos, ab uſu ejuſdem graviter affectos. Cæterum etſi lac ex chylo, aut ſanguine oriatur, longe tamen ab illis differentem ſortitur conditionem, ut ex inita eorumdem analyſi ſatis notum; præterquam, quod ab his, quæ intra corpus fiunt, ad ea, quæ accidunt, aut peragi poſſunt, non valet illatio, mutatis, variatiſque ſubinde componentibus, aut concomitantibus corporis cujuſcumque compagem: id quod perſpicuum in lacte eſt, nam e mammis elicitum, atque aeri expoſitum, ſtatim alkalinum ſpiritum amittit, cæterarum lactis partium moderatorem, ut in ſanguine educto quoque accidit.

Hinc modo facile deducitur, quare capite dolentibus nocuum lac eſſe dicatur, quoniam cum dolor plerumque fiat ab acri, acido, pungenti, vellicanteque humore, qui ſæpeſæpius e ventriculo, cæteriſque naturalibus viſceribus male affectis dependet, is proculdobio uſu lactis augeretur potius, quam retunderetur. Lac inſuper ſua natura fumoſum, vaporibus caput, & cerebrum plus juſto replet, imo & ſopore aggravat, ac inebriat, unde recte Lucretius illud vino comparans 1. *de Natura rerum*, ait:

.:.:.:. Hinc nova proles
Ludit, lacte mero mentes percuſſa novellas.

Latitat etiam in lacte, quidpiam acidi.

Quamobrem ex mora, contracto ibidem acore, graviora proculdubio damna inferet. Neque diſtinguere hic licebit, num caput idiopathice, vel ſympathice doleat; nam cum indifferenter ab Hippocrate ſcriptum ſit, *caput dolentibus*, plane de utriſque intelligendum erit, cum in utriſque cauſa dolorem excitans æque foveatur, & increbreſcat, ab acore ſcilicet in humoribus excitato; unde Galenus 3. *de aliment. facult. cap. de lacte*, ſumpturos lac, dixit, indiſcriminatim oportere capite præſtare, ac præpotentes eſſe, nulla facta eorumdem diſtinctione. Haud tamen inficias iverim, longe magis lædi eos, qui idiopathice capite dolent, quam qui ſympathice, quoniam illis, præter dolorem, caput imbecille eſſe ſolet, & malarum impreſſionum promptius ſuſceptivum. Etſi præterea de capite dolentibus ſpecialiter meminerit, non tamen aliis ægritudinibus capitis affectos excluſit; unde delirantes, lethargicos, epilepticos, vertiginoſos, adhuc vigiles, eamdem ob cauſam hoc loco comprehenſos, ſub capite dolentibus, intelligere oportebit: ſiquidem his quoque contingit nimiis vaporibus caput gravari, & offendi, atque humorum acritudine compungi, & vellicari. Porro licet lac univerſum, & ſecundum omnes ſui partes acorem contrahat, & ejuſmodi mala inferat, magis tamen per butyroſam, caſeoſam nocet, quoniam ex his concreſcit, atque partibus hæret, aut in deleterios humores corruptum abit. Quamobrem, quod ſeroſum magis eſt, quale Aſininum, ab Auctoribus, ubi in ægris convenit, commendatur, ad eluendum, ſcilicet, detergendum, & laxandum nitroſa, qua pollet, conditione.

Obeſſe quoque lac dicitur febricitantibus, & quidem iis, qui humoralibus, & putridis, ut vocant, febribus corripiuntur, cum infra dicat illud convenire tabidis, & non multum febrientibus, quales hectici, & maraſmo affecti, ex longis, diuturniſque puſillis febribus. In illis etenim tum ob febrilem indebitam, excedentemque fermentationem, tum ob ſanguinis vitioſam diatheſim, qua digeſtivum ſtomachi fermentum pari vitio affectum eſt, tum ob excrementorum, pravorumque humorum apparatum, coctiones, ſecretioneſque nullæ, vel malæ fiunt, idcirco prompte admodum lac in nidorem, aut acorem vertitur, adeoque corruptum, ac in alienam naturam degeneratum, præter febris, & febrilis cauſæ augmentum, mille alia ſymptomata parere poteſt, vomitus, cardialgias, ſingultus, diarrhœas, dyſenterias, inteſtinorum tormina, aliaque febrientibus pernicioſiſſima.

Malum præterea dicitur lac iis, *quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant:* Nomine autem hypochondriorum intelligenda ſunt viſcera omnia in imo ventre utrinque poſita, jecur, cyſtis, lien, pancreas, pylorus, ventriculus, uterus, inteſtina; ab his enim male affectis, tumidis, elatis, tenſis, duris, obſtructis, aut inflammatis plane conſtat lac aſſumptum facile vitiari, & vel aceſcere, & coagulari, vel corrumpi, & putreſieri, unde poſtmodum mala innumerabilia: Signanter autem hic meminit eorumdem *ſuſpenſorum*, *& murmurantium*, quoniam hæc duo ſolent eſſe ſpecialiora male affectorum hypochondriorum ſymptomata, de quibus late ex Diocle Galenus 3. *de locis affect. cap.* 7. & ante ipſos Hippocrates *lib.* 2. *de morbis*, & de alibi.

Siticuloſis pariter lac obeſſe ſolet, ſed non quibus ſitis ex humidi abſumptione orta cre-

creditur, nam his, ut infra conſtabit, ſuapte natura convenit, & confert; ſed quibus vel a febre, vel a corruptis cibis, praviſque ſuccis in ventriculo congeſtis, ſaliva craſſiori, aut ſalſa reddita, cæteriſque ſimilibus, frequens, ac diuturna ſitis infenſa eſt; hi etenim revera vocantur ſiticuloſi, ſiti equidem morboſa, & moleſta, quæ nec largis potationibus, nec frigefacientibus, & humectantibus remediis infringitur, aut ſedatur, niſi cauſa illam efficiens, ac fovens, penitus fuerit prius abolita.

Neque quis putet ſupervacanee adjectum, etiam ſiticuloſis, lac eſſe nocuum, quod fortaſſe poterat implicite ſub febrientibus contineri: nam adhuc ſine febre, moleſtiſſima ſitis non raro urget, ut in Hydropicis, & Scorbuticis Picrocholis item, & bilioſis, ſicuti Hippocrates ipſe *lib. de ratione victus in acutis* dulcia omnia inimica eſſe dixit, & ſitim movere, ita quoque lac interdictum credere eſt, quod facile in his amareſcat, & acrem, felleamque induat conditionem, quare his ſitim potius auget, quam minuit.

Eadem de cauſa obeſſe dicitur his, qui febrientes bilioſas patiuntur dejectiones: Adjunxit autem febribus acutis bilioſas dejectiones: non quod febrientibus acute conveniat, quibus malum jam antea dixerat, ſed quod magis noceat, ſi bilioſæ dejectiones cum illis conjungantur. Verum bilioſas hic dejectiones intelligere erit, non quæ ſolo croceo colore tales videntur, quales in lactentibus, ſed quæ re ipſa acres, & acidomuriaticæ ſunt, ventriculi, & inteſtinorum labem atteſtantes, quibus ver[illegible] peculiarem ciborum, aut medicamentorum qualitatem flaventes dejectiones accidunt, ut ex malis perſicis, peponibus, croco, rhabarbaro, cæteriſque paſſim experimur, vel etiam ex ſpeciali quadam ventrium conſtitutione, a Natura inditum, fæces croceas, aut aliter coloratas egerere, lactis uſus obeſſe non poterit, ſi cætera non diſſentiant, & ſtomachus bene ſe habeat. At vero vomitus qualiſcumque ille ſit, lactis uſum prohibet, & languente præſertim ventriculo.

Nedum autem, cum bilioſæ infeſtant dejectiones, lac dare malum; ſed etiam ubi multi ſanguinis dejectio facta eſt: ſiquidem a ſanguinis immodica evacuatione, non ſolum languent vires, & digeſtivum ſtomachi fermentum hebeſcit, unde facile lac aceſcere poteſt; ſed multo magis illud acidum, depravatumque indicatur; veluti a ſanguine vitiato, maleque affecto proveniens, qui plane talis erit, ſi hæmorrhagiam inteſtinale excitat, de qua proculdubio intelligendus hic Hippocrates, multi ſanguinis dejectionem memorans, ab aperto nimirum ſanguifero vaſe, ut in fluxu hæmorrhoidali dicto: cui inhærens Celſus *lib. 3. cap.* 22. lac his pro veneno eſſe ait.

Hactenus quibus lac noceat: nunc quibus conveniat, exponit. Et quidem iis primum, qui tabidi ſunt, ſed non tamen multum febricitant: at qui pro tabidis hic intelligendi ſint, prænoſſe primum oportebit, nam tabidos multifariam intelligi ſolere, apud Medicos palam eſt; quin & plerique atrophia, maraſmo, ſimilique emaciatione confecti, non raro tabidi quoque appellari conſueverunt, quamobrem non immerito Mercurialis *variarum lection. lib. 6. cap.* 22. etiam ex Hippocratis doctrina, indiſcriminatim pro tabe inſignem quamlibet corporis emaciationem, ac conſumptionem apud Græcos, & latinos ſcriptores acceptam interpretatur, ſed & multo antea Celſus *c. 22. lib. 3. c. 22.* ad tabem retulit quoque Atrophiam, & Cachexiam. Verum ex Græco Codice Phthiſi laborantes ii intelligendi ſunt, quibus ex pulmonis ulcere tabeſcere contigit: nam Phthiſis ſtricte ſumpta communiter a Medicis deſcribitur totius corporis extenuatio cum febre lenta, ex ulcere pulmonis proveniens, quam & ſpecialius Athenienſes Phthoen appellare teſtatur Galenus *7. aphoriſm. comm.* 16. Quamquam non me lateat etiam generalius acceptam ſignificare conſueviſſe quamlibet corporis extenuationem, a quacumque cauſa, & cujuſvis partis affectione procedentem; unde multoties confuſa ponitur cum maraſmo, marcore, atrophia, & tum ab aliarum partium ulcerationibus, tum ab immoderatis evacuationibus quorumcumque humorum, aut inutilium excrementorum retentionibus, obſtructionibus, tumoribus, oſſium luxationibus, cæteriſque; quemadmodum præ cæteris nuperrime collegit Mortonus *libello de phthiſi*; quin, & Galenus ipſe non ſolum totius corporis, ſed & ſolius pupillæ oculi corrugationem, & anguſtiam cum exſiccatione, phthiſim appellare non eſt veritus 10. *de uſu partium c. 5. & 3. aph. comment.* 16.

At mirum, quomodo Hippocrates phthiſicis, ex pulmonum ulcere, lactis uſum commendet, cum cæteroqui ulcus quodlibet, non humectatione, ſed exſiccatione egeat, ut ſcilicet pus inde emergens detergatur, & pars ulcerata conſolidetur, ut plu-

Digitized by Google

pluribus oſtendit Galenus *in methodo medendi*. Quamobrem & plurimos novi a lactis uſu copioſius pus expuiſſe, & ulcus pulmonis ſorduiſſe magis, citiori cum ægrotantium internecione. Verum commendatum Veteribus lac in phthiſicis crediderim, non quod omnino profuerit, ſed quod creditum iis ſit, deſumptis ex phthiſi indicationibus convenienter ſatisfacere poſſe, cum alia per id temporis medicamenta ſimul una iis conferentia minime innotuerint: cum enim phthiſim ab ulcere pulmonis tria comitentur, pus, ulcus, & marcor; inde fit, ut tria quoque ad illius curationem expoſtulentur: nimirum pus detergentia, ulcus conglutinantia, & marcorem reſtaurantia; quæ plane ope lactis ſpecialius conſequi poſſe videntur; quippe ſeroſa ſui parte; pus in pulmonibus collectum abſtergitur; parte caſeoſa ulcus conglutinatur, atque ad cicatricem perducitur; & parte butyroſa marcore confectum corpus reficitur, & impinguatur; quamobrem lactis uſum ad phthiſim curandam, non immerito ſummis laudibus extollebant, atque unicum ejuſdem remedium exiſtimabant, ut ad uſque noſtra tempora actum, putatumque eſt. At nunc cum vulnerariis balſamicis, reſumptivis propemodum innumeris ſcateamus, ex vegetalibus, animalibus, & foſſilibus petitis, ſub forma elixirium, electuariorum, extractorum, pulverum, pilularum, & ſimilium, quibus citra quamcumque noxam empyicis, & phthiſicis opitulamur, lactis uſus non bene apud Recentiores audit, eo quod majora ſemper incommoda ferat nec reipſa in ſalutem ægrotantium cedere obſervetur. Hinc ergo norint, qui nequidem latum unguem a vetuſtioribus rei Medicæ cultoribus recedere audent, quam fuerit illis curta ſupellex, cum jam noſtris temporibus, ſagaci Recentiorum induſtria, tot, tantorumque medicamentorum ſimplicium, & compoſitorum numeroſa acceſſione, nimium locuples Medicina evaſerit. Quod ſi umquam lac phthiſicis videatur exhibendum, ſit illis ſtomachus bene valens, omni impuritate vacuus, ætas patientis puerilis, alvus aſtricta potius, quam laxa, ſputum purulentum, vel nullum, vel modicum, itemque febris nulla, vel leviſſima, citra viſcerum obſtructionem, duritiem, vel tenſionem præter ea, quæ in his conſideranda notavit idem Hippocrates *lib. 2. prædictionum*.

In præferendis lactis ſpeciebus varii ſunt inter ſe Dioſcorides, Aetius, Varro, Plinius, Avicenna, &c.

Cæterum inter lactis ſpecies præcellit humanum, utpote magis naturæ noſtræ conſentaneum, quod cum etiam proxime a mammis exſugatur, proculdubio conducibilius eſt, nihilum ſcilicet evolante parte illa volatili, & alkalina, quæ cæteras moderatur, & temperat, imo ab acore, & putrefactione tutatur, & ventriculo concoquenti mirum quantum opituletur: neceſſe autem eſt, ut lactans mulier, nedum optimis, & conferentibus edulis veſcatur, verum etiam omni animi pathemate vacua ſit, juvenis, catameniis libera, ſanæ conſtitutionis, & quæ a tribus, vel quatuor ad ſummum menſibus pepererit. Quamquam Helmontius non irrationabiliter contendat, illud præ cæteris, nedum adultis, ſed & recens natis, valde nocuum exiſtimandum eſſe, eo quod magna incommoda ſubeat, & inferat, ob varias nutricum animi perturbationes. Humano lacti ſuccedit Aſininum, quoniam ſeroſius; poſtea Caprillum, aliquanto conſiſtentius, conferente in id quoque plurimum loci conditione, tum ob aeris, tum ob paſcui ſalubritatem, quemadmodum de noſtris Stabiis ſpeciatim meminit Galenus **5.** *meth. c.* **12.** Ovillum denique, Vaccinum, Bubulum, Equinum inferioris notæ ſunt, licet ob caſeoſæ partis abundantiam magis nutriant, & impinguent; unde priſcis temporibus Athletas caſeo ex calathis victitatos refert Pauſanias ad robur, & corporis nitorem augendum; & Scythas equorum lacte coagulato, & in caſeum redacto (Hippacen vocant) ali[illegible] tradit Hippocrates *lib. de aere, aquis, &* [illegible]*cis*: Camelorum vero lac omnium dulciſſimum, ſuaviſſimumque eſſe ſcribit Plinius *lib. 28. cap. 9. lib. 11. cap. 41.*

Addit inſuper Hippocrates convenire lac tabidis dare, dummodo non valde multum febricitent: equidem ſi iis vehementi febre corriperentur, lac prodeſſe non poſſet, quoniam ex gravi illa febre proculdubio lac ejuſcemodi beneficio detergendi, & conglutinandi ulcera orbaretur, cum vix in ventriculo receptum vi febris, & fermenti febrilis, in nidorem, vel acorem penitus abiret: non raro enim fit, ut phthiſici, nedum febre lenta, & puſilla, quam habitualem vocant, ſed etiam acuta, & gravi, quam dicunt humoralem, & putridam afficiantur, ob cumulata potiſſimum excrementa ex malis coctionibus, & ſecretionibus ſuborta, vel etiam ex intruſo pure in pulmone coacervato per arterias in ſanguinis maſſam, unde is plus juſto fermenteſcit, & exolvitur. Quamobrem ſana ratione antea dictum

eſt,

eſt, purulentum ſputum, vel nullum, vel modicum illis ineſſe oportere, ut lac prodeſſe poſſit. Ita pariter conjectabimus ulcus neque magnum, & profundum, neque ſordidum eſſe, adeoque facile in conglut nationem redire, & ſanguinem in ſuam naturalem craſſim lactis beneficio revocari poſſe.

Similiter in febribus longis, & pravis adjecit, lac conducibile eſſe, in quibus ſcilicet ob diuturnitatem corpus extenuari, atque ob humorum tenuitatem, & virium languorem, puſillas febres evadere contingit: in his, deſumpta indicatione a corporis marcore, de quo alias ſcripſerat, *quæ longo tempore extenuata ſunt corpora*, *lente reficere oportet*, lac videtur omni ratione convenire, nih lum ex adverſo repugnante febris conditione, quæ puſilla, & parva ponitur. At quoniam non raro cum his diuturnis febribus jungi ſolent obſtructiones, & viſcerum tumores, propterea non temere addit; *ſi nullum ex ſupradictis ſignis adfuerit:* nam ſi fortaſſe hypochondria tumerent, obſtructa, aut inflata forent, lac nulla ratione conveniret, itemque ſi ingens ſitis, biloſa dejectio, aut ſanguinis evacuatio conjungeretur, ut antea dictum. Sed & idipſum non inutiliter repetendum exiſtimavit, ut nimirum oſtenderet, quam caute lac exhibendum ſit, ut ſi fortaſſe unum, vel alterum illorum contraindicantium adſit, ab illius uſu penitus abſtineamus; unde non ſatis eſſe putavit, illa antecedenter recenſuiſſe, niſi etiam idipſum nunc denuo rememoraſſet. Hinc monitos nos voluit, & cautos eſſe in lactis exhibitione, quoniam indebite, & inconvenienter epotum plurimum nocet, & officit; quamobrem recte Galenus advertit, *non ſemper Hippocratem ſervare brevitatem*, *ſed in quibus magnum aliquod periculum imminet*, *ſi negligentius*, *quod ab ipſo docetur*, *audiatur*, *bis*, *terve*, *repetere eadem non vereri*.

Poſtremo cæteris quibuſcumque præter rationem conſumptis, lac utile eſſe docet, quemadmodum ſunt atrophia, maraſmo frigido, tabe dorſali, aliave ſimili ægritudine affecti, citra febrim, aut aliam evidentem conſumptionis, & extenuationis cauſam. Quo fortaſſe motus argumento Galenus uſum lactis approbat ſenibus maraſmo frigido laborantibus *lib. de Maraſmo*, *& 7. methodi c.5.* Quin & plures legimus ſolo lacte vitam incolumem conſervaſſe, ut de Agricola ſuperius memorato ſcribit Galenus *cap. 5. de ſanitate tuenda cap.7.* & de aliis narrat Athenæus, Plutarchus, Plinius, Leo Africanus, aliique.

Coronidis tandem loco ſubjungere non erit incongruum, ad prohibendam lactis coagulationem conferre plurimum, ſi eidem admiſceatur ſaccharum, aut mel; ſed & Galenus *in hujus aph. comment.* ſerum lactis ſale, & melle conditum ſe etiam flatuoſis exhibuiſſe teſtatur: attamen, ut lac minus noceat, imo ut melius nutrire valeat, ſit recens mulctum, album, medium inter tenue, & craſſum, ſapore dulciſſimum, omni alio ſapore vacuum, ab animante elicitum florentis ætatis, & plantis, in opportunum uſum conferentibus, enutrita. Verum de hac re conſulantur præ cæteris Claudinus *Append. de ingreſſu ad infirmos ſect.8.* Primeroſius *lib.3. de vulgi erroribus cap.11. 12. & 29.* & noſter Santorellus 12. *de ſan. nat. c.10.* ubi late admodum commoda, & incommoda lactis refert, & examinat.

APHORISMUS LXV.

Quibus tumores in ulceribus apparent, non admodum convelluntur, neque inſaniunt; verum his evaneſcentibus de repente, illis quidem quibus a tergo, convulſiones & tetani fiunt; quibus autem a fronte, inſania, vel dolor lateris acutus, vel ſuppuratio, vel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſunt rubicundi.

Aphoriſmus hic ad partem Medicinæ chirurgicam pertinens, prognoſticus totus eſt, eoque Hippocrates futura, & imminentia, ex ulceribus mala prædicenda docet, & Medicos quoque præcautos eſſe oportere admonet, ut internoſcere ſimul, & illa præcavere valeant. Deſumptus autem ille eſt 2.*epid. ſect.3.* licet parumper immutatus, ſed tamen ita, ut facile unus alterum exponat.

Solent equidem ulceribus, ab inflictis potiſſimum vulneribus, tumores ſupervenire, & præſertim phlegmonodes dicti, ab impedito, nimirum remeantium humorum circuitu, eo quod interruptis, atque interciſis ſemitis diſcurrentis ſanguinis, & lymphæ hi ſponte ſua ad labia vulneris hæreant, & reſtagnent, unde poſtmodum tumores: Et licet Hippocrates in textu dicat *œdemata*, iſta tamen, ut interpretatur Galenus, omnem tumoris ſpeciem apud Veteres comprehendebant: quamobrem ſive ſanguis, ſive lympha, aliuſve humor, præter naturam ibidem congeſtus, ex mora facile fermenteſcens, acore, atque irritatione; nedum partem ipſam ulceratam tumefacit, & extorquet, verum etiam membranas, & nervos cir-

cumjacentes, tum corpulentia, tum acritudine coarctat, comprimit, vel etiam inflat, & dilaniat, indeque convulſiones, & mentis abalienationes exoriuntur. Hæc autem eſto indiſcriminatim quibuſcumque partibus vulneratis, ulceratiſque accidere poſſint, ſpecialius tamen plurima, variaque nervorum ramificatione refertas, afficiunt, & ubi extrema muſculorum ſunt ſauciata; talia enim vulnera, & ulcera, prava ſunt ut dicetur *aph. ſequenti:* ſi igitur ejuſcemodi vulneribus, aut ulceribus tumores ſuperveniant, inquit Hippocrates, neque convelli, neque inſanire. Tunc enim verendum de convulſione, aut inſania, cum humores commoti, & per corpus debaccantes, ad cerebrum efferuntur, atque nervorum principium occupant, & divexant; at vero in partem vulneratam delati, illud indicant immune ab ejuſmodi læſione manere, adeoque neque convulſioni, neque dementiæ obnoxium fieri, quas proculdubio intuliſſent, ſi in cerebri meditullium decubuiſſent. Atqui dixit Hippocrates *non convelluntur maxime;* quoniam fieri poteſt, ut etiam cum ejuſcemodi humorum depoſitione, & tumorum in ulceribus apparitione, convulſiones, & inſaniæ habeantur, vel ob conſenſum earumdem partium ſauciatarum cum cerebro, aut cum ſpinali medulla; vel quia non integre mali humores in ulceratam partem deponuntur, ſed alii in hanc, alii in cerebrum ſint tranſlati; vel quia aliunde contingit, cerebrum, & nervos una ſimul affici; ſed profecto magis, magiſque læderentur convulſione, & inſania correpti, ſi a depoſitis pravis humoribus in partem ulceratam, tumores non apparerent: Etſi igitur alia de cauſa delirium, aut convulſio accidat, non maxime, nec vehementer, & continue moleſtabunt, ſi ulcerata pars tumida apparebit, & ea mole, ac magnitudine, quæ proportionem ſervare viſa fuerit ad humorum copiam, & ulceris amplitudinem, ac profunditatem.

Quoniam vero humores iſti in ulceratam partem depoſiti facile loco moveri poſſunt, & alio transferri; promptius plane in cerebrum veluti in partem ſua natura debiliorem, & magis cum ſauciata conſentientem, efferentur: id quod cum acciderit, convulſiones, & diſtentiones nervorum evenire palam eſt; quamobrem recte idem Hippocrates ſubdit, tumoribus hiſce repente evaneſcentibus quibuſdam a tergo convulſiones, & diſtentiones fieri; aliis vero inſanias, laterum dolores, aut inteſtinorum difficultates, prout humores ipſi commoti in hanc, vel aliam partem decubitum fecerint: quod expreſſius idem Hippocrates declaravit *cit.* 2. *epid. ſect.*3. ubi: *His autem*, inquit, *evaneſcentibus repente, quibus quidem in poſteriores partes convulſiones cum doloribus; quibus autem in anteriores, aut inſaniæ, aut dolores lateris acuti, & dyſenteria rubra:* Siquidem ad poſteriorem cerebri partem ſpinalis medulla, ejuſdemque nervi potius afficiuntur; ad anteriorem vero mens, ejuſque phantaſmata: & ſi inferius adhuc deferantur, ac decumbant, & thoracem, aut imum ventrem petant, lateris dolores, aut dyſenteriæ exorientur. Quin Galenus, reprehenſus tamen a Cardano *in comm. hujus aph.* ab ulceratis partibus, poſterioribus vel anterioribus, deducit convulſiones, vel manias, cæteraſque affectiones fore ſecuturas. *Si vero*, ait, *tumores de repente evaneſcant, convulſiones, ac tetani, quando in partibus poſterioribus, hoc eſt in dorſo ulcera fuerint: quæ vero deinceps dicuntur, ſi in partibus anterioribus fuerint, conſequi dicit.* Et rationem addit; *Poſteriora ſiquidem nervoſa ſunt, anteriora venoſa, atque arterioſa.* At hiſtoriæ duæ relatæ *hoc loco* ab Heurnio de vulneratis in humore, & ſcapula, nullo interea apparente tumore, in inſaniam potius ductis, quam in convulſionem, contrarium evincere videntur. Quamobrem hæc indiſcriminatim quoque exoriri poſſe fatendum eſt.

Sed ut hæc mala eveniant, non ſatis eſt, ut tumores diſpareant, & evaneſcant, ſed neceſſe etiam eſt, ut repente, & citra manifeſtam, evidentemque cauſam. Ita enim fit, ut certo judicare liceat, humores alio fuiſſe delatos, non autem revera evanuiſſe, aut fuiſſe reſolutos, ac diſſipatos: ſiquidem quæ reſolvuntur, aut certa ratione diſſipantur, ſenſim, ſenſimque fiunt, præcedentibus ſignis attenuationis, coctionis, & evacuationis. Hinc jure optimo idem Hippocrates eodem 2. *epid. ſect.*3. docuit: *Quæcumque ſine ſigno judicationis judicatorio diſparent, male judicata ſunt, velut eryſipelas ancillæ Polemarchi;* & quemadmodum contingit Calvo Lariſſæo 3. *epid.* Sed nec quis ambigat, quo pacto humores a partibus ulceratis ſubito, ac repente diſpareant, alioque referantur, quoniam corpulenti ſunt, & plerumque craſſi: ſiquidem id ope circulantis ſanguinis, & lymphæ, facile accidere poteſt, reſumptis nimirum iis per venas, aut lymphicos ductus, qui non raro

plus

plus juſto, vel repellentium medicamentorum molimine, vel laxantium linimentorum amplificatione, hærentes cæteroqui humores excipiunt, & deducunt, circumpellentibus undique partibus adnexis: quod ſi forſaſſis tenues, & ſeroſi illi fuerint, adhuc promptius per poros partium, atque per ſubſtratas, adjacenteſque glandulas abſorbentur, & in ordinarios, proprioſque canales, adjacentium partium, & præſertim muſculoſarum niſu, coadjuvante plurium calore, & fermentatione ibidem excitata, alio adiguntur, & profluunt. Verumtamen, neque ſolum in cerebrum poſſunt loco moti a tumefactis partibus humores transferri, & convulſionem, aut maniam excitare, ſed alias quoque conſimiles ægritudines juxta partium affectarum conditionem. Quare nedum morborum cerebri, & nervorum meminit hic Hippocrates, verum etiam pleuritidis, peripneumoniæ, empyematis, ſi ad pectus, atque etiam dyſenteriæ, ſi ad imum ventrem, & inteſtina humores illi transferantur, & decumbant. Adjecit autem in textu, *ſi tumores ſint rubicundi*; quoniam pleuritis, & peripneumonia de genere inflammationum ſunt, & non niſi a ſanguine, vel cum ſanguine reſtagnante, contingunt, atque ab iſtius putrefactione empyema. Dyſenteria vero hic intelligitur cruenta, quam rubicundam *cit. 2. epid.* appellavit, cujus etiam meminit *lib. de nat. humana*, *3. epid. & lib. de Articulis*, & Galenus *3. de ſympt. cauſis cap.* 8. & 5. *de locis affect. cap. ultim.* Imo lienoſis ſupervenientem ſalutarem cenſet *6. Aphor.* 48. veluti ſine Interſtinorum ulcere, & nul o alio gravi ſymptomate ſociatam, imo cr t ce, Natura malum a bono ſanguine ſeparante, promotam. Quod ſane ſi pari modo contingat ex tumoribus ſubito evaneſcentibus, translatis interea pravis humoribus in patentiores ductus, unde facilius poſſint evacuari, vel ſaltem in ignobiliores corporis partes deponi, cum virium levamine, & ſymptomatum remiſſione, proculdubio, neque penitus ejuſmodi translatio vituperanda erit, ut non raro pedagricis accidit. Contigit etiam mihi Romæ aliquando experiri in quadam nobili muliere, cui tumor ingens ad clunes acciderat, ex ulceribus ibidem antea contractis, illo repente evaneſcente, atque exarefactis omnino ulceribus, ſubortum ad femora latum, oberranſque Eryſipelas, non ſolum permiſiſſe ulcera breviſſime ſanari, ſed etiam febrim cum adjunctis ſymptomatibus deſiiſſe. Hinc pariter deducere eſt (ut etiam advertit Mercurialis) non modo hæc, quæ retulit in Aphoriſmo Hippocrates mala, ab evaneſcentibus repente tumoribus exoriri, ſed & ſurditates, lippitudines, aſthmata cardialgias, dyſurias, iſchiades, idque genus alia, quæ fortaſſe reticuit, contentus generaliora ſolummodo attuliſſe, quæ fortaſſe frequentius obſervaverat. Denique ſi tumores iſti a lympha, aliiſque humoribus, præterquam a ſanguine orti, ſubito evaneſcant, ab illorum in aliis partibus depoſitione, congeneres morbi excitari poterunt, qui ſcilicet Analogiam cum iiſdem retinebunt, ut ex praxi.

APHORISMUS LXVI.

Si in vulneribus fortibus, & pravis, tumores non appareant, ingens malum.

UT oſtenderet Hippocrates ſolere fere ſemper vulneribus, atque ulceribus tumores ſupervenire, adeoque non inutiliter præcedenti Aphoriſmo dictum, malum eſſe, ſi illi repente diſſolvantur, & evaneſcant, in ejus argumenti confirmationem nunc adjicit, oportere iiſdem tumores ſuperaccidere, ſi præſertim fortia illa ſint, & prava. Atqui parum refert, num vulnera recentia ſint, aut antea contracta, & in ulcus degenerata, cum iſta Hippocrati non raro confundantur, dummodo ab externa cauſa proceſſerint, ut deducitur ex *lib. de ulceribus*: Et licet hoc loco ſcriptum ſit per Τρῶμα quod proprie continui ſolutionem a re incidente factam ſignificat, nil tamen repugnat, quin etiam ad ulcera inde progenita idipſum extendamus, & ſive punctim, ſive cæſim, & ſive a re contundente, ſive frangente, & ſecante, ſint inducta. Igitur ubi in vulneribus, aut ulceribus vehementibus, & magnis, tumor nullus apparet, qui cæteroqui ad vulneris magnitudinem conſequi deberet, ingens malum ſignificatur, ſaltem imminens, & futurum.

Vocantur autem vulnera fortia, quæ magna, & hiantia, ac profunda ſunt, vel in partibus principalibus inflicta, ut docet Galenus *4. meth. c. 6. & 6. ejuſdem operis, c. 4.* quamobrem, vel ob partis præſtantiam, vel ob reciſſæ carnis nimiam molem fieri nequit, quin multa, & ingentia vaſa ſanguifera ſint pariter vulnerata, & reſecta, unde ſanguis inde præterfluens, cum nequeat ſuum circuitum recta peragere, neceſſe eſt, ut in adjacentes partes effundatur ibique ſtagnet, & hæreat, proindeque tumorem in-

gentem, & magnum pariat; quare ſi fortaſſe nullus appareat, indicio erit, vel introrſum, in partes ſcilicet corporis intimiores excurriſſe, ibique corruptionem ſubiturum, vel ſanguinem ipſum adeo effœtum, & ineptum evaſiſſe, ut lente admodum moveatur, ſibique remoram faciat, neque partes, ut decet, irriget, vel denique tantam fuiſſe factam ex vulnere illius effuſionem, ut vix reliquus ſuperſit, qui cordis motum, & vitam tueatur.

Quod ſi præterea nedum magna, & fortia ſint vulnera, verum etiam prava obſerventur, hoc eſt maligna, & cacoethica, longe magis deteriora erunt, & vitium in ſanguine ex partibus vulneratis deleterium denotantia, quemadmodum in gangræna, & ſphacelo. Iſtius autem conditionis eſſe ſolent vulnera capitibus, & finibus muſculorum, maxime nervoſorum inflicta, ut obſervat Galenus *in comm.* quippe illa non ſine ingenti dolore, inflammatione, convulſione, virium diſpendio, cæteriſque peſſimis ſymptomatibus contingent; quæ cerebrum, cor, aliaſque principes partes collæſas, maleque affectas arguunt; unde ſi fortaſſe in his tumor nullus appareat, quoniam ex vulneratarum partium, earumque fibrarum coarctatione, corrugationeque affluens ſanguis excipi nequit, ſed ad alias partes principes, & mutuo conſentientes, impetu quodam effertur, & irruit, vel ex virium languore, in ſuo motu præpeditur, & hæret, procul dubio ingens malum ſequitur, & ſæpiſſime etiam interitus. Atqui idipſum non raro quoque imperitia Chirurgorum accidit, quemadmodum ſcite hic etiam adnotat Galenus, cum ſcilicet influxus ſanguinis in partem vulneratam valde infrigidantibus, aut aſtringentibus medicamentis reprimitur, repugnante interea ex adverſo nervearum partium natura, & conditione, quæ, ut idem Galenus ibidem ſubdit, *medicinas calefacientes, atque exiccantes deſiderant*. Ex his ergo plane nunc ſequitur, ingens malum ſubinde portendi, ut etiam edocuit allegato 2. *epid. ſect.3.* quod ſuo more complexus Celſus *l.5. c.26.* eleganter ſcripſit: *Nimis intumeſcere vulnus, periculoſum: nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt: illud indicium eſt magnæ inflammationis, hoc emortui corporis.*

Quamvis autem hæc in univerſum vera comperiamus, accidit tamen aliquando, ut in corporibus ſalubri conſtitutione potitis, rectaque victus ratione uſis, ob quam pravos, aut excrementoſos humores nullatenus cumulari contingerit, inflicta vulnera alioqui magna, nullum, vel levem admodum tumorem adjunctum habuerint, ſine ullo tamen vitæ periculo. Quamobrem confert plurimum bona corporis habitudo, & humorum puritas, ad evitandum ejuſmodi in vulneribus incommodum: contra vero novi pleroſque cacochymos, cacheticos, aut labe venerea infectos, qui etiam ex levibus vulneribus, & ulceribus, a ſuppuratis tumoribus ſubortis, vitæ periculum ſubiere, vel difficulter, & nonniſi poſt diutiſſimum tempus, convaluere. Juvat pariter in his attenta Medicorum aſſidentium cautio, atque animadverſio, qua ſcilicet præcaveatur per convenientia, & opportuna medicamenta, pravorum humorum ad partem vulneratam affluxus, ut propterea nullus, vel ſaltem levis, aut inſenſibilis tumor ſit compariturus. Cum igitur hæc rite, recteque peracta ſunt, nihilum de tumoribus non apparentibus pertimeſcendum.

APHORISMUS LXVII.

Molles boni, crudi vero mali.

QUandoquidem ad ingentia, & magna vulnera Tumores conſequi bonum, ex præcedenti Aphoriſmo tacite ſubinfertur; docet in hoc alio Hippocrates, quales ipſi eſſe oportere, nam crudi, & duri alia de cauſa mali cenſendi ſunt. Molles autem, ſive ut ſcribitur eodem 2. *epid. ſect.3. laxi tumores*, intelliguntur, qui prementibus digitis prompte cedunt, veluti oppoſiti crudis, duris, ac renitentibus dictis, ut colligitur *ex primo in primum Epidemiorum*: & quidem tripliciter tales eſſe poſſunt, vel ex conditione humoris tumorem facientis; unde qui ex phlegmate, aut lympha, mollis eſt; qui ex terreo, concretoque humore, durus: vel ex ejuſdem humoris cruditate, vel coctione, quamobrem tumores omnes inter initia, ob humorum cruditatem, duri obſervantur; cum vero coctionem ſubierint, molles fiunt: vel denique ex partibus affectis; quæ enim partes natura ſua molles ſunt, laxæ, & ſpongioſæ, ut adenes, ſæpeſæpius cum tumefiunt, molliorem quoque, laxioremque retinent conditionem: Modo molles hic tumores in vulneribus apparentes, cujuſcumque generis ſint, relati ad crudos, & duros, ſemper meliores exiſtimandi ſunt; quoniam molles ex ratione materiæ lymphicæ, aut pituitoſæ, utpote nullum, vel levem dolorem, aut irritamentum inferentes, minoris ſunt malitiæ, quam ſi a materia conſiſtentiori, acidiorique ſint progeniti: molles vero ex prompta, facilique coctione, proculdubio meliores

ſunt,

Digitized by Google

ſunt, quam ſi illa contumax, & rebellis foret, & denique molles ex natura partis affectæ grandulofæ, utpote ſenſus expertes, moleſtia quoque carent dolorifica, & vellicante, cujus rationem ſpecialem habendam voluit Hippocrates in vulneribus, & ulceribus quibuſcumque, ex quibus antea convulſionem, maniam, cæteraſque ægritudines acutiem præſeferentes metuendas dixit. Porro perperam egiſſe videntur illi, qui Aphoriſmum hunc de tumoribus univerſis indiſcriminatim ſunt interpretati, in quibus etſi nonnumquam mollities longe admodum melior fit, duritie, & cruditate, cum ſcilicet illa ab imminenti, facilique coctione humorum procedit; multoties tamen Medicos curantes fallit, & multo gravior, ac periculoſior obſervatur, quemadmodum palam fit in œdemate, atheromate ſteatomate, meliceride, vomica, cæteriſque tumoribus flatulentis, & aquoſis, potiſſimum in corporibus cachecticis, atque ad hydropem diſpoſitis, cum cæteroqui phlegmon, durus, ac renitens tumor facilius ſubigatur, & curetur. Atque hinc etiam facile exponitur, quod 2. *epid. ſect.3.* de iiſdem tumoribus, ſub alia phraſi, ſcripſit Hippocrates, ubi ſurſum repentes contrapoſuit mollibus, & laxis. Surſum autem repentes intelliguntur, non ſolum qui circa vulnera comparent, & partem ulceratam tumefaciunt, ſed aliorſum, ac præcipue ſurſum attolluntur, atque, vel ob multitudinem humorum, eorumdemque pravitatem, aut propter partis affectæ contractionem, compulſionemque, nobiliores partes petunt, & introrſum repunt. Cæterum crudi tumores, ideſt coctionem minime admittentes, nec a natura ſubigibiles, ſemper mali ſunt, & periculum vitæ minantur, quales ſcirrhi, ſtrumæ, carcinomata, exoſtoſes, ut ex praxi Chirurgica cunctis notum; ſicut contra molles ad ſuppurationem vergentes, minus mali, imo plerumque ſalutares exiſtimantur.

APHORISMUS LXVIII.

Dolente parte capitis poſteriore, in fronte recta vena inciſa prodeſt.

QUod experimento juviſſe compererat 6. *epid. ſect.2.* Hippocrates in eo, cui *dolente capitis parte poſteriore, recta vena in fronte ſecta profuit*, in Aphoriſmum redegit, & hic appoſuit, ut vel hinc certo nobis conſtaret, ab experimentis, iteratiſque obſervationibus ſententiarum iſtarum ſeriem compilaſſe, ac ſicuti in memoriam caderent, ſtato quodam ordine, diſpoſuiſſe, non tamen ea lege, ut præcepta poſteris traderet irrefragabilia, ſed ut potius moneret, qua methodo ſibi medicam facultatem comparaſſet, eademque poſteri poſſent ſuis obſervationibus illam magis, magiſque confirmare, ac locupletare, juxta illud Manilii:

Per varios uſus Artem Experientia fecit;
Exemplo monſtrante viam:

quippe non ex uno, aut ex altero experimento, ſed ex pluribus, iteratiſque, atque eodem modo contingentibus exurgit Experientia, quæ propterea ſcite admodum deſcribitur a Galeno *lib. de optima ſecta ad Thraſybulum memoria ejus, quod ſæpius, & eodem modo viſum eſt*. At vero experimentum proprie dicitur, *ejus, quod nondum conſtat opere, attentatum, ſeu alicujus medicamenti dubia attentatio*: unde experiri idem eſt, ac rei alicujus periculum facere, ac tentare, quod ſane eventus ambiguitate, & periculo non caret.

Id itaque proponere videtur in hoc Aphoriſmo Hippocrates, ſe nimirum aliquando expertum, juviſſe venæ frontis ſectionem in vehementi occipitis dolore; ut hinc cæteri, ſi prudenter viſum fuerit, idipſum experiri valeant in conſimilibus doloribus, num fortaſſe ex iteratis obſervationibus generale, quoad fieri poteſt, documentum elici, & experientia ſolidior deduci queat. Inutiliter ergo allaborant, qui hoc Hippocratis effatum ad rectam, perpetuamque medendi rationem reducere conantur per ambages illas evacuationum, quæ Revulſoriæ, & Derivatoriæ appellari conſueverunt: ſiquidem iſtæ jamdiu a recta medendi Methodo, poſt detectam ſanguinis circulationem exularunt; niſi ſolum vocabula iſta, in gratiam venerandæ vetuſtatis, retinere velimus, ut cum ejuſmodi miſſiones fiunt inter initia ægritudinum, Revulſiones; conſtantibus vero, aut invaleſcentibus iiſdem peractæ, derivationes appellentur: ea plane ratione, qua forte creditum, fluentes inter initia inflammationum humores intercipi, & in ſuis motibus præpediri; in augmento vero, & ſtatu earumdem, cum jam factæ illæ ſunt, diminui, atque in motum denuo adigi hærentes partibus humores, quod tamen non facile plerumque eſt, imo ſæpeſæpius nocuum, ac periculoſum, ut alias dictum. At vero, citra ejuſmodi inutiles animadverſiones, poteſt colori occipitis venæ frontis ſectio prodeſſe, cum is ex immoderato, impetenteque ſanguine in illius foramina anguſtiora reddita, non tamen prompte ſubeunte, provenit, quocirca, vel hærens

aliquantiſper, vel irruens, & impetuoſius excurrens pericranium, duramque meningem gravat, aut vellicat, unde poſtmodum dolor, qui deinde ſedatur, promota, per frontalis venæ amplioris ſectionem, illius circulatione: quippe jam ſatis conſtat, non aliud beneficium ex venarum ſectionibus corpori exoriri, quam ſanguinis motum, juxta Mechanicæ leges, nonnihil aliquando accelerare, ob diminutam ejuſdem quantitatem. De reliquo, id indiſcriminatim in cunctis capitis doloribus experiri velle, valde periculoſum; cum ex Galeno *in comm. Aphoriſmi primi, experiri ea, quæ non ſunt longa experientia comprobata, non eſt citra periculum, cum mala experientia ad totius animalis interitum terminetur.* Atqui, præter alia graviora pericula, quæ ex intempeſtivis, importuniſque detractionibus ſanguinis incurritur, illa ſpecialius in venę frontis ſectione contingunt, quod collum undequaque circumligari debeat, & caput ad ſupercilia faſcia obduci, ut vena illa turgeat, & intumeſcat, ne pro vena arteria incidatur, & citra periculum punctionis, aut vulneris pericranii. A devinctis autem jugularibus vaſis facile hydrocephalon, & a puncto vulneratoque pericranio convulſio non raro accidit. Hinc propterea factum, ut jamdiu ejuſmodi venarum ſectiones ab aula medica exulaverint; nec ſit amplius, qui eas tentare, aut in praxim deducere audeat.

APHORISMUS LXIX.

Rigores incipiunt, mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorſum percurrunt ad caput; ſed & viris parte corporis poſteriore magis, quam anteriore, veluti ex femore, & cubito. Sed & cutis rara: indicio autem eſt pilus.

QUamvis plerique Expoſitores memoratos hoc loco rigores nolint de veris rigoribus, febres præcedentibus interpretari, ſed ſolum de refrigerationibus, aut horripilationibus, ab externa cauſa inductis, veluti a gelu, & a Borea; ipſe tamen non video, cur illis nequeat hæc ſententia, adhuc rationabiliter adaptari, imo multo magis, quam aliis, cum experimentis compertum habeamus, rigentes a febribus ſecundum poſteriora potius conqueri, ac moleſtari, imo quoſdam etiam febre tertiana affectos noverim, qui integumenta multa, ac lanea, adhuc etiam ponderoſiora, & ex calefacta, ad eas partes exquiſierint, ut levamen aliquod, atque adjumentum a concutiente, & moleſtante frigore perſentirent; Advertit pariter Galenus nullibi Hippocratem rigoris meminiſſe a febre ſejuncti, ut propterea illum ſine febre novum, & peregrinum ſymptoma, ſuo tempore fuiſſe ſcribat *lib. de rigore, tremore, & palpitatione, c.7.* Verum utcumque ſe res hæc habeat, & ſive rigores proprie dictos, ſive ſimplices refrigerationes a rigido ambiente illatas, intelligat Hippocrates, docet hic a lumbis magis in fœminis per dorſum in caput excurrere; in viris vero, etiam partes poſteriores potius, quam anteriores, atque ex his magis extremas: Quod & repetitum bis adhuc invenitur, 2. ſcilicet *epidem. ſect. 3. & 6. epidem. ſect. etiam 3.*

Et quidem, quod in febrientibus rigores incipiant a partibus poſterioribus, atque in ſeminis magis a lumbis, clare deducitur ex nupera Recentiorum Anatomicorum doctrina, qui multis rationibus, atque experimentis evincunt, rigorificam illam concuſſionem ab indebita ſucci pancreatici cum felleo fermentatione proficiſci, adeoque circa lumbos, & glandulas lumbares perſentiri, unde poſtmodum ſpinalis medulla, ductus thoracicus, pulmo, cor, totumque corpus, inæquali frigore contremiſcant. In fœminis inſuper, ligamenta uteri rotunda ad eaſdem quoque partes portenduntur, ac proinde major afflictio ex tot nervorum, & partium nervearum compaſſione; ſiquidem inter cæteras iſtæ magis a frigorificis, ſive internis, ſive externis, afficiuntur, ex eodem Hippocrate *Aphor. 17. & 18. hujus*. Dixit autem *magis*, non quod omnino ex lumbis, ſed quod præcipue ab his oſtenderet rigores incipere ſolere, cum tamen reliquæ etiam partes extremæ corporis, manus pedes, ingenti frigore moleſtentur; rigore vero, ideſt inæquali illa concuſſione cum ſenſu intenſi frigoris, ſolum internæ partes nerveæ ad lumbos, & præcordia ſitæ divexentur. In maribus quoque poſteriora magis, quam anteriora frigere incipiunt, cum rigor illos invadit, non quod impari ratione hic illis accidat, cum idem ſit in utriſque febris fomes, & focus, unde 6. *epidem. ſect. 5.* dicitur, *rigorem omnem a ſuperiore ventre inchoare*: ſed ſolum, quia in fœminis frigus ex lumbis per dorſum ad caput fertur; in maribus vero extimas potius partes pervadit: halitus enim ex fermentantibus præter naturam ſuccis in regione lumborum, per nervos potiſſimum in maribus divexant, qui ex lumbis, & oſſe ſacro, atque adjacentibus imi ventris partibus,

tibus, ad inferiora protenduntur, & per femora excurrunt, cum in fœminis, ob eorumdem cum utero, & cerebro conſenſum, per dorſum caput potius feriant, quod plane in ipſis mollius eſt, & imbecillius. Verumtamen, etſi hoc plerumque fœminis accidat, non eſt, ut omnino immunes exinde mares ab ejuſmodi moleſtiis exiſtimemus, quamobrem appoſite adjecit Hippocrates adverbium *magis*. Nonnullos equidem novi e claſſe illorum, qui hypocondriaca affectione laborant, idipſum omnino ex rigorificis febribus paſſos, quod de fœminis hic memorat Hippocrates, ut propterea etiam mente titubarent, & ſecum ipſis obloquerentur, & alios, qui aliquantulum convellerentur, ac contremiſcerent. Adjecit tandem, *veluti femorum, & cubiti*, loco exempli, ut cum poſterioribus poſtremas, quoque, & exteriores partes intelligamus, quod clarius expreſſit *citat. 6. epid. ſect. 3.* inquiens: *Horremus enim magis exterioribus, quam interioribus corporis partibus, velut cubitis, femoribus*. Porro ſi hæc manifeſta ſunt in rigoribus, & horroribus, multo ſane patentiora ſiunt in refrigerationibus extrinſecus inductis, aut in defluxionibus humorum præſertim lymphicorum, per ſpinam, & artus, quippe partes poſteriores corporis frigidiores ſunt anterioribus, quoniam illæ magis oſſeæ, & nervoſæ, iſtæ vero majoribus, & numeroſioribus venis, ac arteriis ſunt refertæ, ſicut etiam interiores, exterioribus, ut patet. Quod denique anteriores partes calidiores ſint poſterioribus, indicare ſubdit cutem illarum partium raram, atque facilem pilorum generationem: rarior enim cutis, & facilis pilorum generatio, caloris, ſeu rei calidæ, unde pilus oritur, abundantiam indicat. At vero raritas cutis debet eſſe moderata, quæ ſcilicet ſatis ſit ad halituoſa excrementa excipienda, atque in pilum prolonganda, non autem tanta, quæ laxior nimis, & multum patula, illa retinere, & concreſcere non ſinat, ſed potius evolare, ac diſſipari permittat; ſiquidem quemadmodum aſtricta nimium, & denſa cutis pilorum generationi impedimento eſt, ita ex adverſo rarior, & patentior plus juſto glabra remanet; igitur moderate raram eſſe oportet.

APHORISMUS LXX.

A quartanis capti, non admodum a convulſionibus capiuntur; ſi vero prius capiantur, & quartana ſupervenerit liberantur.

SI unquam licuit a contextu Aphoriſmorum mentem Hippocratis explicare, & clariorem reddere, certe ex hoc luculenter patet, rigores antea memoratos, febriles potius intelligere voluiſſe, quam alios; quoniam nunc de quartanis febribus verba facit, quæ rigoribus, aut potius horroribus moleſtiſſimis ægrotantes cruciant, iiſdemque veluti ſignis pathognomonicis ſociantur. Sed iſta utcumque ſint, docet Hippocrates, Quartanis febribus correptos non admodum convulſionibus affici: imo his fortaſſis antea correptos, ſuperveniente quartana liberari. Multum autem allaborant Interpretes, num proprie de convulſione, græce σπασμῷ, an de convulſione epileptica, ac de ipſamet epilepſia, exponendus ſit, ſiquidem Galenus *in comm.* excipit convulſionem factam ab inanitione, & illam ſolum, quæ a repletione ſit, atque ab humoribus lentis, & pituitoſis progenitam intelligit, qualis in morbo comitiali; cui ſententiæ inhærentes plerique alii in comprobationem adjiciunt eumdem Hippocratem *6. epid. ſect. 6.* dicentem: *A quartana correpti magno morbo non corripiuntur, ſi vero corripiantur prius, & ſuccedat quartana, liberantur*. Pro magno autem morbo epilepſiam intelligi, nemo eſt, qui ambigat: & quamvis nonnulli, inter quos Cardanus, de omni magno morbo illum interpretentur, id tamen veritati, atque experimento non cohæret; ſiquidem nulla ratio ſuppetit, quamobrem quartana correpti, a cunctis aliis magnis malis præſerventur, aut liberentur; quinimo experimentis pluries conſtitit apoplexia, aſthmate, cordis palpitatione, hydrope, cæteriſque magnis ægritudinibus eos laboraſſe, ut ſileam ſcirrhos, obſtructiones lienis, renum calculos, iſchurias, ſtrangurias, aliaſque, quibus obnoxii ſiunt. Sed & Hippocrates ipſe *3. epid. 3.* complures quartanarios memorat in conſtitutione illa peſtilenti, ſimul cum aliis periiſſe. Hinc falſum quoque dicere eſt Celſum, hac ductum Hippocratis auctoritate, qui quartanam febrim docuit ab aliis magnis morbis liberare. Verum tot ambagibus, & tricis exolvemur, ſi juxta Recentiorum dogmata, & obſervationes conſiderentur

omnes iſtiuſmodi nervorum ægritudines a vaporibus, aut humoribus acidis provenientes, qui cum ſedem ſuam in imo ventre habeant a vitio viſcerum naturalium male affectorum, præſertim vero pancreatis, lienis, ventriculi, & glandularum circumjacentium, propterea fit, quod illis per indebitam cum cæteris ſuccis, potiſſimum felleo, in gracillibus inteſtinis fermentationem febrilem ſubactis, ut ſpeciatim in quartana febri fit, deſinat in nervorum, & maſculorum fibris proritatio, & convulſio, ut alias quoque dictum eſt; viciſſim etiam acidum quodcumque, felleo, & amaro liquore retunditur, ac domatur: cumque quartanæ febres cæteris longiores eſſe ſoleant, inde etiam ſequitur, ut iteratis invaſionibus, tum per vehementes illarum horrificas concuſſiones, tum etiam a diuturna perduratione, omnis acor ex humoribus abſumatur, vel infringatur, removeaturque cauſa irritationis; & convulſionis nervorum. Huc etiam facit, quod idem Hippocrates *6. epid. ſect.7. circa finem*, ſcribit: *melancholicos fieri epilepticos, & e converſo;* quoniam humor melancholicus acidus, utriuſque morbi cauſa, ſi in cerebrum, & mentem feratur, melancholiam; in principium vero nervorum, & nervos ipſos, epilepſiam excitat; atqui febre ſuperveniente, ideſt per febrilem fermentationem ſubacto iſtiuſmodi humore, uterque, vel deſinit, vel remittit. Denique advertendum ſupereſt Hippocratem non penitus dixiſſe quartanis captos convulſionibus nullatenus corripi; ſed *non admodum* ſolum; ſiquidem fieri poteſt, ut alia de cauſa illis afficiantur, etiam eadem non penitus per febrim diſcuſſa, potiſſimum cum convulſiones, & epilepſiæ fuerint inveteratæ, adeoque protractæ languorem in nervis conſequantur: quo caſu etſi omnino non deſinant, ſatis tamen eſt, ſi admodum, aut violentius non affligant, ſed rarius ſolum, & mitius, quam conſueverant.

APHORISMUS LXXI.

Quibus cute circumtendunt aridæ, & ſiccæ, ſine ſudore moriuntur, quibus vero laxæ, & raræ, cum ſudore moriuntur.

Tranſcriptus eſt hic Aphoriſmus ex *6. epid. ſect.6.* ubi per eadem verba ſcribitur, niſi quod clarius ibi, cutes aridæ; ac duræ, pro aridis, & ſiccis morantur. Notat autem cutes aridas, & duras, quæ ſcilicet ſimul una exſuccæ ſint, ac denſæ, quemadmodum in coriis animalium ad Solem exſiccatis, ut nimirum pororum conſtipationem, coarctationemque deſignet, & cujuſvis humoris abſumptionem, unde tactu duræ, diſtentæ, & aridæ, adeoque etiam ſcabræ, & aſperæ percipiantur. Neque ſolum unius, aut alterius partis meminit, ſed univerſalis integumenti totum circumambientis, & circumveſtientis corpus: id enim ſonat verbum illud, *circumtenduntur*, qua ſcilicet cute univerſum corpus circumtegitur, & conveſtitur. Quibus igitur cutes tales ſunt, vel natura, vel temporis progreſſu, forſan *ex* ægritudine, veluti ex maraſmo, ſudor nullus fieri poteſt, etiamſi febribus afficiantur, quoniam vel humor deeſt propter ariditatem, vel extramitti, atque exudare nequit propter cutis denſitatem, exareſactis præſertim glandulis ſubcutaneis dictis, unde lympha, ſudoris materia, proxime ſolet extillare; quemadmodum eveniſſe ſcribit idem Hippocrates Dealcis uxori, & Adoleſcenti in Melibæa, ægrotis *xv. & xvi. 3. epid. ſect.3.*

At vero, qui cutem ſortiuntur laxam, & raram, nimio ſudore perfuſi in febribus, aliiſque ſimilibus ægritudinibus, decedere ſolent; quoniam ſcilicet, qui humores pravi per coctionem ſubigi non potuerunt, & critice protrudi, ſponte ſua inter mortis confinia, inutiliter, imo etiam maximo cum virium diſpendio, erumpere conſueſcunt, & ſudores pariunt, diaphoreticos dictos, præſertim ſi cacoethiam conjunctam habeant, ut in malignis, & peſtilentibus febribus.

APHORISMUS LXXII.

Qui Regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt.

Icterum alias diximus, vel a veneno ſanguinem, & lympham corrumpente, vel a craſſis, lentiſque ſuccis fellei humoris in tenuia inteſtina tranſpoſitionem ex ductu cyſtico, & cholidocho impedientibus, exoriri. Primum, plerumque malum, itemque exitioſum experimenta plurima conteſtantur, de quo etiam Hippocrates pluries in hiſce Aphoriſmis, præſertim ſi ante ſeptimum apparuerit, aut tumido, ac duro exiſten-

tæ

te jecinore. Alterum diuturnum quidem, ſed minime periculoſum paſſim experimur, & ſæpiſſime etiam ſine febre. Cujus autem hic meminerit, ut eo affectos non admodum ventoſos eſſe dicat, vereri ſubit. At de primo effatum hoc veritati non conſonat, repugnante quoque eodem Hippocrate, qui Apollonium ægrotum xiii. *ſect.* 3. 3. ***Epidemiorum***, auriginoſum, ſimul, & flatulentum fuiſſe memorat. A tumefacto præterea jecore facile ſubſequi ſolet Tympanitis, in qua flatus prævalent adeo, ut univerſum ventrem diſtendant, & inflent. Ictericos itaque ab impedita fellei humoris in gracilia inteſtina depoſitione, hic intelligere oportebit, quibus nimirum alvus ſtyptica eſſe ſolet, & fœces, ſi quæ egeruntur, albicantes, ac cineritiæ obſervantur. Quoniam enim in his bilis conſiſtentior, ac inertior reddita, minime in tenue inteſtinum deducta, nequit ſuo ſale volatili viſcoſam pituitam, hærenteſque in inteſtinis ſuccos, etiam ab acido pancreatis fortaſſe auſteriori, itemque ex ventriculo delabentem chylum convenienter diluere, ac moderari; propterea fit, ut flatus, vel nulli, vel tenues admodum progignantur, ſed & fœces inde provenientes mucoſæ plus juſto, & felleo iſtiuſmodi liquore privatæ, diu retinentur, atque poſtmodum nonniſi ingenti conatu egeſtæ cineritiæ obſervantur; conſtat autem felleum hunc humorem pancreatici vim retundere chylum ab inutilibus partibus repurgare, tenaces hærenteſque ſuccos ab inteſtinis, incidendo, detergere, nec non clyſteris vicem gerendo, flatus diſcutere, & alvi excrementa ad exitum provocare. At vero adjecit Hippocrates *non admodum*, cum fieri poſſit, ut aliquando, leviter ſaltem, flatus, aut ructus ab Ictericis emittantur, cum ſcilicet aliqua ex parte felleus humor ad inteſtina, dejicitur, forte quia non omnino cholidocus ductus obſtruitur, ut omnem ejus partem removetur, vel etiam, quia ab oleoſa, tenacique bile cyſtis ipſa ſola infarcitur, indeque Icterus exurgit, libero interea cholidoco ductu remanente. Sed & contingit pariter nonnullos flatibus vexari, ventris murmura excitantibus, & inflantibus inteſtina, illos autem nequaquam depellere poſſe: his equidem facile accidit, ut Ictero corripiantur, & Tympanitici præterea fiant. Novi quemdam optima cæteroquī ſanitate fruentem virum, qui cum ingentes flatus magno ſane impetu per tempus, cum luberet, edere conſueviſset, mox factus Ictericus flatus ipſos per ventrem obmurmurantes diſcutere nequivit, & poſt aliquod tempus Tympanitico-aſciticus periit.

Romæ cum degerem, contigit pariter experiri Ictericum quemdam, inconvenienti tamen methodo tractatum, flatuoſum, ructuoſumque per totum fere morbi decurſum extitiſse, ſed tandem ſtomacho, & viribus exolutum, cum nil amplius retinere, nec digerere potuiſset, ultimum ſuum clauſiſse diem tumefacto interea Jecore, & Ictero in hepatidem ſcirrhoſam commutato.

Digitized by Google

LUCÆ TOZZI
In Sextum Librum Aphoriſmorum.
HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

In longis lævitatibus Inteſtinorum ſi ructus acidus ſuperveniat, qui prius non erat, ſignum bonum.

SExtus hic Liber Aphoriſmorum varius eſt, proindeque utilis ſimul, & maxime commendabilis: continet enim ſententias ad Praxim Medicam ſummopere conferentes, præſertim in his, quæ accidentium morborum proprietates comprehendunt: ſumptoque initio ab infima corporis regione naturali, primum conſiderat Hippocrates acidum ructum ex Ventriculo provenientem in diuturnis lævitatibus Inteſtinorum, aitque ſi is, veluti ex inſperato ſuperveniat, quin prius numquam extiterit, bonum ſignum eſſe.

Eſt autem lævitas Inteſtinorum, græce Lienteria, ægritudo illa, in qua aſſumpti cibi celeriter, & præpropere nimis omniſque concoctionis expertes, ac nullatenus immutati, egeruntur. Et quamvis inter Lienteriam, & Cæliacam paſſionem, ea ab Auctoribus differentia ſtatuatur, ut in Lienteria ſtatim, ac nullimode permutati; in Cæliaca vero parumper detenti, & ſolum aliquantulum diſſoluti dejiciantur, non tamen illa tanti eſt, ut ſub nomine lævitatis Inteſtinorum hoc loco prior ſolum, & non etiam poſterior affectio comprehendi poſſit, cum unam, eamdemque cauſam utriuſque communem ſortiri ſoleant. Quæ enim a Veteribus de ejuſcemodi ciborum dejectionibus ſunt excogitata, de debili Concoctrice, aut imbecilla Retentrice, vel plus juſto laceſſita Expultrice, quarum culpa ingeſti cibi debito tempore non retinerentur, vel ante neceſſarium tempus expellerentur, ideoque coctionem non ſubirent, nupera Anatome facilius explicantur per comprehenſionem, coarctationemque tunicarum Ventriculi ſuis fibris intertextarum, diſſolutionemque ciborum a ſuccis, e glandulis lenticularibus earumdem, in Ventriculi cavum exudantibus; quamobrem cum ejuſdem tunicæ delaxantur, & ſucci ipſi digeſtivi hebetes fiunt, aut in alienam naturam degenerant, coctio nulla fit, vel admodum imperfecta, unde poſtmodum facilis eorumdem delapſus ad inteſtina, ſubitaque depoſitio: cumque iiſdem tunicis Ventriculus, & inteſtina conveſtiantur, atque humores ſecretionibus addicti, Felleus ſcilicet, & Pancreaticus, parem ſortiantur in hoc affectu conditionem a naturali ſtatu degenerem; proinde fieri, ut quod in Ventriculo diſſolvi, & concoqui non potuit, multo minus dilui, & ſecerni queat in Inteſtinis, potiſſimum gracilibus, quin & hæc, tum vitio, & inefficacia eorumdem humorum, tum defectu, ac laxitate glandularum miliarium, quibus interius referciuntur, tum denique lactearum venarum excipere nequeuntium obſtructione, plerumque etiam male affecta, in cauſa ſunt, ut quantocyus pariter ad alvum inconcocti cibi deturbentur, & expellantur. Hinc Lienteria, nedum lævitas Inteſtinorum, ſed & cibarius fluxus, ſeu diarrhæa ſtomachica pleriſque appellatur, quoniam ſtomachus, ſeu Ventriculus, & Inteſtina cum ſuis tunicis, fibris, glanduliſque, necnon cum liquoribus in eorum cavum extillantibus, ſimul una in hoc affectu læſa conſpiciuntur.

At vero non ſolum hic conſiderat Hippocrates Lienteriam, ſeu lævitatem Inteſtinorum quamcumque, vel ex modico tempore inductam, ſed ſpeciatim adjecit, ex diuturno tempore moleſtantem; ſiquidem *in diuturnis* dixit *lienteriis*. Si namque Lienteria recens foret, profecto, quod de acido ructu ſuperveniente recenſet, foret infidum, quia fortaſſe ſemper adfuit, & ſicut is a principio Lienteriam concomitans non magni æſtimandus, ita nec Lienteria ipſa plurimum eſſet magnifacienda, utpote, quæ non altas

fixerit

Digitized by Google

fixerit radices. Jure ergo hæc ambo animadvertenda ſcribit, *in longis*, ſeu diuturnis *lienteriis*, in quibus gravius de vita verendum; & *ructus acidus ſuperveniens*, qui longe magis utilis exiſtimandus eſt. In his etenim ructus acidus ſuperveniens recuperatum iri ægrotantem portendit, ob reſtauratæ coctionis indicia, quippe ſucci illi digeſtivi, ciborum diſſolutionem promoventes, amiſſum acorem referunt naturali ſtatui debitum, quo antea orbati, inidonei evaſerant, & ventriculus ipſe ad priſtinam fibrarum texturam, ſuique coarctationem quadantenus revocari prædemonſtratur. Atque hinc palam fit, quam longe aberraverint veteres Interpretes, ex ructu acido coctionem renovari exiſtimantes ex eo, quod ructus acidus indicium foret inchoatæ coctionis, vi caloris perfici conſuetæ, cum ructus acidus ex *Galeno* frigidam intemperiem conſequi dicatur, & coctio ex eodem, a calore moderato fieri putetur. Equidem ructus acidus inchoatæ coctionis indicium eſt, ſed ex reſtauratione, ac reditu ſuccorum Chylificationi inſervientium, quoniam ſucci iſti ſua natura acidoacres eſſe debent, & ubi antea per Lienteriam hebetes, ac inertes, omnique acore, diſſolvendi vim habente, orbati fuerant, cum in priſtinum reſtaurari, & exacui cœperint, futuram in poſterum meliorem ciborum coctionem pollicentur.

Addidit præterea, tunc ructum acidum ſignum eſſe bonum, cum antea non extiterit, forte, quia ſucci illi digeſtivi hebetes, & effœti, vel propter commiſtionem aliorum ſuccorum præſertim phlegmaticorum, vel ob mucorem in tunicis, & glandulis Ventriculi hærentem, vel propter eorumdem inertiam, ac inefficaciam, veluti a ſanguine vapido dependentem, vim, actionemque nullam in cibos aſſumptos exerere potuerint, qui mox repurgato per iteratas egeſtiones corpore, acutiores, efficacioreſque redditi, deinceps valeant eorumdem diſſolutionem, Chylificationemque peragere. Quamobrem, qui ſucci ciborum diſſolutioni dicati, nulli, vel inefficaces erant, comparente ructu acido, illoque perſeverante, reſtituti deſignantur, unde ſignum bonum. Neceſſe eſt autem, ut perſeveret; nam ſi momentaneus fortaſſe foret, infidele ſignum eſſet.

Sed quid, ſi ructus acidus adhuc antea per initia lævitatis Inteſtinorum extiterit? Certe ex mente Hippocratis nil boni exinde præſagiri poſſet: tunc enim acidus ructus potius a cibis ipſis male digeſtis proveniret, quam a ſuccis digeſtivis in meliorem ſtatum redeuntibus; quamobrem non immerito Lienteriam ipſam comitaretur, non ſuperveniret. Atque fieri etiam poteſt, ut ſucci ipſi talem, ac tantum acorem nanciſcantur, ut longe admodum a naturali conditione declinent, adeoque referant vim, acutiemque Aquæ Stygiæ, proxime ad veneni naturam accedentes, quocirca nedum cibos diluant, ac plus juſto extenuent, ſed & tunicas ipſas Ventriculi, ac Inteſtinorum proritent, & compungant, unde poſtmodum citiſſima, ac præpropera nimis in alvum depoſitio, quemadmodum ex vehementioribus catharticis, & venenatis quibuſdam liquoribus experimur. Sed & inſuper a nimia, atque immoderata tunicarum, & fibrarum Ventriculi laxitate idipſum evenire poterit, qua ſcilicet fiat, ut aſſumpti cibi nec comprehendi, nec debito tempore retineri queant, ſed ſponte ſua per pylorum ſe corrugare nequeuntem in Inteſtina delabantur, quæ pariformiter affecta, aut premente, ineptaque iſtiuſmodi mole gravata, foras protrudant. Hinc autem facile deduci poteſt evenire, quandoque poſſe Lienteriam vitio ſolius Ventriculi male concoquentis, aliquando vero ex defectu gracilium Inteſtinorum, ſuccorumque illuc corrivantium, non ſecernentium partes Chyli alibiles ab excrementoſis, ſed una ſimul permiſtas, ac confuſas, ex irritamento ſtatim ad alvum protrudentium, itemque ſi a tumida, villoſaque glandularum ſubſtantia quodammodo lævigata, atque a fibrarum, nervorumque laxitate, ad debitum tempus continere nequeuntium, indeque fieri, cur aliquando gravior, quandoque vero mitior Lienteria exoriatur, ut exemplis pleriſque compertum eſt.

Quoniam vero ſimilem ſententiam ſcriptam reliquit Hippocrates 2. *epid. ſect.* 2. his verbis: *diuturnis lævitatibus Inteſtinorum acidum ructum fieri, antea numquam factum, ſignum utile, ut Demæneti accidit: fortaſſe autem eſt, & arte facere; etenim turbationes hujuſmodi alterant: fortaſſe autem, & acidi ructus lævitatem Inteſtinorum ſolvunt;* anſam nobis præbet dubitandi, an non æque expediat Medico ructus acidos excitare, quin etiam & vomitum, cum alioqui nihil de hoc memoratum ſit in præſenti Aphoriſmo. Verum Hippocrates *cit.* 2. *epidem*, hæſitanter ſolum ſub particula *fortaſſe* illum commendat, deſumpta ratione ab illa turbatione, ſeu commotione Ventriculi, qua in eructatione ſe ſubvertit, & efflat, ut inde fortaſſis calor (cujus defectu Lienteria fieri creditur) ſuſcitetur,

ac

ac vigeat, & frigidi, tenaceſque humores Ventriculi fundo hærentes, ſubmoveantur, & expurgentur: quamobrem cum certum omnino non ſit ex ructu arte promoto Lienteriam fore deſituram, proinde factum, cur in Aphoriſmo nil tale retulerit, veluti nondum experimentis comprobatum. Sed & in diuturna Lienteria affectis, adeoque toto corpore languentibus, nec videtur tam facile ructum acidum, & vomitum tuto excitari poſſe, niſi dumtaxat ex accidenti, quatenus per medicamenta aromatica, & roborantia Ventriculum, vigor in fibris, & tunicis ejuſdem ſe quodammodo corrugantibus, promoveatur. Et licet vomitus in alvi fluxibus ex eodem Hippocrate a pleriſque Auctoribus commendetur, is tamen nonniſi inter initia convenit, valente nimirum Natura ejus impetum ſuſtinere, quæ cum ex adverſo valde imbecillis eſſe ſoleat in diuturnis lienteriis; propterea haudquaquam tutum erit ad ejuſmodi commotionem illam laceſſere. Quod autem ex anguſto alicujus vaſis orificio potando, creditur promotum ructum prodeſſe, vanum omnino exiſtimaverim, cum nonniſi ab interna cauſa excitatus ructus, iſque ſimiliter acidus, in Lienteria commendabilis ſit, & ſignum bonum eſse poſſit.

V. de hoc Gal. comm. 2. In 6. epidem. tex. 32. referentem Sabinum, ita conſuluiſſe.

APHORISMUS II.

Quibus Nares natura humidiores, & Genitura humidior, minus integra ſanitate fruuntur, quibus vero contraria ſalubrius degunt.

COlligit in hoc Aphoriſmo Hippocrates ab humidiori, vel ſicciori Narium, & Genituræ conditione, meliorem, ſalubrioremque, vel contra deteriorem, inſalubrioremque totius corporis conſtitutionem; ſimili fere modo, ac de totius Anni tempeſtate ſcripſerat, 3. *Aphoriſmorum Libro*, inquiens; *Ex conſtitutionibus Anni ſiccitates ſunt imbribus ſalubriores, & minus mortiferæ*. Et quidem ab humidiori corporum conſtitutione major excrementorum præſertim craſſorum, & phlegmaticorum proventus deſignatur, quæ partes omnes aggravent, ac hebetent, & ſanguinem vitæ theſaurum, ſuſtinendo, fovendoque corpori ineptum, effætumque reddant, quamobrem majora, & pejora nobis ſemper accidunt mala ab his, quæ plus juſto humefaciunt, ac delaxant: Humidum enim in Viventibus moderatum, balſamicum, & oleoſum dictum, minime vero aqueum, & excrementoſum eſſe debet, quale per mucum, & fluentem lympham narium deſignatur. Scriptum eſt autem *Natura*, ideſt a nativitate, atque ex naturali, inſitaque corporis habitudine, ad excludendas humidas illas ſuperfluitates, quæ ex cauſis externis, vel ab ægritudine aliqua inducuntur, quemadmodum ab aere auſtrino, cibis excrementoſis, potibuſque gelidis, ac immoderatis, itemque ex catarrhis, aliiſque. In his præterea arguitur mala, & laxa nimis Cerebri (quod pituitæ metropolis Hippocrati dicitur) conſtitutio, quæ & lymphicas, ac ſeroſas ſanguinis ſuperfluitates facile ſuſcipiat, & ſuſceptas moderari nequeat, ſed per nares, cæteraſque adjacentes partes ſponte ſua defluere ſinat. Id ipſum quoque indicat Genitura humidior, illa quippe tenax, ſpumoſa, & conſiſtens eſſe debet; unde cum humida, & fluida nimis eſt, a conſimili ſanguinis conditione progenita deſignatur; modo ex utriuſque partis humida, laxaque conſtitutione, cæteras quoque omnes pari vitio affectus conjicere licebit, adeoque coctiones omnes, cunctaſque operationes inertes, languidaſque fieri, ex quibus, nec integra, nec perfecta ſanitas exoritur, ſed valde debilis, & contrahendis ægritudinibus multum obnoxia; quandoquidem Cerebrum, & Teſtes videntur eſſe præ reliquis, præcipuæ, ac prævalentiores partes, ad vim, vigoremque toti corpori impertiendum, quippe quia ex Cerebro ſpiritus animales, atque ex Teſtibus maſculeum robur cunctis aliis communicatur. Hinc experimur, Spadones, illoſque omnes, qui ejuſcemodi aqueis humiditatibus, atque ſeroſis humoribus abundant, eſse perpetuo valetudinarios, ingenio hebetes, ſenſibus obtuſos, languidos, excrementoſos, & ad quæcumque opera, aut exercitia, tum mentis, tum corporis minus idoneos. Cæterum comparate ſolum illos his minus ſalubres eſſe dixit, cum & non minus ſicciori conſtitutione prædìti, ſuis quoque ſubiiciantur ægritudinibus. At vero animadvertendum hic eſt, quod junctim Hippocrates memoravit *Nares, & Genituram humidiores*, ut ex utriuſque complexo de totius Corporis ſalubritate rectum judicium ferri poſſit; nam ſi una, vel altera ſolum pars humidior foret, non de toto, ſed ſolum de illa parte male affecta, ac debili judicabitur; unde ſi Nares ſolum humeſcant, cerebrum male affectum, & imbecillum deſignabitur; ſi vero Genitura dumtaxat fluxilior, ac ſeroſior

fior obſervetur; Teſtes ſolummodo, aliæque partes circumjacentes languidæ, & laxæ ſignificabuntur. Debent igitur hæc duo ſimul jungi, ut de totius corporis conſtitutione conjicere poſſimus. Idipſum quoque per eadem fere verba ſcriptum eſt *6. epidem. ſect.6.* unde excerptus videtur præſens Aphoriſmus, niſi quod Genitura nedum humidior, ſed copioſior quoque adjiciatur, non minimum ſcilicet ad cauſariam valetudinem conducente copia. Hac etiam de cauſa idem Hippocrates *2. Aphor.44.* adnotavit craſſa, atque obeſa admodum corpora citius interire, quam gracilia; quoniam facilius in graviſſimos, & lethales affectus incidunt, quales ſunt Apoplexia, Lethargus, Carus, Paralyſis, Oculorum ſuffuſio, Aſthma, Hydrops, Lienteria, Diarrhœa, Dyſenteria, aliique ſimiles. Contra vero ſicciori, ſolidiorique Corporis conſtitutione potiti, ſalubriorem vitam degunt, utpote qui puriori, floridiorique ſanguine ſunt præditi, & partes ad robur, & operationes Vitæ deſtinatas, ſolidiores, firmioreſque nacti ſunt: quod pariter confirmat Celſ. *lib. 2. cap. 1.*

APHORISMUS III.

In longis difficultatibus Inteſtinorum cibi faſtidium malum, & cum febre pejus.

Alibi Hippocrates *2. Aphoriſ. in omni morbo* dixit, *bene ſe corpus habere ad ea, quæ offeruntur, bonum eſſe; contra vero malum:* At hic ſpecialius in Dyſenteriis, ciborum faſtidium adnotat, veluti ſignum proſtratæ virtutis appetitivæ, atque adeo malum, & cum febre pejus.

Verum animadvertere oportebit, non dixiſſe Hippocratem in Dyſenteriis, ſeu difficultatibus Inteſtinorum ſimpliciter, ſed notanter adjecit, *in longis, ſeu diuturnis:* etenim initiantibus Dyſenteriis, ex malo fortaſſe corporis apparatu, atque ex humoribus acribus, aut oleoſis, quales plerumque ſunt, qui biliofi vulgo appellantur, non raro fit, ut ſtatim appetitus langueat, & ciborum faſtidium, ac nauſea inferatur: illud tamen non tanti exiſtimandum, ut ſpes omnis abſit recuperandæ in poſterum appetentiæ, poſtquam ſcilicet humores illi acres, & oleoſi edomiti, vel evacuati fuerint. At vero cum inter initia Dyſenteriæ, appetitus non eſt omnino proſtratus, ſi deinde temporis proceſſu, ægritudine nimirum increbreſcente, ille penitus deficiat, & ciborum omnium faſtidium inſequatur, proculdubio peſſimum indicium erit, veluti non a ſolis humoribus ventriculi tunicas laxantibus progenitum, ſed a labefactata ejuſdem actione, atque ab emortuis, exolutiſque ſuccis eidem addictis, dependens. Neque enim, tam facile deinceps eſt, exolutos ejuſcemodi ſuccos reſtaurare, & labefactatas vires reficere, poſtquam diu cum torminibus alvus egeſſerit, & inteſtina, tam male affecta fuerint: unde & ſanguinis, & vita ipſa, proxime eſt, ut tandem deficiat. Accedit, quod ad reficiendam conſumptam ex immodica egeſtione ſubſtantiam, neceſſaria omnino eſt ciborum ingeſtio, pariterque conveniens eorumdem digeſtio, & chylificatio, quæ, niſi ventriculus bene ſe habeat ad appetendum, & concoquendum, nullatenus haberi poterit; quamobrem de omnimoda virium deficientia ſubinde adhuc verendum erit.

Sed quomodo fieri poteſt, ut in Dyſenteria, etiam ab initio appetitus ciborum habeatur, procedente vero tempore deficiat? Ratio petenda videtur ab ipſiſmet Inteſtinis male affectis, ſive ſuperioribus, & gracilibus, ſive inferioribus, & craſſis: læſis namque Inteſtinis ſolum craſſis, & potiſſimum Recto, beneque ſe habentibus ſuperioribus, & gracilibus, facile eſt, ut appetitus ciborum habeatur, qui tamen nullus, vel valde imminutus erit, cum ſuperiora, & gracilia Inteſtina, quibus ventriculus proximius alligatur, afficiuntur; Et quoniam procedente, productaque Dyſenteria, eroſiones, aut ulcuſcula adhuc in Inteſtinis craſſis contracta, ſenſim, ſenſimque repere poſſunt in partes ſuperas, & nedum Inteſtina gracilia, verum etiam ventriculum ipſum contaminare; propterea fieri poteſt, ut Dyſenteria inter initia appetentiam non lædat, progreſſu vero temporis nauſeam inferat. Adde quod morbi omnes initiantes debiliores ſemper ſunt, ſenſim vero invaleſcentes graviores fiunt attritis viribus, & langueſcente natura.

Quod diuturnis Dyſenteriis ciborum faſtidium ſuperveniens malum hactenus dictum eſt, longe pejus erit, ſi cum febre conjungatur, & quidem ſive febris a principio Dyſenteria comitetur, ſive in ejuſdem decurſu ſuperveniat: etenim ratione febris vitium quoque in ſanguine inductum deſignatur; atqui longe gravius erit, ſi febris, quæ a principio deerat, vel levis admodum videbatur, mox cum ipſo ciborum faſtidio ſupergrediatur, aut increbreſcat; quippe tunc vel inflammationem, vel mortifi-

catio-

cationem ibidem factam deſignat. Id quod etiam notavit idem Hippocrates *6. epid. ſect.* 7. his verbis: *In longis Dyſenteriis cibi faſtidia mala, tum alias, tum ſi inſuper febrierint*: ubi duo notabiliora commemorat: primum; quod ciborum faſtidium non ſemel, ſed pluries, & diu perſtiterit, nam uſus eſt plurali numero, *cibi faſtidia*: alterum, quod tum alias, tum ſi inſuper febrierint, ubi per particulam *inſuper* ſupervenientem febrem deſignat.

Neque hoc novum in praxi, qua pluries conſtitit Dyſenteriam citra febrem accidiſſe, ſed & nedum, abſque febre, verum etiam, abſque cruentis egeſtionibus viſam graviſſimi Doctores atteſtantur, illamque epidemicam, & populariter graſſantem, de qua præ cæteris meminere VVilliſius, & Sydhenam, itemque Bonetus *in ſuo Sepulchreto*, aliique, ut propterea mirum non ſit, quamobrem Hippocrates dixerit *diuturnis Dyſenteriis*, cum tamen Dyſenteria inter morbos acutos reponatur; etenim fieri poteſt, ut illa, potiſſimum incruenta, in longius tempus protrahatur, utpote in Recto inteſtino craſſiori excitata, quemadmodum etiam in Teneſmis experimus.

APHORISMUS IV.

Ulcera circumglabra prava ſunt.

Ulcera circumglabra dicuntur, ex quorum ambitu, & circa illorum labia pili decidunt, ac deciſi nullatenus renaſcuntur. Sive autem ulcera iſta a cauſis internis fuerint inducta, ſive ex præcedenti vulnere relicta, perinde erit, modo ab affluxu pravorum humorum, circumjacentes pili e ſuis radicibus abradantur, & ſponte decidant. Hinc ubi Leonicenus, aliique Interpretes ſcribunt *ulcera*, Fuchſius mavult legendum *vulnera*, quæ tamen in ulcus deſierint, ut proinde non ex vi vulneris, ſed ex pravo, malignoque humore in vulneris labiis reſtagnante, radices pilorum erodantur. Addit etiam Cardanus præter pilorum caſum, cutis deſquamationem, ut ab iiſdem humoribus malignis, & erodentibus, nedum radices pilorum, ſed etiam cutis, & caro ſubjecta depravetur, & inficiatur.

Ab ejuſcemodi igitur pilorum defluxu, & cutis deſquamatione, clariſſime deducitur, ulcera ipſa evaſiſſe maligna, & cacoethica, vel a vitio ejuſdemmet partis ulceratæ corrumpentis alimentum, vel a toto malos humores in eamdem partem deponente, quemadmodum obſervare ſolemus in corporibus gallica lue infectis. Hinc autem edocemur, pro talium ulcerum curatione, corpus omnino eſſe repurgandum a pravis, deleteriiſque ſuccis ulcera ipſa inficientibus, ac præterea alexipharmacis, ac ſpecificis oppugnandum; niſi enim pravi illi humores eliminentur, & alimentum, quod parti affectæ ſuggeritur, purum, temperatumque fiat, proculdubio ulcus numquam ad cicatricem perducetur. Hanc eamdem ſententiam ſcriptam etiam invenies *6. epidem. ſect. 7.* ſub his verbis: *Ulcera circumglabra maligna ſunt*; quare hic Aphoriſmus deſumptus exinde videtur.

APHORISMUS V.

Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium ſi multum differant, ſunt conſiderandi, perdiſcendum.

Quo pacto vertit hunc Aphoriſmum Leonicenus, obſcuritatem parit; quare melius legendum cum Fuchſio, & Cardano, quorum alter e græco Codice transfert: *Dolores, qui ſiunt in latere, & pectore aliiſque partibus, num multum præ valeant, differentve, conſiderandum.* Alter vero, ita ſcribit; *Dolores, qui ſunt in lateribus, & pectore, atque aliis partibus, an multum varient perdiſcendum*; cui conſentit etiam Mercurialis. Et quidem utraque hæc verſio clarior eſt, per quam Hippocrates Medicos conſulere videtur, ut partem affectam in doloribus internoſcere curent: niſi enim partes affectæ ſuis indiciis diſtinguantur, curatio haudquaquam proſpere inſtitui poterit; etenim in doloribus, non ſolum diſtinguenda erit doloris ſpecies, num ille acutus, & pungens, an vero obtuſus, & gravans ſit, num tendens, aut inflans, num pulſans, aut convellens; verum etiam a quibus cauſis potuerit induci, in qua ſpeciatim parte, cum quo morbo conjunctus, quo anni tempore, quave tempeſtatis conſtitutione contingat; ſiquidem ab horum accidentium, & circumſtantiarum varietate, partes affectæ, illarumque ſpeciales ægritudines cum ſuis cauſis facilius diſcerni poterunt. Et quidem pungentes dolores ab humoribus acribus, gravantes a craſſis, & pituitoſis, inflantes a flatibus oriri ſolent; ſicut pariter pulſans fit in arteriis, convellens in nervis, & membranis, acutus in partibus ſenſitivis, obtuſus in glandulis, & viſcerum parenchymatibus: qui contingunt æſtate, plerumque ab humoribus tenuioribus, qui in hieme, a craſſioribus; atque ita

Confer. Hipp. 6. epidem. ſect. 7.

de

de cæteris: Modo pro iſtorum varietate, varianda quoque curatio erit, ut patet ex methodo medendi. Dat autem exemplum Hippocrates in hoc textu, de doloribus laterum, & pectoris; & pro lateribus intelligit coſtas cum adjunctis muſculis meſopleuris, & intercoſtalibus dictis, prout utrumque latus dextrum, & ſiniſtrum occupant; pro pectore vero intelligenda eſt pars anterior ejuſdem, ubi coſtæ ſterno adnectuntur, & non ſolum ſecundum partem anteriorem, & externam, ſed etiam ſecundum partem internam ejuſdem pectoris; nam non eodem modo dolor in utriſque contingens pectus ipſum afficit; cum pars interior, & membrana illa, quam pleuram vocant, ſenſu exquiſitiori communita, acutius dolet; pars vero extima muſculis contecta, non adeo acuto ſenſu torqueri ſolet. Ita quoque dolor aliter afficit pulmonem, ac pleuram, aut muſculos intercoſtales: quamobrem bene conſtat pro diverſitate partium affectarum curationem diverſimode eſſe inſtituendam.

Neque ſolum qualitas doloris, ſed ejuſdem magnitudo, conſideranda eſt, num ſcilicet exiguus, & levis ſit, an vero magnus, & excedens; inde enim deſignabitur cauſa dolorem faciens, vel levior, vel gravior, vel abundantior, vel parcior; vel tenuior, vel craſſior, vel tenacius infixa, & recondita, an vero ſuperficie tenus duntaxat adhærens.

Conſiderandum inſuper eſt, num in longius tempus dolores ſint proceſſuri, ideoque diuturniores, an vero ſint citius deſituri, & num per ipſam eamdem, qua inceperint, anni tempeſtatem, puta qui hieme, intra hiemale quoque tempus finiri poſſint, an potius ad aliam ſequentem, nempe vernalem, vel æſtivam protrahendi ſint, ut ex eodem Hippocrate colligi poteſt 6. *epid.* ubi de conſtitutione quadam in Perintho vagata, ſermonem habet. Quare non irrationabiliter quis conjectabitur ex dolorum varietate, diverſam morbi cauſam, morbique magnitudinem, motum, & morem cum parte ſpecialiter affecta, ut fuſius declarat Galenus 2. *de locis affectis*, c. 2. Hinc, quod Hippocrates hic exempli cauſa de doloribus pectoris, & coſtarum protulit, ut inter ſe invicem diſtinguantur, aptandum quoque erit cæteris partibus, ſi dolore afficiantur, ut ex iiſdem ſignis diſcerni poſſint, puta cum dolor divexat ilia, num internæ, an externæ partes ventris afficiantur, & num Renes, an Inteſtina, an etiam reliqua viſcera adjacentia: quæ ſane, ex documento ejuſdem Galeni *c. l.* a quinque fontibus deducuntur, nimirum a natura, & conditione doloris, a ſitu, ab accidentibus adjunctis, ab excrementis, & ab operationibus læſis.

Poſtremo advertit Galenus *in comm.* etiam in pluribus individuis dolores, iiſdem in partibus inductos, ex ſupradictis indiciis poſſe diverſificari; ſi nimirum conſiderentur doloris ſpecies a vehementia: Etſi enim duo individua coſtarum dolore crucientur, ſi fortaſſe tamen in uno dolor ſit pungens, in altero tendens, vel gravans: aut in uno vehementior ſit, levior in altero; equidem in illis, & cauſa doloris, & pars affecta variabit, pro eorumdem diverſitate.

APHORISMUS VI.

Renum, & Veſicæ vitia in Senioribus difficulter ſanantur.

UBi Leonicenus ſimul una Renum, & Veſicæ vitia conjungit, alii Interpretes, & præſertim Fuchſius, & Cardanus disjunctim legunt: unde Aphoriſmum hunc e græco Codice ita vertunt: *Vitia Renum, & quicumque dolores veſicæ*: quaſi vero Renibus accidant quidem morbi, ſed non cum magno dolore, quoniam illorum ſubſtantia parum ſenſitiva eſt; at vero multum ſenſibilis ſubſtantia Veſicæ, utpote membranoſa. Verum iſta non multum faceſſunt ad ſententiam Aphoriſticam explicandam; etenim, ſive aliter afficiantur Renes, ac Veſica, ſive etiam diverſis morborum generibus divexentur, non tamen Hippocrates ex ipſorum varietate, eorumdem viſcerum inſanabilitatem, vel difficilem ſanationem deſumpſit, quippe qui ſolum ægritudines ipſis contingentes conſiderans difficulter ſanabiles in ſenioribus recenſuit, reſpectu ipſiuſmet ætatis. Et quamvis iidem Auctores pro Senioribus intelligant, qui in prima ſenectutis ætate ſunt, ut videtur deduci poſſe ex eodem Hippocrate 6. *epid. ſect.* 7. ubi Renum affectiones poſt annos quinquaginta ſe non vidiſſe ſanatas ſcribit; nihilominus quia ibi de ulcere Renum, & Veſicæ verba facit, non autem de reliquis, Renum, & Veſicæ ægritudinibus & aliquando etiam viſum, ſenes inter initia ſenectutis, a quibuſdam Renum, & Veſicæ affectionibus fuiſſe vindicatos, veriſimilius propterea credere licet, iſtiuſmodi morborum curationem in provectioribus ſenibus omnino difficilem, aut etiam impoſſibilem exiſtimaſſe: modo etiam inter homines in

ſenio

Digitized by Google

ſenio conſtitutos magna differentia facienda eſt, nam quidam poſt ſexageſimum annum, & ultra, robuſti, atque multis aliis, etiam minoris ætatis, f. rtiores ſunt: contra vero alii, ante quinquageſimum adeo imbecilles, & languidi obſervantur, ut nedum a Renum vitiis, ſed ab aliis multo levioribus egritudinibus liberari nequeant.

Sed unde eſt, quod ſenes ab ægritudinibus Renum, & Veſicæ difficulter liberentur? Omnes fere vetuſtiores Interpretes cauſam ad excrementorum multiplicationem, ad expultricis languorem, & ad meatuum anguſtiam retulerunt. Sed & Galenus, & cum Galeno Cardanus, quæ Hippocrates indefinite de Renum, & Veſicæ vitiis ſcripſit, ad ulcera dumtaxat contrahunt, pro quibus curandis quiete inquiunt opus eſſe, quæ nulla eſſe poteſt in Renibus, & Veſica, perpetim addictis ſecretioni, & expurgationi urinariæ ſeroſitatis. Verum hæc cunctis ætatibus communia ſunt: quinimo multitudo excrementorum, & meatuum anguſtia, longe manifeſtior eſt in ætate puerili, quam in reliquis. Putaverim ea propter ego curationis difficultatem in ſenibus ſpecialiorem eſſe a vitio acoris muriatici in ſanguine, lympha, cæteriſque liquoribus temporis progreſſu ſenſim, ſenſimque contracti, cujus cauſa urina ipſa acriori ſale prædita, & ſerum, quod a ſanguine repurgatur, acidius effectum continuam excitant in urinariis partibus proritationem, & moleſtiam, unde quidquid vitioſi in corpore exuperat, ad eas partes delatum, ægritudines reddit difficiliores, ut propterea nequeant ab iiſdem ſenes ullatenus vindicari. Renum autem, & Veſicæ morbi ſenibus contingentes ſunt, dolor nephriticus a calculis, vel arenulis, urinarum ſuppreſſio, ſtillicidium, aut ardor, Veſicæ ſcabies, & urigo, qui ſane pro cauſa viſcoſos, acidoſque ſuccos recognoſcunt difficulter emendabiles, atque inducta ſemel vitia aſſiduo foventes, quemadmodum alias a nobis oſtenſum eſt; Porro ſi hæc omnia in cæteris quibuſcumque, cujuſvis ætatis, & conſtitutionis difficulter emendantur, quanto magis in Senibus incorrigibilia fient, in quibus omnia languent, & ex ipſa per ætatem mutatione, ſemper in pejus ruunt, cum & fermenta viſcerum in acidum degenerent, ac ſanguis ipſe ſenſim, ſenſimque vappeſcat, coctiones omnes infirmæ fiant, excrementa cumulatiora, & crudi lentique ſucci in cunctis viſceribus contrahantur, & hæreant: quamobrem idem Hippocrates 2. *Aphor.* dixit *Raucedines*, & *Gravedines in iiſdem difficulter maturari*; ſed & articulorum dolores paralyſes, tuſſes alvi fluxus, aliique morbi inſanabiles in ipſis obſervantur. Meminit autem ſpeciatim in hoc loco de Renum, & Veſicæ vitiis, qua ab his præ cæteris, ſenes gravius affici ſolent, tum ob ſeri urinarii acritatem, tum ob tubulorum renalium laxitudinem, & ſphincteris Veſicæ muſculi languorem, tum demum, quia per hos ductus potiſſimum cuncta corporis recrementa, quę in illis abundantiſſima ſunt, perpetim deducuntur; unde illos experimur aſſiduis mejendi ſtimulis infeſtari, & micturiendo plurimum cruciari.

APHORISMUS VII.

Dolores ventris ſublimes, leviores: qui vero non ſublimes, fortiores.

DIſtinguit in hoc Aphoriſmo Hippocrates dolores Ventris in ſublimes, & non ſublimes, illoſque ait leviores eſſe, hos vero nedum graviores, ſed fortiores. Quid autem intelligat per dolores ſublimes ventri contingentes, num ſcilicet ſecundum corporis longitudinem, an vero ſecundum ejuſdem profunditatem controvertitur inter Interpretes. Et communior ſententia eſt, locutum hic Hippocratem de doloribus ſecundum corporis profunditatem conſideratis, ut qui ſubter peritonæum fiunt, longe graviores, & vehementiores ſint; leviores vero, qui ſupra. Atqui Cardanus, ſolito ſui contradicendi animo, cæteris omnibus ſe opponit, contenditque debere intelligi ſecundum corporis longitudinem, ut nimirum, qui in parte ventris ſupera, ubi Ventriculus, Jecur, Lien, Duodenum Inteſtinum, & pars Coli latior continentur, accidunt, non ita graves ſint, quemadmodum ſunt, qui fiunt in parte inferiori, & Inteſtino Ileo, Monoculo, Renibus, & Veſica. Sed valde demiror, Cardanum, Virum alioqui ſolertiſſimum voluiſſe in re, tam clara cæcutire, & Galeno, cæteriſque Interpretibus contradicere, ipſumque ſe graviſſimis difficultatibus implicare, quas profecto caviſſet, retenta communi explicatione. Quis enim unquam leviores putaverit dolores Stomachi, & Ventriculi, itemque Pylori, & Duodeni, quæ ſane partes ſunt atrociſſimis doloribus, quam maxime obnoxiæ, & non ſine gravi vitæ periculo contingentes; unde Hippocrares 2. *epid.* & *in prog.* dixit, dolores, & tumores ſupra umbilicum periculoſiores eſſe. Qua inſuper ratione voluerit,

fuerit, Renes inter partes inferiores collocare, non ſatis bene conſtat, cum ex Anatome habeatur ſiniſtrum Renem inteſtino Colo adhærere. Quæ inſuper objicit de partibus ſupra Peritonæum ſitis, leviſſima ſunt, cum tam muſculi Abdominis, quam cutis ipſa, quæ ibidem craſſior ſane eſt, doloribus multoties afficiuntur acutiſſimis, & nedum tumoribus œdematoſis; verum etiam inflammatoriis moleſtantur, atque in Tympanite magis cruciantur, quam aliæ partes interiores. Cæterum facta comparatione partium ſupra Peritonæum cum illis, qui quæ infra ipſum ſunt, quis ignorat, quod longe graviores accidant dolores Inteſtinis, Meſenterio, Ventriculo, Utero, & cæteris Viſceribus hinc inde ſitis? Verumtamen pro fortioribus doloribus, congruentius graviores, ſeu periculoſiores ſubrogare licebit, cum gravius, periculoſiuſque ſit in interioribus partibus laborare, quam in exterioribus, etiamſi dolor hebetior, & obtuſior in his percipiatur. Quod ſi præter dolores adjiciamus quoque tumores, ut plerique expoſitores ex græco Codice addendos volunt in Aphoriſmo, plane cuique perſpectum erit ſublimes, ideſt ad ſuperficiem ventris poſitos intelligi oportere; niſi etiam verbum **Μετέωρον**, quod in textu græco eſt, ſuſpenſum, elatum pendulum interpretemur, ut dolores hic voluerit Hippocrates intelligendos, qui fixi non ſunt, nec partibus tenaciter hærentes, veluti ab humoribus tenujoribus, & facile exhalabilibus progeniti, ut contradiſtincti ab his, qui tenacius hærent, nec tam facile reſolvuntur. Quod præterea de ventre dixit, ſi ad alias omnes corporis concavitates extendamus, proculdubio a veritate alienum non erit; ut ſenſus fiat, dolores ſublimes, ſeu ſuperficiarios, leviores ſemper eſſe, minuſque periculoſos ab his, qui in profundioribus partibus accidunt, quippe qui principaliores corporis partes illi non afficiunt, ſicut iſti ſuapte natura graviores.

APHORISMUS VIII.

Aqua intercute laborantibus, ulcera in Corpore facta difficulter ſanantur.

DE duobus videtur hic Hippocrates Medicos commonefacere, primo quidem, quod ulcera in hydropicorum corporibus enata difficillimæ ſint curationis, atque adeo omnino vitanda, ne fiant, etiam ſponte adigente natura: alterum, ut exinde Medici caveant, ne ulcera in ipſis excitent, forte ad totius corporis repurgationem, inde ſperantes ab humoris aquoſi per cutim evacuatione, fore illos ab hydropiſi liberandos. In idipſum convenit etiam Celſus *lib.2. c.2.* hanc eamdem ſententiam ab Hippocrate mutuatus.

Sed ſtatim ſeſe exhibet difficultas enodanda, de quibus Hydropicis hanc ſententiam ipſe protulerit. Et quidem de ea Hydropis ſpecie, quæ Anaſarca vocatur, locutum hic teſtantur tum rationes, tum experimenta; quamobrem ſummo judicio peritiores Interpretes exponere ſtuduerunt e græco Codice non Aſciticos, quibus ſcilicet aqua in abdominis cavo collecta eſt, ſed Anaſarca, aut Hypoſarca affectos, in quibus aqua per totum corpus diffuſa ſub cute reſtagnat, ut propterea Aqua Intercus morbus a Latinis appelletur. Cum enim hydropicorum aqua ſub cute conſtiterit, & univerſum corporis habitum tumidum effecerit, nedum humiditate, & œdematoſa craſſitie cutem ipſam inficit, verum etiam ſalſilagine muriatica, & acore maligno, circumjacentes partes infeſtat; unde cum præ nimia diſtentione cutim extenuaverit, concurrente prava ejuſdem humoris conditione, ulcera excitabuntur vix, ac ne vix quidem ſanabilia. Atque hinc quotquot hactenus Anaſarca laborantes viſi ſunt cum enatis ulceribus in tibiis, aut cruribus, in mortem tandem conceſſerunt, omni prorſus curationis ſpe deſtituti; imo in aliquibus, ulcera ipſa verſa ſunt in gangrænam, & ſphacelum, non ſolum ex languore vitalis caloris ibidem contracto, verum etiam, ob virulentam humoris conditionem irrumpentis in cutem. Cæterum etſi in Aſcite, ac Tympanite ſolus imus venter tumeat ab aqua, vel a ſtatu cum aqua permiſto, cæteris partibus corporis pene exareſcentibus; ſi tamen aliquando fiat, ut reliquæ etiam partes præſertim infernæ, tractu temporis, intumeſcant, & aqua ſcateant, idem, ab exorto in illis ulcere, præſagiendum. Porro quod in Aſcite, & Tympanite raro accidit, frequentius fieri ſolet in hydrope pectoris, aut pulmonis, in quo pedes, & tibiæ ſenſim, ſenſimque intumeſcunt, ac attolluntur, ut exinde procedente morbo, ulcera etiam erumpant, & enaſcuntur, pari profecto de cauſa inſanabilia. Id ipſum quoque accidere non raro conſuevit ex diruptione vaſorum lymphicorum, quæ plurima per articulos pedum diſperguntur, ſi tamen lympha ipſa acorem mu-

riatico falſum contraxerit; ſiquidem tumores e ſimplici, & innocua lympha procedentes tale quid haud inferunt, & ſæpiſſime cum laborantibus conſeneſcunt. A prava itaque, & maligna humoris lymphici conditione iſtiuſmodi ulcera inſanabilia exoriri dicendum, non vero a ſola humiditate, quæ niſi pravitatem adjunctam habeat, facile abſumi, corrigi, & exſiccari tandem poterit.

Hinc igitur clare admonemur non poſſe tuto in hydropicis ulcera excitari: nam ſi ſponte naturæ inducta, inſanabilia ſunt, quanto magis difficillima evadent, & periculoſa, ab arte promota. Perperam ea propter agunt, qui ſibi tibias cauteriis inuri permittunt, ſperantes exinde omnem ſeroſæ ſuperfluitatis malitiam iri evacuatum; nam præterquamquod nil peccantis humoris, ſed ſolius particularis laticis, aut alibilis ſucci portio inde deduci ſolet, etiam imminenti vitæ periculo ſe ſubjiciunt, a gangræna mox mox ſucceſſura, ut in pleriſque obſervatum. Qui vero referuntur hydropici ab erumpentibus ſponte veſiculis, atque ex affluente ab illis ſero aliquantulum levati, adhuc etiam poſtea periere, ſuperſtite nimirum ſemper cauſa hydropiſim faciente; ſed & nonnullos quoque obſervari, etiam ab egeſta, & abundanter evacuata per alvum aqua, etſi ventre detumuerint, ac de recuperata ſalute certam ſpem conceperint, mox tamen, congeſta denuo aqua, irreparabiliter periiſſe. Denique, quamvis dictum ſit, ulcera in Anaſarca laborantibus difficillime ſanari, ac de his potiſſimum mentionem feciſſe hoc loco Hippocratem, & quod ſub cute lympham craſſam acido-ſalinam reſtagnantem habeant; non tamen inde deducendum in cæteris Hydropis ſpeciebus, licet cutis externa non tumeat, nec ullam ſub ſe ſtagnantem aquam contineat, ulcera fortaſſe ibidem contracta ſanabilia reddi; cum cunctorum hydropicorum corpora malam in ſanguine diatheſim, & pejorem in ſolidis partibus habitudinem ſortiantur, quocirca partes omnes imbecillæ redditæ, & ſuccus alibilis effœtus, atque inidoneus effectus nutricationi, facile deinceps, quam non habeant, ſubire poſſunt inſanabilitatem. Atqui tumores etiam illi, qui craſſam lympham, glutinoſamque materiam; præſertim folliculis concluſam; continent, inter difficulter ſanabiles recenſentur, quales ſunt Strumæ, Melicerides, Steatomata, Atheromata, & Oedemata, eoque magis cum diuturniora, atque inveterata evaſerint.

APHORISMUS IX.

Latæ puſtulæ non admodum pruriunt.

HAnc eamdem ſententiam ſcriptam habemus 6. *epidem. ſect.* 2. ſub his verbis: *latæ puſtulæ non valde pruriginoſæ ſunt:* Inde ergo deſumptus eſt hic Aphoriſmus, quo edocemur non eodem modo ſe habere puſtulas ſublimes, & in altum, ſive acutum ſe attollentes, ac ſunt puſtulæ latæ, & juxta cutis ſuperficiem expanſæ. Quamquam enim in cute erumpere ſoleant varia tuberculorum, & papularum genera, ut ſunt exanthemata & efflorescentię cutaneę, itemque Pſora, Lepra, Impetigo, Lentigo Herpes; conſiderat nihilominus hic Hippocrates puſtulas (ſub nomine græco exanthematum indigitatas) quæ ad tubercula quidem referuntur, ſed handquaquam inſaniem purulentam deſinentia: etenim puſtulæ potius in ſquamoſa quædam, & furfuracea excrementa commutantur, fierique ſolent ex humoribus tenuioribus, vel acido-acribus, aut acido-ſalſis. Facta autem comparatione inter eas, quæ latæ, & eas, quæ elevatæ, & acutæ ſunt, minus quidem pruriginoſæ obſervantur illæ, quam iſtæ. In latis enim, & expanſis puſtulis humor peccans ad cutim delatus craſſior eſſe ſolet, quamobrem non multum attollitur; in montuoſis vero, & ſublimibus, humor eſt tenuior; quo circa veriſimile admodum eſt in prioribus lympham, in poſterioribus ſerum ſanguinis vitioſum ad corporis habitum extramitti. Idipſum paſſim quoque experimur in Variolis, & Morbillis, quippe hi anguloſi, ac pyramidales a tenuiori humore progeniti, dolorem, & pruritum excitant moleſtiorem; illæ vero, veluti a lympha, aut craſſiori parte ſanguinis procedente, ſicuti ſua corpulentia in latum expanduntur, ita minus pruriginoſæ obſervantur. Sic ſcabies, & pſora, cum in exiguas eminentias, ſed acutas erumpit, moleſtior fit; ſecus vero cum in latas, & expanſas: quod ſane non aliunde provenit, quam a varietate humoris erumpentis tenuioris, vel craſſioris. Quod autem humores acres, acidi, ac ſalſi pruritum iſtiuſmodi excitent, palam fit, attenta conditione iſtorum humorum ſimul erodentium, & cutim ipſam vellicantium, ea tamen differentia, ut ſi acritudo prævaleat præter pruritum, inducatur quoque cutis eroſio, aut ulceratio; niſi præ nimia tenuitate, & pororum laxitate, ſenſim diſſolvatur, & evaneſcat; at vero, ſi prævaleat

ſal-

ſalſedo præſertim muriatica, pruritum ſquamulæ furfureæ comitabuntur. Cæterum in utriſque Acidum ſemper exorbitat, cujus cauſa humores concreſcunt, & cuti adhærent.

Quamquam autem pruritus ab humoribus acribus, aut muriaticis plerumque proficiſcatur, obſervatum aliquando tamen eſt in cutaneis hiſce eruptionibus, præſertim in ſcabie, herpete miliari, variolis, aliiſque, ope microſcopii, vermiculos, pediculorum inſtar, innaſci, atque ab his moleſtiſſimum pruritum illum excitari: de qua re libellum epiſtolarem conſcripſit ad Franciſcum Redium Joannes Coſmus Bonomo Liburnenſis, atque alii poſt ipſum ſimili induſtria, & diligentia idem detexerunt. Atque hinc factum putaverim non quibuſvis medicamentis cutem ſordidam mundificantibus cutaneas iſtas ægritudines, moleſtoſque pruritus cedere ſolere, ſed iis ſolum, quæ vermiculos iſtos enecant, qualia ſunt, quæ ex mercurio tum crudo, tum ſublimato, componuntur, licet ab aliis quoque, puta ſulphure, helleboro albo, ſtaphiſagria, calce, minio, & ſimilibus vitioſi iſti humores corrigi, & emendari poſſint.

APHORISMUS X.

Caput dolenti, & vehementer laboranti, pus vel aqua, vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſolvit.

IN hujus etiam Aphoriſmi expoſitione alienus eſt Cardanus a communi reliquorum verſione; etenim ubi cæteri legunt, *Caput dolenti, & vehementer dolenti*, ipſe exponit *circumdolenti*; nec male; itaut velit intelligendum eſſe non ſolum de dolore capitis interno, verum etiam externo, qui ſcilicet totius capitis ambitum occupet. Sed tamen ſi præter capitis dolorem ſimplicem, & tolerabilem, dicamus voluiſſe Hippocratem vehementiorem deſignare, non erit, cur communem quoque verſionem retinere non debeamus, quippe cum dolor capitis vehemens eſt, cauſam arguit materialem; corpulentam ſimul, & copioſam; quæ non tam facile diſcuti, & reſolvi poſſit, quemadmodum a tenui humore, halitu, vel vapore proveniens: quamobrem vehemens capitis dolor acutiem ſimul, & magnitudinem deſignat, qui propterea manifeſta evacuatione curari debeat. De hoc itaque ſcribit Hippocrates: *ſi ſanguis, pus, vel aqua e naribus, auribus, aut ore effluat; morbum ſolvit*; evacuata nimirum materia, quæ tanti doloris cauſa erat.

Sunt autem hic duo potiſſimum advertenda. Alterum ex parte cauſæ materialis inducentis dolorem, quæ non una, & ſimplex ponitur, ſed varia, & multiplex; puta vel pus, vel ſanguis, vel aqua: Alterum ex ratione loci, unde humores ipſi effluere poſſunt videlicet ex naribus auribus, aut ore: etenim hi ductus patentiores ſunt, ut per ipſos, quæ continentur intra calvariam, poſſint educi.

Et quidem cauſam iſtiuſmodi doloris poteſt eſſe primo ſanguis, ſi per plexus choroidem, & reticularem non bene circumire queat, ſed fortaſſe alicubi reſtagnans, potiſſimum in meningibus, in cauſa ſit, ut in exilibus illarum venulis, & arteriolis circumquaque diffundatur, & dolorem afferat vehementiſſimum, tum ratione ejuſdemmet ſanguinis ob impeditam circulationem indebite fermenteſcentis, tum etiam ratione earumdem membranarum exquiſitiſſimo ſenſu præditarum. Quod ſi forte reſtagnans ibidem ſanguis, ex indebita fermentatione, computreſcat, & in pus vertatur, idem, & gravius certe malum afferet: Si denique ſimile vitium in lympha inductum fuerit, ut ex prædito ſui motu hæreat, & acritatem contrahat, proculdubio vehementem quoque dolorem inferet. Humores ſiquidem iſti per univerſum fere cerebri corticem diffunduntur, quo circa in ſuo circuitu impediti, acritate, aut ſalſilagine contracta, meninges divexant, & dolorem vehementiſſimum excitant, totius capitis ambitum occupantem.

Loca vero, per quæ humores iſti exitum habere poſſunt, nonniſi Aures, Nares, & Os ſunt, quoniam per iſta, veluti emunctoria Cerebri, ſolet Natura, omnes illius ſuperfluitates craſſiores repurgare, quemadmodum Anatome etiam detectum. Excreto autem ſanguine, pure, aut lympha, nedum dolor capitis deſinit, verum etiam alius quicumque morbus, qui exinde poſſet imminere, protinus ſolvitur: at vero ex adverſo ipſis detentis, & per cerebri ſubſtantiam diffuſis, Apoplexia, Convulſio, Letharges, Phrenitis, aliique graviſſimi morbi ſuboriuntur, & ſæpiſſime cum patientis interitu. Quare jure optimo dixit Hippocrates, ſanguine, pure, vel aqua effluente non ſolummodo dolorem, ſed morbum ſolvi, quia ex his non ſolum dolor, ſed alius morbus capitis evenit, vel imminet, qui ſimul cum dolore definet, quandocumque detenti illi humores fuerint excreti. Excipiuntur autem Oculi; quoniam minime conſen-

Digitized by Google

taneum Naturæ foret, tam corpulentos humores, nempe ſanguinem, pus, aut lympham per anguſtiſſimos oculorum canaliculos expurgari; niſi cum maximo eorumdem detrimento; quin & neque oculi ipſi tantam humorum colluviem excipere poſſent, cum cæteroqui glandulæ in eorumdem angulis ſitæ, vix ſeroſiores, & tenuiſſimos liquores admittant. Cæterum craſſiores alii humores, ſi fortaſſe eas in partes deferantur, damnum potius, quam levamen afferunt. Idipſum pariter accideret, ſi in ſpinam, in guttur, in gulam, palatum, & venas deponerentur, in quas etiam partes, ex doctrina ejuſdem Hippocratis *lib. de glandulis*, ſolet Natura cerebrum a ſuis ſuperfluitatibus repurgare; quandoquidem, ut evacuatio quælibet ſalutaris ſit, nedum totius vitioſi humoris neceſſe eſt, ut fiat, ſed per ea quoque loca, quæ conſerentia ſunt; quemadmodum idem Hippocrates alibi edocuit. Ex quibus omnibus nunc admonemur, Naturam ejuſmodi evacuationes in vehementibus doloribus capitis tentantem, vel ſolicitandam, vel adjuvandam eſſe, diſſolventibus, & per eadem loca educentibus medicamentis, ſi nimirum illa tarda, vel imbecilla ſit.

APHORISMUS XI.

Melancholia, & Nephritide laborantibus hæmorrhoides ſupervenientes bonum.

QUa ratione Nephritici, & Melancholici ſolius Naturæ beneficio juventur, docet in hoc alio Aphoriſmo Hippocrates; idque aſſerit commode, & ſalubriter accidere, ſi hæmorrhoides illis ſuperveniant.

Quinam autem intelligi debeant Nephritide, aut Melancholia laborantes, dubium eſſe poteſt; nam Melancholia aliquando ſumitur apud Veteres pro ipſo humore melancholico; & aliquando pro ſpecie cujuſdam delirii, in quo timent, & mœrent ægrotantes citra cauſam manifeſtam, ut idem Hippocrates *hoc eodem libro*, *aph.* 23. Nephritis vero propria Renum ægritudo eſt, quæ cum eorumdem inflammatione contingit. At coharenter rationi, & experimento dicendum, Melancholiam hic ſumi pro morbo, & Nephritidem pro ea dumtaxat Renum affectione, quæ ab affluxu acidorum ſuccorum in eas partes provenit, quemadmodum ſpeciatim eſt dolor nephriticus a calculis, arenulis, atque a tuberculis in Renum ſubſtantia, aut in canaliculis eorumdem progenitis. Hinc non immerito plerique Interpretes legere maluerunt *vitia renum*, quam *Nephritidem*, ut ſcilicet comprehenderent non ſolum renalis ſubſtantiæ affectiones, ſed etiam quæcumque alia accidentia in Renibus inducta.

Qua autem de cauſa ſupervenientes hæmorrhoides, melancholicis, & Renum vitio laborantibus, conferant, ratio in promptu eſſe poteſt, quia per ejuſmodi ſanguinis melancholici, & craſſi profuſionem, vel minuitur, vel omnino evacuatur acidus ille humor cum ſanguine commiſtus, cujus cauſa melancholicum delirium contingit, & prædicta vitia Renibus accidunt. Conſtat enim ex Anatome ſanguinis impuritates tartareas, & acidas per hæmorrhoidales, ſive venas, ſive arterias (potiſſimum externas) feliciter repurgari, cum iſtæ conſentiant cum arteriis ſplenicis, & meſentericis, ex quibus acidi ſucci, tartarei, & melancholici in inferiores partes ventris a provida Natura deducuntur. Hinc experimur male affecta, & cacochyma corpora per laxatas ejuſmodi venas hæmorrhoidales, nedum a præſentibus, ſed etiam ab imminentibus graviſſimis ægritudinibus præſervari, ſicut contra a ſuppreſſa illorum evacuatione, peſſimos morbos tum cordis, tum capitis exoriri, ut de Alcippo retulit Hippocrates 5. *epidemiorum*, qui a ſuppreſſis hæmorrhoidibus inſanivit, & periit, quinimo ſequenti aphoriſmo dicitur: Tabem, vel Hydropem ſuccedere, niſi una ſaltem adaperta ſervetur.

Verum debent hæmorrhoides Melancholicis, & Nephriticis ſupervenire, ut ſubinde proficiant; nam ſi forſitan illos ab initio comitentur, tantum aberit, ut conferant, ut potius noceant, & peſſimum ſignum ſit, alterius gravioris ægritudinis, quippe indicabunt tantam, ac talem pravitatem, tantumque acorem in ſanguine exorbitare, ut una ſimul melancholicum delirium, aut renum vitia foveat, & hæmorrhoidales venas, aut arterias proriret, ac referet. Quare tunc ſolum conferet per hæmorrhoidas evacuatio, cum per acidi humoris repurgationem ſubtrahitur, vel divertitur vitium læſionis Cerebri, aut Renum, quod ſane non contingit, niſi fluxus iſte ſupervenerit. Cæterum dixit Hippocrates, *bonum eſſe*, deſumpta nimirum bonitate tum ex parte humoris excreti, qui, utile eſt, ut evacuetur, tum ex parte viſcerum firma, validaque conſtitutione præditorum,

Digitized by Google

rum, quæ ſcilicet a ſe ipſis vitioſos humores repurgent, & ad alvum, veluti ad totius corporis ſentinam, depellant.

Quamquam autem hic Melancholicis, & Nephriticis ſolum hæmorrhoides ſupervenientes utiles, conferenteſque referantur, alibi tamen ab eodem Hippocrate aliis quoque morbis proficere memorantur: etenim 6. *epidem. ſect.* 3. dicitur: *Qui hæmorrhoidas habent, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque tuberculis, terebinthi figuram habentibus corripiuntur; fortaſſis autem neque lepris, neque vitiliginibus, &c.* Quin & nonnulli *pro Nephriticis*, Phreneticos legunt, imo voce etiam generaliori Inſanientes, cum reipſa inſanientibus omnibus ejuſmodi fluxus prodeſſe ſoleat, quemadmodum *Aphor.* 21. *hujus* ſubnectitur: *Inſanientibus ſi veraces, vel hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio fit.* Morbi ſiquidem iſti ab acido coagulante, ac figente ſanguine, & lympham, ſui originem recognoſcunt, quod plane per hæmorrhoidas, jam reſeratas, magna ex parte exiliens egeritur, unaque corpus univerſum repurgatur, & revaleſcit.

Pro coronide tandem advertendum, hæmorrhoides ſponte Naturæ tantummodo ſupervenientes utiles eſſe, ſecus vero ſi aliter proritatæ, arte quavis promoveantur. Unde male quis ex hoc aphoriſmo colligeret, poſſe etiam tuto Medicos ejuſmodi evacuationem per hirudinum appoſitionem, aut alia conſimili induſtria, excitare; nam evacuatio iſta ſponte Naturæ promota, nedum ejus humoris fit, qui melancholiam, aut nephritidem fovet, (repurgato per eamdem conveniente ſanguine) ſed etiam opportuno tempore, & ea quantitate, qua congruit, cum conferentia, & tolerantia ægrotantis. Hæc enim non bene quis, licet ſolertiſſimus Artifex, internoſcere, ac diſtinguere valebit, ut quid, quantum, & quando evacuandum ſit, recte peragat. At vero poterit ſolum, inchoatum in eas partes defluxum adjuvare, ſi fortaſſis remoretur, & hæreat, laxantibus, & emollientibus medicamentis quibus ſcilicet Natura ipſa alliciatur ſolum, neutiquam vero irritetur, & concidat. Ita quidem pluries experti ſumus tumefactas hæmorrhoidas, leniter laxatas, ſanguinem fodiſſe ope emollientium plantarum, malvæ, altheæ, chamomillæ parietariæ, aliarumque ſimilium, quibus oſcilla venarum reſerantur, & acidi ſalſi, tum ſeroſi, & ſanguinei, tum lymphici humores, ſua malitia retuſi, ſalubriter effunduntur. Verumtamen profuſio iſta ſanguinis moderata eſſe debet, & quouſque vires patientis tulerint; nam ſi immoderata fuerit, ut patulas perpetim venas ſanguinem quocumque levi conatu fundentes habeat, perniciosa fiet, & cauſa evadet aliorum morborum, longe graviorum, cum omne nimium Naturæ ſit inimicum.

APHORISMUS XII.

A diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi una non ſervatur, periculum eſt aquam inter cutem, vel tabem advenire.

CUm dixerit præcedenti Aphoriſmo Hippocrates ex hæmorrhoidalium venarum fuſione ægritudines quaſdam, & præſertim melancholicas, & nephriticas temperari; nunc, ſi fortaſſis illæ diutius fundendo perduraverint, admonet non ſine gravi periculo poſſe in totum ſupprimi, & fluentem per intervalla ſanguinem vitioſum cohiberi, ſiquidem, aut aquam intercutem, aut tabem ſucceſſuram prædicit. Verum ad exactam Aphoriſmi intelligentiam plura ſunt animadvertenda.

Primum, diuturnas debere eſſe hæmorrhoidas, hoc eſt ex longo tempore ſanguinem fundentes, ſed cum certa moderatione tum quantitatis, tum temporis: ſecus enim, ſi recens ſanguinis profuſio ex illarum reſeratione ſit, & neque debita quantitas, nec conveniens modus, nec quantitas moderata, in ejuſmodi evacuatione ſervetur, proculdubio accurata Medici diligentia poterit immodica hæc boni ſanguinis vacuatio ſaltem ſenſim, ſenſimque cohiberi: quippe immoderatæ omnes evacuationes, etiamſi, ratione excreti, bonæ videantur, ſollicite ſiſti poſſunt, in gratiam virium conſervandarum. Solum igitur fluentes hæmorrhoides ſiſti non debent, cum ex diuturno tempore vitioſum ſanguinem, & glutinoſos, acidoſque ſuccos emiſerint, potiſſimum per intervalla, tunc enim vitioſis humoribus exitum impedire, atque fluentes hæmorrhoidas omnino cohibere, periculo non vacat. Jure optimo proinde Hippocrates adnotavit, a diuturnis hæmorroidibus ſanato, Tabem, vel Hydropem facillime accidere poſſe, retentis nimirum intra corpus pravis illis humoribus, qui per venas, arterialque illas internas conveni entor, ſalubriterque repurgabantur.

Dixit inſuper, *Sanato*, hoc eſt non ſponte Naturæ conſtrictis, occluſiſque hæmorrhoidalium venarum oſculis, ſed ab Arte, &

ope medicamentorum aſtringentium, ac ſiſtentium ſanguinem. Unde Medicos profecto monitos voluit, ne ſtatim cohibeant ex longo tempore fluentem ex hæmorrhoidibus ſanguinem; quemadmodum a pleriſque incaute nimis fieri conſuevit, ut fortaſſe importunis ægrotantium petitionibus gratificarentur. Oportebit namque primum, acorem in ſanguine inductum emendare, medicamentis potiſſimum chalybeatis, ut deinde tuto, & ſine ullo patientis incommodo poſſit ſanguis detineri. Sed nihilominus conſulit Hippocrates, neque omnes ſimul venas ſanguinem fundentes aſtrictoriis medicamentis debere ſanari, ſed tutius eſſe unam ſaltem adapertam relinquere, per quam reliquiæ vitioſorum humorum, ſi fortaſſe e toto corpore illuc deferantur, repurgari poſſint. Prudentis itaque, & ſagacis Medici erit, unam poſt alteram, aliquo temporis intervallo, occludere, & quam poſtremo reſeratam agnoverit, aut fortaſſe tumidiorem viderit, apertam, fundentemque relinquere, & cum tandem univerſum Corpus tum vivido colore, tum ſolidis carnibus, & naturali vigore fuerit reſtauratum, detumeſcentibus interea hæmorrhoidibus, poterit ex integro ſanare. Sed & adhuc in his conſideranda erit propria, cujuſque patientis conſtitutio, ætas, & habitudo, num deinceps ferendo ſit ejuſcemodi venarum recluſionem, aut occluſionem.

Et quidem niſi iſta exacte perpendantur, & juxta traditas leges methodice ſerventur, verendum valde erit, ne Tabes, vel Hydrops ſubſequatur, etenim detentis acidi, & tartarei ſanguinis recrementis, nedum cæteri liquores paulatim inficientur, ſed etiam partes ſolidæ corporis, & viſcera tum naturalia, tum vitalia; unde vel Hydrops, vel Tabes, procedente tempore ſuborietur: Hydrops quidem ex mala chyloſi, ab obſtructione, a tuberculis ingenitis, & a vaſorum lymphaticorum diruptione; Tabes vero ab infecto liquore nutritio, & a pulmone, vel eroſo, vel flaccido.

Neque vero dixit Hippocrates omnino futuram exinde Tabem, vel Hydropem, quaſi quod neceſſe ſit alterutram ex his inevitabiliter ſucceſſuram; ſed ſolum periculum eſſe, ne Tabes, vel Hydrops ſubſequatur: ſiquidem fieri poteſt, ut ob exactam victus rationem, & ope medicamentorum ad id conferentium, utraque ægritudo præcaveatur. Plerique enim temperatiores facti poſt diuturnam hæmorrhoidum profuſionem, ab uſu medicamentorum, præſertim ex chalybe nedum ab hæmorrhoidibus convaluiſſe viſi ſunt, ſed etiam cachexiam, quam incurrerant, evaſiſſe; ſecus vero alii diætam non ſervantes, poſt mille propemodum incommoda, tandem Hydropici, atque etiam Apoplectici perierunt, a ſuperabundanti ſero, ſeu lympha in cerebrum effuſa. In quem ſane ſenſum audiendus Aetius, qui *lib. 14. c. 5.* dictum Hippocratis: *niſi una ſervetur*, de ſervanda diæta interpretatur, quæ niſi exacta ſervetur, Hydropem, vel Tabem, ac poſtremo mortem certo ſubſecuturam prædicit.

APHORISMUS XIII.

A ſingultu correptum ſternutatio ſuperveniens liberat.

COmparat in hoc aphoriſmo Hippocrates duos motus præter naturam factos inter ſeſe, unum ventriculi, alterum cerebri; etenim ſternutamentum cerebri, ſeu mamillarium proceſſuum, & meningum, motus eſt expulſivus, ab irritante humore excitatus; ſingultus vero commotio ventriculi eſt conantis expellere ea, quæ ſibi infenſa ſunt: & unus alteri juvamento eſt; nam ſi ſingultienti ſuperveniat ſternutatio bonum, deſinente nimirum ſingultu per ſternutamentum.

Quod nonnulli Interpretes fieri dicant ſternutamentum ab exucto aere per nares in cerebrum, unde pulmones illo quodammodo priventur, licet hæc in ſternutatione contingant, non proinde cauſam excitantem, aut efficientem ſternutationem, ſed tantummodo concomitantem exponunt: quippe cum pars anterior cerebri, ſeu proceſſus mammillares meningibus obvoluti a cauſa vel interna, vel externa proritantur, quodammodo contrahuntur, ut ſeipſos tueantur, & proritantem ſimul cauſam expellant, per idem tempus aer uberius per nares in partes ſe contrahentes inſeritur, atque ea de cauſa pulmones attolluntur, mox vero conſequente rei irritantis expulſione, ſicuti partes anteriores cerebri in priſtinam amplificationem reducuntur, ita quoque pulmones deprimuntur, & ſimul una ſternutamentum contingit. Quod autem a re irritante illud accidat, palam fit in his, qui catarrhis obnoxii ſunt; quoniam humor ſeroſus, aut lymphicus per nares extillans ſua acritate olfactum proritat, & tunicam narium internam laceſſit, ſtatim ſternutamentis vehementibus, & iteratis moleſtantur; Qui pariter a pulveribus acribus, uti

ſunt

ſunt Peti, Euphorbii, Sampſuchi, Pulegii, Betonicæ, aliarumque plantarum, pari modo naribus vellicantur, ſternutationes ſubeunt.

Singultus vero, licet ex mente Hippocratis fieri dicatur, quomodo fit convulſio, cum ille motum convulſivum referat, non tamen ſine irritamento accidit, nimirum ab humoribus fibras, tunicaſque Ventriculi proritantibus; quemadmodum expetimur ab aſſumptis cibis acribus, vel a crapula, quamobrem facillime ſingultiunt heluones, ebrii, & qui piperata alimenta, aut etiam allium, cæpam, ſinapim, aliaque ſimilia aſſumpſerunt. Sed & aglutinoſis, & conſtipantibus idipſum plerique patiuntur: etenim quoſdam novi, qui tam certo a caſtaneis præſertim elixis, & mellitis rebus ſingultirent, ut ab illis foret opus penitus abſtinere. Hac eadem de cauſa contingit, cur in his ſedetur illico ſingultus e pota mox aqua, vino, aliove liquore, cujus ſcilicet beneficio dilutis cibariis, laxatiſque fibris ventriculi, vellicatio deſinat, & ſingultus.

His breviter præmiſſis, facile nunc ſolvitur, quamobrem a ſuperveniente ſternutamento ſingultus ſit deſiturus: etenim cum per ſternutamentum fiat motus expulſivus proceſſuum mammillarium, & meningum Cerebri, indeque concutiatur Thorax, & cum Thorace vehementer quoque compellatur ſeptum tranſverſum, fit proinde, ut etiam ſtomachus, & Ventriculi fundum violenter etiam concutiatur, ad quam concuſſionem mox conſequitur dimotio rei illius moleſtantis, & ſingultum efficientis in tunicis Ventriculi, quapropter illa in ejuſdem cavo innatans, non ſolum ab irritatione deficit, ſed etiam facile per pylorum ad inteſtina transferri poteſt. Niſi etiam dicere velimus, ſingultum illum hic ab Hippocrate notari ex ſuperveniente ſternutatione deſiturum, qui ſolum fit a vaporibus acribus, aut acidis, qui ubi prius tunicas Ventriculi infeſtabant, mox ſurſum elati, ac per palatum ad nares deducti, in cauſa ſint, ut ſternutatio ſuperveniat, facta interim a Ventriculo in Nares earumdem translatione. Quod ſi non Ventriculus, ejuſque orificium ſuperius, proprie in ſingultu pati dicatur, ſed potius Diaphragma, ea quidem in parte, qua ab œſophago perforatur, facilior iſtius problematis reſolutio patebit, ob conſenſum nervorum, qui plurimi per diaphragma diſperguntur, cum nervis vagæ illius conjugationis, quæ per muſculos intercoſtales, & vocales diffunditur, quippe poſſunt hi nervi per ſeptum tranſverſum, & ſtomachum diſperſi ſola proritatione commoti, internam narium membranam, & meninges Cerebri pariformiter contorquere, atque ex mutua, reciprocaque concuſſione, halitus, aut vapores proritantes excutere, ac ſternutamento ſingultum, & ſingultiendi occaſionem auferre.

Cæterum ſingultus factus ab ingluvie ciborum, proculdubio ſuperveniente ſternutamento tolletur; ſi ex vehementi illa concuſſione liberatur Ventriculus ab illa moleſtia, quam percipit ab oppletione, & gravamine, non quidem in fibris, & liquore nervorum, ſed in poris, & membranis eorumdem; nam nullatenus fieri poteſt, ut ex iteratis, ac vehementiſſimis ſternutamentis, id, quod internam nervorum ſubſtantiam occupaverit, extrudi queat. Quare non bene videtur Galenus explicaſſe aphoriſmum hunc de ſingultu ex plenitudine facto, pari modo, ac evenit in convulſione: ſiquidem in convulſione bene poſſunt filamenta nervorum, & liquor nerveus a re, aut humore replente contrahi, & convelli; minime vero in ſingultu ope ſternutamenti excuti, & evacuari, quod certe neceſſarium foret ad liberandum illos a ſingultu.

Poſtremo ſicut ſingultus hic memoratus ab Hippocrate, frequens, iteratus, ac moleſtus intelligitur, ita ſternutamentum quoque, ut illum ſolvat, debet eſſe repetitum, vehemens, ac valde contuſſivum, quo ſcilicet poſſit tenax, & hærens humor, a partibus ſemoveri, & extrudi, quamobrem non immerito plerique *ſternutamenta* plurali voce ſcribenda voluerunt, ut nimirum plura, & frequentia illa ſint ſuperventura, quæ iteratis concuſſionibus rem tenaciter adhærentem excutiant, & exturbent.

APHORISMUS XIV.

Hydrope correpto, ſi aqua e venis in ventrem defluxerit, ſolvitur morbus.

De qua ſpecie Hydropis ſcriptus ſit hic Aphoriſmus, non levis eſt hujus loci difficultas; Etenim ſi de Aſcite exponatur, quia Aqua in imo ventre collecta eſt, non bene toti ſententiæ aphoriſticæ cohærebit, qua e venis dicitur aquam in ventrem, & conſequenter in alvum defluxam, morbum ſolvere; atque e venis aqua in ventrem, ideſt in alvum deflueret, per totum corpus diffuſam prius eſſe oporteret, adeoque Anaſarcam primo conſtituere, & dein-

de in alvum deponi, & evacuari, pro totius morbi ſolutione.

Et quidem in hac ſolum Hydropis ſpecie poterit aqua ſenſim per occultos canaliculos, aut etiam per communes ductus in ventrem effluere, indeque critice evacuari; unde preſſius ſane intelligendus erit Aphoriſmus de laborantibus Anaſarca, Hypoſarca, ac Leucophlegmatia, non vero de Aſcite, aut Tympanite. Id quod clarius explicans idem Hippocrates 7. *aphor.* 29. ſub nomine Leucophlegmatiæ hanc eamdem ſententiam protulit, inquiens: *ſi a Leucophlegmatia habito alvi fluxus ſuperveniat, liberatur*.

Confer. Hipp. l. de inter. affectio. Sed qui fieri poſſit, ut lymphicus humor, & aqua intercus ex habitu corporis in ventrem transferatur, alia eſt gravior difficultas. Et quidem crediderim, non ex venis, aut arteriis illam poſſe reſorberi, & in alvum deduci; etenim per arterias potius humor defertur ad partes, quam e partibus referri poſſit, ut patet ex motu ſanguinis circumfluo. Neque deduci poteſt ex venis, quia iſtæ reducunt humores in partes interiores per jecur in cor; unde ſi aqua in ventrem effluxura e venis deduceretur, procul dubio deberet prius per cor meare, & ex corde poſtmodum in arterias tranferri, atque ex arteriis denique in alvum: id quod non ſine gravi vitæ periculo peragi poſſet, cum ex hoc transfluxu cor ipſum, & arteriæ a tanta humoris ſeroſi colluvie inficerentur, & ſanguis univerſus labem fere inemendabilem contraheret. Quare potius e vaſis lymphaticis aqua illa intercus in alvum deferri debebit, vaſa etenim lymphatica per univerſam cutim perreptantia bene poſſunt reſorbere, ac reaſſumere lymphicum illum humorem, qui in glandulis ſubcutaneis continetur, citra ſanguinis, & viſcerum infectionem.

Quoniam vero locutus eſt Hippocrates ſub conditione, *ſi aqua e venis in ventrem effluat*: id profecto tunc accidet, cum lympha ſub cute nondum concreverit, ſed adhuc fluida manens per prædicta vaſa lymphatica remeare poteſt. Cæterum poſtquam diutius hæſerit ſub cute, & glutinoſam induerit conditionem, nulla ratione poterit e vaſis lymphicis in ventrem defluere, niſi tamen, non eam, quæ extra vaſa in glandulis ſub cute jam ſubſtiterit, ſed quæ adhuc in vaſis lymphicis continetur, fluxuram in alvum intelligere velimus: Id quod facilius ſemper eveniet inter initia incipientis hydropis; ſecus vero in hydrope jam confirmato, cum ſcilicet craſſior, & glutinoſior reddita lympha nequibit per vaſa lymphica in alvum deferri.

Sed cur eſt, quod Hippocrates hic venarum meminerit inquiens: *ſi e venis in ventrem, ſeu alvum defluxerit?* Forte quia, ſub venarum nomine, omnia corporis vaſa humores deducentia comprehenſa intellexit: quo fit, ut etiam arterias is aliquando venas appellaverit: vel etiam quia, cum nondum illi vaſa lymphica innotuiſſent, plane cum vidit aquam ex habitu Corporis in alvum deductam hydropicos judicaſſe, ex ſola venarum notitia, arbitratus eſt, nonniſi per illas potuiſſe aquoſum humorem in ventrem effluere, quandoquidem ipſe, quæ vidit, ſcripſit, & quæ iteratis obſervationibus expertus eſt, in Aphoriſmos redegit: obſervavit autem ex habitu corporis aquam in hydropicis in ventrem effluxam illos judicaſſe, exiſtimavit, juxta communem veterum medicorum ſenſum, per venas illuc fuiſſe delatam.

Quamquam autem id in Anaſarca laborantibus veriſimilius exiſtimem accidere poſſe, non tamen omnino impoſſibile putandum, quod idipſum in Aſciticis contingere nequeat: etenim licet Aqua in Aſcite inter Peritonæum, & muſculos Abdominis colligatur, unde difficile admodum eſt in alvum effluere poſſe, fieri tamen aliquando poteſt, ut per ductus nobis incognitos a provida Natura in Inteſtina deferatur, & expurgetur, quandoquidem, ut alias dicebat Galenus ex eodem Hippocrate 6. *epidem. ſect.* 5. *mille ſibi Natura parat vias, per quas ſeipſam exoneret*: attamen perrarum hoc plane eſt, nec tam facile, ut propterea nonniſi paracenteſi aquam in Abdomine collectam abducere adnitantur peritiores Chirurgi, neque tamen perpetuo ſucceſſu felici.

Poſtremo dicitur, ſolvi morbum effuſa in ventrem aqua; non quod in ventre detinenda ſit, ſed quod per ventrem in inteſtina, & alvum delata, prompte evacuetur, & quidem tota quanta eſt; ſiquidem ex eo, quod aqua Hydropicorum, veluti res præter naturam egeritur per alvum, tamquam per locum convenientem, contingit morbum ipſum ſolvi, ut quæ totum corpus occupaverat, in ventrem effluens, aditum ſibi faciat apertum; adeoque non quia in ventrem effluxerit, conferat, ſed quia in alvum tranſlata poſſit ſponte ſua evacuari, & extramitti. Hinc deſignavit Hippocrates ventrem, veluti locum facilis, & promptæ expurgationis, ut exin-

Digitized by Google

exinde corpus univerſum a leucophlegmatia, & aqua in tercute vindicetur; quamobrem tota pariter, & quanto citius fieri poſſit, educatur, viribus interea conſtantibus, quemadmodum ſalutaribus criſibus convenit. Porro non quia hic ab Hippocrate ſolius per alvum evacuationis mentio facta eſt, excluſa credenda omnino erit, quę per vias urinæ alias ab eodem velut conducibilis commendatur in tumore lienis, qui prodromus eſt hydropiſis, ut 2. *epidem. ſect.* 2. de Bione fertur, ex animadverſione Mercurialis: nam hoc loco eam potiſſimum memoratam voluit, quæ citior, facilior, liberior, ac ſecurior eſſe ſolet, in comparationem ejus, quæ per urinam fit longe tardioris, difficilioris, ac moleſtioris eventus.

APHORISMUS XV.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens morbum ſolvit.

Etiam in hoc Aphoriſmo memorat Hippocrates unius morbi ſanationem per alium, ſed cum morbificæ cauſæ evacuatione conjunctam: At vero non, ut præceptum curativum tradat, ſed ſolummodo, ut prognoſim proponat ſalutaris exitus diarrhϾæ inveteratæ, a vomitu ſpontaneo ſuperveniente, ac propterea non exinde deducant, arguantque Medici idipſum Arte tuto poſſe promoveri, quod ſponte Naturæ utiliter accidit, nam ut ſuperius quoque monuimus, non æque bene, nec undequaque poteſt Ars Naturam imitari, ut in humoris excernendi quantitate, conditione, tempore, & modo pariformiter ſe habeat, valeatque id ſolum, quod vitioſum eſt, & morbum facit, ſalutariter educere; cum & nec ipſa Natura perpetuo, atque indiſcriminatim, quocumque morbi tempore, & qualibet ejuſdem circumſtantia, rite, recteque ſe gerat. Signanter autem notavit in hoc Aphoriſmo Hippocrates, *diuturnum alvi profluvium per ſpontaneum vomitum ſupervenientem terminari*; quia tria ſpeciatim conſideranda voluit; *diuturnitatem* in alvi profluvio, *vomitionem ſupervenientem*, & *ſponte Naturæ* excitatam, non ab Arte.

Et quidem, ſi alvi profluvium recens fuerit, quia tunc peccans humor multus, pravuſque eſſe ſolet, non tam facile proficiet, nec utiliter continget. Inter initia etiam vomitus diarrhϾæ ſuperveniens, malus, non bonus cenſendus erit, veluti inductus ab irritata Natura, vel gravata a multitudine vitioſorum humorum, quæ nequeat illos effetos regere, & emendare; unde & per inferiora, & per ſuperiora indomiti feruntur. Quare non ſolum vomitus in his nullatenus proderit, ſed magis, magiſque oberit, veluti ſymptomatice excitatus ab impetu, & violentia prævalentium, & ſuperabundantium humorum, quemadmodum in Cholera morbo evenit. Itaque diarrhϾam ex longo tempore perduraſſe notat Hippocrates, quoniam ex temporis diuturnitate veriſimile admodum eſt, & multitudinem humorum defeciſſe, & pravitatem magna ex parte fuiſſe ſedatam, ut propterea ex mala, ineptaque ſolum diſſolutione, ſecretioneque ciborum aſſumptorum, alvi fluxus perſeveret, & quidem ex fermentis Inteſtinorum vitiatis, aut etiam ex labefactatis, depravatiſque ſuccis ventriculi digeſtivis, qui mox a ſuperveniente vomitu egerantur, vel immutentur: in quem etiam ſenſum exponendus eſt idem Hippocrates 2. *de diæta*, ubi dixit, vomitum ſiſtere alvum.

At quamvis ita ab Hippocrate ſcriptum ſit, & plerumque idipſum experimentis reſpondeat, non tamen univerſaliter verum putandum eſt, ut aliquando ſaltem non fallat, cum & nonnunquam a ſpontaneo vomitu viſum ſit, non ſolum diarrhϾam nullatenus deſiiſſe, ſed ſubinde etiam mortem fuiſſe ſubſecutam, potiſſimum in his, qui viribus deſtituti, ejuſcemodi evacuationem per dejectionem primum, deinde per vomitum, ſufferre nequiverunt. Sed & vomitus ſuperveniens ſi præterea cibalis, vel chyloſus fuerit, pejoris plane judicii erit, cum ex illo magis vires atterantur, & labefactatus undequaque ventriculus nequeat deinceps illas reſtituere.

Tunc ergo vomitus ſpontaneus laudabilis ſolum erit in diarrhϾa, cum humoralis fuerit, & ejuſdem plane conditionis, ac eſt materia ipſa diarrhϾam efficiens, & conſervans. Debent inſuper vires conſtare, ut vomitionem tolerent, quæque ſemel tantum, & non ulterius repetat; hac enim ratione criſis naturam refert. Hinc idem Hippocrates *primo de morbis*, hanc eamdem ſententiam deſcribens, adjecit particulam *valide*, quæ non ſolum referri poteſt ad diarrhϾam, ſed etiam ad vomentem, & ad vomitum ſupervenientem, puta cum virium robore toleratum.

APHORISMUS XVI.

Pleuritide, & Peripneumonia correpto alvi profluvium adveniens, malum.

QUod antea ſcripſerit Hippocrates de ſupervenientibus evacuationibus conferentibus, nunc de aliis nocentibus ex adverſo proloquitur, atque exemplum dat in morbis pectoris, in quibus dejectiones ſupervenientes nocuas animadvertit. Et quidem Pleuritis, ac Peripneumonia morbi ſunt partium ſpiritalium, quorum alter ad Pleuram, alter ad Pulmonem pertinet: quamvis non defuerint, qui utrumque Pulmoni affixerint, ea tamen differentia, ut ſi Pulmo totus ſecundum utrumque latus dextrum, & ſiniſtrum, inflammationem contraheret, Peripneumonia laborare diceretur; Pleuritide vero, ſi alterutro tantum lobo; de qua re alibi.

Utcumque autem id eveniat, certum eſt, Pleuritidem, & Peripneumoniam ægritudines pectoris eſſe, & partium in pectore contentarum, quæ nulla alia ratione ſalubriter judicari poſſunt, quam per anacatharſim; unde 5. *aphor.* 8. ab eodem Hippocrate ſcriptum eſt: *Quicumque morbo laterali, ſeu pleuritide laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur; ii ad ſuppurationem vertuntur*; quoniam nullus alius tutior ductus patet expurgationi humoris in pectore contenti, quam per aſperam Arteriam, adeoque per tuſſim.

Si ergo contingat Pleuritide, aut Peripneumonia laborantem non expectoratione, ſeu dejectione per alvum evacuari, duplici proculdubio incommodo afficietur: altero quidem, quod humor in pectore contentus non expurgatur, cum ex pectore ad alvum ductus nullus ſit, interſepiente Diaphragmate cavum pectoris, & abdominis: altero vero, quod alius ab eo, qui peccat, educitur, & non ſine ingenti virium jactura, cum ventriculi, & primæ digeſtionis languore, recrudeſcente interea, aut etiam putreſcente eo, qui pectoris cavum occupat; unde tum Pulmo tum Cor, & ſanguis univerſus plurimum inficitur. Accedit, quod ſuperveniens alvi profluvium in Pleuritide, aut Perineumonia, alia quoque Viſcera, nempe naturalia, præter ſpiritalia, affecta deſignat, potiſſimum vero Ventriculum, Jecur, Meſenterium, inteſtina, ex quibus pravi illi humores alvi profluvium concitantes ſine ulla difficultate derivabunt; quo autem morbi plures fuerint, & partes affectæ variæ, eo plane gravius vitæ periculum imminebit.

Quoniam vero, non quamcumque, aut levem evacuationem per alvum memoravit Hippocrates, ſed multam, iteratam, & copioſam, deſignatam ſcilicet ſub nomine *Alvi profluvii*; idcirco tunc ſolum exinde de ægrotantis vita verendum, cum alvus immodice in ejuſmodi Pectoris ægritudinibus fluxerit; ſecus vero, ſi levis ſolum, & modica dejectio fiat: fieri enim aliquando poteſt, ut citra incommodum partium ſpiritalium affectarum, alvus cum juvamento potius exoneretur, aut quia cumulatis antea excrementis abundat; aut quia, ob adjunctam febrim, ſanguis a ſuis impuritatibus repurgatur; aut etiam quia compatientia reliqua viſcera naturalia, forte fortuna ab infartu, obſtructione, tumefactione, vi febris, atque Naturæ molimine, per dejectionem illam, ſenſim allevantur, ut in Metone, & in Caupone memorat idem Hippocrates 7. *epid.* Jure igitur per *alvi profluvium*, immoderatam, impertinentem, adeoque vires atterentem evacuationem, ac ſputum ſupprimentem, notatam voluit.

Neque ſolum malum cenſendum eſt alvi Profluvium in Pleuritide, & Peripneumonia ex ratione partium affectarum, quo nullatenus per alvum exonerari poſſunt; ſed etiam ex ratione earumdemmet ægritudinum. Sunt enim Pleuritis, & Peripneumonia de genere inflammationum: in inflammationibus autem nulla purgatio per alvum proficit, ut propterea purgantia medicamenta ſint omni jure interdicta: quomodo enim conferri poterit alvi ſolutio in inflammationibus, in quibus ſanguis alicubi hæret, & concreſcit, indigetque ſui reſolutione, aut ſuppuratione, ut tandem pars inflammata in priſtinum ſtatum reſtituatur? id quod potiſſimum in Pleuritide, & Peripneumonia fit; de qua dicitur, quod quanto citius ſputum comparuerit, tanto quoque morbus breviabitur. Quod ſi cum Heurnio addere quoque velimus adverbium *vehementer*, quo non levem inflammationem, ſed magnam, ingentem, vehementemque intellexerit Hippocrates, profecto timendum magis de illarum eventu a ſupervenienti alvi profluvio: quippe vehementi Pleuritide, aut Peripneumonia laborantes gravioribus ſymptomatibus afficiuntur, dolore ſcilicet acutiſſimo, difficili reſpiratione, ſiti, vigilia, inquietudine, febri continua, cæteriſque quæ magis, magiſque exacerbabuntur, & ingraveſcent, a ſu-

ſupervenientè diarrhœa. Sed & longe pejus erit ſi alvi fluor accidat his, qui ex longo tempore Pleuritide, aut Peripneumonia laborarint, veluti ſuppuratis, ac tabidis effectis, quemadmodum ex voce græca ἐχομένῳ, ideſt *habito, detento, vexato*, ſive *diutius affecto*, colligit Galenus, eſtque cunctis notiſſimum.

APHORISMUS XVII.

Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.

ADnotat nunc Hippocrates beneficia ex alvi profluvio provenientia in aliis affectibus, ac pro exemplo affert lippitudinem, quam conſequens alvi dejectio ſalutaris dicitur.

Quid autem pro lippitudine intelligendum, græca vox *Ophthalmia* ſatis aperte explicat, quam Celſus lippitudinem, & oculorum inflammationem pluries appellat, licet pleriſque lippitudo ad palpebras potius inflammatas referatur, non vero ad oculos. Quin & Celſus ipſe *lib. 6. cap. 6.* aliam, diverſamque videtur facere lippitudinem ab inflammatione oculorum, eamque ſæpius nuncupat *Aſpritudinem*, per quam palpebrarum extremitates aſperæ, ac dolentes obſervantur.

Sed quamvis de nomine parum interſit, multum tamen refert noviſſe, Hippocratem alibi diverſimode deſcriptam *Ophthalmiam* memoraſſe, præſertim vero *primo epidem. ſect.* 2. & 3. *aphor.* 12. *&* 16. ubi modo humidam, ſed mordacem; modo aridam, & tabificam; modo ſiccam, & pruriginoſam, imo etiam exulcerantem nominat, veluti a diverſis cauſis, atque humoribus progenitam; Unde ipſe fieri crediderim, cur lippitudo quandoque ſit contagioſa, & lippientes alios inficiant; imo nec æquabiliter afficiant, & afficiantur, neque paribus ſymptomatibus moleſtentur, cum & aliquando in palpebris ſolum, aliquando etiam in adnata, ſeu conjunctiva tunica, ruborem, tumoremque patiantur. Quare qualem hic intellectam velit, quæri poteſt.

Et clare liquet, eam lippitudinem hoc in aphoriſmo deſignari, quæ nedum palpebrarum, ſed & adnatæ oculorum tunicæ inflammatio eſt, facta ab affluxu humorum ibidem hærentium, potiſſimum acrium, & erodentium, quorum cauſa aſperitas, dolor, rubor, tumor, in orbita oculorum exteriori percipiatur: etenim niſi humores corpulenti has oculorum partes occupaverint, ac læſerint, fieri haud poterit, ut per alvum excreti lippientes liberent; pari certe ratione, ac de obſurdeſcentibus auribus alibi idem Hippocrates pronunciavit. Niſi etiam dicere velimus cum cæteris Expoſitoribus, liberari lippientes oculos per alvi exonerationem facta ſcilicet depoſitione humorum ab affectis viſceribus naturalibus, ex quibus illi coafficiebantur. Oportet autem alvi profluvium ſponte evenire: ſiquidem, ut antea monuimus, iſtiuſmodi evacuationes morbis ſupervenientes ſponte Natura excitari debent, cum ſolius Naturæ opus ſit id evacuare, quod convenit, & quo tempore, atque ea quantitate, quæ cauſæ morbificæ correſpondeat, Hinc non bene quis ex hoc deducere licere poterit, Medicis indiſcriminatim oculorum lippitudines per dejectoria medicamenta curare, niſi aliter conſtiterit in ejuſmodi opere naturam ſibi adminiculantem habere forte, quia in alvum adigere tentat humores, & vel rugitu, aut ventris murmure, aut inteſtinorum inflatione ejuſmodi depoſitionem oſtendat.

Quia inſuper Hippocrates uſus eſt voce *profluvii*, exiſtimandum propterea ſupervenientem hanc evacuationem oportere eſſe copioſam, & non ſolum fæcum, aut inteſtinalium excrementorum, ſed etiam humorum, acrem, muriaticamque conditionem præſeferentium: quippe hac ratione fiet, ut oculi ab humoribus ibidem ſtagnantibus vindicentur, vel etiam pars alia mandans affecta inaniatur. Quod ſi evacuatio iſta ſponte naturæ promota, parca admodum ſit, & inſufficiens, tuto tunc poterit Medici induſtria perfici, & expleri, documento ejuſdem Hippocratis *aphoriſmo* 20. *primi*.

Denique inquit Hippocrates, *bonum*: ſignificans ex hoc utilem eſſe ejuſmodi evacuationem, quamquam non omnino neceſſe ſit, ut ex illa ſit prorſus lippitudo deſitura: etenim poſtquam humores ab oculis defecerint, remanere quoque ſolet aſperitas cum rigiditate, quæ nonniſi progreſſu temporis, ſponte Naturæ deſinit, vel fotibus, & balneis egebit, ut penitus aboleatur; quemadmodum idem Hippocrates 7. *aphor.* 46. *&* *hoc eodem* 6. *aphor.* 31.

APHO-

Digitized by Google

APHORISMUS XVIII.

Veſica diſciſſa, aut Cerebro, aut Corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus Inteſtinis, aut Ventriculo, aut Jecore, lethale eſt.

PRognoſticus eſt hic Aphoriſmus, in quo Hippocrates mortem prædicit in his, qui vulnus, vel ulcus patiuntur in Cerebro, Corde, præcordiis, Jecore, Ventriculo, aut Inteſtinis gracilibus. Simile quid ſcribitur etiam *lib.* 1. *de Morbis : Moritur autem, ſi quis cerebro ſauciatus fuerit, aut ſpinali medulla, aut hepate, aut præcordiis, ſive ſepto tranſverſo, aut veſica, aut vena ſanguiſlua, aut corde.*

Et ſane, quod pleræque ex his partibus diſciſſæ, aut vulneratæ mortem afferant, longe notius eſt, quam ut longa oratione probari queat; nam cum inter partes corporis numerentur omnino vitæ tuendæ neceſſarias, plane fit, ut diſſectæ, ſicuti non amplius ad vitam conſervandam conferunt, ita imminentem mortem proculdubio portendant. Hujus generis præſertim ſunt Cerebrum, Cor, Pulmo, Septum tranſverſum, Ventriculus. Diſſecto etenim Cerebro, nervi, & nervorum liquor ſtatim male afficiuntur; unde operationes animales deficere neceſſe eſt: his autem deficientibus, nec vita diutius perdurare valet. Idipſum, & multo magis dicendum de Corde, quod principium, & origo eſt vitalium operationum: quamobrem ipſo diſſecto, neque pulſus, neque ſanguinis motus haberi commode poteſt. Pari ratione Pulmo diſciſſus necem afferet, cum ſit unum ex præcipuis organis reſpirationi, atque per ipſum principalia vaſa ſanguifera diſpergantur, unde ſanguis in cor, deindeque in corpus univerſum influit. Septum quoque tranſverſum reſpirationi quam maxime conducit; quare ſi fortaſſe diſſecetur, quia in ſuo motu labaſcit, deficit pariter reſpiratio, qua deficiente Animal perit. Ita etiam reliqua viſcera his adjacentia eidem infortunio ſubjiciuntur, ſub quibus Præcordia comprehenſa intelliguntur. De Ventriculo autem, quamvis a pleriſque dubitatum ſit, num inter partes principes numerandus foret, quia nihilominus conficiendis cibis incumbit, ſine quibus diu animal perdurare nequit, proculdubio ex ipſius diſciſſione mortem quoque accidere fatendum; quamobrem non immerito a Quinto Sereno Rex membrorum appellatus eſt, a quo ſcilicet reliqua corporis membra alimentum, robur, & nutricationem ſuſcipiunt. Accedit, quod per ipſum plurimi venarum, arteriarum, & nervorum rami diſperguntur, unde abſque iſtorum gravi læſione eumdem vulnerari minime contingit, adeoque non ſine evidenti vitæ periculo.

Quoniam vero aliquando obſervatum eſt ex vulneribus Cerebri, Cordis, & Pulmonis ægrotantes ſupervixiſſe, anſa datur pleriſque dubitandi, qua ratione id evenerit, ut ſimul una tueri poſſint doctrinam hanc Hippocratis, & ex adverſo experimenta eidem adverſantia. Verum facile difficultas exolvetur, ſi vulnera his partibus inflicta, & a Medicis memorata, examinentur ubi, & quomodo contigerint: nam qui teſtantur ab vulneribus capitis, cordis, aut pulmonum conſanuiſſe; haudquaquam de partibus organicis iſtorum viſcerum meminere, ſed ſolum de ſuperficiariis, & extimis eorumdem. Cerebrum ſiquidem, ut ex anatome liquet, conſtat cortice, & meditullio; ex his autem meditullium omnino neceſſarium eſt ad animales operationes ſenſitivas, & motivas obeundas; cortex vero non niſi plurimarum glandularum contextus eſt, Hinc ſi portio aliqua corticis cerebri reſcindatur illæſo meditullio, quia organa deſtinata functionibus ſenſitivis, & motivis inoffenſa manent, bene poterit in vita animal permanere; ſecus vero ſi interna cerebri ſubſtantia, ejuſque meditullium offendatur. Cor pariter ſine vitæ jactura vulneratum memoratur ea in parte, quæ illius mucronem conſtituit, qui cum pars extima illius ſit, nihilque impediat motum ejuſdem, & ſanguinis trajectionem in arterias, neque proinde vitæ tuitioni incommodabit. Cæterum vulnera cordis inflicta baſi, ventriculis, arteriæ aortæ, cæteriſque ductibus principalibus ejuſdem, omnino lethalia obſervata fuere. Pulmones quoque reſecti memorantur, ſuperſtite vita, in extremitatibus, & apicibus loborum, quo ſcilicet vaſa pulmoniaca circulanti ſanguini neceſſaria haudquaquam pertingunt. De Jecore præterea idem omnino dicendum eſt, nam ſi vulnus ſit inflictum in ſubſtantia Jecoris, ubi arteriæ, & venæ latiores adunantur, adeoque partem illius organicam conſtituunt, proculdubio lethale erit; ſecus vero ſi fiat in extremitatibus loborum. Et ratione inde deducitur, quia vulnera in his viſceribus inflicta, non alia de cauſa lethalia ſunt, niſi quia ſanguinis circulationi impedimento ſunt, & diruptis,

inciſiſque venis, aut arteriis, ſanguis extra propria vaſa effunditur, qui deinde exhauſtus motum cordis conſervare nequit, nec reliquas partes vivificare, quin & multoties ab irruente ſanguine adjacentes aliæ opprimuntur, & repente ſuffocantur, unde vita diutius perſiſtere non poteſt. Accedit, quod ſanguis extra propria vaſa effuſus duplici alia de cauſa vitæ incommodat, & quia reſtagnans putreſcit, & corrumpitur, & quia mole, ac irruptione, qua in parte hæret, gravat, opprimit, obruit, citius tamen, vel tardius, pro varietate viſcerum affectorum. Atque hinc modo fit, quamobrem vulnera apices viſcerum ſolummodo lædentia, lethalia non ſint, niſi ex aliquo alio accidente, quia ejuſmodi vulnera vaſa ſanguifera majora, & præſtantiora minime perturbant, unde nec multus ſanguis effunditur, nec motus ſanguinis intercipitur, aut impeditur. His itaque de cauſis accidit, ut vulnera baſim cordis, & venas, arteriaſque inde exorientes, transfodientia ſtatim perimant, ut & vulnera perforantia medium pulmonis, quoniam diruptis vaſis pulmoniacis, vel ſanguis alio diffunditur, quam in cor, vel impetuoſius quam par ſit in cor ipſum influit, unde illius motus impeditur; in reliquis autem partibus vulnera inflicta non ſtatim enecant, ſed in aliquod tempus protrahuntur, quia ex his non omnino intercipitur motus ſanguinis, & cordis, licet deinde in lethum etiam deſinant, alia ſane de cauſa, quemadmodum de vulneribus Veſicæ, & inteſtinorum mox dicemus.

Vulnera itaque in univerſum lethalia erunt non una, ſed multiplici ratione. Primo, ſi in partibus vitæ tuendæ neceſſariis conformationem, texturam, & nexum vaſorum, aut ſtructuram earumdem diſcindant, ac turbent. Secundo, ſi circuitum ſanguinis interrumpant. Tertio, ſi operationes ad vitam tuendam deſtinatas lædant, vel adimant. Quarto, ſi excrementorum repurgationes impediant. Quinto, ſi inflammationem, gangrænam, dolorem vehementem, aut alia ſyptomata graviora inferant, unde vires atterantur, & labaſcant. Hinc modo vulnera Cordis, & Cerebri ex primo, & ſecundo capite lethalia ſunt, Pulmonis vero, Jecoris, aliorumque viſcerum magnis, largiſque arteriis, & venis refertorum ex ſecundo, & tertio capite; ex quarto, & quinto denique Inteſtina, & Veſica, in quibus etiam ſummopere conſiderabilis eſt propria conſtitutio membranoſa, & nervoſa, ob quam convulſionibus ſubjiciuntur, & difficillime coaleſcunt.

Atqui dubitare contingit, cur Hippocrates Lienis non meminerit, cum tamen Lien arterioſum viſcus ſit? Ad quod dicendum, nullam de illo Hippocratem hoc loco feciſſe ſpecialem mentionem, quia parem cum Jecore conditionem ſortitur; vel quia, ſi fortaſſe vulneretur, commode reſcindi poteſt, cum viſcus linguoſum ſit, & facile a cæteris ſeparabile, quinimo illum eximi etiam integre poſſe teſtantur plerique Anatomici citra ullum vitæ incommodum.

Quoniam vero Hippocrates in textu non omnia Inteſtina dixit diſciſſa mortem afferre, videndum hic etiam breviter, quænam ſit differentia inter tenuja, & craſſa inteſtina, ob quam tenuja ſi vulnerentur, aut ſcindantur, mortem afferant, ſecus vero craſſa. Et quidem nedum in vulneribus, verum etiam in eroſionibus internis experimento conſtitit longe periculoſiora eſſe ulcera tenujum inteſtinorum, quam craſſorum, nam in dyſenteriis male affecta priora tria, Duodenum, Jejunum, & Ileon, inſanabilia eſſe ſolent; facilioris vero curationis Colon, Cæcum, & Rectum. Verum diverſitas hæc petenda eſt tum a ſtructura, tum ab uſu, tum etiam ab humoribus, per illa diffunduntur: etenim Inteſtina gracilia ex membranis conſtituuntur tenujoribus habentque glandulas quoque molliores, in quas hiant oſcilla venarum lactearum, unde chylus in meſenterium, & ſaccum lacteum trajicitur, quamobrem & ſtructura, & uſus illorum longe præſtantior eſt, quam ſit ſtructura, & uſus aliorum trium Inteſtinorum craſſorum, in quibus & tunicæ craſſiores, obeſioreſque ſunt, & glandulæ duriores, compactioreſque, eo quod diutius detinendis fæcibus inſervire deberent. Humores etiam confluentes ad Inteſtina tenuja, pancreaticus ſcilicet, & felleus, cum in ſtatum præternaturalem degenerant, peſſimam, & deleteriam conditionem nanciſcuntur, unde gravius affici ſolent Inteſtina gracilia, ſecus vero craſſiora, ut patet; quamobrem non ſine ratione fit periculoſiori dyſenteria laborare Inteſtina ſuperiora, quam inferiora. Non immerito proinde Hippocrates, conſideratis his in Inteſtinis gracilibus, dixit illa diſciſſa lethalem exitum ſortiri, non ideo tamen ejuſdem periculi expertia eſſe Inteſtina craſſa, quæ etſi plerumque non tam graviter afficiantur, poſſunt tamen aliquando, ex ingenti, & magna diſciſſione pari modo peri-

clita-

Digitized by Google

elitari, ſed longe minus, vel tardius, quam gracilia. Veſica pariter diſciſſa inſanabilis eſt, quia cum ſit perpetuum emiſſarium urinæ, nequit prompte conglutinari; quin & ulcus ibidem contractum perpetuo ſordidum eſſe ſolet; quamobrem ſepæſæpius experimur illa in fiſtulas facillime deſinere.

Denique Ventriculus ſi vulneretur, etiam mortem portendit, ſiquidem ipſo diſciſſo neceſſe eſt ſuccos digeſtivos infringi, illius texturam vitiari, chyloſim offendi, & chylum ipſum neutiquam protrudi poſſe per pylorum ad inteſtina. Sed & ob nervorum copiam, quibus intexitur, fieri nequit, quin etiam cerebrum compatiatur, unde poſtmodum motus convulſivi; quinimo ex ſola, ſimplicique illius læſione vomitus, ſingultus, anxietas, dolor, & alia graviora ſymptomata minime poterunt evitari: ab his autem fieri nequit quin mors ſit brevi ſubſecutura.

Ventriculo non irrationabiliter adjungi poteſt Oeſophagus, qui vulneratus non diſſimiliter lethum afferet, ut non ita pridem obſervavi in quodam Presbytero ob vulnus inflictum in parte poſtica thoracis prope ſpinam, cui Oeſophagus adnectitur.

Partibus his vulneratis, atque hoc loco memoratis ab Hippocrate, ſunt qui alia plura adjiciunt; & quidem Braſavolus Veſicam felleam, Pericardium, Pulmonem, Lienem, & Spinatam medullam inter partes ad exitium vulneratas recenſet. Et Celſus *lib. 5. cap. 26.* addit quoque Renes, Venas, & arterias potiſſimum circa fauces, & guttur, nec non ſpinalem medullam, uterum, & meninges cerebri. Verum non quæcumque vulnera, quæ inſanabilia ſunt, lethalia dicenda erunt: etenim oſſa, & cartilagines ſi frangantur, aut vulnerentur, licet plerumque inſanabilia evadant, non tamen mortem neceſſario afferunt. Cæterum multæ aliæ partes vulneratæ aliquando exitiales fiunt (etiamſi commode ſanari poſſint) vel ob imperitiam artificum, vel ob ſymptomatum ſocietatem, vel ob vulneris profunditatem, aut magnitudinem, vel ob ſanguinis effuſionem, indeque conſequentem virium jacturam, vel ob ætatis languorem, vel ob carnium mollitiem, vel ob alterius morbi præſertim virulenti concomitantiam, ut in lue gallica affectis experimur. Hinc non ſemel contingit obſervare vulnera, aut ulcera in partibus extimis etiam ignobilibus corporis inflicta, quæ tandem mortem attulerint, in ſenibus, valetudinariis, gallica lue affectis, aliiſque propter quaſdam circumſtantias cum vulnere conjunctas.

Signa denique, quibus internoſcere liceat, quæ membra diſciſſa, aut vulnerata ſint, ut ex illis judicium ferri poſſit lethalis, aut ſalutaris eventus, late expoſuit Celſus *lib. 5. capit. 26.* ex quo alii Chirurgiæ profeſſores, quos conſulite, ſi lubet.

Illud autem a nobis videtur ſuperaddendum, quod iterati, inæquales, & recurrentes rigores febriles fere ſemper ſolent internorum viſcerum læſionem prædemonſtrare, idque vel ob ſanguinis e venis, aut arteriis diſciſſis, effuſi in alias circumjacentes partes, præſertim ſenſu præditas, irruptionem, ſubſequentemque putrefactionem, vel ob impeditum ea in parte ſanguinis circuitum, qui cum non prompte ſua vaſa circulationi deſtinata ſubire queat, illas impetit, & extimulat; & licet magna ex parte, non raro per ſupervenientem ſudorem diſſolvatur, perſeverante tamen eadem cauſa, denuo illi recurrunt. Hinc bene Cardanus, partes in univerſum vulneratæ quatuor modis mortem afferunt, vel neceſſitate officii, ut Pulmo; vel potentia Naturæ, ut Cor, vel ſanguinis profluvio, ut Jecur, Arteriæ magnæ, & venæ, vel ſymptomatum pravitate, ut nervoſa, Ventriculus, Veſica.

APHORISMUS XIX.

Cum diſciſſum fuerit os, aut cartilago, vel nervus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coaleſcit.

EXpoſuit in præcedenti aphoriſmo Hippocrates partium quarundam organicarum vulnera, eaque protulit lethalia eſſe; in hoc vero aliarum quarumdam partium ſimilarium vulnera, & ſciſſuras proponit, atque illa, inquit, non quidem mortem afferre, ſed difficulter coaleſcere, & augeri.

Primo autem loco proponit fracturas oſſium, de quibus tamen dubitare contingit, an non coaleſcere poſſint, & ſucceſſive incrementum ſuſcipere; etenim *Gal. lib. 3. artis medicæ*, non ſolum in pueris illa inquit facillime counire, & deinde augeri, ſed etiam in adultioribus intermedio corpore calloſo, quod licet proprie os dici non poſſit, nihilominus ad illius naturam quam maxime accedit, quippe quod duritie, ſoliditate, candore, inſenſibilitate præditum eſt, ſicut os. Verum eſto, oſſa fra-

Digitized by Google

fracta per intermedium aliud corpus uniantur, proprie tamen coalitio illa dici non poteſt, cum ſit quid heterogeneum differentis omnino conditionis & naturæ, quamquam duritiem, & ſoliditatem oſſium æmuletur, ut propterea ſi contingat in ea parte os iterum fracturam ſubire, non quidem frangetur in poro illo adnato, ſed alibi, ut pluries experimento conſtitit. Sed & neque incrementum ſuſcipit os fractum, ſed in eadem magnitudine, ac dimenſione ſubſiſtet, cum nutrimentum, quod oſſi ſuggeritur ſupra ſolum; non vero infra fracturam deferri poſſit, impediente nimirum tranſitum poro illo calloſo; quamobrem experimur oſſa fracta in pueris non ulterius increſcere, ſed per comparationem ad alia oſſa correſpondentia aliquantulum decurtata, & exilia remanere: modo Hippocrates in hoc textu de vero coalitu, & de genuina nutritione mentionem facit, ſecus vero de falſa, & æquipollente.

Sed unde eſt, quod oſsa, aliæque partes hic memoratæ coaleſcere, & nutriri non poſſint, gravis equidem eſt hujus loci difficultas. Omnes interpretes cum Galeno communem in omnibus partibus exanguibus, & ſpermaticis appellatis cauſam faciunt materiæ alibilis defectum. Putant enim partes univerſas corporis, aut ex ſemine, aut ex ſanguine generari: ex ſemine quidem partes eas, quæ albæ ſunt, ut ipſi dicunt, Oſsa, Tendines, Ligamenta, Nervi, Venæ, Arteriæ, Membranæ, Cartilagines, Glandulæ; ex ſanguine vero omnia viſcera, Cor, Pulmonem, Jecur, Lienem, Renes, Muſculos, & carnes univerſas. Hinc ſubdunt partes carnoſas, & rubras a ſanguine progenitas, cum vulnerantur, aut dilacerantur, facillime regenerari, & increſcere poſse ſuggeſto ipſis ſanguine pro alimento, ex quo exordium deſumpſerunt: at vero oſsa fracta, atque cæteras partes albas, veluti ſpermaticas diſsectas, nullatenus coaleſcere poſse, quia deficit illis alimentum, & principium generationis earumdem, nempe ſemen.

Sed quam falſa ſint ejuſcemodi Veterum opinamenta, clariſſime deducitur ex Anatome, & ex earumdem partium ſtructura; omnia enim viſcera, tamquam conſtructa ex glandulis, membranis, fibris, nervis, venis, arteriis, nonniſi in primordiis ſuæ generationis eamdem materiam albugineam uniformiter recognoſcunt, unde nil penitus differunt a generatione, & ſtructura partium albarum, ſeu ſpermaticarum; hinc in prima conformatione embryonis, cum illius corpuſculum integratur, nonniſi texturam quamdam exhibet fibrarum, glandularum, membranarum, & vaſorum, per ipſas excurrentium, quæ deinde a ſanguine materno per vaſa umbilicalia ſuggeſto, nutricationem, & incrementum ſuſcipiunt per ſubſtantiam illam glutinoſam ejuſdemmet ſanguinis, quæ in aliquibus magis, & copioſius appingitur, in aliis minus, & parcius pro vaſorum exilitate, & pororum, ac texturæ diverſitate. Quod vero Pulmo, Jecur, Cor, Lien, & alia conſimilia viſcera rubra videantur; membranæ vero, cartilagines, oſſa alba ſint, id dumtaxat contingit a ſanguine affluentius per prædicta viſcera diſcurrente, quoniam continent venas, & arterias latiores, & numeroſiores: at vero in partibus albis, quia venulæ, & arteriolæ exiles admodum ſunt, propterea vix conſpici poſſunt. Atque hinc, ſi Pulmo, Jecur, Lien, & cætera viſcera carnea, & ſanguinea putata, ſanguine ipſo exuantur, quod fieri ſolet per immerſionem in aqua tepida, poſtquam univerſum ſanguinem per illorum parenchymata diffuſum dimiſerint, albicantem quoque ſubſtantiam referunt; & quemadmodum accurata diligentia Anatomicorum detectum eſt, nonniſi glandulis, veſiculis, fibris, venis, arteriis, nerviſque contexta ſunt. Itaque omnes partes corporis homogeneam referunt naturam, atque in primis ſuis rudimentis ab una ſubſtantia ſeminis glutinoſa, vel ut melius loquar, ab una ſubſtantia albuginea in ovo fœmineo contenta ducunt originem; a ſanguine vero circumfluo vitam, vigoremque ſuſcipiunt, quemadmodum faſius a nobis eſt demonſtratum in noſtra Theoretice.

Hinc ergo omnino falſum dicendum eſt, quod a veteribus fuit creditum de duplici materia, origine, & principio partium componentium humanum corpus, & cujuſvis alterius animalis. Sed & falſum quoque eſt deeſſe materiam ſeminalem nutriendis partibus ſpermaticis aptam, quippe, quæ nedum in ætate juvenili, verum etiam in virili, & ſenili non raro ſuperabundat, Quinimo ſi vera ſunt, quæ Galenus memorat de regeneratione, & reſtauratione oſſium fractorum in pueris, quia in his ſemen deficit, proculdubio oſſium fractorum coalitus, & refectio nulla foret, atque contra facilior, & abundantior haberi poſſet in juvenibus, in quibus ſemen uberius eſt, & vegetius.

Totum igitur opus nutricationis a ſubſtantia ſanguinis glutinoſa promanat, quæ longe

longe copioſior ſuggeritur illis partibus, in quas ſanguis uberius influit: quo fit ut jecur, pulmo, carnes in majorem molem, temporis progreſſu aſſurgant, minus vero augeantur membranæ, aliæque partes exangues. Niſi etiam dicere velimus alimentum partibus accedere ex nervis, & nervorum liquore, ut Gliſſonius, & Vvarthonus inter Anglos primiarbitrati ſunt: quocirca ubi membranæ corpulentiores ſunt,& latioribus nervis ſunt intextæ, ibi quoque incrementum ſenſibilibus obſervatur: contra vero in membranis tenuioribus, per quas nervi exiliores diffunduntur.

Neque inſuper verum eſt, partes carnoſas vulneratas omnino coaleſcere, & reſtaurari in fibris, venis, nervis, arteriis, ſiquidem iſtæ eodem modo uniuntur, ac reliquæ aliæ partes ſpermaticæ dictæ, ut patet ex cicatrice in ipſis relicta; quamobrem non ſemel obſervatum eſt in Cadaveribus anatome ſubjectis,viſcera antecedenter vulnerata, & mox Chirurgicis auxiliis reſtituta exhibuiſſe ſignaturas,& cicatrices,qua parte vulnus fuerat inflictum. Sed & in cruribus, tibiis, brachiis, vulnerati muſculi, cum conſaneſcunt, profundam cicatricem relinquunt,& qui cauteriis fuerant inuſti, poſtquam ulcus ad cicatricem perductum eſt, manifeſtam ſignaturam, & foveam geſtant, deſignantem non ſolum cutim externam, ſed etiam muſculorum ſubſtantiam cicatricem ſubiiſſe. Verum, in his partibus muſculoſis minus ſenſibilis eſſe ſolet inflicti vulneris ſignatura, quia ſanguis per adjacentes partes circumfluus illas ſublevat, & conſueto rubore afficit, unde non adeo conſpicua in iiſdem remanet cicatrix; contra vero in reliquis partibus, in quibus venæ, & arteriæ parciores, exilioreſque ſunt, longe apparentior obſervatur,& potiſſimum in membranis, quarum textura tenuis, & plana eſt, & colore candicans.

Quoniam vero adhuc de modo, quo Callus fit in oſſibus fractis, dubitare contingit, idcirco neque videtur ſoluta difficultas in præſenti textu propoſita. Et quidem ſi id a Veteribus petamus, difficile admodum erit conjicere, quo pacto oſſa fracta invicem conglutinentur per intermedium Callum. Recentiores vero Anatomici, nec quidpiam certi in hac re determinare auſi ſunt. Solum Angli cum Gliſſonio,& Vvarthono e membranis, & perioſtiis eorumdem alimentum oſſium deduxerunt, quo fieri ajunt denudata perioſtiis oſſa ſiderari, & contabeſcere: At neque per hoc explicant, quomodo Callus in fracturis oſſium generetur, cum in illis ſæpeſæpius membranæ ipſæ coaſſicientur, & reſciſſæ, aut diſſectæ nequeant alimentum illis ſuppeditare. Putaverim idcirco alimentum oſſibus ſuggeri a ſanguine ſecundum partem glutinoſam per apices muſculorum deſinentium in eorumdem oſſium capitibus, ubi cartilagines circumponuntur, & glandulæ innumerabiles ſunt poſitæ: illa vero ſenſim per partem poſt partem intra poros eorumdem intruditur, & per univerſam oſſium ſubſtantiam ſecundum longitudinem communicatur: quippe oſſa licet ſecundum extimam ſuperficiem lævigata ſint, ſecundum interiorem tamen ſubſtantiam ſunt manifeſte poroſa, ſpongioſa, ſquamoſa, & perforata, ut propterea ſi frangantur, non ſolum ſuccum ipſum alibilem effundunt, verum etiam, & non raro, ſanguine intinctum, quo videlicet vegetare, & vigorari poſſint. Hinc facile dijudicare eſt, ſuccum ipſum ex glandulis ibidem ſitis per porulos, & cavernulas oſſium veluti per filtrum tranſudare, & quaquaverſum diffundi; Quin & quo oſſa fuerint majora, & longiora, eo etiam cavitas, & manifeſtior, & oblongior in illis obſervatur cum ingenita quadam ſubſtantia medullari, quæ ibidem ex reſudante eodem ſucco oſſium nutritio concreſcit, & coagulatur inſtar axungiæ, quemadmodum obſervare eſt in oſſibus femorum, & brachiorum. Non tamen inde negaverim, a membranis oſſa amicientibus aliquid etiam volatile, & ſpirituoſum per extimos illorum poros ſuggeri, quo nimirum vegetiora fiant, & in motibus promptiora, ut ſcilicet facilius commoventibus muſculis extendentibus, contrahentibus, & circumvolventibus obſequantur. Quia ergo in fracturis oſſium textura illa pororum, & cavernularum diſcontinuatur, & alimentum nequit commode veluti per filtrum trajici, potiſſimum quia fibræ, ac filamenta eorumdem ſquamoſa non recta invicem colligantur, & uniuntur, ſed aliquantulum tortuoſe; proinde nodus in parte fracta gignitur pari ferme modo, ac in reciſis arborum ramis experimur, ſicut etiam in inutionibus, in quibus inter truncum, ſeu ramum unius, & ſurculum, aut palmitem alterius, nodus adnaſcitur.

Differt autem aliquantulum ab oſſe ipſo nodus iſte, quia non ex primigenia ſubſtantia ſeminali ortum ducit, quemadmodum reliquæ oſſis partes, ſed totus ab adjuncto illis alimento provenit, ut propterea non referat eamdem omnino duritiem, quam habet os, licet eidem, quam proxime accedat;

Ne-

Neque vero fracturæ obnoxius deinceps fit, quia oſſe durior, ſed potius contra; quia oſſe mollior, ſed tamen glutinoſior, & compactior, ut in nodis arborum; nam quæ dura ſunt, facilius franguntur, quam, quæ molliora, & glutinoſiora, uti cartilagines, quarum conditionem, & duritiem nodus ille refert, ut proinde merito Callus appelletur.

Hæc plane de oſſium conglutinatione jam pridem meditatus in publicis lectionibus edocueram, cum tandem ad manus meas Romæ pervenit accurata, & nova Domini Cloptonis Oſteologia Francofurti, & Lipſiæ anno 1692. latine impreſſa; ibique ſimul una ſuam de oſſibus Anatomen Doctor Dominicus Gagliardus Medicus Romanus diligentiſſimus eſt elargitus, qui ambo oſſium ſtructuram, veluti ex pluribus lamellis ſuperſtratis inſtructam detexerunt, & de eorumdem nutricatione, & augmento abunde ſatis egerunt, juxta ea, quæ in ſua Anatome Plantarum multo, antea Clariſſimus Malpighius indicaverat, *pag. num.* 19. & 20.

Quod hactenus dictum eſt de fracturis oſſium, facile etiam aptari poteſt Cartilaginibus, quæ pari modo nutriuntur, & pari modo coaleſcere poſſunt, ac de oſſibus dictum eſt, ea ſolum differentia, quod quemadmodum Cartilago eſt mollior oſſe, & durior carne, ita alimentum, quod in ſuis poroſitatibus recipit, mediam quoque ſapit naturam inter alimentum illius, & iſtius: id autem, quod partibus diſciſſis agglutinatur, neque tantam duritiem acquirit, quantam habent primevæ partes Cartilaginis, quo fit, ut in confluxu humorum præternaturalium ad eas partes, quæ ſciſſuram paſſæ ſunt, ſemper dolor percipiatur acerbior in parte illa conglutinata. Dixit autem Hippocrates partes iſtas non coaleſcere [illegible] quod revera coalitum nullum admi[illegible] cum reipſa ſæpiſſime conglutinari ſoleant, ſed quia per intermedium corpus uniuntur, non vero immediate per ſua filamenta, texturam, poroſitates, & partium apices connectuntur, quemadmodum in partibus carnoſis per fibras carneas; atque propterea, neque augentur eodem incremento, quo reliquæ partes oſſeæ, aut cartilagineæ increſcunt, quia alimentum non ſatis abundanter, neque cum ea vivacitate, & efficacia ad partes infra fracturam tranſmittitur, quemadmodum in aliis partibus ſanis fit, ut patet.

Idipſum inquit accidere nervis diſciſſis, aut ſectis, ut neque amplius coaleſcant, neque augeantur. Verum in his diſtinguenda eſt punctura a cæſura, nam nervi puncti non ſolum coaleſcere numquam ſolent, ſed & convulſiones inemendabiles afferunt, quemadmodum alias a nobis eſt dictum *in commentariis ſuper tertium Artis Medicæ Galeni*; At vero nervi cæſi, aut omnino reſecti nil tale patiuntur, ſed ſolum nulla ratione poterunt cum partibus reſciſſis counıri, aut in poſterum ſuccreſcere, unde a Chirurgis communiter pejor, & periculoſior cenſetur nervorum punctura, levior vero cæſura; quin & non raro ſatius ipſis ducitur nervum punctum omnino reſcindere, & reſecare.

Quamvis autem cæſi nervi vitæ periculum non minentur, haud tamen poſſunt coaleſcere, & augeri, non ſolum ex prænarratis rationibus deſumptis ab alimento, ut de aliis partibus ſpermaticis dictum eſt, verum etiam, quia nervi ſecundum longitudinem præter membranas habent fibras, quæ peculiari liquore perpetim irrorantur: quoties vero illi reſcinduntur, fibræ ſimiliter una ſimul reſecantur, quæ cum nequeant in priſtinum ſtatum revocari, ut in membris reſciſſis quibuſcumque accidit, propterea fit, ut coaleſcere neque poſſint. Accidit, quod fibræ ipſæ in reſectione inſtar fidium retrahuntur, ut neque deinceps in rectum ſitum diſponi poſſint, quo certe opus eſſet, cum aliis reſciſſis poſſent counıri.

Adiicit quoque in textu Hippocrates tenuem genarum partem, pro qua intelligendæ ſunt non ſolum, quæ proprie genæ dicuntur, verum etiam labia, nares, palpebræ, & facies univerſa, quippe experimur vulnera his partibus inflicta, & quæcumque ſciſſionem, & diſcontinuationem efficiunt, fœdas, & indelebiles cicatrices relinquere, etiamſi poſt diuturnum tempus ſagaci Medicorum induſtria reſectæ partes coaluerint. Et quamvis idipſum commune ſit totius corporis cutis, nihilominus difficilior ſemper erit coalitio in partibus faciei vulneratis: Id autem multiplici de cauſa videtur evenire, tum quia cutis faciei longe nervoſior eſt cæteris aliis; tum quia ita nectitur cum panniculo carnoſo, qui illi ſubjacet, ut nullatenus poſſit alter ab altero ſeparari, qua ratione fit, ut nullibi cutis ſe ſola contrahi, & moveri poſſit, niſi ſolum in facie, unde citra capitis commotionem cutem frontis contrahere, & corrugare ſolemus, ut & labia, buccas, & pinnas narium, in cæteris autem partibus nullimode; tum etiam quia fibris intexitur omnis generis, & diſſecta facie, ita fibræ diſcerpuntur, ut quaquaverſum retractæ, nequeant in poſterum ulla induſtria, ac diligentia counıri.

Denique præputium, ſeu membrana extrema mentulæ, cum fuerit reſciſſa, neque amplius coaleſcit, ſi in longum, neque augetur, ſi in margine ſectionem patiatur, idque non ſolum propter ea, quæ omnibus partibus extremis communia ſunt, cum quælibet pars extrema corporis reſciſſa numquam amplius reſtauretur, vel increſcat, ut in auribus, naſo, digitis; verum etiam, quia pars admodum exanguis eſt, & pauciſſimis, atque exilibus vaſis eſt intexta, quamobrem neque multo calore, neque multo alimento prædita eſt. Et quamvis ſecundum longum diſſecta aliquando viſa ſit coaluiſſe, id tamen non contingit ſine ſumma Chirurgi diligentia conſutis ſcilicet labiis vulneris, & ita proxime inter ſe invicem ſtatim a vulnere commiſſis, ut adhuc ſanguinem funderent: cum hac autem ſumma diligentia etiam per intermedium corpus calloſum coaluiſſe viſa eſt, ut propterea manifeſtam cicatricem referret, & quidem duriuſculam. Si vero ejuſcemodi connexio negligatur, nulla ratione fiet, ut in poſterum conglutinationem, & coalitum admittat, ut pluries eſt obſervatum.

Partibus his in hoc Aphoriſmo memoratis poſſent aliæ plures adiici, præſertim extremæ corporis, potiſſimum palbebræ oculorum, pinnæ narium, naſi acumen, aures, & digiti manuum, & pedum. Verum partes illæ cum ſint ex ſupradictis ſimplicibus in Aphoriſmo recenſitis compoſitæ, quemadmodum ex anatome manifeſtiſſime deducitur, propterea ad illarum claſſem, ſine ulla dubietate revocandæ erunt. Memoravit autem Hippocrates illas veluti ſimpliciores, ſub quibus comprehenſas voluit reliquas omnes, vel ex ipſis compoſitas, vel cum ipſis in natura, conſtitutione, & textura convenientes.

APHORISMUS XX.

Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.

QUamvis Aphoriſmus hic communiter ab expoſitoribus receptus, & juxta verſionem Leoniceni traditus veriſſimus in quocumque ſenſu credatur, quoniam ſanguis extra propria vaſa effuſus ſtatim concreſcit, aceſcit, & in pus vertitur, quemadmodum paſſim experimur in ejuſdem collectione in pectoris cavo, cum e venis, aut arteriis ejuſdem pectoris, & pulmonis effunditur, nihilominus re exactius perpenſa, & ad experientiam revocata, non ubique veritati conſonat; etenim ſæpiſſime etiam obſervamus ſanguinem in Inteſtinorum cavitatem effuſum, ut, & in fundum ventriculi, concreſcere quidem in grumos, & coagulari, non tamen in pus verti, ſed ſub eadem ſanguinis forma compactum, concretumque evacuari, etiam poſtquam diu, & ad plures dies fuerit detentus. Quamobrem non immerito viſum eſt pleriſque de veritate iſtius Aphoriſmi aliquantulum ambigere; quinimo Recentioribus quibuſdam putatur pus non quidem ex ſanguine, ſed ex lympha, & adipe proficiſci: Sed & Fuchſius aliter quoque exiſtimavit illum eſſe exponendum, & quidem ſub generaliori ſignificatione, & ſanguis præter naturam effuſus in quamcumque cavitatem non ſuppurationi ſtricte ſumptæ, ſed corruptioni ſubiiciatur. Hinc videndum hoc loco breviter erit, quibus in cavitatibus collectus ſanguis ſuppuretur, & cum quibus conditionibus, & circumſtantiis ſupporari poſſit.

Et quidem, quod pus ex ſanguine oriatur palam eſt, juxta doctrinam Galeni pluribus in locis, in quibus clariſſime oſtendit ſuppurationem preſſe ſumptam nullatenus competere poſſe, niſi ſolum ſanguini: cæteros autem humores per analogiam dumtaxat dici poſſe ſupporari, quatenus per corruptionem æmulantur puris naturam, ſed revera in pus minime vertuntur. Sic in empyemate aliquando pus expurgatur verum, cum ex præcedenti ſputo ſanguinis originem duxerit, juxta documenta Hippocratis: *a ſanguinis ſputo puris ſputum*; aliquando vero ſputum puri ſimile fit, ſed verum pus non eſt, cum ſcilicet ex phlegmate, aut lympha ortum traxerit. Id ipſum quoque experimur in tumoribus, nam ſi iſti fiant ex ſanguine, & inflammationis naturam ſervant, verum pus cum maturuerint, emittent; ſecus vero ſi a cæteris humoribus fiant, ut in ædemate, meliceride, & ſimilibus, licet videantur puris conditionem referre, fortaſſe propter alborem, revera tamen purulentam materiam minime exhibent. Itaque cum ſanguis extra propria vaſa effunditur, bene poteſt in pus commutari, ſi tamen per fermentationem in corruptionem tendat. Ut autem corruptioni ſubiiciatur, neceſſe eſt, ut in cavitatem undequaque concluſam effundatur, in qua poſt concretionem, & acorem, particulæ ejuſdem ſanguinis heterrogeneæ inter ſe invicem colluctentur, & tenues, ac volatiles, contrani-

ten-

Digitized by Google

tentibus craſſis, niſu quodam ſubigant, & ſubigantur; unde indebita fermentatio, & a fermentatione tenujum particularum exolutio, & craſſarum præcipitatio, imo & totius humoris permutatio, atque in pus converſio. Hinc in cavitatibus patentioribus, in quibus ejuſmodi motus fermentativus minime poteſt excitari, nec conſequenter ſuppuratio haberi poteſt; quemadmodum experimur in Inteſtinis craſſioribus, & in ventriculo. Cæterum in cerebro, pectore, renibus, glandulis, cæteriſque cavitatibus anguſtioribus, & occluſis, promptiſſime ſuppuratio accidit, ob traditam rationem; quinimo quo loci fuerint anguſtiores, & ex adjuncto calore facile promoventes fermentationem, eo quoque citior, & facilior ſuppuratio promovebitur, qua de re ſanguis effuſus in muſculos citius ſuppuratur, ut & in parenchymatibus viſcerum, quemadmodum experimentis palam eſt. Atqui pus univerſum a ſolo adipe, & lympha proficiſci minime crediderim, cum ex adverſo multæ partes adipis expertes ſuppurationi ſubiiciantur, & phthiſici penitus extenuati, ac omni adipe conſumpti, purulenti ſint.

Quamquam autem Hippocrates dixerit *in ventrem*, ſeu ut mavult Fuchſius, *in cavitatem*, non tamen pro ventre, & cavitate intelligendi ſunt Venter imus, & medius, ſcilicet thorax, & ſecundum alios etiam caput, ſed etiam tubuli, & pori omnes in toto corpore conſtituti, ut propterea non irrationabiliter plerique Anatomici exiſtimarint, omnem muſculum, & quodcumque viſcus, imo & partem quamcumque corporis ſuos habere ventres, & cavitates, in quibus ſanguis recipi, & colligi poſſit; & ſicuti in ſtatu naturali ſanguis quaquaverſum diffunditur, vel ut vivificet, vel ut nutriat partes, in ſtatu morboſo e ſuis vaſis exiliens, ſi hæſerit, inflammationem primum, mox ſuppurationem excitat: neque enim fieri poteſt, ut ſanguis recipi, & colligi poſſit in partibus quibuſcumque, niſi cavitates ſaltem inconſpicuæ, vel etiam poroſitates ibidem ſint, quæ illum excipiant, cum duo corpora in eodem loco ſimul eſſe non poſſint, ex communi ſententia Philoſophorum.

Debet inſuper ſanguis, ut putreſcat, corrumpatur, & commutetur in pus, moram in cavitatibus contrahere; unde ſi fortaſſe e venis effuſus per alios ductus effluat, minime putreſcet; & e converſo etiamſi intra venas, aut in apicibus arteriarum aliqua de cauſa præternaturali immoretur, poterit putrefactionem, & ſuppurationem ſubire: qua ratione factum eſt, ut ſanguis ſit ſemper in motu, ne ſcilicet alicubi hærens concreſcat, & putreſiat: quia vero ſuis vaſis effuſus a continuato motu circulationis deficit, & in cavitatibus, aut poris partium reſtagnat, ſtatim concreſcit, & corrumpitur, excitata ibidem indebita fermentatione, ut dictum. Adjectum eſt inſuper *præter naturam*, ut fortaſſe diſcrimen ſtatueretur inter eam effuſionem, quæ naturaliter fit e vaſis in poros partium pro nutricatione, quippe, quæ ſenſim accidit, & non ultra partium exigentiam, unde pedetentim convertitur in ſubſtantiam partium alendarum; at vero; quę præter naturam fit, affatim accidit, & præter naturæ exigentiam, eo quod nec quantitas conveniens ſervetur, nec modus, nec uſus naturæ operantis, ſed ſolum a cauſis præternaturalibus, tum ſanguinem depravantibus, tum vaſa ſanguifera erodentibus, unde poſtmodum ſanguis effluit.

Denique ſcriptum eſt in Aphoriſmo, neceſſe eſt ſuppurari ſanguinem extra venas effuſum; ſiquidem cum non amplius regi poſſit a natura per motum intra propria vaſa, neque ex altero capite commutari poſſit in ſubſtantiam alti, neceſſario fiet, ut per corruptionem convertatur in pus, modis ſuperius enarratis.

APHORISMUS XXI.

In inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio.

Quid pro inſanientibus intelligat Hippocrates in hoc Aphoriſmo dubitari poteſt. Et Galenus *in comm.* de iis exponit, qui melancholico delirio ſunt affecti. Verum non ſolum melancholicos, ſed etiam maniacos non improbabiliter interpretabimur, attenta cauſa utriuſque delirii, quæ ſemper ab humoribus acorem præſeferentibus procedit, ea ſolum differentia, quod in melancholicis acidam ſtypticitatem, aut ponticam conditionem ſapit; in maniacis vero redolet acritatem.

Quoniam vero per varices, aut hæmorrhoidas ſupervenientes ſignificatur, humores illos acidos deorſum transferri, & a partibus ſuperioribus removeri, propterea fit, ut Inſaniæ ſolutio exinde ſit ſperanda, & quemadmodum, ex ſuperius traditis, hemorrhoides, ſupervenientes melancholicis proſunt,

ſunt, translata cauſa melancholici delirii ad venas podicis; ita in his facile etiam inſania deſinere poterit decumbentibus vitioſis humoribus ad partes corporis inferiores. Neque multum differre videntur varices ab hæmorrhoidibus, eo quod pari modo, quo hæmorrhoides tument circa podicem, illæ in cæteris partibus corporis tumorem referunt, unde varices deſcribi ſolent, venarum in aliquibus partibus corporis tumores; & ſicuti hæmorrhoidales venæ tumefactæ nigreſcunt, ita quoque liveſcunt varices a congeſto, atque hærente in ipſis ſanguine, propter acidum concreſcente, & ut vocant, melancholico: quare hæmorrhoides recte poſſent varices podicis appellari.

Debent autem, tum varices, tum hæmorrhoides ſupervenire, etenim hac ratione ſignificant deponi vitioſum humorem ad partes ipſas tumefactas, & ubi antea acidus, & vitioſus ſanguis ferebatur in caput, & mox a provida natura repurgetur, & deturbetur ad partes corporis infernas cum tumore venarum hæmorrhoidalium, aliarumve, a tranſpoſitione ejuſdem peccantis humoris; & licet varices comparere ſoleant in omnibus fere corporis partibus, collo, brachiis, mammis, pectore, imo ventre, femoribus, tibiis, aliiſque; nihilominus ſecurior ſemper erit ejuſmodi tranſpoſitio in partes infernas, & a capite remotiores, ne ſcilicet reditus exinde timeri poſſit, e partibus inferis metaſtaſi affectis in ſuperam inſania laborantem. Et quidem plurimi ab inſania, aliave conſimili capitis ęgritudine evaſiſſe viſi ſunt, vel ſaltem in melius abiiſſe, apparentibus varicibus in tibiis, ne dum ſuperficiariis, ſed etiam profundis, quamobrem in his etiam exiſtimare eſt remeantem ex arterijs in venas ſanguinem, omnem malitiam in varicoſis tibiis deponere, & reliquum magna ex parte repurgatum denuo per jecur in cor circumire, unde cerebrum mitius affici cogeretur.

Verumtamen oportebit depoſitam in his partibus Inſaniæ materiam, hærentem eſſe, nam ſi fortaſſe denuo in partes ſuperas remearet, facile poſſet ex nova tranſpoſitione in cerebrum, remiſſam affectionem augere, atque in priſtinum ſtatum revocare; quemadmodum de Alcippo idem Hippocrates memorat 5. *epidem.* Unde ſicut apparentibus varicibus, aut hæmorrhoidibus, inſania, vel melancholicum delirium deſinit; ita ex adverſo iſta redirent, ſi varices, vel hæmorrhoides diſparerent.

APHORISMUS XXII.

Quæcumque ruptiones ex dorſo ad cubitum deſcendunt, venæ ſectio ſolvit.

SIve ruptiones, ſive rupta ipſa, quæ in partibus muſculoſis contingunt in præſenti Aphoriſmo legantur, non minimam afferunt difficultatem; cum fieri non poſſit, ut ruptio, vel ruptum unius partis, ad aliam partem remotiorem transferatur. Melius ea propter videtur legendum *dolores* non *ruptiones*, ut *in commentario* recte admonet Galenus, vel etiam melius cauſa illa, quæ dolorem attulit, quemadmodum eſſe ſolet ſanguis, ſerum, lympha, aliuſve humor acritatem, at acorem redolens. Et licet ruptio, vel ruptum, proprie pertineat ad diſtractionem, diſtentionem, aut divulſionem fibrarum membranarum, muſculorum, & partium carnoſarum, nihilominus, quia cauſa diruptionem efficiens (ſi fuerit interna,) vel dolorem a diruptione exortum excitans, & fovens (ſi fuerit externa) non raro loco movetur a parte dirupta in partem exteriorem corporis; idcirco ſub nomine diruptionis implicite Hippocrates voluit eſſe intelligendam cauſam ipſam diruptionem facientem, vel conſervantem, quoniam dolor diruptionem, & partem diruptam omnino debet concomitari, qui cum fieri non poſſit, niſi ab humore diſcindente, & continuum ſolvente; propterea divulſiones ipſas expreſſit Hippocrates veluti dolorificas, atque ſub ſenſu cadentes.

Hollius etiam *ῥεύματα* id est fluxiones legere non vetetur.

Si itaque contingat, ruptiones, & divulſiones partium dorſi transferri in cubitum, hoc eſt humores, dolores in dorſo inferentes, ex parte ipſa divulſa dimoveri, & in cubitum deponi, argumento erit cauſam ipſam divulſionem, & dolorem inferentem, mobilem eſſe, atque adeo facilius poſſe evacuari per vaſa proximiora, & magis conſentientia, qualia ſunt venæ, per quas ſanguis, ſerum, lympha, aliuſve humor perpetuo circumit. Atque hinc eſt cur Hippocrates hic ſcripſerit venæ ſectione ruptionem ipſam deſinere, quatenus per venæ ſectionem humor ille divulſionem, & dolorem inferens, utpote mobilis, & in cubitum delapſus, facile poſſit evacuari.

Non tamen hinc quis licite deducere poterit in contuſionibus, luxationibus, fracturis, cæteriſque divulſionibus partium muſculoſarum, debere venam ſecari, nam præterquam, quod tunc dumtaxat admonet hic Hippocrates venæ ſectione divulſionem ſolvi, cum humor

de

de parte divulſa ad cubitum defertur, atque adeo mobilis eſt, neque tamen in quibulvis ruptionibus, divulſionibus, & fracturis cauſa illas efficiens interna, eſt, ſed ſæpeſæpius externa, cujus ratione ſolutio continui manifeſta eſt, & ſanguis, aliique humores in partibus fractis, aut contuſis hæret, & reſtagnat, qui propterea nulla ratione per venæ ſectionem evacuari poterit, ſed omnino reſolutione egebit uſu, & auxilio medicamentorum attenuantium, diſſolventium, & promoventium diaphoreſim. Et licet nonnulli in his etiam caſibus ſanguinem mittant, id tamen agunt, non ut hærentem ibidem ſanguinem educant, & ruptionem ſolvant, ſed ſolum, ut prohibeant fluxurum in partem affectam humorem, qui quo paucior fuerit in venis, eo minus in partem affectam confluere poterit. Verum an id recte etiam agatur, non eſt meum in præſenti loco examinare. Cæterum Hippocrates nulla facta venarum electione, ſimpliciter dixit, *venæ ſectione ruptionem ſolvi*, forte quia exiſtimavit ſanguinem undecumque evacuatum iſtiuſmodi irruptionibus conferre. Niſi etiam dicere velis, implicite contineri in Aphoriſmo venæ ſectionem in cubitu faciendam, eo quod ex dorſo ad cubitum ruptionem deſcendere dicatur, quæ cum ex humore mobili, & fluente, ad illam partem deſcendere putetur, per venas quoque eidem proximiores, atque adeo ex cubito, veriſimile ſit ſanguinem velle eſſe mittendum.

APHORISMUS XXIII.

Si timor, atque mæſtitia longo tempore perſeverent, ex eo atra bilis ſignificatur.

QUamvis Leonicenus ex metu, & mæſtitia longo tempore perſeverante atrambilem ſignificari ſcripſerit, rectius tamen reliqui Interpretes non atrambilem, ſed melancholiam ex græco Codice verterunt, & licet atrabilis aliquando pro melancholia exponatur, ad evitandam nihilominus æquivocationem, melius erit melancholiam, non atrambilem hic exponere. Sed & neque pro melancholia humor melancholicus intelligendus eſt, ſed potius affectio melancholica; unde Cardanus, & Heurnius ſcribunt: *ſi timor, & mæſtitia longo tempore perſeverent, tale eſt melancholicum*. Et ſane inter ſymptomata melancholicam affectionem concomitantia, præcipua recenſentur iſta duo, Timor, & Mæſtitia ſine cauſa manifeſta, ut late explicat *Gal.* 3. *de loc. affect. cap.* 7. ubi etiam Dioclem reprehendit, quod in examine ſymptomatum, melancholicum delirium comitantium, illorum duorum non meminerit, quippe, quod ab his duobus potiſſimum, recte quis dijudicabit, patientem factum eſſe melancholicum, ſi diuturna mæſtitia, ac panico timore laboraverit. Et licet in hoc textu ſimpliciter dicatur ex diuturnitate temporis, quo timor, & mæſtitia perſeveraverit, melancholicum judicari debere patientem; quia tamen diuturna mæſtitia, ac perſeverans timor neutiquam a manifeſtis, ac externis cauſis oriri poſſunt, idcirco conditio iſta ſine cauſa manifeſta videtur implicite contineri in temporis diuturnitate, quo timor, & mœſtitia perduraverint. Quoties enim timor, & mœſtitia ex manifeſtis cauſis cœperint, puta ex obitu parentum, aut amicorum, ex infortuniis, calamitatibus, cæteriſque hujus ſæculi ærumnis, tum animi, tum corporis, tum denique bonorum fortunæ, in longum tempus protrahi non ſolent, niſi tamen a cauſa interna foveantur; unde cum diu perſeveraverint, nonniſi ab humore melancholico, depravante cerebri operationes, ortum ducent, ut propterea ſub particula illa *diu* hoc eſt, *longo tempore*, implicite quoque contineatur, id accidere non a cauſa manifeſta, & externa, ſed a cuſa interna, & humorali.

Quo autem pacto timor, & mæſtitia ab humore melancholico, & acido procedant, indeque deſignent affectionem in cerebro contractam, ſimiliter melancholicam, prætered, quæ fuſe attulit Galenus *cit.* 3. *de loc. affect.* & 2. *de ſymptomat. cauſ.* clare quis deducere poterit, perveſtigata conditione ejuſdemmet humoris, ſua aciditate magnopere depravantis internas cerebri operationes, nec non etiam male afficientis tum motum cordis, tum ſanguinis, quemadmodum pluribus oſtendit præ cæteris Vvilliſius, & nos etiam, tum *in noſtra practice*, tum etiam in commentariis ſuper 3. *Artis medicæ Galeni cap. de paſſionibus Animi.*

Cum itaque timor, & mæſtitia diu aliquem infeſtaverint, & ſine evidenti externa cauſa in longum tempus perduraverint, indicio erit talem factum eſſe melancholicum, hoc eſt delirio melancholico laborare. Verum quamvis dictum ſit, ſine cauſa evidenti, & externa, melancholicos timere, & mæſtos eſſe, fieri tamen poterit, ut etiam a cauſis externis timorem, & mœrorem inferentibus, ſic quis melancholico delirio labo-

laboraturus; etenim ſi ex præcedente mala diſpoſitione, & habitudine corporis ad melancholicum vergentis, ex malo fortaſſe apparatu ſuccorum acidorum, quis a nimio mœrore, & a vehementi timore extrinſecus illato, incidat in tantam animi conſternationem, ut deinceps amicorum ſocietatem fugiat, ſolitudinem inquirat, cibos non alſumat, ploret, vigilet, & aliis conſimilibus incommodis ſe ſubmittat, poterit proculdubio melancholicum delirium progreſſu temporis incurrere, ut propterea timor, & mœſtitia, quæ ſymptomata ſunt melancholicorum, fierent in iſto caſu cauſæ ejuſcemodi affectionis. Non negandum tamen, quod cum ſymptomata ſunt melancholicorum, junctum melancholicum delirium atteſtantur; cum vero melancholicorum cauſæ ſunt, disjunctim una, vel altera, veluti ſeparatę paſſiones animi, melancholiam ingenerabunt, inducta nimirum in ſanguine, cæteriſque liquoribus corporis diatheſi, acorem præſeferente, vel aliter hebetante motum ejuſdem, & cordis, ut alibi a nobis eſt oſtenſum. Delirium autem, etſi non ſemper in cunctis vocale ſit, mentale ſaltem erit, cum ſæpenumero mente ſolum, quæ timent, aut mœrent, continuo recogitent, ac revolvant, & mille phantaſmata ſibi fingant.

Quamquam autem melancholicos hic ab Hippocrate notatos, cenſuerimus eſſe eos, qui ex nigro, fæculento, tartareo, & acido humore melancholico laborant, quippe hebetes, taciturni, ſolitarii, triſtes, ac pavidi eſſe ſolent; ſi tamen melancholicus humor non lentus, & craſſus, terreuſque ſit, ſed tenuis, acris, ſalino ſulphureus, & facile inflammabilis, velut, qui cum atrabile a pleriſque confunditur, quemadmodum ex prænarrata quorumdam verſione ſuperius eſt memoratum; proculdubio neque pavorem, neque mærorem præſeferet, ſed potius Ingenii vivacitatem, Intellectus acutiem, Mentis perſpicaciam, & ſpeculandi profunditatem largietur, ut in pleriſque a nativitate Melancholicis natura dictis, experimur. De his namque ſcite admonet Ariſtoteles *Problem. ſect.* 30. *probl.* 1. in carminibus pangendis, in Republica adminiſtranda, & in ſtudiis Philoſophiæ ſemper extitiſſe optimos, quales, inter cæteros plurimos, fuiſſe teſtatur Empedoclem, Socratem, & Platonem, & noſtræ quoque ætati proximos, ferunt alii, ejuſdem prorſus indolis fuiſſe Taſſum, & Carteſium. Hinc Seneca *de Tranquillitate animi*, affirmare non eſt veritus cum Platone, *fruſtra pulſari fores poeticas, abſque furore*, & cum Ariſtotele, *nullum magnum ingenium ſine miſtura dementiæ eſſe*: quamobrem *non poſſe grande aliquid, & ſupra cæteros loqui, niſi motam mentem*; quippe, quod ab ejuſmodi humore atrabilario non quidem ſpiritus pauci, effœti, & lenti proficiſcuntur, qui ſolum circa cerebri meditullium (ut in melancholicis terreis) operantes, potius mentis confuſionem pariunt, phantaſmatum turbationem, & in judicando inertiam, ſed potius tenues, mobiles, quaquaverſum impetentes progignuntur, fere, ut maniacis, & furioſis; unde poſtmodum fortis apprehenſio, vehemens, & prompta exiſtimatio, acutum judicium, & profunda intelligentia exoriuntur. Atque hinc ſtupendum quidem, quod a pleriſque memoratur, hujus generis homines aliquando extitiſſe phanaticos, ac veluti ecſtaſi abreptos, nedum exotico idiomate, quod nunquam didicerant, fuiſſe locutos, ſed & ventura ferme vaticinatos; forte, quia ex intenſa, ac profunda nimis in ſe ipſis meditatione, ab externis objectis penitus abſtracti, nullamque in mente aliorum phantaſmatum turbationem paſſi, uſque ad ultimas rerum differentias per rectam mediorum continuationem rei præconceptæ, & concupitæ, votum, & finem ſunt tandem aſſecuti. Hinc *efficitur porro* (concludit Ariſtoteles ibidem) *ut melancholici omnes non per morbum, ſed per naturam, ſint ingenio ſingulari*. Per naturam quidem: nam ſi præter naturam atrabilarii humores corporibus ingenerentur, exitiales morbos pariunt. Verum de hac re legantur præ cæteris: *Valeſ. de Sacr. Philoſ. cap.* 30. *Gaſpar a Rejes Camp. Elyſ. jucund. quæſt.* 27. *Cæl. Rhodigin. Antiq. Lect. lib.* 17. *cap.* 5. *Sennert. lib.* 1. *prax. p.*2. *cap.* 15. *quæſt.* 1. *Marcell. Don. de hiſt. med. mir. l.* 2. *cap.* 1. præter alios.

APHORISMUS XXIV.

Si quod inteſtinorum gracilium diſcindatur, non coaleſcit.

QUod in hoc Aphoriſmo continetur, fuit ab eodem Hippocrate expoſitum *Aph.* 18. Ea ſolum differentia, quod ibi gracilia inteſtina cum aliis partibus connumerata recenſeantur, hic vero ſejunctim ab aliis, gracilia ſolum inteſtina non coaleſcere referuntur, ſi fortaſſe diſciſſa ſint. Hinc mirum videri debet, qua ratione id ipſum hoc loco ſit repetitum, quemadmodum cum Galeno *in comment.* reliqui Interpretes conſitentur:

unde

unde Cardanus nedum illum explicare non eſt aggreſſus, ſed neque in Aphoriſmorum ſerie anſus eſt connumerare, cum illam inter Aphoriſmos adſcribere, non curaverit. Quoniam igitur ratio iſtius dicti in expoſitione illius Aphoriſmi enarrata eſt, ad eundem propterea locum vos remitto.

APHORISMUS XXV.

Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum.

CUm Eryſipelas fieri communiter dicatur, a tenuiori, & acriori ſanguinis portione, quam bilioſam Veteres appellarunt, & hæc facile mobilis ſit, & de loco in locum excurrens, conſiderans ea propter motum illius in hoc Aphoriſmo Hippocrates, inquit, ab exterioribus partibus ad interiores verti malum eſſe, contra vero bonum ab interioribus ad eſteriores. Idipſum ſcribitur *in Coactis prænotionibus*, ſub his verbis: *Eryſipelas foris quidem accedere commodum eſt, intro autem converti lethale: Convertitur autem intro, cum diſparente rubore pectus gravatur, & difficilem ſpirationem habet*. Ubi de eryſipelate pectus occupante peculiariter meminit.

Neque ſolum credere licet locutum hic Hippocratem de eryſipelate ſuperficie tenus apparente, atque adeo extimam corporis cutem divexante, ſed etiam de eryſipelate in interioribus partibus enato; ſiquidem qua ratione eryſipelas extrinſecus fit, eadem fieri ſolet intrinſecus, & in intimis viſceribus corporis, quæ (ut experimento pluries conſtitit) nulla ab hac affectione immunia eſſe non ſolent; quare & meninges cerebri, & Pulmones, & jecur, & ſeptum tranſverſum, & uterus eryſipelate affecta ſæpe obſervata ſunt, ut propterea ſicuti inflammationibus, aliiſque tumoribus interna viſcera obnoxia ſunt, ita etiam poſſunt eryſipelate laborare, unde Hippocrates 5. *Aph.* ſcripſit, *ſi in utero fiat eryſipelas, lethale*; his verbis denuncians bene poſſe uterum eryſipelate affici.

Si ergo eryſipelas interius ingenitum, ad externas partes vertatur, bonum erit; quippe, quod melius ſemper cenſendum eſt interiora viſcera ab ægritudinibus vindicata remanere, etiamſi externæ partes afficiantur. Contra vero gravius omnino erit, & non ſine ingenti vitæ periculo, eryſipelas introverti, male affectis internis viſceribus, veluti ad vitæ tuitionem non amplius conferentibus, cum & ſanguis, qui per illa perpetuo circumit, faciliime inficiatur, & infectus, cæteras quoque partes, ac præſertim cor, brevi temporis intervallo valeat contaminare. Accedit, quod humor eryſipelas efficiens, vel conſervans, pejoris ſemper erit conditionis, cum introvertitur, & præter tenuitatem, acritatemque, acidam, ponticam, malignamque naturam participabit: ſi enim tenuis ſolum foret, & volatilis, proculdubio ſponte ſua reſolveretur, & ex habitu corporis neutiquam denuo intimas partes pervaderet, ubi ſemel deflagraſſet.

Eſt tamen advertendum, quod ejuſmodi introverſiones eryſipelatis citra quamcumque occaſionem, aut cauſam externam debent evenire; etenim ſi fortaſſe ex ambiente frigido, ex lotionibus aquæ gelidæ, aut etiam ex applicationibus medicamentorum infrigidantium, & repellentium, vel etiam incraſſantium, & obſtruentium poros cutis, eryſipelas ab extimis ad intima vergeret, etſi malum quoque foret, quia tamen non ex defectu naturæ, neque ex vitio peccantis humoris id eveniret, minus profecto malum foret, & facilius poſſet introverſum eryſipelas extra verti; quod ſecus accidet, ſi ſponte ſua, & ab interna cauſa introverteretur.

Sed & præterea animadvertendum, tunc ſolum bonum eſſe eryſipelas extra verſum, cum per ejuſmodi extraverſionem liberantur partes internæ; ſecus vero ſi partibus internis nullatenus vindicatis, nec ab eryſipelate liberatis, illud ad partes externas vergeret, quemadmodum fieri ſolet, cum propter multitudinem, & malitiam vitioſorum humorum non ſatis ſunt partes internæ, ſed etiam eſternæ coguntur ſuperabundantes illos humores excipere; Conjiciet autem prudens medicus bonam fore iſtiuſmodi eſtraverſionem, cum febris, ſitis, ardor, inquietudo, & cætera ſymptomata, quæ cum eryſipelate conjunguntur, omnino deſinunt, vel magna ex parte ſaltem remittuntur; at vero ſi iiſdem perſeverantibus, nec ulla ratione intermiſſis, eryſipelas extravergere videatur, peſſimum indicium erit, denuncians præ multitudine, & pravitate peccantium humorum, neque partes internas, ſed etiam externas affici, & coinquinari.

Quod Hippocrates hic de eryſipelate dumtaxat commemoravit, recte admonet Galenus *in comm.* aptari quoque poſſe cæteris omnibus tranſpoſitionibus e partibus internis

ternis ad externas, ut alibi quoque de Angina 4. *Aphor.* recenſuit: ſemper enim, ac humor, vel quodcumque aliud præter naturam, e partibus intimis, & profundis corporis, ad extimas, & ſuperficiarias vergit, bonum erit. Quandoque etiam motus humorum habiti a partibus intimis ad intimas, vel etiam ab extimis ad extimas boni, vel mali eſſe poterunt, attenta partium conditione, & naturaj unde ſi a partibus intimis, ſed præſtantibus ad partes internas ignobiles humores deferantur, bonum erit; contra vero a partibus ignobilibus ad nobiles, malum: ita quoque ſi pravus humor, aut etiam eryſipelas e partibus infernis ad ſupernas, ex brachiis, aut cruribus ad pectus, aut caput deferatur, malum. Itaque in unaquaque humoris motione conſideranda eſt partis præſtantia, robur naturæ, integra depoſitio, aut tranſmiſſio, termini a quo ad quem, ſpatium, ſeu medium, per quod tranſpoſitio illa fit, conſenſentia, tolerantia, & humoris commoti quantitas, qualitas, & permanentia in parte, ad quam tranſmiſſio facta eſt.

Denique pro praxi notandum perperam ex hoc Aphoriſmo illos agere, qui ad reprimendum ardorem, & ruborem partium eryſipelate affectarum conſulunt infrigidantia medicamenta, aut etiam oleoſa, haudquaquam animadvertentes, facile ab illis reprimi, & cohiberi motum naturæ propellentis ad cutim; ut propterea ſubſequi ſubinde ſoleat, vel introverſio eryſipelatis ad partes internas, & principaliores, vel ejuſdem ſuppuratio, cum tamen utrumque malum ſit. Satius ea propter erit extrinſecus admovere medicamenta, quæ motum ipſum ad exteriora promoveant, & cutis poros patentiores reddant, ut hac ratione facilius vitioſi humores attenuentur, & reſolvantur. In quem finem conſulto ſolent plerique partes eryſipelate affectas ſæpius madefacere vini ſpiritu, ſicut etiam ſpiritu ſalis ammoniaci correcto, vino camphora medicato, aliiſque ſimilibus. Quod ſi hæc admovere formido ſit, juvabit partes ipſas ab ambiente frigido linteis tueri, atque intrinſecus exhibere ea, quæ ſimul corrigant, & diaphoreſim promoveant, atque ex his, quæ mitiora videbuntur, ut eſt pulvis viperarum, cornu Cervi præparatum, ſanguis Hircinus, lapides Cancrorum pulverati, ſal cardui benedicti, & his ſimilia. Referuntur quoque nonnulla extrinſecus admota eryſipelati ſpecifice prodeſſe, ut ſanguis Leporinus recens extractus, & linteo ſuperimpoſitus, ſanguis caudæ felis, ros Vitrioli, ſperma ranarum, aqua calcis, & in qua lapis medicamentoſus Crollii ſit diſſolutus. Verum iſta potius retundendo acidum, quod in eryſipelate vigere ſolet, quam ſympathia, ut Veteres crediderunt, conferre putantur.

APHORISMUS XXVI.

Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſolvuntur.

In expoſitione iſtius Aphoriſmi non conveniunt Interpretes: cum enim ſententiam hanc non levibus difficultatibus implexam viderint, non fuere propterea concordes, ut in commodum ſenſum illa revocarent. Et quidem qua ratione contingat, ut in ardentibus febribus tremores fiant, tam ab illis diſparati? unde Braſavolus pro tremoribus, rigores appoſuit, quoniam rigor ardenter febrientibus ſupervenire ſolet: Inſuper quomodo fieri poſſit, ut delirio ſolvantur, ſive febres, ſive tremores, cum delirium febribus ardentibus ſuperveniens illarum malitiam augeat, non minuat; hinc nonnulli volunt legendum tremore ſolvi febrem ardentem, non delirium. Putant alii non debere ſcribi *delirio ſolvuntur*, ut habet lectio Leoniceni, ſed potius *delirium ſuccedit*, ut exponit Fuchſius, exiſtimans ex tremore ardenti febre ſuperveniente ſuccedere delirium, ſenſu penitus oppoſito. Quin & Heurnius delirio quidem eos ſolvi ait, ſed in mortem deſinentes, quippe qui ex tremore delirantes reſoluti pereant. Quamobrem Cardanus tam acriter invehitur in Galenum, alioſque Commentatores, ut ſe coactum dicat cum inſanientibus inſanire.

Ne autem de veritate iſtius Aphoriſmi, deque illius vulgata verſione dubietas ulla emergat, eamdem ſententiam recolligere ad verbum liceat Nobis ex *l. de judicatione, & de Coacis prænotionibus*, unde hic Aphoriſmus eſt erutus. Quoniam igitur in utriſque his locis de tremoribus, non rigoribus delirio ſolutis ſermo ſit, ambigere propterea nulla ratione licebit de vulgata verſione, adeoque non eſſe pervertendam ſententiam hanc, ut reliqui Interpretes voluerunt, idcirco ſenſus erit, tremores ardenter febricitantibus ſupervenientes, delirio facillime ſolvi, ſive ad ſalutem, ſive ad mortem; quamobrem verbum illud *ſolvi* non erit referendum ad febres, ſed ad tremores, ut ſcilicet tremores ipſi ſupervenientes febribus ardentibus deſinant in delirium, ſitque delirium ipſum judicatio tremorum, licet

ex

ex febre ardente, & ex delirio eidem ſuperveniente æger facile ſit periturus, niſi opportunis, & convenientibus medicamentis illi occurratur.

Atqui fieri etiam poteſt, ut per delirium, ac febrim promptius extenuentur, & diſſolvantur humores nervorum fibras vellicantes, adeoque ſimul una ab utriſque æger evadat, juxta quem ſenſum Celſus hanc ſententiam vertit *l.2. cap.8. Cui calor, & tremor eſt, ſaluti delirium eſt*.

Quoniam vero tremores hic memorantur ſupervenientes febribus ardentibus, dubitari non incongrue poteſt, quomodo illi ardenter febrientibus contingere queant? præſertim, quia Galenus *l.2. de ſymptom. cauſ. cap.3.* tremorem ait eſſe motum compoſitum ex facultate debili conante ſurſum attollere membrum, & ex gravitate ejuſdem membri deorſum tendente, unde tremor exurgit; quia ex una parte membrum gravat, & ex altera facultas debilis ſuſtinere illud non poteſt, quemadmodum exemplo conſtat in ſenibus, qui propter virium imbecillitatem tremoribus corripiuntur. Id ipſum experiri eſt in puellis pondus aliquod elevare conantibus, qui cum tanta virtute non polleant, ut illud attollere valeant, tremere ſolent. Sic etiam bajuli ingentiora pondera ferre cum non poſſunt, ſub illis toto corpore contremiſcunt.

Verum qui conſideraverit iraſcentes, adhuc juvenes quandoque magno, & impetuoſo tremore affici, & quo fortiores illi fuerint, eo etiam impenſius tremere, cum tamen in illis nulla improportio fingi poſſit inter facultatem attollentem, & membra deprimentia: Et ex adverſo repentino timore perculſos, vehementer quoque tremere; itemque maniacos, phreneticos, alioſque citra ullum partium languorem contremiſcere ſolere, non irrationabiliter ambiget de cauſa tremoris, quam Galenus attulit, ut alibi quoque demonſtravimus *in noſtra praxi*: quamobrem non immerito Cardanus *in commentario iſtius Aphoriſmi*, duo genera tremorum diſtinguere non eſt veritus, atque unum inquit fieri ab imbecillitate facultatis, ut in ſenibus, & pondere gravatis; alterum fieri cum magno impetu ex depravatione motricis facultatis, non tamen debilitatæ, quemadmodum in convulſionibus ex irritamento vaporum, aut acrium humorum, itemque in palpitatione, & ſimilibus ægritudinibus.

Contingent autem tremores in febribus ardentibus ex illapſu humorum acrium, aut vaporum e cerebro in nervos, nervorumque tunicas, quæ proritatæ, ut a ſeipſis expellant infenſos iſtiuſmodi vapores, aut humores, tremorem excitant. Quod ſi huic tremori delirium ſuperveniat, quia recurrentibus humoribus, aut vaporibus ad cerebrum, deſinunt punctiones illæ nervis illatæ, proinde fit, ut tremores delirio ſolvantur, quamquam in pejus ruat æger, nam longe pejus eſt delirare, quam tremere. Cæterum, qui ajunt, febres exinde ſolvi, non tremores, longe, lateque falluntur, tum quia verbum illud ſolvuntur, ex contextu verborum nullatenus referri poteſt ad febres, tum etiam, quia nemo ſanæ mentis concipere poterit ſolvi febres ardentes a delirio ſuperveniente, cujus cauſa potius illæ increbreſcunt, & multoties in mortem deſinunt. Atqui fieri ſolum poteſt, ut humores in Cerebrum recurrentes, & excitantes delirium, tenues admodum ſint, & facile reſolubiles, qui propterea prompte evaneſcentes, & febri, & delirio finem faciant.

APHORISMUS XXVII.

Quicumque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes uruntur, aut ſecantur, ſi pus, aut aqua univerſim fluxerit, omnes moriuntur.

PRo ſuppuratis intelliguntur empyematici, qui nimirum puris collectionem in cavo thoracis ſubeunt: Hi autem cum multoties nequeant univerſam puris quantitatem per tuſſim egerere, ne ſuffocati perirent, ſolebant Veteres ſectione, aut etiam uſtione, inter quintam, & ſextam coſtam inita, purulentam illam materiam evacuare, quemadmodum tempore Hippocratis in frequenti uſu erat; quod & idem Auctor manifeſtè edocet *lib. de internis affectionibus*, confirmantque Celſus, & Ægineta, aliique, nedum ex vetuſtioribus, verum etiam ex recentioribus Medicis. Idem quoque ſolitum peragi in Hydropicis, & Aſciticis advertit etiam Hippocrates *lib. de locis in homine*, & præcitatus Ægineta ejuſce operationis modum tradit *lib.6. cap.50.* Nec deſunt inter Recentiores, qui ſumma diligentia, & felici ſucceſſu peractam in aliquibus paracenteſim fateantur, educta ſenſim aqua in abdomine collecta.

De his ergo inquit hoc loco Hippocrates peculiarem cautionem habendam eſſe, ne pus, aut aqua confertim effluat, quemadmodum etiam in præcitatis locis conſulit. Si namque univerſum pus, & tota aqua ex illis educatur,

catur, mortem ſubinde eventuram præſagit; unde licet in præallegatis locis, cum cætera præſidia non profecerint, ad educendum pus ab Empyematicis, & ad evacuandam aquam ex Aſciticis ſectionem, vel uſtionem commendet, illam tamen non univerſim, totamque ſimul educendam admonet, aliter illa affatim exeunte mors præſto erit, ut aliquando etiam Nos obſervavimus in quodam Aſcitico, qui licet ab exitu aquæ viſus fuerit per aliquot horas in priſtinum ſalutis ſtatum reſtitutus; mox tamen repente venter intumuit, & paulo poſt periit.

At qua de cauſa ex ſubita, tum puris, tum aquæ ſubter cutem evacuatione mors certo immineat? Eraſiſtratus, ut refert *Galenus in commentario* dicebat ſe experientia compertum habuiſſe, univerſam evacuationem febres, ac mortem afferre; verum unde id acciderет, non memorat, cum tamen aliud quid diverſum ſit inter evacuationem affatim factam ſtatim a principio, & eam, quæ in confirmato empyemate, & hydrope evenit, ſiquidem ſemper robuſtiores erunt vires inter initia, quam ſint diuturno poſt tempore, ab inveterato hydrope, aut empyemate. Sed & magna quoque differentia eſt inter ſectionem, & uſtionem; unde uſtionem non niſi volunt in pectore faciendam, ſectionem vero in imo ventre. At Hippocrates varius in hac eadem re videtur, nam 2. *de morbis* ſecandum, non urendum in empyicis ait, & in aqua intercute urit, non ſecat, *lib. de inter. affect.* & *6. epid. hydropicos*, inquit, *citius ſecare oportet, tabeſcentes vero ſtatim urere*; at vero *lib.3. De morbis* agens de ſuppuratis, ſectionem, aut uſtionem ſimul commendat; quamvis *Galenus in comm.* uſtione egere dicat eos, qui plurimum habent pus, quod per ſputum nequeat expurgari; eos vero, qui aquam intercutem patiuntur, ſectione potius, quam uſtione. Verum quocumque pacto pus, vel aqua confertim egeratur, periculoſa ſemper erit evacuatio, cujus cauſam refert idem Galenus in ſuppuratis ad ſpirituum immodicam exolutionem, quæ ſimul cum puris evacuatione inevitabiliter accidit ob vaſorum reſerationem, quæ antea a pure, & a puris acritudine continebantur occluſa; in hydropicis vero non modo ob cauſam mox enarratam, ſed etiam ob ſubitam viſcerum duritiem, quoniam ſeducta aqua non amplius irrorantur, ſed areſiunt, unde ſeptum deorſum trahitur cum reliquis viſceribus, quæ in thorace ſunt. At potius ipſe crediderim mortem iis accidere, quia per ſubitam, & immodicam, tam puris, quam aquæ intercutis evacuationem vires concidunt, & viſcera labaſcunt, tum quia nulla immodica evacuatio, etiamſi pravorum humorum ſit, tolerari poteſt; tum quia partes illæ inanitæ aliquo alio corpore, aut etiam aere, repente impleri ſolent, quod ad vitam ſuſtinendam inidoneum omnino erit; tum etiam, quia in partes iſtas inanitas humores, qui in venis, & Arteriis continebantur, ſine ulla remora confluunt, unde vaſa quæcumque corporis ſere inaniuntur, ita ut circulationem ſanguinis, & lymphæ penitus interrumpant, quemadmodum præſertim in hydropicis ſæpeſæpius eſt obſervatum, ut quibus paulo poſt aquæ extractionem ex abdomine, lympha, quæ ſupererat in vaſis lymphaticis brevi temporis intervallo tota prorupit in abdomen inanitum. Accedit, quod in his totus fere ſanguis vertitur in ſerum, acre ſimul, & ſalſum, & in empyicis a pure in pectore collecto ſanguis pariter inficitur tanta acritate muriatica, ut plus juſto diſſolutus, fluitet in venis, & arteriis; unde per immodicam, & ſubitam utriuſque evacuationem, commotione majori in toto ſanguine, & in viſceribus corporis inducta, pauci illi ſpiritus, qui ſupererant, ſuffocantur, extinguuntur, vel diſſipantur.

APHORISMUS XXVIII.

Eunuchi, neque podagra laborant, neque calvi ſiunt.

Licet tempore Hippocratis perpetuo verum obſervaretur, Eunuchos, quibus ſcilicet virilia exempta forent, podagra non laborare, quia noſtra tamen ætate plurimi, adhuc obſervantur podagra affecti, non defuerunt, qui Hippocratem falſitatis in hoc Aphoriſmo arguerent, quaſi vero ſententiam hanc inter Aphoriſmos retulerit veritati non conſentientem. Verum etſi id verum ſit, quia nihilominus rariſſime accidit Eunuchos, proprie tales, podagra laborare, illaque nonniſi in ultima ſenectute, idcirco non erit, cur Hippocratem inculpemus; quandoquidem, ut alias notavimus, ea potiſſimum Hippocrates literis tradidit, quæ vidit, & frequentius evenire comperiit.

Ratio autem, cur Eunuchi Hippocratis tempeſtate, non tam facile podagra afficerentur, triplex ab Auctoribus recenſetur; ut præ cæteris memorat Fuchſius hoc loco.

eo. Primo, quod non omnino ea tempeſtate otioſi forent, cum mos fuerit apud Veteres mulierum famulatui Eunuchos adſcribere; quamobrem feroſa illa excrementa, quæ in illorum corporibus cumulabantur, bene poterant exercitiis, imo etiam laboribus, ſive ſenſibiliter, ſive inſenſibiliter diſſolvi. Secundo, quia ad coitum impotentes erant, quo plerumque imbecilliora reddi ſolent corpora, & potiſſimum in articulis. Tertio, quia moderata illis victus ratio erat, unde pauca, vel nulla excrementa cumulari poterant: Nunc vero, cum hæc omnia, non tam exacte ab eiſdem ſervari ſoleant, mirum non eſt, ſi nonnulli inter eos podagra afficiantur. Neque ſolum Eunuchi, ut hic memorat Hippocrates, a podagra immunes erant vetuſta illa ætate, ſed ut advertit *in comm.* Galenus, neque reliqui omnes, tam facile illa corripiebantur. *Ætate quidem Hippocratis*, inquit hoc loco Galenus, *pauci podagra laborabant propter vitæ moderantiam; noſtris vero temporibus, uſque adeo auctis eduliis, ut nihil eis addi poſſe videatur, infinita eſt podagricorum multitudo, cum nonnulli ſint, qui nihil exerceantur, & cruditatibus, atque ebrietatibus offendantur, & ante cibum aſſumptum bibant vina potentia, ac venereis utantur immoderatis: nonnulli vero etſi non his omnibus, in uno ſaltem, aut duobus ex iis, quæ dicta ſunt, delinquant.* Et paulo infra ſubdit: *Accidit, & ad has cauſas, ob quas plerique incidunt in podagras: quod multi, & patres, & avos habuere podagricos, in quibus ſemen erat vitiatum, atque ideo poſteris vehementiorem fecerunt partium imbecillitatem.* Quoniam vero Eunuchi in his non raro delinquere ſolent, poterunt podagra, quam maxime corripi, quamvis nullum habeant uſum venereorum: talis enim, (ut obſervat ibidem idem Galenus) *eſt illorum deſidia, inſatiabilitas, ebrietaſque, quod etiam ſine venereis podagra corripi poſſunt.*

Eſt tamen advertendum, quod Eunuchorum alii ſunt, qui Caſtrati dicuntur, alii Spadones, alii Thlaſiæ, aut etiam Thladiæ, & alii Thlibiæ appellati. Caſtrati dicuntur, quibus ante pubertatem non ſolum teſtes, ſed etiam virile membrum exectum eſt, ut apud Turcas fieri conſuevit, vel etiam tales ſunt, qui ſine teſtibus progeniti, vel ab ipſo primo ortu execti nil virile habent ex Luciano, atque hi proprie Eunuchi appellantur. Thlaſiæ, & Thladiæ ſunt, quibus teſtes ſolummodo in prima ætate fracti fuere. Thlibiæ vero, qui attritos habent teſtes, quemadmodum fit in Juvencis, ut in opera campeſtria facilius ducantur. Spadones denique ſunt illi, quibus meatus pudendorum, per quos, vel materia ſeminis, vel ſemen emittitur, propter impedimentum aliquod, fortaſſe in ipſa eorumdem conſormatione, anguſti, vel obſtructi ſunt, adeoque fit, vel ut ſemen nullum fiat, vel inefficax, & minime prolificum, vel etiam, quod extra vaſa ejaculari non poſſit; quamobrem ex iſtis nonnulli ſunt, qui nequeunt generare, non quod ſemen fecundum minime gignant, sed quod propter aliquod impedimentum ſemen effundere nequeant, eo quod in ſuis cavitatibus, aut flexuris hæreat, quemadmodum ex multis colligit Fuchſius *in commentario iſtius Aphoriſmi*; ſed & alii licet ſemen emittant, infœcundum tamen illud eſt. Spadonibus quoque adnumerantur ex Alciato, qui cum uno tantum teſte nati ſunt, aut qui altero dumtaxat ſunt execti. Cum igitur Hippocrates in hoc textu de Eunuchis meminerit, illi proprie intelligendi erunt caſtrati, & quidem, qui in ætate puerili antequam pubeſcere, & ſemen progignere cæperint, teſtium reſectionem paſſi ſunt. Cæterum Thlaſiæ, Thlibiæ, & Spadones, plane poſſunt podagra corripi, cum licet ſemen non efficiant, vel non emittant, bene tamen concumbere poſſunt.

V. Gal. 15. De uſu par. cap. 2.

L. Spadonum, ff. De verb. ſignif.

Et præterea advertendum, Eunuchos podagra proprie dicta corripi non ſolere, poſse tamen affici doloribus articulorum: etenim plurimum intereſt inter podagram, & articularios dolores; ſiquidem licet artus in utriſque afficiantur, articularii tamen dolores redire non ſolent, ſed poſtquam ſemel invaſerint, & ad plures dies etiam cum febre acuta, & continua vexaverint, tandem, cum deſierint, non tam facile redeunt, niſi ex nova, & præpotenti cauſa; at vero podagra certis quibuſdam temporibus redire ſolet, citra quamcumque cauſam, etiamſi in his rectam victus rationem ſervaverint, & quidem in mutationibus tempeſtatum, ſcilicet in ſolſtitiis, & æquinoctiis. Atque hinc plane conſtabit, poſse pueros, & adoleſcentes quoque articularibus doloribus affligi, ſecus vero podagricis proprie dictis; quamquam noſtra ętate ob intemperantiam victus, & ob luis venereæ contagionem etiam viſi ſunt aliquando adoleſcentes, & juvenes podagricis doloribus affici, & iterato vexari.

Sed eſt inſuper notandum in podagra, chiragra, cæteriſque doloribus articularibus,

bus, atque in Arthitride univerſali, duos concipi debere humores illos excitantes, alterum quidem, qui vel a toto, ut putavit Schneiderus, vel a cerebro juxta mentem Fernelii, vel a ſtomacho, & hypochondriis, ut alii voluere, dependet, & veluti a parte mandante, ut pleriſque dicitur, per reliquum corporis divagatur, ut eſt ſerum ſanguinis, vel lympha acrior, acidiorve reddita, ac ſalina conditione imbuta; alterum vero articulis ipſis ineſſe, atque in internodiis oſſium, qualis Paracelſo *ſynovia* dictus eſt, vel potius ex glandulis artuum mucilaginoſis ſuggeſtus, qui licet in ætate puerili, ac juvenili fluxilior, laxior, meliorque ſit; in ſenili tamen ætate craſſior, denſior, & acidior evadit, atque fermenti podagrici, vel chiragrici vices gerit, eſtque deinde in cauſa, cur ibidem hæreat, ac reſtagnet ſerum illud, vel lympha præterfluens, adeoque tumorem, ruborem, ac dolorem infert vehementiorem, vel mitiorem, prout acrior, acidiorve fuerit, aut contra temperatior, & levior. Neque quis putet, quod ſynovia, aliuſve humor craſſior redditus in ſenibus incapax ſit ejuſmodi acritatem, & dolorem articulorum inferendi; nam præter craſſitatem acquirit etiam in ſenibus (ut reliqui humores) aciditatem, acritatemque; unde quemadmodum calx, auripigmentum, aliæque res duræ per humoris injectionem fermenteſcunt, ac tumefiunt, ita & gluten ipſe. Debet autem iſtiuſmodi glutinoſus, aliuſve ſimilis humor articulis ineſſe, ut inibi cum præterfluente humore lymphico, vel ſero ſanguinis, fermentationem, tumorem, ac dolorem inſerat; nam aliter nulla potior cauſa foret, cur ibi hæreret, & non alibi. Neque ſatis eſt dicere ibidem hærere, quia articuli ſunt partes ignobiles, quo natura transferre ſolet humores peccantes; nam ex hac ratione deberent potius vitioſi transferri ad alvum, aut veſicam, veluti ad partes longe ignobiliores, imo a Natura ipſa deſtinatas veluti in cloacam corporis, ad excipiendas omnes ſuperfluitates ejuſdem. Quare neceſſe eſt, ut in articulis aliud quid reſideat, quod in cauſa ſit, ut ibi fluentes humores hæreant.

Hinc ut Eunuchi, aut Spadones podagra ſint exempti, ſatis non eſt, ut ad coitum ſint impotentes, ſed neceſſe etiam eſt, ut rectam ſervent victus rationem, cum ex ſuperius traditis, præter artuum imbecillitatem, & glutinis, aut mucilaginis ibidem ſtagnantis vitium, ſeroſi, ac lymphici etiam humores ex toto, vel ex viſceribus naturalibus, aut etiam aliunde illuc confluant, ut dolores arthriticos excitent. Porro in Eunuchis, Spadonibus, cæteriſque ſimilibus languidæ, & mollis conſtitutionis, ejuſcemodi humores excrementoſi, & aquei ſolent plurimum abundare. Atqui compertum adhuc eſt, cælibem vitam ducentes non raro etiam podagra corripi, niſi ſimul una temperantes ſint, & frugales.

Denique, neque calvos fieri Eunuchos docet hic etiam Hippocrates, quod certe verius, & univerſalius obſervatur. Cum enim calvitium fiat ob carentiam, & privationem ejus humoris, qui per cutim capitis diffuſus radices capillorum irrigat, & in alimentum eorumdem tranſit, quia Eunuchi carnes habent molliores, & ejuſcemodi humoribus, quam maxime abundant, veluti mulieres, quibus perquam ſimiles ſunt, ut etiam advertit Ariſtoteles afferens *lib.5. de generatione animalium, cap.3. Eunuchos non calveſcere, quod in fœminas mutentur*; unde Galenus, *Eunuchos*, ait, *ſectio teſticulorum ſimiles efficit fœminis: ſicuti ergo in eis calvities non accidit, ſic neque in Eunuchis*, proinde fit, ut minime calvi fiant. Quod autem dicitur calvitium oriri in hominibus ob cerebri ſiccitatem, & conſumptionem, non videtur omnino verum: etſi enim cerebrum in ſenibus quodammodo conſtipetur, & obdureſcat, non tamen tantam ſiccitatem acquirit, ut omni humiditate privetur, unde capilli decidere debeant; neque vero a cerebri humiditate capilli progignuntur, ſed potius ab ea, quæ in glandulis ſubcutaneis continetur, cum cæteroqui nequirent per meninges, cranii duritiem, denſitatem, ac magnitudinem, pervadere ad radices capillorum uſque. Accedit, quod ſi ex cerebri ſiccitate, & conſumptione calvitium accideret, non magis in ſyncipite, quam in occipite illa foret obſervabilis, cum tamen experiamur calvitium fieri dumtaxat in ſyncipite, ſecus vero in temporibus, & in occipite, ubi ſola canities accidit. Verum de hac re alias.

APHORISMUS XXIX.

Mulier podagra non laborat, niſi menſtrua defecerint.

Hic etiam Aphoriſmus, noſtra tempeſtate, veritati non ſemper cohæret, cum plurime ſint mulieres, quibus citra menſtruorum defectum podagra laborare contin-

tingat. Verum ex ſuperius traditis, quia id raro evenit, & plerumque fit, ut fœminæ a podagra ſint immunes, quotieſcumque menſtrua illis commode fluxerint, non erit propterea, cur Hippocratem inculpemus. Verumtamen notare decet, menſtruorum defectum non ſimpliciter intelligendum pro omnimoda illorum ſuppreſſione, ſed pro quacumque eorumdem evacuatione depravata, diminuta, retardata, anticipata, aliave, ut propterea tunc fœminas liceat exiſtimare a podagricis doloribus immunes, cum non ſolum menſtruis expurgationibus debito tempore, debitaque quantitate, ſcaturerint, ſed etiam ejus conditionis, & qualitatis, ut in omnibus reſpondeant earumdem conſtitutioni, ætati, habitudini, victui, exercitiis, aliiſque: fieri enim poteſt, ut femina menſurnas habeat expurgationes, ſed non ejus quantitatis, qualitatis, & conditionis, ut convenit, relate ad propriam conſtitutionem, & habitudinem: quo caſu ſi exinde ſanguis, totumque corpus non bene fuerit a ſuis impuritatibus, præſertim ſeroſis, repurgatum, decumbentibus hujus generis excrementis ad articulos, bene poterit podagra illam invadere. Adde, quod menſtruæ purgationes non omnibus eodem modo accidunt, nec in omnibus ejuſdem, æqualiſque ſunt durationis: ſiquidem nonnullæ in ſingulis menſibus, per integram hebdomadam repurgantur, aliæ vero non niſi per duos, aut tres ad ſummum: pleriſque circa ſeptimum annorum ſeptenarium menſtrua deficiunt; aliis vero etiam ad octavum, & nonum prorogantur; unde fit, ut de menſtruationis defectu nulla poſſit certa regula ſtabiliri. Quoties igitur citra manifeſtam cauſam mulieribus menſtrua defecerint, quæ alioqui tam cito deficere non debuiſſent, habito reſpectu ad ætatem, corporis habitudinem, temperiem, victus rationem, exercitia, & ſimilia, quia facile humores illi excrementoſi, qui per uterum veluti per ſentinam corporis repurgari conſueverant, intus detenti, & cum ſanguine, cæteriſque humoribus commiſti, in artus, veluti in partes corporis imbecilliores decumbere poſſunt, nil obſtabit, quin podagricis doloribus ſint eædem laboraturæ, cum ad podagram contrahendam imbecillitas, & mala articulorum habitudo, nec non excrementorum præſertim ex ſanguinis ſero, & lympha dependentium ſuperfluitates exigantur, quæ ſane in mulieribus, in quibus menſtrua nimis tempeſtive defecerint, bene haberi poſſunt. Quod an-

V. Hip. d. epid. de Phaetuſa Phythuſa uxore.

tem a pleriſque dicitur de intemperantia fœminarum noſtri temporis, ob quam etiam commode menſtruantes podagra laborent, non tanti certe eſt, ut rem omnem penitus evincat, cur etiam ſi menſtrua uberrime fluxerint, debeant illæ podagra laborare: nam ex hac ratione omnes intemperantes eſſent podagricæ, perſeverantibus adhuc menſtruis purgationibus; cum tamen contrarium experiamur. Demiror itaque Senecam, qui in hoc mendacii deprehenſum dicat Hippocratem, *epiſt.* 95. & in mores fœminarum ſui temporis tam acriter invehatur, cum inquit: *Maximus ille Medicorum, & hujus ſcientiæ conditor, fœminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare: atqui hæ jam & capillis deſtituuntur, & pedibus ægræ ſunt. Non mutata fœminarum natura, ſed victa eſt; nam cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt: non minus pervigilant, non minus potant, & oleo, & mero viros provocant: æque invitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur: æque nivem rodunt, ſolatium ſtomachi æſtuantis: libidine vero, nec maribus quidem cedunt, &c.* Et mox: *quid ergo mirandum eſt maximum Medicorum, ac naturæ peritiſſimum in mendacio præbendi, cum tot fœminæ podagricæ, calvæque ſint? beneficium ſexus ſui vitiis perdiderunt: Et quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus, &c.* Si plane is vitam, & mores noſtrorum temporum contemplaretur, haudquaquam ſuæ ætatis fœminas tam vehementer fuiſſet criminatus; quinimo fateretur aut noſtra ſuis temporibus pejora, aut ſaltem non diſſimilia, nilque eſſe ſub ſole novum, quod idipſum non fuerit, vel futurum ſit. Nec illud quidem admittit de ſuo ſæculo Cardanus, quod podagricæ fiant fœminæ ob voracitatem, & incontinentiam, quippe qui aſſerat, mundum ſemper ſibi ſimilem extitiſſe, & nullo non tempore voracitatem, incontinentiam, & victus intemperantiam fuiſſe hominibus familiarem. Sed & notatu dignum, quod ſcribit Athenæus *libr.* 2. *capit.* 10. de Moris agens: *Hegeſander ſuis temporibus intra viginti annorum ſpatium moros fructum non tuliſſe affirmat, atque tantam podagræ peſtem omnes invaſiſſe, ut non homines ſolum, ſed pueri, puellæ, eunuchique, & mulieres eo morbo laborarent.* Quare ad ſolam vitæ in-

V. etiam Col. Rhodig. lib. 18. c. 30. & C. Agrip. de van. ſcient. c. 83.

intemperantiam podagram referre minime poſſe videtur, cum adhuc cælibes, temperantes, frugales, abſtemii, & vitam monaſticam, atque eremiticam ducentes, viſi ſint pariter nodoſa podagra laborare, quin & ſi ex intemperantia in victus genere podagræ in fœminis orirentur, plane hac noſtra ætate nulla eſſet, quæ hoc morbo non foret affecta, adeo in cunctis cujuſvis generis gulæ libido excrevit. Itaque dicamus veram eſſe Hippocratis ſententiam in quacumque ætate, omnique ſexu, dummodo ea omnia concurrant, quæ antea a nobis animadverſa ſunt. Cæterum non eſt prætereundum, quod aliquando fæminæ aliis doloribus articularibus, præter quam podagricis, affici ſolent, & quidem aliunde progenitis, quæ rheumaticam affectionem, aut gallicam contagionem referunt; & licet articuli tum inferi, tum ſuperi cum dolore, & tumore divexentur, nihilominus non veram Podagram, Chiragram, Gonagram, ſed Rheumatiſmum, vel ſimplicem, vel gallicum deſignant: dolores enim podagræ, aut chiragræ, per certa intervalla, & ſtatutis quibuſdam temporum mutationibus redire ſolent, cæteri vero dolores articulares, ſive rheumatici, ſive gallici, cum invaſerint, vel nunquam amplius deſinunt, vel ſi ſemel deſierint, denuo non redeunt, licet languidas admodum, & labefactatas partes relinquant, & facile ex quacumque cauſa fluxionibus obnoxias.

APHORISMUS XXX.

Puer podagra non laborat ante uſum venereorum.

Quod dixerat præcedenti Aphoriſmo Hippocrates de fœminis, eas podagra non laborare, niſi ex menſtruorum defectu, nunc edocet de pueris, illos referens a podagra eſſe pariter immunes ante uſum venereorum, his deſignans plurimum Veneris uſum articulis nocere, qui propterea podagricæ affectioni fiant obnoxii.

Quoniam vero non ante decimum quartum annum incipiunt pueri ſemen progignere, idcirco viſum eſt pleriſque pueros hic interpretari eos, qui impuberes dicuntur, cum quo tempore ſemen gignunt, ſimul una pubeſcere ſoleant: at vero ætas pubeſcentiæ ad annum decimumquartum adſeribitur. Verum cum plerique referantur etiam ante hoc tempus ſemen effudiſſe, & generaſſe, propterea ad prædictum annum decimumquartum rem hanc definite adjudicare velle, non videtur rationi, & experientiæ conſentaneum; quamobrem non immerito Hippocrates indefinite dixit, *pueros, & ante venereorum uſum*; quia non ante hoc tempus fieri ſolet, ut articuli adeo ſint labefactati, ut defluentes ex aliis interioribus partibus humores excipiant. Hinc nomine puerorum eos intelligere licebit, qui ante pubeſcentiam, & ante non ſolum ſeminis generationem, ſed ejuſdem effuſionem, atque adeo venereorum uſum, illibati permanſerunt.

Sed unde fit, ut ex Veneris uſu poſſint podagra laborare, non levis videtur hujus loci difficultas; ſiquidem etſi immoderatus illius uſus cunctis nocuus reputetur, documento ejuſdem Hippocratis *6.epid.* dicentis: *labor, cibus, ſomnus, venus, omnia mediocria*; nihilominus ſi moderata illa fuerit, & tempeſtiva, etiam pleriſque ægritudinibus conferens ab eodem Hippocrate proclamatur. Atque hinc verſus illi:

Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora noſtra:
Conſervant eadem Balnea, Vina, Venus.

prout moderatus, vel immoderatus fuerit eorumdem uſus. In ægritudinibus quoque frigidis, humidiſque, & in corporibus ſucciplenis, & obeſis, utilis ab eodem exiſtimatur, eo quod dicatur vim habere exſiccandi, & abſumendi ſuperfluas corporis humiditates. Quare cum pueri humidi ſint, & ob voracitatem excrementoſas ſuperfluitates facile cumulent, atque in frigidas, humidaſque ægritudines non raro incidant, non videtur omnino dicendum poſt venereorum uſum pueros podagra laborare, ſi præſertim moderamen in ipſis ſervent.

Cui difficultati facile fieri poteſt ſatis duplici reſponſione. Primo, quia Hippocrates non dixit poſt venereorum uſum pueros podagra eſſe laboraturos, quaſi quod omnino poſt illud tempus illa affici debeant, ſed ſolum, quod non ante hoc tempus ſoleant podagra laborare: ſiquidem ex Veneris uſu articuli facile læduntur, & labefiunt. Secundo, quia pueri adoleſcere, & debitum magnitudinis incrementum acquirere debent: cumque per ſeminis effuſionem (etiam ſi moderata illa fuerit) deficiat quodammodo nutricatio, & ſubſtantia illa glutinoſa ſanguinis, quæ in nutrimentum partium, & præſertim articulorum cedere debet, in locum effuſi ſeminis deferatur, proinde fit, ut articuli plus juſto labefactentur;

Digitized by Google

tur; quin etiam ex iterata ſeminis evacuatione coguntur aſſumere alimentum non bene digeſtum, nec elaboratum, unde poſtmodum major labefactio, & imbecillitas. Et quoniam in podagricis doloribus contrahendis non ſolum exquiritur articulorum laxitas, & languor, ſed etiam quædam habitudo, & mala conſtitutio eorumdem, quam Paracelſus *Synoviam* appellavit, & Recentiores Medici fermento cuidam in ipſis oſſium internodiis, glandulïſque, hærenti adſcribunt, cujus ratione decumbentes in ipſos artus ſeroſi, & excrementitii humores in fermentationem adiguntur, unde poſtmodum dolor acerbiſſimus, maximus rubor, & ingens tumor in ipſis artubus excitatur, ſi alimentum in pueris ad eas partes delatum, ejuſcemodi imbecillitatem, malamque habitudinem, & Synoviam ex uſu venereorum talem imprimat, ut confluentes ex cruditatibus humores facile ad fermenteſcendum promoveat, proculdubio podagricos dolores excitabit. Qua ratione etiam fit, ut ex parentibus podagricis orti, nedum ob languorem earumdem partium articularium, propter malam ſeminis conformationem, verum etiam ab ingenito fermento podagrico in articulis hærente, fiant illi etiam in ipſa pubertate podagræ obnoxii. Simile quid a gallica contagione artubus infertur, qua plerique ſolent in ipſa prima pubertatis ætate articulariis doloribus acerbiſſime vexari, & exoſtoſes moleſtiſſimas pati.

Quamvis autem ex eodem Hippocrate, ut antea notatum eſt, immodicus Veneris uſus ſit cunctis in quacumque ætate nociturus, ſpecialius tamen ob enarratas rationes pueris officiet; ſed neque ſolum immoderatus, ſed qualiſcumque, ſemper ipſis valde nocuus erit, tum ob carnium, nervorum, viſcerum, & oſſium teneritudinem, tum ob majorem, ex alimenti inopia per ſeminis evacuationem, nutritionis jacturam, & ſanguinis tunc temporis tenuioris diſpendium; tum etiam ob partium pudendarum ſeminis elaborationi deſtinatarum imbecillitatem, laxitatemque, quæ neque multum ſemen gignere, neque genitum in ſuis vaſculis continere poſſunt; unde in his non raro fieri etiam ſolet, ut iteratis pollutionibus moleſtentur, & aliquando pro ſemine, ſanguis effundatur; quin & Tabes periculoſiſſima contingat, quam Dorſalem appellant.

Podagra itaque vel nulla fit, vel rariſſima in pueris, antequam Venerem exercuerint, niſi hæreditaria contagione illam a parentibus contraxerint; ſiquidem Natura tunc temporis intenta nutricationi, & augmentationi partium, nil in oſſium intercapedines deponit, quod proficuum, ac ſalutare non ſit, & acidum illud fermentum, quod podagricas affectiones excitat, per ætatem iners, vel nullum eſt, imo humores omnes dulces, grati, & conſentanei partibus eſſe ſolent, nec tam facile acorem contrahunt, niſi aliunde a potenti cauſa, ſive interna, ſive externa depraventur. Qui vero referuntur in ætate puerili articulorum doloribus cruciati, revera podagrici non fuerunt, ſed aliis generibus morborum affecti, ut antea quoque animadverſum eſt.

APHORISMUS XXXI.

Dolores oculorum, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut venæ ſectio, aut medicamentum epotum ſolvit.

QUo pacto dolores oculorum curare expediat, docet in hoc aphoriſmo Hippocrates, & quidem non uno remediorum genere, ſed vario, ac multiplici, pro varietate, & multiplicitate cauſarum illos inferentium.

Nomine autem dolorum, num ſimpliciter dolores intelligere voluerit ſine humoris affluxu, an etiam cum tumore, inflammatione, aut lippitudine oculorum, & præſertim tunicæ conjunctivæ, aut etiam palpebrarum, quæri hoc loco poteſt. Et quidem probabilius videtur dolores hic fuiſſe recenſitos ab humoribus dependentes, tum quia dolor nullus fieri poteſt ſine cauſa valente ſolvere continuum, atque adeo materiali, & corporea: tum etiam, quia remedia, quæ hic ab Hippocrate proponuntur ad curandos ejuſcemodi dolores, nonniſi cauſis materialibus videntur adverſari: qua enim ratione balneum, fomentum, venæ ſectio, aut medicamentum purgans in doloribus oculorum curandis convenire poſſent, niſi humores, dolores foventes, forent diſſolvendi, emolliendi, aut evacuandi. Itaque dolores erunt hic intelligendi cum affluxu humorum, atque adeo progeniti a cauſis materialibus. Sive autem totum oculum in ſuo ambitu, ſive ſolam tunicam conjunctivam, ejuſque venulas, & arteriolas, ſive etiam palpebras ipſas confluxi humores afficiant, parum referet, ſiquidem ſemper eædem indicationes vigebunt, & eadem medicamentorum genera erunt in illis indicata.

Pro-

Proponit autem primo loco Hippocrates *meri rationem*, ſi nimirum dolor ſit inductus ab humoribus craſſis, viſcoſis, & tenaciter hærentibus, præſertim in lymphicis, unde ſanguis etiam craſſior, & glutinoſior nequeat per anguſtas ocularium membranarum arteriolas, & venulas tam facile permeare, ſed ibidem hæreat, & tumorem inferat cum dolore. Ab uſu autem vini meracioris, bene poteſt ſanguis ipſe attenuari, & a craſſamentis mucoſis repurgari, ſive per poros cutis, ſive per vias urinæ, ſive per alios ductus corporis, & commode dolores etiam oculorum exinde poterunt levari: id quod nedum in his, ſed etiam in aliis conſimilibus ægritudinibus peropportune factum exiſtimaverim in corporibus humidioribus, & excrementoſis, potiſſimum ex mala chyloſi, propter ventriculi, aliorumque viſcerum naturalium defectum. Sed & *fomentum*, ac *balneum*, quod adjicitur, etiam ad vinum meracum referri poſſet, ut propterea quis non male exiſtimaret fomentum, & balneum ex vino ſit oculis dolentibus profuturum. Verum hæc generalius ſunt intelligenda.

Secundo *balneum*, quod nedum particulare iiſdem oculis male affectis adhibitum, ſed etiam univerſale intelligi poteſt; etenim ſi particulare oculorum balneum intellexiſſet, minime adjeciſſet fomentum; niſi tamen nomine balnei audiamus, quod humoroſum eſt, & nomine fomenti, quod eſt vaporoſum. Conferet autem balneum toti corpori adhibitum ad repurgandas ſuperfluitates e toto corpore provenientes: particulare vero oculis admotum ad diluendos, attenuandoſque humores ibidem hærentes, & ad laxandas poroſitates eorumdem, & præſertim tunicæ exterioris conjunctivæ. Poterit vero balneum tum naturale eſſe, tum artificiale: Naturale e thermis, & aquis mineralibus, ut eſt Puteolis: Artificiale vero ex herbis emollientibus, attenuantibus, & oculariis dictis: in hunc quoque finem excogitatæ ſunt multæ aquæ, ophthalmicæ dictæ, a Quercetano, Hartmanno, Crollio, aliiſque, quibus ſæpius in die foti oculi, mirabiliter in viſus acie reficiuntur, ut apud eoſdem eſt legere: Attamen in doloribus hic memoratis Aquæ non ex acutis, & acribus, ſed ex lenientibus confici debent.

Tertio *fomentum* adjicitur, quod in multis convenit cum balneo antea recenſito. Verumtamen poteſt etiam fomentum nedum ex aquis, & decoctis herbarum mollientium, atque humefacientium confici, ſed etiam ex rebus halitu, atque ſpiritu parari. Sic ex gummi, reſinis, & lacrymis plantarum pleraque fomenta concinnari poſſunt, præſertim ad abſumendas humidas, ſeroſaſque ſuperfluitates, in iis potiſſimum, qui caput, & oculos habent humoribus ſcatentes, facileque illacrymantes. Ita quoque pleriſque in uſu, & quidem ſalutari eſt ſpiritus ſalis ammoniaci rectificatus, atque ex tale ipſo ammoniaco, & tartaro, paratus, qui mane, & ſero ante cibum oculis halitu applicitus, & prope palpebras admotus, efficaciſſime albugines, maculas, & humores quoſcumque conjunctivæ tunicæ inhærentes, diluit, & abſtergit: ſed & tanta inſuper eſt illius efficacia ut penetrante ſua vi etiam interiores oculi tunicas, & humores repurget, & videndi aciem mirabiliter exacuat. Olfactus quoque viſui prodeſt, cum inter nares, & oculos communio maxima intercedat. Verum de his latius in praxi dictum eſt.

Proponitur quarto *venæ ſectio*, cum ſcilicet oculi dolent ab impetenre ſanguine, in corporibus plethoricis, aut ex ſuppreſſa ſanguinis evacuatione laborantibus; unde illius quantitatem minuere, aut plus juſto irruentem in oculo intercipere, aut hærentem promovere neceſſe eſt. Sed & fieri etiam poteſt, ut in oculis, ob anguſtiam arteriolarum, & venularum, ſanguinis circuitus aliquantiſper impediatur, nequeunte ſcilicet ſanguine non tam prompte oſcula venarum ſubire; quamobrem ad citandum ejuſdem motum, promovendam circulationem in illis, conferre poterit venæ ſectio, vel in brachiis, vel in pedibus: etenim diminuta quantitate, concitatoque motu, melius ſanguis per ejus partes circumibit, atque etiam magna ex parte attenuatus facilius per anguſtas oculorum venulas, in reliquas totius corporis diffundetur. Attamen in ejuſmodi ſanguinis diſtractione maximopere cautus debebit eſſe Medicus, ne pluſquam natura ferat, aut res ipſa poſtulet, ſanguinem detrahat; ſiquidem larga illius evacuatio ſicuti cunctis partibus, totique corpori non leviter incommodat, ita, & multo magis viſui, & oculis obeſſe ſolet, ut cunctis eſt notum: cæterum quod ſcribitur 7. *aphor. 46. dolores oculorum poſt meri potionem, & aquæ calidæ balneum, venæ ſectione curari*, non omnino recipitur a Galeno, nec minus a Cardano, eo quod cum præſenti aphoriſmo non conſentiant, quapropter merito rejicitur ab iiſdem.

Deni-

Denique *medicamentum epotum* proponitur, quod plane purgans intelligendum, illudque commode adhiberi poterit in doloribus oculorum ortis a cacochymia, & quotieſcumque corpus pravis humoribus refertum eſt; ſiquidem ex convenienti purgatione ſicuti vitioſi humores extra corpus egeruntur, ita quoque oculorum dolores inde procedentes facillime deſinunt. Cujus autem conditionis, & virtutis purgatorium iſtud medicamentum eſſe debeat, facile quis determinabit, tum ab humorum peccantium multitudine, & pravitate, tum etiam a patientis conſtitutione, ætate, & corporis habitudine. Verumtamen in gratiam oculorum dolentium vitanda ſemper erunt ea, quæ acria ſunt, & partibus plus juſto inſenſa, qualia ex colocynthide, & ſcammonio, cæteriſque ſimilibus ſunt confecta, niſi forte tam exacte fuerint a perita manu caſtigata, & correcta, ut omnem malitiam, & acritudinem exuerint. Quæ vero conficiuntur ex manna, violis, prunis, neque convenientia eſſe dicuntur, cum iſta vix inteſtina diluant, & multoties in corruptionem tendentia majus damnum excitant, præſertim in iis, qui hypochondriorum affectionibus ſubjiciuntur.

APHORISMUS XXXII.

Balbi ab alvi profluvio maxime capiuntur.

UBi Leonicenus vertit ex græco Codice *Balbos*, Heurnius exponit *lingua titubantes*. Verum in textu græco ſcribitur *Trauli*, qui proprie quales ſint, non ſine ratione controverti poteſt: etenim cum ejuſmodi vitium linguæ debeatur, & lingua tripliciter in loquela lædi ſoleat, idcirco cujuſmodi ſit vitium hoc in Trauloſi, breviter eſt examinandum.

Et quidem nonnulli ſunt, qui unam dumtaxat ex alphabeti litteris nequeunt recte pronuntiare. Alii, qui unam, vel alteram, aut plures, vel etiam ſyllabam integram in locutionibus prætermittunt: & alii, qui ita in ſingulis ſyllabis, & dictionibus balbutiunt, ut ſyllabas ipſas, & voces univerſas perpetim interrumpant, vel tranſiliant. Modo ſi ex linguæ mollitie, & muſculorum ejuſdem imbecillitate voluerit Hippocrates deducendum eſſe alvi profluvium, omnes ii trauli hoc loco intelligendi erunt, qui ex linguæ laxitate, nimiaque humectatione, in locutionibus deficiunt; unde & blæſi, & balbutientes, & hæſitantes in vocibus, & pronuntiationibus verborum, poterunt commode hic exponi, ut & Galenus ipſe *in commentario* de pluribus ſpeciebus trauloſis interpretatur; quamquam Cardanus Traulos ſolum putet eſſe eos, qui voces per T, & per R proferre non poſſunt, pro Blæſitate, *Traulotin*, ſeu *Trauloſim*, pro balbutie *Pſellotim*, & pro hæſitantia *Iſchonophoniam* exponat ex idiomate græco: quamobrem ſubdit in *Pſelloti* peccare eos, qui dictiones ex Ps proferre non poſſunt; in *Anciloglo∫ſia*, qui linguam habent radici tenaciter hærentem ut propterea in mediis dictionibus hærere cogantur; in *Mogilalia* denique illos, qui præ timore, aut ex vehementi ira titubant, ac impediuntur. At Heurnius triplici vitio ſolum affici linguam in ſanis, ait, unde Trauli, qui aliquam litteram pronuntiare perfecte nequeunt: Pſelli, qui prætermittunt litteram, vel ſyllabam, & Iſchnophoni, qui in continuata ſerie verborum ſyllabas non nectunt, & balbutiunt. Cæterum ſunt adhuc, qui S nullatenus proferunt, vel mutant in T, aut C, & R in L: ſed & Balbi, ut etiam advertit Cardanus, quædam proferre non poſſunt, aut aliter illa pronuntiant ex impedito motu linguæ ad certas voces, ut in his, quibus frænulum, & ligamentum breve eſt, aut ex indebita ſectione contractum; Blæſi vero omnia vitioſe; quin & lingua interdum longior quibuſdam eſt, & dentes exciderunt.

Quoniam vero omnia iſtiuſmodi vitia locutionum ex linguæ laxitate, mollitie, atque imbecillitate provenire videntur, & multoties etiam ex ejuſdem corpulentia, & craſſitie, veluti bovina, & hæ non ſine humoribus laxantibus, ac plus juſto humefacientibus, vel tumefacientibus, puta pituitoſis, aut lymphicis, propterea fieri credendum, quamobrem compatiente Ventriculo eamdem laxitatem, cum una, eademque tunica omnes iſtæ partes veſtiantur, facile alvus in his laxetur, vel cum fortaſſis aliqua alia de cauſa lubrica fit immodice, ut per longum tempus profluat, concurrente pariter ea, quæ ex cerebro, glandulis, faucibus, & ventriculo ſuggeritur, feroſa colluvie. Hinc adverbium illud *maxime* non ſolum refert promptam, & facilem in his alvi ſolutionem, ſed etiam longam, ac diuturnam, ſi fortaſſe Balbi ea, quacumque ex cauſa, corripiantur. Novi quem-

quemdam e genere Iſchnophonorum, qui adeo lubricam alvum habebat, ut pluries in die fœces egerere cogeretur, eaſque liquidiſſimas; in eo autem id peculiariter notare erat, ut in mandendis cibis penitus deficeret, quippe qui illos pene integros devoraret: hinc non abſre ſuſpicor iſtiuſmodi homines præter linguarum, & glandularum ſalivarium laxitatem, atque humorum lymphicorum copiam etiam ex præpedito linguæ motu, & mandibularum in molitura ciborum defectu, alvum lubricam ſubire, eo quod cibi non bene manſi, nec exacte confecti, aut diſſoluti, facillime cruditates pariant, unde poſtmodum alvi profluvia, quin & ſaliva ipſa, quæ ſuo ſale ſubacido plurimum confert ad ciborum digeſtionem, in his præ nimia fluiditate nonnihil deficit a naturali ſua conditione: conſimiliter quoque male affectos exiſtimare licet ſuccos illos diſſolutioni ciborum in Ventriculo deſtinatos, ob mutuum glandularum conſenſum inter ſeſe; quamobrem facile exinde accidunt in ipſis imperfectæ coctiones, atque adeo inteſtinorum laxitates, quæ ſemel deinde excitatæ, diutius poſtea perdurare ſolent, eodem fomite perſeverante, cum laxa fibrarum inteſtinalium textura. Cæterum hæc nonniſi contingunt his, qui a nativitate balbi ſunt, neutiquam vero, qui ex aliqua ægritudine tales fortaſſe evaſerunt, vel ex timore, aut ira, aut etiam ex ebrietate per aliquod ſolum tempus balbutientes obſervantur. Sed & quoſdam in puerili ætate vitia locutionum contraxiſſe comperii ex malo uſu, quem ab aliis acceperunt, contracto in tenera illa ætate, cum quibus verſari conſueverant; quippe per id tempus facillime incurrimus in defectus eorum, cum quibus conſuetudinem inimus. De Demoſthene, ſcribit Plutarchus *in ejus vita*, eum vitio linguæ laboraſſe, & voce, ut non mediocriter in dicendo turbaretur oratio, nec mens ejus intelligi poſſet; atque (ut ex Demetrio Phalereo ſubdit) ipſum adhuc jam ſenem linguæ hæſitantiam, conjectis in ore lapillis emendaſſe: vocem autem currendo, ſcandendo, inter pronuntiandum exercuiſſe. Memini me aliquando puellum non diſſimiliter affectum, indicta inter partes in literario gymnaſio æmulatione, in recitandis lectionibus ſub certa pœna, moderaſſe. Quamobrem juvabit plurimum in his induſtria, ac peculiaris quædam exercitatio ad ejuſmodi vitia tollenda.

APHORISMUS XXXIII.

Qui acidum eructant, non valde morbo laterali corripiuntur.

De ructu acido antea meminimus, & quo pacto a nidoroſo differat, nunc qua ratione acidum eructantes non valde morbo laterali corripiantur, breviter exponemus. Neque enim, quod communiter Interpretes cum Galeno commentantur, veritati conſentaneum exiſtimare eſt, acidos ructus fieri ex pituita ſua natura frigida ventriculum opplente, pleuritidem vero ex humoribus potiſſimum bilioſis; ſiquidem ructuoſi ſunt melancholici, & pleuritici plerumque fiunt ab hærente craſſa, viſcoſaque pituita, aut etiam lympha in ductibus pulmonis, aut pleuræ: unde neque ructus perpetuo a pituitoſis, neque pleuritis omnino a bilioſis humoribus in cunctis corporibus ortum ducet.

Cum itaque Hippocrates acidum ad lateralem morbum retulerit, certe comparatione inter ipſos inita ab una, eademque cauſa illos oriri tacite exiſtimavit; & quidem jam ſatis apud accuratiores rei Medicæ profeſſores bene conſtitit, laterales dolores, imo & pleuritidem ipſam ab acido figente exoriri: cum enim acidum in humoribus præſertim ſanguine, & lympha exorbitaverit, in anguſtioribus vaſis, ubi ſanguinis motus, vel tardus, vel nullus fit, illos cogit, ex quorum concretione inflammationes, tumores, & abſceſſus eveniunt, graviores, vel leviores, pro diverſitate partium, in quibus humores iſti in ſuo curſu præpediuntur, & quoadúſque reſoluti, vel ſubacti, & ſive inſenſibiliter, ſive ſenſibiliter fuerint educti, eo uſque tumor, & dolor perſeverabunt. Et quamvis acidum iſtud præternaturale, & exorbitans, ubique excitari poſſit, nihilominus frequentius accidit ex vitiatis ſuccis ventriculi digeſtivis, aut etiam ex depravato ſucco pancreatico originem trahere ſolere, unde poſtmodum chylus, ſanguis, lympha, liquor nervorum, & recrementa quæcumque corporis in ſuis ductibus, ac ſecerniculis vitiantur, & vitiata in cauſa ſunt, ut vel in ſeipſis hæreant, vel alios præterfluentes humores cogant, & coagulent, quemadmodum alias adnotavimus.

Cum igitur acidum iſtud per ductus corporis, ejuſque humores, minime vagatur, ſed in flatus, halituſque vertitur, & per ructus diſcutitur, plane fit, ut neque laterales morbi, ne-

bi, neque humores, aut abſceſſus in partibus contingant; ſiquide n reſoluto acido, excuſſoque per flatus, ac ructus, humores, & viſcera ab illius maleficio præſervantur.

Quamvis autem ex acido ructu cujuſvis generis morbi, atque innumerabiles aliæ ægritudines præcaveri poſſint, meminit tamen ſpeciatim hic Hippocrates lateralium morborum; ſiquidem ab acido detento potiſſimum in ventriculo, & pancreate, proximius affici ſolent partes pectoris, tum externæ, ut ſunt muſculi, tum internæ, ut pleura, mediaſtinum, pulmo, diaphragma: quare excuſſo per ructus acido, detrimenta harum partium ſpiritalium, quæ exinde proxime corripi poſſent, præcaventur, ipſæque minime doloribus, aliiſque ægritudinibus afficiuntur.

Eſt tamen advertendum, quod ructus acidus hic ab Hippocrate memoratus, debet eſſe ex longo tempore perſeverans, atque iteratis vicibus recurrens, ut nimirum totum quantum acidum in dies fortaſſe cumulari poteſt, quotidie pariter per ructus diſſipetur: Hac enim ratione fiet, ut numquam humores reliqui a vaganti iſto acido, quod oberrans appellavit Helmontius, ſint vitium aliquod ſubituri, adeoque nec moram, nec coagulationem in pectore, aliiſque partibus contracturi.

Denique advertendum, quod non dixit Hippocrates acidum eructantes nullatenus morbo laterali corripi poſſe, ſed ſolum *non valde*, ſive (ut alii exponunt) *non admodum*, neque tam facile; etenim ſi fortaſſe adeo illud augeatur, & exaltetur, ut etiam cum ructibus humores inficiat, poterit quoque laterales dolores, alioſque morbos parere, quemadmodum ſæpeſæpius evenit in hypochondriacis, in quibus ponticum, & auſterum quoque fieri ſolet. Itaque acidum eructantes non admodum lateralibus morbis corripiuntur, licet illis laborare quoque poſſint, quapropter Hippocrates de acido dumtaxat in ructibus, non autem de acido per humores diffuſo ſermonem hic habuit, quod ſcilicet intra limites ventriculi concluſum illud ſit. Et licet ructus expreſſe meminerit, tacite tamen flatus omnes etiam vagantes, & per inteſtina erumpentes ad alvum comprehenſos voluit, cum non minus per ſuperiora, quam per inferiora diſcuti poſſint: At vero, quia flatus per inferiora exhalantes non bene poterant dijudicari, cujus pravitatis naturam referrent, idcirco ſpeciatim ructus commemoravit, utpote qui malum ſaporis ſenſum in ore referentes, bene poterant internoſci, cujus qualitatis forent participes. Cæterum tam ructus, quam flatus pro cauſa materiali tenacem, craſſamque pituitam acido auſteram recognoſcunt, modico ſale volatili, exiguaque bile refertam, quæ ſicuti fundo Ventriculi hærens ſæpiſſime in ructus exolvitur, ita in Inteſtino Ileo, aut etiam Cæco erumpit in flatus; unde Simon Pauli *in ſuo quadripartito botanico*, non immerito exiſtimavit Cæcum Inteſtinum receptaculum eſſe flatuum, neque ſine ratione tam amplum a Natura fuiſſe conſtructum, ut ſcilicet diſtentione, inflationeque minus vexaretur.

APHORISMUS XXXIV.

Quicumque Calvi ſunt, iis magnæ varices non fiunt: quibus vero Calvis varices magnæ ſuperveniunt, ii rurſus capillati fiunt.

INſimulat Galenus in hoc Aphoriſmo mendacii Hippocratem, utpote qui calvos putet ſupervenientibus varicibus ſanabiles fieri poſſe, cum aliunde calvitium paſſio exiſtimetur inſanabilis: nec inſuper verum eſſe ſubdit, quod magnæ varices calvis numquam accidant. At ab ejuſmodi calumniis recte vindicatur Hippocrates a Cardano, qui pluribus contendit calvos capillatos fieri poſſe ſupervenientibus potiſſimum varicibus, quin & multa alia in medium adducit, ut Hippocratem adverſus Galeni accuſationes tueatur: quamquam Fuchſius in ſua verſione non calvos proprie, ſed qui capillorum defluvio laborant, eumdem exponat: inquit enim; φαλακροὶ, *græcam vocem hic, non qui calvi ſunt, ut cæteri Interpretes fecerunt, ſed qui capillorum defluvio laborant, convertimus, ut Hippocratem, aut alium, qui hujus aphoriſmi Auctor fuit, a mendacio vindicaremus*, atque in ejus rei comprobationem affert auctoritatem Philothei, qui calvos appellat, non eos, qui proprie ita nominantur, ſed qui ob malum aliquod, capillorum defluvium patiuntur, veluti propter alopeciam, aut ophiaſin; Unde iſtos exiſtimat magnis varicibus non affici, quod vitioſi humores ad caput, & non ad crura ferantur; iis vero, qui capillorum defluvio laborant, ſi varices ſuccedant, capilli denuo naſcantur, quoniam vitioſi humores, qui antea radices capillorum corruperant, ad crura tranſferuntur. Et ſane cum defluvium capillorum contingat a diffuſis per cutem, pravis

humoribus vim habentibus erodendi, & radices capillorum corrumpendi; plane fit, ut vergentibus illis ad alias partes corporis, & potiſſimum ad crura, vel tibias, cum tumefactione venarum, unde varices, facta tranſpoſitione prędictorum humorum acrium a capite ad femora, vel tibias, poterunt facillime capilli renaſci; & contra, quicumque calvi ſunt, & capillorum defluvium ex mala eorumdem humorum acrium diſpoſitione patiuntur, magnis varicibus non tam facile corripientur, oppoſita proculdubio de cauſa.

Hinc autem palam fit, defluvium capillorum hic ſumi a cauſis morboſis inductum, non vero ex mutatione naturali ætatum, potiſſimum in ultima ſenectute, in qua calvitium accidit, ob defectum potius materiei, ex qua capilli generantur: cum enim per eam ætatem ob defectum alimenti partes omnes exareſcant, & cutis ſpecialius corrugetur, atque in ſuis porulis denſata, conſtrictaque a cæteris partibus non parum diſſocietur, propterea fit, cur capilli ſponte ſua decidant: id, quod potiſſimum accidit in ſyncipite, ubi cutis nudo oſſi hæret; ſiquidem in aliis partibus ſubſtratum habet panniculum carnoſum, & adipem. Hac eadem de cauſa fit, quamobrem pleræque mulieres in ultima ſenectute pilos in mento progignant, & ſupercilia cæteris prolixiora, quoniam ob defectum menſtruorum ſuperfluitates illæ, quæ in ſanguine cumulantur, ad eas partes deferuntur, & commutantur in pilos, & capillos. Cæterum, quod ſpectat ad varices, ſuperius eſt late examinatum.

APHORISMUS XXXV.

Aqua intercute laborantibus tuſſis ſuperveniens, malum.

PRo aqua intercute laborantibus intelligendi ſunt proprie hydropici, cujuſcumque generis illi ſint, quemadmodum manifeſte deducitur ex textu græco. Neque enim tuſſis mala ſolum eſt, ſi Anaſarca laborantibus ſuperveniat, ſed etiam Aſciticis, quemadmodum deducitur ex eodem Hippocrate 2. *prædictionum*, ubi ſigna tradit bona, & mala in hydropicis, ex quibus præſagire quis rationabiliter poſſit de eorumdem eventu ſalutari, vel lethali.

Rationem autem hujus dicti, quamvis Galenus deducere conetur ab aquoſa humiditate tantum adaucta, ut jam aſperam occupet arteriam, unde tuſſis; quia tamen exinde, non ſolum malum, ſed lethale ſignum foret deducendum, cum alioqui Hippocrates hic non dixerit lethale, ſed dumtaxat malum; idcirco non ſine ratione Cardanus ridiculam eſſe ait in hoc aphoriſmo Galeni expoſitionem. Malum itaque ſignum erit tuſſis ſuperveniens hydropicis, quoniam indicat aquam in illis adeo ſubcreviſſe, & pravam fuiſſe redditam, ut ſanguinem circulantem infecerit, ac pulmones in ſuo tranſitu vellicando, ad tuſſiendum extimulet, veluti ad expulſionem rei noxiæ. Accedit, quod in Aſciticis a ſuperabundanti aqua adeo tumefiunt, & opprimuntur viſcera ſub diaphragmate ſita, & potiſſimum jecur ſub hypochondrio dextro diaphragmati alligatum, ut motum illius impediant, ac deorſum contrahant, unde poſtmodum reſpiratio difficilis, & cum difficili reſpiratione tuſſis ſicca, & moleſta. Si præterea in pulmone, & pectore hydrops factus ſit, partim ab hydatidibus, partim etiam a ſuperincumbente aqua, & ab oppleta pectoris cavitate, multo crebrior reſpiratio, & moleſtior tuſſis ſine ſputo fiet, quod certe peſſimum ſignum eſt. Denique ſi tuſſis, & reſpiratio adeo increſcant, ut æger nonniſi erecta cervice reſpirare poſſit, ab irruente in aſperam arteriam, & bronchia pulmonis, humore, proculdubio nedum malum ſignum inde portenditur, ſed etiam brevi mors futura, ob imminentem ſuffocationem; ſub quo ſenſu præſens aphoriſmus videtur repetitus 7. *aphor.* 47. ubi ſcribitur: *Aqua intercute laborans, ſi tuſſi corripiatur, deſperatus eſt.*

APHORISMUS XXXVI.

Difficultatem urinæ vena ſecta juvat; ſecare vero interiores.

VErum non eſſe hunc Aphoriſmum, ſcribit Galenus *in commentario*, *niſi*, &, particulam conjunctivam, *aſſumpſerit*, *ita ut aphoriſmus talis fiat: difficultatem urinæ*, & *venæ ſectio ſolvit*. Sed non video quid umquam particula iſta, &, ad expoſitionem hujus aphoriſmi conferre poſſit, cum eam dumtaxat urinæ difficultatem, græce dyſuriam, ſolvere poſſit, quæ ab inflammatione, & multitudine fit, ut ipſemet Galenus *in commentario* fatetur: Niſi præter venæ ſectionem alia quoque medicamenta inflammationem reſpicientia per particulam illam, &, conjunctivam, intelligere velimus, quaſi vero ſenſus ſit, non ſolum medicamenta inflam-

flammationem temperantia, & diſſolventia, ſed etiam venæ ſectionem convenire in urinæ difficultate.

At vero, quia urinæ difficultas cum ardore, & dolore conjungitur, plane dicendum videtur, etiam ab ipſa mala urinæ conditione dyſuriam evenire poſſe. Et quidem, quandocumque cum urinis ſalia acria commiſcentur, quæ in tranſitu per ſphincterem muſculum, & urethram, vellicant, & compungunt partes illius ſenſitivas, plane fieri poteſt, ut citra quamcumque inflammationem, ardor quoque in urinæ exitu percipiatur. Qua ratione fit, ut ægritudo iſta ſæpeſæpius obſervetur in ſenibus, in quibus humores omnes, & præſertim lymphici, ac ſanguinis ſerum, acorem ſummum contraxerunt, & nedum urinæ difficultati, ſed & conſimilibus aliis ægritudinibus ab acido provenientibus, illos obnoxios reddunt. Accidit præterea non raro dyſuria ex ulcere contracto in iiſdem partibus, quemadmodum experimur in infectis gallica contagione: etenim pertranſiens urina, ſua mordacitate partem ulceratam compungendo, ardorem, & dolorem in ipſa mictione ingentem excitat.

Quamquam autem venæ ſectio hic ab Hippocrate commendata locum habere poſſit in inflammationibus partium mictui deſtinatarum, non tamen in cæteris aliis commendabilis videtur, niſi dumtaxat ad deplendam ſeri ſanguinei multitudinem. Cæterum, cum ſerum iſtud acore plerumque inficiatur, qui nulla ratione poteſt per venæ ſectionem temperari, proinde fit, ut nemo amplius in praxi audeat in ejuſmodi ægritudinibus ſanguinem mittere. Sed neque ſolum apud Recentiores rei Medicæ profeſſores, verum etiam apud Vetuſtiores Medicos mittendi ſanguinis uſus in urinæ vitiis exolevit, & qui illam tentare auſi ſunt, in pejora mala ægrotos deduxere. Qua etiam ratione putaverim, quamobrem Cardanus hunc aphoriſmum exponendum omiſerit, imo neque inter aphoriſmos ſententiam iſtam repoſuerit, fortaſſe quia exiſtimavit, neque rationi, neque experimento illam eſſe congruentem, adeoque non ab Hippocrate, ſed ab aliis adjectam fuiſſe, quemadmodum Galenus ipſe ſuſpicatur, ob adjunctas dictiones, *ſecare vero interiores*: utpote Hippocraticis dogmatibus non conſentientes.

Poſtremo additur *ſecare oportere interiores*, ideſt venas; quæ Antiquis credebantur majorem conſenſum cum partibus urinariis retinere, ut nimirum exinde promptius, & proximius e partibus inflammatis affluxus humor derivaretur. Verum hæc poſt detectam ſanguinis circulationem, ſponte ſua evanuere.

APHORISMUS XXXVII.

Angina correpto, ſi tumor fiat in collo, bonum; foras enim morbus deducitur.

Quod alias dixerat de Eryſipelate, imo etiam de cæteris aliis inflammationibus, nunc repetit ſpeciatim de Angina, in qua ſi tumor ad partes externas, & ad collum vergat, bonum dicitur, adjecta cauſa, & ratione, quia foras morbus deducitur. Erit tamen advertendum, ut alibi quoque adnotavimus, tunc bonum ſignum eſſe, tumorem in collo apparentem, cum affluxus humor Anginam faciens partes internas gutturis, & faucium deſeruerit; ſecus vero ſi adhuc eaſdem occupet. Cumque hoc notum ſit etiam ex ſuperius traditis, non eſt, ut hic longius immoremur.

APHORISMUS XXXVIII.

Cancros occultos habentes melius eſt non curare: curati enim cito pereunt, non curati vero longius tempus perdurant.

Quid pro occultis cancris intelligere voluerit Hippocrates in hoc textu dubitat primum *in commentario* Galenus; mox vero tum de cancris in profundo corporis, & in intimioribus partibus enatis, tum de nondum apertis, non improbabiliter exponit, & quidem in utriſque ratio eadem æque militat. Sed tamen veriſimilior ſemper credita eſt illorum expoſitio, qui de cancris nondum apertis, aut ulceratis, quos Carcinomata Græci vocant, ſententiam hanc interpretantur; ſiquidem Cancri in reconditis partibus corporis geniti, utpote intractabiles, nullatenus ſubjici poſſunt curationi per medicamenta localia, quæ ab occultis ad patentes illos deducant.

Sunt autem Cancri de genere tumorum malignam conditionem humorum redolentium, quales Veteribus putabantur atrabilarii, ſive maligni, erodentes, & veneno aquæ ſtygiæ valde conſimiles. Dicuntur Cancri, vel ob ſimilitudinem, quam referunt in ſuis expanſione cum cancris, vel quia partes, quas invadunt, inæqualiter depaſcuntur, & multoties increſcunt,

aliquando etiam decreſcunt inſtar cancrorum. Et quoniam ob malignam, & cacoethicam naturam difficillime ſuppurantur, etiamſi omnis induſtria adhibeatur, neque tam facile reſcindi poſſunt ſine ingenti ſanguinis effuſione, & periculoſa circumjacentium partium laceratione, propterea fit, ut a Chirurgis inſanabiles reputentur: adeoque nullo cujuſvis generis medicamento illos tractare audeant: quod & Ovidius 2. *de Ponto* innuit.

Vulneris id genus eſt, quod cum ſanabile non ſit,
Non contrectari tutius eſſe puto.

Conſiderata itaque peſſima illorum conditione, inquit in hoc textu Hippocrates, melius eſſe illos non curare, ideſt medicamentis localibus, aut ad ſuppurationem, aut ad reſolutionem ducentibus tractare; nam ſi contingat illos aperiri, & ulcerari, cito ad mortem perducunt, cum ex ambiente aere, virulentus ille humor magis acuatur, vires, & ſpiritus perpetim diſſipentur, ob continuam ſanguinis effuſionem, & reliqui humores, imo etiam partes ſolidæ circumjacentes gravius afficiantur, eoque magis ſi cancri reconditas corporis partes occupaverint. Et quamvis ab Aetio, & Paulo Ægineta methodus proponatur ſalubriter curandi cancros, & multa medicamentorum genera in eumdem finem conferentia referantur; nihilominus illa aliquando in praxim deducta vana, & inefficacia evaſere, ut proinde nemo amplius in praxi audeat medicamenta in illorum curationem adminiſtrare, niſi ſolum, quæ univerſale vitium humorum corrigere, & temperare valeant.

Præter difficultatem curationis procedentem a cauſa humorali acido-acri, & maligna, adjicienda quoque eſt partium affectarum in cancris laxa habitudo, quæ deinde dureſcit: ſiquidem cancri plerumque fiunt in partibus glanduloſis, quæ cum ſuapte natura debiles ſint, & facile malorum ſuccorum ſuſceptivæ, propterea difficiliorem ſemper reddunt curationem. Fuere tamen, qui uſu cauſticorum medicamentorum, & exedentium, præſertim olei vitrioli, aliuſve, ex integro univerſum tumorem extirpare conati ſunt, ſed non ſemper felici ſucceſſu; etenim niſi omnino carcinoma eradicetur, inutilis evadet opera extractionis. Accedit, quod multoties ex reſectione vaſorum tanta ſanguinis effuſio facta eſt, ut omnino exanimati patientes paulo poſt interierint.

Atque hinc denique concluditur in textu, non curatos in longius tempus perdurare, cum Natura facilius ſemper toleret cancrum non ulceratum, quam ulceratum. Obſervatum namque eſt in praxi plures carcinomate affectos ad plurimos annos vixiſſe, & alios uſque ad extremam ſenectutem fuiſſe perductos, ſervata tamen convenienti diæta, & aſſumptis per intervalla medicamentis ſanguinis acritatem retundentibus, qualia ſunt, quæ ex cancris fluviatilibus, ex viperis, cornu cervi, decoctis chinæ, aliiſque ſimilibus conficiuntur, de quibus in praxi.

APHORISMUS XXXIX.

Convulſio fit vel ex repletione, vel inanitione; ita vero & ſingultus.

CAuſas convulſionis memorat in hoc Aphoriſmo Hippocrates, illaſque ait duas eſſe in univerſum, Inanitionem ſcilicet, & Repletionem; cum enim convulſio ſit retractio nervorum, & muſculorum ad propria capita, & tum inanitio, tum repletio poſſint nervos, fibraſque nervorum ita afficere, ut involuntarie retrahantur, convellanturque, eo prorſus modo, quo fides, cæteræque partes membranaceæ, ac fibroſæ, aut plus juſto areſactæ, aut pluſquam ratio poſtulat, humoribus tumefactæ contrahuntur, propterea fit, ut pari ratione nervi nervorumque fibræ a conſimilibus cauſis convellantur, quemadmodum Galenus ipſe late proſequitur *in commentario hujus aphoriſmi*.

Verum quidquid ſit de cauſa replente, certum eſt inanitionem talem, ac tantam in nervis impoſſibilem eſſe, quæ videtur omnino excitari non poſſe: nam quæ Galenus affert de chordis, & coriis areſactis ad ignem, vel ad ſolem æſtivum, licet vera forent (quæ tamen puerilia exiſtimat Martianus) non tamen congruenter aptari poſſunt nervis, & muſculis intra corpus poſitis, cum numquam iſti adeo poſſint areſieri, & exſiccari, ut omni prorſus humiditate priventur, ſicuti contingit corio ad ignem exſiccato: ſi numquam inſuper id humano corpori viventi poſſit accidere, proculdubio in his, qui hectica febre, tabeque conſumpti ſunt, idipſum liceret experiri: atqui nemo iſtorum umquam convulſionibus corripi viſus eſt, etſi plerique pellem dumtaxat ſuperductam oſſibus haberent: cauſam igitur iſtam ex inanitione petitam rationi, & experimento conſentaneam nemo plane exiſtimabit.

Digitized by Google

bit. Convulſio inſuper nervorum compunctionem, aut cæſuram momento fere temporis conſequens, nec ad inanitionem, nec ad repletionem ferri poteſt; ſed aliam omnino diverſam exigit.

Crediderim ea propter cauſam hanc inanientem, non ex ratione inanitionis, & areſactionis convulſionem excitare, ſed ex acritate, ac moleſta quadam vellicatione, nervis, & muſculis plurimum infenſa, proficiſci: niſi enim nervi, & muſculi in inanitionibus a re quapiam proritentur, & compungantur, nullatenus poterunt convulſionem ſubire: qua etiam ratione expoſuimus *V. aphoriſmorum textu primo*, convulſionem ab uſu ellebori, aliuſve ſimilis acrioris medicamenti excitatam; ſiquidem cum elleborum immodice evacuando humores extenuat, ac perturbat, ſimul una per acritatem nervos, & muſculos, illorumque fibras proritat, & compungit, unde ipſi inæqualiter concitantur, & convelluntur. In quam eamdem rem Galenus quoque *in commenț. iſtius aphoriſmi* proponens cauſas ſingultus, qui ſpecies dicitur convulſionis, affert exemplum piperis ex vino ſumpti, quod ſua acritate potenter ſingultum promovet, motum ſcilicet ventriculi ſubverſivum, quo ſe ipſum ab illa moleſtia liberet.

Neque ſolum cauſa inaniens, ſed etiam replens, convulſionem nullam affert, niſi præter repletionem acrem, & moleſtantem aliquam conditionem conjunctam præſeferat: nam membra paralyſi affecta a cauſis replentibus humidis, & pituitoſis, nullatenus convulſioni ſubjiciuntur, ſed potius a copia humorum plus juſto diſtenſa, & reſoluta, omnem motum, & ſenſum amittunt: neque vero nervi in paralyſi aliter afficiuntur, quam ut in convulſione; etenim fibræ, & tunicæ nervorum in utriſque æquabiliter offenduntur, ea ſolum differentia, quod in paralyſi cauſa ſit opplens, & hebetans ſenſum, in convulſione vero pungens, & irritans. Atque hinc fit quamobrem hyſtericis paſſionibus laborantes non raro una ſimul vexari ſoleant convulſionibus, & motibus convulſivis, itemque catalepſi, & paralyſi membrorum, a materia nimirum ſimul contorquente fibras, & ſenſum partis hebetante. Hinc falſum, quod hucuſque nonnullis creditum in convulſione membranas nervorum, in paralyſi vero cavum eorumdem oppleri & tumeſieri, ſiquidem in paralyſi non raro amittitur ſenſus ſuperſtite motu; ſenſus autem in membranis nervorum fit: & membra paralyſi affecta reſoluta obſervantur, ac plus juſto diſtenta, & flaccida, ut per fibras nullimode flecti aut commoveri poſſint, in quarum vitium etiam fibræ muſculorum coaſficiuntur, ut alias dictum.

Quod dictum eſt de convulſione, facili negotio ſingultui aptari poteſt, cum ſingultus ſit quædam peculiaris ventriculi convulſio conantis expellere ea, quæ intimas illius partes infeſtant: atque in hoc differt ſingultus a vomitu, in vomitu enim humores moleſtantes cavum ventriculi occupando, facillime evacuationi ſubjiciuntur, idcirco ventriculus motu ſubverſivo illos expellit, & ab irritamento ſe vindicat, at vero in ſingultu conatus omnis eſt irritus, quia humores infeſtantes penitiores illius partes occupant. Non ſemel autem expertum eſt deſiiſſe ſingultum citra quamcumque evacuationem aſſumptis medicamentis oleoſis, acritatem illorum humorum retundentibus, vel fibras ventriculi laxantibus.

APHORISMUS XL.

Quibus dolor circa hypochondrium fit abſque inflammatione, iis febris ſuperveniens morbum ſolvit.

Dolores in hypochondriis excitati, varii eſſe poſſunt. Aliquando enim fiunt cum ſenſu ponderis a materia quadam obſtruente, & ſua corpulentia premente, & gravante partes præſertim glandulosas in hypochondriis ſitas. Aliquando fiunt a flatibus cum ſenſu inflationis, unde partes ipſæ plus juſto diſtentæ tumeſiunt, & attolluntur, adeoque dolent. Nonnumquam a detentis fæcibus una ſimul commiſtis cum craſſis, tenacibuſque ſuccis, ut non raro evenit in inteſtino Colo, quod cum a dextra in ſiniſtram ventris partem porrigatur ſub utroque hypochondrio, non raro etiam cum hypochondriacis doloribus confunditur, eo quod zonæ inſtar jecur, lienem, renes, & lumbos circumafficiat. Sed & interdum quoque dolor excitatur a male affecto pancreate, a glandulis lumbaribus, a tumoribus progenitis in parte cava jecoris, aut lienis, unde etiam difficultas reſpirandi, motus impotentia, murmur ventris, ructus, flatus, aliaque conſimilia ſymptomata exoriri ſolent. Denique contingunt dolores ab inflammationibus, aut abſceſſibus in iiſdem partibus progenitis ab humoribus præſertim acribus, acidis, lymphicis, aut billioſis dictis, qui præter dolorem febrim quoque continuam, & acutam excitant.

Digitized by Google

Hos omnes ergò, alioſve ſimiles hypochondriorum dolores conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates, illos inquit ſalubriter finiri ſuperveniente febre; ſed neque ſolum dolores ipſos veluti effectus, ſed & morbum qualemcumque, unde dolores ipſi proficiſcuntur, a ſuſcitata febre terminari. Dixit autem dolores hypochondriorum, hoc eſt partium illarum, quæ ſub hipochondriis, ſeu cartilaginibus, coſtas ſpurias obducentibus ſitæ ſunt, quemadmodum in dextra parte lobus eſt jecoris cum adjuncto illius ligamento, in altera parte lien: excipiuntur autem ſtomachus, ventriculi fundum, pylorus, inteſtina gracilia, quæ inter utrumque hypochondrium ſita ſunt, & medium regionis epigaſtricæ occupant; ſiquidem partes iſtæ dolentes, a ſuperveniente febre minime liberarentur, ſed magis, magiſque moleſtatæ, exitium brevi futurum ex febre portenderent, quemadmodum ex aliis tum Hippocratis, tum Galeni locis, clariſſime deducitur, & pluribus experimentis paſſim in praxi comprobatum eſt, quippe non dolent niſi a cauſis vehementibus, & cum ſint partes maximo ſenſu præditæ, ſemper ac febrim comitem habent, in mortem deſinunt. Contra vero dolores in hypochondriis excitati, quia plerumque fiunt ab humoribus crudis, craſſis, glutinoſis & flatulentis, facillime beneficio ſupervenientis febris diſcutiuntur, & reſolvuntur, cum febris vim habeat attenuandi, reſolvendi, & ejuſmodi craſſos ſuccos concoquendi, facta denique per vias urinarias, vel etiam per alvum, depoſitione. Excipit autem Hippocrates dolores ab inflammatione dependentes: tunc enim, quia cauſa doloris non eſt lentus, & craſſus humor, aut concluſus flatus, ſed ſanguis vel acer, vel acidus reſtagnans in ipſo jecore, vel liene, neutiquam a febri ſubigetur, ſed potius exacerbabitur, & exacuetur; unde ſicuti in priori caſu febris remedium eſt, ita in poſteriori ſignum erit peſſimi morbi, & exitus calamitoſi, veluti deſignans cauſam malam difficulter ſuperabilem, & partes affectas penitus eſſe in ſuis operationibus invaſas. Qua plane ratione fit, cur Hippocrates appoſuerit adverbium illud *circa:* nam inflammatio ſemper intimiores, & præſtantiores partes occupabit; ſimplex vero dolor ſuperficiarias tantum, nec adeo naturæ operibus neceſſarias. Hinc autem idem Hippocrates ſcripſit 2. *prorrethic.* febres ex hypochondriorum doloribus malignas eſſe, veluti ab inflammatione, vel phlogoſi dependentes.

Denique adjectum eſt, non ſolum dolorem, ſed etiam morbum ſubinde ſolvi: nam cum dolor in hypochondriis, ſit ſymptoma conſequens vel morbum, vel cauſam morbi, puta obſtructionem, tumorem, vel flatus, humoreſque craſſos inflantes, & diſtendentes, profecto nedum per febrim dolor ipſe deſinet, ſed etiam morbus, vel cauſa morbi dolorem excitans. Et licet dolor nullus fiat ſine cauſa aliqua continuum ſolvente, quia nihilominus Hippocrates non definivit in hoc aphoriſmo naturam, ſeu ſpeciem doloris, poterit bene explicari de quocumque dolore, etiam gravante, inflante, vel diſtendente, qui cum fiat ab humoribus lentis, vel etiam a flatibus, facillime poterunt a ſuperveniento febre diſſipari, diſcuti, & reſolvi.

Pro coronide tandem deducere licebit ex hoc aphoriſmo, non ſemper febrim nocuam eſſe, ſed ſæpeſæpius ſalutarem, quemadmodum non hic ſolum, ſed alibi pluries idem Hippocrates eſt teſtatus.

APHORISMUS XLI.

Quibuſcumque ſuppuratio in corpore exiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris, aut loci, non innoteſcit.

CUm antea dictum ſit dolores in intimis partibus corporis excitatos, non raro ab inflammationibus exoriri, & inflammationes in ſuppurationem deduci, adjicit in hoc aphoriſmo Hippocrates, quibus de cauſis illa non innoteſcat, atque vel ob craſſitudinem puris, vel ob profunditatem loci non apparere, aut viſu, vel tactu non percipi.

Et quidem primo neceſſe eſt, factam multo antea fuiſſe ſuppurationem a ſanguine alicubi concreto, unde præceſſerint febres, dolores, inquietudines, aliaque ſymptomata ſuppurationem comitantia: cumque poſt ſuppurationem iſta ſoleant plurimum remitti, documento ejuſdem Hippocratis 2. *aphor.* dicentis: *dum pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis, quam jam confecto;* propterea ab indicio confecti puris, & deſinentium ſymptomatum, ſi illud aliunde non innoteſcat, alterum ex duobus intercedere, craſſitudinem videlicet puris, aut loci profunditatem. Uſus eſt autem Hippocrates voce *non internoſcere*, quæ idem omnino ſignificat, ac non conſpicuum fieri, non apparere, neque manifeſta indicia de ſe prodere, ſive fluctuatione, ſive tumefactione, ſive

nova

novo dolore, ac febre, ſive exitu per vias urinæ, per alvum, alioſve ductus corporis, itaut omnino intra corpus deliteſcens nullum manifeſtum indicium præbeat, quo poſſit prudens Medicus in illius cognitionem perduci. Sed tamen non inde quis exiſtimabit, taliter affectum, ac patientem bene ſe habere, nullaque ægritudine moleſtari; nam cum pus genitum, & alicubi collectum ſit de genere eorum, quæ præter naturam ſunt, fieri nulla ratione poterit, quin operationes aliquæ læſæ ſenſibiliter non ſint, unde probabiliter ſuſpicari queat a contento pure, alicubi deliteſcente, fore operationes aliquas, ſaltem naturales, ab ipſo reſtagnante vitiatas, cum ſenſu ſaltem ponderis, cum laſſitudine, cum motus difficultate, cum mala nutricatione, cum febri aliqua puſilla, cum inquietudine, cum vigilia, aliiſque ſymptomatibus, magis, minuſve ægrotantem moleſtantibus, prout pars affecta nobilior, vel ignobilior fuerit. Atque hac ratione multoties viſum, factas ſuppurationes in glandulis, & partibus glanduloſis, diu patientem male affectum detinuiſſe, & poſt aliquot horas a paſtu levi febricula vexaſſe, tum anxietudine, moleſtia, motus impotentia, ſine evidenti aliqua cauſa, & tandem facta irruptione pus prodiiſſe per alvum, aut per vias urinæ; unde licet patiens ipſe male ſe haberet, non tamen certa indicia patebant peractæ ſuppurationis.

Verum quamvis difficillimum plane ſit de facta ſuppuratione certum judicium proferre, poterit nihilominus ſagax Medicus ex prægreſſis cauſis, atque ex præcedenti morbo non improbabiliter conjectari paractam alicubi illam eſſe: ſi nimirum ex caſu, contuſione, vulnere quis ægrotaverit, itemque ex præcedenti dolore ſaltem gravante, potiſſimum in partibus imi ventris, itemque ex nauſea, vomendi ſtimulo, pavoribus nocturnis, pulſu inæquali, decubitu in aliquam partem corporis moleſto, laſſitudine, inquietudine, motus impotentia, aliiſque per aliquod tempus fuerit ille affectus, mox veluti repente gravi febre, & acuta corripiatur, quæ ſine ulla intermiſſione, & cum repentibus rigoribus, aut horripilationibus, ad tres, quatuorve dies uniformis obſervetur; deinde ſubito miteſcere, & remitti videatur adjuncto levi ſudore, vel urina craſſiori, ob quam ita in melius abire videatur, ut ſe a febre immunem omnino exiſtimet, procedente vero tempore ſenſim, ſtatutis quibuſdam horis febricula moleſtetur, & cum appetendo, & concoquendo bene ſe habere videatur, nihilominus tamen proficit; plane ſuſpicari licebit, ex cauſis ſuperius memoratis, abſceſſum, aut inflammationem alicubi factam eſſe, mox ex ſuperveniente febre acuta, & vehementi promotam fuiſſe ſuppurationem, qua peracta, remiſſa fuiſſe ſymptomata, aut etiam inconſpicua evaſiſſe, ſed non omnino deleta, patientem detinere morboſum, aut valetudinarium; quamobrem, & adhibitis medicamentis diſſolventibus, & puri confecto exitum parantibus, aliqua expurgatio deinde purulenta ſubſequatur, certum indicium prodibit latentem ſuppurationem patentem jam evaſiſſe.

Quod autem ſuppuratio in corpore exiſtens deliteſcat, & certa ſui indicia non proferat, idque ex memoratis duabus in hoc aphoriſmo cauſis haberi poſſit, clarius eſt, quam ut longa hic oratione explicari egeat. Siquidem puris craſſitudo multoties in cauſa eſt, ut alicubi reſtagnans, neque ingentem moleſtiam pariat, neque exitum ſibi paret; quoniam propter craſſitiem circumjacentes partes minime vellicantur, quæ propterea non proritatæ nullatenus illius evacuationem moliuntur: id quod (ut antea eſt animadverſum) ſæpeſæpius accidit in partibus granduloſis: nec præterea purulenta materia tenax, & craſſa vehementem in partibus excitat fermentationem, unde diu ibidem ſubſiſtere poteſt, quemadmodum experimur in Atheromate, Steatomate, & Meliceride, in quibus propter humoris contenti craſſitiem, & viſcoſitatem partes affectæ in longiſſimum tempus ſufferunt tumefactiones, & gravamina. Partes etiam reconditæ, profundæque corporis, itemque craſſæ, obeſæ, glanduloſæ, veluti ſenſus expertes, in diuturnum tempus ſolent collectam purulentam materiam citra grave incommodum ſuſtinere, & abſque ullo periculo putrefactionis, aut corruptionis; quia putrefactio, & corruptio non fit ſine fermentatione, & fermentatio non ſine inteſtino motu partium tenuium, & mobilium; cumque pus craſſum ſit, atque adeo ineptum motioni, & partes affectæ exangues, nullo, vel modico ſenſu præditæ, fit proinde, ut diutiſſime ſuppurationes iſtæ deliteſcant, & eouſque innoxiæ perſeverent, quouſque promoto in illis motu, vel novus morbus inſequatur, vel aditum ſibi faciat pus attenuatum. Cæterum peritiores Chirurgi ſolent de internis iſtiuſmodi ſuppurationibus

Digitized by Google

nibus partium profundarum certe ferme judicium proferre a fluctuante per tactum utrimque initum materia, ſi nimirum hinc inde prementibus digitis, quod ſubeſt, loco moveri percipiatur,& cutis externa a ſuo naturali colore, & calore permutata videatur.

Omittendum denique non eſt, de iis ſuppuratis locutum eſſe hoc loco Hippocratem, qui in imo ventre potiſſimum ſuppurationem patiuntur, ſecus vero de ſupporatis in pulmone, aut pectore, quorum alibi ſigna cum eodem Hippocrate tradidimus, *in commentariis ſuper quintum librum Aphoriſmorum.*

APHORISMUS XLII.

Morbo Regio laborantibus ſi fiat Hepar durum, malum.

MOrbus Regius quinam ſit, & a quibus cauſis progigni ſoleat, & quemnam exitum febrientibus contingens portendat, alibi eſt a nobis examinatum: nunc ſolum pro expoſitione iſtius aphoriſmi, dicimus illum hic duntaxat ab Hippocrate conſiderari, qui ab inflammatione vel ſimplici, vel miſta jecoris contingit: nam cum felleus humor nequit in ſua cyſti colligi, propter tumorem, aut inflammationem jecoris, plane per univerſum corpus diffunditur, & ſanguinem inficiens, non ſine febri evenit; hinc duplici de cauſa malus ille erit, tum quia infectus ſubinde ſanguis, cunctas corporis partes inevitabiliter contaminat, & operationes ejuſdem principales lædit, præſertim reſpirationem, & pulſum, cum Icterus numquam fiat in febribus ſine fermento ſanguinis corruptivo; tum etiam, quia a jecoris inflammatione, vel tumore provenit, & ejuſmodi mala in illo ſemper gravia ſunt. Niſi etiam interpretari velimus Hippocratem de tumore, & duritie jecoris conſequente, non autem antecedente, vel comitante Icterum. Siquidem morbo regio laborantibus, ſi jecur obdureſcat, indicio erit tantam in jecore humoris non repurgati collectionem factam fuiſſe, ut exinde illud remaneat obduratum; vel etiam felleum humorem in cyſti recollectum ex conditione acri tranſitum feciſſe in acidam, malignam, obſtruentem, figentem, obdurantemque ſubſtantiam jecinoris, ut proinde non ſolum ex ipſa tumefactione, & duritie, ſed etiam ex obſtructione, & maligna conditione fellei humoris jecur obduruiſſe, ut in poſterum nullus ſit repurgandæ bili locus, ſed univerſa ſit per ſanguinem, & habitum corporis diffundenda; quamobrem ex multis capitibus malis ægrotanti portendatur.

APHORISMUS XLIII.

Quicumque lienoſi a difficultate inteſtinorum capiuntur, iis ſupervenientem longam difficultatem inteſtinorum, aqua intercus, aut lævitas inteſtinorum excipit, & moriuntur.

SEriem quorumdam morborum lienoſis contingentium proponit in hoc aphoriſmo Hippocrates, cum prognoſi exinde lethali. Inquit enim lienoſos dyſenteria, & quidem diuturniori correptos, facile in Hydropem, aut Lienteriam delabi, ac tandem mori.

Pro lienoſis autem non intelligit quoſcumque liene laborantes, ſed eos ſolum, qui diuturna lienis ægritudine laborarunt, cum tumore, obſtructione, & duritie manifeſta in ſiniſtro hypochondrio: tales enim nedum acido, & melancholico humore ſuperabundant, ſed etiam ſeroſitatibus gravantur fere per totum corpus diſperſis, ſiquidem & ſanguis univerſus in his malus eſt, & totus habitus corporis fœdus, & decolor, nonniſi ab acida ejuſdem humoris conditione, & a copia aquoſæ ſuperfluitatis, quæ cum non bene repurgetur, nec in renes deferatur, omnia viſcera naturalia, totumque corpus inficit, & conſpurcat. Hinc obſervant Anatomici carere renibus animalia illa, quæ ſplene ſunt orbata: & nos paſſim in praxi experimur ſpleneticos ex obſtructione, aut tumore parum mingere, urinam proferre decolorem, tenuem, & veluti percolatam.

Quoties igitur lienoſi tanta excrementorum multitudine ſuperabundant, ut irruptionem per meſenterium, & ramos meſentericos ſimul, & ſplenicos in alvum facta, dyſenteriam incurrant, præſertim longiorem, fore plane, ut labefactatis plus juſto viſceribus imi ventris, propter diuturnam excretionem cruentam ſimul, & doloroſam inteſtinorum, aqua intercus, ſeu hydrops, aut lienteria ſubſequatur cum interitu inevitabiliter ſucceſſuro. Neque enim mirum videri poterit, quod poſt diuturnam dyſenteriam lævitas inteſtinorum, aut hydrops, ſubſequatur: nam cum lienoſi, ex nuper traditis, acidis humoribus, & ſeroſis ſuperfluitatibus abundent, proculdubio

Digitized by Google

bio iſta cumulatiora fient in lienoſis poſt inteſtinorum difficultatem, tum quia vires ſunt magis infractæ, partim ex dolore, & aſſiduo egerendi conatu, partim quoque ex ſanguinis egeſtione; tum etiam, quia fermentum ſtomachi digeſtivum vel dilutius omnino fit, vel aciditate inſenſius, unde chyloſes peſſimæ, adeoque & ſanguis, qui ab his reſtaurari deberet; ut propterea tandem dyſenteriam excipiat lienteria, ſi acidæ iſtiuſmodi aquoſæ ſuperfluitates petant ventriculum, & Inteſtina gracilia; vel hydrops, ſi per totum corpus diſpergantur, aut in abdominis cavum deducantur: ſuperveniens autem alterutra ex his affectionibus, mortem inevitabiliter afferet, cum ægrotantem invadat diuturna ægritudine male affectum, & doloroſis evacuationibus conflictatum, adeoque viribus imbecillem: quia ſane ratione fiet, ut morti brevi ſuccumbat, effæto ſanguine, & ſpiritibus exoluto. Cæterum, quod a pleriſque ſcribitur ſubſecuturam mortem in his a labefactata jecoris ſanguificatione, quoniam jecur putatur perpetuo affectum in hydrope, nec experimento, nec menti Hippocratis in hoc aphoriſmo cohæret; non experimento, quia hydropici citra jecoris vitium affecti plurimi referuntur, ut alibi quoque a nobis eſt animadverſum: neque Hippocratis menti, qui ex lienis affectione acido melancholica futuram inquit dyſenteriam, indeque lienteriam, aut hydropiſim nulla facta de jecoris laborantis mentione. Sed & apud Schenkium, Platerum, Bonetum alioſque, plerique memorantur hydropici ſolius male affecti lienis vitio, & ex melancholico potius humore ſuperabundanti, quam ex dyſcraſia frigida humidaque jecoris, ſanguinem pituitoſum, & aquoſum progignentis: quippe ubi lien tumet, & acidus, melancholicuſque humor prævalet, aqua etiam, illaque malæ conditionis, perpetim quoque ſuperabundat, ut propterea jure optimo melancholiam Hippocrates Aquam appellaverit.

APHORISMUS XLIV.

Quibus ex ſtillicidio urinæ Ileos ſupervenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi, febre ſuperveniente, ſatis urina fluxerit.

PRoponit & in hoc Aphoriſmo Hippocrates morbum morbo ſupervenientem conſiderandum, ut exinde exitum utriuſque deducat, aut ad ſalutem, aut ad mortem. Affert autem exemplum ſupervenientis Ilei urinæ ſtillicidio, atque Ileum ſtillicidio urinæ ſuccedentem, infra ſeptem dies lethum afferre, niſi tamen febris ſuperveniat, & ſua vi, atque efficacia urinam reddat copioſam, & affluenter prodeuntem.

Quid autem ſit Ileos, & a qua cauſa fiat, abunde a nobis alibi eſt explicatum. Et quamvis a fæcum conſtipatione, & duritie, a viſcoſis, & tenacibus ſuccis, a ſitu ejuſdem inteſtini Ilei vitiato, vel per contorſionem, vel per intruſionem, vel per inverſionem, & denique ab inflammatione ejuſdem, aut partium circumſtantium oriri ſoleat; in præſenti tamen Aphoriſmo, quia ex urinæ ſtillicidio provenire dicitur, putandum a confluxu acrium, & mordicantium humorum illum excitari, ut propterea, qui humores in Veſicam ferebantur, & urinæ ſtillicidium inferebant, in inteſtinum Ileum delati, aut phlogoſim, aut inflammationem pariant: maxima autem, & viciniſſima communio inter veſicam, & inteſtinum Ileon intercedit, cum illi proxime veſica ſuperincumbat, quamobrem prompte poſſunt ex una in aliam partem humores decumbere: ſive autem iſti extimas veſicæ partes occupent, ſive etiam muſculum janitorem proritent, ſive denique mediam veſicæ tunicam fimbris carneis intertextam infeſtent, plane poterunt illam ad micturiendum ſollicitare, atque adeo urinæ ſtillicidium inferre: ſi præterea delati in inteſtinum Ileon, illud inflamment, vel per motum periſtalticum inverſum ad vomendum laceſſant, non ſine dolore, & ventris inflammatione, profecto fiet, ut mors infra ſpatium ſeptem dierum ſit ſubſecutura, cum Ileos morbus ſua natura ſit lethalis, & multo magis ſi fiat ab inflammatione propter affluxum acrium, & mordentium humorum. Statuitur autem terminus ſeptem dierum, non quod ſeptimo die mors omnino accidat, cum & ſexto, quinto, quarto evenire poſſit; ſed quia ſeptimus dies eſt terminus morborum peracutorum, cujuſmodi eſt Ileus. Hinc non dixit Hippocrates, in ſeptimo die, ſed in ſeptem diebus, hoc eſt intra ſpatium ſeptem dierum pereunt. Poterunt nihilominus patientes ab hac calamitate evadere, ſi beneficio febris (quæ proculdubio affectionem hanc, ut a principio comitabitur, aut intra prædictum ſpatium conſequetur) diſſoluti humores denuo in veſicæ cavo repant, & urinam affluenter promoveant, ſiquidem promota per febrim fermentatione, & attenuatis humoribus, laxatiſque viis in veſicæ cavum tendentibus, fieri poterit tranſpoſitio eorumdem ab inteſtino Ileo in veſicam.

Et

Et quamvis de ductibus controverti poſſit, attenta nihilominus diligenti, & accurata anatome Recentiorum, qui duce Bartholino detexerunt ex inteſtinis gracilibus, & præſertim ex Ileo, meatus quoſdam deduci ad renes, ureteres, & veſicam, plane ſatisfieri poterit ejuſcemodi difficultati; quin & ſagax Natura mille ſibi (ut ajebat Galenus) parare ſolet vias, per quas ſe ipſam exoneret, & a morbis vindicet. Quod ſi urinæ ſtillicidium fieri dicatur ab humoribus mucoſis, craſſis, & acidis, qui partim tenacitate, partim acore veſicam ad micturiendum ſtimulent, longe facilius poterit a ſuperveniente febre, excitatus Ileus deſinere, & mors præcaveri; quandoquidem per febrim viſcoſi iſti humores facillimè attenuantur, & diſſolvuntur, unde poſtmodum urinæ profluvium. Debet autem urina affluenter promoveri, quemadmodum dicitur in textu, ut ejuſdem copia, nedum humores in Ileo collecti, ſed alii quicumque per univerſum corpus diffuſi, veluti critice, uberiori mictu penitus egerantur, ſiquidem criſis, ut ſit perfecta, debet proportione reſpondere quantitati humorum peccantium, qui ſane in iſto caſu non pauci dicendi ſunt, cum Ileum, febrim, & inflationem cum dolore ventris excitaverint. Et quamvis Hippocrates in Aphoriſmo non meminerit, cujus conditionis urina futura ſit, ut patientem ab Ileo, & a morte tueatur, credere tamen licet illam debere eſſe non ſolum quantitate copioſam, ſed & craſſam, multo ſale, & ſulphure ſaturam, ac abundanti ſedimento ſcatentem, quemadmodum deducere eſt *ex Coacis prænotionibus*.

APHORISMUS XLV.

In ulceribus annuis, aut etiam diuturnioribus, abſceſſum cum oſſe communicari eſt neceſſe, & cicatrices cavas fieri.

Maxime utilis eſt hic Aphoriſmus in praxi Chirurgica pro curandis ulceribus inveteratis: in eo enim edocet Hippocrates, quænam mala conſequantur ulcera diuturniora; ſimulque reddit cauſam, cur eadem difficillime quandoque curentur, etſi efficaciſſima præſidia, tum interna, tum externa fuerint adminiſtrata; quippe ſæpe evenit, ut adhibitam quamcumque diligentiam eludant, nullaque ratione ad cicatricem perduci queant, licet rubra, multa, & ſine ulla inflammatione obſerventur, ac pus referant concoctum minimeque fœtidum; quia ſcilicet oſſa illis ſubjecta livorem, aut corruptionem ab ipſamet diuturnitate contraxerunt, unde alimentum perioſtio communicatum inficitur, & infectum nullatenus permittit ulcus ipſum conſolidari. Admonentur proinde Chirurgi aphoriſtica hac doctrina, oportere ſubjectum os denudari, deinde etiam ſi læſum, vitiatum, aut lividum obſervetur, detergi, abradi, deſquamari, quouſque pars ſana oſſis detecta fuerit. Verum ad exactam totius Aphoriſmi intelligentiam aliqua erunt adnotanda.

Primum memorari hic ab Hippocrate *ulcera annua, aut etiam diuturniora;* nam recentia videntur excipi debere, nec ejuſmodi incommodum ſubire, tum quia non ſtatim oſſa, & oſſium perioſtia in ulceribus læduntur, nec alimentum, quod illis ſuggeritur, ſtatim ab initio contaminatur; tum etiam, quia non ſubito a pure detento, aut vitiato, ulcera ſinuoſa fiunt, vel ſaltem ſordida, & cacoethica, unde profundiores illius partes infici poſſint; tum demum, quia magna etiam ex parte reſiſtunt corruptioni, & putredini oſſa ipſa, quæ propterea non niſi ad longum tempus fœdari, & vitiari ſolent. Itaque ulcera debent eſſe in longum tempus protracta, ut propterea jure optimo dixerit Hippocrates *in ulceribus annuis*, quæ nimirum per annum, & ultra perduraverint; Adjecit autem, & non immerito, *aut etiam diuturnioribus;* quoniam non ab annua conditione, ſed a temporis diuturnitate ſubjecta oſſa in ulceribus inficiuntur: Neque vero diuturniora ſolum ulcera debent hic intelligi, quæ ultra annum producta ſunt, ſed etiam alia quæcumque, quæ intra annum curari potuiſſent, & ſanata non ſunt, cum in aliquibus partibus ulceratis curatio facilior eſſe ſoleat, in aliis difficilior; unde experimur partes emunctorias corporis, glanduloſas, articularias, aliaſque ſimiles difficilius curari, longe facilius carnoſas, & muſculoſas: quin & inter has adhuc aliqua differentia obſervatur, nam ulcera in muſculis clunium excitata, ſemper ſunt difficiliora, & ſerius ad cicatricem producuntur, imo & ulcera muſculorum temporalium periculoſiſſima; quamobrem diuturniora appellari poterunt ulcera illa, quæ præter morem protrahuntur, ſine ulla evidenti cauſa. Dixi ſine ulla evidenti cauſa: quoniam fieri poteſt, ut ulcera in longius tempus differantur ex mala curatione, & ex imperitia Chirurgi, forte, quia non tractantur iis medicamentorum generibus, quæ a natura ulceris, & partis affectæ ſunt expoſtulata, vel quia ſordities non eſt deterſa, vel quia corpus eſt impurum, & cacoethicum, vel quia

galli-

gallica contagione infectum; vel quia in ulceribus occultum aliquod detinetur, quod curationi impedimento eſt, quemadmodum Galenus refert *lib. artis Medicæ*, & paſſim Chirurgi experiuntur in vulneribus, in quibus, aliquod extraneum relictum eſt, puta enſis mucro, ſtupa, capillus, pila plumbea, aliudve ſimile.

Quoties igitur citra quamcumque cauſam manifeſtam ulcera, quæ cæteroqui apparenter ſalutaria videntur, ad cicatricem non perducuntur, neque conſolidationem admittunt, vitium in oſſe contractum ſignificant, quod primum abradi, & deſquamari, deinde deterſum complanari expoſtulat; unde cogendi ſunt Chirurgi, ut in his caſibus cavum, & profundum ulceris exquirant, & tum perioſtium, tum os ſubjectum mundificent, atque ab omni vitio tueantur, aliter abſceſſus, & decubitus humorum ad partem ulceratam factus, non ſolum curationi impedimento erit, verum etiam talem, ac tantam læſionem in oſſe ſubjecto inferet, ut de totius oſſis, totiuſque membri enormi læſione timendum ſit: quamobrem jure optimo admonet in hoc Aphoriſmo Hippocrates ex diuturnitate ulceris abſceſſum in oſſe communicari, & cicatricem cavam fieri, ex cauſis ſuperius adductis.

APHORISMUS XLVI.

Qui gibbi ex aſthmate, aut tuſſi fiunt, ante pubertatem moriuntur.

Quamvis gibbi plerique ſint, & ex multis cauſis tales fieri poſſunt, non tamen omnes hic Hippocrates conſiderat, ſed eos dumtaxat, qui gibbi fiunt a dorſi, & pectoris ſtructura vitiata, itaut pulmo, aliæque partes ſpiritales intra pectoris cavum concluſæ, & in anguſtum poſitæ, in reſpiratione moleſtentur: etenim non alia de cauſa videntur gibbi hic ab Hippocrate memorati, vitæ periculum ſubire, niſi quia ſummopere in reſpiratione offenduntur, quæ ad vitam omnino neceſſaria eſt.

Sed non ſolum gibbos hic conſiderat Hippocrates cum uſu reſpirationis læſo, ſed etiam ante pubertatis tempora; ſiquidem in ea ætate pectus nimis anguſtum eſſe ſolet, & cum in ſitu, vacuitate, ac figura ſit depravatum, nequit procedente ætate, juxta exigentiam corporis amplificari: quo fit, ut viſcera ſpiritalia in anguſto ſatis loco concluſa, neque debitam magnitudinem poſſint adipiſci, neque pro reſpirationis uſu commode expandi, unde venæ, arteriæ, vaſa lymphatica, itemque pulmonis tubuli, cordis ventriculi, pericardium, admodum exilia, & contracta putanda ſunt, ut non ſatis commode ſanguinis, & cordis motum ad vitæ indigentiam adjuvare queant, proindeque neceſſe ſit vitam procedente ætate diutius ſuſtineri non poſſe.

Addidit præterea Hippocrates ex aſthmate, aut tuſſi gibbos, quoniam tunc gibboſitas non ex ſola oſſium introverſione, aut extraverſione, ſed ex pulmonis, cæterarumque partium ſpiritalium vitio provenit; nam aſthma, & tuſſis ægritudines ſunt pectoris, & pulmonis. Verumtamen ſicuti ex aſthmate, & tuſſi gibboſitas oriri poteſt, ita e converſo ex gibboſitate aſthma, & tuſſis non raro fit; ea tamen differentia, quod in priori caſu gibboſitas illa ſit maxime periculoſa, & plerumque lethalis; in poſteriori vero caſu, ſit quidem moleſta, ſed poſſit in diutius tempus prolongari; quemadmodum experimur in ſenibus. At vero, qui gibbi fiunt ex aſthmate, aut tuſſi, propter violentam, & continuam contractionem juguli, oſſis ſterni, muſculorum intercoſtalium, colli, & aſperæ arteriæ, fieri nequit, quin ſimul una partes internæ ſpiritales, & externæ pectoris, haud graviter coafficiantur, præſertim in ætate puerili, in qua oſſa mollia ſunt, neque debitam expanſionem, ac convenientem ſtructuram ſunt adepta, unde organa univerſa reſpirationi deſtinata idonea fiunt vitæ tuitioni.

Atque hinc concludit Hippocrates eos ante pubertatem interire, cum per eam ætatem exigat natura reſpirationem ampliorem, & vaſa circulationi ſanguinis dicata, latiora eſſe debeant; cumque per gibboſitatem, & partium ſpiritalium contractionem, illa inſufficientia ſint, merito proinde dicitur ante pubertatem illos interire. Sed & poſſet etiam Aphoriſmus exponi de gibbis illis ex aſthmate, aut tuſſi factis ante pubertatem, ut proinde ſenſus fiat, non quod ante pubertatem moriantur, ſed quod gibbi ex aſthmate, aut tuſſi ante pubertatem facti, in longum tempus vivere non poſſint. Quocumque autem modo legatur Aphoriſmus ſemper exitus in his lethalis portenditur, quoniam cum gibboſitate reſpiratio, & motus cordis, ac ſanguinis plurimum impeditur, ac interrumpitur, unde vita diu foveri non poteſt.

APHO-

APHORISMUS XLVII.

Quibuſcumque venæ ſectio, vel medicatio convenit, hos vere purgare, vel venam incidere oportet.

Multoties corpora ægritudinibus obnoxia ad ſui præſervationem indigent evacuationibus, tum per venæ ſectionem, tum per purgantis medicamenti aſſumptionem: ſed quoniam non quocumque tempore ejuſcemodi remediorum adminiſtratio opportuna eſt, docet propterea in hoc Aphoriſmo Hippocrates, quodnam tempus ſit conveniens, & opportunum, adeoque magis aptum purgationibus, aut venæ ſectionibus, ut illæ ex voto proficiant.

At vero non de quibuſcumque corporibus quomodolibet affectis intelligendus eſt hic Aphoriſmus, ſed de iis dumtaxat, quæ præſervatione indigent, ne in ægritudines labantur, & in quibus humores mali adeo ſuperabundant, ut nullo alio leviori præſidio poſſint emendari, ſed omnino evacuatione egeant; quamobrem non immerito Hippocrates in Aphoriſmo ſcripſit: *quibus purgatio, vel venæ ſectio convenit*, ſive, ut aliis vertere vitum eſt, *quos opus eſt purgare, vel ſanguinis detractione evacuare:* iſti autem nonniſi cacochymi, vel plethorici eſſe ſolent, & ut cacochymi purgatione, ut phlethorici ſanguinis miſſione indigere videantur. Corpora namque actu ægrotantia, ſicuti præſentibus non imminentibus ægritudinibus, afficiuntur, ita curatione, non præſervatione opus habent: perperam enim quis ageret, ſi ægritudine jam jam exigente, purgatorium medicamentum in vernale tempus differre vellet, cum tamen interea increſcente ægritudine, facile æger ante hoc tempus perire poſſet. Itaque Aphoriſmus intelligendus eſt in corporibus præſervandis, non autem curandis, quippe corpora præſervanda, licet actuali ægritudine minime corripiantur, ſunt tamen adeo male affecta cauſis ægrotare facientibus, ut ne progreſſu temporis iſtæ plurimum adauctæ, vel vitiatæ, morbos excitent, peropportune antequam morbos pariant, ab iiſdem purganda ſint, & quidem tempore convenienti, quale vernale eſt, priuſquam per æſtivum calorem in motum fermentativum præternaturalem adigantur.

Quænam autem corpora iſta ſint, quæ verno tempore præſervari debent, ne poſtmodum per æſtatem in ægritudines labantur, inquiſitione dignum. Et recte exponuntur a Galeno, cæteriſque interpretibus, quæ per æſtatem ægrotare conſueverunt: puta ſi quis diebus canicularibus ſolitus ſit alias corripi tertiana febre, eryſipelate, diarrhæa, aliiſque ſimilibus ægritudinibus, quoniam propter ſuperabundantiam excrementorum acrium, ſeu bilioſorum, prædictas ægritudines æſtivo tempore incurrere conſuevit, profecto, antequam æſtas acceſſerit, purgante medicamento, ejuſcemodi excrementa bilioſa, acria, & depravata educenda erunt, ne ſcilicet quantitate adaucta, qualitate corrupta, & in corpore diutius detenta, in ſubſequente æſtate febres aliaſque ægritudines acutas cum manifeſto vitæ periculo exciteut.

Quod dictum eſt de Vere reſpectu Æſtatis, pari ratione ampliari poterit ad Autumnum reſpectu Hiemis, quoties hiemali tempore conſueverint ægritudines pluries recurrere, & corpora divexare; unde ſi fortaſſe, quis per hiemale tempus ſolitus ſit laborare ægritudiuibus pituitoſis, aut lymphicis, poterit præcedenti tempore autumnali, opportune repurgari a cumulatis ejuſcemodi excrementoſis ſuperfluitatibus, antequam iſte per hiemem adauctæ, & depravatæ, ſolitas illas ægritudines inducant.

Disjunctim præterea notavit Hippocrates *medicationem, aut venæ ſectionem*; nam non in omnibus indifferenter utraque adhibenda eſt, ſed prout habitudo corporis, morbi conditio, & apparatus humorum expoſtulaverit; quare corpora plethorica, carnoſa, ſanguinea, & quæ aliquam ſanguinis evacuationem ſuppreſſam patiuntur, a qua alias juvamentum ſuſcepere, venæ ſectione tractanda erunt; quæ vero cacochyma ſunt, & excrementis abundant, vel in ægritudines delabi conſueverunt, humorales dictas, medicationibus, ſeu purgationibus erunt præſervanda.

Neque ſolum iſta diverſimode peragenda erunt pro corporum varietate, & humorum conditione, ſed etiam pro varietate ætatum, temperierum, regionum, conſuetudinum; cum quædam corpora per ejuſcemodi circumſtantiarum diverſitatem, hoc, vel illo remediorum genere in melius procedere ſoleant.

Denique imminentes ægritudines debent eſſe tales, ut præter rimorem certæ repetitionis in æſtate, aut in hyeme, gravitatem, diuturnitatem, aut vitæ periculum rationabiliter minentur; quamobrem ſana ratione ſuperius dictum eſt, nullo alio leviori præſidio poſſe fieri emendabiles: nam ſi fortaſſe

ſola

ſola diæta, exactaque victus ratione, aut certo alimentorum genere, rectoque uſu rerum nonnaturalium, præcaveri poſſent, haudquaquam confugiendum erit ad venæ ſectionem, aut purgationem. Ita quoque, ſi poſſint eadem præſervari medicamentis corrigentibus, aut etiam per alios ductus corporis deducentibus humores puta per ſudorem, aut per vias urinæ, ſimiliter ſi per vomitum, ut in corporibus picrocholis dictis, & in quibus facilis eſt vomitio, aut ſponte naturæ humores per ſuperiora feruntur, ut ab eodem Hippocrate dicitur 4. *Aphoriſmorum*. Hinc excipiuntur ægritudines illæ, quæ immateriales dicuntur, hoc eſt ab humoribus non pendentes, aut quæ a ſolo viſcerum languore originem ducunt, adeoque ſola correctione, non autem evacuatione curantur.

Quoniam vero *in hoc comment.* Galenus conſulit, podagra, cæteriſque articulariis doloribus affectos purgationibus quoque per eadem tempora præcaveri poſſe, cum dicat: *ſed & podagram, & morbum articularem adhuc incipientem, & nondum poros circa articulos facientem, ex tali evacuatione multis jam annis fieri prohibuimus*. Qui hac ratione ſe tutos ab illa credunt, perbelle deridet Podagra apud Lucianum *in ſua Tragopodagra*, jactabunda ſic iſtos eludens:

Quis eſt hominum, cui non ego, inſuperabilis
Regina morborum Podagra, nota ſim?
Quam nulla thura, nulla fumigatio.
Nec fuſus apud aras cruor, aut donaria
Suſpenſa templis divitum placabilem
Reddunt: nec ipſe vincere ſummus omnium
Pœam deorum Medicus arte ſua poteſt,
Apollinisve filius Æſculapius, &c.

Et infrà, poſtquam retulerit varia remediorum genera, quibus eamdem retundere ſibi mortales perſuadent, & plurimas, ut ſeipſam vincat, induſtrias adhibet, tandem concludit:

Sed omnibus illis nil niſi plorare impero:
Et ſic facientibus, vel irritantibus,
Occurrere ſoleo magis iracundior.
Qui vero contra me nihil ejus cogitant,
Illis facilem, & tractabilem me præbeo.

APHORISMUS XLVIII.

Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum.

Lienoſi hic intelliguntur, qui lienis vitio laborant, ſed tum tumore citra inflammationem, aut febrim, quia ſcilicet craſſa, & tartarea excrementa ibidem collecta ſiniſtrum hypocondrium contumefaciunt, lienis ductus obſtruunt, & totum corpus ſeroſis, ac vitioſis humoribus, acidis, & melancholicis inficiunt: cumque difficulter humores iſti poſſint evacuari, & lien ab eorumdem craſſitie, ac denſitate ægre admodum liberetur, propterea fit, ut non tam facile medicamentorum beneficio oppletus, preſſuſque, ille inaniatur. Solet autem ſponte naturæ non raro moles ejus adaucta diminui, & per proprios ductus in meſenterium, ac ſi inteſtina exonerari, transfuſis nimirum ejuſcemodi humoribus in alvum, unde dyſenteria hic ab Hippocrate notata, non quidem inducta a vitio ſuccorum pancreatici, & biliofi; neque ab eroſione venarum, aut arteriarum inteſtinalium, ſed per ſolam metaſtaſim decumbentis humoris, e liene in inteſtina craſſa, cujus cauſa frequens, ſed non adeo doloroſa dejectio exorietur, ut in vera dyſenteria inteſtinali: id quod non ita pridem contigit obſervare in Nobili quodam Viro, qui per integram hebdomadam atrum craſſumque humorem amurcæ ſanguinis haud diſſimilem, non tamen ſine vitæ periculo, abundanter egeſſit. Veruntamen bonorum erit indicium, ſi exinde lien ab ejuſmodi evacuatione detumeſcat, & univerſi illi humores ibidem cumulati excernantur, viribus ſimul una conſtantibus. Accedit, quod lienoſi plerumque ſeroſis humoribus abundant, qui ab acido ibidem hærente ſiniſtrum illud hypochondrium tumefacere ſolent, ſi deinde ſponte naturæ ſeroſa illa colluvies in alvum deferatur, lien ipſe detumeſcet, & ductus ejuſdem obſtructi reſerabuntur, totumque corpus exinde male affectum exonerabitur, atque in meliorem ſtatum abibit.

Eſt tamen verum, quod dyſenteria hoc loco ab Hippocrate memorata intelligenda erit ſine inteſtinorum ulcere, aut inflammatione, & fortaſſe ſine febre, quam plerique ſub nomine diarheæ potius, quam dyſenteriæ, ſolent appellare. Etenim ſi dyſenteria ſit cum ulcere inteſtinorum, vel cum eorumdem inflammatione, & febri

febri conjuncta, plane ex his pertimeſcenda foret, adhuc ſi e liene tumefacto penderet, adeoque bonum non foret, cum dyſenteria quæcumque ſemper mala ſit, tum ratione partis affectæ, tum ratione ulceris ibidem contracti, tum denique ratione ſymptomatum adjunctorum, & præſertim febris acutæ.

Hinc modo edocemur finendam eſſe ejuſmodi evacuationem in lienoſis, ſi ſubinde lien detumeat cum ægri levamine, & virium conſtantia: quin ſi fortaſſe Natura tarda ſit, & ægre admodum hanc tranſpoſitionem tentet, aut illam non perficiat, poterit ſagax Medicus eamdem explere. Pari ratione admonemur, lienoſos per eaſdem vias alvi fore evacuandos medicamentis purgantibus, ſed attenuantibus ſimul, & incidentibus, cum plerumque humores ibidem hærentes craſſi, & tartarei ſint, nec facile poſſint per alios ductus corporis emendari, niſi ſolum per Inteſtina. Quod ſi poſt craſſorum ſuccorum evacuationem ſeroſi alii ſuperſint, qui forſitan nequeverint ſimul una, nec tam brevi tempore evacuari, diureticis plane medicamentis per vias urinarias deduci poterunt, cum inter lienem, & renes magnus conſenſus ineat, ut ex Anatome: quamquam ſi craſſi, tenaceſque ſucci fuerunt educti, veriſimile ſit ſimul una quoque tenues, & ſeroſos per eoſdem ductus commode potuiſſe evacuari.

APHORISMUS XLIX.

Quibuſcumque morbi podagrici fiunt; ii ſedata in quadraginta diebus inflammatione, finiuntur.

TErminum podagricarum affectionum hic memorat Hippocrates, dierum ſcilicet quadraginta, cum ſponte ſua, & citra quamcumque cauſam externam, aut errorem, tum ab ægrotante, tum a Medico commiſſum, producuntur. Neque ſolum podagræ, ſed cujuſvis alterius particularis morbi terminum, implicite in hoc contineri exiſtimandum; ſiquidem par ratio in cunctis eſt, cum non a partibus affectis, manu ſcilicet, vel pede, ſed ab humoribus ibidem depoſitis, & a loco articulari, terminus quadraginta dierum conſtituatur: qua profecto ratione experimur Rheumatiſmum, & Rheumaticas quaſcumque affectiones, in appendicibus muſculorum habitas, pari dierum numero terminari ſolere.

Sed quamquam quadraginta dies hic ab Hippocrate pro termino deſitionis podagricorum affectuum referantur, non tamen quis exiſtimabit, & ante hoc tempus, & multo etiam poſt fieri non poſſe; ſiquidem juxta variam humorum decumbentium conditionem, ac copiam majorem, vel minorem, & citius, & tardius poterunt ægritudines iſtę deſinere, unde ſi humores pauci ſint, & tenues, citius; tardius vero, ſi multi, & tenaces fuerint, terminabuntur: ſic in tophacea podagra plerique ſunt, qui ad menſes, & ultra laborant, ſine ulla ſpe brevioris deſitionis. Quamobrem non ſine ratione adjecit Hippocrates in textu, *ſedata inflammatione*; nam cum inflammatio eas partes occupat, terminus deſitionis ſperatur quadrageſima die; humores etenim depoſiti in articulos cum inflammatione nonniſi tenues, & calorem præſeferentes eſſe ſolent: inflammatio autem in his conſpicua ſit, quoniam non ſolum internodia, & partes interiores articulorum, ſed etiam appendices muſculorum, tendinum, & ligamentorum, imo & cutis ipſa inflammari conſuevit. Contra vero, cum humores ſunt craſſi, crudi, phlegmatici, citra quamcumque inflammationem articulos afficiunt, imo quandoque referunt conditionem tumoris œdematoſi. Tempus etiam, vel æſtivum, vel hiemale ad durationem breviorem, vel longiorem valde conferet, promota nimirum, vel retardata per poros cutis tranſpiratione.

Præterea neque dixit Hippocrates deſituram eſſe podagram in quadraginta diebus, ſed inflammationem, fortaſſe cum podagra copulatam; unde iſta, tunc finienda ſperatur, cum inflammatio deſierit: primo enim terminari debet inflammatio in articulis inducta, poſtea vero morbus podagricus, aut articularis. At qua de cauſa tantum tempus exigatur, ut inflammatio deſinat, bene explicat Galenus *in commentario:* Quoniam humores illi lenſim debent diſſlari, & per poros cutis reſolvi, quod ſane nequit peragi ad breve tempus, ſed omnino neceſſe eſt ſpatium quadraginta dierum, qui terminus eſt acutorum morborum; quare inflammatio, quæ ægritudo acuta eſt, ejuſcemodi termino finietur; podagra vero, quæ inter morbos chronicos refertur, etiam ultra hoc tempus prorogari poterit, & ut dictum, pro varietate adhuc humoris ibidem collecti, vel paucioris, vel copioſioris, vel craſſioris, vel tenuioris. Accidit, quod ex languore articulorum, & ex conditione phlegmatis ibidem congreſſi, acidum referentis, multoties humores illi vertuntur in tophos unde

unde tophacea, & nodoſa podagra, quæ ſane longiſſima fit, & multoties immedicabilis, de qua Ovid.

Solvere nodoſam neſcit Medicina podagram.

quinimo articuli ipſi ita convelluntur, & diſtorquentur, ut luxationem ſubeant, nulla ratione reducibilem, ut ex praxi.

Cæterum licet terminus hic ſtatutus in Rheumaticis affectionibus paſſim talis obſervetur, ſicut & non raro in repetentibus podagricis afflictionibus, non tamen de univerſali, totoque durationis tempore podagræ intelligendus eſt, quippe, quæ longiſſima cum ſit, cum podagricis ipſis conſeneſcit, & ſæpiſſime commoritur.

APHORISMUS L.

Quibuſcumque præciditur cerebrum, iis neceſſe eſt febrem, & bilis vomitum ſupervenire.

Eſt hic Aphoriſmus prognoſticus, quo nos edocet Hippocrates, quid præſagiendum ſit a præciſo cerebro; ſimulque etiam erit diagnoſticus, cum ex ſymptomatibus hoc loco memoratis ducamur in cognitionem cerebri præciſi. Ubi autem Leonicenus vertit *cerebrum præciſum*, Fuchſius clariori ſignificatione exponit *vulneratum*; quinimo & nos, *quomodocumque contuſum, punctum, concuſſum, aliterve exagitatum*, pari ratione interpretari poterimus. Quare ad partem Chirurgicam ſpecialius pertinere videtur monitum hoc præſenti Aphoriſmo memoratum.

Et quidem cum cerebrum eſt vulneratum, aliterve affectum, non ſolum ratione vulneris febris accidit, ſed ſpecialius a ſanguine e vulnere prodeunte, & in pus converſo; quoniam ſanguis alicubi reſtagnans, ſtatim grumeſcit, & in pus vertitur, unde poſtmodum febris, quæ & acuta, & continua erit, tum ratione ipſius partis affectæ, tum ratione concluſi ibidem puris, aliuſve corrupti liquoris, qui nedum Cerebrum, ejuſque meninges, ſed & pertranſeuntem ſanguinem ſtatim inficit, atque in indebitam fermentationem adigit: cum fieri non poſſit, quin vulnerato cerebro meninges etiam ſciſſæ non ſint, proindeque præterfluens per illas ſanguis depravetur, & inflammatio ibidem excitetur; modo inflammationes in meningibus Cerebri ſtatim febrem inferunt, continuam ſimul, & acutam.

Eſt tamen verum, quod non ſemper febris hæc ſtatim, & inter initia vulneris contingit, cum aliquando ſit obſervatum, tertia, aut quarta die illam ſupervenire, quoniam, ut dictum, non tam ratione vulneris, quam a ſanguine extravaſato, corrupto, aut in pus converſo, febris oritur; atqui pus non ſtatim fit, ſed plerumque tertia, aut quarta die, ut propterea non irrationabiliter dixerit Hippocrates, *febrem ſupervenire*, non comitari. Hinc ſi fortaſſe in vulneribus capitis febris poſt tertium, aut quartum diem non appareat, probabiliter coniicere poterimus cerebrum, ejuſque meninges haudquaquam fuiſſe vulneratas.

Neque ſolum febris ſupervenit Cerebri vulneribus, ſed etiam vomitus, ſiquidem vulnerato cerebro, meninges etiam, & principium nervorum afficiuntur, unde poſtmodum ſtomachum, ventriculum, ſeptum tranſverſum, cæteraſque partes nerveas ſimul una collædi neceſſe eſt, imo etiam contrahi, & convelli, adeoque vomitum ſubſequi, qui peculiaris actio ventriculi eſt: quinimo non raro accidit, ut ſtatim ab affecto, vulneratoque cerebro ille ſuccedat, ut & ſingultus, ac ſepti tranſverſi coarctatio, ob maximum conſenſum, quem inter ſeſe partes iſtæ cum Cerebro ineunt. Neque ſolum ſi cerebrum vulneretur, vomitus accidit, ſed etiam ſi ſcindantur, aut lacerentur meninges, quæ cum nervoſiſſimæ ſint, imo nervos, & nervorum liquorem conveſtiant, ſemper ac illæ afficiuntur, partes cum ipſis contientientes ſtatim mutuo fibrarum commercio in conſenſum trahuntur, quemadmodum ſpecialiter eſt ſtomachus multis refertus nervis e vago pari provenientibus.

Quamquam autem vomitus ſæpiſſime paulo poſt inflictum vulnus ſubſequatur, ſolet nihilominus etiam tertio, aut quarto die ſupervenire; præſertim a ſanguine putrefacto, a ſanie, & a pure jam genito, quod cum non ſtatim fiat; neque ſubito vomitum afferet; poſtquam vero ſanguis effuſus in pus verſus fuerit, atque cerebri meditullium, ac principium nervorum pertigerit, vomitum inducet: Atque hinc deducunt peritiores practici mortem proxime eſſe affuturam, ut propterea, ſi contingat vomitus in quarta, æger ſit periturus in ſeptima, & ſi accidat in ſeptima, periclitabitur in undecima, & ſic deinceps; eo quod vulnera capitis, & cerebri, periculum ſemper vitæ minentur, quouſque non fuerint ex integro ſanata; ſed & aliquando etiam viſa apparenter curata mortem attuliſſe, ichore ex vulnerata parte in cerebri meditullium reſudante; quamobrem non ſine ratione pleri-

pleriquè ad centeſimum quoque diem periculum vitæ protendi exiſtimarunt, ut apud Chirurgos ipſos eſt legere.

Sed unde accidat vomitus bilioſus, & num a ſolo bilis vomitu periclitentur ægrotantes, quæri non incongruenter hoc loco poteſt. Et quidem bilis vomitus in his accidit, vel quia ob nervorum convulſionem contrahitur ventriculus, & cum ventriculo pylorus: unde inteſtinum duodenum, in quod per coledochum ductum portio fellea exoneratur, etiam motu periſtaltico inverſo ſurſum retrahitur, & in ventriculi cavum bilioſum iſtum humorem effundit, qui deinde evomitur; vel quia portiones cibales in ventriculo relictæ, nec bene digeſtæ, ac propterea in alium humorem degeneratæ per febrim ex vulnere cerebri ſupervenientem commutantur in excrementa amaricantia, quæ conditionem bilioſam referunt, unde vomitu ſuperveniente poſtmodum evacuantur: id autem ſæpeſæpius experimur in praxi, quotieſcumque ventriculus male affectus non bene concoquit, nec diſſolvit alimenta, & ex inconvenienti miſtura ſuccorum digeſtioni deſtinatorum emergunt ſuperfluitates amaricantes, bilis naturam referentes. Verumtamen etiamſi vomitus bilioſus non ſit, nec amarorem referat, adhuc nihilominus ejuſdem pravitatis exiſtimandus erit, quotieſcumque ex vulnerato cerebro accidit: malum enim exinde ſignificatur, non quod bilioſus humore evomatur, ſed quod ex vulnerato cerebro vomitus accidat: parum enim refert, an vomitus bilioſus, an acidus, vel pituitoſus, aut cibarius ſit, nam ſemper malus erit, veluti deſignans ex vulnere cerebri meditullium, & nervorum principium ab effuſo ſanguine, & a ſupergenito pure, aut ichore, in eam partem decumbente fuiſſe affectum: modo gravis iſta affectio a pure, aliove humore deciduo in principaliorem cerebri partem, periculoſa ſemper eſt.

Denique quod a ſupervenientibus duobus hiſce ſymptomatibus, febre ſcilicet, & bilis vomitu, ægri ſint proxime periclitaturi, licet hic ab Hippocrate non ſit memoratum, expreſſe tamen deducitur ex *lib.* 1. *de Morbis*, ubi hic idem Aphoriſmus in hunc modum ſcribitur: *ſi cerebrum ſauciatum fuerit, febrem neceſſe eſt ſupervenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem ſiderari, atque perire: & in Coacis prænotionibus*, idipſum fere repetitur: *quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque, ac bilis vomitus accidit, & corporis ſideratio, atque tales pernicioſe habent*, quin etiam 2. *lib. de Morb.* addit, *cerebro corrupto ſanguinis vomitum ſæpe ſubſequi*. Cæterum, quod ſanguis aliquando etiam in his exeat per nares, & aures adnotarunt Celſus *lib.* 5. *c.* 26. & Paulus *lib.* 6. *cap.* 88. licet non ſemper cum cerebri vulnere conjugatur, ſed potius in ictu, contuſione, caſu, in quibus, aut ſanguis, aut pus ex ſanguine genitum, exteriores cerebri partes occupat, & per ſuos ductus facilius educi poteſt; quemadmodum in praxi pluries eſt obſervatum.

APHORISMUS LI.

Quicumque ſani dolore capitis repente capiuntur, & ſtatim muti fiunt, & ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris apprehenderit.

AD prognoſim quoque pertinet hic Aphoriſmus, quo Hippocrates edocet bene valentes dolore capitis repente correptos, ſi ſtatim obmuteſcant, & ſtertant, intra ſeptem dies perire, niſi febris illos apprehenderit.

Et quidem ſanos, beneque valentes hic conſiderat Hippocrates, non autem ægros, aut valetudinarios, in quibus hæc omnia evenire poſſunt, ſed alia profecto de cauſa, quæ dolorem capitis afferat, & mox etiam Aphoniam cum ſtertore: ſiquidem potentior plane cauſa exiſtimanda eſt, quæ ejuſmodi affectum excitet in ſanis, quam, quæ in valetudinariis. Itaque ſani, beneque valentes, ſi dolore capitis, repente capiantur vi, violentiaque cauſæ externæ, aut virulentia, & malignitate cauſæ internæ, taliter affecti intelligendi ſunt; & quidem vi, atque violentia cauſæ externæ, puta ebrietate ex vino meraciori; aut uſu alicujus medicamenti narcotici, ac ſtupefactivi, quemadmodum in expoſitione *Aphor.* 5. *lib.* 5. late adnotavimus; virulentia vero cauſæ internæ, videlicet humoris maligni, acidi, figentis, & coagulantis humores per Cerebri ſubſtantiam diffuſos, quemadmodum idem Hippocrates *l.* 2. *de Morb.* alia phraſi idipſum retulit, inquiens: *Repente dolor occupat, & vox intercipitur, & ſui impotens æger fit: hic in ſeptem diebus moritur, niſi febris invaſerit: Pariter autem hæc, cum atra bilis in capite commota fluxerit in partes, ubi venæ plurimæ ſunt, in collum ita*

quam,

Digitized by Google

quam, ac pectus; poſtridie autem apoplecticus fit, atque impotens, ſanguine nimirum perfrigerato. Et tertio de Morbis ſubdit: cum a capite dolor acutus ſtatim vocem intercipit, tum alias, tum ſi ex ebrietate hoc contingat: qui ſic affectus eſt, ſeptima die moritur; minus tamen moriuntur, qui ex ebrietate tale quid perpeſſi ſunt, & voce privati permanſerunt; nam ſi eadem die, aut poſtera, aut tertia vocem edant, ſani evadunt: faciunt autem hoc aliqui ex ebrietate, & neutri moriuntur.

Quoties igitur ex præcedenti dolore capitis repente ſuborto, Aphonia accidit cum ſtertore, nedum cerebrum, ſed etiam nervi vocales in aſperam arteriam & in vaſa ſpiritalia tendentes afficiuntur, & ſive morbus de genere Apoplexiæ fiat, ſive ad ſpeciem Cari referatur, ut mavult Cardanus, ſive etiam convulſionis naturam ſapiat, proculdubio ex quibuſvis harum ægritudinum æger perire poterit. Quomodo autem id contingat, deſcribitur ab eodem Hippocrate 2. *De morb.* his verbis: *ſanum repente dolor circa caput invadit, ſtatimque vox intercipitur, ſtertit, & os biat, ſi quis ipſum vocet, aut moveat, ſolum ſuſpirat, nihil autem intelligit, & multum mingit, & ſe mingere non animadvertit.* Quare ſenſu, motuque privatum illum fieri clariſſime deſignatur ex his, adeoque ægrotantem proxime accedere ad Apoplexiam, aut ad aliam cerebri affectionem huic valde affinem, præſertim quia repente illum corripi hoc Aphoriſmo memoratur, ſtatimque mutum fieri; quæ ſane fieri nequeunt ſine ingenti cerebri affectione, & cum partis animalis, & nervorum læſione. Stertor etiam idipſum denotat, ſiquidem hic fit impedita reſpiratione, & nequeuntibus muſculis thoracis illum attollere, unde aer interceptus in ductibus aſperæ arteriæ ſtertorem parit, quemadmodum experiuntur in his, qui ſuffocationis periculum incurrunt. Sicut autem Aphonia diutius perduratura eſt, ita quoque & ſtertor, qui plerumque conditionem ejuſdem ſequitur, ut propterea Galenus 2. *Aphoriſ. comm.* 42. quatuor Apoplexiæ ſpecies conſtituerit, pro quadruplici reſpirationis læſione, majori, vel minori.

Hos itaque taliter affectos in ſeptem diebus mori teſtatur hic Hippocrates: Et licet alibi Apoplecticos dixerit intra quatuor dies perire, quia Apoplexia morbus acutiſſimus eſt; nihilominus non exinde fit, ut nequeant iſti ad alios dies ſequentes protrahi, puta ad quintum diem, ſextum, vel ſeptimum. Neque vero quia Hippocrates in ſeptem diebus illos perire ait, terminus ſeptimæ diei conſtituirur, nam juxta morem ejuſdem, intra ſeptem dies mortem evenire poſſe deſignat, ut pluries a nobis eſt adnotatum, cum & quinta, & ſexta etiam accidere poſſit.

Tandem additur in textu, *niſi febris illum apprehenderit*, ideſt niſi febre intra hoc tempus æger corripiatur, cujus beneficio ligati, obſtructique nervi vocales ſolvantur, & humores cerebrum afficientes per febrim digerantur, & alio exturbentur. Quanto citius autem febris acceſſerit, tanto melior erit, antequam ſcilicet humor ibidem collectus concreſcat, & coaguletur, ut nequeat poſtmodum prompte digeri, & diſſolvi. Verumtamen febris iſta nec adeo mitis, & levis eſſe debet, ut humores impactos, craſſoſque non diluat, nec multum vehemens, aut diutius protracta, quæ vires infringat, & deprimat, ſed laudabilis erit, quæ de genere Ephemerarum ſtatuuntur, ut nimirum non tranſcendat ſpatium trium dierum, quo ſane tempore humor Aphoniam efficiens, digeri, & diſſolvi, adeoque, vel per ſudorem, vel per urinam evacuari commode poſſit. Cæterum ſi febris limites Ephemerarum excederet, & vel a viſceribus male affectis, ac tumefactis, vel ab humoribus plus debito fermenteſcentibus, ac vitioſis proveniret, non omnino tuta foret; quoniam exinde tantum abeſſet, ut Aphonia, & ſtertor deſineret, ut potius novus, ac deterior morbus exoriretur priore pejor; ut alias etiam a nobis eſt animadverſum *in commentariis ſuper ſecundum Aphoriſmorum Librum*.

Reliqua ad curationem hujus morbi facientia legi poterunt apud eumdem Hippocratem in præcitato *lib.* 2. & 3. *De Morbis*.

APHORISMUS LII.

Oportet vero conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones: nam ſi quid album commiſſis palpebris ſubinſpicitur, neque ex alvi profluvio, aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum, & lethale valde.

Quamvis Cardanus hunc Aphoriſmum omnino adjunctum præcedenti velit, ita ut ſejunctim ab illo veritati non conſonet, quia tamen ejus mos perpetuus eſt, ut Aphoriſmos inter ſe connectere plurimū allaboret, quaſi vero ſine connexione ſta-

re illi non poſſint, nil mirum, ſi in hiſce rebus inutilibus ſæpiſſime diutius immoretur. Eſt tamen verum, quod accidentia hęc in oculis ægrotantium memorata, ut malum ſignificent, & eventum quandoque lethalem portendant, a læſo cerebro, nervisque inde provenientibus proficiſci debent: nam ſi fortaſſe a vermibus, aut vaporibus ex imo ventre elevatis orirentur, licet præternaturalem corporis conſtitutionem deſignarent, non tamen omnino prava forent, ut paſſim in puellis experimur. Sic pariter, ſi ex conſuetudine, quis dormire conſueverit inconniventibus oculis, & non commiſſis palpebris, neque malum præſagiri exinde poſſet, quandoquidem multi ſunt, qui apertis oculis profunde dormire ſolent, imo, hianti ore, & cum ſtertore, & ronchis horribilibus, citra ullum vitæ incommodum. Itaque de his ſpeciatim intelligendus eſt Aphoriſmus, qui ex ægritudine Cerebri, & principii nervorum læſione id patiuntur, quemadmodum in delirantibus, caroticis, apoplecticis, lethargicis ſæpiſſime experimur; itemque in maligne febrientibus cum depravatione animalium operationum. Et licet in præcedenti aphoriſmo de cerebro laborantibus actum ſit, quibus incommiſſis palpebris dormire malum eſt, nihilominus non ſolum de iis, ſed de quibuſcumque aliis, pari ratione cerebro laborantibus, exponi commode poteſt, ita ut aphoriſmus ſejunctim ſumptus aptabilis ſit omnibus ægrotantibus quocumque genere ægritudinis, modo cum illa cerebrum compatiatur. Eſt propterea aphoriſmus hic prognoſticus, prænuncians malum, & quandoque etiam lethalem eventum in ejuſmodi ægrotantibus; ſimulque etiam diagnoſticus, deſignans cum illa ægritudine cerebrum ſimul una affectum eſſe, adeoque per ejus meditullium, & nervorum principium, malitiam ejus ægritudinis eſſe diffuſam.

Unde autem accidat, ut ægrotantes incommiſſis palpebris dormiant, & album oculorum detectum exhibeant, ratio varia proponitur ab interpretibus. Et Galen. *in comm.* cauſam attribuit ſiccitati, jam introductæ in partibus nerveis, itemque imbecillitati facultatis motricis, nequeuntis palpebras undequaque expandere, & amplificare. Verum ſiccitas iſta, ſi talis, ac tanta foret, ut hic fingitur a Galeno, certe non minus in palpebris, quam in aliis partibus membranoſis, & nerveis conſpicua foret, quin & idipſum dici oporteret in puellis inconniventibus oculis dormientibus ex cauſa vermium, aut corrupti lactis ſtagnantis in inteſtinis, cum tamen ejuſmodi ſiccitas adaucta in his nulla ſit. Neque etiam imbecillitas facultatis motricis cauſa ejuſdem adequata eſſe poteſt, quandoquidem in aliis partibus illa ſenſibiliter debere apparere; quin & in palpebris tanta vis movens non videtur neceſſaria, ut illas expandere, & amplificare cogatur, quoniam ſponte ſua palpebræ laxari, & ampliari poſſunt, nulla intercedente interna facultate motrice; unde ſæpiſſime etiam accidit ſponte ſua illas lymphico humore gravatas delabi, laxari, & occludere univerſam oculorum orbitam, præſertim cum palpebrę ſuperiores non committuntur; vel e converſo, licet iſtæ committantur, infernæ tamen retractæ nequeunt expandi, & ſimul una committi cum palpebris ſuperioribus. Accedit, quod aliquando vitium non totum eſt palpebrarum in ejuſcemodi incommiſſione, ſed eſt oculorum, qui cum ex defectu muſculorum, & nervorum, illos moventium, quodammodo retracti obſerventur, propterea non ſecundum rectam diſpoſitionem conſtituti, velut in Strabonibus, ſed vel furſum, vel deorſum contracti, exhibent inter utraſque palpebras albumen, quod ſecus accideret, ſi oculi in ſuo ſitu forent repoſiti. Itaque ad ſolam ſiccitatem totum hoc oculorum, & palpebrarum incommodum tribuendum minime videtur.

Crediderim ea propter rationabilius palpebrarum ſuſpectiones exoriri in his, qui per ægritudines, ſive totius corporis, ſive partium principalium ejuſdem, cerebro laborant, & cauſa morbi in principium nervorum transfuſa eſt, ubi, vel propter acritatem, vel propter malignam conditionem infertur levis primum, mox gravior nervorum contractio, cujus ratione nervi in ſenſus externos proximiores corporis tendentes coafficiuntur, & potiſſimum illi, qui feruntur in palpebras, eo quod propter exilitatem, tenuitatemque facilius commoventur, & proritantur, adeoque affectionem quandam convulſoriam incurrunt. Sic etiam in his ſæpiſſime etiam experimur motus inæquales, ſpaſmodicos, & convulſivos dictos, itemque retractionem labiorum per intervalla, & voces tremulas, & viſus obtenebrationem, aliaque accidentia his ſimilia, ab affecto nervorum principio provenientia, vel ſaltem a proritatis meningibus, quæ integumenta præſtant nervis omnibus corporis, ut ex Anatome conſtat.

Hinc itaque deducere licebit, malum eſſe indi-

indicium, aut etiam valde lethale in ægrotantibus, quotieſcumque palpebræ non bene committuntur ipſis dormientibus, ita ut album oculorum ſubinſpiciatur; quoniam ex hoc arguitur cerebrum ſimul una affectum eſſe, & nervos motus quoſdam convulſorios ſubire a vaporibus, vel humoribus illos vellicantibus: cumque id plerumque non fiat ſine abſumptione roridæ cerebri ſubſtantiæ, aut alterius conſimilis liquoris, cum ea, quæ irritandi, & vellicandi vim habent, etiam ſua natura poſſint extenuare, & exſiccare; idcirco ſimul cum his ſæpenumero etiam partium conſumptio, & exſiccatio copulari poterit, cum languore, & jactura virium.

Quoniam vero adjicit Hippocrates in textu, *ſi non ex alvi profluvio, aut medicamenti purgantis potione*, id evenerit; clariſſime oſtendit cauſam in illis debere eſſe internam, non autem externam, & manifeſtam; ſiquidem fieri poteſt, ut ex immodica evacuatione, ſive ſpontanea, ſive promota per artem, adhuc nerviceæ oculorum partes, aliæque adjacentes, partim ab ipſa evacuatione vim habente extenuandi, partim ex acritate medicamenti in humoribus, & ſanguine relicta, nervi ipſi, & partes membranoſæ contrahantur, quemadmodum ab uſu hellebori, alias edocuit idem Hippocrates convulſionem exoriri poſſe; quandoquidem medicamenta purgantia, & præſertim validiora, nedum diſſolvendo, & eliquando humores, verum etiam irritando, evacuationem promovent, & non raro etiam hypercatharſim inducunt. Et quamvis Hippocrates de alvi profluvio mentionem fecerit, veluti de evacuatione ſpontanea, nihilominus jam ſatis unicuique notum eſt, alvi profluvium, & diarrhæam immoderatam ab acribus, & vellicantibus humoribus proficiſci, ſi nimirum in alvum delati, inteſtina ad immodicam evacuationem laceſſant; unde poſtmodum partium ſuperiorum, & cerebri non levius extenuatio, ac proritatio contingit, adeoque palpebrarum retractio, quę non adeo mala dicenda eſt, veluti facta a cauſa manifeſta, ſcilicet ab illa immoderata evacuatione, quæ licet humores, & roridam ſubſtantiam nervorum abſumpſerit, non tamen hærentem in cerebro cauſam arguit, adeoque non adeo periculoſa eſt; præſertim, quia humores illi abſumpti, & evacuati, facilius remitti, & reſtaurari poſſunt, ſecus vero corrigi, & emendari, qui cerebrum proxime, non ſine malignitate afficientes in cauſa ſunt, ut membranoſę partes convellantur.

Tandem concludit, nedum malum eſſe ſignum, ſed etiam valde exitiale; ſiquidem in ægritudinibus quibuſcumque cerebrum, & nervoſas partes affici, peſſimum eſt; ſive quod illæ inter principales referantur, ſive quod ſenſui, & motui corporis dicatæ ſint, atque adeo ad cordis pulſum, & ad vitam conſervandam proxime conferant; ſive demum, quia nutricationi incommodant, adeoque viribus ſuſtinendis inidoneæ fiant: qua ratione affectus omnes Cerebri periculoſiſſimi ſemper ſunt. At vero non dixit Hippocrates omnino eſſe ſignum lethale, ſed valde lethale, hoc eſt multum, aut plerumque lethale; unde adverbium illud, valde, non adjicit, ſed aliquantulum potius diminuere videtur magnitudinem, & periculum ſymptomatis, ſi præſertim alia non penitus conſentiant.

APHORISMUS LIII.

Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ vero cum ſtudio, periculoſiores.

Comparat in hoc Aphoriſmo Hippocrates deſipientias, & quænam periculoſiores, quæ vero ſecuriores ſint ab adjunctis breviter deducit; nam cum riſu ſecuriores dicit, cum ſtudio vero periculoſiores.

Quamvis autem deſipientiæ in univerſum plures, & variæ eſſe ſolent, quemadmodum deducitur ex eodem Hippocrate, atque ex eodem colligit Cardanus; commode tamen ad tres revocari poſſunt, utpote, quæ ſæpeſæpius ægrotantes afficiant, & patentioribus indiciis manifeſtantur, nempe ad eas, quæ cum ſtudio, & quæ cum furore, & impetu contingunt, ut bene Galenus *in comm. iſtius Aphoriſmi*. Inter has autem ſecuriores ſemper ſunt, quæ cum riſu, graviores, quæ cum ſtudio, & multo adhuc graviores, periculoſioreſque, quæ cum furore conjunguntur.

Et quidem, quę cum riſu fiunt, ſecuriores ſunt, tum ratione Imaginatricis facultatis non adeo a naturali ſtatu declinantis, tum ratione humoris illum inferentis: etenim quandocumque phantaſmata per Imaginativam diffuſa lętitiam, & riſum repręſentant, Naturam non deprimunt, nec dejiciunt, ſed potius exhilarant, ac ſublevant, motum cordis, & ſanguinis non opprimunt, aut intercipiunt, neque a ſua diatheſi multum diſtrahunt, aut avertunt, ſed per convenientes, at expeditos ſpiritus confovent, & conſervant: Humor autem riſum excitans, nonniſi benignus eſſe poteſt, qualis eſt ſanguis, & riſus ipſe, ſeu riſibilitas, paſſio propria hominis eſt, conſentanea plurimum vitę, & animi hila-

hilaritati; unde experimur lætos, hilareſque homines ſalubriter degere, cunctaſque operationes naturales viriliter peragere, ac exercere.

Contra vero deſipientiæ cum ſtudio ſemper ſunt graviores, veluti contrariis ex cauſis inductæ; Imaginativam enim magnopere perturbatam deſignant, atque ab idolis melancholicam, acidamque conditionem referentibus cum timore, ac mœſtitia, unde cogitabundi, timidi, triſtes, converſationem averſantes, ſolitarii, & cibum refugientes iſtiuſmodi patientes fiunt, utpote qui humoribus abundant acidis, tartareis, melancholicis dictis, ſanguinem figentibus, offuſcantibus, atque in ſuo motu retardantibus; quamobrem is parte ſua florida, vividaque plurimum imminutus, pulſus, cæteraſque operationes vitæ neceſſarias hebetes reddit; indeque poſtmodum corporis macies, languor, & ad motum ineptitudo, atque impotentia exoritur, quemadmodum experimur in delirio melancholico laborantibus, & ſive ab hypocondriis, ſive a toto corpore, ex congeſtione humoris melancholici illud proficiſcatur, de quo Galen. 3. *de loc. affect. cap.* 7.

Longe demum periculoſiores ſunt deſipientiæ cum furore, impetu, & audacia, ut in maniacis, quoniam in his operationes vitales magis depravantur, & humores præſignantur longe pejores, quales dicuntur a Medicis atrabilarii, plurimum a naturali ſtatu recedentes.

Hinc modo admonemur, quibus remediorum generibus ejuſmodi deſipientias curare debeamus, ſive cum riſu, ſive cum ſtudio, ſive cum furore illæ ſocientur. Etenim licet Hippocrates in hoc Aphoriſmo diagnoſim, ac prognoſim horum deliramentorum viſus ſit ſolummodo referre; voluiſſe tacite tamen comprehenſas eorumdem curationes, ſubintelligendus; adeoque majorem diligentiam eſſe adhibendam in curatione delirii cum ſtudio, aut cum furore, quam in eo, quod cum riſu fit, ut ex ſuperius traditis facillime deducitur, & ſatis a nobis eſt explanatum *in parte Medicinæ practica*.

APHORISMUS LIV.

In acutis paſſionibus, quæ cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria, mala.

Acutæ paſſiones non ſolum hic intelligi debent, quæ brevi temporis intervallo finiuntur, ſed quæ gravioribus ſymptomatibus ſunt ſtipatæ, atque adeo a pravis humoribus progenitæ, cum læſione partium principalium ad vitam tuendam ſummopere conferentium. Hinc appoſite adjecit Hippocrates, *quæ cum febre ſunt:* nam ſi fortaſſe ſine febre forent, leviores proculdubio eſſent exiſtimandæ. Itaque cum febribus conjunctæ ægritudines hoc loco conſiderantur, veluti, quæ vitium in ſanguine recognoſcunt, & cor proximius, penituſque moleſtant. Hæ namque ſpiritales partes læſas, vel comitantur, vel conſequuntur, atque adeo facile poſſunt luctuoſa ſuſpiria excitare, quæ nonniſi ab affecto corde, pulmone, ac pectore, proficiſcuntur. Luctuoſa namque ſuſpiria ſunt, quæ fiunt cum interrupto motu thoracis, & reſpirationis, quemadmodum etiam Galenus *in comm.* memorat, & ſæpiſſime pueris ejulantibus evenire experimur ob anguſtiam thoracis, & partium reſpirationi deſtinatarum, ut propterea nequeant ſeipſas, tam bene expandere, ſicut exigit neceſſitas Naturæ mœſtitia oppreſſæ, quæ amplificatione cordis, & pectoris vellet melancholicum affectum excutere, & ab opprimente cauſa ſe liberare. Cum itaque hæc accidunt acute laborantibus, & cum febre, proculdubio grave cordis detrimentum arguunt a maligno, cogenteque humore illud comprimente, ut propterea nequeat pro indigentia ſe convenienter amplificare; unde mala ſunt, & quidem, tam ratione ipſiuſmet Cordis male affecti, tum ratione humoris, tam graviter illud afficientis: quamobrem nonniſi in malignis, ac peſtilentibus febribus iſta accidunt, in quibus propter ſanguinis concretionem potiſſimum in vaſis pulmonum, & quandoque etiam in arteria Venoſa, aut in arteria Aorta, ubi grumuli, hærenteſque ſucci ſæpiſſime adinventi ſunt, cor gravi oppreſſione afficitur, & veluti a comprimente manu, univerſa præcordia, gravantur, unde pulſus etiam puſilli, intermittentes, ac deficientes exurgunt, ac poſtmodum interitus, ut in pleriſque cadaveribus diligenti anatomica inquiſitione ſæpeſæpius eſt obſervatum.

APHORISMUS LV.

Dolores podagrici Vere, & Autumno magna ex parte moventur.

Podagrici dolores, ut alias meminimus a colluvie ſeroſa, & a ſuperabundanti lympha in articulos decumbente excitantur, iſta autem nedum corpulentia, ſed etiam infenſa qualitate acri, aut etiam acido ſalſa artus ipſos, & adjacentes partes muſculoſas, itemque tendines, ligamenta, membranas, nervos tume-

tumefaciunt ſimul, & compungunt, unde poſtmodum tumor, rubor, & dolor acerbiſſimus. Quoniam vero feroſi iſti, & lymphici humores ſuperabundare potiſſimum ſolent Verno, & Autumnali tempore; idcirco fit, ut per hæc eadem tempora Podagrici dolores infeſtent: Verno quidem tempore, cum ſcilicet cumulatæ per hiemem pituitoſæ ſuperfluitates, vi poſtmodum ambientis calidioris diluuntur, & melius fluitant; itemque propter ſanguinem in cunctis hominibus vegetiorem, atque etiam velocius excurrentem per arterias, ut indicant pulſus per idem tempus celeriores, vehementioreſque: Autumno vero, ex impeditis, detentiſque quodammodo ſudoribus, qui per æſtatem copioſiſſimi eſſe conſueverant, tum a potibus largioribus, tum ab eſu fructuum immodico, unde excrementa copioſiora fuerant cumulata.

Magna autem ex parte dicuntur per hæc tempora excitari, ſive quod non ſemper in his temporibus cunctis accidant, ſive quod non ſolum in æquinoctiis, Verno ſcilicet, & Autumnali, ſed etiam in ſolſtitiis promoveri ſoleant podagrici dolores: equidem paſſim experimur, ejuſcemodi dolores, aliofque ſimiles, per hæc tempora excitari, fortaſſe ob mutationem in aere inductam, atque ex illo in humanis corporibus commotionem, cum ex calido in frigidum, vel ex temperato in calidum, & e converſo, mutatio fit, ut propterea ſcripſerit Hippocrates 3. *Aphor. primo*, *mutationes temporum morbos parere*; ut alibi etiam a nobis eſt oſtenſum Quantum autem valeant ejuſmodi mutationes aeris in perturbandis humanis corporibus, & præſertim iis, quæ valetudine non firma fruuntur, notius eſt, quam, ut hic longiori ſermone oſtendi poſſit; etenim præterquamquod aer magnam vim in alterandis corporibus habeat, uſu reſpirationis etiam ſimplici ſuo contactu eadem afficere ſolet, conſtipando, aut laxando cutim, ejuſque poros diverſimode afficiendo, unde poſtmodum, vel effluvia, quæ perpetim extramitti debent, retineantur, & retenta ſanguinem, cæteroſque liquores corporis inficiant, vel affluentius exhalantia, eoſdem diluunt, & extenuant, unde plus juſto diſſoluti inhabiles fiant partibus reficiendis, quin potius apti ad eaſdem perturbandas, alterandaſque; quamobrem, qui obnoxii ſunt doloribus articulorum, facile per hæc tempora illos incurrunt.

APHORISMUS LVI.

In morbis melancholicis cum in hæc pericula inciditur, ſtuporem corporis, vel convulſionem, vel furorem, vel cecitatem ſignificant.

MOrbi melancholici dicuntur illi, qui ab humoribus melancholicis, dicti, ſeu, ut mavult Paracelſus tartareis, acidiſque progignuntur, & ſive iſti proveniant a melancholica totius corporis conſtitutione, & peculiari ſanguinis diatheſi, ſive ſpecialius a mala habitudine viſcerum naturalium, quemadmodum in hypochondriacis, & ſcorbuticis. In his igitur enumerat Hippocrates, quæ mala ſint aſfutura, niſi cito, & opportune ſuccurratur; ſiquidem increbreſcente affectu melancholico, & exuberantibus ſuccis acidis, ac tartareis facile ſubinde accidere ſolent ſtupor corporis, vel convulſio, furor, vel cæcitas: Stupor, vel convulſio, ſi repant humores in nervos, hebetatis ſcilicet, maleque affectis ab acidis ſuccis eorumdem fibris, vel iiſdem, ab acido vellicante proritatis; nam 6. *epid. ſect.* 7. dicitur, *melancholici ſiunt epileptici*, & *epileptici melancholici*: Furor vero, ſi in cerebrum tendant; unde Galenus explanans mox relatam Hippocratis ſententiam 3. *de locis affectis*, dicebat: ſi humor melancholicus vergat in mentem, delirium, vel convulſionem, ſi vero vergat in corpus, paralyſim, vel apoplexiam infert. Denique cæcitas, ſi in organa viſus dedicatur, & ſpecialiter in nervos opticos, vel in tunicam retinam, quæ a fibrillis eorumdem nervorum ortum ducit.

Quamvis autem hæc ſolummodo retulerit Hippocrates, non tamen quis credat alia quoque mala exinde ſuboriri non poſſe; nam plures alii ſimiles, affineſque morbi iiſdem ex cauſis ſupervenire poterunt, pro varia corporum habitudine, ætate, conſuetudine, ſexu, & prout in has, vel alias partes fortaſſe imbecilliores, prædicti humores decumbere poſſunt.

APHORISMUS LVII.

Apoplexiæ autem ſiunt maxime a quadrageſimo Anno, uſque ad ſexageſimum.

LIcet Galenus in commentario non de quacumque Apoplexia ſcriptum velit hunc Aphoriſmum, ſed de ea ſolum,

hilaritati; unde experimur lætos, hilareſque homines ſalubriter degere, cunctaſque operationes naturales viriliter peragere, ac exercere.

Contra vero deſipientiæ cum ſtudio ſemper ſunt graviores, veluti contrariis ex cauſis inductæ; Imaginativam enim magnopere perturbatam deſignant, atque ab idolis melancholicam, acidamque conditionem referentibus cum timore, ac mœſtitia, unde cogitabundi, timidi, triſtes, converſationem averſantes, ſolitarii, & cibum refugientes iſtiuſmodi patientes fiunt, utpote qui humoribus abundant acidis, tartareis, melancholicis dictis, ſanguinem figentibus, offuſcantibus, atque in ſuo motu retardantibus; quamobrem is parte ſua florida, vividaque plurimum imminutus, pulſus, cæteraſque operationes vitæ neceſſarias hebetes reddit; indeque poſtmodum corporis macies, languor, & ad motum ineptitudo, atque impotentia exoritur, quemadmodum experimur in delirio melancholico laborantibus, & ſive ab hypocondriis, ſive a toto corpore, ex congeſtione humoris melancholici illud proficiſcatur, de quo Galen. 3. *de loc. affect. cap.* 7.

Longe demum periculoſiores ſunt deſipientiæ cum furore, impetu, & audacia, ut in maniacis, quoniam in his operationes vitales magis depravantur, & humores præſignantur longe pejores, quales dicuntur a Medicis atrabilarii, plurimum a naturali ſtatu recedentes.

Hinc modo admonemur, quibus remediorum generibus ejuſmodi deſipientias curare debeamus, ſive cum riſu, ſive cum ſtudio, ſive cum furore illæ ſocientur. Etenim licet Hippocrates in hoc Aphoriſmo diagnoſim, ac prognoſim horum deliramentorum viſus ſit ſolummodo referre; voluiſſe tacite tamen comprehenſas eorumdem curationes, ſubintelligendus; adeoque majorem diligentiam eſſe adhibendam in curatione delirii cum ſtudio, aut cum furore, quam in eo, quod cum riſu fit, ut ex ſuperius traditis facillime deducitur, & ſatis a nobis eſt explanatum *in parte Medicinæ practica*.

APHORISMUS LIV.

In acutis paſſionibus, quæ cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria, mala.

Acutæ paſſiones non ſolum hic intelligi debent, quæ brevi temporis intervallo finiuntur, ſed quæ gravioribus ſymptomatibus ſunt ſtipatæ, atque adeo a pravis humoribus progenitæ, cum læſione partium principalium ad vitam tuendam ſummopere conferentium. Hinc appoſite adjecit Hippocrates, *quæ cum febre ſunt*: nam ſi fortaſſe ſine febre forent, leviores proculdubio eſſent exiſtimandæ. Itaque cum febribus conjunctæ ægritudines hoc loco conſiderantur, veluti, quæ vitium in ſanguine recognoſcunt, & cor proximius, penitiuſque moleſtant. Hæ namque ſpiritales partes læſas, vel comitantur, vel conſequuntur, atque adeo facile poſſunt luctuoſa ſuſpiria excitare, quæ nonniſi ab affecto corde, pulmone, ac pectore, proficiſcuntur. Luctuoſa namque ſuſpiria ſunt, quæ fiunt cum interrupto motu thoracis, & reſpirationis, quemadmodum etiam Galenus *in comm.* memorat, & ſæpiſſime pueris ejulantibus evenire experimur ob anguſtiam thoracis, & partium reſpirationi deſtinatarum, ut propterea nequeant ſeipſas, tam bene expandere, ſicut exigit neceſſitas Naturæ mœſtitia oppreſſæ, quæ amplificatione cordis, & pectoris vellet melancholicum affectum excutere, & ab opprimente cauſa ſe liberare. Cum itaque hæc accidunt acute laborantibus, & cum febre, proculdubio grave cordis detrimentum arguunt a maligno, cogenteque humore illud comprimente, ut propterea nequeat pro indigentia ſe convenienter amplificare; unde mala ſunt, & quidem, tam ratione ipſiuſmet Cordis male affecti, tum ratione humoris, tam graviter illud afficientis: quamobrem nonniſi in malignis, ac peſtilentibus febribus iſta accidunt, in quibus propter ſanguinis concretionem potiſſimum in vaſis pulmonum, & quandoque etiam in arteria Venoſa, aut in arteria Aorta, ubi grumuli, hærenteſque ſucci ſæpiſſime adinventi ſunt, cor gravi oppreſſione afficitur, & veluti a comprimente manu, univerſa præcordia, gravantur, unde pulſus etiam puſilli, intermittentes, ac deficientes exurgunt, ac poſtmodum interitus, ut in pleriſque cadaveribus diligenti anatomica inquiſitione ſæpeſæpius eſt obſervatum.

APHORISMUS LV.

Dolores podagrici Vere, & Autumno magna ex parte moventur.

Podagrici dolores, ut alias meminimus a colluvie ſeroſa, & a ſuperabundanti lympha in articulos decumbente excitantur, iſta autem nedum corpulentia, ſed etiam infenſa qualitate acri, aut etiam acido ſalſa artus ipſos, & adjacentes partes muſculoſas, itemque tendines, ligamenta, membranas, nervos tume-

Digitized by Google

tumefaciunt ſimul, & compungunt, unde poſtmodum tumor, rubor, & dolor acerbiſſimus. Quoniam vero feroſi iſti, & lymphici humores ſuperabundare potiſſimum ſolent Verno, & Autumnali tempore; idcirco fit, ut per hæc eadem tempora Podagrici dolores infeſtent: Verno quidem tempore, cum ſcilicet cumulatæ per hiemem pituitoſæ ſuperfluitates, vi poſtmodum ambientis calidioris diluuntur, & melius fluitant; itemque propter ſanguinem in cunctis hominibus vegetiorem, atque etiam velocius excurrentem per arterias, ut indicant pulſus per idem tempus celeriores, vehementioreſque: Autumno vero, ex impeditis, detentiſque quodammodo ſudoribus, qui per æſtatem copioſiſſimi eſſe conſueverant, tum a potibus largioribus, tum ab eſu fructuum immodico, unde excrementa copioſiora fuerant cumulata.

Magna autem ex parte dicuntur per hæc tempora excitari, ſive quod non ſemper in his temporibus cunctis accidant, ſive quod non ſolum in æquinoctiis, Verno ſcilicet, & Autumnali, ſed etiam in ſolſtitiis promoveri ſoleant podagrici dolores: equidem paſſim experimur, ejuſcemodi dolores, alioſque ſimiles, per hæc tempora excitari, fortaſſe ob mutationem in aere inductam, atque ex illo in humanis corporibus commotionem, cum ex calido in frigidum, vel ex temperato in calidum, & e converſo, mutatio fit, ut propterea ſcripſerit Hippocrates 3. *Aphor. primo*, *mutationes temporum morbos parere*; ut alibi etiam a nobis eſt oſtenſum Quantum autem valeant ejuſmodi mutationes aeris in perturbandis humanis corporibus, & præſertim iis, quæ valetudine non firma fruuntur, notius eſt, quam, ut hic longiori ſermone oſtendi poſſit; etenim præterquamquod aer magnam vim in alterandis corporibus habeat, uſu reſpirationis etiam ſimplici ſuo contactu eadem afficere ſolet, conſtipando, aut laxando cutim, ejuſque poros diverſimode afficiendo, unde poſtmodum, vel effluvia, quæ perpetim extramitti debent, retineantur, & retenta ſanguinem, cæteroſque liquores corporis inficiant, vel affluentius exhalantia, eoſdem diluunt, & extenuant, unde plus juſto diſſoluti inhabiles fiant partibus reficiendis, quin potius apti ad eaſdem perturbandas, alterandaſque; quamobrem, qui obnoxii ſunt doloribus articulorum, facile per hæc tempora illos incurrunt.

APHORISMUS LVI.

In morbis melancholicis cum in hæc pericula inciditur, ſtuporem corporis, vel convulſionem, vel furorem, vel cecitatem ſignificant.

Morbi melancholici dicuntur illi, qui ab humoribus melancholicis, dicti, ſeu, ut mavult Paracelſus tartareis, acidiſque progignuntur, & ſive iſti proveniant a melancholica totius corporis conſtitutione, & peculiari ſanguinis diatheſi, ſive ſpecialius a mala habitudine viſcerum naturalium, quemadmodum in hypochondriacis, & ſcorbuticis. In his igitur enumerat Hippocrates, quæ mala ſint affutura, niſi cito, & opportune ſuccurratur; ſiquidem increbreſcente affectu melancholico, & exuberantibus ſuccis acidis, ac tartareis facile ſubinde accidere ſolent ſtupor corporis, vel convulſio, furor, vel cæcitas: Stupor, vel convulſio, ſi repant humores in nervos, hebetatis ſcilicet, maleque affectis ab acidis ſuccis eorumdem fibris, vel iiſdem, ab acido vellicante proritatis; nam *6. epid. ſect.7.* dicitur, *melancholici fiunt epileptici, & epileptici melancholici*: Furor vero, ſi in cerebrum tendant; unde Galenus explanans mox relatam Hippocratis ſententiam 3. *de locis affectis*, dicebat: ſi humor melancholicus vergat in mentem, delirium, vel convulſionem, ſi vero vergat in corpus, paralyſim, vel apoplexiam infert. Denique cæcitas, ſi in organa viſus dedicatur, & ſpecialiter in nervos opticos, vel in tunicam retinam, quæ a fibrillis eorumdem nervorum ortum ducit.

Quamvis autem hæc ſolummodo retulerit Hippocrates, non tamen quis credat alia quoque mala exinde ſuboriri non poſſe; nam plures alii ſimiles, affineſque morbi iiſdem ex cauſis ſupervenire poterunt, pro varia corporum habitudine, ætate, conſuetudine, ſexu, & prout in has, vel alias partes fortaſſe imbecilliores, prædicti humores decumbere poſſunt.

APHORISMUS LVII.

Apoplexiæ autem fiunt maxime a quadrageſimo Anno, uſque ad ſexageſimum.

Licet Galenus in commentario non de quacumque Apoplexia ſcriptum velit hunc Aphoriſmum, ſed de ea ſolum,

quæ ab atra bile dependet, utpote, quia *per eam conſiſtentię ętatem atrę bilis humor abundet, quemadmodum & in Autumno*; nihilominus haud negat poſse etiam a cæteris ſuccis pituitoſis, & crudis per eamdem ætatem illam oriri: quin & ſenes ab his potius, quam ab atrabilariis, aut melancholicis humoribus Apoplecticos fieri alibi etiam pluries edocuit, cujus cauſa, tam acriter in illum invehitur Cardanus, ut totum hujus Aphoriſmi commentarium adverſus hoc Galeni placitum conſcriptum videatur.

At vero nobis diſtinguere fas ſit Apoplexias, & alias quidem ætatum defectu, alias humorum vitio, & alias a mala partium cerebri conformatione. Ex defectu ætatis, & ob virium languorem obnoxii magis ſunt ſenes, & provectioris ætatis homines Apoplexiæ, a lymphicis humoribus craſseſcentibus, & tenacibus, qui per languidam illam ætatem ex malis coctionibus, ac ſecretionibus humorum, atque ab effœto, ac vappeſcente ſanguine emergunt, qui deinde cum per Cerebri ambitum, & corticales glandulas facile hæreſcant, ac remorentur, adeoque graventM, oppleant, obtundant, Apoplexiam, cæteroſque ſimiles morbos inferunt. Et quamvis in pueris ejuſcemodi pariter humores videantur ſuperabundare, cauſa præſertim voracitatis; attamen in illis lymphici iſti humores fluxiliores ſunt, & viæ molliores, laxioreſque, unde facillime diſſlantur, & evaporant, quique per cruditates progignuntur, prompte in ductus urinarios, aut inteſtinorum delati egeruntur, & exonerantur, conferente in hoc idem plurinum partium omnium mollitie, ac laxitate.

Humorum inſuper vitio contingunt Apoplexiæ, ſive cum ipſi plus juſto cumulati in Cerebri meatibus hærent, & vel gravando, ac opprimendo, vel etiam obſtruendo motui ſanguinis, ac lymphæ impedimento ſunt, adeoque excrementorum, ſive ſenſibilium, ſive inſenſibilium repurgationi remoram faciunt: qua ratione helluones, ebrii, ſucciplenì, obeſi, cattarrhoſi, aliique ſimiles, ſæpenumero Apopletici, aut Carotici pereunt, factaque cadaverum ſectione inveniuntur in cerebri anfractibus, & intercapedinibus, ſeri, lymphæ, aliuſve corrupti humoris congeſtiones. Porro hoc pacto omnes, & quicumque humores gravare, opplere, obſtruere, & ſtagnare, valentes, aut etiam reſerare, erodere, ulcerare, bene poterunt Apoplexias, cæteroſque ſimiles morbos in cerebro parere.

Ex mala denique partium cerebri conformatione, ſive a primordiis vitæ, atque ex defectu Naturæ, ſive tractu temporis, & ex accidenti morboſo progenita, accidunt Apoplexiæ; forte quia moles cerebri puſilla, anguſta, duriuſcula, aliterve male affecta eſt; aut etiam ductus, cavitates, pori non convenienter patuli ſunt, adeoque arteriolæ, venulæ, & vaſa lymphica liberum excurſum, recurſumque liquidorum non admittunt; unde poſtmodum interceptiones, occluſiones, obſtructioneſque, aut etiam diruptiones, eroſiones, ſuppurationes, aliaque hujus generis incommoda ſuboriuntur. Quo ſane reſpexiſſe viſus eſt Hippocrates 4. *de ratione victus in acutis* 23. dum ſcripſit: *cum quis repente obmuteſcit, id venarum interceptiones, occluſioneſque faciunt, ſi ſano, abſque occaſione, vel forti alia cauſa id contigerit*: ubi alia plura in eamdem rem accuratiſſime obſervanda proponit. Hoc etiam pacto ligatis arteriis caroticis, aut contuſis muſculis temporalibus, concuſſoque cerebro, Aphoniæ, & Apoplexiæ accidunt, mutata ſcilicet, turbataque partium conformatione. Ex eodem vitio crediderim pleroſque ejuſcemodi affectibus comatoſis natura obnoxios eſſe, ac repetitis inſultibus per intervalla moleſtari ſolere, ut tandem ineunte ſenili ætate ab iiſdem pereant; quin & non raro (Anatome in iiſdem inſtituta) nil quidpiam ſenſibile extra cerebri ductus inventum eſt, ut pluries expertum.

V. Gall. & Valleſ. in com. hujus locis.

V. Hipp. 2.2. & 3. de morbis.

Hinc modo putaverim, Hippocratem in hoc Aphoriſmo eas ſolummodo voluiſſe Apoplexiarum ſpecies recenſere, quæ vitio humorum quidem, ſed ex mala cerebri habitudine contingunt; forte quia circuitus humorum, facile per ætatem juvenilem fermenteſcentium, largam, promptamque vaſorum expanſionem, juxta naturæ indigentiam nactus, ſuperveniente ætate conſiſtenti, a fibrarum, & membranacearum partium duritie ſenſim, ſenſimque inducta, ejuſmodi amplificationi non facile deinceps obſequuntur; unde in plexibus cerebri, meningibus, lymphicis ductibus, cæteriſque quacumque de cauſa circumeuntes humores hęrent, aut irruptione, impetuque facto in apicibus eorumdem, tenellas illas partes delaxant, & aperiunt, vel tumefaciunt, opplent, aggravant, prout acor in illis

indu-

inductus major, vel minor extiterit, adeoque obſtructiones, interceptioneſque, aut eroſiones, & diruptiones inferunt plane inemendabiles. Procedente vero ad ſenium ætate, quia niſus ille, & motus fermentativus in humoribus tractu temporis lenteſcit, propterea nec vehementem commotionem, nec urgentem impetum in iiſdem excitat: id quod ſane oſtendunt maniſeſtiſſime pulſus per hæc eadem tempora tardi admodum, rari, & imbecilles: quamobrem licet ſopores, hebetudines, languores in provectiori ætate contingant; haud tamen veræ Apoplexiæ dicendæ ſunt, veluti ab ipſo ætatis decrepitæ languore, & virium, ac ſanguinis labefactione dependentes; collabente, videlicet ſenſim natura ex defectu ſpirituum, ac excrementoſorum humorum ingluvie, quocirca ſoporati potius, & comatoſi, non vero Apoplectici illi pereunt.

Quamvis autem Hippocrates hic dixerit a quadrageſimo ad ſexageſimum, uſque annum Apoplexias fieri, non tamen exinde putandum, intra hoc ſolummodo temporis interſtitium illas accidere poſſe, cum & ante, & poſt ejuſmodi tempora, bene adhuc poſſint evenire: ſi nimirum aliunde cauſæ illas inferre valentes ſuppetant, quandoquidem unicuique perſpectum eſt, omnes morbos cunctis ætatibus accidere poſſe, ſi cauſæ, vel externæ, vel internæ, aut ex defectu naturæ, aut ex aliquovis accidenti ſupergredientes, ſalubrem convenientemque corporis œconomiam turbent, ac depravent. Hinc non immerito adjecit adverbium illud *maxime*, ut nimirum indicaret non omnino, & per eam dumtaxat ætatem Apoplexias evenire; ſed magis ſolum ſeu plerumque per illam; licet in aliis quoque ætatibus fieri queant, eſto alius generis morbi, quam veræ Apoplexiæ.

APHORISMUS LVIII.

Si Omentum excidat, neceſſario putreſcit.

Idipſum ſcribitur primo de Morbis, & in Coac. præn. unde hic aphoriſ. tranſcriptus.

EXcidere Omentum idem eſt, ac extra peritonæum, & abdomen, cum fortaſſe vulnerata ſunt, egredi, ac prolabi, adeoque ambienti frigido exponi: cum enim Omentum multo adipe, atque innumerabilibus glandulis refertum ſit, facillime ambienti aeri expoſitum, alteratur, & liveſcit, adeoque nullo negotio, ac breviſſimo temporis intervallo, putreſcit; idque potiſſimum, cum ex vulnere ad eas partes inflicto, & ſanguinis profluvio, illæ viribus fatiſcunt, & elanguent, ac præſertim Ventriculus in ſuis coctionibus obeundis; quandoquidem ex obſervatione Galeni 4. *de uſu partium c.9.* multum ad ciborum confectionem, chylificationemque conferat, ut in gladiatore illo ibidem memorato, cui omentum abſciſſum fuerat, compertum refert.

Ex hoc autem Aphoriſmo monemur, cautos, ſolicitoſque oportere eſſe Medicos in illius extra abdominis regionem prolapſu, ad ſtatim, nullaque data mora reponendum; ſin ſecus reſcindendum potius, ne putrefactioni ſubjiciatur; cujus repoſitionis, aut reſectionis modum edocent Celſus *lib. 7. c.* 21. itemque Galenus *lib. 6. meth. c.* 4. Paulus *lib. 6. c.* 52. & Fabritius ab Aquapendente *lib.* 2. *cap.* 45. aliique. Atqui non raro etiam contingit a perita adhuc Chirurgi manu repoſitum periculo non vacaſſe, & computruiſſe; quandoquidem tam levis, & mollis texturæ eſt, ut ne tantillum e ſua ſede dimotum, atque ambienti aeri expoſitum, livorem, & putrefactionem incurrat.

APHORISMUS LIX.

Quibuſcumque a longo coxendicum dolore moleſtatis, cavitate ſua excidit coxa, & rurſus recidit, iis mucores ſuperveniunt.

&

APHORISMUS LX.

Quibuſcumque a coxendicum dolore diuturno moleſtatis excidit coxa, iis crus tabeſcit, & claudicant, ſi non curantur.

HUnc Aphoriſmum ſexageſimum non debere a ſuperiori ſejungi edocet *in comm.* Galenus, ſed ipſum omnino eſſe cum præcedenti jungendum, ut unus ſermo continuatus ſit, quaſi dicere voluerit Hippocrates a coxendicum dolore moleſtatis, ubi per mucoris, multitudinem articulus excidit, & rurſum recidit, neceſſarium eſſe, proceſſu temporis os ipſum contabeſcere, & patientem claudicare, niſi, quam cito fieri poſſit, mucor ille abſumatur, & exſiccetur; quemadmodum idem Hippocrates *l. de articulis* faciendum con-

conſulit in brachio jugiter excidente: quod & Arabes ſcriptores quoque omnes admonent peragendum vel *igne actuali*, & ferro candenti, vel *potentiali* ope medicamentorum cauſticorum, & per emplaſtra picata, quas uſtiones Arabicas Moderniores appellarunt; juxta illud ejuſdem Hippocratis: *Quæ medicamentum non ſanat, ſanat ferrum, quæ non ſanat ferrum, ſanat ignis.*

Et quidem conſiderata oſſis coxendicis cum oſſe ſacro articulatione, facile eſt, ut quiſque ſibi perſuadeat, craſſos, mucoſoſque ſuccos eo loci, ubi coxa exciderit, colligi, & adunari poſſe, quique poſtquam obduruerint, & calli fere conditionem fuerint adepti, difficulter diſcuti, aut exolvi poterunt, quinimo extra ſuam ſedem caput femoris ſurſum protrudent, impedientque ne cavum oſſis ſacri denuo ingrediatur, quamobrem claudicatio ſequetur, contractis ſubinde, decurtatiſque, tum crure, tum tibia ad uſque pedem. Nec abs re dictum, ac repetitum: *Cavitate ſua excidit coxa, & rurſus recidit;* quoniam non ſatis eſt coxam excidiſſe, ſive e ſua ſede dimotam eſſe, ſed oportere pariter recidere, ſi fortaſſis aliqua induſtria, vel ſponte ſua, commiſſa fuerit; ſiquidem tunc ſignificatur cavum illud oſſis a confluxu humorum præſertim lymphicorum repleri, vel ſaltem a luxatione, relaxationeque ligamentorum, & tendinum ſtare firmiter non poſſe, ſed facillime a cavitate illa deſciſcere, quam proinde lymphici humores occupent, & in mucos, tenaceſque ſuccos, data mora, convertantur, unde nequeat in poſterum os femoris cum oſſe ſacro convenienter articulari.

Nedum autem exinde claudicatio, ſed & tabes cruris quoque ſuccedet, niſi per uſtionem mucoſi illi humores abſumantur, quoniam læditur ſubinde non ſolum conveniens partium illarum diſpoſitio, ac ſtructura, ut proinde alimentum pro earumdem nutricatione, vel in alium humorem degeneret, vel non apponatur, aut omnino deficiat; ſed etiam membranulæ circumamicientes oſſa, & medullaris illa ſubſtantia, quæ cavum femoris occupat, male afficiantur; quocirca tabes poſtmodum, languor, & dolor ad uſque genu in perioſtiis, muſculis, nervis, cæteriſque ſuboriuntur.

LUCÆ

LUCÆ TOZZI
In Septimum Librum Aphoriſmorum.
HIPPOCRATIS COMMENTARIA.

APHORISMUS PRIMUS.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum.

MOrbis morbos, & accidentibus accidentia, ſive in bonum, ſive in malum ſupervenientia, quæque ex uno in aliud viciſſim permutantur conſideranda in hoc ultimo Aphoriſmorum libro proponit Hippocrates, qui propterea vagus, atque indiſcriminatim varia comprehendens, neque certum ordinem, neque continuatum nexum in iis ſervat. Initium autem facit ab extremarum partium frigore cunctis morbis acutis contingente, quod nocuum generaliter pronunciat.

Quamvis autem hic cum 48. *quarti* (ubi in febribus non intermittentibus interiora uri, & exteriora frigere, lethale dixerat) multum convenire videatur, revera tamen omnino diſtinctus ab illo eſt; ſiquidem ibi ſpeciatim in febribus, hic vero in morbis univerſaliter acutis, nulla interea de interiorum uſtione, ac ſiti, mentione facta, ſed ſolius frigoris partium extremarum meminit, ut propterea non penitus lethale, ſed malum ſimpliciter protulerit. Neque inſuper in eorum ſententiam iverim, qui cum Galeno adhuc de acutis febribus dictum hoc interpretantur ex viſcerum inflammationibus, quoniam tunc plane exitioſum omnino eſt, & morti proximum, ut etiam *in Coacis prænotionibus* adnotatur, cum tamen hic ſolummodo ſcribatur *malum*. Recte proinde Celſus *lib.2.c.4.* hanc ſententiam ab illa ſejungens, neque interioris incendii, neque urentis ſitis mentionem faciens, extremarum dumtaxat partium frigus commemoravit, & mali morbi ſignum in acutis dixit.

Et quidem frigus partium extremarum cum incendio internarum partium, atque ingenti ſiti, veluti ab inflammatione interna procedens, facile in gangrænam vergente, lethale ſignum omnino eſt; at vero citra internorum viſcerum ardorem, & ſine ulla inflammationis ſuſpicione, provenit ſolum ab hebetato, & lenteſcente ſanguinis motu, qui per anguſtos extremarum partium meatus progredi non potens potius in iis concreſcens adhæret, quam ut porulos earumdem pervadens exangues illas partes irradiet, & caleſaciat; unde non raro etiam liventes illæ comparere ſolent; ejuſmodi autem ſunt aures, nares, manus, pedes, & quandoque etiam univerſa cutis, quæ ambienti quocumque modo expoſita ſæpiſſime horrere ſolet. Additur autem *in acutis*, nam illas in longis, diuturniſque ægritudinibus frigere non adeo præter rationem videtur evenire; quamobrem recte Galenus *in comment.* inquit: *in morbis diuturnis, qui præſertim ſunt ſine febre, & hieme, & ætate ſenili partes extremas corporis, veluti nares, aures, pedes, & extremas manus frigidas fieri, nihil mali*; præſertim quia diuturni morbi, (præter corporis languorem a morbi diuturnitate contractum) nonniſi a craſſis, lentis, frigidiſque ſuccis progignuntur. At vero acuti pro cauſis, tenues, mobiles, & calorem excitantes humores recognoſcunt; unde in illis frigus perſentiri diſſentaneum omnino eſt, ideoque malum, & longe gravius, ac perículoſius livore conjunctum. Verumtamen frigus iſtud partium extremarum perſeverans eſſe debet, ut omnino malum ſit, nam ſi fortaſſe ad modicum tempus appareret, & deinde ſponte ſua, caleſactis partibus iiſdem, deſineret, quemadmodum inter initia tertianarum, & quartanarum febrium experimur, dubio procul nihil mali præſagiret, quod tamen peſſimum foret, ſi per omne tempus perduraret, & partes ipſæ ab admotis calorificis nullatenus recaleſcerent; quod & longe adhuc gravius, ſi cum madore cutis frigus ſocietur.

APHO-

APHORISMUS II.

In oſſe ægrotante caro livida, malum eſt.

Livor in quacumque parte comparens, nedum frigoris, ſed mortificationis, & gangrænæ præſentis, vel imminentis indicium eſt; cum igitur in oſſe ægrotante, ideſt læſo, contuſo, vulnerato, caro ſuperincumbens, vel circumſepiens livida fit, ipſum a ſuſcepta læſione corrumpi quoque conjectandum. At non ideo, quia caro liveſcit, ipſum corrumpi dicemus, ſed potius, quia ipſum a læſione corrumpi contingit, caro liveſcens apparebit: ſæpe enim in gangrænis caro livida, & omni ſenſu orbata percipitur, nullo interea in oſſe vitio exiſtente, idcirco apposite adjecit Hippocrates *in oſſe ægrotante caro livida*. Sed & neque ſolum caro ſi liveat in læſis oſſibus, verum etiam albicet, ſi flacceſcat, ſi ichorem ſanioſum, & fœtidum fundat, ſi ſponte ſua ſejungatur, & ſubjecto oſſi minime inhæreat, idipſum arguit; quamquam in his dijudicandis, internoſcendiſque ſagax, & accurata Chirurgorum diligentia multum valeat; ſiquidem non raro fit, ut a contundente corpore cutis externa ſolum liveat, nulla interius inducta in oſſe læſione.

Livor autem, a contuſis, vulneratiſque oſſibus, in carne circumjacente, vel ſuperincumbente, provenit e liquore in nutricatum oſſis tranſmutando, qui cum in partibus circumjacentibus remoretur, & ſtagnet, atque lamellæ oſſium externæ quodammodo a reliquis interioribus diſſociatæ, imo & perioſtium, quo ipſæ amiciuntur, in ſuis filamentis, & loculis diſtractum, ſauciatumque ſit, propterea partes ſubjectæ rorido, vivificanteque ſpiritu deſtitutæ, ſenſim langueſcunt, & fere emoriuntur, unde poſtmodum corruptio, & putrilago, quæ ſenſim quoque in adjunctas carnes ſerpit, & livorem, ſphacelum, ac gangrænam parit, ſimili modo, ac in remorante, hærenteque in poris carnium ſanguine contingit; atqui facilius gangræna, & mortificatio accidit in membranis oſſium, quam in carnibus, tum quia illæ exangues ſunt, tum quia ſpiritu valde tenui irradiantur, tum quia glutinoſum quid magis, facileque coagulabile ſuſcipiunt, quod acore hebetatum, & alkalino ſpiritu depauperatum, indomitumque redditum, tandem frigefacit, & mortificat. Hinc experimur gallicas exoſtoſes ab acido illius luis miaſmate nimium infenſas oſſibus evadere, corrodendo, frangendo, & terebrando, ut illa pene friabilia reddantur. Expedit itaque in ejuſmodi livoribus ad carnes circumſtantes apparentibus, ſtatim ſubjectum os detegere, & qua parte ſquamoſum, rima affectum, aut aliter læſum apparuerit, abradere, ac deſquamare, vel etiam urere, & removere, ſi opus fuerit, ut in poſterum meliori alimento reliquum reſtauretur, & ſubſtet; ut ex praxi Chirurgica ſatis notum.

APHORISMUS III.

A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum.

Per vomitum ſolent humores nedum per ventriculi cavum innatantes, ſed ejus tunicis hærentes, aut aliunde confluentes, ſalubriter evacuari, qui propterea ſalutaris pluribus in ægritudinibus obſervatur, quinimo a pleriſque, ſtatis quibuſdam temporibus, gratia præſervationis ſalubriter inſtituitur, quemadmodum ab Ægyptiis ſingulo quoque menſe factitatum refert Herodotus *lib.* 2. Si qui igitur prodeſſe conſuevit, obſit, ſingultum potius afferens, atque oculorum ruborem, ſymptomata cæteroqui graviſſima, malus plane, & pernicioſus cenſendus eſt.

Singultus ſiquidem ad claſſem convulſionum non irrationabiliter reducitur a Galeno, adeoque ſemper humorum acritatem, malignitatemque, nervos vellicare, ac laceſſere valentem, pro cauſa recognoſcit, ut alias oſtenſum; oculorum vero rubor (ſi tamen perſeverans, nec ſubito diſparens ſit) meningum cerebri, quibus oculorum orbitæ componuntur, inflammationem ſignificat: utrumque autem vomitui, unde emolumentum non leve toti corpori accedere ſperabatur, ſupervenire, proculdubio malum eſt.

Num autem utrumque ſimul oporteat ſupervenire, an alterutrum tantum dubitari poteſt; præſertim quia Celſus disjunctim illorum meminit *lib.*2. *c.*4. ſententiam hanc Hippocratis ita in latinum vertens: *mali morbi ſignum eſt, aut poſt vomitum ſingultum eſſe, vel rubere oculos*. Et quidem ipſe crediderim fuiſſe utrumque hic conſulto ab Hippocrate memoratum, ut certius de mala prognoſi judicium ferri poſſet; nam etſi ſingultus ſolus ſi ſuperaccidat, malus ſit, veluti nervorum per ventriculum ſerpentium læſionem deſignans, & potius a prava humorum conditione proveniens, quam ab eorumdem multitudine, quæ ſaltem magna ex parte inanita per vomitum exiſtimanda eſt, nihil tamen minus ſi cum eodem oculorum rubor pertinax, & durabilis conjungatur, longe magis illorum malitiam adauget, utpote

quæ

quæ cerebrum, ejuſque meninges, in conſenſum trahere potuerit, & præter irritationem, corrugationemque fibrarum, atque anguſtiam meatuum ſanguiferorum, etiam phlogoſim, aut inflammationem in iiſdem excitare. Porro per vomitum præſertim violenter promotum, non ſolum ventriculus ipſe, propter ſui inverſionem, cum ſtomacho graviter contorquetur, & affligitur, ſed etiam ſeptum tranſverſum, thorax, aſpera arteria, œſophagus, jugulum, facies, & caput univerſum moleſte, admodum afficitur, impediturque non leviter in his omnibus ſanguinis reditus per venas, qui impetuoſius per arterias, ſtante illo per vomitum conatu, ſurſum appellitur; unde non mirum ſi oculi, & vultus impenſe rubeant, qui tamen ſponte ſua a vomitu ſedari ſolent, ſi is bene ceſſerit; ſecus vero, ſi vitium in humoribus atque in ipſamet textura ventriculi profundius recognoſcat, ut interiorem ipſius membranam, & nervos coaffectos arguat. Hinc cautos eſſe oportet eos, qui ad vomendum inepti, vel in partibus thoracis, & capitis male formati, crebris vomitionibus ſe ſubjiciunt, quoniam facile ejuſcemodi pericula ſubeunt. Cæterum licet Hippocrates *malum*, hic tantummodo dixerit, non tamen iſtos ab exitio immunes, putarem, ſi alia ſubinde concurrerent virium languorem atteſtantia.

APHORISMUS IV.

A ſudore horror, non bonum.

LIcet ſudor totius corporis evacuatio credatur, proxime tamen glandularum ſubcutanearum humores exhaurit; qui cum a lymphicis derivent, & iſti a ſanguine, propterea ab unius exoneratione, reliqui ſucceſſive diminuuntur, & tandem ſanguis ipſe, imo & univerſum corpus; communione illa cum partibus reciproca, repurgatur, & impuritatibus munitur; quamobrem a Medicis evacuatio hæc univerſalis dicitur, & morbis fere omnibus indifferenter conducibilis. At vero ut omni ex parte proficiat, non ſolum exigit, ut e toto corpore faciliter prodeat, & calens ſit, ſed etiam, ut levamen ægrotanti afferat, & ab ægritudinibus ſolvat, vel ſaltem temperet; unde ſi fortaſſe non alleviet, ſed aggravet, imo ſymptomata nova inducat, vel præterita excitet, proculdubio indicium non bonum erit, quoniam ex eodem Hippocrate: *Decretoria non decernentia partim lethalia ſunt, partim difficilis judicii.* Quamquam autem multa alia peſſimi indicii mala ſudorem ſubſequi poſſint, meminit tamen hic ſpeciatim Hippocrates *horroris*, ſeu potius horripilationis; quæ ſane ſæpeſæpius illi ſuccedere ſolet: nam cum, ut dictum, ſudor proxime a glandulis ſubcutaneis emanet, ſi forſitan is per cutim ſenſu præditam excurrens, acore vitioſus, & glutinoſitate hærens, porulis ejuſdem impingatur, & ab ambiente magis, magiſque recrudeſcat, ac figatur, proculdubio eamdem vellicans, & compungens, horrorem, aut horripilationem incutit, quinimo, rigeſcente corporis habitu, humores ad glandulas e partibus internis commoti, repelluntur, & intro remeant, unde poſtmodum incommoda majora, & præſertim ſi id accidat ex ſudore manante in febribus, quo tempore ſperatur criſis; tunc enim nedum priorem morbum non tollit, ſed potius novum, & pejorem arceſſit, elanguente interea Natura, ac infractis per ſudorem viribus. Hinc in multis ægrotis *epidemiorum* Rigor, aut Horror poſt ſudorem vel lethalem, vel longum ſaltem morbum præmonſtravit. Verum debet horror hic a ſudore ſupervenire; nam ſi fortaſſe præextiterit, ut inter initia febrium intermittentium, malus omnino dicendus non erit, veluti initiantis futuræ febris prodromus.

APHORISMUS V.

A furore difficultas Inteſtinorum, vel aqua intercus, vel mentis alienatio bonum.

ETſi non raro morbus morbo ſuccedens majorem malitiam arguat, & extremum Naturæ languorem, quæ proinde debilis reddita cuicumque deinceps incommodo ſuccumbat, ſolent tamen aliqui alios pejores ſolvere, & e gravioribus principes partes occupantibus, liberare, aut ſaltem in leviores, magis domabiles, aut in longius tempus protrahendos commutare. Debent autem iſti adjunctam ſemper habere materiæ peccantis evacuationem, vel ſaltem decubitum in partem minus nobilem; quemadmodum in hoc aphoriſmo Hippocrates memorat de Furore in dyſenteriam, vel hydropem, aut etiam mentis alienationem commutato. Cum enim humor furorem, & maniam in Cerebro efficiens, alio transfertur, & per Inteſtina, veluti per communem corporis cloacam foras educitur, etſi vellicando, & abradendo, dyſenteriam in illis excitet; attamen quia e cerebro deponitur, & maniam delet,

V. etiam Hippocr. libr. de inter. affect.

Digitized by Google

delet, omnino ſalutaris cenſenda eſt, tum ratione humoris peccantis excreti, tum ratione loci a parte affecta remotiſſimi, quamquam in ratione modi convenientis deficiat. Atqui poteſt etiam furor, & mania deſinere, ſi ex humore in hypochondriis commoto cerebrum in conſenſum trahatur, cujuſmodi plerique Maniaci per intervalla furioſi, certis dumtaxat temporibus perturbantur, & impetunt, ſiquidem in his neceſſe non eſt, ut vitioſus humor cerebrum ſua corpulentia occupet, ſed ſatis eſt, ſi plexum nervorum in meſenterio, aut diaphragmate ſitum, afficiat, & fibrillas eorumdem extorquendo, in cerebri meditullium deſinat, ac talem commotionem excitet, ut phantaſmata rerum confundat, ac perturbet. Sed & Ecſtaſim quoque, ſeu mentis alienationem, non diſſimiliter parere poteſt, deturbata materia in fibras nervorum, vel etiam vaporibus Cerebro perfuſo, quo pacto de humore melancholico acido alias dicebat Hippocrates, & cum Hippocrate Galenus, ſi is nimirum in mentem vergeret, fieri melancholiam, ſeu delirium melancholicum. Inde enim mania remittitur a continuitate, quia per Ecſtaſim interrumpitur, & attenuata materia in halitus, & vapores, facilius mox penitus ſit exolvenda: conſtat autem, fixos, hærenteſque ſuccos perpetim moleſtantes, benigniores evadere, ſi loco moveantur, & attenuentur, adeoque mitius affligant, & per intervalla; ut & contra acres, tenues, mobiles, ſi craſſeſcant, & conſiſtant, plerumque commutantur in melius reſolutis tenujoribus partibus, & ſubactis, concretiſque craſſioribus, atque adeo non tam vehementer ferientibus, & perturbantibus, quemadmodum de phreneticis factis comatoſis dicitur *primo prorrheticorum*, conſumpta ſcilicet parte humoris tenujori, & relicta craſſa mitiori. Commutari vero poteſt Mania in Hydropem, ſi humores illi in hypochondriis ſtagnantes, & nervos extorquentes, cum phantaſmatum perturbatione, loco moti, & inter cavitates imi ventris a nervorum plexibus ſepoſiti, ipſum tumefaciant, & hydropem efficiant, atque hac de cauſa maniæ opitulentur. Niſi etiam fieri contingat, ut melancholici, acidique ſucci maniam inferentes, in ſeroſiores diluti ſalino acidum ex parte dimittant, & in cavum ventris confluentes aquam intercutem inducant: quippe novum non eſt, melancholicos, acidoſque humores facile commutari ſolere in aqueos, & ſeroſos, imo maximam inter utroſque analogiam ineſſe, ut ab Hippocrate docemur, & conſtat ex Pancreatis liquore per ductum Vvirſungianum in gracilia inteſtina derivantem. Ab his autem ſupervenientibus maniæ ſymptomatibus, licet bonum dixerit Hippocrates, non tamen ſimpliciter tale intelligendum eſt, ſed comparate ſolum ad Maniam, & cum criticorum motuum rationem ſapiunt, nam ſi fortaſſe unum aut alterum ex his ſuperveniret, nullatenus interea deſinente, aut miteſcente Mania, proculdubio gravius eſſet; ſiquidem unum alterum non deleret, ſed potius augeret. Sic pariter humores alio tranſlati, ſi tenaciter ibidem hærerent, ac conſiſterent, morbum ſolummodo in alium morbum commutarent, æque periculoſum, uti ſunt Dyſenteria, & Hydrops, & ſua etiam ex parte Ecſtaſis, quæ plane ægritudines ſunt non minus, quam Mania, lethales, quinimo ſæpe pernicioſiores, ac breviores. Debent itaque ejuſmodi humorum Maniam inferentium motiones criticam conditionem referre, ut ex his illi, vel extra corpus, quam citius expellantur, ut in dyſenteria, illæſis interea inteſtinis; vel alio ſepoſiti ignobiliores partes occupent deſerentes nobiles, ſintque mox etiam facile egerendi; vel denique in ſeipſis intranea commotione ſubacti malitiam deponant, & mitiorem nanciſcantur conditionem, ut in Ecſtaſi.

APHORISMUS VI.

In morbis longis ciborum faſtidium, & dejectiones ſinceræ, malum.

QUoties morbi ſpatium quadraginta dierum tranſiliunt, & ulterius progrediuntur, ex acutis fiunt chronici, ſeu longi, potiſſimum ex humoribus lentis, craſſis, & hærentibus progeniti, vel etiam in locis ſtagnantes, ubi difficulter fermentationi, & ſecretioni ſubjiciuntur, ſed potius impacti tenociores evadunt, & veluti gypſei, quemadmodum in glandulis, & articulis, ſi præſertim viribus infractis langueat Natura, & ſanguis, ac viſcerum fermenta, ſuo ſpiritu alkalino deſtituta, inertia prorſus evaſerint. His ergo ſi faſtidium ciborum, nauſea, & inappetentia ſuperaccidat, malum erit, tum quia præ longitudine, effœtis omnino viribus, per alimenti carentiam, facile eſt, ut Natura penitus ſuccumbat, & concidat, antequam morbus finiatur, tum quia a ciborum faſtidio, & nauſea ſtomachicum fermentum valde languidum, & ineptum indicatur, & quod gravius, nec a ſanguine, cæteriſque liquoribus ſimiliter effœtis, ut decet ſuggeſtibile, ut proinde, etiamſi vi, & co-

Digitized by Google

& conatu cibi reſumptivi ingerantur, ob illorum inertiam corrumpantur potius, & degenerent in excrementa, magis magiſque cumulantia materialem cauſam chronicitatis, unde etiam dejectiones ſinceræ prodeunt. Quamobrem non abſre Hippocrates utrumque ſymptoma conjunctim in hoc aphoriſmo propoſuit, quoniam vix fieri poteſt, ut unum ſine altero habeatur. Dicuntur autem ſinceræ dejectiones, quæ uniformes ſunt, & impermiſtæ, æqualiter fermenta viſcerum male affecta ſignificantes, ut ejuſdem languoris, tam quod in ſtomachum derivat, quam quod per confluentes ſuccos, inteſtinorum excrementorum repurgationi famulatur, vitium denotet, proindeque uniuſmodi, & homogeneæ conditionis alvi dejectiones efficiat, ſive illæ hunc, aliumve colorem referant, a prædominio unius, vel alterius ſucci depravati cum cibo commiſti. Hinc & flavæ, & virides, & pallidę, cibales, & humorales, aliæve eſſe poſſunt, quas propterea generaliori nomine voluit Hippocrates ſinceras appellare. Cæterum eſto alterum horum ſymptomatum ſatis etiam atteſtari poſſit de malo morborum chronicorum eventu, cum illis ſuperacciderit, juxta ea, quæ Celſus *lib. 2. c. 4.* ſententiam hanc inter ſua prognoſtica referens, commemoraverit; crediderim tamen voluiſſe Hippocratem utrumque hoc loco jungere, ut certius mali morbi teſtimonium deſumatur; præterquamquod difficile admodum ſit, ex uno alterum non eſſe conſecuturum, ſi præſertim ciborum faſtidium cum nauſea, inappetentia, & mala aſſumptorum digeſtione conjungatur, ut ſæpius accidit.

APHORISMUS VII.

Ex multa potatione rigor, & deſipientia, malum.

MAla ebrietate provenientia, tum mentem, tum corpus plurimum turbantia, nemo eſt, qui neſciat; & quidem ex his alibi dixerat Hippocrates ſubſequentem ab ebrietate aphoniam convulſionem inferre, ac poſtremo mortem, niſi illam febris præverteret; nunc alia memorat ex multa potatione ſymptomata, & prognoſim inde faciendam: & quamvis potationem ſimpliciter recenſuerit, nulla facta liquoris potabilis mentione, non eſt tamen, ut ambigamus, de alio ipſum, quam de vini potu ſermonem habere voluiſſe, ut Galenus exponit, & cum eo reliqui omnes Interpretes conveniunt; nam a nullo alio liquore in uſum potus deducto Rigorem, ac Dementiam proficiſci poſſe, res in comperto eſt. Itaque ex nimia ſolum vini potatione, ſecluſa tamen temulentia, ac ebrietate rigorem, & deſipientiam ſupervenientem, malum eſſe inquit. Quoniam vero hominum induſtria factum eſt, alios æquipollentes liquores pro vino fuiſſe excogitatos, qui cum immoderatius fuerint epoti, paria incommoda inferant; idipſum idcirco de iis intelligendum ſuadent, quod a larga vini potatione hic eſt animadverſum, cum non diſſimiliter Cerebrum, & nervi male afficiantur a vino, quam a cereviſia, & zitho, cæteriſque artificialibus potibus vinoſis, qui identidem cerebrum vaporibus opplent, & offuſcant, acoremque facile redolentes, nervos, nervorumque fibras vellicant, & extorquent, imo ſpiritus animales acres, & tumultuarios progignunt.

Incutitur autem exinde Rigor concuſſione in iiſdem inæqualiter excitata ac acore ipſo irritante, & a natura impellente per contractionem, corrugationemque earumdem partium nervearum: Deſipientia vero a turbata fibrarum diſpoſitione, & ſpirituum animalium violenta commotione, qui nimirum a potu meri largiore turgentes, & efferi, imo confertiores, mobiliores, & acres redditi non ſuaviter, & blande irrigando, ac leniendo fovent, ſed contra impetenter irruendo, omnia conturbant, irritant, & exagitant; unde poſtmodum delirium. Junxit autem utrumque non inconſulto Hippocrates, ut malum exinde rationabilius prædici queat, quoniam per rigorem, malum in nervis, & fibris membranarum; per deſipientiam vero damnum in ſpiritibus, & in mente, cerebrique ſubſtantia portenditur, quæ ſane quantum faciant ad vitæ tuitionem, nemo eſt, qui neſciat.

Handquaquam autem hic reticebo, quod a bibacibus quibuſdam in uſum inter epulas, ne temulentiam incurrant, ac pro more largiſſime bibant, invectum eſt, vinum etſi potentiſſimum, ſaccharo commiſcere; ita enim confitentur illud minus, imo nullatenus, inebriare, forte quia per ſacchari miſtionem ejus ſpiritus inſpiſſantur, & dulcore coerciti, coarctantur adeo, ut propterea minus, vel nullimode cerebrum feriant: qua etiam ratione fit, ut vinum, colatum dictum, ſeu non fermentatum, aut etiam muſtum ipſum, pauciſſimos, ac inertes admodum ſpiritus per deſtillationem emittat, ac largius adhuc epotum minime inebriet,

licet

licet ventrem inflet, & in ingentes flatus erumpat.

Poſtremo notatu dignum eſt, Rigorem non raro ex largo quoque Aquæ gelidæ potu ſupervenientem imminentis morbi eſſe ſolere prænuncium. Novi ſiquidem virum ſobrie, modeſteque viventem, qui cum a potu aquæ frigidæ, etiam a prandio, vel cæna, rigeret, futuram ſibi prædicebat infirmitatem, potiſſimum a ſtomacho, vel imo ventre procedentem, & multoties adhuc cum febre: forte quia infracta, vel deficientia Ventriculi, & Inteſtinorum fermenta, ab aquæ potu languidiora reddita, chyloſim non bene moderabantur, nec melius excrementorum alvi repurgationem, unde poſtmodum febris, & alia ventris incommoda.

APHORISMUS VIII.

A Tuberculi introrſum ruptione, virium dejectio, vomitio, aut animi defectio fit.

Accidentia a Tumoribus internis diruptis exorientia hic ulterius memorat Hippocrates, atque prognoſim ex iiſdem recenſet, quam malam, & infauſtam ait, ſi ſubinde vomitus, animi defectio, aut exolutio conſequantur. Hinc prognoſticus eſt præſens Aphoriſmus, & ſummopere in praxi Medica utilis.

Tumores in humano corpore progigni, nedum externos, ſed etiam internos, & ratio manifeſtiſſima ſuadet, & experimenta plurima ex diſſectorum cadaverum obſervationibus certocertius atteſtantur. Eos autem non ſolum intviſcerum parenchymatibus, Jecore, Liene, Renibus, Utero, verum etiam in glandulis, quibus totum fere corpus conſtructum, contextumque eſt, tum majoribus, & conſpicuis, tum etiam parvis, & inconſpicuis, ac ſolo microſcopio obſervabilibus, cunctis plane in confeſſo eſt, adeout plerique, neque ſine firma, conſtantique ratione arbitrentur, raro febres acutas, aliaſque graves, & calamitoſas ægritudines accidere, quæ ingenitum tuberculum comitem non habeant, vel pro cauſa, ſive efficiente, ſive fovente, non recognoſcant. Quo ſane videtur Hippocrates reſpexiſſe, cum dixit, omnes morbos vel ulcus eſſe, vel ulceris conditionem præſeferre, ut alias innuimus.

Quoties autem accidit, interius genitos Tumores ſuppurari, ac poſtmodum dirumpi, niſi prompte materia ſuppurata exitum habeat, neceſſe eſt alicubi deponi, ac hærere; & quidem ſi in glandulis, quæ uti ſpongioſæ facile quoſcumque humores excipiunt, faciliſſime corruptionem inferet, & ſymptomata plane exitioſa; ſi vero in Ventriculum feratur, vomitum excitabit, ſi in Thoracem, & Pulmonem, tuſſim, anhelitum, ſuffocationis periculum, & quandoque etiam animi defectionem: ſi in Inteſtina, diarrhœam, vel diſenteriam; ſi in Abdominis cavum, hydropem, ſi in Renes, aut Veſicam, ſtranguriam, dyſuriam, iſchuriam, ſicque deinceps alia, & alia incommoda pariet, prout in unam, vel aliam partem abſcedet. Ex his autem ſpeciatim memoravit Hippocrates virium exolutionem, vomitionem, & Animi defectionem, quæ videntur eſſe ſymptomata ſpecialiora diruptionis, ad cavum thoracis, & præcordiorum pertinentia, unde gravius timere ſit vitæ periculum; ſiquidem quæ ſit ad inteſtina, Renes, Veſicam, & Abdomen lævius præ cæteris vitam incommodat, etſi etiam mala ſit. Silentio autem prætermiſit Hippocrates prognoſim, quam in cæteris antea præſignaverat, forte quia implicita in his continebatur, vel facile ab iiſdem deduci poterat: quamobrem recte Mercurialis *hoc loco ſat fuiſſe*, inquit, *dicere, fieri, cum ſint ſemper pernicioſa, quomodocumque fiant: ſunt enim hæc omnia mala, ſi ſeparatim, & multo magis ſi conjunctim capiantur; tum quia ſignificant magnitudinem tuberculi, & pravitatem illius materiæ, locique ad quem miſſa eſt, præſtantiam, tum quia cuncta hæc tria ſymptomata tam per ſeſe, quam conſecutive, unumquodque ſeparatum, vires magis atterit, atque alios graves affectus producere poteſt.* Quin & grumi ſanguinis ex rupto apoſtemate, ulcus ipſum ſordidum, facile in gangrænam terminandum, continuus per eas partes humorum effluxus, fiſtulæ, cuniculi, aliaque plura, quæ ſupervenire ſolent, vitæ periculum adaugent. Quibus omnibus unica ſpes eſt evadendi per iteratas potiones vulnerarias, adjecto ſpermate ceti, mumia, extracto hyperici, aliiſque ſimilibus, ut ex praxi. V. Heurnium hoc loc.

APHORISMUS IX.

A profluvio ſanguinis deſipientia, ac convulſio malum.

Ex ſanguinis fluxu convulſionem, aut ſingultum conſequentem malum eſſe ſcripſit Hippocrates 5. *aphor.* 3. nunc addit etiam deſipientiam; unde propterea crediderim ſejunctim unum ab altero, ſi hæmorrhagiæ

Digitized by Google

giæ ſuperveniat, malum portendere; quamvis Celſus *lib.* 2. *capit.* 8. utrumque ſociaverit; & quidem convulſio ſola, aut ſola deſipientia ſatis, ſuperque mali morbi teſtimonium eſſe poſſunt, cum cerebri, & nervorum læſionem arguant, quæ ſua natura mala ſemper eſt. Quod ſi præterea ſimul una copulentur, multo magis deteriora erunt; quare idem Celſus utrumque conjungens, non ſolum *malum*, ſed *mortis periculum*, adjecit. At vero hæc non dixit Hippocrates ſupervenire poſſe cuicumque ſanguinis evacuationi, ſed illius profluvio dumtaxat, ſeu largæ, & copioſæ hæmorrhagiæ, de qua etiam meminerat citat. *libr.* 5. *aphoriſ.* 3. nam ſi modice ſanguis fluat, fieri proculdubio nequit, ut deſipientia, vel convulſio ſequatur, quinimo ſæpius accidit, ut ſanguis moderate, præſertim per nares, vel per hæmorrhoides, profluens multum levaminis afferat ægrotantibus, ut etiam ex pluribus locis Hippocratis deducere eſt. Num autem de ſola narium hæmorrhagia dictum hoc retulerit, an etiam de aliis aliarum partium evacuationibus cruentis, licet dubitari poſſit, probabilius videtur de quocumque ſanguinis exitu immoderato, e quacumque parte prodeuntis, voluiſſe intelligendum, cum ab omni ſanguinis immodica evacuatione Cerebrum præ cæteris viſceribus magis afficiatur, & langueat, attenta præſertim ejuſdem conditione, licet quæ e naribus procedit proximius cerebrum debilitet: qua de cauſa non ſolum malum eſſe judicium cenſuit Celſus, ſed etiam exitioſum dixit *c. loco*. Deſipientia autem, ſeu dementia, quæ hic notatur, ea videtur potiſſimum intelligenda, quæ ſtuporem, ſtultitiam, & ſenſuum omnium hebetudinem ſignificat, ut in mentecaptis, ob ingentem virium, præſertim animalium jacturam.

APHORISMUS X.

Ab Ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio, malum.

ILeos, latine Volvulus, eſt morbus, in quo, nil quod ſuperne aſſumptum eſt ad inferiora, & ad alvum deſcendit, ſed potius ſurſum revolvitur, & per os regeritur, obſtructo, conſtipatoque, aut etiam contorto, atque inflammato inteſtino Ileo, a quo morbus ipſe nomen deſumpſit. Quamquam autem Inteſtini hujus affectionem ſpecialius morbus iſte volvuloſus comitetur, aut conſequatur, non tamen omnino vomitus neceſſe eſt, ut ſimul una conjungatur, cum fieri etiam poſſit, ut nedum Ileon inteſtinum, ſed etiam reliqua ſuperiora compatiantur dolore, cruciatu, torminibus, inflatione, febre, ſiti, inappetentia, aliiſque ſymptomatibus citra vomitum, qui etſi poſtmodum ſubſequatur, ſolius cibi aſſumpti, vel humoris in cavo ventriculi ſtagnantis eſſe ſolet. At vero ſi vomitus deinde ſtercorarius accedat, aut etiam cum ſingultu, omnino lethale eſſe conſuevit, de quo hic Hippocrates: tunc enim inteſtinum Ileon tam crudeliter vexari indicio eſt, ut irritatione perpetim inducta, fibræ illius laceſſitæ diſtorqueantur, & veluti convulſione affectæ, ſurſum retrahantur, ac motum periſtalticum penitus conturbent, & invertant; unde poſtmodum fæces in cellulis, & anfractibus illius reſidentes, evomantur, excitato ſimul una ſingultu.

Perpenſis præterea cauſis, e quibus Ileos proficiſci ſolet cum vomitu, plane ab illis periculum vitæ magis adaugetur: nam ſive ab inflammatione contingat, ſive ab ejuſdem contractione, ac tortura, aut etiam prolapſu, ut in Enterocele, ſive a fæcibus induratis aut viſcoſo, hærenteque humore, ſive ab alio quopiam vim habente convellendi, & fibras inteſtinorum proritandi, atque diſtorquendi, ſemper exitium minatur, ut hiſtoriis quoque compertum eſt, & praxis ipſa pluries oſtendit: quamobrem non immerito funeſtum ſignum hic ab Hippocrate proclamatur.

Quod ſi ulterius cum vomitu ſingultus adjungatur, longe gravius malum indicitur, tum ex natura ſingultus, qui ad convulſionem refertur, tum ex conditione materiæ Ventriculum, & Stomachum impetentis, plane mordicantis, & acris; tum denique ex ratione partis affectæ ad vitæ ſuſtentationem penitus neceſſariæ (qualis eſt Ventriculus) & propter nervos, quibus intexitur innumerabilibus, magnam cum cerebro connexionem habentis, ut alias dictum.

Hinc non ſolum Hippocrates ſingultum ſupervenientem malum dixit, ſed etiam convulſionem, quę proculdubio pericoloſior cenſenda erit ob cerebri, & nervorum inde immediate prodeuntium affectionem: Atqui deſipientiam quoque ſuboriri poſſe ex Ileo, illamque pari modo funeſtum ſignum eſſe, nulli dubium, tractis nimirum in conſenſum partibus ad animales operationes pertinentibus, depravatis ſpiritibus, turbatiſque, confuſiſque phantaſmatibus, Imaginativam, & Æſtimativam diri-

gentibus, ac moderantibus. Quæ cum clariora ſint, quam ut fuſiori ſermone egeant, non eſt, ut diutius in his immoremur. Solum id animadvertere juvabit, unumquodque horum ſymptomatum ſatis eſſe ad indicandam morbi Ilei pravitatem, ac contumaciam; quamquam unum ab altero profectum, & intra quatriduum lethum attuliſſe non raro obſervaverimus.

APHORISMUS XI.

A morbo laterali inflammatio Pulmonis, malum.

Pleuritis, ac Peripneumonia, adeo inter ſe affines morbi ſunt, ut multoties unus alterum mentiri ſoleat, quinimo plerique utrumque confundere conſueverint. At vero quamvis inter initia diverſimode moleſtent, & diſtinctas partes, pleuram ſcilicet, vel pulmonem afficiant, unde poſtmodum a partis affectæ diverſitate, Pleuritis, aut Peripneumonia vocitetur, plerumque tamen, procedente morbo, ac pejoribus ſymptomatibus comitato citra ſuppurationem, & ſputum, etiamſi antea partes a pulmone diſtantes affecerit, facile in ipſius pulmonis ſubſtantiam repere poteſt, & Peripneumoniam, ſeu pulmonis inflammationem excitare, cumque hic affectus majus vitæ periculum minetur, ob majorem cum corde viciniam, & cum toto corpore conſenſum per arterias inde latiores excurrentes, ac recta in cor, ejuſque ventriculos, & aortam ſanguinem aſportantes: propterea tranſitus pleuritidis in peripneumoniam longe perniciofior exiſtimatur: id quod conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates ait, a *Pleuritide Peripneumonia non bonum*.

Dignoſcitur autem his præſertim indiciis tranſitus hic ex Pleuritide in Peripneumoniam a febris exacerbatione majori, a difficultate ſpirandi magis adaucta, a tuſſi profundiori, vel nulla citra ſcreatum, a genarum rubore ab urinæ ſubſtantia magis flavente, craſſaque, atque a doloris ſenſu, qui prius acutus, & pungens, mox vero gravis, & premens evadit, majori cum anxietate, & corporis inquietudine.

Tunc itaque Pleuritis in Peripneumoniam commutata mala dicetur, cum, illa non deſinente, hæc ſupergreditur; at vero ſi ceſſante priori, poſterior adveniat, licet bonum ſimpliciter non ſit, non tamen omnino malum eſſe ſolet, ſi præſertim materia inflammationem inferens, aut ſovens perducta ad pulmonem, atque ad ductus ejuſdem tracheales, poſſit ſubinde facilius, & promptius extuſſiri, & excreari. At vero cum Pleuritis, ſeu inflammatio pleuræ, non omnino deſinit, ſed potius majori ſua expanſione etiam in pulmones diffunditur, & una ſimul cum pleuræ inflammatione, pulmonem quoque ipſum, ſecundum alterutrum ſaltem lobum inficit, ac tumefacit, tantum abeſt, ut commutetur, & aliquatenus proſit, ut potius malum malo gravius adjiciat, & pejora vitæ incommoda pariat, de qua re hic ſermo eſt; unde merito ſcriptum, *malum*, imo & fortaſſe peſſimum, ac lethale aſſerere licet, eo quod ſubinde febris, quæ utrumque morbum comitari ſolet, augeatur, reſpirandi difficultas increſcat, & quod gravius, cor, ac vitale robur magis, magiſque infringatur, & hebeſcat. Quod ſi præterea genæ exinde rubeant, ſputum vel ſupprimatur, vel crudum, rotundum, flavum, viride, aut nigrum, & nonniſi maximo cum conatu educatur, vel in lethum deſinit, vel in empyema, ac phthiſim, commutatur, & poſtremo in mortem adhuc.

Sed an quod Hippocrates hic ait de inflammatione pulmonis ex pleuritide, ampliandum quoque ſit e converſo in pleuritide, ſi in hanc peripneumonia tranſeat, ut *in Coacis prænotionibus*, ubi peripneumonia pleritidis ſuccedanea, tutior primigenia dicitur, & cur ejuſmodi tranſmutationem Hippocrates tacuerit? Et dicendum illam ſiluiſſe non irrationabiliter Hippocratem, veluti rariſſimam, & inſuetam, quæ ſi fortaſſe aliquando viſa ſit, pari, imo pejori prognoſtico eſſe judicandam, cum ſubinde conjectura pateat jam pulmonem ex integro ſuiſſe inflammatum, ut proinde incapax novi affluxus humoris, illum excipere non potens, alio divertere faciat: quinimo beneficium educendi per ſputum, & tuſſim humorem, penitus deſperatur a ſuperveniente pleuritide, quod facilius expectandum erat ex ſola peripneumonia.

Qua vero de cauſa pleuritis in peripneumoniam tranſire poſſit, non aliunde crediderim, quam ex impedito magis, minuſve in partibus pectoris ſanguinis circuitu, cum enim in apicibus ſolum arteriolarum ſanguis hæret, cæteræ vero liberæ, expanſæque ſunt, ac præterfluentem ſanguinem admittunt, ac deducunt, levis plane inflammatio fit, & pleuram non excedit; at vero ſi illæ excipiendo ſanguini ſatis non ſint, ſed adhuc ulteriori egent ſpatio, forte quia ſanguis, craſſior, acidior, glutinoſior, aliaſve amplitudinem exigit majorem, latiorem-

que

quę, tunc in adjacentes partes excurrens adhuc in pulmonem divertitur, illiuſque ſubſtantiam tumefacit, ac inflammat.

APHORISMUS XII.

A Pulmonis inflammatione Phrenitis, malum.

QUamquam pleuritis, & peripneumonia morbi ſint inter ſe adeo affines, ut vices invicem commutent, & unus in alterum tranſire poſſit, frequentius tamen mutatio in pejus, a ſuperveniente nimirum graviori, periculoſiorique contingens, juxta ſeriem ab Hippocrate hic notatam, fieri ſolet, ut ex pleuritide, peripneumonia, atque ex peripneumonia, phrenitis accidat. Hac enim ratione per partes ſucceſſive nobiliores, magiſque ad vitam ſuſtentandam neceſſarias, periculum adaugetur, & proximius ad mortem itur. Pleuritis autem, & peripneumonia ita a pleriſque confunditur, ut ex utriſque commune nomen apud nonnullos factum ſit, & pleuro-pneumonia non incongruenter vocitetur.

Cum igitur a peripneumonia tranſitur in in phrenitidem, aut hæc illi ſuperaccidit, ab affectione partis vitalis trahitur in conſortium ægritudo alia partis animalis, & cerebri, ubi phlogoſim, & inflammationem pariter exortam ſuſpicari irrationabile non eſt, eo fere modo, quo pulmo ipſe affectus creditur: etenim ſæpenumero evenit, ut quemadmodum partes externæ, eryſipelate vexatæ, aliis conſentientibus, & vicinis id ipſum communicent, quod patiuntur, ita & partes internæ inter ſe invicem conſentientes; ſed & fit quoque, ut eryſipelas veluti per ſaltum diffundatur, & has, & illas partes, non raro etiam diſſitas, indifferenter infeſtet, ut in eo, quod *volaticum dicunt*. Atqui maximus ineſt conſenſus per arterias, venas, & nervos inter thoracem, & pulmonem cum cerebro, ut patet, eſtque a nobis alias notatum ex Anatome. Si igitur præter pulmonis inflammationem, cerebrum quoque, vel ejuſdem meninges, & plexus, accidat inflammari, unde phrenitis exoriatur; nulli dubium mali morbi teſtimonium eſſe, & ægrum de vita facile periclitaturum. Porro in his, ſive urinæ turbulentæ compareant, ſive e turbidis mox repente tenues fiant; aut etiam, quæ inter initia concoctæ videbantur, poſt quartum diem attenuentur, aut aliter in exercitiis confuſæ varient, mortis præiunciæ eſſe ſolent, ut dicitur ab eodem Hippocrate *lib. Coacarum prænotionum*.

APHORISMUS XIII.

Ab æſtibus fortibus Convulſio, aut Tetanus, malum.

QUo pacto legendus ſit hic aphoriſmus, non ſatis adhuc bene conſtat, cum & neque inter veteres Expoſitores conveniſſe ſcribat Galenus *in commentario*, qui fatetur, Marinum inſignem Aphoriſmorum Interpretem pro *æſtibus* maluiſſe ſcribendum *vulnera*, ut propterea ex vulneribus potius fortibus, quam ex æſtibus, convulſiones oriri poſſe fuerit arbitratus, cum nuſquam rationabiliter conſtare poſſit ab æſtibus fortibus convulſiones proficiſci, aut quinam unquam intelligendi ſint ejuſcemodi fortes æſtus, an ab ambiente aere, an vero a vehementibus medicamentis, ſudorem potiſſimum inferentibus, vel etiam uſtionem, & eſcharam excitantibus, aliiſque: at ſicut hæc verſio ſuas patitur difficultates, ita nec altera Marini ſuis aliis ex adverſo caret. Quis enim unquam veluti rem notatu dignam, & inter aphoriſticas ſententias collocandam arbitrabitur, ex fortibus vulneribus convulſiones oriri poſſe, aut ortas inter mali morbi teſtimonia reponere dubitabit? cum tamen alias, & pluries Hippocrates idipſum memoraverit, ſitque cunctis jam ſatis ſuperque notiſſimum. Multoties etiam obſervatum in praxi ab hypocauſtis, & laconicis, ex thermis naturalibus, ſudore nimium, vehementerque promoto, excalefacta plus juſto corpora exaruiſſe, ac nervorum, muſculorumque tenſionem paſſa eſſe; itemque alia ab uſu cauſticorum medicamentorum ſupra partes ſenſu exquiſito præditas applicatorum, contractas, & convulſas illas remanſiſſe, ut & ab uſu mercurialium; quocirca non omnino impoſſibile putandum ab æſtibus fortibus, cæteriſque extrinſecis calorificis immoderatis convulſionem, ac tetanum poſſe proficiſci; unde Celſus *lib. 2. cap. 7.* hanc Hippocratis ſententiam ita accepit, ut verteret; *Poſt magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut diſtentio, malum.*

Sed etſi ab his, aliiſque ſimilibus cauſis externis convulſiones excitari poſſe crediderim, non videtur tamen hoc loco Hippocrates voluiſſe iſtas ab illis deducere, ſed dumtaxat, quæ ab internis cauſis progignuntur, cum hic de morbis aliis morbis ſupervenientibus ſermonem habere a principio hujus libri ſibi conſtituerit. Hinc rationabilius fortes æſtu exponere conveniet

Digitized by Google

febriles, & quales ab ardentibus interuntur, quæ Cauſones, & æſtuoſæ febres, appellantur, & aliquando colliquativæ fiunt. Et quidem ab his plurimum commoti, ac fermenteſcentes humores, nedum calore intenſiſſimo, & ſiti inextinguibili, ægrotantes excruciant; ſed etiam acritate, ac moleſtia intolerabili partes cunctas corporis exagitant, laceſſunt, ac divexant, ut muſculi, & nervi rorida illa, blandaque ſubſtantia exhauſti, rigidi, contractique fiant. Atque hinc animadverſione dignum ſequitur, quamobrem Hectici, ac Tabidi effecti, etiamſi toto corpore exareſacti evaſerint, nullatenus tamen convelluntur, quoniam non a ſiccitate (ut vulgo creditur) quæ ſane in illis extrema eſt, ſed potius ab humorum acritate, ac irritatione convulſio nervorum, & muſculorum evenit, ut alias adnotavimus. Quod autem febres ardentes, fortes æſtus ab Hippocrate appellari ſoleant, præter voces græcas **πῦρ**, **πυρκαΐα**, **πυρετὸς**, quibus ipſe utitur, ad ſignificandas febres ardentes, deducitur quoque ex eodem *lib. de medicamento purgante*, ubi in fortibus æſtibus cavendum a catharticis conſulit. Huic etiam expoſitioni melius cohæret Celſus antea memoratus *lib.* 2. *cap.* 7. hanc Hippocratis ſententiam afferens, dum inquit: *poſt magnos fervores corporis, nervorum rigor, aut diſtentio malum*, quandoquidem ibi de his, quæ intrinſecus in ſingulis morborum generibus accidunt, ſermonem facit.

Sed quid eſt, quod Hippocrates ſejunctim hic ſcripſerit convulſionem a Tetano, quem latini vertunt nervorum diſtentionem, cum tamen Tetanus ad convulſiones referatur, ſitque affectus compoſitus ex Opiſthotono, & Emproſthotono? Et dicendum ſuperaddidiſſe Tetanum convulſioni ſimpliciter dictæ, veluti morbum ſimplici convulſione deteriorem, eo quod totum corpus tum anterius, tum poſterius rigidum, contractum, immobileque reddat; unde quodammodo ad naturam Catalepſis videtur accedere, in qua præter contractionem, tenſionemque nervorum, & muſculorum, corpus univerſum rigidum, & inflexibile fit, a nerveo liquore, & ſpiritibus, gelu fere coactis.

APHORISMUS XIV.

Ex Capitis ictu obſtupeſcentia, & deſipientia, malum.

Capitis vulnera, & contuſiones undecumque contingant, vel inflicta ſint, ſemper metuenda; innumeris id atteſtantibus experimentis, confirmanteque ratione; quoniam primum Ratiocinatricis Animæ domicilium conturbant, & offendunt; quamvis pro regionum varietate magis, minuſque moleſta ſint, & ſerius, vel tardius curari ſoleant, plurimum ad hoc concurrente ambientis aeris conditione, ac qualitate: quod & luculenter quoque deducitur ex pluribus Hippocratis, Galeni, aliorumque clariſſimorum Auctorum teſtimoniis. At vero ubi præter generalis hujus timoris cauſam manifeſtam, comparent inſuper læſi interius Cerebri inditia, quæ ſymptomata ſunt veluti pathognonomica concuſſæ ejuſdem ſubſtantiæ, vitiatæque ſtructuræ, tunc nedum graviora, ſed etiam periculoſiora illa exiſtimantur. Quamobrem ſcite admodum Hippocrates hoc loco ſcripſit, *Obſtupeſcentiam, & deſipientiam*, quæ ſolent eſſe ejuſcemodi læſionis ſymptomata frequentiora, illis ſupervenientia, malum eſſe, ut fuſius *lib. de vulneribus capitis* refert, & admonet. Neque ſolum a re gravi contundente, ut ferro, lapide, ligno, aliove, ſed etiam ab impetente quovis violenter, id accidiſſe plurimæ teſtantur hiſtoriæ. Nobilior autem eſt, quæ ſcribitur ab eodem Hippocrate de Virgine illa Nerii filia 5. *epidemiorum*, quæ lata manu ad ſynciput percuſſa vertigine capta eſt, & nona periit. Et de eo, qui lapide in caput percuſſus a Macedone corruit, ſecunda die voce deſtitutus, tandem mortuus eſt; ut & Autonomus in Omilo lapide ex manu ictus, & decimaſexta pariter defunctus.

Quoniam vero hic ſpeciatim meminit *ictuum*, videndum quid ex his magis, quam ex vulneribus cerebro contingat? Et ſane noxa, quæ obſtupeſcentiam, vel deſipientiam infert, non aliunde provenit, quam ex interna totius ſubſtantiæ Cerebri concuſſione, perturbationeque, qua nimirum illius fibræ, poruli, ſinus, ſpiritus, & roridus ille liquor, qui ejus ſubſtantiam irrorat, vigoratque, perturbantur, concutiuntur, exagitantur, & e ſuis loculis dimoventur. Sed & aliquando etiam accidit, ut Cerebrum in ſua conſtitutione, ac textura depravetur, & diſſocietur, vel etiam e

diru-

diruptis venulis, aut arteriolis ſanguis guttatim effluat, atque vel in eadem cerebri ſubſtantia, vel in meningibus, & plexibus reſtagnet, ut propterea mole aggravet, aut putrefactione corrumpat, motum liquidorum interrumpat, & mentem, mentiſque operationes hebetet, ac dementet. Hinc autem fit, quod gravior, periculoſiorque non raro ſit ictus, & contuſio, quam ſimplex vulnus Capitis, ſi præſertim per illud prodire poſſit quidquid extra vaſa effluxerit, & pus exinde proveniens exitum habeat. Accedit, quod multoties ex ictibus non ipſa pars percuſſa, aut contuſa, ſed oppoſita lædatur, & frangatur, unde occultum nimis, ubi, & cui medela adhibenda ſit; quod ſecus contingit in vulnere, dummodo fracturam, aut contuſionem vehementem adjunctam non habeat: Quamobrem ex contuſionibus, periculoſiores fiunt Cerebri læſiones veluti interius inductæ, nec ſenſibus conſpicuæ, & apparentes, ut compluries eſt obſervatum.

Quamquam autem innumera propemodum mala, ex ejuſmodi ictibus, & contuſionibus capitis accidere poſſint, ſpeciatim tamen meminit in hoc aphoriſmo Hippocrates obſtupeſcentiæ, & deſipientiæ: ſiquidem iſtæ frequentius ex illis accidunt ob enarratas cauſas: A concuſſione etenim cerebri, atque ab effuſione ſanguinis, alteriuſve liquoris, extra propria conceptacula, facilius Cerebrum gravatur, atque opprimitur, unde poſtmodum obſtupeſcentia, qua nimirum icti, vel vulnerati, attoniti, immobiles, ac veluti apoplectici remanent. Deſipientia vero hic ab Hippocrate notata, non ad phrenitidem, vel maniam referenda eſt, ſed ad dementiam, ſeu ſtupiditatem, per quam mens ſtupefacta nil recte agit, vel cum ſopore, confuſione, & ignavia, ut in vacillantibus, temulentis, multoque vino repletis.

Denique dixit Hippocrates *malum*, non lethale; quoniam etſi ſæpenumero ſic affecti pereant, fieri tamen poteſt, ut revaleſcant, ac ſalventur, ſi nimirum Cerebrum ſua ſubſtantia illæſum, ſolum in ſuis vaſis ſanguiferis, aut lymphicis, noxam patiatur, & ſanguis ex illis effluxus exitum habeat per aures, nares, aut os, ut in pleriſque viſum: tunc enim nullibi reſtagnans cerebri ſubſtantiam nec comprimit, nec corrumpit, adjuta potiſſimum natura a traumaticis & vulnerariis medicamentis, de quibus alibi dictum.

Cæterum malum ſemper eſt ſtupere, ac dementari ex capitis vulneribus, aut ictibus, quoniam ab his cerebri ſubſtantia concuſſa, & vitiata ſignificatur, quæque tum ratione ſui, tum ratione ſanguinis effuſi, facile in corruptionem abit, ni per patentes ſuos ductus ſtatim ſe ipſam exoneret, & commotum, turbatumque humorem repurget, extramittatque. Neque a non apparente extrinſeca capitis læſione quis certo conjiciet, nullam internam Cerebro commotionem fuiſſe illatam; quandoquidem non raro etiam compertum eſt, ſine ulla apparente contuſionis, aut vulneris ſignatura, cerebrum male affectum, conturbatumque fuiſſe, atque etiam repente poſt aliquod tempus mortem intuliſſe, nullo interea præcedente ſenſibili ſymptomate.

APHORISMUS XV.

A ſanguinis ſputo puris ſputum, malum.

DIxerat alias Hippocrates *ſanguinem ſupra ferri, malum;* nunc ſuperaddit, illum ſuperius rejectum, niſi cito, & ſponte ſua deſinat, in pus verti, atque ab illius ſputo, puris ſputum evenire, atque adeo priori malo aliud pejus, & gravius ſuccedere, quod eſt ſuppuratio, & Empyema.

Et quidem ſputum hic memoratum, non ſimplicis ſpuitionis, aut excretionis intelligendum, veluti ex faucibus, & ex faucium glandulis erumpens, ſed quod e pectore per tuſſim ejicitur, quemadmodum omnes Interpretes exponunt: huic enim dumtaxat puris ſputum ſuperaccidit, deindeque phthiſis, de qua ſequens Aphoriſmus ſubnectitur. Nec aliter pus verum fieri poteſt, niſi ſanguis, e ſuis vaſis exiliens in pectoris cavo, aut alibi concreſcat, & fermentatione ſubactus ſuppurationem poſtmodum ſubeat. Cohæret his conſuetus loquendi mos Hippocratis, qui cæteras quaſcumque expurgationes, excreationes ſemper appellat; per tuſſim vero habitas, ſputa reſtrictius vocitat; unde *aph.13. quinti*, ſcripſit: *qui ſpumoſum ſanguinem expuunt, &c.* & *in Coacis prænotionibus, ſputa ſpumoſa*, & *flava*, & *alba*, & *nigra*, *rotunda*, ac *viſcoſa* nominat, quæ e pectore educuntur. Quoties ergo ſputum ſanguineum obſervatur, mox futurum expectare eſt purulentum.

V. Gal. l. de criſib. cap. 9.

Quoniam vero *a ſanguinis ſputo*, inquit, vereri ſubit, num proprie ſanguinis, puri ſputi, ac ſimplicis, an etiam miſti, vel ſputi ſolum cruentati, is intelligendus ſit? Et plane aſſerendum in vero pure, ſimplici-

ter ſanguinem eſſe extuſſiendum, nam verum pus nonniſi a ſolo, & puro ſanguine provenit; at vero a ſputo cruento, ſeu cum aliis humoribus permiſto, potiſſimum cum phlegmate; verum pus non exoritur, ſed quid puriforme, ac puriſimile, quemadmodum experimur in catarrhis diuturnis, ad maturitatem perductis. Parum autem refert, ſive ſanguis excretus multus ſit, vel modicus, dummodo iteratis vicibus exſpuatur, ut exinde conjicere liceat vas aliquod ſanguiferum fore apertum, vel diruptum, & ſecundum aliquam ſui partem, ſaltem in pectore hæreat, & concreſcat; cujus cauſa deinde fiat, ut in pus vertatur. Atqui longe gravius erit, & pus ſubinde futurum portendetur, ſi ſpumoſus, ac floridus, adeoque ex pulmonis parenchymate ille prodeat, ut alias oſtenſum: Cæterum major, vel minor copia ſanguinis excreti, nonniſi proveniet ex vaſis adapertis, vel eroſis, latioribus, aut anguſtioribus ejuſdem, preſertim per pulmonis ſubſtantiam diſperſis. Vaſa enim illa, per quæ ſanguis e dextro in ſiniſtrum Cordis ventriculum per pulmones traducitur, longe majora ſunt, & cum reſerantur, vel rumpuntur, citam mortem afferunt, ab impetente ſanguinis irruptione, ac ſuffocatione, impeditaque circulatione.

Puris præterea ſputum hoc loco ab Hippocrate notatum tunc eveniet; cum valida Natura vim extuſſiendi ferre poteſt; nam ſi fortaſſe imbecilla ſit, quæ tuſſis impetum, atque anacatharſis moleſtiam ſuſtinere nequeat, licet ſanguis antea prodierit, puris ſputum non comparebit, quia interius detentum cavum pectoris occupabit. Quocumque autem modo fiat, malum ſemper erit, quoniam ſputum purulentum, & ſanguinem prærerfluentem inficiendo, & pulmonis ſubſtantiam erodendo, Phthiſis cauſa evadit; de qua in ſequenti.

Verumtamen obſervare eſt, non fuiſſe in aphoriſmo abſolute pronunciatum, omnino a ſanguinis ſputo puris ſputum ſubſecuturum, ſed ſolum ſub conditione, ſi a ſanguinis ſputo puris ſputum ſubſequatur, malum eſſe; pleroſque enim novi ſanguinem non ſemel tantum, ſed pluries, atque iterato ad certum tempus expuiſſe, nullamque paſſos eſſe puris excreationem: quin & pleuritici, & mulieres in menſurno catameniorum recurſu conſuevere ad plures dies copioſum ſanguinem ſputo, ac tuſſi, non ſine ingenti moleſtia expurgare, citra ſuccedentem ullam puris excretionem. Jure optimo itaque adjectum eſt, malum tunc ſignum eſſe, cum ad ſanguinis ſputum, puris ſputum conſequitur; ſiquidem hoc pacto fiet, ut deinceps a puris ſputo phthiſis, & marcor univerſalis inſequatur, ac tandem interitus, ut mox dicetur.

APHORISMUS XVI.

A puris ſputo phthiſis, & fluxus: cum vero ſputum retinetur, moriuntur.

Ex antedictis clare liquet, non irrationabiliter hunc aphoriſmum fuiſſe a præcedenti disjunctum, cum non omnino neceſſarium ſit, puris ſputum ſanguinis rejectionem ſubſequi debere, licet plerumque id fieri ſoleat. Quamobrem ſenſus utriuſque aphoriſmi videtur eſſe, quod ſi a ſanguinis ſputo, puris ſputum habeatur, malum ſit; quoniam a puris ſputo phthiſis, & deinde fluxus ſequitur; & ſi forſitan puris ſputum in poſterum detineatur, mors infallibiliter ſuccedet: unde aphoriſmus hic videtur eſſe ratio prioris illius.

Sed unde ſit, ut a puris ſputo phthiſis, & fluxus portendatur, ſitque alterum alterius ſymptoma, veluti neceſſario ſuperventurum? Plane id videtur deducendum a pure, & puris conditione: pus enim, ut alias dictum, acritatem habet muriatico ſalinam, & acrem, adeoque erodentem, atque infenſam ſanguini, & pulmoni, ubi hæret, unde cordi, totique corpori, vis, rubor, & nutrimentum ſuggeritur; quamobrem ab infecto, ulceratoque pulmone, ſanguis inde præterfluens perpetim vitioſus, & acer, ac mordens redditus, nedum ulcus ipſum fovet, & fordidum reddit, ſed etiam ventriculos cordis, & reliquos humores inficiens, febrim excitat tabificam, ſubindeque poſtmodum alia innumera detrimenta, & tandem mortem.

At cur ſputum in pleuritide cruentum bonum ſit, & quanto citius comparuerit, tanto melius: cum ex adverſo hic malum referatur, & ſuppurationem portendat? Ratio facile reddi poteſt ex eo, quia ibi ex dirupto apoſtemate a ſanguine extra vaſa reſtagnante, hic vero e pulmonis vaſis diruptis, vel reſeratis proxime reſilit, etiam cum pulmonis læſione, cujus inſanabilia dicuntur ulcera, auctore Galeno 4. *de loco affect. c.*5. & 5. *Meth. c.*8. & 11. Legi meretur de hac re idem Hippocrates *l.* 1. & 2. *de morbis*, ubi multiplex genus Phthiſeos diſtinguit, & uniuſcujuſque cauſas, ac generationis modum, perquam accurate recenſet; ut propterea in illis deſcribendis non ſit opus hic ulterius immorari.

Plu-

Fluxus vero, qui in hoc aphoriſmo, nomine generaliori notatur, vel intelligendus erit, qui ventris dicitur, juxta documentum ejuſdem Hippocratis 5. *aphor.* dicentis: *Tabe laboranti ſi alvi fluxus ſuperveniat, vel capillorum defluvium*, ut ibidem memoratur *aphor.* 12. & 14. vel utrumque, plane nil erit, quod huic ſententiæ non conveniat; quoniam ex utriſque proxime imminens interitus portenditur, ut iis in locis a nobis eſt explanatum: quidquid enim præter naturam evacuari Phthiſicis, ex pulmonis ſcilicet ulcere tabefactis, contingit, proculdubio malum eſt, imo etiam lethale, ob maximum naturæ languorem, & virium diſpendium. In quam rem non ſemel obſervare curioſum fuit, phthiſi peremptos in tam extremam ſanguinis conſumptionem perveniſſe, ut is ſolum in arteriis, & venis ſuperfuerit, qui vix circulationi ejuſdem ſatis foret, reliquo penitus exhauſto.

Tandem ad calcem aphoriſmi adjicitur: *cum ſputum detinetur, moriuntur*. Et ſane: detento etenim pure pulmo nedum magis inficitur, ſed in uſu reſpirationis multum opprimitur, ut tandem ſuffocetur, unde cor a ſuo motu deficiens vivere deſinit. Atque hinc liquet, quam gravius ſit puris ſputum intercipi, & remorari, quam moleſte licet, extuſſiri, & educi; quoniam ex hoc expellentis Naturæ robur oſtenditur, ab eo vero detento ſumma ejuſdem imbecillitas indicatur, & proximus vitæ finis.

APHORISMUS XVII.

In Hepatis inflammatione ſingultus, malum.

Confer. Aphor. 58. MUltoties Hepar (ſicut, & pleraque alia corporis viſcera) ab hærente in ejus ſubſtantia ſanguine, utriuſque, vel alterutrius vitio, inflammatur. Cum autem id morbi genus ſubit, non ſolum graviter ægrotantes divexat, ſed in maximum vitæ periculum eoſdem conjicit, ſi præſertim vehementiori febre, anhelitu difficiliori, ingenti dolore, ſiti, vigilia, cæteriſque moleſtioribus accidentibus ſocietur. Ex multis autem, quæ illius inflammationem comitari, vel ſubſequi ſolent, ſpecialius hic adnotat Hippocrates ſingultum, veluti ſymptoma rarenter ſuperveniens, atque ab alio viſcere male affecto, puta ſtomacho, aut diaphragmate dependens; atque illum malum eſſe, quoniam deſignat eo diffuſam, extenſamque eſſe jecoris inflammationem, ut alias quoque partes ſuperiores, & adjacentes affecerit, magiſque ad vitam ſuſtinendam neceſſarias. Et quidem a ſingultu ſtomachus, & diaphragma perpetim convellitur, unde & ciborum aſſumptio, ac eorumdem digeſtio, nec non reſpiratio plurimum impeditur, quæ operationes ſunt quam maxime ad viventis corporis conſervationem conferentes; præterquamquod affecti, ac proritati a cauſa ſingultum excitante, nervi per ſtomachum, & ſeptum tranſverſum diſperſi, trahunt quoque in conſenſum cerebrum, unde alia longe graviora, & periculoſiora mala exoriri poſſunt, ut cunctis notum.

Sed etſi Hepatis inflammatio ad ſtomachum, & diaphragma non ſubreperit, adhuc tamen poterit ſingultus ab Hepatis inflammatione ſuboriri propter ligamentum carneum, quo illud diaphragmati alligatur, ut ex Anatome patet, quamobrem illo inflammato, tumefacto, ac plus juſto diſtento, ex nimio pondere contrahitur diaphragma, & in ſuis expanſionibus impeditur; cumque ſtomachus diaphragmati quoque cohæreat, unde fieri poteſt, ut ſingultus exoriatur, qui utriuſque paſſio dicitur: & quoniam ſingultus ad motus ſpaſmodicos refertur, & iſti nervos male affectos, & Cerebrum quoque læſum arguant, adhuc exinde malum ſignum erit, & multarum partium principalium, ſimul una laborantium, indicium manifeſtiſſimum.

APHORISMUS XVIII.

A Vigilia Convulſio, vel Deſipientia, malum.

SIcut convulſio, aut deſipientia pleriſque aliis ægritudinibus, cum nervorum læſione conjunctis, ſupervenire ſolet, & mali morbi teſtimonium addit; ita ſi Vigiliæ, ut non raro fit, accidant, malum pariter portendunt: quoniam ſi in reliquis deducti in compaſſionem Cerebri indicia ſunt, multo magis in Vigilia Cerebrum ipſum male affectum proximius deſignabunt. Verum Vigilia in his vehemens, diuturna, & nulli penitus remedio cedens eſſe debet, ut convulſionem, vel deſipientiam pariat: ſunt etenim, ac fuere plurimi, qui ad menſes integros ſomno caruerint, nihilum tamen convulſionis, vel deſipientiæ incommoda paſſi ſunt, ut hiſtoriis liquet, & de Mecœnate cunctis notum; At vero ubi ex perenni Vigilia iſta evenerint, nedum humores, & ſpiritus per Cerebri ſubſtantiam diffuſi acriores redditi, multum infenſi evaſerunt, ſed etiam Cerebrum ipſum in ſua

conſtitutione, ac textura non leviter a naturali ſtatu declinaſſe indicio eſt, cum ipſius meditullium, & nervorum principium depravari, ac offendi contigerit ex contumaci, diuturnoque pervigilio, aliter convulſio, vel deſipientia nullatenus accideret. Cujus autem generis deſipientia hic intelligenda ſit, facile ex ſupradictis deducere licebit, quam nimirum vocant melancholicam, vel maniacam, ab exuſtis, acidis, vel acribus humoribus progenitam; ab his enim pluries dictum, convulſiones excitari ſolere, irritatione in nervorum fibris inducta; quamobrem pari ratione ab iiſdem deſipientiam hoc loco memoratam proficiſci credendum eſt. Atque hinc modo, facile quoque deducitur, cur Vigilia, quæ pleriſque innocua eſſe ſolet, in his mala fiat, ſi nimirum ad eam convulſio, aut deſipientia ſubſequatur; ſiquidem denunciat non a ſola exiccatione, aut humoris abſumptione illam provenire, ſed ab alia pejori, mordaci, ac virulenta cauſa, quæ convulſionem, & dementiam gignere valeat; vel ſaltem ex tali, ac tanta ſubſtantiæ cerebri coarctatione, ut roridum illius liquorem vel non gignat, vel in meditullium diffundi non permittat, unde contumax, atque incompeſcibilis vigilia ſenſim, ſenſimque ſuborta ſit; quamobrem malum ægrotanti portenditur, & fortaſſis etiam interitus, niſi humectantibus ſimul, ac retundentibus acritatem convenienter, opportuneque occurratur.

APHORISMUS XIX.

Ex oſſis nudatione Eryſipelas.

Adjiciendum omnino eſt, *malum*, vel implicite ſubintelligendum, ut ſenſus aphoriſmi conſonet experimento, & menti Hippocratis; ſiquidem illo omiſſo, nequaquam videtur utriſque conſentaneum, quod oſſi nudato eryſipelas perpetuo accidat, quidque portendat, cum ſupervenerit, ignoretur, attenta oſſis denudatione. At vero fieri nequit, quin grave, & periculoſum ſymptoma cenſendum non ſit eryſipelas oſſi denudato ſuperveniens, tum ſuimetipſius ratione, tum ob ejuſdem oſſi denudationem, quoniam denudatum os facillime livori, & corruptioni ſubjicitur, unde poſtmodum ſphacelus. Fuere ſiquidem oſſa omnia a provida Natura tenui quadam membranula, quæ perioſtion vocatur, undequaque circumveſtita, cujus cauſa foveantur, & ab extrinſecis alterantibus cuſtodiantur; quamobrem ubi illa orbata ambienti aeri exponuntur, promptiſſime frigent, liveſcunt, & quamlibet aliam præternaturalem alterationem ſubire poſſunt; cumque liquor, & vigor nerveus, qui per illam diffunditur, propter oſſis denudationem, per eas partes permeare nequeat, ſed vel hæreſcit, & circumquaque reſtagnat, vel ex partium circumſtantium vitio, ac ambientis aeris importuna actione, aceſcit, & corrumpitur, proinde fit, ut antedicta mala exoriantur. Hinc cauti, & accurati Chirurgi in ejuſmodi caſibus omnem adhibent diligentiam, ut os nudatum amiciant, ac balſamicis medicamentis tutentur, ſimulque una ab extrinſeco ambiente cuſtodiant, & defendant: imo ſi quid in oſſe vitioſum appareat, ſtatim abraſionibus, ac lituris detergant, & amoveant.

APHORISMUS XX.

Ab Eryſipelate putredo, aut ſuppuratio, malum.

Quamvis Eryſipelas ad Tumores referri poſſe videatur, quia tamen a tenui admodum humore acri, & volanti plerumque fit, qui vix cutem affectam elevat, & ruſo, vel flavo colore inficit, propterea ſponte ſua ſolet promptiſſime diſcuti, & inſenſibiliter reſolvi, intacta, atque illæſa reliqua parte, ſi præſertim verum, ac legitimum illud fuerit. Cum autem præter rubicundum colorem, in manifeſtum tumorem cutim attollit, miſtum ex alieno; & craſſiori humore eſſe ſolet, adeoque ſpurium appellatur; quin & pro ratione humorum admiſtorum, nunc phlegmonodes, nunc œdematodes, nunc etiam ſcirrhodes dicitur, prout in colorem varium inclinat, & hunc, vel illum adjunctum humorem redolet, ut apud Chirurgos: quo caſu niſi illorum peritia, & accurata diligentia accedat, facile in apoſtema degenerat, & ſuppurationi ſuccumbit, nequeunte ſcilicet alieno illo, admiſtoque humore tam prompte attenuari, & exolvi. Id ergo conſiderans in hoc aphoriſmo Hippocrates, inquit, putredinem, aut ſuppurationem ex Eryſipelate inductam, malam eſſe, eo quod a ſua conſueta conſtitutione recedat, & alio, quam diſſolutionis, & evaporationis modo deſinat, imo in graviorem morbum, & in ulcus ſane periculoſum commutetur.

Et quidem cum in putredinem, vel in ſuppurationem tendit, proculdubio deſignat ex miſtu-

Digitized by Google

miſtura alterius humoris craſſioris, indebitam fermentationem ibi fuiſſe excitatam, per quam partes tenues exolutæ, fæculentas, ac tartareas reliquerint plane irreſolubiles, quæ cum acorem, ac virulentiam etiam contraxerint, facile inſuper ſubjectas, & circumſtantes partes inficiant, & corrumpant, ac tandem in gangrænam deſinant, ſubſtratum os, vitiantem, contaminantemque.

Sed & ex putredine, aut ſuppuratione, nova ſemper febris exoritur, & non raro priore pejor; infecto ſubinde ſanguine, per affectam partem in cor remeante, indeque per corpus univerſum, unde poſtmodum gravius vitæ periculum imminet. Accedit, quod putredo iſta, & ſuppuratio mali ſemper moris eſſe ſolet, ratione miſtorum humorum ſpurium Eryſipelas progignentium, qui cum fere ſemper acorem ſalinum referant, vel procedente tempore adipiſcantur, præter craſſitiem, & lentorem, ſordidum quoque ulcus efficiunt, quod non tam facile detergi ſolet, nec tam cito conſolidationem admittit; quapropter diuturna mora, etiam circumjacentes partes excitatis cuniculis, afficit, novos novoſque tumores, ac abſceſſus promovet, dubium ſemper exitum comminantes, præſertim ſi circa articulos fiant, & in corporibus valetudinariis, humidiſque regionibus, atque in ætate ſenili, ut multoties eſt obſervatum, anno 1700. ſub Autumni finem, ac deinceps per totam hiemem ſequentis anni 1701. Neapoli, genus quoddam cruſtoſi Eryſipelatis vagatum eſt, epidemicam conſtitutionem referens, quod cunctos facie peculiariter affecit, cum febre acuta, pervigilio, delirio, e naribus hæmorrhagia, aliiſque, ſymptomatibus pernicioſiſſimis, e quo pauci admodum evaſere.

APHORISMUS XXI.

A forti in ulceribus pulſu profluvium ſanguinis, malum.

Ulcera, ſicut etiam vulnera, cum præſertim magna ſunt, & in partibus arterioſis inflicta, ſolent circum labia, ob indigeſtam materiam, intumeſcere, & non raro etiam cum rubore, dolore, & ardore ſociari, ut propterea circumſitæ venæ, & arteriæ ſanguinem deducere, & excipere non valeant, unde poſtmodum ab ipſo reſtagnante vehementius pulſant, & elatius attolluntur. In his ergo ait in hoc aphoriſmo Hippocrates, facile poſſe ſanguinis profluvium exinde ſuccedere, impetente nimirum illo, atque aditum ſibi per violentiam: faciente quod cum acciderit, malum eſſe ſubdit, tum ratione ipſius ſanguinis immodice profluentis, tum ratione ulceratæ partis, quæ ab ejuſmodi immoderata ſanguinis effuſione languida, & effæta remanens, difficulter ad cicatricem ſit perducibilis.

At vero hæc in ulceribus quibuſcumque contingentia, longe graviora evadunt in Carcinomatibus, quorum proprium eſſe ſolet ejuſcemodi mala inferre, & fortes pulſus, aut irreſtagnabiles ſanguinis profuſiones inducere, a maligna, virulentaque materia arſenicalem conditionem referente; quamobrem non ſolum malum, ſed peſſimum in his indicium promitur inſanabilitatis, & mortis.

Notavit autem ſignanter Hippocrates *fortem*, ideſt vehementem, & elatum *pulſum* eſſe debere: nam non quælibet pulſatio in ulceribus mala eſt; quæ enim concors, & conformis eſt cum cordis, cæterarumque arteriarum pulſu, mala non eſt, imo potius ſalutaris, cum ſit conveniens debito Naturæ uſui, arguens ulceratæ partis vim, facultatemque validam, & ſanguinis circumeuntis blandam, conſentaneamque conditionem. Quare, ut pulſationes iſtæ morboſæ ſint, fortes, vehementes, impetenteſque eſſe debent, vitium ulceris, & qualitatem materiæ reſtagnantis deſignantes acrem, multumque infenſam, quæ peculiari fermentatione ibidem excitata violenter concutiat, & percellat arterias, imo & ambitum totius partis ulceratæ, quocirca fiat, ut orificia arteriarum, & venarum ab impetente, atque erodente illius malitia reſerentur, & ſcindantur. Sed & nec ſolum ab ulceratis, aut vulneratis partibus, ſanguis ſi profluat, malum erit, ſed etiamſi a naribus, hæmorrhoidibus, utero, cæteriſque immoderanter exiliat: quippe tunc arguit vitium tale in ſanguine inductum, ut nedum labia ulceris, & adjacentes partes tumefaciat, & excruciet, verum etiam reliquas omnes totius corporis inficit, vellicet, & depravet; unde Celſus latiori plane ſignificatione ſententiam hanc expreſſit *lib. 2. cap. 7.* inquiens: *ubi vehementer venæ ſuper ulcera moventur, ſanguinis profluvium erit.* Et quidem ex Canceroſis ulceribus aliquando obſervatum nares immodice ſanguinem fuſiſſe, cum jam patientes in proximum exitium deducti toto corpore ejus malitia forent infecti. Sunt etiam, qui fortem, ac vehementem pulſationem non

pro-

Digitized by Google

proxime in ulceribus, ſed in corde ex ulceribus vehementer affecto, atque elato illam velint, veluti ſignum inflammationis ibidem inductæ, atque ex pulſu cordis manifeſtandæ, cum pulſationes omnes arteriarum ab unico, & ſolo corde procedant: & quidem id non inveriſimiliter dictum putaverim, quamvis cunctis fere interpretibus creditum ſit, pulſum Hippocrati vel incognitum fuiſse, vel deneglectum; at vero ſi nonnulla in ejuſdem operibus loca perpendantur, haud inficiabimur fuiſse non raro pulſum in ægrotantibus ab illo obſervatum, ſiquidem 4. *epidem. num.* 9. *In acutiſsimis febribus pulſus denſiſsimos & maximos* fuiſse adnotat: & *num* 12. *In zoilo fabro pulſus tremulos, & tardos memorat*; itemque *num*. 23. & 2. *epidem. ſectione* 5. *cui vena*, inquit, *in cubitu pulſarit, inſanus, & iracundus eſt*: & 7. *epidem. num.* 41. *Pherecydę pulſus in fronte valde obſcurus* memoratur: & *num*. 42. *Venæ in temporibus ſaliebant* (pro venis autem arteriæ intelliguntur juxta Veterum morem.) *Et in Coacis prænotionibus, quibus in febribus, ait, venæ in temporibus pulſant: atque ibidem: pulſus lethargicorum tardos eſſe*, ait: & inferius *pulſus* memorat *in præcordio*. Pulſuum etiam circa tempora meminit *lib. de flatibus, & lib. de Alimento, venarum pulſationes, & æris reſpirationem ſanitatis, & morbi ſigna* eſse ſtatuit. Ex quibus locis colligere plane eſt, conſuevisſe aliquando Hippocratem pulſus obſervare, imo etiam in diverſis corporis partibus, eo ferme modo, quo apud Chinenſes (ſuperſtitioſe tamen nimis) factitari legimus, quibus mos fertur pulſus in toto fere Corpore percipi, & obſervari; verum eos Hippocrates non adeo magni fecit.

Juxta diviſionem Marinelli.

V. Merc. var. lect. l. 2. c. 12.

APHORISMUS XXII.

A ventris dolore diuturno, ſuppuratio.

Diagnoſticus, & Prognoſticus ſimul hic aphoriſmus ſummopere ad praxim conducibilis eſt, admonens medicos, ut in tractandis diuturnis ventris doloribus cauti fiant, ne inadvertenter decipiantur, imo aberrantes a ſcopo exoptatæ curationis ægrotos in perniciem deducant, quemadmodum non raro pleriſque accidiſse maxima ſane incuria, obſervatum.

Accidunt ſæpeſæpius ventris dolores in inteſtinis ex retentis, conſtipatiſque fæcibus, a flatibus cavum eorumdem diſtendentibus, & quodammodo convellentibus, a tenaci, hærenteque pituita acorem ponticum referente, & fibras contrahente, & corrugante, aliiſque conſimilibus cauſis *in noſtra praxi* memoratis, exceptis his, qui ad utrumque hypochondrium pertinent, ut & ad veſicam, & uterum. Iſti vero temporis diuturnitate, ſponte ſua deſinere ſolent, vel ope medicamentorum remitti, atque aboleri, diſcuſſis nimirum flatibus, egeſtis fæcibus, ſubactiſque aliis cauſis dolorem inferentibus, niſi tamen, ut bene advertit Galenus *in comm.* doloris ferocia a contumaci, repugnantique cauſa mors ægrum præoccupet. Quoties ergo dolor in diuturnum tempus producitur, nec beneficio medicamentorum ſedatur, aut deſinit, indicio eſt, & doloris cauſam cavum inteſtinorum, aut locum ad exitum per alvum patentem non occupare, ſed interius reconditam eſſe; & fortaſſe etiam fixam, hærentemque in glandulis Meſenterii, Omenti, Pancreatis, & ſimilium, quæ nonniſi coctione, maturationeque ſubigi, & ſubacta, maturata, ac fluida reddita expelli poſſit: idque beneficio ſuppurationis, quæ opus Naturæ eſt, in rem malam alicubi concluſam, & fermentationi ſubjectam; unde jure optimo, inquit hic Hippocrates, a diuturno ventris dolore ſuppurationem eſſe expectandam, cum non alia ſubſit via, per quam illa corrigi, & expurgari queat. Niſi tamen Natura impotens, & imbecillis evaſerit a laboris, & doloris diuturnitate, quam etiam Vigiliæ moleſtiſſimæ, & virium jactura ſæpeſæpius conſequi conſueverunt, unde ægrotanti interitus ante ſuppurationem præaccidat, ut non raro evenit iſtiuſmodi tumoribus, & abſceſſibus internis.

Tacuit poſtremo Hippocrates, *malum*, vel quod implicite ſubintellectum velit, vel potius, quod in ipſa ſuppuratione contineatur, quæ licet opus Naturæ concoquentis ſit, adeoque bonum, mala tamen eſt ſaltem ex reliquo in parte dolente ulcere, quod difficulter admodum detergi, & ad cicatricem perduci poteſt, adeoque timendum deinceps eſt, ne in longius tempus protractum, mortem ſit denique allaturum.

Quod hactenus de imi ventris doloribus eſt expoſitum, nonnulli quoque ad cæteras corporis cavitates, quas etiam ventres vocant, extendunt, nimirum ad Thoracem, & Caput, ita ut ſi in his quoque dolores diutius perſeveraverint, ſecuturam ſuppurationem portendant pari ratione. Verum etſi id non improbaverim, cum rationi, & experimento non repugnet; veriſimilius tamen id vide-

detur pronunciatum ab Hippocrate de infimo ventre, qui proprie, imo ſpecialius talis dicitur, atque in diuturnum tempus dolorem ſuſtinere poteſt, potiſſimum ſi in meſenterio, ejuſque glandulis progignatur, ut dictum, atque hinc modo facile etiam deducitur, dolorem hic ab Hippocrate memoratum haudquaquam vehementem, & magnum eſſe intelligendum; nam ſi magnus, & ingens foret, nullatenus poſſet in longum tempus produci, cum tantam doloris vehementiam, & acutiem Natura diutius ferre non poſſit citra manifeſtum vitæ periculum. Modo in capite, & in pectore dolores, qui fiunt, ſemper ſunt graviſſimi, & cito intra terminum acutorum vel in ſalutem, vel in mortem deſinunt; ſecus vero, qui in meſenterio, ejuſque glandulis fiunt, leviores ſunt, adeoque ad menſes integros perduraſſe fatentur hiſtoriæ; ſuppurata autem materia doloris cauſa, dolor ipſe miteſcit, & febris, ſi quæ fuit, remittitur; nam *dum pus conficitur, dolores, & febris accidunt magis, quam jam confecto*: atqui pus ſive verum, ſive falſum ſit, parum refert, cum utrumque eſſe poſſit, pro varietate humoris in parte dolente congeſti, & ſubacti.

Poſtremo pro coronide animadvertendum collectos in glandulis meſenterii humores, præſertim craſſos, & conſiſtentes, non ſemper dolores excitare, neque in ſuppurationem deſinere, ſed aliquando in tubercula duriſſima, ſcirrhos æmulantia, commutari, atque ita cum ægrotantibus conſeneſcere, ut Anatomicis inſpectionibus diſſectorum corporum pluries eſt obſervatum.

APHORISMUS XXIII.

A dejectione ſincera difficultas inteſtinorum malum.

Sinceras dejectiones appellat Hippocrates, quæ uniuſmodi ſunt, & ſimplicis, ſincerique humoris conditionem referunt, quales ſunt, quæ ſolius flaventis bilis, ſeu fellei humoris, aut nigricantis, vel albi coloris comparere ſolent, atque a Veteribus ad flavam, aut atram bilem, & ad pituitam reduci conſueverunt; quamvis nunc a detectis, induſtria anatomica, novis humoribus aliter evenire referantur. Utcumque autem iſtæ fiant, cum comparent, minus malæ eſſe ſolent, eo quod arguant Naturam non tam varie diſtractam, maleque affectam, nec viſcera eſſe diverſimode coinquinata, ut alios, alioſque ſuccos præternaturales gignant, & genitos deponant in inteſtina, ut alibi meminerat. Verumtamen non adeo a fæcibus ſejunctæ egeri debent, ut penitus impermiſtæ, ac ſolitariæ educantur: tunc enim immodicum humoris exceſſum, & cauſam effectricem nimirum præpotentem denunciant, quæ haudquaquam a reliquis aliorum viſcerum ſuccis corrigatur, ut cum dejectiones flavæ fiunt ab exuberantia fellei humoris nullatenus a ſucco pancreatico edomiti, & contemperati, vel contra, cum nigricantes ſunt, ejuſdem pancreatici acidioris redditi vitium arguentes, qui ab inerti, paucoque ſucco felleo corrigi non potuit. Has ergo vituperat Hippocrates tanquam malas, tum ratione ſigni, quoniam ſignificant viſcera, unde illæ derivant, a naturali conſtitutione degenerantia; tum etiam ratione cauſæ, eo quod indomitæ, nec correctæ, quo tendunt, veluti efferæ, partes cunctas inficiunt, depravant, & excruciant. Quamobrem non immerito hoc loco animadvertit, a ſinceris dejectionibus dyſenteriam ſupervenientem malam eſſe, non quod undecumque iſta proveniat, mala non ſit, ſed quod longe gravior, ac moleſtior ſit futura, cum a ſinceris dejectionibus originem habuerit. Et quidem, ut mox dictum, quoniam a cauſa provenit nimium præpollente, & excedente, tum in quali, tum in quanto, & viſcera, unde dejectio provenit, plurimum a naturali ſtatu recedentia, atque intemperata recognoſcit. Quare inteſtina nedum continuis, & conſtantibus doloribus extorquentur, ſed etiam facile ſubinde exulcerantur, & exeduntur. Hinc alias dixerat idem Hippocrates, *dyſenteriam ab atra bile lethalem eſſe*, quippe quæ a ſimplici, ſinceroque humore procedit: & alibi mutationes colorum in evacuationibus commendavit, utpote arguentes humores ſibi invicem in melius ſuccedentes, & mutuo ſe contemperantes, ne ſcilicet alter ſupra alterum nimium prævaleat.

Quod autem hic edocet de malis dejectionibus ſinceris e ſtatu naturali in præternaturalem, excipere convenit in his, quæ e ſtatu morboſo, & præternaturali in ſanum accidunt, cum ſcilicet in declinatione morborum, & præſertim febrium acutarum, critice contingunt. Tunc enim facile fit, ut a victrice Natura, ſeparante malum a bono, unius dumtaxat ſinceri humoris febrim foventis evacuatio critice, & ſalubriter habeatur. Quo pacto experimur ſæpenumero tertianas, aliaſque febres acutas deſinere ſolere, copioſa ſimplicis humoris

flavi,

fla.i, ſeu bilioſi dicti, evacuatione, unde poſtmodum æger convaleſcat. Ita pariter in Aurium obſurdeſcentia ſcripſit Hippocrates bilioſas dejectiones ſalutares eſſe, redeunte in priſtinum auditu.

Neque inſuper inquit Hippocrates omnino futuram dyſenteriam ab eiuſmodi ſinceris dejectionibus, ſed ſolum ſub conditione, ſi evenerit, malum eſſe, ut propterea perperam a quibuſdam omittatur particula, *malum*. Quin & ſincera dejectio in ſingulari numero a Leoniceno aliiſque Expoſitoribus notata, non unicam, ſed iteratam, nec modicam, ſed copioſam egeſtionem deſignat, quæ ſcilicet valeat dolores, tormina, & cruentam quandoque evacuationem excitare, quæ profecto conditiones junctim ſolent dyſenteriam comitari.

APHORISMUS XXIV.

In oſsis præciſione, deſipientia, ſi in vacuum apprehenderit.

OS hic ſumitur per antonomaſiam, Cranium quod cæteris oſſibus præcellat magnitudine, ſtructura, miniſterio, præſtantia, ac ſublimitate: Præciditur autem multoties exteriori dumtaxat lamina, vel ad meditullium, aliquando etiam ad ejuſdem concavum uſque, ubi dura meninx appingitur, & alligatur; ſed & quandoque parte poſteriori, quæ durior, & validior eſt, interdum vero parte anteriori, tenujori, magiſque friabili, quæque molliorem Cerebri ſubſtantiam amplexatur, ubi plerique Phantaſiam, ſeu Imaginatricem facultatem ſtabulari arbitrati ſunt.

Etſi autem indiſcriminatim ſcribat Hippocrates ex illius præciſione deſipientiam ſuboriri: putaverim tamen id non perpetuo ſucceſſurum (quod ſane pluries obſervatum, irrita hujus aphoriſmi prædictione) niſi ad eam partem ſectio, atque inciſio facta ſit, quæ meningem duram comprehendit; unde ipſa graviter læſa, vel ſaltem detecta, ab ambiente aere, a confluente ſanguine, hærenteque ſanie, aliove humore præter naturam alteretur, & ſubjectam aliam piam meningem, & tenellam Cerebri ſubſtantiam in conſenſum trahat, indeque poſtmodum deſipientia ſuccedat, hinc non abſre dictum videtur, *in oſsis præciſione*: quod ſane verbum anter[illegible] incidi, aut ſecari ſignificat, græce [illegible]. Neque ſolum inciſione, ſed et [illegible] contutione crediderim os illud affici oportere, ut ſi fortaſſe deſipientia (quam vocalem dicunt) proprie non ſequatur, ſaltem accidat, quæ mentalis dicitur, vel ea, quæ cum ſtupiditate, obſtupeſcentia, caro, & comate vigili confundi ſolet, de qua antea meminerat.

Sed quid voluerit intelligendum per ea verba, *ſi in vacuum apprehenderit*, non bene conſtat apud Interpretes. Puto tamen ego, idipſum hic intelligi, ac *in cavum*, ideſt in internam, & concavam cranii partem, qua duram matrem ſuſpenſam ſuſtinet: *vacuum* autem illam partem appellat, quia revera inter cerebrum, ſuis meningibus obtectum, & cranium, ſpatium quoddam intercedit, quo levis ille, tarduſque Cerebri motus expanſionis, & amplificationis, peragi poſſit, ut in ejuſdem cranii inciſionibus compertum, & patentiſſimum eſt in recens natis.

Quamquam autem hæc ita expoſita experimento, & rationi non diſſentiant; ſunt nihilominus, qui in hoc Hippocratem criminentur, quod rem ſcripſerit rariſſime contingentem, cum ſæpius capite vulnerati, & cranio præciſi, nil penitus deſipuerint. Verum id ſummæ, & accuratæ Chirurgorum diligentiæ tribuendum, qui efficaciſſimis remediis balſamicis ejuſmodi vulnera, quam optime tractare ſint conati, & nedum ab imminentibus ejuſmodi periculis tueri, verum etiam ad perfectam ſanationem perducere ſatagerunt. Quæ autem mala imminentia præſagit Hippocrates, intelligenda ſunt a vi præciſionis, & vulneris: ſiquidem vulnera, & inciſiones Cranii certo certius hæc, & alia graviora mala minantur, imo inevitabilem mortem plerumque arceſſunt, cum potiſſimum Cerebrum concutiunt, & perturbant: atque in his, quæ citra Artis beneficium accidunt, aphoriſticam hanc ſententiam intelligendam mox recenſita ſuadent juxta Hippocratis obſervationem, qui & poſteris tradidit, quæ ſola morborum vi, ac violentia, ut plurimum, contingunt.

APHORISMUS XXV.

Ex medicamenti potione convulſio lethalis eſt.

INitio libri Quinti dixerat convulſionem ab aſſumpto helleboro lethalem eſse; nunc, quod ſpeciatim de uno genere medicamenti purgantis aſſeruerat, ad quodvis aliud prorogat, ac extendit, ſi tamen catharticum ſit, ſiquidem ut bene exponit Galenus *in comm.* de proprie purgantibus, atque per irritationem, & acritatem humoris educen-

cen-

Digitized by Google

centibus, intelligendum monet, cum convulſio, non niſi ad acrimoniam, irritationemque nervorum conſequatur, ut alibi a Nobis eſt explicatum. Cumque de hac re ſatis, ſuperque ibidem, & in alus aph.o.itmis, actum ſit; idcirco in hac recoquenda crambe immorari non licebit.

APHORISMUS XXVI.

In forti dolore ventris, partium extremarum frigiditas, malum.

ANtea etiam docuerat in acutis morbis frigus partium extremarum malū eſſe: hic vero ſpecialius memorat idipſum malum eſſe; & fortaſſe pejus inventris dolore: quoniam ibidem deſignat inflammationem genitam, jam jam in gangrænam vergentem, & partes internas mortificantem, unde poſtea extremarū frigiditas emanat, cum iſtę ab illis bene ſe habentibus vigorentur, & incaleſcant.

Quoniam vero ventrem indefinite nominavit, poſſet quis omnes tres animalem, ſpiritalem, & naturalem ſubintelligere, juxta conſuetam Anatomicorum diviſionem. Attamen ſatius credere licebit, notatum hic ſpeciatim ventrem inferiorem; ibi enim ſpecialius dolores atroces, & tormina fiunt; imo facilius ibidem gangrenæ, & morbificationes exoriuntur; unde poſtmodum extremarum partium frigus, quod ſane pluribus experimentis comprobatum in Cadaverum ejuſcemodi genere mortis interemptorum diſſectione; quin & varietas viſcerum, glandulis, & membranis innumeris conſtantium, idipſum prompte accidere poſſe ſuadet, ut conſideranti patet. Cæterum etſi Inteſtina acutis potiſſimum doloribus ſubjiciantur, cætera nihilominus viſcera ſuō pariter ſenſu prædita iiſdem expertia non ſunt, quæ cum affecta fuerint, proxime adjuncta, & conſentientia inteſtina divexant, & condolere quoque cogunt. Denique, quod Hippocrates ſcribit *malum*, Celſus *lib.* 2. *cap.* 8. hanc eandem ſententiam latine interpretatus, inquit *periculoſum*, nec ſine ratione, quia ad harum partium inflammationem, & gangrænam nonniſi interitus brevi expectandus eſt.

APHORISMUS XXVII.

Mulieri utero gerenti ſi teneſmus ſupervenerit, facit abortum.

EST Teneſmus, torminoſus, & irritus ille conatus deſidendi, & egerendi fæces, in quo tamen vix mucoſum quid, ſed cruentum, aliquando vero ſolus crepitus emittitur. Moleſtiſſimus ſane affectus, quo præter tormina, & inteſtinorum cruciatus, cupiditas dejiciendi perpetua eſt, nec deſinit, etiamſi crebro venter comprimatur, atque ad egeſtionem ſollicitetur; quamobrem frequentem hanc moleſtiam, & ventris compreſſionem, vulgo *Premiti* appellare ſolent.

Id ergo ſi utero gerenti accidat, abortum facit, multis ex cauſis, ſpeciatim ex his, quæ illum excitant; ſiquidem plerumque ab ambiente aere frigido ſubter excepto, a cibariis acidis, crudis, craſſis, ac glutinoſis, gelidis potionibus, fructibus ponticis, & acerbis, aliiſque, itemque ex natura ipſius morbi, & ex ſitu partis affectæ, cum ſphincter muſculus, & inteſtinum rectum eo aſſiciantur; denique attenta moleſtia ſymptomatum adjunctorum, præſertim vero torminum inteſtinalium, & aſſidua ventris compreſſione, quibus omnibus accidit ſæpenumero ſtomachi tum in appetendo, tum in digerendo nimia imbecillitas, qua vires deinde non leviter imminuuntur. Atqui hæc utero gerenti potiſſimum infenſiſſima ſunt ob viciniam partis affectæ, & ob ingentem noxam; quam idem uterus ſubire cogitur ab iteratis compreſſionibus, quas cum infans diutius ſufferre nequeat, alia ex parte multum ob carentiam alimenti labefactatus, proculdubio abortui ſuccumbit, niſi Artis auxilio ſuccurratur, de qua re in praxi.

APHORISMUS XXVIII.

Quando os, aut cartilago, aut nervus abſcinditur in Corpore, neque augetur, neque coaleſcit.

QUa ratione ſit denuo præſens aphoriſmus hoc loco inſertus, cum alibi *aph.* 19. *ſexti libri* latius, clariuſque eadem ſententia referatur, & nedum de his, ſed de aliis quoque ſimilibus partibus diſciſſis, ac reſectis explanare non auſim; niſi dicere cum aliquibus velimus induſtria librariorum fuiſſe adjectum, ut per ampliorem libri molem, hunc reliquis aliis coæquarent. Quomodocumque autem ſe res habeat, quia nil ultra continet præter ea, quæ ibidem memorantur, eum locum adeat, qui de his inſtructus eſſe velit.

APHO-

APHORISMUS XXIX.

Ei, qui leucophlegmatia detinetur, ſi fortis ventris fluxus ſupervenerit, a morbo liberatur.

Quid nomine Leucoplegmatiæ intelligat hic Hippocrates, non ſatis bene liquet; aliquando enim cum Aſcite, quandoque etiam, imo plerumque cum Anaſarca, aut Hypoſarca confunditur. At vero contra Aſcitem pugnare videtur *aphor.* 27. *ſexti*, in quo dicitur, quod hydropicis ſectis, vel uſtis ſi aqua affatim exeat, moriuntur; cum hic ex adverſo dicatur vehementem, & coploſum alvi fluxum illos liberare; quamobrem veriſimilius putandum Anaſarcam, aut Hypoſarcam intelligendam eſſe, in qua craſſa, ac lenta pituita, vel etiam lympha glutinoſior reddita, in extimis partibus corporis, & ſub cute univerſa, diffuſa hæret, nihilum compatientibus viſceribus internis, ut *in prorrheticis* dicitur, ſed ſolum vitio lymphaticorum valorum reſorbere per glandulas illam non valentium. Soluta namque fortiter alvo univerſus ille humor pituitoſus, vel lymphicus glutinoſus, per glandulas ipſas inter ſeſe connexas, ac conſentientes, facile ſenſim, ſenſimque deducitur in proprios ductus, & ſalubriter vacuatur. Porro cum hoc evenit, validum naturæ robur indicatur, quæ non ſolum vias evacuationis patentes reddit, ſed etiam humores ipſos evacuandos diſponit attenuatione, diſſolutione, lubricitate; nullo interea viſcerum internorum detrimento exoriente, quod ſane facilius in Aſciticis haberi ſolet. Atqui fluxus iſte alvi vehemens, copioſius, & craſſi illius humoris, qui peccat, eſſe debet, quemadmodum hic indicitur, ne ſcilicet tenuiores humores egerantur, craſſioribus, ac tenacioribus relictis; quamobrem non immerito notatum, *fortem*, ac *validum* eſſe oportere, ut a leucophlegmatia liberet.

Sed quamvis de Anaſarca, aut Hypoſarca ſententiam hanc ſimus probabilius interpretati, haudquaquam tamen diffidendum, id ipſum ſalubriter quoque evenire poſſe in Aſcite, in quo licet in abdomine contentus humor non tam facile ad Inteſtina deduci poſſit, eo quod ſupra peritonæum ille fluctuet, non raro tamen factum eſt, ut parantem ſibi viam Natura, adhuc ſalutariter inter mali initia ſit evacuatus, & cum Aſcites altam ibidem non fixerit radicem, nec adjacentia viſcera infecerit, aut labefactaverit; quo caſu etiam eos perire accidit: etſi ab uberrima ſeri evacuatione videantur ſublevati, quoniam paulo poſt in novam ſeri collectionem, a labe in viſceribus relicta, recidunt, laxatis ſimul una glandulis, & vaſis lymphaticis eroſis. At vero neque hinc colligere audeant, qui audacter a Naturæ evacuationibus ad Arte promovẽdas pari gradu procedere contendunt, licere nimirum prudenti Medico idipſum rationabiliter tentare, quod aliquando a Natura critice peractum eſt: nam diſparitas longa, lataque nimis eſt inter utrumque: Naturæ opus ſiquidem tempeſtivum, ac opportunum quis umquam, etſi peritus artifex, adamuſſim poterit imitari? ut alias a nobis indicatum. Quin & ipſam quoque non raro fallere, ac falli, experimur, cum in iiſdem evacuationibus ſalubriter interdum inchoatis tandem deficiat, & naufragetur ſæpeſæpius æger in portu.

APHORISMUS XXX.

Quibus in alvi profluviis excrementa ſpumoſa ſunt, iis ex capite pituita defluit.

Diarrhœam non inepte plerique multiplicem faciunt, tum pro diverſitate humorum excretorum, tum pro varietate partium affectarum, unde illi originem ducunt; memorat autem hic Hippocrates eam, quæ a capite male affecto, atque ab humore ejuſdem cauſa congeſto, vel ingenito, vel non repurgato, derivat. Inquit autem illam internoſci a ſpumoſis excrementis per alvum egeſtis, non quod iſta, ſi compareant, cerebrum affectum certo deſignent, cum poſſint aliunde procedere, etiam ab ipſis inteſtinis, ſed quod male affectum caput, ſi fortaſſe per inteſtinorum cavitates exoneretur, excrementa ſpumoſa deponat, atque ab iiſdem apparentibus idipſum alleviari ſpes non levis adſit, quemadmodum in *Coacis prænotionibus* de Angina per inteſtinales vias ſolvenda, idem Auctor admonet.

Dicuntur autem ſpumoſa excrementa, quæ præter mucum, tenacemque pituitam, bulloſa comparent, & intermiſtos flatus, illam attollentes, ac quodammodo fermentantes, necnon etiam crepitus adjunctos habent. Tales autem egeſtiones ſunt, quoties lymphicus, ſive pituitoſus humor acorem contraxit, & cum tenui, effœtoque felleo humore, ad inteſtina delatus commiſcetur, qui cum e glandulis inter ſe invicem connexis prodeat, & potiſſimum a Cerebro,

bro, quod magna glandula ab Hippocrate dicitur, nil mirum ſi hic ab eodem cenſeantur, ejuſcemodi ſpumoſa excrementa e capite defluere, non quod proxime ſpuma ipſa a Cerebro dependeat, ſed quod pituitoſus, ſeu lymphicus humor ab ipſo male affecto, cæteriſque glandulis potiſſimum proficiſcatur; qui deinde in inteſtinis a mixtura cæterorum ſuccorum, atque ab intermiſtis flatibus ſpumoſus evadat; quin & non raro, docente eodem Hippocrate *lib. de internis affectionibus*, & *lib. de Glandulis* per ventriculum, & glandulas per ipſum interſertas ad alvum exoneratur; non levi interea, nec unica, ſed ingenti, ac multiplici fermentationi in itinere promota a variis ſuccis per ductus, & viſcera occurrentibus, præſertim felleis, pancreaticis, & inteſtinalibus, ut ex Anatome conſtat; ſed & per glandulas ipſas, in quibus ſecernitur, diverſimode commotus, atque inæqualiter diſcerptus, variiſque ſalium generibus, pro varietate fermentorum, vel partium, per quas tranſit, imbutus facillime deinde ſpumeſcit, & quæ in inteſtinis invenit excrementa, pari conditione inficit, imo multo magis, coadjuvante nimirum accommoda ejus loci ad fermentandum habitudine.

Quod autem hic Interpretes opinantur de ſpumæ generatione, ab intercluſo aere in liquoribus vel motu ex aggeratis, vel calore ebullientibus, verum quidem eſt in iis, quæ extra corpus ſunt, quibus aer intermiſceri poteſt; at cum humoribus per corporis vaſa diſcurrentibus, quomodo umquam externus aer commiſceri queat, non bene liquet, nec rationabiliter ſibi quis perſuadebit, cum vix is pulmonis tracheolas ſubeat; quamobrem, quod Galenus *in comm.* edocet: *flatuoſum ſpiritum, dum humori commiſcetur, vehementem habentem motum, & inæqualem, ita quod ipſe dirumpitur, & pituitam frangit in multas partes; & parvas*, ſpumam progignere, veriſimilius aptabitur fermentantibus in ſeipſis humoribus inter ſe invicem commiſtis, ut mox eſt expoſitum, cum fermentatio ad localem etiam motum partium heterogenearum ſeipſas ſubigentium, perquam optime reducatur. Cæterum adhuc ſi a Capite pituitoſus, vel lymphicus humor non defluat, ut ex longo itinere, & cæterorum ſuccorum commiſtione, agitari queat, & ſpumoſus fiat; ſatis tamen erit ſi ex confluxu ſolum prædictorum humorum inter ſe invicem fermenteſcentium commotio talis habeatur, ut excrementa ſpumeſcant, adeoque indicent, a laborante Cerebro pendere, ſi craſſior lympha inde deducatur ob malam per ejuſdem glandulas repurgationem; veluti per filtrum laxum plus juſto, vel obſtructum, habitam, quemadmodum in catharris, ut proinde per glandulas ſenſim, ſenſimque delabatur in ventriculum, & inteſtina. Conſtat autem ex anatome conſentire cum Cerebro glandulas pene univerſas corporis, tam arcte inter ſeſe connexas, ut catenam indiſſolubilem efforment, ut præſertim ſunt Corticales Cerebri, Papillares, Pituitaria, quæque in collo, jugulis, faucibus, & in Oeſophago interſperſæ ſunt ad Ventriculi fundum uſque, indeque ad Inteſtina, Pancreas, Meſenterium, ut reliquas ſileam viſcerum plane omnium, & ſubtercutaneas dictas, quæ nexu equidem inexplicabili cum fibris partium, & præſertim membranacearum texturam efformant reticularem, ut ferme dixerim, aliud non eſſe humanum corpus, exceptis oſſibus, quam exactam, elegantemque compagem glandularum, fibrarum filo conſumptam, extructam, & intertextam. Quare, qui hæc in humano corpore conſideraverit, plane perdiſcet, qua ratione Hippocrates dixerit partes omnes inter ſe mutuo conſentire, & *conſenſum*, in toto corpore *unam* eſſe, *conſpirationem unam*, & *omnia* eſſe *conſentientia*: & *lib. de locis in homine inter initia* ſcripſerit; *corporis autem ſingulæ partes altera alteri, ubi hinc aut illinc proceſſerit, morbum ſtatim facit, venter capiti, caput carnibus, ac ventri, & reliquæ omnes juxta eamdem rationem, quemadmodum venter capiti, & caput carnibus, ac ventri, &c.* Et paulo infra: *Corpus porro ipſum ſibi ipſi idem, ac ſimile eſt, & ex iiſdem compoſitum eſt: ſimiliter autem habet parvas, & magnas partes, itemque infernas, ac ſupernas: & ſi quis minimam partem corporis acceptam male afficere velit, totum corpus affectionem ſentiet, qualiſcumque tandem ea fuerit, propterea quod minima corporis pars omnia habet, quæcumque & maxima, &c.* Hæc Hippocrates.

Hip. l. de alimento V. Gal. lib. & primo de uſu par. c. 8. & primo de nat. fac. cap. 13.

APHORISMUS XXXI.

Quibuſcumque febricitantibus in urinis fiunt ſedimina veluti farina craſſior, longam ægritudinem fore ſignificat.

PRognoſticus hic aphoriſmus fortaſſe opportunius, & congruentius inter eos, qui *lib. 4.* continentur, fuiſſet relatus, cum

ibi

ibi de his, quæ ad febres pertinent, ſermo habeatur, ſed quoniam Nobis nuſpiam curæ fuit aphoriſmorum connexionem exquirere, aut veluti neceſſariam in hoc opere inveſtigare, propterea parum intererit, quo loco ſit hic adjiciendus, modo ſententiæ utilitatem, veritatemque fuerimus aſſecuti.

Urinarum ſedimenta hic conſiderans Hippocrates in febrientibus, dijudicat ex illis futuras chronicas, ac diuturnas febres, ſi farinæ craſſiori, vel furfuraceæ ſimile quid referant. Sunt enim ſedimenta in urinis repurgamenta eorum, quæ e circulante ſanguine in viſceribus deponuntur, atque cum ſero urinario ad filtra tubulorum renalium amandantur, oſtenduntque propterea quidquid in ſanguine, & viſceribus, præſertim imi ventris ſuperabundat, atque uti inutile ſecernitur, ac repurgatur. Quoniam vero febres cum longæ futuræ ſunt, a craſſis, lentis, tartareis, atque acidis ſuccis progenitæ foveantur, & hi diuturno plane tempore egent, ut diſſolvantur, attenuentur, ac ſeponantur, per fermentationem in ſe ipſis promotam; proinde fit, ut cum ejuſmodi humores prævalent, longas quoque ægritunes excitent; quandoquidem hi non alio promptius deduci ſolent, quam ad Renes, quo ſuperabundantes in ſanguine, & viſceribus humores fermentis eorumdem ſubacti, & ſecreti, ſimul cum ſero urinario tranſcolantur, ac deponuntur, & actione inter ſeipſos inita, acidum illorum a ſale urinoſo alkalino ſubigitur, unde præcipitatio ſuccedit cum depoſitione partium tartarearum, & craſſiorum, quæ fundum matulæ petentes ſedimentum urinarium efficiunt farinæ craſſiori ſimile; quamobrem cum iſtud in urinis comparet, indicio eſt craſſos, tartareos, acidoſque ſuccos in corpore prævalere, qui febrim foventes, illam ſignificant diuturnam, & chronicam futuram.

Cæterum tunc ſolum ſedimenta iſtiuſmodi farinæ craſſiori ſimilia morbi longitudinem indicabunt, cum intra ſanguinis vel coagulati, vel diſſoluti vitium, accidunt, a ſola ſcilicet craſſioris lymphæ, vel glutinoſi ſeri abundantia; at vero ſi cum aliis pravis ſymptomatibus conjungantur, mali moris in ſanguine vitium atteſtantibus, nedum mala erunt, ſed etiam lethalia, ut contigit *Sileno*, & qui *in Dealcis horto decumbebat*, ut bene hic advertit Galenus; quoniam tunc non a multitudine, aut craſſitie humorum dependent, ſed a veneno diſſolvente, & ſua acritate veluti in cinerem redigente glutinoſam ſanguinis ſubſtantiam, quam reficere difficillimum eſt, & acre, ac corruptivum ejuſmodi venenum retundere, ac debellare, pene impoſſibile; unde tandem fatiſcente corde, animal perire cogatur.

APHORISMUS XXXII.

Quibus autem in urinis bilioſa ſedimina, ac ſuperne tenues ſunt, acutum morbum ſignificant.

APhoriſmus hic contrapoſitus videtur præcedenti, quoniam ſicut in illo ſedimenta furfuracea, vel farinacea, veluti a pituitoſis ſuccis pendentia, chronicam, & longam ægritudinem portendere dicta ſunt; ita in hoc a ſedimentis ſuſpenſis, & elatis, utpote a bilioſis humoribus exortis, acutus morbus prædicitur: & quamvis in priori, attenta potius videatur ſedimenti ſubſtantia, atque conditio; in hoc vero locus, & poſitus ejuſdem, ſi res tamen ipſa intimius penſitetur, idem omnino in utriſque, ſub diverſa licet conſideratione, perpenſum animadvertemus, cum ea, quæ farinæ craſſioris ſimilitudinem referunt, fundum petant, quæ vero bilioſa ſunt, in altum attolluntur; unde ſediminis ſubſtantia in præcedenti aphoriſmo conſiderata reipſa convenit cum ſitu hic memorato.

Naturalis equidem ſediminis poſitus in urinis, ut ſalubritatis indicium ſit, medius plane eſſe debet inter ſublimem, & infimum, cum is proprie pertineat ad hypoſtaſim, quam tantopere Medici in urinarum inſpectionibus deſiderant, eo quod peractam, abſolutamque in operibus Naturæ coctionem, ſecretionemque demonſtret, quæ mediocriter incraſſando procedere dicitur.

At vero variat plerumque ſedimentum a conditione varia humoris concoquendi, aut ſecernendi; unde qui craſſus, & lentus eſt, licet Naturæ concoquenti, ac expellenti ſubjiciatur, imum ſemper ſuo pondere in urina locum petit; tenuis vero in altum effertur, & eo magis, quo urina ipſa multo ſale ſatura eſt; quo ſane pacto gallinaceum ovum experimur in catino aqua ſalita repleto, ſurſum magis, vel deorſum tendere, prout pauco vel multo ſale marino imbuta illa fuerit.

Quoniam vero ſedimina bilioſa, præ cæteris tenujora ſunt, ut ex adverſo a plegmaticis,

riciis, & crudis humoribus procedentia craſſiora, & compactiora; proinde fit, ut illa ſurſum attollantur, hæc deprimantur, & fundum matulæ petant: etenim illa volantis ſulfuris, iſta acidi coagulantis conditionem participant. Adjecit inſuper Hippocrates biliofis hiſce ſediminibus, aliam in urinis conditionem, *ut ſuperne tenues ſint:* quæ verba, cui aptanda ſint, non ſatis liquet: & quidem non ſediminibus, quæ cum biliofa dicantur, plane tenuja quoque, ut dictum, eſſe debent: neque urinis, quoniam haudquaquam videntur poſſe ſimul eſſe biliofæ, & tenues, præſertim juxta expoſitionem Galeni, qui tenues arbitratur ex mente Hippocratis intelligendas perpetuo aquoſas eſſe. Verum rationabilius illa congruent urinis ipſis, tum ſecundum propriam ſubſtantiam ſeroſam conſideratis, tum ſecundum earumdem contenta, græce hypoſtaſes; quoniam in ejuſmodi caſibus, ut acutiem morbi incident, præter ſedimentum biloſum, ſuperne tenues quoque eſſe ſolent; hac enim ratione, neque multitudinem, neque craſſitiem, aut oleoſitatem bilis ſignificant; quippe fieri adhuc poteſt, ut cum ſediminibus biliofis, urinarum ſubſtantia undequaque craſſa, & flavo colore plurimum tincta copuletur, at vero, ut brevitatem, & acutiem morbi prænuncient, tanto humore flavo tinctæ, ac ſaturæ eſſe non debent, ut pene ictericæ videantur, cum multitudo, craſſities, & oleoſitas ejuſdem longitudinem potius præſignaret. Attamen nec omnino tenues, ſeu decoloratæ eſſe debent; ita enim malæ quoque forent, ob ſymptomatum, & ſignorum diſparitatem, ſed ſuperne ſolum, hoc eſt ea parte, qua ſediminibus ſupernatant, & per comparationem ad infernam earumdem partem, qua coloratiores, opaciores, craſſioreſque erunt. Qua ſane ratione ſalino-ſulphureus humor illas tingens, nedum tenuis, ſed etiam modicus deſignatur, qui propterea cito concoqui, ſecerni, atque expurgari poſſit, unde poſtmodum morbi acuties, & brevitas. Quod ſi fortaſſe tenuitas urinarum talis ſit, ut flammeam conditionem referat, & illas reddat, quales alibi Hippocrates pellucidas appellavit, tum ſane non ſolum acutus, ſed etiam peracutus, & valide periculoſus præſignabitur, veluti in delirantibus, ac phreneticis, detenta nimirum parte ſalino ſulphurea craſſiori, atque alicubi in partibus principalibus hærente. Verum Galenus in *commentario ſuperne tenues* non ad ſitum, ſed ad tempus retulit, ut proinde voluerit eas tenues intelligendas fore inter initia, & cum nondum coctio in illis relucere conſpicitur, quoniam inter initia morborum omnia cruda ſunt, adeoque tenuja, & coctio, ut dictum, incraſſando procedit: At vero in eum, more ſuo, acriter invehitur Cardanus, quem adeat, qui velit, cum id noſtra nunc non interſit.

APHORISMUS XXXIII.

Quibuſcumque urinæ divulſæ ſunt, iis turbatio fortis in corpore fit.

Quod antea de urinarum ſediminibus, nunc de iiſdem in univerſum ſecundum totam ſubſtantiam, & contenta, conſideratis, ſermonem ſubjicit, aitque divulſas urinas fortem, ſeu vehementem turbationem in corpore ſignificare.

Quid vero pro divulſis intelligat, licet Galenus *in commentario* dubitare videatur, ſi tamen perpendantur, quæ ipſemet Hippocrates aliis in locis adnotavit, & in Epidemiorum ægrotantibus obſervaſſe meminit, proculdubio minime ambiget, divulſas, diſtractaſque urinas dici, quæ ſive in ſubſtantia ſeroſa, ſive in contentis, ſive in utriſque ſibi non cohærent, & inæquales, inconſtanteſque obſervantur, & modo tenues, modo craſſæ, nunc uno, nunc alio colore tinctæ, & ſedimenta disjuncta ſurſum deorſum, aut ad latera, magis, minuſve, concocta referunt, vel eodem tempore, vel diverſo, quemadmodum in Philiſco, in Pythione, uxore Philini, aliiſque.

Quamquam autem indicia ex urinis deſumpta non raro fallacia ſint, cum pleræque malæ creditæ, quibuſdam conſuetæ ſint, & naturales, imo variata in ætatibus, conſtitutione, victus ratione, exercitatione, aliiſque ſæpenumero etiam variæ eſſe ſolent, & pro re nata etiam nunc bonæ, nunc malæ, niſi peculiares adhuc viſcerum, præſertim naturalium, affectiones, ſpecialiter quoque illas permutent, ut in hypocondriacis potiſſimum, unde dubiæ prorſus conjecturæ deducantur; attenta nihilominus æquabili corporis conſtitutione, ac nihilum præterea permutata in ſuis ductibus urina, quæ a ſeroſa ſanguinis parte, & a lympha procedere putatur, proculdubio fidelius judicabit, quæ in vaſis ſanguiferis geſta ſunt, aut in dutibus reliquis corporis, quos pervadit; quamobrem viſceribus, ac ductibus omnibus in ſua naturali habitudine conſtitutis,

ſtitutis, quandocumque urinæ divulſæ, atque in ſuis partibus contentis diſcerptæ comparent, ingentem in ſanguine commotionem atteſtantur. Tunc enim ſic affectæ, ac diſtractæ minguntur, cum inæqualiter partes inutiles a ſanguine ſecernibiles, & fermentationi ſubjectæ, non totæ ſimul repurgantur, ſed prout a puriori parte ſanguinis, tractu temporis ſecedunt, quare interruptim inutiles illæ impuritates in urinis obſervantur magis, minuſve concoctæ; & compactæ, quo aliæ ab aliis melius per fermentationem ſubactæ fuerint. Ejuſmodi itaque in urinis varietates indicant fortem vehementemque in ſanguine commotionem, per quam partes inutiles ab utilibus ſejungi neceſſe eſt; neque enim aliter iſtæ ab invicem ſuccedunt, & ſeparantur, quam per fermentationem in præcipitationem deſinentem, quemadmodum experimur in muſto doliis incluſo. Recte ergo Hippocrates ab illorum ſedimentis apparentibus diſtractis, ac divulſis, vehementem in corpore turbationem conjicit. Veruntamen commotio hæc, & turbatio non raro etiam fieri ſolet in hypocondriis, cæteriſque viſceribus naturalibus, e quibus ſæpe urina per compendiarios meatus educitur, ut alias oſtendimus; cum jam ſatis Anatome compertum ſit, adhuc breviori itinere urinę materiam in renes percolari, ut propterea peculiares horum viſcerum affectiones indicare ſoleat, ut de hypocondriacis dictum; quamobrem non immerito Hippocrates indefinite dixit: *fortem in corpore turbationem fieri*, comprehendens ſub nomine corporis omnem, & quamcumque ejuſdem cavitatem, ubi fermentatio, & heterogeneorum ſuccorum commiſtio, & exagitatio haberi poteſt.

APHORISMUS XXXIV.

Quibus in urinarum ſummo bullæ inſident, morbum renalem, & longum ſignificant.

ERuit & in hoc aphoriſmo longi, & renalis morbi prognoſticum Hippocrates ab his, quæ urinis inſident, cujuſmodi ſunt bullæ parum differentes a ſpuma, niſi quod hæc conſertiorem, ſed humiliorem incluſi halitus elationem in materia craſſiori, illæ veluti a materia hærente quidem, ſed magis expanſibili ſublimiorem latioremque tumefactionem referunt, non tamen adeo arcte inter ſe connexam: inſident autem iſtæ urinis, cum in mictione ſal univerſum, veluti ammoniacum volatile ſali acido lymphico, & ſero urinario commiſtum, mutua viciſſim actione in tenues halitus elevantur, qui quoaduſque extricari nequeunt a parte phlegmatica urinarum, ſupernatantes bullas, & perdurantes excitant; at vero poſtquam interno niſu, atque adigentis externi aeris impulſu extenuantur, rareſiunt, & diſcerpuntur, ſtatim diſſolvuntur, & evaneſcunt.

Cum igitur hæ inſidentes urinis apparent, Renalem morbum ſignificant; quoniam arguunt porulos, tubuloſque renum, ac eorumdem filamenta in pelvim deſinentia, anfractuoſa, & implexa evaſiſſe, ut proinde non tam prompte tranſcolare ſinant ſerum urinarium ſuo ſale imbutum, a tartareis, acidis, viſcoſiſque ſuccis, per eas partes derivantibus; unde facile, procedente tempore, tubuli ipſi, & cavum renum infarciri poſſint, & gravia calculorum, obſtructionum, tumorum, aliorumque ſimilium accidentium incommoda, ipſis inferre, ſi præſertim præter bullas ſedimentum illæ referant ſabuloſum, craſſum, & feculentum. Ab his enim plane conſtat ægritudinem Renalem futuram longam, ſiquidem vitio craſſorum humorum excitatæ ægritudines longæ ſunt, & præſertim ſi acorem illi, ut plerumque fieri ſolet, ſimul una contraxerint, quo craſſities, & aciditas humorum difficulter ſubigitur, & cedit.

APHORISMUS XXXV.

Quibus autem ſummum eſt pingue, & conſertum, iis renum dolor, & morbus eſſe acutus ſignificatur.

QUod dixit de bullis inſidentibus, nunc de ſuperficie ejuſdem urinæ pingui, & conferta pronunciat; ſed multo gravius quam antea, quippe exinde ait non longum, ſed acutum morbum Renum ſignificari. Apparet autem ſumma urinæ ſuperficies pinguis, ab adipoſa alicujus partis ſubſtantia diſſoluta, & liquefacta; atqui hæc non tam ingenti, exurentique calori renum, aliarumve partium circumſtantium tribuenda eſt, ut Interpretes exiſtimant, quam ſali erodenti, ac exolventi per eas partes, cum ſero urinario tranſcolato, quod etſi adipem ipſum jam concretum minime diluat, aut corrodat, ſi tamen glutinoſam ſubſtantiam alimentorum abradat, atque exolvat, poterit quoque adipoſam urinam reddere, & ſecundum ſuperficiem pingueſcere, id quod plerumque fieri ſolet in febribus æſtuoſis, aut inflammatoriis; quamobrem acutus morbus exinde ſignificatur. Nedum autem pin-

pingue, ſed etiam conſertum, coactum, & concretum eſſe oportere adjicitur, ut nimirum non oleoſum, aut guttis adipis conſperſum urinæ ſummum intelligatur, quo ſcilicet compacta ſubſtantia ſit ex partibus excerpta. At vero falluntur, qui putant acutum morbum hic ab Hippocrate notatum Renibus ipſis inſidere, cum is univerſaliter, atque indefinite in aphoriſmo recenſeatur, ut etiam e quibuſcumque partibus, imo e toto corpore pendere poſſit; Renibus autem ſolus dolor adſcribatur, qui plane tum ab acuto morbo cum febre conjuncto, tum etiam ab urina erodente, multoque acri ſale, vim habente pungendi, & partium nexum ſolvendi, imbuta provenit. Hinc hallucinatos eos exiſtimaverim, qui ut Galenus in commentario recenſet, pro nephriticis, phreneticos morbos expoſuerunt, coarctantes Hippocratis dictum adhuc unum dumtaxat particularem affectum, & quidem a renibus remotiſſimum; cum tamen urinæ, & urinarum contenta, ſi umquam probabilius quid ſignificant, plane Renum, & Veſicæ affectiones ſpecialius oſtendunt, ut cunctis notum. Quod ſi concretus adeps totus ſimul in urinis excernatur, nec iteratis vicibus appareat, ut conſertim potius exeat, quam conſertum, coacervatumque, tunc profecto a renibus, & partibus circumſtantibus ſpecialiter prodibit, eadem penitus de cauſa, ab acri ſcilicet, erodentique humore ſalſo cum urinis excreto, vim habente reſecandi, & abradendi.

Unde autem fruſtulum adipis, vel adeps ipſe liquatus, deindeque in renibus concretus prodeat, non bene ex Anatome ab Interpretibus explicatur, quippe ex illa conſtat Renum in ſubſtantiam in ſeipſa conſideratam adipoſam non eſſe, & canaliculos in ejus pelvim deſinentes, membranoſos, fibroſos, ac duriuſculos eſſe; ut nec tamen facile erodi, nec eroſos adipem æmulari, ſed potius ſtrigmenta membranacea, vel filamentoſa. Adeps autem, quo Renes circumvallantur, licet multus ſit, & undequaque illos circumambiat, haudquaquam tamen in ejus ſubſtantiam, aut cavitatem patet; unde etiamſi liquetur, vel abſcindatur, nullatenus poteſt in Renum pelvim deduci, & per urinas expurgari; quamobrem difficile admodum videtur, viam invenire, qua ipſe perduci, & cum urina permiſceri queat, ut ſupernatans in eadem compareat. Hinc veriſimilius exiſtimaverim, adipem in urinis apparentem, vel glutinoſa ſanguinis portione prodire; vel e glandulis atrabilariis, & ſuccenturiatis dictis, quæ conſenſum cum renibus ineunt, illuc guttatim deduci, ac deinde vel in renum pelvi, vel in veſicæ cavo concreſcere, & fruſtulum adipis æmulari. Sed fieri quoque poteſt, ut male affectis renibus phlogoſi, inflammatione, tumore, tam in ſuis porulis amplificentur, & hient, ut poſſint attenuati, liquatique, ſaltem ex parte circumambientis adipis ſubſtantiam excipere, atque in pelvim deducere, attenta præſertim Recentiorum Anatomicorum obſervatione, qua univerſa renum ſubſtantia refertur innumeris tubulis pervia, ac fibris glanduliſque quaquaverſum intertexta, quæ ad pelvim undequaque patulam deſinant.

APHORISMUS XXXVI.

Quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt ſigna, doloreſque circa ſpinæ muſculos fiunt: ſiquidem circa loca exteriora fiant, abſceſſus quoque exterius futuros expecta: ſi vero dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abſceſſus expecta futuros interius.

QUæ hactenus ab urinis deduxerat, nunc a doloribus poſticam renum partem occupantibus alia præſagit, & quidem futurum abſceſſum ad interiora, vel exteriora lumborum, prout illi internas, vel externas partes magis obſederint, aut pervaderint: Et quidem, quoniam Renes ad eas partes ſiti ſunt, quæ lumbos, & lumbares muſculos reſpiciunt, non raro proinde accidit, ut dolor unius partis, alterius dolorem mentiatur, & aliquando dolores lumborum, & muſculorum, tum ad ſpinam, tum ad abdomen pertinentium, præſertim cum tumefacti, ac inflammati fuerint, nephritidem referant; & e converſo, attentis ſolummodo ſitu, & doloris qualitate, quandoquidem ſe quoque deceptum fatetur Galenus in internoſcendo colico a nephritico dolore, ob earumdem partium vicinitatem; quin & dolor renum facillime cum lumbis communicat, quemadmodum experimentis innoteſcit, & edocet etiam Hippocrates *lib. de internis affectionibus*: quamobrem plerique crediti nephritidem paſſi, inventi ſunt ſubiiſſe abſceſſum in muſculis lumborum, ut de quodam Medico Piſano fatetur Mercurialis, & in quibuſdam aliis obſervatum memorat Bonetus, quamquam dolor in his, atque doloris ſedes omnino differentes ſint. Accuratius igitur hic Hippocrates animadvertit, quibus jamdiu morbo Renali labo- V. Hipp. 6 epid. ſect. 1.

ſantibus prædicta accidunt ſigna, & ex urinis, earumque contentis, nihilum levantur, doloreſque ad ſpinæ muſculos protenduntur, facile fore, ut circa ea loca abſceſſus fiant, interius, vel exterius, prodituri, prout ad interiores, vel exteriores partes illi vergere videbuntur. Fiunt autem, perdurantque tamdiu ejuſmodi dolores ab humoribus ad eas partes transfluxis, & non raro etiam paulatina congeſtione concretis, quamdiu nec exolvi, nec per renes, aut ureteres ad veſicam, nec per alios ductus ad alvum transferri, & evacuari poſſint, ſed in tumorem, & abſceſſum coacerventur, unde ſi renum ſubſtantiam, aut alias circumjacentes partes cum renibus conſentientes occupaverint, & fermentatione, ſuppurationeque ſenſim inducta, fluidiores redditi fuerint, alio tandem decumbent, atque (Natura tamen exiſtente valida) per diruptionem, atque evacuationem aliquam ſe prodeant; ſi vero lumbares muſculos pertingant, ad extimas rerum partes in illis abſceſſus fiet: procurante interea Natura, qua potta data poſſit illos exonerare. Hæc autem præter antedicta comitabuntur febres ſuppuratoriæ vocatæ, manifeſta in lumbis elato, ac tumefactio, itemque rubor, ac dolor, tactu longe ſenſibilior, quibus prudens, ac diligens Medicus, pro re nata, congruis remediis, vel interne, vel externe adminiſtratis opportune opitulabitur.

APHORISMUS XXXVII.

Quicumque evoment ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare: ſi vero cum febre, malum. Curare vero acerbis, & refrigerantibus.

VErbum evomere, quamquam alibi videatur latiori ſignificatione ab Hippocrate uſurpatum pro quacumque ſanguinis per os rejectione; hic nihilominus ſtricte ſumptum audiendum eſt pro ea dumtaxat, quæ e ventriculo procedit, cujus actio ſpecialis eſt vomere. Eos igitur hoc loco conſiderat Hippocrates, qui ſanguinem evomunt, ideſt ex ventriculo ſanguinem eructant, ſecluſis iis, qui vel e pectore, vel e capite illum expuunt; quippe haud facile foret febre exemptos eos invenire, qui ſanguinem tuſſi, atque ex pectore egerunt, ſaltem procedente tempore excretionis, vel ratione ipſius ſanguinis multo antea male affecti, aut poſtea alicubi ſtagnantis, & ſuppurati; qui vero ſimplici excreatione e faucibus, aliiſque adjacentibus partibus illum expuunt, veluti rem nimis levem patientes, haudquaquam videntur ſub tanta Aphoriſticæ ſententiæ contemplatione comprehenſi; longe admodum ab Hippocratis propoſito, qui res graves, & notatu dignas ſolummodo in aphoriſmos redegit.

Sed unde eſt, quod alibi *lib.4. aphor.25.* ſcripſerit: *ſanguinem, qualiſcumque is ſit, ſupraferri malum*, hic vero, ſaltem ſine febre, ſalutare eſſe dicat? Verum comparate locutum animadvertet, qui diſtinguet, ibi contuliſſe ſupernam cum inferna ſanguinis evacuatione: hic vero modum expurgationis ejuſdem, vomitu ne, an tuſſi; unde locus etiam valde differens conjici poſſit ſanguinis rejecti: ſiquidem ab his longe graviora, vel mitiora imminent mala, adeoque præſagia itidem deducuntur perículoſiora, vel tutiora. Equidem ſanguinem evacuari, nunquam bonum, quia talis evacuatio eſt de genere eorum, quæ nunquam debent excerni. Facta autem comparatione, ſi aliquando ipſum egeri contingat, pejus eſt ſupra, quam infra evacuari; ex illis vero, quæ per ſupernas partes accidunt, ſanguinis evacuationes, minus malum eſt vomitu, gravius plane tuſſi, leviſſimum ſimplici ſcreatu illum rejectari, quoniam hic ex ore, & faucibus, ille ex ventriculo, medius inter utroſque e pectore, aut pulmone prodit.

Quoniam vero adhuc, qui ſanguis vomitu ejicitur magis, vel minus malus eſſe ſolet, hinc Hippocrates ab adjuncta febre illum diſcriminandum edocet; & quidem ſine febre ſalutarem, cum febre vero malum eſſe ait; Atqui ſalutarem, hic ſubaudire decet, non quod proſit, aut ſalutem inferat, ſed quod in ſalutem facile terminetur; niſi etiam dicere velis, ſalutarem eſſe, quoniam exoneratur Natura ſanguine illo, qui extra vaſa ſi ſtagnaret, vitæ periculum afferret, & fortaſſis etiam mortem; quippe ſanguis non tam obeſt egeſtus, quam cum extra vaſa alicubi hærens coagulatur, & corrumpitur.

Cur autem ſalutaris dicatur, qui ſine febre accidit, contra vero, qui cum febre fit, ratio facillime deducetur, quia cum febre junctus vitium in ſanguine arguit, quia falſa acritate venas, aut arterias erodat, & ſibi exitum faciat; cumque non tam facile ſit vitium iſtiuſmodi a ſanguine delere, atque eroſa vaſa conglutinare, propterea malus omni ex parte exiſtimandus eſt, attenta præſertim ventriculi ſtructura membranacea, quæ corroſa difficillime reſarcitur; & ſi aliunde ſanguis ille prodeat, atque in ventricu-

triculum exoneretur, adhuc malum prænunciat, veluti ſignum labefactati, aut exoluti viſceris, infectique ſanguinis. Contra vero; ſine febre excretus ſanguis, non tam malus eſt, quin potius in ſalutem facile terminantur, cum citra ſui vitium prodeat, & per ſolam, ut dicunt, anaſtomoſim, apertis, dilatatiſque oſculis arteriarum, aut venarum, quæ plerumque ſponte ſua corrugari, & coniri ſolent, præſertim ſi aliunde is effluat, quam e ventriculi cavo: qua ſane ratione evenit, quamobrem ſalutaris dici etiam poſſit, inducto in viſcere ipſo male affecto levamine, quod neutiquam haberetur, niſi per vomitum ſanguis fuiſſet excretus: id quod tamen adhuc accideret, ſi per alvum deponeretur, ut alias oſtenſum.

Lib. 4. Nedum autem conſiſtit Hippocrates in vomitus ſanguinei prognoſtico, ſed methodum quoque adjicit eumdem curandi, indicatione nimirum ſumpta ab ejuſdem exitu, qui plane, tum ratione ipſiuſmet ſanguinis excreti, tum etiam partis laborantis, & evomentis, longe urgentior videtur, etiamſi febris adjungatur, quæ ſæpenumero ſymptomatica (ut dicitur) eſſe ſolet. Omiſit autem indicationem a febre deſumptam, vel quod non ſemper cum ſanguinis vomitu copuletur, vel quod ſecundo loco conſideranda ſit, & ſubſequenti tempore, eoque longiori adimplenda, quæ nimirum directa ſit ad vitium ſanguinis adimendum; vel quod demum, edomito ſanguinis fluxu, ipſa ſponte ſua ſit deſitura, repurgante interea, quod alienum in ſanguine eſt, Natura, per convenientia corporis ſecernicula, quoties ſanguis opportunis remediis prompte coaſtiterit. Hæc autem fore ſubdit, acerba, ſeu aſtringentia, & refrigerantia, quæ ſcilicet ſimul una oſcilla venarum, & arteriarum agglutinet, fibroſam glutinoſamque ſanguinis portionem figant, & coarctent, ac denique ſanguinem ipſum temperent, atque in ſuo motu aliquantulum remorentur: quorum ſilva magna eſt apud Practicos; præcellunt autem, quæ ex chalybe, & vitriolo confecta ſunt, cum ſuccis plantarum, biſtortæ, centinodii, pyrolæ, aliarumque. Cæterum vomitus ſanguineus cum febre ab interna inflammatione nullus erit, vel ſimul una purulentus obſervabitur, ſi nimirum dirupta, ulcerataque illa fuerit: adeoque non multo poſtea lethalis.

Erit tamen ſummopere advertendum; an non ſanguis e venis, aut ab arteriis egreſſus, atque converſus in grumos, ventriculi cavum occupet; tunc enim acerba iſta, atque aſtringentia medicamenta haudquaquam forent adminiſtranda; quippe quæ magis concretum ſanguinem coagularent, ac figerent, quinimo communicato inde illi acore, non ſolum in fermentationem eumdem adigerent præternaturalem, ſed etiam infractis, depravatiſque ſuccis ventriculi digeſtivis, ventriculum ipſum labefactarent, & chyloſim impenſe admodum vitiarent; quamobrem expediet, tum primum concretum ſanguinem diſſolvere, & educere, poſtmodum oſcula venarum, aut arteriarum occludere, & coarctare. Conjiciemus autem de grumis ventriculum occupantibus a pondere, laxitate, anxietate, & ciborum faſtidio, ficut etiam ab aſſiduo vomendi conatu, aliiſque ſymptomatibus epigaſtricam regionem moleſtantibus. Verumtamen utramque paginam adimplebit miſtura illa Sylviana ad vomitum ſanguineum complacendum peropportuna, præter alia plurima diſſolventia ex teſtaceis potiſſimum petita. Atqui hæc conveniunt ſolum in anaſtomoſi, & in ſimplici reſerazione vaſorum; etenim in eroſione, aut ulcere alia omnino differentia eſſent adhibenda, ut propterea hic arguere liceat, Hippocratem non alium ſanguinis exitum memoraſſe, quam ex ſola aperitione venarum, & arteriarum, ut dictum.

Adnotare inſuper convenit, quanam ex parte probabilius ſuſpicari fas ſit ſanguinem prodire, num ſcilicet ex ipſomet ventriculo, aut gula, an potius ex inferioribus, aut collateralibus viſceribus, etenim pro earumdem partium varietate adhibere quoque convenit varia, eaque ſpecialiora medicamenta, ſine ipſius ventriculi incommodo, qui nonniſi ex conſenſu illarum ſanguine oppletur, atque ad vomendum laceſſitur. Hæc autem facile erit internoſcere ex eorummet viſcerum affectorum læſione, tumore, dolore, excreti ſanguinis quantitate, ac qualitate, aliiſque ſymptomatibus adjunctis, & cauſis prægreſſis, de quibus latius in praxi.

Poſtremo vomitus ſanguinis ex dirupto Aneuriſmate, adhuc ſine febre lethalis eſt, quinimo momento temporis interimit, ut pluries obſervatum.

APHORISMUS XXXVIII.

Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies.

Quid nomine diſtillationum hic intelligat Hippocrates, hallucinatos pleroſq;

video, qui putant pituitoſos humores in Cerebro collectos ſenſim per glandulam pituitariam dictam, in os, & guttur irruere, ac poſtea per tracheam delabi in pectus, & pulmonem; ubi ſi diutius detineantur, forte, quia per tuſſim, & anacatharſim educi non potuerunt, putreſiunt, & in pus verum, vel aliud æquipollens commutantur: quamobrem diſtillationes hi ad catarrhos revocant, de quibus extant verſiculi illi:

Si fluat ad pectus, dicatur Rheuma Catarrhus,
Ad fauces Branchos, ad Nares eſto Coryza.

Quin inſuper exiſtimant illas potiſſimum a vaporibus e viſceribus naturalibus plus juſto excalefactis exoriri, qui ſua tenuitate ad Cerebrum elati, ibique concreti (quo pacto experimur in diſtillationibus arte promotis uſu alembici) ac denuo in ſeroſos humores redacti, ſponte ſua decidant in ſubjectas partes, & præſertim in pectus, & pulmonem; ubi, niſi cito expurgentur, maturationi ſubjiciantur, & ſuppurentur, ac proinde ſpurium empyema progignant, de quo hic Hippocrates.

At hæc recentioribus non arriſere, quippe qui figmenta dicunt, quæ de viſcerum naturalium excalefactione illi commenti ſunt, deque attenuatione, evaporatione, & concretione humorum, cum & nec vias, per quas efferantur, nec meatus, per quos in pectus decumbant, patentes, hactenus Anatome detegere potuerit; quamobrem ad vaſa lymphatica opportunius confugere coacti ſunt, veluti, quæ majorem conſenſum cum partibus inferioribus, tum gutturis, tum pectoris habere conſpiciuntur. Verum adhuc mihi ſupereſt animadvertendum, ſolere in gravedinibus Cerebrum exonerari per corticales ſuas glandulas in nares, aures, collum, tonſillas, cæteraſque per guttur, & fauces diſperſas; unde multoties affluenter ſeroſitates illæ expurgantur, & quandoque etiam raucedines, anginæ, tuſſes, aliæque affectiones exoriuntur; quamobrem veriſimile admodum eſt per conſentientes glandulas poſſe cerebrum, ſaltem ſecundum exteriorem ambitum humoribus gravatum, in ſubjectas partes exonerari, licet ductus, per quos illi deferuntur, lymphatici eſſe ſoleant, quorum intereſt exuperantem lympham, aliaſque humiditates referre e glandulis exceptas, atque depoſitas. In quem ſane ſenſum audiendus Hippocrates, cum dixit *primo de Morbis: Pituita multa, cum conſertim e capite in ventrem ſuperiorem fluxerit, putreſcit, & pus evadit.*

Quandocumque igitur ejuſcemodi humores lymphici, aut ſeroſi, e capite, cerebroque in ventrem ſuperiorem, ſive in thoracem decubitum fecerint, inquit Hippocrates, niſi cito alio deferantur, atque per urinas, vel per ſudorem, exitum inveniant, infra viginti dies ſuppurari, ideſt maturari, concoqui, & puriformem conditionem adipiſci, cum revera puris naturam ſubire nequeant, quod nonniſi a ſanguine ſtagnante proficiſcitur, ut alias dictum. Atqui neceſſe eſt, eos concoqui, & maturari, ut expelli poſſint; ſiquidem coctionis beneficio craſſeſcunt, & impulſum per tuſſim a pectore ſuſceptum ſuſtinent, & admittunt; nam tenues, & fluidi cum ſunt, impellenti pectori cedunt, ac denuo in ejus cavum delabuntur, quemadmodum in liquidis omnibus impulſis experimur: ſtatuit autem vigeſimum diem pro termino ejuſmodi mutationis, non quod ad illum præciſe diem concoctio iſta, & maturatio perducenda ſit, cum poſſit etiam in validioribus, & junioribus corporibus multo antea promoveri, ſed quia infra hoc ſpatium, in occluſo pectoris cavo, facile ſtagnantes humores concoqui poſſunt, ac deinceps ad ſubſequentes dies, uſque ad quadrageſimum, expurgari, ut de pleuriticis alias edocuerat. Verumtamen, ut materia in pectore collecta reipſa maturationem, coctionemque ſubeat, intra hoc ſpatium viginti dierum, novam aliam defluentem admittere non debet, alias concoqui, ſeu ſuppurari illa non poſſet; quin & nec ab inſpirato frigido aere, aut ab epotis gelidis, crudiſque ſorbitionibus, recrudeſcere; frigidum enim pectori inimicum eſt, & coctioni officit, non proficit: quod profecto plerique nulla ratione ſervantes, catarrhos etſi leves, in longiſſimum tempus protrahunt, & multoties etiam exinde empyematici fiunt.

Haud denique in calce hujus Aphoriſmi omiſerim, pilulas quaſdam plurimum conferentes ad ejuſmodi deſtillationes reprimendas memorare, potiſſimum ſi ſalſam, acremque conditionem referant: potenter enim illas temperant, ac ſiſtunt: conficiuntur autem ex *thuris maſculi, ſeu olibani, & maſtiches an. ſc.* I. *myrrhæ, opii, & croci ſingulorum gr.* VII. *ſucc. liquiritiæ dr.* I. *& cum aqua roſarum f. pilulæ*, ad magnitudinem piſi, quarum una ſumatur tempore ſomni.

APHO-

APHORISMUS XXXIX.

Si quis ſanguinem minxerit, & grumos, & ſtillicidio urinæ laboret, & dolor inciderit in imum ventrem, pectinem, & ad anum: circa veſicam morbus eſſe ſignificatur.

DE hoc dictum ſatis *lib.4.* unde quo pacto hic iterum ſit inſertus, non video; eum ergo locum adeat, qui velit.

APHORISMUS XL.

Si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars corporis ſtupida: tale eſt melancholicum.

DIctio Græca ἀκρατὴς, qua hic utitur Hippocrates in linguæ vitio, ad melancholicos internoſcendos, magnam ſane apud Interpretes excitavit diſſentionem; quippe Leonicenus incontinentiam, Cardanus procacitatem, alii immobilitatem expoſuerunt: Galenusvero *in comment.* eam vult eſſe, *quæ ita infirma eſt, ut non poſſit integre vocem dearticulare, aut immobilem, & omnino reſolutam eſſe*: ex his autem, expoſitionem primam ſolum retinet, & commendat Mercurialis, ut proinde verbum ἀκρατὴς ſignificet linguam, quæ difficulter firmatur, & quando non oportet, ſiſtatur, ob ſui imbecillitatem; nam quæ penitus, ſubdit, reſoluta eſt, comprehenditur ſub ſecunda Aphoriſmi dictione, in qua dicitur, *aut aliqua pars corporis ſtupida*; alioquin autem idem bis repeteretur, aut lingua non eſſet corporis pars. In hanc eamdem ſententiam conceſſerunt reliqui, tum priores, tum poſteriores Interpretes. Verum Cardanus cunctos redarguentes pro incontinenti lingua exponit, quæ plura loquitur, quam deceat, ut propterea ſenſum Hippocratis eum eſſe dicat, melancholicum indicari, cum quis repente abſurda, & turpia loquitur. Sed contra obſervat idem Mercurialis, ejuſcemodi linguæ incontinentiam, ſeu procacitatem eſſe potius cujuſvis alterius inſaniæ indicium; quam veræ melancholiæ. Et quidem attenta humoris melancholici conditione! haudquaquam accidit, ut incontinentes, ac loquaces melancholici ſint, multoque minus procaces, & lubrici, abſurda, & turpia loquentes. Sed & de linguæ immobilitate haud omnino dici poteſt Aphoriſmum eſſe intelligendum, nam etſi melancholici taciturni plerumque ſint, ſolitarii, triſtes, cogitabundi, non tamen prorſus ſtupidi obſervantur: modo immobilitas hæc cum ſtupiditate confunderetur, quam adjecit in Aphoriſmo Hippocrates inquiens, *aut ſi aliqua pars corporis ſtupida*. Ex his ergo colligere plane eſt aliud, quid per verbum ἀκρατὴς hic illum voluiſſe ſubaudiendum, aut er idem bis repeteret per diverſa.

Veriſimilius itaque per verbum ἀκρατὴς ineptitudinem, impotentiam, hæſitationem, ſeu trepidationem interpretabimur, quæ certe accidentia ſunt melancholicis familiaria, quæque, ut plurimum, eoſdem invadunt, & arripiunt, cumque non tantum corpulentia, aut terreſtreitate, ſed potius halitu acido, & pontica conditione, per quam ſolent momento fere temporis moleſtari, & ſtuporem, ac ecſtaſim, ſeu congelationem pati, ut in Catalepticis, propterea non abſre adjectum in Aphoriſmo adverbium illud *repente*. Et quamvis Ariſtoteles *in ploblematibus* ſcriptum reliquerit melancholicos in Republica adminiſtranda, in carminibus pangendis, & in rebus philoſophicis extitiſſe optimos, hi potius meditando, ac ſcribendo, quam loquendo valere ſolent; quinimo de melancholicis virtute, prudentia, ac moribus, veluti a natura, non autem a morbo, & cauſa morboſa alias ſumus interpretati.

Adjectum eſt autem in Aphoriſmo *repente*, ſeu, *ſubito*, contractis, convulſiſque muſculis linguam componentibus, non quidem a corpulentia humoris melancholici, craſſi, & tartarei, ſed a qualitate ejuſdem acida corrugante, ac figente: acidum enim, quod in eo prævalet, non raro oberrans, cito cunctos meatus corporis pervadit, & nervos potiſſimum afficit, eorumque fibras coarctat.

Quod ſi nedum vapore, aut alitu, verum etiam craſſitie, & lentore, capita, & oſcilla nervorum obſtruat, ſtupore, ac paralyſi partes afficit; quamobrem in Aphoriſmo dicitur, *aut aliqua pars corporis ſtupida fiat*; ſiquidem acidus humor, melancholicus dictus, corpulenta exolutionem, acore vero convulſionem inducit. Atque hinc etiam deducitur, quamobrem linguæ incontinentia ad impotentiam, & taciturnitatem, non vero ad loquacitatem referenda ſit, ne ſcilicet Hippocratis mens in duo omnino diſparata, ac veluti oppoſita ſymptomata, ab uno, eodemque humore provenientia, deducatur. Quamquam etiam fieri poſſit, ut ab eodem acido, vitioſoque humore degenerato, ac vellicante fibras nervorum, non

ſolum linguæ loquacitas, & muſculorum omnino commotio, ſed impetuoſitas, quoque corporis univerſi, excitari poſſit, veluti in Maniacis; unde idem Hippocrates *6. Aphoriſ. 56.* ſcribit: *in morbis melancholicis in hæc pericula inciditur, ſtuporem corporis, vel convulſionem, vel furorem, vel cæcitatem ſignificant.*

Cum hæc ſcriberem, contingit Romæ, ut vir quidam religioſus, & plane doctus, a perturbata vehementer imaginatione cum metu ex imminenti famæ periculo, adeo mente commotus eſt, ut attonitus fieret, & vocem articulare nequiret, quinimo vix poſſet pedibus ſtare; poſt multos vero dies viribus, & animo refectus, convaluit, ſed adhuc mente hebes perſtitit, & in operibus animalibus imbecillus; quamobrem conſtat ſolere non raro melancholicos attonitos evadere, & lingua, ac voce titubantes fieri.

Unde autem idem illis accidat, facile quiſpiam deducet ex humore ipſo melancholico acido, cujus maleficio ſpiritus animales, & nervi, qui plurimi in linguam confluunt pro ejuſdem motu, & loquela, acore infecti, inefficaces fiant, & nequeant pro indigentia linguam prompte ad varios motus peragendos ſollicitare. Sed & quod linguæ accidit, ſæpe etiam ad alios muſculos extenditur, adeoque impotentes ad corporis pondus regendum obſervantur: quo profecto fit, quamobrem puſillanimes, repentinoque timore prehenſi, aliquando repente concidant, & nec pedibus ſtare, nec progredi poſſint. Notanter autem de linguæ trepidatione, titubationeque, mentionem hic fecit Hippocrates, utpote, quæ proximior cerebro eſt; unde labes iſta melancholicorum, cumque ea muſculis plurimis ſit referta, quandocumque in ſuis motibus fatiſcit, cæteras partes gravius affici poſſe pari vitio demonſtrat; proindeque ſubditur hoc eodem Aphoriſmo, *aut pars aliqua corporis ſtupida fit, tale eſt melancholicum*, ideſt morbo melancholico affectum, cohærenter illi, ubi dicitur *ſi timor, atque mæſtitia longo tempore perſeverant, tale eſt melancholicum.*

APHORISMUS XLI.

Si ſenioribus ſupra modum purgatis ſingultus ſupervenerit, non bonum.

QUod antea indiſcriminatim de cunctis a medicamento cathartico ſingultientibus dixerat, nunc mirum, cur idipſum repetat non bonum in ſenioribus, cum hocidem poterat ex antedictis facillime deduci; quamobrem ſana ratione a pleriſque factum, ut Aphoriſmum hunc e medio tiſtulerint, veluti inutiliter ab aliis, quam ab H ppocrate, hoc loco inſertum: id quod & nos pariter agentes, ad utiliora tranſeamus.

APHORISMUS XLII.

Si febris non ex bile fit, multa aqua calida capiti ſuperinfuſa ſolutio fit febris.

FEbres omnes ex bile fieri alias expreſſe docuit Hippocrates, præſertim vero *l. de nat. hum.* & 2. *ac* 4. *de morbis:* eas autem intelligere oportet, quæ ab humoribus vitiatis progenitæ dicuntur, quales ſunt, quæ Antiquis putridæ, & humorales appellantur, tertianæ, quartanæ, quotidianæ, exceptis hecticis, atque ephemeris; unde febres omnes hic ab Hippocrate memoratas humorales, dumtaxat interpretari licebit, contra id, quod arbitratur Galenus *in comm.* Et quamvis quotidianę, ac quartanę febres iiſdem fieri credantur a pituita, vel melancholia putreſcentibus, non autem a bile, bene tamen juxta mentem ejuſdem Hippocratis, adnotat Proſper Martianus in commentariis ejuſdem, & ante ipſum Mercurialis, *hoc loco*, adhuc in ipſis bilem cauſam eſſe, cujus ſcilicet maleficio, inſtar ſulphuris, cæteri humores efferveſcant, & inflammentur; ut propterea recte ſcriptum ſit ab eodem Hippocrate, febres omnes ex bile fieri; quod ſcilicet ab hac ſolummodo reliqui humores in motum, commotionemque febrilem adigantur. Et ſane, quandoquidem etiam a Recentioribus dicitur nuſpiam ſanguinem, *lympham*, ſuccum pancreaticum, aut alium quemcumque humorem febrem parere poſſe, niſi per alterius acrioris humoris, qui biloſi, ac fellei conditionem referat, mixtionem, in motum fermentativum adigatur, & ſanguinem ad celerius circulandum provocet, & commoveat: id quod communiſſimum fuit Vetuſtioribus omnibus, etiam ante Hippocratis tempora, ut deducitur ex eodem citatis locis.

Itaque de iis ſolummodo febribus ſcriptus videtur hic Aphoriſmus, qui hecticarum, & ephemerarum naturam ſapiunt, ad redarguendos ſcilicet Medicos illos, qui cunctis indiſcriminatim febrientibus, capitis, & totius corporis abulutionem commendabant, quemadmodum refert Celſus de Cleophanto, *l. 3. c. 14.* Quamobrem ejuſcemodi lotionem convenire ſolum docet in ephemeris, & hecticis (potiſſimum

mum

mum ex laboribus, laſſitudinibus, cutis conſtipationibus, cæteriſque) minime vero in putridis dictis, & humoralibus febribus. Sed & advertit quoque, perquam optime Mercurialis, ex doctrina ejuſdem Hippocratis *4. epid. ſect. 6.* nec febrim proprie, ac ſtricte acceptam, ſed calorem dumtaxat excedentem, qualis in febri leviſſima, hic intelligendum, documento etiam Galeni 1. *epidem.* ægr. 12. & 3. *ejuſdem operis* ægro 2. quemadmodum idemmet in *Libris methodi medendi*, pro curatione ephemerarum, & hecticarum febrium, ex Veterum more latius proſequitur, & proponit. Sed & num Hippocrates propria, an potius aliorum prædeceſſorum ſententia, id protulerit, adhuc plerique non irrationabiliter addubitant; cum aliter ipſe de febrium natura, & cauſis videatur opinatus. Cæterum etſi calidam aquam capiti ſolummodo ſuperaffuſam, febrem ſolvere fateatur, non tamen exinde colligere eſt, ut reliquum Corporis excludat; ſiquidem Antiqui de more habebant, nedum caput, ſed etiam totum corpus abluere, ac detergere.

APHORISMUS XLIII.

Mulier ambidextra non fit.

Iamdiu mente revolvi, quomodo umquam potuerit Hippocrati in mentem cadere, ſententiam hanc inter Aphoriſticas collocare, quæ nec doctrinæ gravitate, nec ſententiæ pondere, nec ad rem Medicam faciendam utilitate, videtur tanto Viro digna; quæque ſi uſpiam inter Aphoriſmos recenſenda viſa fuiſſet, certe ſermonis analogia, inter eos, qui Libro quinto continentur, ubi multa de fœminis referuntur, reponenda foret. Sed & cum Galenus *in comm.* ex quibuſdam Auctoribus exponat, ambidexterum hominem intelligi, qui ambabus manibus pro dextris utitur, quemadmodum fertur Homero fuiſſe Ariſtopœum; ſi idipſum fœminis adſcribere vellemus, plane conſtaret, non undequaque verum eſſe; cum licet nonnullæ fuerint, quæ dextræ manus operas ad ſiniſtram etiam tranſtulerint, non æque tamen bene, nec cuncta manuum miniſteria, pari dexteritate, vi, atque vigore illa peragere potuiſse, ambigere valde eſt. Pleraſque equidem novi, quæ acum, forficem, glomum, (atque adeo ſuere, incidere, glomerare, nere) ſiniſtra manu expedite nimis, & agiliter tractarent, alia vero munia nequaquam, & nonniſi dextra ſolum, nec e converſo: quamobrem etſi nonnulla manualia exercitia mulieres plurimæ ſiniſtra manu agant, non tamen illa eadem, nec reliqua omnia, æquabiliter dextera peragunt.

Sed nec mares ipſi, qui levi dextra referuntur, æque viriliter, ac pari robore, ſiniſtra, ac dextra utuntur, cum plerique ſtrenue admodum ſiniſtra digladiari viſi ſint, ſclopum vero, aliaque inſtrumenta bellica, nonniſi dextra ſolum, prout una, vel altera manu ad iſtiuſmodi opera peragenda uſum aſſiduitate contraxerunt. Ruſtici, & Agricolæ ingentia, & ponderoſa nimis inſtrumenta promptiſſime tractantes, calamum tamen in ſcribendo vix regere valent. Eſt apud nos Citharædus, qui læva mirabiliter fides pulſat, nullatenus autem dextra valet; atque in his, aliiſque ſimilibus, alii, alia. Quocirca rari admodum erunt, qui æque bene utraque manu omnia perſolvant, aut æquali dexteritate, vi, ac promptitudine, præſertim, quæ majus robur, firmumque exigunt. Hinc non irrationabiliter factum crediderim, quamobrem iſti italice *Mancini* vocitentur, veluti mancam, ac deficientem alterutram manum habentes, ut propterea, prout uſus, & frequentior alterutrius manus exercitatio prævaluerit, aut lævi, aut dextri magis, minuſve præpotentes evadant; unde licet Plato 3. *de legibus*, paucos viros, nullas vero fœminas ambidexteras fieri dixerit, id tamen non ad virtutis imbecillitatem, & caloris inopiam, quæ ſiniſtro lateri ineſſe creditur, ſed ad defectum exercitationis ejuſdem cauſam retulit, exemplo a pedibus deſumpto, qui pares, & æquipotentes in ſuis operibus obſervantur, quia parem inſtando, & incedendo uſum, & exercitationem ab ortu ſubiere. Et quidem plurimum in his valet aſſiduus exercitationis uſus temporis diuturnitate comparatus. Hac quippe arte Amazonidas, Sauromatas, & Scythicas mulieres in ſagittis jaculandis, & bellicis inſtrumentis tractandis excelluiſſe refert Hippocrates *lib. de aere, aquis, & locis*, quoniam a pueritia ea exercere conſueviſſent. Experimur pariter Artifices omnes, qui ab ineunte prima ætate ſiniſtra ſimul, & dextra manu, malleum, aſciam, ſerram, terebram, aliaque Artium inſtrumenta æquabiliter tractare conſueverunt, utraque manu deinceps, pro arbitrio uti ſolere, & ſi fortaſſis ſiniſtram potius, quam dexteram exercere conſueſcant, illa potius quam iſta prævaleant. Fuit aliquando, qui tam bene uſum ſcribendi ſiniſtra

V. etiam Ariſt. 2. de hiſt. animal. c. 1. & 31. ſ. probl. 12.

ſtra manu ſibi comparavit, ut non melius dextera characteres efformaret, non alia plane induſtria, quam aſſuetudine perpetim a prima ætate puerili acquiſita. Non multis ab hinc annis per Italiam prodigioſa quædam mulier vagata eſt, quæ pedibus peragebat, quidquid a cæteris ſola dextra manu perfici ſolet: tantum valet contractus ab initio vitæ uſus, ac frequens, & iterata eorumdem actuum exercitatio.

Cum igitur hæc ita ſint, non abſre verendum videtur, ab alio prorſus, quam ab Hippocrate ſententiam hanc hoc loco fuiſſe interſertam, ut propterea ſi alius umquam inter adjectos Aphoriſmos dicendus eſt, de iſto plane ſuſpicari omnino licebit, ex nuper allatis.

Cæterum, qui ambidexteras dictas volunt (ut memorat Galenus in hoc commentario) *quæ parte uteri dextra genitæ ſint*; adeoque ambidexteras fœminas, non fieri, quod in utraque uteri parte minime generentur: tam longe a veritate declinant, & ob Anatomes inſcitiam falluntur, ut nullius penitus mereantur aſſenſum, cum non minus in dextra, quam in ſiniſtra uteri parte progenini fœmellæ viſæ ſint. *His adhuc magis a ratione alienum* (ſubdit in eodem commentario Galenus) *Alii ajunt de iis, qui hermaphroditi nominantur, Hippocratem eſſe locutum, quaſi dicat mari quidem pudendum accreviſſe muliebre, mulieri vero virile, minime*. Quandoquidem id remotiſſimum eſt ab Hippocratis mente, nec ullatenus aptari poteſt huic Aphoriſmo, in quo de utriuſque manus dexteritate ſermo ſit; quin & fœminis virile membrum, aut quid ſimile, ex elongata clitoride, ſucreviſſe, ac foras prodiiſſe, non ſemel obſervatum; maribus vero muliebria pudenda nequaquam.

APHORISMUS XLIV.

Quicumque ſuppurati uruntur, vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt: ſi vero ſubcruentum, & fæculentum, ac fætidum, pereunt.

Alibi edocuit Empyicos uſtos, vel ſectos a pure affatim exeunte periclitari, nunc a qualitate puris exeuntis, bonum, vel malum eventum præſagit: aitque, ſi pus album, purumque exeat, bonum, ſi vero ſubcruentum, fæculentum, & fætidum, exitium portendi. Cum enim pus album, & purum prodit, neque materiam in pectore collectam pravam, & deleteriam, neque ulcus ſordidum, aut malignum deſignatur; quamobrem facile fit, ut ab illius exitu, nulla in pectoris cavo relicta noxa, revaleſcant ægrotantes; quod ſecus accidit, ſi pus inde prodiens fæculentum, & fætidum comparuerit, unde de ulceris pravitate, & de humoris ibidem collecti, ac ſuppurati malitia judicare eſt. Subcruentum autem pus rebellem, contumacemque humorem non ſatis coctioni ſubſtantem indicat, qui & ſanguinis e vaſis pulmonis profuſionem facilem, ac ſubitaneam pertimeſcendam arguit; unde periculoſior eventus. Idipſum habet idem Hippocrates *in Coacis prænotionibus*. Verum quod in empyicis tempore Hippocratis frequentiſſime, ſectionis, aut uſtionis opera peragebatur, nunc penitus exolevit.

Quoniam vero indiſcriminatim Hippocrates dixit *ſuppuratos*, anſam inde plerique arripuerunt, ut etiam Galenus meminit, de quibuslibet ſuppurationibus in quavis alia Corporis parte habitis intelligendum. Nihilominus recte idem Galenus advertit proprie ſuppuratos ab Hippocrate nominari eos, quibus inter thoracem, & pulmonem acervatum pus eſt, quos urere conſueviſſe Veteres adjicit ex Platone comico: Quin & ſequens Aphoriſmus de ſuppurato Hepate ſcriptus, clare etiam deſignat ſpeciales hic memorare voluiſſe ſuppurationes, ut conſideranti patet.

APHORISMUS XLV.

Quorum Hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt; in tunica enim his pus continetur: ſi vero qualis amurca fluant, pereunt.

Simul hic Hippocrates Aphoriſmum prognoſticum ab inuſtione ſuppurati Jecinoris proponit, & rationem boni, vel mali eventus ſuperaddit: inquit enim ita affectos evadere, ſi purum, & album pus fluxerit, quoniam in his pus continetur in tunica, ſeu membrana exteriori jecinoris: ſecus vero; ſi qualis amurca prodeat; quoniam e converſo pus internam jecoris ſubſtantiam pervaſit, illiuſque parenchyma collæſit. Idipſum habet *in Coacis prænotionibus*, ubi de variis hepatis affectionibus agens, ſpeciatim de inuſtis inquit: *Quibus ſecundum Jecur inuſtis, veluti amurca exit, mortale*. Non etenim fieri poteſt; quin jecoris ſubſtantia intimius computruerit, ſi pus

pus exinde prodiens putridum, & concretum inſtar amurcæ, ſeu fæcis olei, appareat, eo quod pravum ulcus ibidem genitum deſignet: ulcera autem in jecoris parenchymate excitata lethalia omnino ſunt.

APHORISMUS XLVI.

Dolores oculorum poſt meri potionem, & aquæ calidæ balneum venæ ſectione curato.

HIc Aphoriſmus non cohæret ei, qui ſcriptus 31. *ſexti*, quæ enim hoc loco unum poſt aliud proponuntur, disjunctim ibi, ad dolores oculorum arcendos, commendantur, & quidem rationabilius. Hinc non immerito Galenus interſertum, atque adjectitium hunc, adeoque expungendum opinatur. Neque præterea congruenter videtur venæ ſectio, poſt meri potionem, & balneum inſtituenda in quocumque oculorum dolore, qualibet ex cauſa indifferenter proveniente, ut conſideranti patet.

APHORISMUS XLVII.

Aqua intercute laborans, ſi tuſſi corripiatur, deſperatus eſt.

DE hoc pariter dictum ſatis ſupra eſt *in commentario Aphoriſmi 35. ſexti Libri*, ut proinde opus non ſit illa eadem hic repetere; cum igitur locum adeat, qui hujus expoſitionem deſiderat.

APHORISMUS XLVIII.

Urinæ ſtillicidium, & mingendi difficultatem vini potio, & venæ ſectio ſolvit, incidere autem interiores.

PLerumqae urinæ ſtillicidium ſit a craſſis, lenti que ſuccis meatum urinarium occupantibus, atque urinæ exitum impedientibus, ſive iſti cum ipſamet urina permiſti ſint, ſive janitori muſculo impacti; cumque præter viſcoſitatem, acorem etiam referant, quoniam facillime fit, ut qui viſcoſi ſunt, acidi fiant, & e converſo, propterea accidit, ut ſimul una urinæ exitum retardent, ac ſtillicidium inferant, atque etiam muſculum ipſum vellicent; & provitent, unde poſtmodum ſtranguria, vel dyſuria. Hac eadem de cauſa evenit, ut in horum ægrotantium urinis ſedimenta obſerventur perpetuo fere mucoſa, cænoſa, & craſſa. His ergo, ad diluendas ejuſcemodi viſcoſitates, ſumme confert vinum meracum, vel largius, & ſemel epotum, vel parcius, ſed iteratum: eo enim craſſi ſucci geniti diluuntur, ac extenuantur, & forte in poſterum gignendi impediuntur, ne fiant, ſi præſertim in reliquis victus ratio, & uſus ſex rerum nonnaturalium in idipſum concurrens conſulatur. Deſumptus eſt hic Aphoriſmus ex 2. *epid.* & ſcriptus quoque invenitur 6. *Aphor.* 36. quare hic ab aliis denuo interjectus putandus eſt.

Cæterum quod ſpectat ad venæ ſectionem, & ad ſelectionem venarum interiorum, non tanti eſt, ut indifferenter prodeſſe poſſit in omni urinæ ſtillicidio, niſi ſolum indirecte, ad deplendam ſeri copiam, vel ad impediendam veſicæ inflammationem, ſi tamen id commode fieri poſſit.

APHORISMUS XLIX.

Ab Angina correpto tumor, & robur in pectore ſuperveniens, bonum: extra enim vertitur morbus.

ET hic pariter Aphoriſmus repetitus hoc loco invenitur (ut & alii) induſtria forſitan librariorum, ut antea dictum; cum & 6. & 4. *Libro Aphoriſmorum* de eo ſcriptum ſit.

APHORISMUS L.

Quibus Cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi vero hos evaſerint, ſani fiunt.

VErbum iſtud *ſphacelari* cunctis Interpretibus non modicæ fuit offenſioni: attenta ſiquidem preſſa illius ſignificatione, *ſphacelari*, idem vertunt, ac ſyderari, & corrumpi. Cum bene noſcerent non poſſe id Aphoriſticæ huic ſententiæ commode adaptari, quoniam ex cerebro ſphacelato impoſſibile eſt patientem revaleſcere, cum a corruptione interitus inevitabiliter ſubſequatur: propterea Galenus primum, mox alii deinceps, ſphaceliſmum hic, veluti diſpoſitionem tantummodo ad ſphacelum, & corruptionem, ſunt interpretati, ut accidit ex intemperie, aut inflammatione, quæ gangrænam, ac ſphacelum præcedere ſolet. At iſti minime animadverterunt difficulter admodum, imo nullatenus internoſci poſſe

poſſe internam hanc Cerebri corruptionem, ut exinde quiſquis, etiam oculatiſſimus, vaticinari queat de interitu intra triduum, vel de convaleſcentia, atque ſalute, ipſo tranſacto, ſubſecutura, quemadmodum ex hoc Aphoriſmo deducendum conſulit Hippocrates: Nam quis umquam, etſi lynceus, id introſpiciet? Sed nec inſuper facile eſt, Cerebrum inflammatione affectum, tam ſubito, tranſacto ſcilicet triduo, conſaneſcere poſſe, quin potius contra facillimum ſit, ut ſola inflammatione, imo etiam ſola phlogoſi ſuccumbat, inducta phrenitide cum acuta febre, uti documento Hippocratis, atteſtante quoque experimento, paſſim obſervatur.

A cauſis preterea internis inductam iſtiuſmodi ſiderationem, quomodo fieri poterit, ut quis probabiliter conjiciat, fuiſſe ex innumeris potius inflammationem, & non alias, quæ cæteroqui plures, & variæ eſſe poſſunt; cum tamen rariſſime, vel numquam Cerebrum ſua ſubſtantia inflammationi ſubjiciatur, & in phrenitide potius meninges, quam Cerebrum ipſum, inflammentur. Hinc factum, quamobrem Cardanus illud concuſſum, ideſt a cauſis externis, contuſum, vulneratum, commotum interpretetur, unde Cerebrum interius læſum magis patere poteſt ſenſibus, tumore, rubore, vel etiam livore, & corruptione. Et quamvis de Cerebro concuſſo alibi verba faciat Hippocrates, nil tamen obſtat, quin utrobique in eumdem finem idem conſideraverit; ut in uno cauſam externam, & ſigna, in alio prognoſim advertat: Siquidem ab ictu, vulnere, & concuſſione aphonia primum, mox ſi corruptio ſubſequatur, mors ſit intra triduum ſucceſſura. Verum, quæ in Cerebri ſphaceliſmo contingunt, latius idem Hippocrates memoravit 2. & 3. *de Morbis* pluribus in locis. Faciunt ad hoc idem, quæ ipſemet *in Coacis prænotionibus*, Celſus *lib.* 8. *cap.* 9. & Galenus 2. *de locis affectib. cap.* 7. de Cerebri ſphacelo edocent, quos vide. Cæterum, ſphacelato Cerebro, interitus imminet ob affectæ partis dignitatem: & quidem infra triduum, cum diutinum tempus læſa Cerebri ſubſtantia ferre non poſſit: poſt hoc tempus vero ægri evadunt, non quod illud gangræna liberetur, ſed quod concuſſio tanta non fuerit, ut gangrænam, & ſphacelum intulerit.

APHORISMUS LI.

Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo, quod in capite inani. Aer enim intus contentus extra erumpit: ſonat autem, quoniam per anguſtum ipſi eſt exitus.

CONſiderat hic Hippocrates ſternutamentum veluti male affecti cerebri ſymptoma, per quod & qualitas ægritudinis ejuſdem internoſci poſſit, & exuperantis humoris locus, & modus excretionis. Cunctis enim notum, non tantum hac de cauſa, ſed ex multis aliis, tum internis, tum externis excitari ſternutamentum, ut propterea quæcumque, aut irritando, aut gravando, tum Nares, & Olfactus ſenſoria, tum etiam, quæ Cerebri meninges vellicant, & compungunt, valeant ad ſternuendum laceſſere, de qua re latiſſime Galenus 2. *ſymptomat. cauſ.r cap.* 1. aliique Doctores paſſim. Quoties ergo Caput, Cerebrumque ſecundum corticem ſeroſis, lymphiciſque ſuperfluitatibus gravatur, atque ad organa olfactus per ſentientes meninges illos protrudere poris eſt, ex anguſtis, occluſiſque meatibus in patentiores propellens, ſternutamentum inducit, & ſonum edit. Quare ex illo cerebrum indicatur ſuperfluitatibus iſtiuſmodi gravari, atque ad earumdem expulſionem impelli, non ſine manifeſto plerumque juvamento. Accidere autem illud dicitur ex calefacto Cerebro, aut humectato inani ſpatio, quod partem Cerebri anteriorem, & cranium intereſt, ſiquidem niſi humor lymphicus, ac ſeroſus exinde extillans concaleſcat, & acritatem, vellicationemque contrahat, proculdubio ſternutamentum non fit, quemadmodum experimur in gravedinibus, & coryzis, quæ tunc ſternutamentis ſociantur, cum materia per nares effluens acris, & mordax eſt: quod etiam palam fit, cum in imminentibus catharris ab humefacto capite, aerem calidiorem inſpiramus, & halitus odoriferos, aut ſolares radios affatim excipimus. Cæterum ſonitus in ſternuentibus fit, erumpente cum impetu e naribus, veluti ex anguſtis loculis, in aperto aere, ſive flatu, aeri analogo, concurrente in idipſum motu thoracis vehementius expirantis; in malis enim ſimilitudinem magnam referunt ſternutatio, & tuſſis, ut bene explicat hic Scholiaſtes Hollerii. Denique ſternutamentum, ut ſalutare ſit, & levamen Cerebro, imo etiam pectori afferat,

cum

Digitized by Google

cum exitu fluitantis humoris, aut craſſioris muci eſſe debet; nam ſi inaniter contingat, & iterato, ſine ulla humoris eductione, malum omen eſſe conſuevit, ut in peſtilentiis: tunc enim, vel a maligno, irritanteque miaſmate ſit: vel ſi quis humor ineſt, ſternutamenti concuſſione, ob aeris exſuctionem internam potius Cerebri ſubſtantiam pervadit, & Apoplexiam infert.

APHORISMUS LII.

Quibus Hepar vehementer dolet, iis febris ſuperveniens ſolvit dolorem.

SExto Libro *Aphoriſmo* 40. dixerat, dolorem in hypochondriis febre ſuperveniente ſedari; unde de dextro ſolum meminit, ubi Jecur jacet. Sed num revera de dolore jecoris ſubſtantiam occupante, an potius partes eidem adnexas, hoc loco intelligat, dubitari poteſt. Etenim non tam facile quis ſibi perſuadebit, ſuperveniente febri dolorem in Jecore inductum exſolvi, ſi ipſius parenchyma affectum fuerit, tumore præſertim inflammatorio, qui per febrim potius exaſperaretur, vel in ſuppurationem vergeret. Hinc non abſre putavit Mercurialis legendum, *circumdolet*, non *dolet*, ut partes dolentes jecori circumpoſitas potius deſignaret, non proprias ejuſdem. Verum ſi dolor jecur afficiens ex obſtructione ſit, quemadmodum ex ſenſu gravante, vel attollente ſolum, ut ex tenui materia conjicere licet; proculdubio tunc etiam febris ſuperveniens juvamento eſſe poterit, quippe per febrim impactus ibidem humor craſſus, & hærens diluitur, meatus aperiuntur, & alio, puta ad inteſtina, vel ad renes, & veſicam ille deducitur; ac ſi fortaſſe ex adverſo tenuis fuerit, facillime diſſolvitur, & evaneſcit. Febris autem debet non præcedere, ſed ſupervenire; ſi enim dolorem præcederet, vel comitaretur, illum veluti ab inflammatione, vel phlogoſi dependentem argueret; ita neque eumdem ſolveret, ſed potius augeret, & mali morbi indicium foret, adeoque periculo non vacaret.

APHORISMUS LIII.

Quibus a venis ſanguinem mittere confert, iis Vere venam oportet ſecare.

SImilis Aphoriſmus ſcriptus eſt *lib. 6. textu* 47. propterea ejus expoſitionem omittimus, & ad illum locum lectorem amandamus.

APHORISMUS LIV.

Quibus inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum pituita repoſita eſt, & dolorem affert, non habens viam ad alterum ventrem: iis per venas in veſicam pituita verſa, ſolvitur morbus.

QUinam ſit iſtiuſmodi locus inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum, qui pituitam collectam continere valeat, illamque deinde ad veſicam deducere, ex Anatome nondum patuit. Sunt tamen ex Hypochondriacis nonnulli, qui paſſim de fluctuante aqua, veluti in utre concluſa, per eas partes, conqueruntur, ac perpetim illam undantem, & ſurſum, deorſumque vergentem exaudiunt, atque aliis manu commotam, exaudiendam præbent: ſed num revera illa aqua ſit, vel aqueus, & flatuoſus liquor, & ubi includatur, perſpectum non eſt. Vivit adhuc Nobilis quidam Vir, qui adeo ſe hoc ſymptomate moleſtari ait, ut nil pejus ſe pati exiſtimet, ac multum in ejuſmodi fluctuatione verecundetur: fatetur tamen ad plures hebdomadas illam aliquando quieſcere ſolere, reddita nimirum per id tempus urina copioſiori.

Hinc ſuſpicari fas eſt, ut quemadmodum in Hydropicis non raro ſerum ad vias urinæ deducitur, & quidem ſalubriter: ita quoque in his pituita, ſive lympha craſſa, inter ventriculum, & lienem collecta, ac poſtmodum diſſoluta in veſicam delabi poſſit, & cum profectu patientis, ſiquidem ea parte, qua ventriculi fundum lienem reſpicit, & colon inteſtinum, humores in hypochondriacis colligi ſolent, ſibi locum facientes. Quod autem Hippocr. dixit *per venas*, intelligendum, vel de arteriis, vel de lymphaticis vaſis, cum paſſim apud Veteres, canales omnes corporis, venæ appellari conſueverint, ut alias quoque dictum. De reliquo cum dolorem affert collecta illic pituita, in vias urinæ efferri poteſt; quoniam tunc per fermentationem, ſuique diſſolutionem, fluidior reddita vaſa

illa

illa ſubire poteſt, & foras educi, præſertim ſi lienem ipſum pervadat, indeque per renes egeratur.

APHORISMUS LV.

Quibus Hepar aqua plenum in Omentum eruperit, iis venter aqua repletur, & moriuntur.

QUi per Omentum, atque Omenti meatus, in Renes, & Veſicam pituitam in antecedenti Aphoriſmo memoratam deduci poſſe explicant, non incongruenter moventur ex his, quæ in hoc Aphoriſmo ab Hippocrate, de aqua in hepate collecta, atque per vias urinæ excreta referuntur: Nam qua ratione jecur aqua repletum poteſt per Omentum exonerari, pariformiter quoque poterit collecta inter ſeptum tranſverſum, & ventriculum per eoſdem ductus in veſicam deferri. Porro id experimentis frequenter comprobatur, ſed per quos ductus huc uſque neſcitur. Sagax autem, & perita Natura ſcit mille ſibi parare vias, per quas ſeipſam exoneret.

Repletum hepar aqua ex vaſis lymphaticis illuc confluentibus, & plerumque hydatides innumeras excitantibus, quæ ubi nimium diſtentæ, amplius expandi non poſſunt, & aquam ſtagnantem continere, in omentum, quod hepati, & ventriculo ſuperincumbit, illam exonerant: unde Omentum ipſum ſua natura adipoſum, ab ejuſdem ſalſilagine acri, & erodente dirumpitur, atque univerſam aquam in ventrem, ideſt in abdominis cavum effundit, & hydropem, Aſcitem dictum, excitat. Exinde autem ſequitur ægrotantis interitus, tum a gravi jecinoris læſione, atque hydatidum eruptione, tum ab omenti eroſione, ubi ulcus inſanabile exoritur, tum denique a mala ejuſdem lymphici humoris qualitate, ſalſa, & erodente; quæ diuturna ibidem mora, reliqua adjacentia viſcera, præſertim vero inteſtina labefacit, & mortificat; cum potiſſimum nullo aditu remeare is poſſit, aut per patentes ductus foras educi. Hinc Antiquis in uſu fuit Paracenteſis, quæ cum non minoris periculi fuerit obſervata, quam morbus ipſe, a Recentioribus, nunc tandem omiſſa eſt.

APHORISMUS LVI.

Anxietudo, oſcitatio, horror, vinum, æquale æquali potum, ſolvit ægritudinem.

QUam in multis conferat vinum, præſertim moderate ſumptum, non eſt, ut diutius hic ſuadeam, cum cæteroqui cunctis notum ſit ſummum eſſe medicamentum, imo medicamentorum omnium maximum, de quo pluries Hippocrates verba facit; illiuſque utilitates magnopere commendat. Speciatim autem hoc loco docet medelam eſſe anxietudini, oſcitationi, & horrori, quæ licet ſæpenumero ægritudines periculoſæ non ſint, ſolent tamen non raro eſſe nimium moleſtæ, & ſæpeſæpius ſtomachi, atque ventriculi male affecti ſymptomata, contumacem, hærentemque cauſam, nervos proritantem indicantia, quæ niſi cito detergatur, diſſolvaturque, pejora plane incommoda ſolet afferre. Eſt autem Anxietudo faſtidium illud in imo ventre, quo patientes huc, illucque ſe jactare coguntur, cum ſitum commodum quieſcendi non inveniant, etiamſi lecto decumbant. Id vero illis accidit ab hærente, glutinoſoque ſucco, plerumque acido, & auſtero, qui ſimul vellicando, & tranſitum reliquis humoribus impediendo, quandoque etiam per flatus diſtendendo, ingentem moleſtiam excitat, ut patientes loco ſtare non ſinat. Non diſſimiliter Oſcitatio fit, cum in ipſa nervi quoque per ventriculum diſperſi, atque in inteſtina transfuſi, pariformiter laceſſiti, alios, & alios ſibi reſpondentes commovent, & muſculos faucium oris, & mandibularum, ad ſe retrahendum proritant: quod plerumque accidit, cum inſomnes, diſſolutionem exactam ciborum minime peregimus, nec vapores per Cerebrum, & nervos diffuſos, convenienti ſomno, diſcuſſimus. Horror denique, ut alias a nobis dictum, a craſſis, acidiſque ſuccis in fermentationem indebitam adactis, quemadmodum in Quartanis febribus, provenit. Porro his omnibus vinum; & quidem meracum ſummopere conferre poteſt, diſſolutis nimirum, detractiſque ſuccis illis craſſis, & tenacibus, quorum cauſa ventriculus, atque inteſtina laceſſuntur. Atqui ſubdit Hippocrates, pari aquæ portione commiſtum potandum eſſe, tum, ut acidum illorum ſuccorum retundatur, & tenacitas eorumdem melius diluatur; tum denique, ne totum in vapores exolutum, caput petat, & craſſitiem illam ſuccorum minus effica-

Idem refertur 2. Epid. 5.6.

Digitized by Google

efficaciter detergat. Miſtio autem variari poteſt, pro varia vinorum conditione, ac virtute. Poſtremo inquit ægritudinem ſolvere, ideſt non ſolum ſymptomata iſta delere, verum etiam cauſam eorumdem abſtergere, concoquere, & ſuperare.

APHORISMUS LVII.

Quibus in urinario meatu tubercula fiunt: iis ſuppuratione facta, & eruptione, ſolvitur dolor.

HIc etiam Aphoriſmus alibi ſcriptus eſt 4. *lib. Aphoriſ.* atque ibidem a nobis expoſitus: quare ad eum locum lectorem remittimus.

APHORISMUS LVIII.

Quibus Cerebrum aliqua ex cauſa concuſſum fuerit, neceſſe eſt ſtatim mutos fieri.

V. etiam a. de morbis.

HAnc eamdem ſententiam, & latiori quidem ſermone exaratam, habet Hippocrates *in Coacis prænotionibus*, ubi, *quibus Cerebrum*, inquit *concuſſum fuerit*, *& doluerit, percuſſis, aut alias lapſis, hi ſtatim voce privantur, & neque vident, neque audiunt, & plerumque moriuntur*. Experimentis quoque confirmatam eamdem proponit 5. & 7. *epid.* in fœmina quadam palma manus ab alia percuſſa, & in eo, qui a Macedone lapide ictus fuit. Quamobrem ab externis cauſis concuſſionem hanc induci oportere manifeſte liquet, ut antea etiam adnotavimus. Iſtos autem aphonos fieri neceſſe ſubdit: quoniam a cerebri concuſſione nedum ſpiritus tumultuarie commoventur, & confunduntur, verum etiam mole ſua cerebrum conturbatur, & qua parte nervis originem tribuit, vel potius in illis elongatur, ingentem patitur perturbationem, ut propterea loquelæ, auditioni, ac viſui impedimento fiat, cum nervi ad loquelam, auditum, & viſum præſertim pertinentes, proxime a cerebro ipſo dimanent. Contingit tandem hos plerumque mori, ſi non ſtatim, vel intra triduum, quoad ſummum, reſipiſcant; ſiquidem ultra hoc tempus, neque cerebri læſionem gravem fuiſſe argumento eſt, neque nervorum originem, ſtuporem, vel corruptionem ſubiiſſe, ut de corrupto cerebro antea dictum.

APHORISMUS LIX.

Corporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere convenit: Fames enim corpora ſiccat.

NOn de qualibet humida Corporum conſtitutione Aphoriſmus hic intelligendus, ſed de excedenti, extranea, & præternaturali: quippe moderate humidi, atque innata, primigenia, & radicali, ut vocant, humiditate præditi, ſicuti in ſiccam conſtitutionem deflectendi non ſunt; ita neque fame diuturna macerandi: id enim eſſet illos haudquaquam in ſalubritate tutari, ſed potius in ægritudines, & quidem pernicioſiſſimas transferre. Corpora itaque excedenter humida, & excrementis ſcatentia ſeroſis, ſeu pituitoſis dictis, ut in meliorem conſtitutionem reducantur, exiccatione egent, adeoque fame, ne in morbos humefacientes labantur, præſervanda ſunt.

Debent pariter iſtiuſmodi corpora, in carnibus, imo in cunctis partibus, humidis ſuperfluitatibus ſcatere; nam ſi in una tantum, aut in altera parte humida comparerent, haudquaquam fame, veluti re univerſum corpus exſiccante, tractanda forent; quamobrem jure optimo ab Hippocrate dictum; *Carnes habentibus humidas*, & quidem non ſolum muſculares, & externas, ſed & internas quoque, imo etiam parenchymata viſcerum, ut ex illis ſuperfluæ undequaque humiditates abſumantur. Quin & ab articulis eaſdem exolvendas eſſe, docuit idem Hippocrates *lib. de Articulis*. Hinc rheumatici, tuſſiculoſi, podagrici, hydropici, aliique, plurimum ab illa juvari ſolent. Famem autem his dixit adhibendam, non omnem, ſeu a quocumque cibo abſtinentiam, ſed moderatam ſolummodo ciborum ſubtractionem, præſertim eorum, qui humores adjiciunt; nam qui illos potius detrahunt, atque abſumunt, commendari poſſunt. Sub nomine famis, ſitim quoque comprehenſam intelligere licet; etenim proportionaliter, ad ſalutem conſervandam, qui modice edunt, parco etiam bibere debent; unde quibus detrahenda inducitur ciborum copia, diminuta quoque cenſetur potulentorum aſſumptio. Atqui propoſuit hic ad exiccanda humida corpora Hippocrates famem potius, quam cætera alia, ſive alimenta, ſive medicamenta, quippe illa inſenſibiliter, & citra viſcerum noxam, æqualiter Corpus univer-

ſum

ſum in meliorem ſtatum revocare poteſt: reliqua vero omnia, tam ex Prophylax, quam ex Therapeja deſumpta, ut ſunt exercitia, vigiliæ, diuretica, diaphoretica, & cathartica medicamenta, vel non æque cunctis partibus, opitulantur, vel magis officiunt, quam proficiunt, ut bene etiam advertit Cardanus.

APHORISMUS LX.

Si febre correpto, tumore non exiſtente in faucibus, ſuffocatio repente ſuperveniat, & non poſſit devorare, niſi vix, lethale.

APHORISMUS LXI.

Si febre correpto collum pervertatur, & devorare non poſſit, tumore non exiſtente in collo, lethale.

APHORISMUS LXII.

Ubi toto corpore fiunt mutationes, & corpus refrigeratur; & rurſus caleſit, aut calorem alium ex alio commutat, longitudo morbi ſignificatur.

INveniuntur quoque ſupradicti tres Aphoriſmi deſcripti in 4. *Libro*, propterea non eſt, ut hoc loco repetantur. Ut moles hujus Libri pluralitate Aphoriſmorum excreſceret, ab aliis adjectos credere eſt; ut, & plurimos alios inferius appoſitos.

APHORISMUS LXIII.

Sudor multus calidus, vel frigidus ſemper fluens, repletionem humoris eſſe ſignificat; abducere igitur oportet, robuſto quidem ſuperne, debili vero inferne.

ET hic etiam ibidem eſt notatus, atque expoſitus; niſi ſolum quod hic adjecta eſt ſudoris iſtius curatio per humoris nimirum ſuperabundantis evacuationem, & quidem in robuſtis corporibus per ſuperiora, ideſt per vomitum: in debilioribus vero per dejectionem, habito ſcilicet reſpectu ad tolerantiam patientis.

APHORISMUS LXIV.

Febres quæcumque non intermittentes, ſi tertia die fortiores fiunt, periculoſæ: quocumque autem modo ſe remiſerint, ſignificant, quod non ſunt periculoſæ.

APHORISMUS LXV.

Quibuſcumque febres ſunt longæ, iis, vel tubercula, vel ad articulos dolores decumbunt.

APHORISMUS LXVI.

Quibuſcumque tubercula diutina, aut in articulos dolores ex febre decumbunt: ii cibo pleniore utuntur.

ALibi quoque appoſiti, & explanati ſunt 4. *Lib. Aphoriſmorum*.

APHORISMUS LXVII.

Si quis cibum febricitanti dederit: ſano quidem, robur, laboranti vero morbus.

HAudquaquam de cibo cuicumque ęgrotanti exhibito, ſed dumtaxat febricitantibus, & quidem acute, ſcriptus eſt hic Aphoriſmus; nam in his ſemper gravior noxa pertimeſcenda eſt a cumulatis excrementis, & a Naturæ diſtractione; nec inſuper de quocumque cibo, ſed ſolum de eo, qui ſanis offerri ſolet, unde proculdubio damnum majus, graviuſque ſequitur, ſi fortaſſe febrientibus offeratur; quippe ſicuti ſanis corporibus is converſus in alimentum robur addit, ita febricitantibus, aut ſimili alia ægritudine affectis in malos humores tranſmutatus, morbum fovet. Quod ſane cunctis notum.

Id tamen peculiariter adnotandum, carnium eſum fortiores reddere animantes, ut ſunt Lupi, Urſi, Leones, Accipitres, Aquilæ, aliæve carnivoræ, contra vero, quæ herbis veſcuntur, ut pecudes, debiliores ſunt. Et licet Cameli, Elephantes, Equi, plantis nutriti fortes etiam obſerventur; illæ tamen exarefactæ ſunt, & ſubſtantiæ longe ſolidioris, ac vegetioris, ut cardui ſiccati, ſchœnanthi, ſimileſque: Boves denique promiſcui paſtus, cum fœno veſcuntur, aridiſque herbis, fortiores obſervantur, cum vero virentibus utuntur, imbecilliores, quamquam & iſtæ ſolidioris quoque ſubſtantiæ ſint, ut Lupini, Rapa, &c. Quo autem tempore virentibus herbis, tum Boves, tum Equi paſcuntur, licet pinguefiant, non tamen æque vigorantur. Hinc commodum animalibus pro re nata, & uſu propriæ paſtionis dentes, mandibulas, muſculos temporales, aliaque inſtrumenta ad atterendos, & V. Gal. 11. De uſu par. cap. 2.

con-

conficiendos cibos magna, & valida, vel minora, & laxiora providit Natura, ut conſideranti palam fieri poteſt.

APHORISMUS LXVIII.

Quæ per veſicam excernuntur inſpicere oportet, ſi talia ſunt, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur minime ſimilia ſunt his, hæc morboſiora. Quæ vero ſunt ſanis ſimilia, hæc minime morboſa.

ET hunc pariter Aphoriſmum ſuſpicatur Galenus Hippocratis non eſſe, cum non habeat elocutionem Hippocratis ſtylo convenientem. Sed & neque magnum quid, aut in Arte reconditum, continere videtur, imo potius cunctis obvium, atque manifeſtum: veruntamen habet quoque quidpiam, quod cautum reddat Medicum in judicandis excrementis e morboſis corporibus prodeuntibus: Nam ſi ea ipſis congruant, dum bene valebant, non ſolum morboſa dici non poterunt, ſed non magnum eadem corpora receſſum a naturali ſtatu feciſſe demonſtrant. Sic pleriſque in uſu eſt, cum bene valent, urinas mingere perpetuo crudas, ac decolores; ſi in ſtatu morboſo tales quoque inſpiciantur, meliores plane erunt, quam ſi ab illo conſueto ſtatu receſſerint. Sic contra alii aliis urinarum egeſtionibus ſunt natura affecti, ut eo modo bene, contra vero male ſe habeant. De ejuſcemodi autem ſimilitudine, atque diſſimilitudine excretorum in ſtatu ſano, & morboſo meminit quoque idem Hippocrates *lib. de officina Medici, & initio prognoſticorum*, & Galenus ex mente Platonis 9. *de plac. Hippocr. & Plat. cap.* 1. Conferre huc quoque poſſunt, quæ idem Hippocrates protulit 6. *epid. ſect.* 7. ubi quæ a Medico ſint in ægrotantibus conſideranda, pluribus edocet, ſed præſertim, *quæ, & ex qualibus qualia fiant, &c.*

APHORISMUS LXIX.

Et quibus dejectiones, ſi ſtare permiſeris, & non moveris, veluti ſtrigmenta ſubſiſtunt: & ſi pauca ſint, paucus eſt morbus: quod ſi multa, multus: iis confert alvi purgatio; quod ſi alvo non purgata dederis ſorbitiones, quanto plures dederis, tanto magis nocebis.

SI quis unquam alius aphoriſmus, certe hic non levem ſui ſuſpicionem præbet, fuiſſe ab alio, quam ab Hippocrate hic interſertum, cum præter nimiam prolixitatem, & verborum incompoſitionem, nil quidpiam novi, utilis, aut commendabilis in arte contineat, ut propterea merito a Galeno, cæteriſque Commentatoribus adjectitius reputetur. Et quidem, ſi ſtrigmenta, ſeu ramenta in excretis, ſive per urinam, ſive per fæces conſiderat, quæ modica modicum morbum, vel potius modicam morbi cauſam, & multa copioſiorem ſignificant: cur eſt, ut ſubſtantia, aut ſuperſtantia obſervanda proponat, illaque ſtare, non autem movere præcipiat? forte, quia ſub his conditionibus malitiam minuant, vel adaugeant; & morbum leviorem, vel deteriorem prænuncient? Plane ſi ab illorum præſentia, & copia, morbus gravior portenditur, parum, vel nihil referet, ſi ſtare, vel moveri permiſeris, atque ea, vel ſuperſtare, vel ſubſiſtere obſerventur; ſed & neque conſonat, quod pro curatione ſubjicitur, conferre his alvi purgationem, ſi præſertim ſtrigmenta, aut ramenta inteſtinorum hic notata intelligantur, quippe hæc nonniſi in ferina, ac protracta dyſenteria comparere ſolent, in qua alvi purgatio tuta non eſt, quæ cæteroqui a multitudine ramentorum valida, & copioſa deſideraretur, ut illa penitus depellerentur. Denique, quod a ſorbitionibus alvo non purgata majus damnum ſit ſubſecuturum, jam dictum generaliori ſermone, 2. *Aphoriſm. text.* 10. *Impura corpora, quanto plus nutries, tanto magis lædes;* unde nil novi videtur hic adjectum; quamvis, & hoc ſuam quoque patiatur limitationem, ut ibidem, & alibi, a nobis eſt animadverſum. Quin & Galenus in commentario ſcite admonet, neque omnes ab hujuſmodi ſorbitionibus lædi, neque prius eos purgare neceſſarium eſſe, atque adhuc minus, quibus aliquid urinis inſertum eſt, quod ſtrigmenta referat; ſed legatur idem Galenus.

APHORISMUS LXX.

Quibuſcumque cruda infra dejiciuntur, atra bilis ineſt: ſi plura, major: ſi pauciora, minor eſt morbus.

ET hic pariter Aphoriſmus adjectitius creditur, quippe qui a pleriſque commentatoribus penitus omiſſus, ab aliis inexpoſitus referatur. Continet enim ſententiam, vel numquam praxi reſpondentem, vel falſitatis ream. Si tamen unquam id expertum,

tum, aliam plane cauſam recognoſcet cruditas excrementorum deorſum apparens, quam atra bilis dejectio. De qua Nos alibi latiorem ſermonem inſtituimus.

APHORISMUS LXXI.

Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, ſanguineæ, bilioſæ, & fœtidæ, omnes malæ. Cum vero excernuntur, bonum eſt, & per ventrem, & per veſicam: & ubi aliquid ſuccedens ſteterit non purgatum, malum.

APHORISMUS LXXII.

Corpora oportet, ubi quis purgare voluerit, fluida facere; & ſi ſupra velis fluida facere, ſiſtere alvum: ſi vero infra, humectare.

APHORISMUS LXXIII.

Somnus, vigiliæ, utraque modum excedentia, morbus.

APHORISMUS LXXIV.

In febribus non intermittentibus ſi exteriora frigent, interiora uruntur, & febris habeat, lethale.

APHORISMUS LXXV.

In febre non intermittente, ſi labrum, aut naſus, aut oculus, aut ſupercilium pervertitur, ſi non videat, ſi non audiat, & jam debilis ſit; quidquid horum fuerit, lethale eſt.

APHORISMUS LXXVI.

A pituita alba, aqua inter cutem ſupervenit.

APHORISMUS LXXVII.

Ab alvi profluvio difficultas inteſtinorum.

APHORISMUS LXXVIII.

A difficultate inteſtinorum lævitas inteſtinorum ſupervenit.

APHORISMUS LXXIX.

A corruptione, abſceſſus oſſis.

APHORISMUS LXXX.

A ſanguinis vomitu, tabes, & puris purgatio ſupra.

APHORISMUS LXXXI.

Qualia fuerint veſicæ, aut alvi excrementa, & ex carnibus, & ſicubi alibi a Natura Corpus exierit, ſi parum, paucus eſt morbus; ſi multum, multus, ſi valde multum, lethale eſt.

Reliqui iſti X. Aphoriſmi hic adjecti alibi ſparſim in aliis ſuperioribus libris deſcripti inveniuntur, ibique pariter a nobis expoſiti, ut propterea opus non ſit denuo, ac inutiliter illos repetere, ac explicare. Hinc clarum, ac manifeſtum eſt, librariorum, aut quorumvis aliorum opera, peractum, ut majorem fortaſſis in molem VII. hic liber excreſceret, quod ex his X. ultimis, ſatis ſuperque patere poſſit. Quare hic eſto finis.

Cæterum plurimas alias Hippocratis ſententias, & quidem ad Rem Medicam utiliſſimas, noſtris temporibus ſelegit accuratiſſimus Vir Jacobus Sponius, atque in unum volumen redegit, ſuiſque commentationibus adeo illuſtravit, ut alias non egeant explanatione. Sub tit. Aphor. Nov.

APHO-

APHORISMUS
UNICUS, & SINGULARIS, EX VIII. LIBRO DEPROMPTUS.

Quoſcumque morbos medicamenta non ſanant, ferrum ſanat: quos ferrum non ſanat, ignis ſanat: quos vero ignis non ſanat, hos ſanari non poſſe putato; vel hos incurabiles exiſtimari oportet.

ETſi Aphoriſmus hic in claſſem reliquorum redactus non inveniatur, ſed inter aliquot alios VIII. libri relatus, proindeque adjectitius, & ſpurius ſimul cum iiſdem creditus ſit; placuit tamen nobis ſingulariter præ cæteris ſeligere: utpote qui ſupra reliquos (ſive Hippocrates, ſive alius quiſpiam ejus Auctor ſit) quidam memorabile magis, magisque commendabile complectatur. Etenim, quæ hactenus ad morborum fere omnium curationem explanata ſunt, hoc unico, veluti per epitomen, admirabili ſane peroratione, videntur comprehenſa, ut hinc ſaltem noſcant Medici, per quæ rerum medicinalium genera vagari debeant, ut Therapejam univerſam expleant, & abſolvant, quæque fortaſſis uno Remediorum genere mala cedere non obſervaverint, alio, aliove ſubigere adnitantur; quod primum, ac ſupremum eſt totius rei Medicæ opificium; quod ſi neque his morborum contumacia, ac nequitia ſubjiciatur, immedicabiles illi cenſendi ſint, utpote Artis miniſterio non ſubigibiles, & Naturam omnimode impotentem, abjectamque arguentes. Et quamvis hic partem ſolummodo Medicinæ Chirurgicam amplexari, atque ad ejus claſſis morbos curandos pertinere videatur, cum Ferrum, ac Ignis nonniſi in vulneribus, ulceribus, tumoribus, aliiſque ſimilibus, adhiberi ſoleant; ſi tamen res exactius penſitetur, ad univerſam Medicinam faciendam eumdem ſpectare non incongrue exiſtimabit, qui perpenderit cum Hippocrate omnem morbum ulcus eſſe, aut ulceris conditionem præſeferre, ſive præſens, aut imminens, ſive apparens, ac conſpicuum, ſive latens, & inconſpicuum illud ſit. Accedit, quod gravis ſententia hæc ad plurimos, innumeroſque fere morbos valde conducibilis eſt; quin & ſtatuta per ipſum ſeries, ac methodus applicabilium medicamentorum, adhuc ex Ferro, & Igne, ac igneis, & ignitis rebus, veluti extremis, ſummiſque Medicinæ præſidiis, deſumptorum, non poterit non eſſe plurimum cunctis Medicis fructuoſa.

Et quidem primo ex medicamentis extrinſecus admotis, puta lituris, inunctionibus, cataplaſmatibus, cerotis, emplaſtris, aliiſque ſimilibus; mox etiam ab interius aſſumptis, catharticis, tum vomitum, tum dejectionem moventibus; itemque diureticis, diaphoreticis, incidentibus, attenuantibus, aperientibus, diſſolventibus, temperantibus, corrigentibus, roborantibus, cæteriſque; & tum cephalicis, tum cardiacis, tum ſtomachicis, tum thoracicis, tum hyſtericis, idque genus aliis, plurimi, ac innumerabiles morbi tolluntur, ut ex praxi therapeutica, & pharmaceutica. Itemque Ferro tum ſimplici, tum candenti, diverſimode incidente, ſecante, terrebrante, abradente, ſcalpente: ut in tumoribus, apoſtematibus, abſceſſibus, gangrænis, ſphacelis, fracturis, contuſionibus, &c. Tandem igne tum actuali, ut vocant, tum potentiali, igneis, ac ignitis rebus, & ignea vi uſtionem, rubificationem, veſiculas, eſcharam, aliudve ſimile excitantibus; itemque thermis, hypocauſtis, laconicis, tam naturalibus, quam artificialibus, ex ſulphure, mercurio, ſale ammoniaco, camphora, gummi quocumque, ac ſpiritu vini, vel ſimplici, vel medicato, aliiſque, fere omnes humani corporis affectiones, indiſcriminatim abiguntur.

Sed poſthabitis iis, quæ ad Medicamenta, & Ferrum attinent: de iis enim alias dictum, & aliunde.

. . . . immedicabile vulnus Ovid. 1. Metam.
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Profecto ignis in uſum Medicum adhiberi ſolet, ac poteſt, leni, blandoque calore, ad

O 2 rare-

Digitized by Google

rarefaciendam cutim ſolummodo, aut calore vehementiori ad attenuandum, diſſolvendum, & ſudorem promovendum, atque ad cutis, & partium ſubjectarum rubificationem; poros a propria figura immutando, humores ſubſtratos figendo, & cutim corrugando, itemque ad cruſtam ibidem, & eſcharam inducendam: ad ambuſtionem, & ulcerationem, ſive cutaneam ſolum, ſive etiam muſcularem, ac profundiorem, ut in uſtionibus.

Unde autem noſter hic ignis tantam vim, atque ſupra reliqua omnia agentia naturalia inſignem potentiam, & efficaciam nactus ſit, ut cunctis primum diſſolvens, ſummumque conſumens eſſe dicatur; & unde ortum ſumpſerit, curioſum eſt quæſitum.

Et ſane crediderim ab incomparabili ignea Solis activitate originem ſumpſiſſe, ut quemadmodum ætheteæ naturæ Sol eſt, ita quoque vis & efficacia noſtri ignis, qui ejus conditionem participat, longe præcellentior ſtatuenda ſit quacumque alia ſublunaris cujuſvis Agentis virtute, ut proinde quam vim, facultatemque apud nos hic exerit, illam plane a Sole, Agente ſupremo, mutuatus eſt: eo quod non aliunde ignem hunc noſtratem apud homines invectum, excitatumque putare eſt, quam a mutuata per Solis radios ignea communicatione; unde non abſre fabulam Promethei ortam ſuſpicari licet, de facula e Solis globo, Minervæ conſilio, erepta, ut Mythologi commenti ſunt, & Horat. 1. *Carmin.* cecinit.

Audax Japeti genus.
Ignem fraude mala gentibus
intulit.

Etenim Sol ingens, & vaſta ſolidi, conglobatique Ignis moles eſt, ex tenuiſſimis, puriſſimis, atque ſumme mobilibus particulis compacta, quæ cum circa proprium axem aſſidue revolvatur, ac motu rapidiſſimo cieatur, propterea fit, ut ignea in orbem ſpicula (æthereum ſimul, & aeream regionem ſibi proxime attingat, veluti per rectas lineas commovendo, & agitando) quæ radios appellamus, quaquaverſum videatur ejaculari, communicata interea Orbi univerſo, calefaciendi, urendi, atque illuminandi virtute. Cumque Aer nobis circumfluus modo craſſior, & opacior, modo tenuior, ac purior, pro varietate halituum, & vaporum per ipſum interſperſorum, fieri ſoleat; proinde etiam evenit, ut calor in terris urgentior, intenſiorque quandoque perſentiatur; aliquando vero ab eorumdem craſſitie, conſtipationeque plurimum infringatur, & hebetetur, & prout directe, reflexe, vel refracte radii ipſi in terram incidunt. Aque hinc etiam fit, cur radii ſolares, quo Sol ipſe vertici noſtro proximius accedit, potentiores, efficacioreſque perſentiantur, quoniam tunc perpendiculariter fere incidentes, recta pene quoque reflectuntur, atque pluribus, & geminatis irradiationibus aerem alterant, & calefaciunt, attenuatis ſimul una, diſcuſſiſque magis vaporibus per illum diſperſis. Quamquam & in hoc conſiderabilis plurimum eſt Terræ habitabilis varia habitudo; nam campeſtria loca, ad Meridiem, & Auſtrum expoſita, ſulphureis, aut aluminoſis mineris referta, longe calidiora obſervantur; contra vero montana, aut ad Boream poſita, etiamſi illa intra Zonam temperata jaceant. Sic apud nos, ad oras Amalphis, & Surrenti ſitæ urbes, & oppida inter montes, ingens, & intolerabile frigus ſubeunt, adhuc Æſtate media, cum aliarum in plano ſitarum urbium incolæ æſtum exurentiſſimum patiuntur.

Igneum autem globum eſſe Solem teſtantur quoque plurimi Veterum SS. Patrum, quos recollegit P. Scheinerus, cohæretque Sacer textus. *Eccleſiaſt. cap.* 43. ubi dicitur: *Vas admirabile* (quod Sol eſt) *opus Excelſi, in meridiano exurit terram, fornacem cuſtodiens in operibus ardoris:* & in ſacris hymnis canit Orthodoxa, & Catholica Eccleſia. In Roſ. Urſ.

Jam ſol recedit igneus.

Et alibi:

Quarto die, qui flammeam.
Dum Solis accendis rotam.

Idipſum oſtendunt apertiſſime ſpecula uſtoria, per quæ radii Solis, quo plures, & confertiores diffunduntur, eo quoque uſtiones in rebus accidunt citiores, vehementioreſque, imo & in longius, remotiuſque ſpatium pro ratione, & pro figurarum, ſeu ſectionum conicarum, ſi quæ fiant, varietate.

Ab igneo igitur Solaris corporis globo ignem noſtrum culinarem mutuatum fateri oportet; nam dum non aliunde conſtet in uſum hominum ignem hunc ad nos veniſſe; proculdubio inficiari nemo poterit illum a Sole profectum; idque mea ſententia putandum, quod Prometheo fabuloſe tributum, Adamo primo hominum parenti adſcribendum eſſe, qui cum rerum omnium naturalium ſcientia a Deo conditore fuiſſet inſtructus, adeoque omniſcius factus, atque ex Sacris litteris aliunde pateat, aduſque illa prio- Ignis a Sole ex Terra eſt, unde Veſtalis ignis: nam Terra Veſta vocatur Ovid.

priora tempora Sacrificia ſuccenſa, & immolata fuiſſe, ut a Caino, & Abele actum inter Mundi primordia ſatis conſtat; proinde credere decet, tunc etiam Terris in uſum hominum Ignem invectum: & quidem, vel beneficio eorumdem Solarium radiorum, vel per confrictum ferularum, aliorumve lignorum Sole exareſactorum, ut ex hedera, & lauro vehementer affrictis; itemque ex ſilicibus attritis, potiſſimum ſulphure, aut bitumine oblitis experimur; vel ſpontanea ſemiſiccatarum plantarum, & herbarum præſertim capillarium, ſimul congeſtarum fermentatione; vel ex fimo putri, & excalefacto, potiſſimum columbino, quo Galenus 3. *de Temperan. cap.* 2. ligneam feneſtram nuper reſina illitam, mox etiam domum integram ſuccenſam fuiſſe teſtatur; vel Calcis, Nitri, Sulphuris, Bituminis, cæterorumque foſſilium miſtura, quæ multoties ſponte ſua Ignem concipiunt, ut in Ætna, ac Veſevo monte; aut alio ſimili artificio huc uſque nobis ignoto: nam quod ope chalybis, & ſilicis paſſim peragitur, non tam vetuſtum inventum eſt a Pyrode Cilicis filio, ex teſtimonio Plinii, & Polydori Virgilii; idque exiſtimaverim caſu potius ab attritu vehementi ſilicis, ſive lapidis illius, qui pyrites a Græcis appellatur, aliuſve ſimilis, cum ferro aliove denſo, fortique metallo, quorum ſane uſus per priora illa Mundi Caini, & Abelis tempora nondum innotuerat.

[De inventor. Rer. l. 2. c. 19. ex Plin. l. 7. c. 56. V. etiam Cal. Rhodig. l. 15. c. 25. & 16.]

Si ergo noſter ignis igneam Solis naturam præſeferre videtur, nil mirum, ſi deinde vires in nobis exerat, velut ille, validiſſimas, maximeque ſupra reliqua omnia præpotentes: is quippe & calefacit, & attenuat, & ſcindit, & diſſolvit, conſumitque quidquid eidem objectatur, cum ex Platone particulis conſtet valde tenuibus, mobilibus, ac pyramidum figuram referentibus, quibus veluti tot cuneis moleculas corporum adhuc denſiſſimas diſſecat, incidit, divellit, disjungit, atq; in minimas partes atterit, & extenuat. [V. Oth. Tach. c. Hipp.] Accedit, quod in Igne vis præpotentiſſima acidi diſſolventis viget, cujus virtute urit ſimul, & urendo conſtipat, cruſtamque inducit, nec non incidendo dilaniat, ac diſcerpit, cum nimirum proxime, ac immediate partibus admovetur; in reliquis vero, vires ſuas exerit pro ratione diſtantiæ majoris, vel minoris, & prout aerem circumſtantem magis minuſve alterat, ſuiſque particulis afficit, & ſive vapore, ſive halitu diffunditur, aut tenuioribus, craſſioribus, denſioribus, vel rarioribus corporibus commiſcetur, ut ex praxi ipſa clariſſime patet. Quod ſi non igne, & igneis particulis, ſed medicamentis, ſive ſimplicibus, ſive compoſitis, igneam conditionem, ac vim participantibus, utamur, ardorem, ruborem, veſiculas, plagas, idque genus alia partibus inferre ſolemus; quin & vaporibus, ac halitibus, in concluſo præſertim aere exceptis, attenuationes, rarefactiones, ſudores, pro re nata excitamus.

Atque hinc ignis juvamento eſſe ſolet, ad abſumendam quamcumque ex aere malitiam, ut in peſtilentiis, qua ratione Hippocrates a peſte Græciam præſervaſſe traditur; quin & in morboſis cauſis coagulare valentibus, uſus fuit inuſtionibus, & ignitis auxiliis, præſertim in morbis a materia craſſa, lenta, & frigefaciente, itemque ad plagas putridas, ſordidas, liventes, ac malignas. Sed & præſentaneum præſidium eſt ad puſtulas, & bubones, abſceſſus, anthraces, furunculos, parotidas; ad tumores omnes ex frigidis, terreſtribuſque humoribus progenitos: ad hydropem, & empyema, ad ambuſta, & membra mortificata, ac ſphacelata, ad ſiſtendum, cohibendumque ſanguinem, ad membra amputata, & reſciſſa, ad fiſtulas calloſas, ad paralyſim, & iſchiadem, verrucas, condylomata, varices, hæmorrhoides, exoſtoſes, dolores articulorum, luem Veneream, ad ægritudines ſtupores, ac narcoſim afficientes, ad morſus venenatorum animalium, atque ad ictus ex venenatis inſtrumentis inflictos, cæteraſque innumerabiles ægritudines, quarum ſeriem (ut erat in animo) ſingillatim referre non gravarer, niſi ab aliis jam actum foret. Cum autem præ cæteris de his late nimis nuperrime egerit noſter Marcus Aurelius Severinus *lib. de efficaci medic. p.* 3. & ex pluribus graviſſimis Auctoribus, ſingulorum morborum per ignea præſidia curationes retulerit, ac examinaverit: id quod etiam multo antea inſinuaverat Joannes Coſtæus Primarius Medicinæ Profeſſor apud Bononienſes, peculiari tractatu, cui titulum fecit *de Igneis Medicinæ præſidiis*; idcirco, ne ab aliis actum agam, ab illis deſcribendis, & enarrandis ſuperſedeo, cum eos adjicere poſſit, qui velit, contentus ipſe hæc breviter tantummodo memoraſſe.

F I N I S.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

A

Abortus imminet gravidæ ex purgante exhibito, & quo tempore magis. pag. 55
Abortus ex morbo acuto fieri poteſt. 56
Abortus ex ſanguinis miſſione accidere poteſt. 57
Abortus imminet ex alvi fluxu. 59
Abortus ex mammarum ſubita gracileſcentia. 62. 79
Abortus alterutrius fœtus ex alterutrius mammæ gracileſcentia. 62
Abortus ex uteri eryſipelate. 68
Abortus fit ex prægnantis macie, præſertim a cauſa externa. ibid.
Abortus quandoque ex uteri acetabulis mucore plenis. 70. & quare. 71
Abortus ex teneſmo imminet. 189
Abſceſſus frigidi tractandi non ſunt. 49. 50
Abſceſſus interni ſuppurati quare quandoque non innoteſcant. 152
Abſceſſus interni ſuppurati quomodo deprehendantur. 153
Abſceſſus interni ruptione, quæ ſequantur ſymptomata. 176
Abſceſſus interni ſæpiſſime morbos acutos comitantur. ibid.
Abſceſſus interni rupti quibus tractandi. 177
Abſceſſus circa regionem lumborum futuri ſigna. 195
Acetabula uteri quæ. 71
Acidus ructus in lienteria, bonum, 106. &c.
Acidus ructus a pleuritide præſervat. 146
Acidi præternaturalis generatio, & varii effectus. 147
Æſtus fortis convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 179
Æthiopes, & torridā zonam incolentes effœminatiores ſunt ex Ariſtotele, & quare. 37
Alvi fluxus tabidis, ſi capilli a capite defluant, lethalis. 32. 34. 182
Alvi fluxus abortum parere poteſt. 59
Alvi fluxu hydrops ſanari poteſt, 119 & quænam hydropis ſpecies. 120
Alvi fluxu longo laboranti vomitus ſpontaneus ſuperveniens, bonum. 121
Alvi profluvium pleuritide, & peripneumonia affecto ſuperveniens, malum. 122
Alvi profluvium lippienti ſuperveniens, bonum. 123
Alvi fluxus puris ſputum inſequens, malum. 33. 34. 182
Alvi fluxus leucophlegmatia affectis ſuperveniens liberat. 190
Alvi fluxus ſpumoſi pituitam a cerebro delabentem ſignificant ex Hippocrate. ibid.
Alvi fluxus crudi an atrambilem ſignificent. 209
Alvi fluxum dyſenteria inſequitur. ibid.
Alvi excrementa corporis ſtatum ſignificant. 210
Ambidextri, qui dicantur, & an mulier ambidextera fiat. 201
Ancyloglosſia quid. 145
Aneuriſma diruptum vomitum ſanguinis lethalem facit. 197
Angina liberati quomodo dicantur in pulmoniam, & empyema incidere. 28
Angina correptus, tumore in collo facto, non ſemper liberatur. 31
Angina correpto ſi tumor fiat in collo, bonum, 149. 203
Animi defectus fluxui muliebri ſuperveniens, malum. 81
Anxietudinē tollit vinum, & quid ea ſit. 206
Aphonia ex cerebri concuſſione. 207
Aphonia cum ſtertore repentino Capitis dolori ſuperveniens ſeptem diebus interficit, niſi febris accidat. 162
Aphonia ex ebrietate convulſionem, & mortem ſignificat. 22. 23
Apoplexiæ fiunt maxime a quadrageſimo ad ſexageſimum annum. 167. 168
Apoplexia ex ætate, ex humorum vitio, & ex mala cerebri conformatione fit. ibid.
Aquę frigidę perfuſio tetanum curare poteſt, & quando. 43. ab Ægineta damnata. 44
Aquæ calidæ perfuſio an uſum in Medicina habeat. 44. 45
Aquarum bonitas, vel malitia an ab illarum pondere deduci poſſit. 50
Aqua quæ cito calor, & cito refrigeratur, leviſſima eſt. ibid. quomodo experimentum fieri poſſit. 51
Aquarum ſalubrium notæ. ibid.
Aquarū pōdus quomodo deprehendi poſſit. ib.
Aqua pluvialis an fontanæ, & reliquis ſit præferenda. ibid.
Aqua mulſa, quid, ejuſque in gravidis dignoſcendis uſus. 65
Aqua mulſa gravidis exhibita cur ventris tormina pariat. ibid.
Aquæ frigidæ potum rigor, & morbi quandoque inſequuntur. 176

Aqua

Digitized by Google

Aqua calida ſi caput perfundatur, febris non ex bile facta ſolvitur. 200
Ardentes febres æſtus forte appellantur ex Hippocrate. 180
Ardentes febres convulſio, aut tetanus inſequens, malum. ibid.
Aromatum ſuffitus muliebria ducit. 53. & quænam ſint eligenda. 54
Aromatum ſuffitus caput gravat. 53. 54
Articularium dolorũ,& Podagræ diſcrimen. 139
Articularium dolorum cauſa. ibid.
Aſthmatici ſi gibbi fiant ante pubertatem, moriuntur. 157
Atrabilis an ex crudis dejectionibus inferatur. 209
Autumno quibus conveniant purgationes, & venæ ſectiones ad præſervandum. 158

B

Balbi ab alvi profluvio maxime capiuntur. 145
Balbutiei ſpecies. 146
Balbuties, an, & quomodo tolli poſſit. ibid.
Balnea quænam oculorum affectibus conferant. 144. 203
Biliofis,& picrocholis dulcia omnia inimica. 95
Blæſi, qui dicantur. 145

C

Cæcum inteſtinum flatuũ receptaculũ. 147
Calefacientia in ſanguinis fluxu locum non habent. 41
Calidorum detrimenta, & quid nomine calidi veniat. 36
Calidorum utilitates, & commoda. 44. &c.
Calorem ingentem convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 179
Caloris, & frigoris in corpore mutationes longitudinem morbi ſignificant. 208
Calvitiem eunuchi non patiuntur ex Hippocrate, & quare. 138. 139
Calvitii cauſa. 140. 147
Calvi varicibus magnis non afficiuntur ex Hippocrate. 148
Calvi varicibus magnis ſupervenientibus capillati redduntur ex Hippocrate. ibid.
Cancros occultos habentes melius eſt non curare. 149. & quare. ibid.
Cancri occulti qui dicantur. ibid.
Cancer quid, ejuſque cauſa. ibid.
Cancri remedia an ſint, & qualia. 150
Cancri labiorum pulſationes, & hæmorrhagias inferre ſolent. 185
Capillorum defluvium tabidis lethale. 31. 32 vide Calvitium.
Caput dolentes lacte non utantur. 105. 94
Capite ſecundum partem poſticam dolente, venæ frontis ſectio profuit. 101
Capitis dolor tollitur, ſi pus, aqua, vel ſanguis efluat per nares, os, aut aures. 115
Capitis dolor repente ſanos corripiens cum vocis privatione, & ſtertore, ſeptem diebus interficit, niſi febris ſupervenerit. 163
Capitis ictum obſtupeſcentia, & deſipientia inſequens, malum. 180
Capitis ictus, & contuſio nonnumquam gravior ejuſdem vulnere. ibid.
e Capite delabens pituita ſpumoſas dejectiones parit ex Hippocrate. 190
Carcinoma, quid, ejuſque cauſa. 149
Carnoſæ mediocriter fœminæ abortientes uteri accetabula plena mucoris habent. 70
Cartilagines quomodo nutriantur, & an coaleſcant. 129. 189
Caſtrati qui proprie dicantur. 139
Catalepſis quid, & a qua cauſa. 180
Catharticа convulſiones pariunt. 19. 22. 188
Cathartica, an, & quo tempore gravidis exhiberi poſſint. 55
Cathartica in menſibus decoloribus, & inordinatis adminiſtranda, & quænam. 61. 62
Catharticum, an, & quale in oculorum affectibus conferat. 144. 145
Cathartica ad præſervationem quibus, & quo anni tempore conveniant. 158
Catharticorum exhibitionem quænam præcedere debeant. 209
Cauteria hydropicis non ſunt inurenda. 114
Cephalalgia. v. Capitis dolor.
Cerebri vulnera non ſemper lethalia. 124. 125
Cerebri vulnus, contuſionem,puncturam febris, & bilis vomitus inſequitur. 161. & mors. 162
Cerebrum ſphacelatum tribus diebus mortem infert. 203
Cerebri concuſſio aphoniam parit. 207
Chiragræ cauſa. 140
Chronicis morbis ſi inappetentia, & dejectiones ſinceræ ſuperaccidant, malum. 174
Ciborum faſtidium in longa dyſenteria, malum. 109
Ciborum faſtidium in longis morbis malum. 174
Cibus febricitanti exhibitus ſano quidem robur, laboranti vero morbus. 208
Ciborum conditio animalia fortiora, vel debiliora reddit. ibid.
Cæliaca paſſio abortus quandoque cauſa. 59
Cæliaca paſſio quid, ejuſque cauſæ. 106
Coitus, v. Veneris uſus.
Colli tumor in angina bonum. 149. 203 & quando. 31
Calor faciei, an, & quando ſignum eſſe potest conceptionis maris, vel fœmellæ. 66
Coloſtrum quid. 79
Comitialis morbus. Vide Epilepſia.

Conceptio marium, & fœmellarum. v. Fœtus. 67
Conceptionis ſigna fallacia. 77. 89 v. Graviditas.
Conceptio quomodo contingat. 90
Contuſiones capitis periculoſæ, & quando ipſis vulneribus perículoſiores. 180
Convulſio ex helleboro lethalis. 19. & quare. 20
Convulſio ex catharticis. 20. 188
Convulſio ex inanitione, & repletione juxta Hippocratem. 150
Convulſio ex vulnere lethalis. 20
Convulſio ex ulcere an quoque lethalis. 20
Convulſio ex punctura nervi. ib. remedia. 21
Convulſio ab hæmorrhagia, malum. 21. 177
Convulſio ab immodica purgatione, malum. 21
Convulſio ex mictu ſanguineo a cantharidibus facto. 22
Convulſio ex ebrietate aphoniam inducente lethalis. ibid.
Convulſio fluxui muliebri ſuperveniens, malum. 81
Convulſio fieri poteſt ex evaneſcente ulceris tumore, & quomodo. 97. 98
Convulſi, quartana ſuperveniente, liberantur. 103
Convulſionis cauſa juxta Recentiores. 104
Convulſio ab Ileo, malum. 177
Convulſio ab æſtibus fortibus mala. 179
Convulſio a vigilia, malum. 183
Cordis vulnera non ſemper lethalia. 124. 125
Cotyledones quid. 71
Coxendicis diuturno dolore affectis cruris tabes, & claudicatio imminet. 169
Coxendicis dolor uſtione curatur. 170. 171
Cranii præciſionem deſipientia inſequitur. 188
Cucurbitulæ ſcarificatæ an gravidis conveniant. 200
Cucurbitula quam maxima mammis appoſita menſtrua cohibet. 76. & quomodo. 77
Cucurbitularum frequens apud Veteres uſus. ib.
Cutis raritas mediocris eſſe debet ad pilorum eruptionem. 103
Cutem aridam habentes ſine ſudore; raram vero cum ſudore moriuntur. 104

D

Delirium ſolvit tremores in febribus ardentibus. 136
Delirium cum riſu ſecurius, cum ſtudio periculoſius. 165. v. Deſipientia.
Delirium cum furore. v. Furor.
Dementia. v. Deſipientia, Delirium.
Dentes frigidis juventur potius, an lædantur. 40
Dejectiones ſinceræ, quæ: & ſi chronicis morbis ſuperaccidant, malum. 174. 175. 187
Dejectiones ſinceras ſi dyſenteria inſequitur, malum. 187. v. Alvi fluxus.
Deſipientia multam potationem inſequens, malum. 175. v. Delirium.
Deſipientia largam hæmorrhagiam inſequens, malum. 176
Deſipientia ab Ileo, malum. 177
Deſipientia a capitis ictu, malum. 180
Deſipientia a vigilia, malum. 183
Deſipientia cranii præciſionem inſequitur. 188
Diarrhœa potiſſimum abortum parere poteſt. 59. v. Alvi fluxus.
Diarrhœa Stomachica quid. 106. 107
Diſtillationes frigidis excitantur. 48
Diſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies. 197
Diſtillationem, nomine quid hic veniat, & illarum cauſe juxta Antiquos, & Recentiores. 198
Diſtillationes reprimentes pilulæ. ibid.
Dolor frigidis retunditur. 49. &c.
Dolorum variæ ſpecies. 110. &c.
Dolores ventris ſublimes; & non ſublimes, qui. 112. & quare hi prioribus fortiores. ib.
Dolores ſublimes apud Hippocratem an vagantes intelligantur. 113
Dolores oculorum quibus remediis tollantur ex Hippocrate. 143
Dolor hypochondriorum quotuplex. 151
Dyſenteria abortum efficere poteſt. 59
Dyſenteria diuturna ſi cibi faſtidium comitetur, malum. 109
Dyſenteria incruenta, & ſine febre. 110
Dyſenteria diuturna ſi corripiantur lienoſi, in hydropem, aut lienteriam tranſeunt, & moriuntur. 154
Dyſenteria lienoſis ſuperveniens, bonum. 159
Dyſenteria furori ſuperveniens, bonum. 160
Dyſenteria a dejectione ſincera, malum. 187
Dyſenteria ab alvi profluvio. 210
Dyſenteria lienteriam parit. ibid.
Dyſuria. v. Urinæ difficultas.

E

Ebrius obmuteſcens convulſus moritur, niſi febre corripiatur. 23
Ebrietas quo tempore ſolvatur. 24
Ebriis obmuteſcentibus quomodo ſuccurrendum ſit, ne in convulſionem incidant. ibid.
Ebrietas quibus præcaveatur. 25
Ebrii quomodo ab Apoplecticis dignoſcantur. 16
Ebrietatem rigor, & deſipientia inſequens, malum. 175
Ecſtaſis quid. 174
Elleborus albus, an niger convulſionem pariat. 19
Elleborus motus convulſivos, an convulſionem efficiat. ibid.

Emmotos quid ſignificet apud Hippocratem. 74
Empyema quomodo ex Angina fieri poſſit. 30
Empyema fit ex pleuritide non repurgata ſpatio quatuordecim dierum. 28
Empyema ex pleuritide factum, ſi quadraginta diebus non repurgatur, tranſit in tabem. 34
Empyematici ſecti, ſi pus univerſum fluxerit, moriuntur. 138. & quare. ibid.
Empyematici ſecti, ſi pus educatur purum, & album, evadunt: ſi fœculentum, & fœtidum, moriuntur. 202
Epilepſia pubertatis tempore mutationem ſubit; poſt vigeſimumquintum vero annum fere inſanabilis. 27
Eryſipelas non ſuppuratum frigidis tractari poteſt, non ſic ſuppuratum. 47. 48. v. & 136
Eryſipelas in utero gravidæ factum lethale. 68
Eryſipelas ab intus extra bonum, non contra. 135. & quare. ibid.
Eryſipelatis cauſa. ibid.
Eryſipelas internas quoque partes obſidere ſolet. ibid.
Eryſipelati quænam applicari poſſint. 136
Eryſipelas ab oſſis nudatione, malum. 184
Eryſipelas ad ſuppurationem tendens, malum. ib.
Eryſipelas epidemicum hic Neapoli graſſatum anno 1700. & 1071. 185
Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt ex Hippocrate, & quare. 138
Eunuchorum varia genera. 139
Eunuchi laborant articularibus doloribus. ib.
Excreationes in febribus quænam bonæ. 210

F

Faciei color, & maculæ an ſignum eſſe poſſint marium, & fœmellarum geſtationis. 66
Faciei partes diſciſſæ non facile coaleſcunt. 126. 129
Fames corpora exſiccat. 207
Febris convulſionem ex ebrietate ſolvere poteſt. 22. 24
Febricitantes gravidæ vel abortiunt, vel difficulter pariunt. 81
Febricitantibus quando lac exhibitum noceat. 92. 95. 96
Febribus ardentibus tremores ſupervenientes ſolvuntur delirio ex Hippocrate. 132
Febris hypochondriorum dolore abſque inflammatione ſolvere poteſt ex Hippocrate. 151
Febris nonnumquam ſalutaris eſt ex Hippocrate. 152
Febris remedium eſſe poterit Ileo urinæ ſtillicidio ſupervenienti. 155
Febris inſequitur cerebri vulnus, contuſionem, & puncturam, &c. 161
Febris remedio eſſe poterit ei, qui capitis dolore repente correptus fuerit cum aphonia, & ſtertore. 162. 163
Febres ardentes æſtus fortes ab Hippocrate dicuntur. 179
Febres ardentes convulſio, aut tetanus inſequens, malum. 180
Febricitantibus urinæ cum craſſo ſedimento, longam fore ægritudinem ſignificant. 191
Febris quæ non ex bile fit, ſi calida caput perfunditur, ſolvitur. 200
Febris hepatis dolorem ſolvit, ſi ſuperveniat. 205
Febres non intermittentes, quæ tertia die fortiores fiunt, periculoſæ. 208
Febres intermittentes periculo vacant. ibid.
Febres longæ in tubercula, & dolores articulorum deſinunt. ibid.
Febricitantibus moderatus cibus eſt exhibendus. ibid.
Febres cum partium externarum frigore lethales. 210
Febrium non intermittentium lethalia ſigna. ib.
Ferrum ſanat, quę medicamenta non ſanant. 211
Ferri in morbis ſanandis vis. 212
Flatus in ictericis non admodum generantur, & an verum. 104. 105
Fluxui muliebri convulſio, aut animi defectus ſuperveniens, malum. 81
Fęcundę mulieres quomodo dignoſcantur. 84. 85
Fœcundæ mulieres quibus medicamentis redduntur. 86
Fęminæ quænam ad concipiendum aptiores. 73
Fœminæ ſemen non præſtant pro generatione, ſed ovum. 74
Fętus maris, vel fęminæ conceptio, unde. 67
Fœtus ultimis menſibus geſtationis per os nutritur. 68
Fœtus maris, vel fœmellæ conceptio an in dextra, vel ſiniſtra uteri parte. 62. 74
Fœtus maris, vel fœmellæ conceptio an ex gravidæ colore dignoſci poſſit. 66
Fomenta oculorum affectibus quænam conferre poſſint. 144
Frigidi in corpore detrimenta. 38. 41. 44. 48
Frigidum quibus partibus ſpeciatim officiat. 39. 48
Frigida ulceribus noxia. 41
Frigida ſuppurationem impediunt. 42
Frigidæ aquæ in tetano uſus. 43
Frigida quibus morbis proſint. 47
Frigida, ut nix pectori inimica. 48
Frigida hæmorrhagiam ſiſtunt. 48. ſed non in pectore. 49
Frigida quibus tumoribus conveniunt. ibid. &c. & an actu, vel potentia talia. ibid.
Frigus externarum partium in morbis acutis, malum. 170. præſertim ſi interiora inflammata ſint. ibid.

Digitized by Google

Frigus extremorum in forti ventris dolore, malum. 189
Frigoris & caloris in corpore mutationes longitudinem morbi ſignificant. 208
Frigus partium externarum cum internarum uſtione in febribus lethale. 210
Furor an, & quando ſignificetur ex ſanguine in mammis collecto. 64
Furori ſi dyſenteria, hydrops, aut mentis alienatio ſuperveniat, bonum ex Hippocrate. 173

G

Genitura. v. Semen.
Gibbi ex aſthmate, aut tuſſi facti ante pubertatem moriuntur. 157
Gravidæ mulieres an, & quando purgandæ ſint. 54
Gravidæ quibus purgantibus evacuandæ. 55
Gravidæ an vomitoria ferre poſſint. ibid.
Gravidam acuto morbo corripi, lethale eſt. 56
Graviditas comparatur ægritudini. 56.66.69.89
Gravidæ ex ſanguinis miſſione abortum quandoque patiuntur. 56
Gravida alvi fluxu correpta abortui eſt obnoxia. 59
Gravidæ ex repentina mammarum gracileſcentia abortiunt. 62
Graviditas an ex potione aquæ mulſæ deprehendi poſſit. 65
Gravida bene colorata marem, male colorata fœmellam geſtat ex Hippocrate. 67
an id verum. 68
Gravidæ eryſipelas in utero factum lethale. ib.
Gravidæ ex cauſa externa gracileſcentes, abortiunt. 69
Gravidæ mediocriter carnoſæ abſque cauſa manifeſta abortientes, uteri acetabula plena mucoris habent. 70
Gravidis uteri os comprimitur. 78
Gravidis cur, quandoque menſtrua fluant. 78.88
Gravidæ febribus prehenſæ, vel abortiunt, vel difficulter pariunt. 81
Gravidæ ſi menſtruæ purgationes fiant, fœtus non eſt ſanus. 87
Graviditatis ſignum innoxia menſtruorum ceſſatio. 88
Graviditatis ſigna fallacia. 78. & quænam ſint. 89
Gravidæ teneſmus ſuperveniens facit abortum. 189

H

Hæmorrhagiam ſi ſequatur convulſio, vel ſingultus, malum. 21
Hæmorrhagiæ cur frequentiores æſtate. 37
Hæmorrhagia calidis augetur. 41
Hæmorrhagiam ſiſtentia medicamenta. 43
Hæmorrhagiam frigida ſiſtunt. 47. ſed non in pectore. 48
Hæmorrhagia narium, iis quibus menſtrua defecerunt, bonum. 58
Hæmorrhagia narium ſecurior, & quare. 59
Hæmorrhagia affectis lac non exhibeatur. 92.95
Hæmorrhagiam largam ſi deſipientia inſequatur, malum. 176
Hæmorrhagia ſi mediocris ſit, ſalutaris eſſe poteſt. 177
Hæmorrhagia a forti in ulceribus pulſu, malum. 117
Hæmorrhoides Nephriticis, & Melancholicis ſupervenientes, bonum. 116
Hæmorrhoides a quamplurimis morbis præſervant. 117. Si ſponte ſuperveniant. ibid.
Hæmorrhoidum una niſi ſervetur, hydrops, vel tabes imminet. ibid.
Hæmorrhoides quo conſilio claudi poſſint. 118
Hæmorrhoides inſanientibus ſupervenientes, bonum. 131
Hæmorrhoides quomodo a Varicibus differant. 132
Hepatis inflammatio ſingultum parit ex Hippocrate. 83. 84. & malum eſt. 183
Hepatis vulnera quando lethalia. 124. 125
Hepar durum ictericis malum. 154
Hepar ſuppuratum ſi aduratur, pus purũ fluens, bonum, ſi vero qualis amurca, lethale. 202
Hepatis dolor febre ſuperveniente ſolvitur. 205
Hepar aqua plenum ſi in omentum eruperit, lethale. ibid.
Herpetes calidis tractandi. 47
Hirudinum appoſitio an gravidis conveniat. 57
Hirudinum appoſitio non ſemper tuto adminiſtratur. 117
Horror a ſudore non bonum. 173. vide Rigor.
Horrorem tollit vinum. 206
Humores omnes poſſunt ex partibus internis tranſmitti, & contra. 135. 136
Humida corpora fame tractanda. 207
Hydropicorum ulcera difficulter ſanantur. 113 & quare. 114
Hydrops imminet a diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, niſi una ſervetur. 28
Hydrops alvi fluxu tolli poteſt. 119. & quænam hydropis ſpecies. 120
Hydropicorum aquæ quomodo poſſint ad ventrem ferri. ibid.
Hydropicorum aquæ per vias urinæ quoque excerni poſſunt. ibid.
Hydropici ſecti, ſi aqua univerſim fluxerit, moriuntur. 138. & quare. 139
Hydropicis tuſſis ſuperveniens, malum. 148.203
Hydrope, vel Lienteria corripiuntur lienoſi, ſi diuturna dyſenteria affecti fuerint. 154. 155
Hydrops furori ſuperveniens an bonum. 173
Hydrops Hepatis. 206
Hydrops pituita alba. 210

Hypercatharſim ſi convulſio, vel ſingultus inſequatur, malum. 22. 200
Hypochondriorum dolores abſque inflammatione, febre ſuperveniente ſolvuntur. 151
Hypochondriorum dolor quotuplex. 152
Hyſtericæ quænam dicendæ ſint. 60

I

Icterici non admodum ventoſi fiunt ex Hippocrate. 104
Icteri cauſa, & ſpecies. 105
Ictericis ſi hepar fiat durum, malum. 154
Ignis ſanat, quæ ferrum non ſanat. 211
Ignis in morbis tum externis, tum internis curandis vis. 212
Ignis origo unde. ibid.
Ignis ope chalybis, & ſilicis quis primus inventor. 213
Ileos urinæ ſtillicidio ſuperveniens lethalis, niſi febris prehendit. 155
Ileum ſi vomitus, ſingultus, deſipientia, vel convulſio inſequatur, malum. 177
Inappetentia in longis morbis, malum. 174
Inflammationes an frigidis tractandæ. 48
Inflammatio Uteri periculoſiſſima. 61
Inflammationes catharticis non ſunt tractandæ. 122
Inflammationes internæ ſi frigore externarum partium copulentur, lethales. 171
Inſanientibus varices, vel hæmorrhoides ſupervenientes, bonum. 131
Inſaniæ nomen quid hoc loco veniat. ibid. vide Delirium.
Inteſtinorum, præſertim tenuium ulcera, & vulnera lethalia, & quare. 124. 125. 134
Inteſtina gracilia diſciſſa non coaleſcunt. 125. 134
Iſchiade diuturna affectis cruris tabes, & claudicatio; luxato articulo imminet. 169
Iſchias uſtione curatur. 169. 170
Iſchnophonia quid. 145. 146

L

Lac in mammis fœminæ non gravidæ, nec puerperæ ſignum eſt defectus menſtruorum. 63
Lac quandoque in viris obſervatum. 64
Lactis materia quænam. 64. 93
Lac multum e mammis effluens fœtum imbecillum ſignificat. 77
Lactis ægrotantibus exhibendi canon. 89
Lac ambigui valde eſt uſus. ibid.
Lac ex butyroſa, caſeoſa, & ſeroſa conſtat ſubſtantia. 93
Lac Antiquis familiariſſimum fuit. 94
& quare innoxium. ibid.
Lac licet temperatæ naturæ, magna cum præmeditatione exhibendum, & quare. ib.
Lac acidi quid in ſe continet. 95
Lac caput dolentibus nocet. 92. 94
Lac nocet febricitantibus, & hypochondriacis. ibid.
Lac nocet ſiticuloſis, & bilioſis dejectionibus affectis, cum febre. ibid.
Lac nocet, cum ſanguis multus effluxerit. ibid.
Lac tabidis conducit. 92. 60. & quando. 96
Lactis ſpecies, & quænam præferenda. ibid.
Lac confert quacumque ex ratione conſumptis. 97
Lactis in ventriculo coagulationem quæ prohibeant. 98
Lateralis morbus in quonam a pleuritide differat. 29
Leucoplegmatia detenti forti alvi fluxu ſuperveniente liberantur. 190
Lienis vulnera lethalia nō ſemper ſunt. 124. 125
Lienoſi ſi dyſenteria diuturna corripiantur, in hydropem, aut lienteriam incidunt, & moriuntur. 154
Lienoſis dyſenteria ſuperveniens, bonum. 159
Lienteria abortum parere poteſt. 59
Lienteriæ diuturnæ ructus acidus ſuperveniens, bonum. 107
Lienteria quid, ejuſque cauſæ. 108
Lienteria, vel hydrope corripiuntur lienoſi, ſi diuturna dyſenteria affecti fuerint. 154
Lienteria a dyſenteria. 210
Linamentum quid ſignificet apud Hippocratem. 74
Lingua incōtinens quid apud Hippocratem. 199
Lippientem alvi profluvio corripi, bonum. 123
Lippitudo quid. ibid.
Livor carnis oſſe ægrotante, malum. 172

M

Macies gravidarum abortus cauſa, & quando. 69
Mammarum repentina graciléſcentia abortum ſignificat. 62. 79
Mammæ dextræ, vel ſiniſtræ graciléſcentia maris, vel fœmellæ abortum an ſignificet. 62
In Mammis ſanguis collectus an furorem ſignificet. 64
Mammis ſi cucurbitula apponatur quam maxima, menſtrua cohibentur. 76
Mammarum cum utero conſenſus detectus. 78. per arterias, & nervos. 80
Mammarum ſoliditas fœtus ſanitatem ſignificat, & contra. 78
Mammarum durities a ſoliditate diverſa. 79
Mania. v. Furor.
Mediocritas in cunctis laudabilis. 81. 82
Melancholia laborantibus hæmorrhoides ſupervenientes, bonum. 116

Digitized by Google

Melancholia quid, & variæ ejus ſpecies. 117
Melancholia ſignificatur ex timore, ex mœſtitia diuturnis. 133
Melancholici ſunt ſæpenumero ingenio valentes, & quare. 134. 135
Melancholici morbi quæ mala portendant. 167
Melancholici quomodo deprehendantur ex Hippocrate. 193
Melicraton quid. 65
Menſtruæ purgationes quibus ſuffitibus promoveantur. 54. &c.
Menſtruæ purgationes poſſunt vomitu ſanguinem ſiſtere, & quando. 57
Menſtruæ purgationes corpus univerſum repurgant. 58
Menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus fluens, bonum, ibid. vel ex alia quoque parte. ibid.
Menſtruorum purgationum vitia, quomodo ſint corrigenda. 61
Menſtruorum defectus lac quandoque in mammis abundare facit. 63. & quibus caſibus. 64
Menſtrua cohibentur cucurbitula maxima mammis appoſita. 76
Menſtruorum expurgatio quot modis lædatur. 76. eorumque cauſæ. 77
Menſtruorum immodicum fluxum ſiſtentia medicamenta. ibid.
Menſtrua cur, quandoque gravidis fluant. 78. 87. 90
Menſtruorum nimius fluxus an nomine fluxus muliebris ſumi poſſit. 81
Menſtruis large, & parce fluentibus morbi fiunt. 81. & quinam. 82
Menſtruorum quænam ab Hippocrate aſſignetur quantitas. ibid.
Menſtruæ purgationis tempus univerſale. 83
Menſtruæ purgationes ad longum quandoque tempus ſuppreſſæ abſque notabili noxa, imo abſque impedimento conceptionis. 83.87.90
Menſtruæ purgationes ſi gravidæ accidant, fetus non eſt ſanus, & quomodo verum ſit. 87
Menſtruus ſanguis unde fluat. 88
Menſtruorum innoxia ceſſatio, conceptionis ſignum. ibid.
Menſtruorum ſuppreſſio quænam mala producere poſſit, & quomodo. 88
Menſtruus ſanguis ex arteriis uteri fluit. 89
Menſtruis purgationibus bruta carent, quod & quibuſdam fœminis quoque accidit. 90
Menſtruorum ſuppreſſio, vel vitium, mulieres podagræ obnoxias reddit, ex Hippocrate. 140. 141
Meſenterii glandulæ quandoque tuberculis indolentibus afficiuntur. 190. 191
Mœſtitia diuturna atrambilem ſignificat. 133
Mogilalia quid. 145
Morbi omnes ulcus ſunt, vel ulceris conditionem referunt ex Hippocrate. 176
Morbi medicamentis non ſanati, ferro ſanantur. 211
Mulier podagra non laborat, niſi menſtrua defecerint ex Hippocrate. 140
Mulieres noſtri temporis non ex intemperantia tantum Podagræ ſubjiciuntur, ut de ſuo tempore dicebat Seneca. 140. 141
Mulieres vetulæ cur pilos in mento progignant, & ſupercilia prolixiora. 148
Mulier an ambidextera non fiat. 201
Muliebrium nomine quid apud Hippocratem. 53. 54
Multi fiunt homines ex cerebro concuſſo. 207

N

Nares natura humidiores minus integram ſanitatem deſignant. 108
Nauſea in longis morbis malum. 174
Nephritide laborantibus hæmorrhoides ſupervenientes, bonum. 116
Nephritidis nomine quid hic intelligatur. ib.
Nervi refecti minus periculi afferunt, quam puncti. 20. 129
Nervi puncti, & cæſi an coaleſcant. 129. 189
Nix pectori inimica. 48
Nutritionis opus a parte ſanguinis glutinoſa perficitur. 127. 128

O

Obeſæ feminæ non concipiunt,& quare. 70
Obeſæ fœminæ quomodo curandæ, ut fœcundæ evadant. 70. 71
Obeſi citius intereunt. 108. 109
Obſtupeſcentia a capitis ictu, malum. 180
Oculorum dolores, aliæque affectiones qui curentur. 144. 203
Oculis quæ noceant. 145
Oculi in ſomno non bene clauſi quid ſignificent. 163. hujuſque rei cauſa. 164
Oculorum rubor a vomitu, malum. 172
Odoræ res mulieribus obſunt. 54. ſed non ſemper. 86. &c.
Odoræ particulæ quomodo poſſint ex utero ad nares pervadere. 85
Oedematis nomine quid apud Veteres. 97
Omenti immoderata pinguedo ſterilitatis cauſa eſſe poteſt. 72. 73. 81
Omentum extra abdomen eductū putreſcit. 162
Ophtalmia quid, ejuſque ſpecies. 123
Oſcitationem tollit vinum, & quomodo illa fiat. 206
Oſſibus fractis calida conducunt, frigida nocent. 46
Oſſa fracta, an & quomodo coaleſcant. 126 127. 189

Digitized by Google

Oſſa quomodo nutriantur. 127
Oſſium callus quomodo generetur. 128
Oſſium vitium ulceris curationem impedire ſolet. 156
Oſſe ægrotante caro livida, malum. 172
Oſſis nudationem eryſipelas inſequens, malum. 184
Oſſis abſceſſus a corruptione. 210

P

Palpebræ dormientibus incommiſſæ quid portendant. 163. ejuſque rei cauſa. 164
Paracenteſis quid, & quibus morbis adminiſtretur. 137
Paracenteſis uſtione, an ſectione inſtituenda. 138
Partium corporis diſtinctio in Spermaticas, & Sanguineas vana a recentioribus Anatomicis reputatur. 39
Partus ſternutatione promovetur. 60
Partum promoventia medicamenta. 61
Peripneumonia quomodo ab Angina fiat. 31
Peripneumonia affecto alvi fluxus ſuperveniens, malum. 122
Peripneumoniæ, & Pleuritidis ſedes. ibid.
Peripneumonia a Pleuritide, malum. 178
Peripneumoniam ſi Phrenitis inſequatur, malum. 179
Phalacri qui proprie dicantur. 147
Phlebotomia, v. Venæ ſectio.
Phrenitis a Peripneumonia malum. 179
Phthiſis quid. 95. v. Tabes.
Phthiſicis an, & quando lac conveniat. 96
Phthiſis purum ſputum inſequitur. 182
Pilulæ ad diſtillationes reprimendas. 198
Pituita inter Ventriculum, & Diaphragma contenta, ſi vertatur in veſicam, ſolvitur morbus. 205
Pleuritis in quatuordecim diebus non repurgata ad ſuppurationem tendit. 28. & tabem. 29. 34
Pleuritidis exquiſitæ proceſſus. 28. 29
Pleuritis, & morbus Lateralis in quonam differant. ibid.
Pleuritidis expurgatio quibus promoveatur. ibid.
Pleuritici ſuppurati quandonam in Tabem tranſeunt. 35
Pleuriticorum apoſtema quibus ſignis deprehendatur ruptum jam eſſe. ibid.
Pleuritico alvi fluxus ſuperveniens, malum. 121
Pleuritidis, & Peripneumoniæ ſedes. 122
Pleuritide non valde corripiuntur acidum eructantes. 146
Pleuritis ab acido figente fit. 147
Pleuritidem ſi inflammatio pulmonum ſequatur, malum. 178
Podagra an frigidis tractanda. 49
Podagra non laborant Eunuchi ex Hippocrate, & quare. 138
Podagra rarus morbus tempore Hippocratis. 139
Podagræ, & Articularium dolorum diſcrimen. ib.
Podagræ cauſa. ibid.
Podagram non patiuntur mulieres, niſi menſtrua defecerint ex Hippocrate. 140
Podagra olim morbus epidemicus, moris fructum non ferentibus, ex Athenæo. 141
Podagra non ad ſolam intemperantiam referenda. 142
Podagra periodis quibuſdam affligit. 139. 142
Podagra pueros non torquet ante uſum Venereorum. 142
Podagrici podagricos gignunt, & quare. 143
Podagram non prohibent purgationes præſervativæ dictæ. 158
Podagra vim medicamentorum eludit ex Luciano. 159
Podagra ſedata inflammatione quadraginta diebus terminatur. 160
Podagra Vere, & Autumno plerũque affligit. 166
Potationem multam rigor, & deſipientia inſequens, malum. 175
Prægnantes, v. Gravidæ.
Præputium diſciſſum non facile coaleſcit. 130
Pſellotis quid. 145
Pueri Articularibus doloribus, non Podagra afficiuntur. 139
Pueri Podagra non laborant ante uſum Venereorum. 142
E Pulmone eductus ſanguis ſpumoſus eſt. 33
Pulmonis vulnera non ſemper lethalia. 124. 125
Pulmonis inflammatio a morbo laterali, malum. 178. v. Peripneumonia.
Pultationes circa vulnera, & ulcera, hæmorrhagia ſi inſequatur, malum. 185
Purgantia v. Cathartica.
Pus concoctum bonum in ulceribus ſignum. 45
Puris generatio, & ſpecies. 130
Pus in parte aliqua contentum, vel ex craſſitie, vel ratione loci non innoteſcit. 152
Puris ſputum a ſanguinis ſputo, malum. 181. 210
Pus verum ex puro ſanguine fit. 181
Puris ſputum phthiſis, & fluxus inſequitur. 182
Puris ſputum in phthiſi ſuppreſſum necat. ibid.
Puris empyicorum conditiones variæ. 202
Puris ex hepate ſuppurato prodeuntis conditiones. ibid.
Puſtulæ latæ non admodum pruriunt. 114
Puſtularum ſpecies, & cauſa. ibid.
Puſtulis vermiculi innaſcũtur, unde pruritus. 115

Q

Quartana affecti non admodum convulſionibus capiuntur. 103

R

Renum, & Veſicæ vitia in ſenioribus difficulter ſanantur. 111. & quare. 112
Rheumatiſmus quadraginta diebus terminatur. 160

Rigo-

Digitized by Google

Rigores febriles ex partibus poſterioribus incipiunt magis, & quare. 102. 103
Rigores febriles quomodo per corpus propagentur, & ad caput. ibid.
Rigor multam potationem inſequens, malum. 175. v. Horror.
Ructus acidus in longis lævigationibus inteſtinorum ſuperveniens, bonū, 106. & quare. 107
Ructus acidus in lienteria an excitandus. 107
Ructus acidus a pleuritide præſervat. 146
Ruptiones e dorſo ad cubitum deſcendentes venæ ſectio ſolvit. 132

S

Sanguinis fluxus. v. Hæmorrhagia.
Sanguis ſpumoſus e pulmonibus educitur. 33
Sanguis ſputo ejectus e venis, an ex arteriis educatur. ibid.
Sanguinis miſſio. v. Venæ-ſectio.
Sanguinis vomitus menſtruis erumpentibus ſolvitur, & quando. 57
Sanguis in mammis collectus furorem an ſignificet. 64
Sanguis non ad conceptionem, ſed ad nutritionem fœtus concurrit. 69. 70
Sanguinem fluentem ſiſtentia medicamenta. 77
Sanguinis motus venæ-ſectione acceleratur. 101. 102
Sanguinearum partium prima generatio. 127
Sanguis in ventrem effuſus ſuppuratur. 130
Sanguinis ſputum puris ſputum inſequens, malum. 181
Sanguinis ſputi differentiæ. 181. 33
Sanguinis ſputum, in mulieribus præſertim, nonnumquam innoxium. 182
Sanguinis ſputum in pleuritide cur bonum. ibid.
Sanguinis vomitus prognoſticum; & curatio. 196. 197
Sanguinis vomitus ſine febre ſalutaris, non contra ex Hippocrate, & quare. 197
Sanguinis vomitus ex diſrupto Aneuriſmate lethalis. ibid.
Sanguinis vomitus tabem, & puris purgationem parit. 210
Sanguinem ſupraferri, an ſemper malū ſit. 196
Sanguis in ventriculo extravaſatus grumeſcens, quibus diſſolvatur. 197
Secundinarum eductio ſternutatorio promovetur. 75
Secundinæ quot ſint, & quando educendæ. ibid.
Seminis maſculei conditiones, ut fęcundū ſit. 91
Semen utrumque ex Lucretio mutua actione conſentaneum reddi poteſt. 92
Semen natura humidius minus integram ſanitatem deſignat. 108
Senes a morbis renum, & veſicæ difficulter liberantur. 111
Singultus hęmorrhagię ſuperveniens, malum. 21
Singultus ad ventriculum an ad diaphragma referendus. ibid.
Singultus nimiam purgationem inſequens malum. 25. 200
Singultus ex hepate inflammato. 83. & quare. 84. malum eſt. 183
Singultus cauſa, & ſedes. 84. 119
Singultum ſternutatio ſuperveniens ſolvit. 118
Singultus an fiat inanitione, & repletione. 151
Singultus quomodo a vomitu differat. 151
Singultus a vomitu, malum. 172
Singultus ab Ileo, malum. 177
Sitientes noctu an bibere debeant. 52
Sitis naturalis, & morboſæ cauſæ. ibid.
Sitis ſedes pulmo ex Platone. 53
Sitis ſomno quandoque ſedatur. ibid.
Siticuloſis lac nocet. 92. 94. 95
Sol ignis moles eſt. 212. 213
Somno ſitis quandoque ſedatur. 53
Somnus modum excedens, malum. 210
Sopor ab ebrietate convulſionem, & mortem facit. 22
Sopor a lactis acidi uſu, mephitibus, &c. 23
Spadones qui dicantur. 139
Spermaticarum, ac ſanguinearum partium prima generatio. 127
Sphacelari quid ſit apud Hippocratem. 203
Spina ventoſa an frigidis tractanda. 49
Spumoſæ dejectiones pituitam e capite delabentem ſignificant. 190
Spuma quomodo generetur. 191
Sputi graveolentia tabidis lethalis. 31
Sputum ſanguinis quot modis accidere poſſit; & eorumdem ſigna. 33. 181. v. Sanguis.
Sterilitas cur quandoque ab obeſitate. 71. 72. & quomodo curetur. ibid.
Steriles viri qua induſtria reddantur fęcundi. 72
Sterilitas mulieris quo pacto explorari poſſit juxta Hippocratem. 84. 85
Sterilitas quibus remediis tolli poſſit. 86
Sternutationis in fœminis juvamenta. 60
Sternutatio partum promovet. 61
Sternutatio ſecundinas promovet. 75
Sternutationem quænam excitent. 60. 75
Sternutatio promovetur a natura, ſed non ſine vi cauſæ morboſæ ex Galeno. 75
Sternutatio iterata in peſtilenti conſtitutione lethalis. ibid.
Sternutatio ſuperveniens ſingultum tollit. 118
Sternutatio quomodo fiat. 118. 204
Stranguria v. Urinæ ſtillicidium.
Strigmenta in urina quid ſignificent. 209
Sudor morientibus iis accidit, qui cutim laxam habent, non iis qui ſiccam. 104
Sudorem ſi horror inſequatur, non bonum. 173
Sudor multus ſemper fluens corporis repletiones ſignificat. 208

Suffi-

Suffitus aromatum muliebria ducit. 53
Suppurati quinam dicantur. 137. &c.
Suppuratio non conſpicua fit, vel ex puris, vel ex loci craſſitie. 152
Suppurationum internarum ſigna. 153
Suſpiria luctuoſa in morbis acutis cum febre conjunctis, mala. 156
Syncerae dejectiones v. Dejectiones, Alvi fluxus.
Synovia quid. 140

T

Tabes fit praecipue a decimo octavo ad trigeſimum quintum annum. 29
Tabidis ſputi malus odor, & capillorum defluvium, lethale. 31. 32
Tabidis alvi profluvium lethale. 32. 34. 183
Tabidi evadunt ii pleuritici ſuppurati, qui quadraginta diebus non purgantur. 34
Tabidis lac convenit. 92. & quando. 95. 96
Tabidi quinam dicantur. 95
Tabes imminet a diuturnis ſanatis haemorrhoidibus, niſi una ſervetur. 117
Tabes dorſalis quaenam. 143
Tabes ſanguinis vomitum inſequitur. 210
Teneſmus abortum parere poteſt. 59. 182
Tetano correpti in quatuor diebus pereunt. 26
Tetani natura, & cauſa. ibid.
Tetano correptis quae conferant. 27
Tetanus frigida perfuſione ſanatur, & quando. 43
Tetanus ab aeſtibus fortibus, malum. 179
Thlaſiae, & Tladiae, qui. 139
Thlibiae qui dicantur. ibid.
Timor diuturnus atram bilem denotat. 133. &c.
Traulofis, & Trauli quid. 145. 146
Tremores in febribus ardentibus delirio ſolvuntur. 136
Tremoris cauſa, & quomodo ardentibus febribus accidere poſſit. 137. v. Horror, Rigor.
Tuberculi interni ruptionem quae inſequantur. 176. v. Abſceſſus.
Tubercula, & dolores articulorum ex febre, cibum pleniorem ſignificant. 208
Tumores quinam frigide ſunt tractandi. 49
Tumores in ulceribus apparentes, mox evaneſcentes, quid portendant. 97
Tumores ſubito evaneſcentes, quae mala inducere poſſint. 98. 99
Tumores ſi vulneribus, & ulceribus magnis non accidant, malum. ibid.
Tumores molles vulneribus ſupervenientes boni, crudi vero, mali. 100. &c.
Tumores in partibus internis ſaepe fiunt, praecipue in morbis acutis. 176. v. Abſceſſus.
Tuſſes frigidis excitantur. 48
Tuſſis hydropicis ſuperveniens, malum. 148. 203
Tuſſiculoſi ſi gibbi fiant ante pubertatem moriuntur. 157

V

Varices inſanientibus ſupervenientes, bonum. 131
Varices quomodo ab haemorrhoidibus differant. 132
Varices magnae calvis non fiunt. 137
Varices magnae calvis ſupervenientes calvitium tollunt, ex Hippocrate. ibid.
Venarum in miſſione ſanguinis vanus ſelectus. 56. 57
Venae ſectio abortum efficere poteſt. ibid. & quando. ibid.
Venae frontis ſectio dolente poſtica capitis parte profuit. 101
Venae-ſectio revulſoria, & derivatoria poſt detectam ſanguinis circulationem exularunt. ib.
Venae-ſectione ſanguinis motus acceleratur. ib.
Venae-ſectio ſolvit ruptiones ex dorſo ad cubitum deſcendentes. 132
Venae-ſectio in luxationibus, fracturis, & contuſionibus locum non habet. ibid.
Venae-ſectio an oculorum affectionibus conferre poſſit. 144. 203
Venae-ſectio an urinae difficultatem tollat. 148
Venae-ſectio an locum habeat in morbis urinae. 149
Venae-ſectio quibus, & quo anni tempore ad praeſervationem conveniat. 158. 205
Venae-ſectio an ſtranguriam, & dyſuriam ſanet. 203
Veneris uſus moderatus. 142
Veneris uſu pueri ad podagram diſponuntur, & quare. 143
Veneris uſu articuli labefactantur, & quare. ibid.
Ventris dolor diuturnus in ſuppurationem tendit. 186
Ventris dolorem ſi partium extremarum frigus comitetur, malum. 189
Ventriculi vulnus lethale. 124. 126
Vere quibus conveniant purgationes, & venae-ſectiones ad praeſervandum. 158
Vermiculi in puſtulis pruritus cauſa. 115
Veſicae, & renum vitia in ſenioribus difficulter ſanantur. 111. & quare. 112
Veſica diſciſſa inſanabilis, ex Hippocrate. 124. 125.
Veſicae morbi quomodo deprehendantur. 199
Veſicae excrementa corporis ſlatum ſignificant. 210
Vigiliam convulſio, vel deſipientia inſequens, malum. 183
Vigilia modum excedens, malum. 210
Vini immoderate epoti praeternaturales effectus. 22
Vini potio an remedium oculis eſſe poſſit. 144. 203
Vini multam potationem rigor, & deſipientia inſequens, malum. 175

Vini potio an ſtranguriã,& dyſuriam ſanet. 203
Vinum anxietudinem, oſcitationem, & horrorem tollit. 206
Ulcus an convulſionem lethalem inferre poſſit. 20
Ulcera ex frigidorum admotione male ſe habent. 41
Ulceribus ſi tumores fiant, mox diſpareant, quid indicetur. 97
Ulceribus magnis, niſi tumores accidant, malum. 99
Ulcera circumglabra quænam ſint, & cur mala, 110. quomodo curanda. ibid.
Ulcera hydropicorum difficulter ſanantur. 113. & quare. ibid.
Ulcera cerebri, cordis, veſicæ, præcordiorum, tenuium inteſtinorum, ventriculi, jecoris, lethalia. 124
Ulcera annua, & diuturna cum oſſis vitio complicantur. 156
Ulcus ſunt, vel ulceris conditionem ſapiunt omnes morbi ex Hippocrate, & quare. 176
Ulcerum fortes pulſationes ſanguinis profluvium inſequens, malum. 185
Volaticum eryſipelas quid. 179
Volvulus. v. Ileos.
Vomitoria an gravidis exhiberi poſſint. 55
Vomitus ſanguineus ex menſtruorum eruptione ſiſtitur, & quando. pag. 57
Vomitus ſuperveniens alvi fluxu longo laboranti, bonum. 121
Vomitus quomodo differt a ſingultu. 151. 152
Vomitus bilioſus inſequitur cerebri vulnus, contuſionem, puncturam, &c. 162. & quare. ibid.
Vomitum ſi ſingultus, & oculorum rubor inſequatur, malum. 172
Vomitus ſi ileum comitetur, malum. 177
Vomitus ſanguinis prognoſticum,& curatio. 196
Urinæ ſtillicidium ex inflammatione recti inteſtini, uteri, & renibus purulentis. 83. non tamen perpetuo. 84
Urinæ difficultatem an venæ-ſectio curet. 148
Urinæ ſtillicidio Ileos ſuperveniens, lethalis, niſi febris prehendat. 155
Urinæ cum ſedimento craſſo in febribus longam ægritudinem ſignificant. 154
Urinæ cum bilioſo, & tenui ſedimento, acutum morbum ſignificant. 192
Urinæ divulſæ turbationem fortem in corpore denotant. 193
Urinarum bullæ morbum renalem, & longum ſignificant. 194
Urinæ pingues renum dolorem, & morbum acutum denotant. ibid.
Urinarum pinguium cauſæ. 195
Urinæ ſtillicidium an vini potio, & venæſectio ſolvat. 203
Urinæ difficultas an vini potione, & venæſectione curetur. ibid.
Urinæ vias petere poteſt pituita inter ventriculum, & ſeptum tranſverſum contenta. 205
Urinæ ſedimenta quid ſignificent. 209
Urinæ ſedimenta ſtrigmenta referentia quid ſignificant. ibid.
Utero gerentes. v. Gravidæ.
Uterinæ affectiones quænam dicuntur. 60
Uterus ſternutatione expurgari poteſt. ibid.
Uteri eryſipelas in gravida lethale. 68. atque etiam in non gravida. ibid.
Uteri inflammatio valde periculoſa. ibid.
Uterus graviditatis tempore craſſeſcit. 69
Uteri acetabula mucoris plena ſunt cauſa abortus. 70
Uteri acetabula quæ. 71
Uterus in coxam vergens, ſi ſuppuretur,neceſſe eſt linamentum fieri,quomodo intelligatur. 73
Uterus loco moveri nequit. ibid.
Uteri cum mammis conſenſus detectus. 77. per arterias, & nervos. 79
Uteri os gravidis comprimitur. 78
Uteri cum vicinis partibus conſenſus. 80
Uteri os durum illius compreſſionem denotat. ib.
Uteri denſitas, vel raritas non confert ad conceptionem. 84
Uterus pluribus arteriis quam venis eſt refertus, & quare. 89
Uterus valde frigidus, humidus, ſiccus, & calidus ineptus eſt ad conceptionem. 90
Uterus ſpiſſus quinam dicatur. ibid.
Uteri fœcundi conditiones, & ſigna. 91
Vulnera lethales convulſiones parere poſſunt. 20
Vulneribus tumores ſi accidant; & mox evaneſcant, quid ſignificetur. 97
Vulneribus fortibus niſi tumores accidãt, malũ. 99
Vulnera prava, quæ dicantur potiſſimum. 100
Vulneribus tumores molles ſupervenientes, boni, crudi vero mali. ibid.
Vulnera veſicæ, cerebri, cordis, præcordiorum, tenuium inteſtinorum, ventriculi, jecoris, lethalia. 124
Vulnera quænam ſint lethalia. 125. 126
Vulneribus internorum viſcerum rigores ſupervenientes, malum ſignificant. 126
Vulnera convulſio, aut tetanus inſequens, an malum eſſe ſcripſerit Hippocrates. 179
Vulnera capitis quandoque minus periculoſa, quam ejuſdem ictus, & contuſio. 180
Vulnerum fortes pulſationes hæmorrhagia inſequens, malum. 185

F I N I S.

Digitized by Google